ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍ 31 - ՍԵՊՏ 1
SAMEDI - DIMANCHE
31 AOUT - 1er SEP
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.502 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.502

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԴԷՄ Է ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ ԱՌԱՆՁԻՆ Է

Օգոստոս 29-ին, Էլիզէ հաւաքուած դեսպաններուն առջեւ, Նախագահ Ժագ Շիրաք բուռն կերպով դէմ արտայայտուած է որեւէ միակողմանի նախաձեռնութեան Իրաքի դէմ։ Ֆրանսայի նախագահին համար Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան խորհուրդն է եւ միայն ան, որ կրնայ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ Պաղտատ յամառի մերժել ՄԱԿ-ի քննիչներուն վերադարձը, առանց նախապայմանի։

Գերմանիոյ մէջ ալ, բուռն ընդդիմութիւն մը կայ ամերիկեան որեւէ նախաձեռնութեան դէմ, Շրէօտէր եւ Շթօյպէր դէմ արտայայտուեցան արդէն, իսկ Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ, Արտաքին Նախարարը՝ Ճէյք Սթրօ այն տեսակէտը կը պաշտպանէ որ հարկ է վերջնագիր մը ուղղել Իրաքի, որպէսզի ընդունի ՄԱԿ-ի քննիչներու վերադարձը։ Այս թելադրանքը շատ պաղ ընդունելութիւն մը գտած է Ուաշինկթընի, որ ցարդ երբեք առիթ չէ ունեցած յուսախաբ ըլլալու իր այնքան վստահելի զինակիցէն։

Ֆրանսայի Գլխաւոր վախն ալ այն է որ Իրաքի դէմ գործողութիւն մը նախաբանն ըլլայ Մերձաւոր-Արեւելքի անկայունութեան։ Շիրաք, ակնարկելով Պուշի արտաքին քաղաքականութեան, դեսպաններուն ուղղած իր ելոյթին մէջ, ըսած է.- «Տեսանելի է ուժի միակողմանի օգտագործումը օրինականացնելու փորձութիւնը» եւ մտահոգիչ որակած է այդ ձգտումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՅԻ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ, Իսրայէլացիք հրացաններ արձակած են Օգոստոս 28-էն 29-ի գիշերը եւ իրենց քունին մէջ սպաննած մայր մը, երկու զաւակները եւ ազգական մը։ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը ներողութիւն խնդրած է եւ ցաւ յայտնած։ Քանի մը ժամ ետք ալ 12-ամեայ Պաղեստինցի մանուկ մը սպաննուած է եւ 12 հոգի ալ վիրաւորուած են, երբ իսրայէլեան հրասայլեր Ռաֆահ մուտք գործած են։ Համաս կը խոստանայ զոհերուն վրէժը լուծել։ Միւս կողմէ, Մեծն-Բրիտանիոյ տարունապետը կը դատապարտէ Իսրայէլի ներկայ քաղաքականութիւնը։ Յայտարարած է՝ «Ներկայ կացութիւնը առնուազն ողբերգական կը գտնեմ, որովհետեւ կը ստիպէ Իսրայէլի դիրքեր բռնել որոնք խոտոր կը համեմատին մեր ամէնէն խոր գաղափարականներուն հետ»։

ՍԷՆ-ՏԸՆԻԻ (փարիզեան արուարձան) Մայր Տաճարը ապաստանած «առանց թուղթի» օտարականները պարտին պարպել եկեղեցին մինչեւ Շաբաթ, Օգոստ. 31 առաւօտը, յայտարարեց հոգեւոր հովիւը՝ վերապատուելի Օլիվիէ տը Պերանժէ։ Այս յայտարարութիւնը կատարեց Օգոստոս 29-ին, Ներքին Նախարարին հետ տեսակցութենէ մը ետք, ինչ որ խորհիլ կու տայ թէ Ն. Սարքոզի կրցած է համոզել հոգեւորականը, որ դեռ նախորդ օրը ըսած էր «Եկեղեցին երբեք դուրս չի դըներ առանց թուղթի անձերը»։ Սարքոզիին հետ հանդիպումէն ետք, Սէն-Տընիի եպիսկոպոսը չէ ծածկած որ լաւ տպաւորութիւն կրած է նախարարէն։ Առանց թուղթի այս գաղթողները եկեղեցին գրաւած են Օգոստոս 17-էն ի վեր, ներկայիս նոր վայր մը կը փնտռեն, իրենց զօրավիգ եղած է Ճէք Լանկ եւ դիմումնագիր մըն ալ ստորագրած է։ Սարքոզի կրկնած էր որ «զանգուածային կանոնաւորութիւն» չի կրնար ըլլալ, փոխարէնը պարագայ պիտի քննուի մարդասիրական եւ իրատես մօտեցումով։

ՏՈՄԻՆԻՔ ՎՈՒԱՆԷ, նախկին նախարարուհի եւ կանաչներու ազգային քարտուղար, յայտարարեց որ պիտի քաշուի իր այս պաշտօնէն Դեկտեմբերի համագումարին առեն։ Շատ խիստ ոճով արտայայտուեցաւ կանաչներու մասին, շեշտեց թէ ամէն տեղ քաղաքականութիւնը կոպիտ է, կանաչներու մօտ՝ տմարդի է։

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, ցոյց մը տեղի ունեցած է Օգոստոս 29-ին, բողոքելու համար բանտային պայմաններուն դէմ, բայց, ոստիկանութիւնը շատ կոպիտ կերպով ցրուած է ցուցարարները, որոնք կ'ուզէին դիմումնագիր մը յանձնել Ֆրանսայի հիւպատոսարանին։ Այդ դիմումով, ցուցարարները կը բողոքէին այն լռելեան հաւանութեան դէմ զոր Եւրոպական Միութիւնը ցոյց տուած է, մինչ կացութիւնը անմարդկային բնոյթ ունի։ Ցուցարարները չեն կրցած իսկ լրագրողներուն հետ խօսիլ։ 100 ոստիկաններ ցրուած են 30 ցուցարարներու խումբ մը։

ՊԱՆԿԻՍԻԻ (Վրաստան) կիրճերուն մէջ տարօրինակ սթաթու քուօ մը հաստատուած է քանի մը օրէ, ըստ մամուլի թղթակիցներու։ Լարուած կացութեան մը աւարտին Շեւարնածէ խոստացած էր 1000 զինուոր ղրկելով մաքրել շրջանը ոճրագործ տարրերէն, ինչ որ Թիֆլիսի պատասխանն էր Մոսկուայի, այս վերջինին ամբաստանութիւններէն ետք։ Ուաշինկթըն, որ ամերիկացի 200 զինուորական դասատուներ ղրկելով, հոգատարութիւնը ստանձնած է Վրաստանի, դիմած է Մոսկուայի որ համբերութիւն ցոյց տայ։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ ՄԷՋ, բախումներ պատահած են Օգոստոս 29-ին, որոնց ընթացքին անգլիացի 16 զինուորներ եւ բազմաթիւ անցորդներ վիրաւորուած են։ Անգլիական իշխանութիւնները բախած են բողոքական եւ կաթողիկէ խումբի մը որ քարկոծութեան ձեռնարկած էր։ Դէպքը տեղի ունեցած է Պելֆասթի արեւելեան կաթողիկէ հողաշերտին մէջ, որ մեծամասնութեամբ բողոքական է։

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ նաւահանգիստին մէջ, գերմանական մաքսային սպասարկութիւնները գրաւած են երկու իսրայէլեան մեծ սնտուկներ (գոնթըյնէօր) զինամթերքով լեցուն, Իրանի սահմանուած։ Բեռը յայտնաբերուած է իսրայէլեան նաւու մը վրայ։ Իսրայէլեան հեռատեսիլին համաձայն, զինամթերքը Իրանի համար էր, ինչ որ Թեհրան կը հերքէ։

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Խաթամի իր իշխանութեան ամրապնդումը ուզած է, կրկնելով «կրօնական ժողովրդավարութեան» իր խոստումները եւ կամքը՝ ապարէզ կարդալու պահպանողական թեւին։ «Հանրապետութեան նախագահը, Սահմանադրութեան գօտին մէջ, աւելի իշխանութիւն պէտք է ունենայ» յայտարարած է Օգոստոս 28-ին։

ՂԱԶԱԽ անկախ լրագրող մը հիւանդանոց փոխադրուած է բիրտ կերպով խոշտանգուելէ ետք։ Կը թուի որ յարձակումը քաղաքական բնոյթ ունէր։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 29 / 30)

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ

Կարմիր Խաչի միջազգային կոմիտէին հովանաւորութեամբ, Օգոստոս 29-ին Հայաստանի ու Ատրպէյճանի Տաւուշ-Ղազախ սահմանագիծին վրայ փոխանակուած են հայ եւ ատրպէյճանցի երկու գերիներ։ Տարուան սկիզբէն ի վեր եօթը գերի փոխանակուած է։ Ատրպէյճան յանձնած է երեք գերի եւ մահացածի մը դիակը, Հայաստան ալ յանձնած է չորս գերի եւ նոյնպէս մահացածի մը դիակը։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԶՕՐԱԿՈՉԸ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

Կառավարութիւնը Օգոստոս 29-ի նիստին որոշած է արտասահմանի մէջ ուսանող երիտասարդներուն զինուորական ծառայութեան թուականը յետաձգելու արտօնութիւն տալ։ Ոչ պետական պայմանագրով, սեփական նախաձեռնութեամբ ուսանելու արտասահման մեկնող երիտասարդները պէտք է ստորագրեն գրաւի պայմանագիր մը։ Գրաւը սահմանուած է 15 հազար տոլար զոր կարելի է փոխարինել նաեւ կալուածով։ Մինչեւ այսօր այս հարցով արդէն քանի մը տասնեակ հետաքննութիւն բացուած է։

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ը ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնը Սփիւռքէն կամաւորներու հետ անցեալ տարի սկսած է Շուշիի հիւանդանոցին մէջ բաժիններ նորոգել։ Ներկայիս կը շարունակուին այդ աշխատանքները եւ աշնան կ'աւարտին։ Ընթացքի մէջ է Տաթեւ գիւղի միջնակարգին նորոգութիւնը։ Այս ամրան աշխատանքներուն մասնակցած են 17-70 տարեկան տարբեր մասնագիտութեան տէր 34 սփիւռքահայ եւ 4 հայաստանցի կամաւոր։

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 29-ին, Գարեգին Բ.ի ձեռքով օծուած է Գիւմրիի Անի թաղամասին Ս. Յակոբ Մծբնայ եկեղեցիին աւագ խորանը։ Ներկայ գտնուած է ամերիկահայ բարերար Սարգիս Յակոբեանի ընտանիքն ալ։ Օծումի արարողութենէն ետք Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը պատգամած է Գիւմրեցիներուն որ ամուր պահեն իրենց հաւատքը, քանի որ անոր շնորհիւ դիմացած են դաժան փորձութիւններու։ Ապա կատարուած է անդրանիկ պատարագ։ Եկեղեցիին ճարտարապետն է Պաղտասար Արզումանեան։ Օծման արարողութեան ներկայ գտնուած են Շիրակի մարզպետը Ֆ. Փիրումեան, ԱՄՆ-ու դեսպանը, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդր. վարչութեան ատենապետ Լուիզ Սիմոնեան, Գիւմրեցիներ, հոգեւորականներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԻԱՒՈՐՈՒԻ

Յաջորդ տարուան ընտրութիւններուն նախօրեակին Հայաստանի ընդդիմութիւնը բազմաթիւ խորհրդակցութիւններէ ետք միաւորուելու եւ Ռ. Քոչարեանի դէմ միացեալ ճակատ մը կազմելու տրամադրութիւն ցոյց կու տայ։ Ժողովրդական, Հանրապետական, Համայնավար, Ազգային համաձայնութիւն, ԱԺՄ մաս կը կազմեն այդ խումբին։ Անոնց գլխաւոր հարցը նախագահական ընտրութեան միակ թեկնածու ներկայացնելու հեռանկարն է։ Կը կարծուի որ մինչեւ տարեվերջ համաձայնութիւն կը գոյանայ այս ուղղութեամբ։ Թէեւ, Ազգային համաձայնութեան ղեկավար Արտաշէս Գեղամեան յայտնած է արդէն թէ ինք իր թեկնածութիւնը կը դնէ, անկախ թէ ընդդիմութիւնը զինք կ'ընտրէ՞, կամ ոչ, որպէս միասնական թեկնածու։ Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավար Ալ. Բազէեան ալ նիւթ ըրած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի քաղաքականութեան վերադարձի կարելիութիւնը։

ՓՈՐՁՈՒԱԾԸ ԿՐԿԻՆ ՓՈՐՁԵԼՈՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Իրաքեան Քիւրտիստանի Հայրենասէրներու Միութեան ղեկավար Ճ. Թալապանի յայտնած է թէ ԱՄՆ-էն իրենց երաշխիք տրուած է որ Իրաքի դէմ պատերազմի մը պարագային Թուրքիա քրդական շրջանը պիտի չներխուժէ։ Ծանօթ է որ Իրաքի Քիւրտերը թէ՛ իրենց ազգային նպատակներուն իրականացումի առիթ մը կը նկատեն Իրաքի դէմ Ուաշինկթընի ծրագրած յարձակումը, թէ՛ ունին այն վախը որ Թուրքիա եւս կը տարուի ի՛ր նպատակները իրականացնելու եւ կը ներխուժէ հիւսիսային Իրաք, փորձելով ձեռք ձգել քարիւղով հարուստ, քրտաբնակ այդ շրջանը։

Թալապանի զարմանալի կերպով վստահութիւն գոյացուցած ըլլալ կը թուի Ուաշինկթընէն տրուած հաւաստիքին. կ'ըսէ թէ ԱՄՆ Քիւրտերուն նեցուկին պէտք չունին Իրաքի վարչակարգը փոխելու համար, տէր ըլլալով անհրաժեշտ միջոցներուն։ Ան Լոնտոնի մէջ ըսած է. «Անկախ Քիւրտիստանի մը համար չէ որ կը պայքարինք։ Կ'ուզենք վարչակարգ մը ուր ներկայացուած ըլլան թիւրքմէն, քիւրտ, ասորի, շիի, սիւննի հաւաքականութիւնները։ Թուրքիոյ բարեկամն ենք. Անկախ Քիւրտիստանի Անգարայի մտահոգութիւնը անհիմն է»։

Պատասխանելով քրտական պետութեան իրենց նպատակին մասին հարցումի մը, քիւրտ ղեկավարը ըսած է թէ երազը եւ պատասխանատուութիւնը իրարմէ տարբեր բաներ են։ Իր կուսակցութիւնը կը պայքարի քիւրտ ժողովուրդին համար կարելին ձեռք ձգել։ Անկարելի չէ որ յարգելով Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը, դաշնակցային ղեկավարութիւն մը պահանջեն։

Թալապանիի կարծիքով, Ս. Հիւսէյնի ընդդիմադիր 100 հազարնոց զանգուած մը պատրաստ է Պաղտատի մէջ փողոց իջնելու։ Կը սպասեն որ ԱՄՆ-էն այդ մասին նեցուկ տրուի շարժման անցնելու համար։

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ.»Ի ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

ՄԻՆԱՍ ԳՈՃԱՅԵԱՆ

Ը. ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Արտայայտուած գաղափարներէն շատեր անընդունելի էին առաջին հերթին քաղաքական կազմակերպութիւններու պահպանողական ղեկավարներուն եւ անոնց համակիրներուն համար, հակառակ այն իրողութեան որ բոլոր շրջանակներու մէջ ալ «Ե. Հ.»ը կը վայելէր թաքուն կամ բացայայտ համակրանք։ Կարգ մը ղեկավարներու համար յանդգնութիւն էին այս «խենթ տղոց» գաղափարները։ Քաղաքական անցեալ ու փորձ կուտակած կազմակերպութիւններուն տեսանկիւնէն «չափը անցուած» կը կարծուէր, որովհետեւ «Ե. Հ.»ի կողմէ բացէ ի բաց կը հարուածուէին այն ինչ որ «Ե. Հ.»ի տղոց համար հակապատմական էին ու անիրապաշտ։

Մոլեռանդ գրիչներու յարձակողականներն ու մեղադրանքները դաժան էին։ Տակաւին առաջին իսկ թիւերուն հրատարակութեան զուգընթաց, ապա նաեւ մինչեւ թերթի փակումը, անսովոր չէր հանդիպիլ այսպիսի որակումներու. «Ե. Հ.»ի հասցէին. «տղայական լեզուագարութիւն», «էգի տարազով արու» «պորտաբոյծներու քաջալեր», «միամիտ, սնանկացած, ամբարտաւան, գնդիկ խաղացող տղաք», «անկոչ ոստիկան» եւայլն։ Ժամանակի թող չթուէին այս արտայայտութիւնները, որովհետեւ այդ օրերուն դժուար էր պատկերացնել եւ ընդունիլ հրատարակութիւն մը, որուն հեղինակները ուղղափառ համայնավար չէին, բայց ընկերվարութեան առաւելութիւնները չէին վարաներ բացատրել։ Դաշնակցական չէին, բայց իրաւունք կու տային իրենք իրենց, որպէս ազատ ու անկախ մամուլ, քննադատել խորհրդային կարգերն ու միւս հայ կուսակցութիւնները։ Հնչակեան չէին, Ռամկավար ալ չէին, թէեւ երբեմն այս վերջիններուս կարգ մը գաղափարները կը կիսէին։ Զէզոք, բնաւ չէին։ Ի վերջոյ ի՞նչ էին այս համալսարանաւարտ ու համարձակ տղաքը, որոնք տեւէ մէկուն կաղապարին մէջ չէին ուզեր տեղաւորուիլ։ Եղան նոյնիսկ այսպիսի ծայրայեղ որակումներ ու վերագրումներ, որ իբր ազատ որմնադիրներու եւ նոյնիսկ Սիոնիստներու կողմէ կը ֆինանսաւորուէին ու անոնց քաղաքական ջրաղացին վրայ ջուր կը լեցնեն եղեր…։

Հակազդեցութիւնը այնտեղ հասաւ որ նոյնիսկ բացէ ի բաց արգիլուեցաւ անոր վաճառքը հայահոծ Պուրճ Համմուտի թաղերուն մէջ։ Իսկ 1972_ի Լիբանանի տեղեկատուութեան նախարարութիւնը դատի կանչեց թերթը, որովհետեւ «Ե. Հ.»ը կը զբաղէր քաղաքականութեամբ, երբոր «Ե. Հ.»ը «հասարակական քաղաքական» թերթի մը արտօնութիւնը ունէր։ Հասկնալի էր անշուշտ որ կարգ մը «կարծրներ ու բռնապետներ» աշխատեր էին այլ ճամբի մը միջոցով լռեցնել «Ե. Հ.»ը։ Դատի օրերուն պարզուեցաւ որ թերթին քաղաքական ըլլալ - չըլլալու մասին առ որ անկ է «յիշեցուցած էին» կարգ մը հայ «բծախնդիր ու մաքրամաքուր» կուսակցական ղեկավարներ, մինչդեռ պետութիւնն ու նախարարութիւնը այնքան ալ չմտահոգուած չէին հայ թերթի մը ներքին հարցերով զբաղիլ։

«Երիտասարդ Հայ.»ը հրապարակէն դուրս նետելու ծրագիրներուն մէջ կիրարկուեցաւ նաեւ տնտեսական ազդակը։ Այսպէս, ամէն մը եւ տեղ յայտնի դարձաւ որ անուղղակի ճնշումներու պատճառով նուազած են գովազդները, որովհետեւ կուսակցութիւններ գտնուած են, որոնք հետեւողականօրէն ճնշում բանեցնելով իրենց «հսկողութեան» տակ գտնուող վաճառատուներուն վրայ, ի վերջոյ յաջողած են «համոզել» զանոնք որ հրաժարին գովազդներ տալէ։

Զուգահեռ նաեւ գրական հակազդեցութիւնը։ Արդարեւ, ՀՅԴ_ի հովանիին տակ հրապարակ իջաւ երիտասարդական հետաքրքրական ամսագիր մը՝ «2001»ը, որպէսզի երիտասարդ ընթերցողները հըրապուրուէին այս հրատարակութեամբ։

Թ. Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ.»ԷՆ

Երեսուներեք տարուան հեռաւորութենէն նայելով «Երիտասարդ Հայ.»ին, որպէս հայ իրականութեան մէջ իր տարողութեամբ ու բազմազանութեամբ առաջին երիտասարդական անկախ թերթերէն մին, նախ եւ առաջ պէտք է հաստատել որ թերթը հայ երիտասարդութեան ներշնչեց ինքնավստահութիւն ու սեփական կարծիքը անվարան յայտնելու քաջութիւն։

Ընթերցողները կարօտով կը յիշեն այն պահերը, երբ անհամբեր կը սպասէին իւրաքանչիւր նոր համարի լոյս ընծայման։ «Վստահ էինք որ ամէն մէկ թիւին մէջ նորութիւն մը պիտի ըլլար», կ'ըսէ Լոս_Անճըլըս հաստատուած Մարտիկ Գէորգեան, որ կը զբաղի ապահովագրութեամբ, «հետաքրքրական էին վերլուծումները ընկերային զանազան երեւոյթներու։ Հայ մամուլին մէջ քիչ կը հանդիպէինք հարցախոյզներու եւ անկախ տեսակէտներու։ «Ե. Հ.»ը յաճախ կը հրամցնէր նման բաներ»։

Ի՞նչ էր ուսանելի հինգ տարուան կարճ կեանք մըն ունեցած «Ե. Հ.»էն։ Անիկա «ցնցեց հայ ազգային կեանքը, թօթափեց գաղթականի հոգեբանութիւնը, երազներով ապրող երիտասարդութիւնը իրապաշտութեան ճամբան առաջնորդեց», կը գրէ Լ. Թապագեան։ Ճիշդ տրուած գնահատական մըն է արդարեւ։ Գրիգոր Մահտեսեան, Պէյրութի Սէն_Ժոզէֆ համալսարանէն, այժմ Ֆրանսա հաստատուած, կը գրէ. «Իսկապէս որ մեզի համար յստակ չէր՝ ո՞վ ենք, ի՞նչ ենք։ Շուարած էինք՝ հա՞յ ենք, լիբանանցի՞, որքանո՞վ մէկը կամ միւսը … «միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»ը երգելով ատրճանակ կը պարպէին օդին մէջ»։

Այսօր աշխարհի զանազան կողմերը սփռուած «Ե. Հ.»_ականներ կը գտնուին ազգային, մշակութային, կրթական ու տնտեսական ասպարէզներէ ներս բաւական պատասխանատու դիրքերու վրայ։ Անոնք ազգային նոր մտածելակերպ մը մատուցին հայ երիտասարդութեան, մանաւանդ կաղապարներէն դուրս ելլելու, հայահոծ գաղութներու մէջ Հայ Դատի հետապնդումն ու անոր հնարաւոր յաջողութիւնը տեսնելու նոր տեսադաշտ մը պարզեցին։

Հիմնադիրներէն խիզախ մտաւորական Պետրոս Թերզեան, այժմ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի նախագահ եւ հրատարակիչ ֆրանսատառ «Փեթրոսթրաթեժի» շաբաթաթերթի, կու տայ այսպիսի գնահատում. «Ե. Հ.»ը հիւանդ ընկերութեան մը մէջ՝ հիւանդ Սփիւռքի մը մէջ, առողջութիւն տենչացող ճիչ մըն էր»։ Դժբախտաբար «Ե. Հ.»ի գործը մնաց անաւարտ, բայց իրականութիւն է նաեւ այն փաստը որ Սփիւռքի տարածքին իրարու ետեւէ լոյս տեսած կարգ մը թերթերու հիմնադիրները ներշնչուեցան «Երիտասարդ Հայ.»էն։ Այս ալ ուսումնասիրութեան նոր նիւթ մըն է, որ կը կարօտի յաւելեալ հետազօտութեան։ Այս առընչութեամբ, որպէս օրինակ, պարտաւոր եմ յիշել Արմէնիըն Ինթէրնէշընըլ Մակազինի պարագան։ Անոր հիմնադիրներուն մեծ մասը, ներառեալ տողերուս հեղինակը, միշտ ալ գովասանքով կը խօսէին «Ե. Հ.»ի ու անոր ոդիսականին մասին. մեր զրոյցներուն ու կարծիքներու փոխանակութիւններուն ընթացքին «Ե. Հ.»ի իւրատեսակ ներկայութիւնը կը զգայինք յաճախ։

Ատենն է որ ուրիշներ նոյնպէս գրի առնեն եւ իրենց փորձառութիւնը թուղթին յանձնեն, արդարութիւն ըրած ըլլալու համար հնգամեայ թէեւ կարճ, բայց հայ իրականութեան մէջ զգալի ազդեցութիւն գործած «Երիտասարդ Հայ.»ին։

(Վերջ)

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

Հայ իրականութեան մէջ բազմաթիւ են հին ազնուական տուներու ազգանունը կրող գերդաստաններ, որոնք սակայն ոչ մէկ կապ ունին անոնց հետ. հին ազնուական տոհմերը ԺԱ. դարէն սկսեալ պատմութեան թատերաբեմէն անհետացած են, իսկ ներկայիս անոնց ազգանունը կրող ընտանիքներուն արմատները ընդհանրապէս ԺԹ. դարէն հեռու չեն երթար։ Սակայն կան ընտանիքներ, որոնք ունին պատմական այնպիսի աւանդութիւններ, տոհմածառեր կամ փաստաթուղթեր, որոնք հիմ կուտան անոնց ազնուականութեան հաստատումին։ Նշենք բնորոշ քանի մը օրինակներ։

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ համանուն նախարարական տան՝ Շիրակի եւ Արշարունիքի տէր Կամսարականներուն շառաւիղները կը նկատուին։ Հայաստանի մէջ հայրենազուրկ ըլլալէ ետք անոնց մէկ ճիւղը անցաւ Տաղաղոմք եւ յետագային հոնկէ հեռանալով հաստատուեցաւ Կարին, ուր մնաց մինչեւ 1768 եւ ապա Պոլիս փոխադրուեցաւ։ Կամսարականներէն Տղայ Վասիլ Կիլիկիոյ կողմերը հաստատուած էր եւ Տաւրոսեան լեռներուն վրայ Գող Վասիլի զինակիցն էր, բայց 1116_ին կորսնցուց իր տիրոյթները եւ Պոլիս հաստատուեցաւ։

Կամսարականներու այլ ճիւղ մըն ալ Անիի անկումէն ետք Ներսէս Կամսարականի առաջնորդութեամբ փոխադրուեցաւ Մարմաշէն գիւղը, ուրկէ ժամանակ մը ետք հեռանալով Սեւանի Գոմաձոր գիւղը հաստատուեցաւ, այնուհետեւ՝ Եղիվարդ գիւղը, ուրկէ յետոյ Աշտարակ հաստատուեցաւ։ Ոմանք ալ գացին Երեւան եւ Եագուպ խանին ծառայութեան մէջ մտան։ Աշտարակ հաստատուած եւ Իրանի Ջհան շահին ծառայութեան մըտած Մարգար Կամսարականի սերունդը կոչուեցաւ Շահազիզեան ազգանունով, որ շահին սիրելի կը նշանակէ։ Կամսարականներու ճիւղ մըն ալ յետագային Եգիպտոս հաստատուեցաւ։

Արեւելեան Հայաստանի Ռուսական կայսրութեան միացումէն ետք Կամսարականներ համապատասխան փաստաթուղթերով յաջողեցան հաստատել իրենց ազնուականութիւնը։ Անոնցմէ յիշենք Ներսէս Ե. Աշտարակեցի կաթողիկոս (Շահազիզեան ճիւղէն), ռուսական բանակի զօրավարներ՝ իշխաններ Կոստանդին եւ Պետրոս Կամսարական եղբայրները, որոնք ռուս_թրքական 1877_1878_ի պատերազմին հերոսներէն դարձան։

Կամսարական (եւ Շահազիզեան) գերդաստանի սերունդներ ներկայիս բազմաթիւ են Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ։

ՏԱՏԵԱՆՆԵՐԸ աւանդութեան համաձայն Արծրունիներէն սերած են. անոնք Վասպուրականի Սենեքերիմ թագաւորի սերունդէն եղած են եւ անոր հետ 1021_ին Սեբաստիա գաղթած են։ Անոնցմէ Պետրոս մօտաւորապէս 1350_ին Սեբաստիայէն Ակն փոխադրուեցաւ։ Ակնի Կամարակապ գիւղի եկեղեցւոյ մկրտարանին մէջ պահուած էին Տատեաններու նախնիներուն բոլոր անունները՝ ԺԴ. դարէն մինչեւ ԺԹ. դար։ Տատեաններ Պոլիս հաստատուելով հռչակաւոր դարձան օսմանեան արքունիքին եւ պետական շրջանակներու մէջ եւ ամիրայութեան աստիճան ձեռք ձգեցին։ Անոնց սերունդները մինչեւ Ի. դարու կէսերը ազդեցիկ էին Պոլսոյ մէջ, ոմանք ալ ցրուեցան դէպի Ամերիկա, Ֆրանսա եւայլն։

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ աւանդութեան համաձայն Ռշտունի նախարարական տունէն սերած են եւ Թէոդորոս Ռշտունիի զաւկին՝ Վարդ Պատրիկի սերունդն են։ Անոնք Սենեքերիմ թագաւորին հետ Վասպուրականէն գաղթելով Կեսարիա եւ Թալաս հաստատուած են եւ իրենց Վարդ Պատրկոնք ազգանունը թրքերէն հնչումով Կիւլպէնկեանի վերածած են։ Առեւտրականներ եւ մեծանուն բարերարներ, անոնց սերունդները, տարբեր երկիրներու մէջ քանի մը հարիւր հոգի կը հաշուեն։

ԱՊՐՈՅԵԱՆՆԵՐԸ աւանդութեան համաձայն Բագրատունիներէն սերած են. Անիի անկումէն ետք անոնք հոնկէ հեռացան եւ Կարին հաստատուեցան. անոնց նահապետ Ալփիար Ապրօ 1521_ին Պեկրատ փոխադրուեցաւ։ Անոր թոռը՝ Աբրահամ օսմանեան պետութենէն չելէպիութեան տիտղոս ստացաւ։ Ապրոյեանները մեծ մասամբ Զմիւռնիա հաստատուեցան եւ երեւելի առեւտրականներ դարձան։ Ռուսիոյ Մեծն Պետրոս ցարը եւս հաստատեց անոնց ազնուականութիւնը։ Ապրոյեաններուն մէկ ճիւղը Եգիպտոս հաստատուեցաւ, ուր եւս ճանչցուեցաւ անոնց ազնուականութիւնը. անոնցմէ էր Եգիպտոսի Արտաքին գործոց նախարար Տիգրան փաշա տ'Ապրօ։

«ԱԶԴԱԿ»

ԲԱՆԱՎԷՃ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Քանի մը օրէն, Ամերիկացիք պիտի ոգեկոչեն տարելիցը ոճրափորձի մը, որ ցայսօր անբացատրելի կը մնայ իրենց համար։ Ճիշդ է որ անոր տարողութիւնը չէր բաղդատուեր մէկ քանի ահաբեկչական փոքր արարքներու հետ։ Այս մէկը անըմբռնելի կը մնայ Ամերիկացիներուն համար, որոնք իրենց հողամասը անձեռնմխելի կը նկատեն։ Պատերազմ, ռմբակոծութիւն, զոհ, քարուքանդ քաղաքներ պէտք է այլ երկիրներու մենաշնորհը մնան։ Այդ իսկ պատճառաւ, ինչ որ չեն հասկնար կամ չեն ուզեր հասկնալ կը դառնայ նախնական հակամերիկեան զգացումներու արտայայտութիւն, նոյնիսկ դրդութիւն։ Հոլիվուտի մարդոց աւետարանը դարձած Վարիէթի պարբերականը տեղեկացներ է որ ֆիլմ մը պիտի ցուցադրուի Ֆրանսա Սեպտեմբեր 11_ին, որու անունն է «11'09 Սեպտեմբեր 11» եւ անուղղակի կերպով նուիրուած ահաւոր ոճրափորձին։ Ֆիլմը պատրաստած է Ֆրանսացի մը՝ Ալէն Պրիկան եւ նախաձեռնութիւնը հետաքրքրական է։ Ուզած է գիտնալ թէ ոճրափորձերը ինչ ձեւով դիմաւորուած են ըստ ցամաքամասերու եւ ուրեմն դիմած է 11 բեմադիրներու, որպէսզի իրենց տեսիլքը ներկայացնեն։ Ամէնէն աւելի վըրդովում ստեղծած է, Ատլանտեանի այն կողմը, եգիպտացի Եուսէֆ Շահինի բեմադրութիւնը։ Ֆիլմը պիտի ներկայացուի Վենետիկի Մոստրային, բայց, չէ ընդունուած Տօվիլի ամերիկեան ֆիլմի փառատօնին։

11 փառատօնկարները պատրաստած են 11 հանրածանօթ բեմադիրներ։ Անոնք յուզիչ են, զգայուն, խանդավառող, տարօրինակ, քաղաքական եւ որակով անհաւասար, բայց եւ այնպէս շահեկան ամբողջութիւն մը կը կազմեն, բացի Ե. Շահինէն։ Ո՞ւր է եգիպտացի բեմադիրին մեղքը։ Կը տեսնուի բեմադիրը որ, կը խօսի, ՃԻ_ԱՅ_ի մը ուրուականին հետ Պէյրութի ոճրափորձին ամերիկացի մեռեալներու մասին։ Խօսակցութիւնը կը շարունակուի պաղեստինցի ընտանիքի մը ծոցը, ուր քամիքազ որդին ոճրափորձ մը կը պատրաստէ։

Զուգահեռ մը ընելով ոճրափորձերու զոհերուն եւ ահաբեկիչներուն միջեւ, Շահին, ցընդունելով հանդերձ, կը շեղի դէպի հակամերիկեան դիրքերու։ Իր խօսքը կը թուի վրէժխնդրական, առանց կարեկցութեան եւ դէշ կէտ մըն է ամբողջութեան մէջ։ Հարց կը դրուի թէ Շահին յարգա՞ծ է, բոլոր բեմադիրներուն պարտադրուած բարոյագիտական ուխտը՝ «փառատօնկարները, որեւէ պարագայի, պէտք չէ դրուատանքն ըլլան ատելութեան եւ բռնութեան հանդէպ այլ քաղաքակրթութեանց, այլ ժողովուրդ-

ԵՐԵԽԱՆԵՐՆ ԱԼ ԱՐԵՒՈՒ ԱԿՆՈՑԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻՆ

Արեւուն ճառագայթները միմիայն մեծերուն աչքերուն չէ, որ կը վնասեն. բայց մենք քիչ անգամ կը մտածենք մեր փոքրիկներուն արեւու ակնոց գնել, մինչդեռ անոնք, եթէ ոչ աւելի, առնուազն մեզի չափ կարիքը ունին արեւու որակաւոր ակնոցներու:

ԻՆՉՊԷՍ ԸՆՏՐԵԼ

Երախային արեւու ակնոցը կարելի չէ պատահական կրպակէ մը գնել. պէտք է, որ անիկա ըլլայ որակաւոր եւ արեւուն ճառագայթներէն լաւ պաշտպանող:

Ձգտեցէք կունտաւոր, պարզարուն ակնոցներու տեսքէն, այլ՝ փնտռել որակը:

Նախապատուութիւնը տալ չկոտրող ապակիներուն:

Ակնոցին հետ գնել յատուկ կապը, որպէսզի ակնոցը տաքէն, քթունքէն անդադար չսահի, այլ՝ պզտիկին քիթին վրայ հաստատ տեղաւորուած մնայ:

Երախային պէտք է բացատրել, որ ակնոցը զարդ մը չէ, ոչ ալ խաղալիք մը, այլ՝ աչքերը պաշտպանող կարեւոր իր մը, զոր ինք պէտք է գործածէ եւ, բնականաբար, չկորսնցնէ:

Բացատրութիւնը աւելի համոզիչ կը դառնայ, երբ ծնողքը բարի օրինակ կը ծառայէ եւ իր կարգին կը գործածէ արեւու ակնոցներ:

ներու կամ այլ կրօնքներու»: Որպէս մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց, կ'ըսուի թէ Շահին շատ յոգնած է եւ կապ չի պահեր ֆիլմին արտադրիչներուն հետ, բայց, անոնք չեն ուզած ֆիլմը մերժել: Միւս փաստանկարները պատրաստուած են Ֆրանսա (Գլ. Լըլուշ), Պոսնիա (Տանիս Թանովիչ), Իրան (Սամիրա Մախմալպաֆ), Պուրքինա (Իտրիսա Ուետրաոկօ), Անգլիա (Քէն Լոաչ), Մեքսիքա (Կոնսալէս Ինարիթու), Իսրայէլ (Ամոս Ժիթայ), Հնդկաստան (Միրա Նայիր), ԱՄՆ (Սին Փէն), Ճափոն (Շոհէյ Իմամուրա):

Ֆիլմը Ֆրանսա կ ըներկայացուի Սեպտեմբեր 11-ին, չահերն ալ պիտի յատկացուին Հանտիքափ Ինթէրնէշընըլի:

Թ. Ա. Թ.

«ՑԻԿԱՆ ԵՒ ՏԳԵՂ ԱԼ...»

«Համբախանութ մը արկղակալի պէտք ունի, 16 - 22 տարեկան: Կը պահանջուի ներկայանալի արտաքին»: Մատրիտի թերթերէն մէկուն մէջ այս ծանուցումը տեսնելով 22 տարեկան Անթոնիան դիմած է տեսակցութիւն մը ունենալու: Զինք ընդունած է երիտասարդ կին մը, որ իրեն քիչ մը տարօրինակ թուած է: Բայց տեսակցութիւնը անցած է բնական պայմաններու մէջ: Աշխատանքի թեկնածուն ոչ մէկ պատասխան ստացած է դիմումին: Ցուլիսի օր մըն ալ հեռատեսիլի կայան մը յայտնած է թէ լրագրող մը Մատրիտի մէկ փողոցին մէջ գործ փնտռողներու 250 դիմումնագիր գտած է, աղբի տոպրակի մը մէջ: Բոլոր դիմումնագիրներուն վրայ գտնուած են նուաստացուցիչ ու օտարատեաց բացմաթիւ նոթեր, մերժելու համար թեկնածութիւնները, նկատի առնելով դիմողներուն մորթի գոյնը, ընկերային ծագումը, կամ արտաքին երեւոյթը: Անթոնիայի էջին վրայ գրուած էր. «Փախո՛ւկ: Հայրը ալքոլամոլ: Ինք յանձնուած հանրային հոգատարութեան: Նոյնիսկ Գողէթ իմէ աւելի բախտաւոր եղաւ»: Երիտասարդուհին ըսած է թէ անարգանքն ալ սահման մը ունի եւ խորապէս վիրաւորուած է: Պէտք է ըսել որ ինք միակը չէ եղած այդ կարգի անարգանքներ վայելող: Բոլոր դիմումնագիրներն ալ վարկաբեկիչ նշումներ ունեցած են, ինչպէս՝ «օտար, սեւուկ, ճարպի տոպրակ, ալքոլը ապականող, պեխաւոր գիւղացի» եւ այլն: Ձեռական աշխատանք կատարելու թեկնածու ներկայացած երիտասարդուհիի մը թերթիկին վրայ արձանագրուած է. «Անհաճոյ դէմք մը, յաւելեալ՝ 26 տարեկան...»: Դիմողները ըսած են թէ պէտք է կազմակերպուիլ ու հաշիւ պահանջել հաստատութենէն: Իսկ հաստատութեան բանբերը պնդած է թէ իրենք ծագումի, արտաքին երեւոյթի, կամ ընկերային պատկանելիութեան պատրուակով ոչ ոքի աշխատանք մերժած են: Ուրացած է նաեւ նշուած արժեւորումներուն գոյութիւնը:

Մինչդեռ, ուրիշներ ըսած են թէ այդ թերթիկները աղբի տոպրակով փողոց թափողը ծանր յանցանք գործած է: Այդ թերթիկներուն տէր դաղթական ցիկաններն ալ տարբեր վերաբերում գտած չեն: Անոնք որակուած են «Օտար, վախ պատճառող, հնդկանման». մէկուն համար գրած են. «Մերժե՛լ: Ցիկան է, տգեղ ալ»: Ուրիշ մը խոզուկի նմանցուած է, երրորդ մը «մօրուսաւոր կին» կոչուած, չորրորդ մը անհաճոյ նկատուած՝ «չափազանց առջեւ ցցուած ակռաներ»ուն պատճառով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՈՒՏ

•

ԸՆԿ. ՓԱՆՁՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ
(Իրաւունք)

ԱՌԱՋ ՍԱՄՈՆ, ՀԻՄԱ ՌՈՊԸ...

Նախագահական ընտրութիւնները Ղարաբաղ ցոյց տուեցին, որ տէրերի փոքրաղ ցոյց տուեցին, որ տէրերի չի փոխւում:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թատերական գործիչների միութիւնից յայտնում են, որ այս ամրան սեզոնում Հանրապետութեան բոլոր թատրոնները կամ հիւրախաղերում են, կամ արձակուրդում, միայն 27-ի գործի թատրոնն է շարունակում գործել մայրաքաղաքում:

ՈՏ ՈՒ ՁԵՌ ԸՆԿԱԾԸ

ԼՂՀ-ի նախագահական ընտրութիւններն ապացուցեցին, որ Ղուկասեանի ոտին խփելը նրան լրիւ ձեռ էր տալիս:

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԸ
ԵՒ
Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԸ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻՆ

Ս. Ս. եւ Ռ. Ք. - Արկադի, որքա՞ն տոկոս է պէտք ձեզ լրիւ երջանկութեան համար

Ա. Ղ. - 89 տոկոս:

ԿԱՐՊԱՏԵԱՆ ՀԱՆՃԱՐԸ ՄԱՌՑՈՒԱԾ ՉԷ

Ռումանիոյ մենատէր Չաուշեսքուի գերեզմանն ալ սարսափ կը պատճառէ: Այդ գերեզմանատունը այցելողները վերջերս նշմարած են որ շիրիմներէն ծուխի քուլաներ կը բարձրանան: Աւելի մեծցած է սարսափը երբ հողակոյտին քովը գետեղուած մարմարի մը վրայ տարօրինակ նըշաններ տեսած են: Շրջապատն ալ ծածկուած գտած են հալած մեղրամոմով: Եզրակացութիւնը այն եղած է որ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է հոն: Վայրին պահապանը սահմռկած, ոչ մէկ բացատրութիւն տուած է: Գերեզման այցելող այրի կիներու կարծիքով՝ կախարդութիւն մը կատարուած է հոն: Ցիշած են թէ Տիկին Չաուշեսքու ալ ատով կը զբաղէր եւ մահէն առաջ հողակոյտը կախարդներու նախընտրած հաւաքավայրին վերածուած է: Այս վերջինները, ըսուած է թէ կ'երթան իրենց արարողութեան համար գողնալու այն չուանները որոնցմով Չաուշեսքուներուն ձեռքերը եւ ոտքերը կապուած էին գնդակահարուելէ առաջ:

Գերեզմանատան պատասխանատուները անկարող բացատրելու երեւոյթը, ըսած են միայն թէ մութ բաներ կը կատարուին հոն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸՒ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կողմնակի պարտէզին մէջ, Օգոստոս 14-ին, դասախօսութիւն մը տուած է կանանց հիւանդութեան մասնագէտ տոքթոր Մարտիրոս Ենիեօրկան, կազմակերպութեամբ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի երիտասարդաց յանձնախումբին: Առաւելաբար կիներէ բաղկացած հանդիսականներու առջեւ, բժիշկը լայնօրէն խօսած է կիներու վերաբերող հիւանդութեանց մասին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Այս խօսքերը ազդեցիկեցին պառաւը, որ անտարբերութեամբ հետեւեցաւ ոստիկանին:

Երբ մուավինին սենեակը մտաւ, հոն նստած տեսաւ քիչ մը առաջ տուն եկող երկու լրտեսները եւ անմիջապէս հասկցաւ, թէ ինչու զինքը կանչած էին:

Անունը եւ մականունը հարցնելէ ետքը մուավինը ըսաւ պառաւին.

- Դուն Սերգիս անունով տղայ մը ունի՞ս:

- Ունիմ, - պատասխանեց Մարիամ:

- Քանի՞ տարեկան:

- Երեսուն տարեկան:

- Արհեստը ի՞նչ է:

- Ատաղձագործ:

- Դէմքին վրայ մասնաւոր նշան մը ունի՞:

- Այո՛, բերնին մօտ դանակի վէրքի մը նշանը ունի:

- Ճիշդ մեր փնտռածն է, - ըսաւ մուավինը, - այդ Սերգիսին գտնուած տեղը մեզի պիտի ըսես:

- Քիչ մը առաջ այս էֆէնտիներն ալ նման հարցուցին, եւ իրենց ըսի, որ գաւակս հոս չէ, Պուլկարիա կը գտնուի:

- Մենք քու զաւակդ, Սերգիսը, երկու օր առաջ, Ղալաթիա, գինետունի մը մէջ տեսանք, - ըսաւ Տավուտ, - ուստի աւելորդ տեղը կը պնդես, որ Պոլիս չէ:

- Եթէ կը փնտռէիք եւ երկու օր առաջ ալ տեսաք, ալ ի՞նչ կ'ուզէք ինէ:

- Զինէ իր հասցէն կ'ուզենք իմանալ:

- Թո՛ղ իրեն հարցնէիք:

- Հազիւ գինետուն մտաւ, մեզ տեսածին պէս ձգեց փախաւ:

- Անիկա ուրիշ մարդ ըլլալու է, Սերգիսը Պուլկարիա է... իսկ եթէ երկու - երեք օր առաջ Պոլիս եկաւ, այդ տարբեր բան, բայց ատոր ալ չեմ հաւատար, որովհետեւ անպատճառ պիտի գար իր մայրը եւ քոյրը տեսնելու:

- Պարապ խօսքեր են ատոնք, - գոչեց Տավուտ, - մենք գինեպանէն հարցուփորձեցինք, ամէն օր կուգայ եղեր այդ գինետունը:

- Իմ խելքս չի հասնիր կոր այդ ըսածներուդ:

- Մենք քու խելքդ կը հասցնենք, - գոչեց մուավինը:

- Ի՞նչ կերպով...

- Մինչեւ որ տղուդ տեղը չըսես, տուն չես կրնար վերադառնալ:

- Ինչպէս որ կ'ուզէք, այնպէս ըրէք:

- Քեզ պիտի բանտարկենք:

- Ի՞նչ օգուտ պիտի քաղէք զիս բանտարկելով:

- Եթէ պէտք ըլլայ, պիտի ծեծենք:

- Ըրէ՛ք, ինչ որ կ'ուզէք, չեմ կրնար ձեզի ըսել բան մը, որ չեմ գիտեր:

- Հասկցանք, - գոչեց մուավինը, - այդ կինը անուշ լեզուէ չախորժիր կոր:

Եւ ոստիկան մը կանչել տալով՝ ըսաւ.

- Այս կինը տարէք բանտարկեցէք:

Մարիամ առանց բողոքելու դուրս ելաւ՝ բարեւ մը տալով ներկաներուն:

- Այս կինը, կարծեմ, դիւրին կերպով պիտի չկրնանք խօսեցնել, - դիտել տուաւ մուավինը:

- Ինծի ալ այնպէս կ'երեւայ, - ըսաւ Ազիզ:

- Այսուհանդերձ պէտք է, որ խօսի, - պատասխանեց Տավուտ:

- Թերեւս կարենանք աղջիկը խօսեցընել:

- Ինչո՞ւ դայն ալ միասին ձերբակալել չտուիք:

- Հիմա կարգը անոր եկաւ, - ըսաւ մուավինը:

- Խնդիրը այն է, որ այդ աղջիկը մայրը ձերբակալուելէ ետքը տունը պիտի մնա՞յ:

- Հիմա կը տեսնենք:

Եւ մուավինը ոստիկան մը կանչելով հրահանգ տուաւ, որ երթայ Սուրբիկը պահականոց բերէ:

Ոստիկանը անմիջապէս գնաց հրամանը գործադրելու: Տունէն ըսին, որ Սուրբիկ կար կարելու գացած էր ուրիշ տուն մը, ուր դերձակուհի մը կը բնակէր:

Ոստիկանը գիտէր այդ տան հասցէն, ուստի ուղղակի գնաց հոն:

Արդարեւ, Սուրբիկ այնտեղ էր:

- Ո՞վ կ'ուզէք, - հարցուց դուռը բացող կարուհի մը:

- Մարիամ հանըմի աղջիկը, Սուրբիկը հոս է եղեր, ըսէ՛ք, որ քիչ մը վար գայ:

- Սուրբի՛կ, քեզ կ'ուզեն կոր, - պոռաց կարուհին:

Վայրկեան մը ետքը նիհար, երկայնահասակ 22-23 տարեկան աղջիկ մը երեւցաւ:

- Ի՞նչ կ'ուզէք, - հարցուց ոստիկանին:

- Սուրբիկը դո՞ւն ես:

- Այո՛, ես եմ:

- Ուրեմն քիչ մը հետս եկուր:

- Ո՞ւր պիտի երթանք:

- Հոս մօտերը տեղ մը պիտի երթանք, մուավին պէյը քեզի հարցում մը ունի:

- Ուրեմն պահականո՞ց պիտի երթանք:

- Այո՛, մէկ վայրկեանի համար, հարցում մը միայն, եւ հինգ վայրկեանէն կը վերադառնաս մործիդ:

Աղջիկը առանց աւելի երկար խօսելու ոստիկանին հետ ճամբայ ելաւ:

Երբ պահականոց հասաւ, երկու լրտեսները տակաւին մուավինին սենեակը նստած էին եւ հաւանօրէն իրեն կը սպասէին:

- Աղջի՛կս, - ըսաւ մուավինը անոյշ շեշտով մը, - Մարիամի աղջիկ Սուրբիկը դո՞ւն ես:

- Ես եմ, - պատասխանեց կարուհին:

- Քեզի գէշ լուր մը պիտի հաղորդեմ:

- Ի՞նչ լուր, - հարցուց աղջիկը դող ելած:

- Դուն եղբայր մը ունիս Սերգիս անունով, այս առտու ձերբակալուեցաւ, Ղալաթիոյ կողմը, գինետան մը մէջ:

Աղջիկը չպատասխանեց:

- Միւտիւրիյէթը կը գտնուի այս միջոցիս. մայրը եւ քոյրը ուզած է տեսնել անպատճառ, մայրդ գտանք ու ղրկեցինք, դուն ալ կ'ուզե՞ս երթալ:

- Քանի որ զիս ուզեր է, կ'երթամ, - ըսաւ միամիտ աղջիկը:

- Ուրեմն քեզի ոստիկանի մը հետ կը ղրկեմ:

- Բայց ինչո՞ւ ձերբակալած են, - հարցուց աղջիկը:

- Չե՞ս գուշակեր, թէ ինչու համար է, - ըսաւ մուավինը:

- Ինչպէ՞ս կրնամ գուշակել:

- Հարկաւ գիտես, թէ եղբայրդ ծածուկ դաւադրութեան մը մէջ է:

- Բնաւ չեմ գիտեր, - գոչեց Սուրբիկ:

- Ձեզի բան մը չէ՞ ըսած:

- Չէ:

- Ո՞րչափ ատեն է, որ զինքը չէք տեսած:

- Երեք շաբաթ կայ:

- Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ Պոլիս կը բնակի ու այդչափ երկար ատեն տուն չի գար:

- Իր գործը չի ներեր եղեր:

- Գործը ի՞նչ է որ...

- Իր բուն գործը ատաղձագործութիւն է, բայց հիմա կարծեմ ուրիշ գործով մը կը զբաղի:

- Ձեր ապրուստը ի՞նք կը հոգայ:

- Ես ալ կ'աշխատիմ, մայրս ալ, բայց մեր շահածովը չենք կրնար ապրիլ, ուստի ինք ալ մեզի կ'օգնէ:

(Շար. 293)

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Միհրան,
Օրիորդներ՝ Սօֆի եւ Սթեֆանի Միհրան,
Միհրան եւ Մուլթվէլեան ընտանիքներ,
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինները,
կը ծանուցանեն, թէ՝
Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 8-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, սրտաբուղխ մաղթանքով, Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, հարազատին, Ներկայացուցչական Ժողովի երախտաշատ անդամին ու Մայր Տաճարիս բարերարներէն՝

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆԻ

անոր մահուան քառասունքին առիթով:
«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»:

Informations Artistiques

EVENEMENT

CENTRE CULTUREL CANADIEN
PARIS

A l'occasion de la sortie de **Ararat** de **Atom Egoyan**, le **Centre culturel canadien** et **ARP**, en collaboration avec le **Centre de recherches sur la diaspora arménienne**, sont heureux de vous convier à une semaine de culture arménienne

5 septembre à 19 heures
Projection du film **Mémoire arménienne** de **Jacques Kebadian**, suivi d'une table ronde sur le thème **Comment écrire la mémoire d'un génocide?** avec des personnalités et des spécialistes.

6 septembre à 19 heures
Black Angel, a life of Arshile Gorky, conférence (en français) et performance de **Nouritza Matossian**

Du 4 au 28 septembre
Projection continue de **films sur les arts et la culture de l'Arménie**
au Café du Centre culturel canadien
Exposition **Photographies de tournage** de **Lousnak Abdalian**
Installations, Early Development et Hors d'usage de **Atom Egoyan**

Early Development — Production Le Fresnoy.

Centre culturel canadien — Paris
5, rue de Constantine 75007 Paris
horaires d'ouverture
mardi, mercredi et vendredi de 10h à 18h, jeudi de 10h à 21h, samedi de 14h à 18h, fermé dimanche et lundi
Réservation indispensable:
01 44 43 24 90

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ՇԱՒԻԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9·30-ին:

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել Եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18
կամ՝
01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ, ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4-ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը 9·30-էն:

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire « **Siamanto** » de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30

à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :
Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11
ou
Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux informe que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.
Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 - 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18
առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն.
Հեռաձայն. -
04 - 91 - 77 - 84 - 70

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Soirée - Débat à Antony

A l'occasion de la sortie nationale du film **ARARAT** d'Atom Egoyan, une soirée-débat aura lieu à l'issue de la projection du film, le Vendredi 6 Septembre à 21 heures.

Cinéma Select
10 avenue de la Division Leclerc
Antony
(Tél. 01 46 68 79 79)

Cette soirée sera animée par Sylvie Rollet et Anahid Ter-Minassian.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արմէն եւ Մարի Մութաֆեան 150 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին Մեսրոպ Տէր - Յակոբեանի մահուան առթիւ:

Vient de paraître

«NOTRE HISTOIRE»
Septembre 2002, No 202

Arménie: Les ages d'or

Ce mois-ci, **Notre Histoire** propose aux lecteurs de découvrir l'histoire de l'Arménie. Un pays dont les frontières furent toujours fluctuantes et dont la puissance connut naturellement des hauts et des bas, car sa survie entre de très puissants empires, fut toujours aléatoire.

Malgré tout, l'Arménie a connu plusieurs âges d'or qui l ui ont permis d'affirmer une forte identité.

Découverte de l'Histoire de ce pays à travers **un grand dossier illustré de 15 pages**, où cinq aspects sont traités par des spécialistes:

Les royaumes combattants ou l'histoire de l'Arménie ancienne: un pays partagé en de multiples principautés qui a dû constamment se battre pour conserver son identité, composant avec les énormes empires qui l'entouraient. (p.20)

Au nom du père Tigrane II le Grand: est-ce lui qui a donné à l'Arménie son identité, ou bien n'est-il qu'une légende qui a nourri des rêves irréalistes? (p.23)

Ani aux mille et une églises: aux confins de la Turquie actuelle, l'ancienne capitale arménienne dormait sur un plateau aussi somptueux que désolé. Les archéologues la réveillent aujourd'hui. (p.26)

La puissance et la grâce: les arts arméniens, l'architecture, l'enluminure, les katchkars, témoignent du rayonnement de l'Arménie. (p.30)

Aux marches du monde chrétien: de sa naissance à sa consolidation, par le martyre ou par les armes, le christianisme se trouve au cœur de l'ancienne Arménie. (p.36)

«Notre Histoire» propose également dans sa rubrique «les clés pour comprendre» **un retour sur la guerre de 14-18:** chronologie des événements, la vie sur le front, l'arrière, la guerre au cinéma... (p.43 à 52)

Et aussi: une visite du **musée portuaire des bateaux de Dunkerque** (p.39), **l'agenda historique** (p.5), et **les histoires vivantes.** (p.53)

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du
Dimanche 15 Septembre
pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre «SPITAK»**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.503
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.503

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գլխաւոր կուսակցութիւններուն ամռան համալսարանները վերջ գտան Սեպտեմբեր մէկին: Ամէնէն կարեւորն էր, անշուշտ, Ընկերվարական կուսակցութեան համախմբումը, որ տեղի ունեցաւ Լա Ռոշէլ եւ որու չմասնակցեցաւ Լիոնէլ Ժոսփէն: Համերաշխութիւն չի տիրեր կուսակցութեան ծոցը եւ հոսանքները կը բազմանան: Սուլոցներով ընդունուած է նախկին ենթանախարար՝ Մարի-Նոէլ Լինըման, որ իր «Հաշուեփակի իմ բաժինս» հատորով խստօրէն քննադատած էր Ժոսփէնը: Շատ են անոնք որոնք կը նախընտրեն կուսակցութեան ձախողանքը ստանձնել հաւաքաբար: Էմանիւէլլի համար, կուսակցութիւնը պէտք է աւելի ձախ թեքում ունենայ, դէմ է ազատական ձգտումին, որու պարագլուխը կը նկատուի Լ. Ֆապիուս: Նման համալսարաններ գումարած էին նաեւ Ժ.-Փ. Շըվէնըմանի «Հանրապետական Բեւեռը», Պայրուի Իւ-Տէ-էֆ-ը, Ժ.-Մ. Լը Փէնի Ազգ. Ճակատը: Շըվէնըման կը մերժէ որեւէ պատասխանատուութիւն ձախի պարտութեան մէջ, Պայրու չուզեր ենթարկուիլ Իւ-Էմ-Փէ-ի (Միութիւն Նախագահական Մեծամասնութեան համար), իսկ Ժ.-Մ. Լը Փէն կ'ուզէ որ իր կազմակերպութիւնը կառավարական կուսակցութիւն մը դառնայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ Օգոստոսի վերջին չորեքշաբթին 11 պաղեստինցիներ սպաննած է, որոնց մէջ երկու մանուկներ եւ երկու պատանիներ: Այս արարքը կը գործուի երեք օր ետք ուրիշ արարքէ մը, որու ընթացքին ընտանիքի մը չորս անդամները սպաննուած էին «սխալմամբ» եւ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը ներողութիւն խնդրած էր: Այս անգամ Թիւպասի գիւղին մէջ պատահած են մահերը: Ըստ բնակչութեան, թանք մըն է որ երկու հրթիռներ արձակած է եւ Ցահալ «ներողութիւն» խնդրած է իր նոր «սխալ»ին համար: Ցահալի այս «սխալ»ներուն շուրջ բուռն բանավէճեր ծագած են:

ՉԷՉԷՆ ապստամբները, Օգոստոս 31-ին վար առած են ռուսական թռան մը, իր երկու օդաչուներով: Երկու շաբաթ առաջ, ուրիշ թռան մըն ալ վար առնուած էր 118 Ռուսերով:

ՊԱՊԻՆ առողջական վիճակին որոշ բարելաւումը, որ յայտնուած էր Լեհաստան իր այցելութեան ընթացքին, մանաւանդ խօսակցութեան մարզին մէջ, կը բացատրուի ֆրանսացի բժիշկ՝ Լիւք Մոնթանիէի թելադրած դարմանումով: Ան որ սիտայի մանրէն գտած է, Յունիսին այցելած էր Պապին եւ ինքնատիպ բուժում մը թելադրած Փարքինսոնի հիւանդութեան համար: Կը թուի որ արդիւնք տուած է: Խնամքին հիմը կը կազմեն փափայները (հնդկասեխ): Վատիկան հակադրած է այս լուրի հրապարակումին 48 ժամ ետք եւ յայտնած թէ եթէ փրոֆ. Մոնթանիէ դեղահատեր տուած է Պապին, փաստ չըկայ որ առած է, քանի Յովհ.-Պօղոս Բ. միշտ իր բժիշկներուն կը վստահի:

ԴԷՊԻ ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿ իր ճամբուն վրայ, Շիրաք Զատ հանդիպած է, ինչ որ Ֆրանսայի պետական ղեկավարի մը առաջին այցելութիւնն է 1972-էն ի վեր: Շիրաք խոստացած է ամրապնդել գործակցութիւնը:

ՍԱՆ ՍԵՊԱՍԹԻԷՆԻ մէջ (Սպանիոյ պասք շրջան) ծանր բախումներ պատա-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 31 / Սեպտեմբեր 2)

Ա. ՍԱՆԹԻՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Օգոստոս 30-ին Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան ընդունած է Իսիի քաղաքապետ երեսփոխանը Անտրէ Սանթինին: Ան գլխաւորած է պատուիրակութիւն մը: Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնած է իր հիւրին, Հայաստանի մէջ ձեռնարկած բարեսիրութիւններուն համար, նաեւ ցեղասպանութեան ճանաչումին բերած նեցուկին:

Ա. Սանթինի պատասխան խօսքով հաստատած է Իսիի հայութեան հայրենասիրութեան որ կարեւոր ազդակ կ'ըլլայ Ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւններու խորացումին համար:

Իսիի քաղաքապետը Երեւանի այցը աւարտելէ առաջ, մամուլի ասուլիս մը տըւած է: Ըսած է թէ հպարտ է որ Ֆրանսան առաջինը ընդունած է Հայերու ցեղասպանութիւնը դատապարտող օրէնքը եւ հիմա ժամանակն է որ զարգացած այլ երկիրներ եւս հետեւին այդ օրինակին:

Քաղաքապետը Սեպտ. 1-ին ալ այցելած է Էջմիածին որուն հետ Իսի զուգորդքաղաք է: Փաստաթուղթ մը ստորագրըւած է երկու քաղաքապետներուն միջեւ, Էջմիածնի դպրոցներուն գրենական պիտոյքով օժանդակելու մասին: Ա. Սանթինիի գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ:

ԳԻՒՄՐԻԻ Բ. ԵՐԿԱՄԵԱՆ

Երկրորդ անգամ ըլլալով, նկարիչ Վարդէն Թադեւոսեանի գլխաւորութեամբ խումբ մը նախաձեռնողներ կազմակերպած են Գիւմրիի ժամանակակից արուեստի փառատօնը: Ամսուան մը ընթացքին Հայաստանէն ու 15 երկրէ արուեստագէտներ կը ցուցադրեն իրենց արուեստը. նկարչութիւն, գծանկար, համերգ, պար, եւլն.: Երկամեային բացումը կատարուած է Օգոստոս 31-ին, ներկայութեամբ Շիրակի մարզպետ Ֆ. Փիրումեանի, ԱՄՆ-ու, Իտալիոյ, Գերմանիոյ դեսպաններուն, ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչներուն, արուեստագէտներու:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՏՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ԳՆՈՒԻՆ

Վրաստանի կառավարութեան յատուկ հիմնադրամներու պիւտճէներով աճարացիներու համար տուներ կը գնուին Նինոծմինդա շրջանի հայաբնակ եւ ռուսաբնակ գիւղերուն մէջ: Վաճառողները մեծ մասով ռուս աղանդաւորներ են: Ամէն մէկ տուն կ'արժէ միջին հաշուով 3.000 տոլար: Հիմնադրամներու պատասխանատուները պատրաստակամութիւն յայտնած են առնուազն 30 տուն գնելու:

ՏԱՐՈՒԱՆ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

Տարուան առաջին վեցամսեային բընակչութեան աճը անցեալ տարուան նոյն շրջանին համեմատ 41,6% նուազած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(31 août)

CHARLES AZNAVOUR

Non, il n'a rien oublié

Աթոմ Եղոյեանին ֆիլմը՝ «Արարատ» պատճառ է որ մամուլը լայն տեղ տայ գլխաւոր դերակատարներէն Շ. Ազնաւուրի:

«Ֆիկարօ Մակազին» կ'անդրադառնայ ֆիլմին եւ վեց պատկերազարդ էջերու երկայնքին կը խօսի ոչ միայն Ազնաւուրի եւ անոր ընտանիքին մասին, այլեւ, առանձին՝ «Հայաստանի նահատակութեան»: 2001 Յունուար 29-էն ի վեր, երբ Ֆրանսա ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը, այս բառը, վերջապէ՛ս ազատած է իր չակերտներէն եւ լրագրողները առանց կաշկանդումի կ'արտայայտուին հայ ժողովուրդի սեւ օրերուն մասին: Ժան-Քրիսթոֆ Պիւիսոն, նախ կը ներկայացնէ հարցազրոյց մը Ազնաւուրի հետ, Փրովանսի անոր տան մէջ: Ամբողջովին կու տայ «Իլ Սոն Թոմպէ»ի այնքան ցնցիչ բառերուն վերջին մասը: Ազնաւուր կ'ըսէ՝ «խաչակրութեան չեմ ելած, բայց կ'ուզեմ հասկնալ ի՞նչպէս Թուրքիա կըրնայ շարունակել ուրանալ ինչ որ պատահեցաւ 1915-ին՝ քրիստոնեայ առաջին ժողովուրդին բնաջնջումը Պատմութեան մէջ, մարդոց կողմէ որոնք հետամուտ էին մաքրակրօն ցեղի մը»:

Զատ բաժին մը կայ նուիրուած ցեղասպանութեան, բոլոր մանրամասնութիւններով: Թուրքերը ի՞նչ մեղադրանք ունին Ա. Եղոյեանի ֆիլմին հանդէպ. պարզապէս գոյութիւն ունենալը, քանի որ ըստ իրենց ցեղասպանութիւն չկայ: Թէեւ, կը հաստատէ լրագրողը, կա՛յ, գործուած՝ օսմանեան բանակներու կողմէ Ա. Աշխարհամարտին: Ջարդերը մէկ ու կէս միլիոն հայ զոհեր պատճառեցին, Քեմալ իսկ ընդունեցաւ, բայց, ոչ իր յաջորդները: Ու կը յիշէ Ռընանի խօսքը՝ «Մոռացութիւնը նոյնիսկ պատմական սխալը կենսական տարրն են ազգի մը ստեղծման»:

Երրորդ բաժնի մը մէջ, ակնարկ մը կայ ֆիլմին եւ անոր նիւթին:

Ազգային վիճակագրական ծառայութեան տուեալներով, 2002-ի առաջին վեց ամսուան ընթացքին 15.389 ծնունդ արձանագրուած է, 14.022 մահ. ծնունդներուն 4851-ը Երեւանի մէջ: Նոյն ծառայութեան համաձայն, առանձին մարզերու մէջ բնական աճի ժխտական ցուցանիշ արձանագրուած է, ծնունդներէն աւելի մահերով: Լոռիի մէջ մահերը 7,8% աւելի եղած են ծնունդներէն, Շիրակի մէջ 5,9%:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍ

Նիւ-Եորքի Եու-Էս Օփընին (Ֆլըշինկ Միտօ), Բ. շրջանին Սարգսեան յաղթեց գերմանացի Փոփի 2-6, 6-3, 6-4, 6-7, 6-4:

Աղասի ալ պարտութեան մատնեց Ճիմըլթոփը (նոյնպէս ամերիկացի) 6-0, 6-1, 6-1. 3-րդ շրջանին, Աղասի յաղթեց Տելկատոյի 6-2, 6-1, 6-2:

«JOURNAL DU DIMANCHE»

(1er Septembre)

Charles Aznavour: «si je t'oublie, Arménie»

«Արարատ» ֆիլմի մերձաւոր ներկայացման առթիւ (օրաթերթերը արդէն հսկայ եւ ճաշակաւոր ծանուցում մը կը հրատարակեն քանի մը օր է), «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» հարցազրոյց մը լոյս ընծայած է Շարլ Ազնաւուրի հետ, որ դերակատարներէն է ֆիլմին: Տանիէլ Աթթալի, հարցազրոյցի որպէս յառաջաբան, կը դնէ «Իլ Սոն Թոմպէ» երգին կարգ մը բառերը («Ես կը պատկանիմ այն ժողովուրդին որ կը հանգչի առանց շիրիմի», եւլն.):

Լրագրողուհին կ'անդրադառնայ Աթոմ Եղոյեանի ֆիլմին, 1915-ի ցեղասպանութեան, Հիթլէրի խօսքերուն, ըսելու համար որ զարմանալի ոչինչ կայ Ազնաւուրը տեսնելու նման ֆիլմի մը մէջ, ուր կը կատարէ ֆիլմի բեմադրիչի մը դերը: Գեղեցիկ ֆիլմ մը, կը գրէ յօդուածագիրը, որ յիշողութեան եւ ներկայ ժամանակի հոլովոյթ մըն է, առանց ատելութեան եւ ընդդէմ մոռացումի: Ազնաւուր, Հայը, Փարիզ ծնած 1924-ին, ծընողքին փախուստէն ետք Թուրքիայէն, կը խորհի թէ այս ֆիլմը կրնայ արթնցնել «խիղճերը անոնց որոնք կ'ուզեն գիտնալ»:

«Երգիչ մը, դերասան մը եւ չափաւոր մէկն եմ» կ'ըսէ Ազնաւուր: Կ'աւելցնէ թէ եօթը Հրեայի եւ երեք Հայու դեր խաղացած է սինեմային եւ թէ կը խորհի ըլլալ այն անձը որու հետ կարելի է խօսիլ: Թրքական բոլոր դիւանները կեղծ եւ շինծու են կ'ըսէ, բայց Ֆրանսա, Իտալիա, Ամերիկա, Վատիկան դիւաններ ունին զորս չեն հրապարակեր: Ամէն մարդ ֆիլմը սիրած է, բացի Թուրք մամուլէն, կ'ըսէ. ընդունած է Թուրք լրագրող մը եւ շատ լաւ անցած է տեսակցութիւնը: Ան ուզած է որ Ազնաւուր Պոլիս երթայ ֆիլմը ներկայացնելու, բայց Ազնաւուր պայման դրած է որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրաւիրէ զինքը, ինչ որ չէ եղած: Այն հարցումին զոր լրագրողը կ'ընէ Ազնաւուրի՝ «Այն զգացումը կայ որ Թուրք ժողովուրդին հետ հաշտութիւն կ'երազէք», ան կը պատասխանէ.- «Նախ ճանաչում, հաշտութիւնը վերջը կու գայ, կամաց-կամաց»:

Վերջաւորութեան, Ազնաւուր կը խոստովանի որ 20 տարի է կ'ուզէ այլեւս չաշխատիլ, բայց կ'աւելցնէ.- «Կեանքս այս է: Բեմի վրայ երջանիկ եմ: Պիտի երթամ երգելու Գանատա, Գերմանիա: Հինգ ամիս է չեմ աշխատած: Շարունակեցի կենսագրութիւնս գրել, 200 էջ, ինչ որ դէշ չէ, քանի արձակագիր մը չեմ: Քանի մը ֆիլմ ալ պիտի դարձնեմ, մէկը Թուրք բեմադրիչ՝ Էօզփեթէք Ֆերզանի հետ»: Ու կը բացատրէ ընդունելուն իր պատճառը, քանի լրագրողը հարց կու տայ՝ «քաղաքական արարք մը չէ՞»: «Նախ, դերասան մըն եմ: Ընդունեցայ այս ժամանակակից ֆիլմը, ուր Հրեայի մը դերը կը խաղամ Իտալիա: Բայց, շատ խօսեցանք: Երկուքս ալ բաւարար չափով խելացի մարդիկ ենք վերէն նայելու համար որոշ հարցերու: Ուրեմն քաղաքական արարք մը չէ, բայց, դէպքերու բերմամբ, այդպէս կ'ըլլայ»:

ՍԱԿԱՒԱԽՕՍ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԸՍԱԾՆԵՐԸ

Սերժ Սարգսեան Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարն է: Բնական է որ իր անունը, լուսանկարները, գործունէութիւնը տեղ կը գտնեն հայաստանեան ամէնօրեայ լուրերուն, մամուլի էջերուն մէջ: Գրաւած դիրքով ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի մօտիկ գործակցութեամբ, արդարօրէն կը նկատուի երկրին իշխանութեան գլխաւոր օղակը եւ ընթացքին ուղղութիւն տուողը: Մասնաւորաբար, Վազգէն Սարգսեանի նման մեծադոյն հեղինակութեան տէր դէմքի մը անհետացումէն ետք:

Հակառակ նման դիրքի տէր ըլլալուն, երկրին քաղաքական շրջանակին մէջ իր արտայայտութիւններով, յայտարարութիւններով, ելոյթներով յաճախակի ուշադրութիւն հրաւիրող մը չէ ան: Նկատի առած՝ ազդեցութեան լայն գօտին, հզօրութիւնը, սխալ պիտի չըլլայ ըսել որ ամէնէն խորհրդապահ նախարարն է:

«Իրաւունք» շաբաթաթերթին (Օգոստոս 2 _ 5) թղթակիցներուն հարցումներուն տուած պատասխաններով ալ կը չեշտուի այս պարագան. ամէն առիթի կը կրկնէ թէ իր անունին կապուած պնդումները, ամբաստանութիւնները, վերագրումները տեղեակ է, նաեւ իրմէ բացատրութիւններու ակնկալութեան, բայց կը նախընտրէ ձգել որ մարդիկը խօսին, գրեն: Ճշգումները, հերքումները, վիճարկումները իր գործը չեն: Ժամանակը կուգայ, ամէն բան կը յստականայ:

Ս. Սարգսեանի ուղղուած հարցումները գլխաւորաբար կ'առնչուին Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն, Ջաւախքի Հայերուն վիճակին, Հայաստանի քաղաքականութեան վրայ արտաքին _ Ռուսաստան, կամ ԱՄՆ _ ազդեցութիւններուն: Յատկապէս առաջինին ու վերջինին տրուած պատասխանները կը ձգեն այն տպաւորութիւնը թէ նախարարը կ'ուզէ ըսել. «ես քիչ կ'ըսեմ, դուք շատը հասկցէք»...:

Ղարաբաղի կարգաւորման մասին հարցնող թղթակիցը կ'ուզէ գիտնալ թէ յաճախ արտայայտութիւն գտած «փոխադարձ զիջում»ներուն մէջ ո՞րն է հայկական կողմին առաւելագոյն սահմանը: Ս. Սարգսեանի պատասխանին բուն մասը կրկնութիւն մըն է: Հանրապետութեան նախագահին, իր ու Արտաքին գործերու նախարարին կեցուածքը մէկ է. հայկական փոխադարձ զիջումներուն առաւելագոյն գիծը գծուած է երեք կէտով. առաջինը այն է որ ԼՂ_ն չի կրնար այլեւս գտնուիլ Ատրպէյճանի ենթակայութեան մէջ: Երկրորդը Հայաստան _ Ղարաբաղ ցամաքային սահմանին անհրաժեշտութիւնն է, երրորդը՝ Ղարաբաղի բնակչութեան ապահովութեան լուրջ երաշխիքները: Երբ հարցատէրը կը չեշտէ թէ ինք նկատի ունի հողային զիջումը, պատասխանը բաւական լակոնական է. «Էական նշանակութիւն չունի՝ 1 քիլոմեթր էս, թէ այն կողմ»:

Ջաւախքի հարցին մասին, նման հարցի մը գոյութիւնը ապաղակող հատուածէն բաւական տարբեր է Ս. Սարգսեանի կեցուածքը: Թէ Ջաւախքի հայութիւնը խիստ դժուար պայմաններու մէջ է, թէ՛ անհատապէս, թէ՛ որպէս հաւաքականութիւն, համայնք, տարակուսելի բան չէ: Ատոր մէջ ճիշդ է նաեւ որ մեծագոյն դերը ունի երկրին՝ Վրաստանի ընդհանուր կացութիւնը. բայց, անշուշտ, նաեւ կայ Հայաստանի կից շրջանի մը մէջ մեծ թիւով Հայերէ բնակուած գօտի ըլլալու հանգամանքը, Թիֆլիսի ղեկավարութեան համար: Յատկապէս Ղարաբաղի նախընթացէն ետք: Մանաւանդ երբ Վրաստան անկախութենէն ի վեր ունեցաւ եւ ունի արդէն իր Ղարաբաղները որոնք այսօր մօտ են միջազգային կուսախնձորի դեր կատարելու, Վրաստանէն բոլորովին տարբեր կողմերու շահուն: Ջաւախքի ինքնավարութիւնը Թիֆլիսի ոչ նպաստաւոր կեցուածքին հիմնողներէն չէ Ս. Սարգսեան: Ան Ջաւախքը երկրին ընդհանուր կացութեան մէջ դիտելու տրամադրութեամբ կը յայտնուի: Կ'ըսէ նաեւ թէ եթէ Ջաւախքը քաղաքական ինքնավարութեան հարց բարձրացնէ, ինչ որ ինք անհրաժեշտ չի նկատեր, ատիկա Հայաստանի համար մեծ խնդիրներու պատճառ կ'ըլլայ, թէ՛ Վրաստանի, թէ՛ այլ երկիրներու հետ: Մինչդեռ, Վրաստանի կայունութիւնը Հայաստանի համար կենսական է. այսօր, երբ այդ կայունութիւնը խախտած է, կարելի չէ հայկական բեռները այդ ճամբով փոխադրել: Կը մնայ, ինչպէս 1992 _ 1994 շրջանը, Իրանի ճամբան, կամ օդայինը, որպէս արտաքին աշխարհի կապ:

Ս. Սարգսեան Ջաւախքի հայութեան կացութիւնը բարելաւելու համար հարկաւոր կը նկատէ ու կը թելադրէ ամէն ինչ ընել: Անցեալ տարի Հայաստանէն ելեկտրականութիւն տարուած է հոն, դպրոցներ, հիւանդանոցներ նորոգուած են: Ասով հանդերձ, երբ թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ջաւախքի Հայերը իրենք զիրենք անտեսուած կը զգան թէ՛ Վրաստանի, թէ՛ Հայաստանի կողմէն, Ս. Սարգսեան կը յիշէ ղարաբաղեան նախիթացք մը: Կ'ըսէ թէ ինք նոյն հոգեվիճակին վկաներէն եղած է հոն. «Գրտնուելով Ղարաբաղում, մեզ այնպէս էր թւում որ Հայաստանը մեզնով լաւ չի զբաղւում: Անշուշտ, կարող էր ուշադրութիւնն աւելին լինել, բայց միեւնոյն է, չլինէր Հայաստանը, մենք այնտեղ ոչ մի բան էլ չէինք կարող անել: Նոյնն է այսօր Ջաւախքում»: Հրահանգելու պէս կը թելադրէ որ խրախուսուին Ջաւախք եղած, ըլլալիք ներդրումները: Նաեւ մշակութային աջակցութիւնը: Պարտաւելի կը նկատէ բոլոր այն Ջաւախքցիները որոնք կարելիութիւններ ունենալով հանդերձ, ամենափոքր բան մը իսկ չեն ըներ Ջաւախքի համար:

Զրոյցին հետաքրքրական մասերէն մէկն է արտաքին ազդեցութիւններու նիւթը: Հարց տուողը կ'ուզէ գիտնալ թէ Ս. Սարգսեան որպէս նաեւ Հայաստանի ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար, ի՞նչ քայլերու կը ձեռնարկէ այդ ազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար, մանաւանդ որ կը պնդէ թէ Ռուսաստան, կամ ԱՄՆ չեն կրնար վճռորոշ ազդեցութիւն ունենալ Հայաստանի ընտրութիւններուն վրայ: Նախարարը կը ճշդէ իր դիրքը, ըսելով որ եթէ ԱՄՆ փափաքին, որպէս գերագոյն նպատակ, ուրիշ կարգեր տեսնել Հայաստանի մէջ, անշուշտ կ'ընեն ատիկա: «Եթէ Ամերիկան Աֆղանստանում դա արեց, Հայաստանում էլ կ'անի»: Բայց կ'աւելցնէ անմիջապէս թէ այդ կարգի մտածումներու առաջնորդողը ղեկավար շրջաններու ցանկութիւնը չէ եւ թէ պէտք չէ երկրորդական _ երրորդական պաշտօնեաններու կարծիքը որպէս այդ նկատել:

Վերջին հարցումը պետութեան մէջ ապականութեան, խմբակային յարաբերութիւններու ներկայութեան մասին է: Լրագրողը կ'ուզէ գիտնալ թէ ատիկա երկրին ապահովութեան սպառնացող վտանգ չէ՞:

Իր գլխաւորած հատուածին ուղղուած այս մատնանշումը դրական արձագանգ չի գտներ Ս. Սարգսեանի մօտ: Ընդունելով հանդերձ թէ հասանական է նոյնիսկ իր նախարարութեան մէջ կաշառակեր պաշտօնեաններու գոյութիւնը, կը մերժէ երեւոյթը ընդհանրացնել ամբողջ նախարարութեան վրայ: Նման բան փորձողները չարակամներ կը նկատէ. կ'աւելցնէ թէ ցաւալի է որ քաղաքականութեամբ զբաղողներու մէջ եղբերու, գիտելիքներու տարրական իմացութենէն զուրկ մարդիկ կան: Այլ խօսքով՝ կաշառակերութիւնը պէտք չէ շփոթել ընդհանուր ապականութեան, այլասերումին հետ: Կաշառակերութիւնը կայ, այդ մասին կասկած չունի:

Սակաւախօսութեան եւ որոշ կէտերու շրջանցումներով Ս. Սարգսեան կուտայ պարզերին, վերապահ, ինքնամփոփ ղեկավարի պատկերը: Ամբողջովին տարբեր այն մեծամասնութենէն որ միշտ պատրաստ է վիճաբանելու, յամառօրէն պնդելու իր տեսակէտին վրայ, ի հարկին երբեմն նոյնիսկ կոպտօրէն: Տարբերութիւն որ եթէ առանձին չի բաւեր խելալ ղեկավարը կերտելու, անպայման կը ներկայանայ անոր անհրաժարեկի բաղկացուցիչներէն մէկը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

Պատմութեան հնագոյն ժամանակներէն մարդկային հաւաքականութիւններու կազմաւորման առաջին կառոյցները եղած են տոհմերը կամ ցեղախումբերը: Արենակցական ու ազգականական կապերով, բարքերով, աւանդութիւններով ու սովորութիւններով, իրերօգնութեան պարտաւորութիւններով եւ երբեմն ալ լեզուական կամ բարբառային առանձնայատկութիւններով իրարու կապուած ընտանիքներ կազմած են գերդաստաններ, տոհմեր ու ցեղախումբեր, որոնք տընտեսական, զինուորական եւ քաղաքական կազմակերպական կառոյցներ եղած են: Անոնցմէ շատեր ունեցած են իրենց տոհմանշանը (յաճախ անասուն մը եղած է), որ պաշտամունքի առարկայ եղած է:

Ծայրագոյն Արեւելքէն, Հնդկաստան, Կեդրոնական Ասիա, Միջին Արեւելք, Ափրիկէ, Եւրոպա կամ այլուր, հաւաքականութիւններ կազմաւորուած են իբրեւ ցեղախումբեր: Ցեղագային, կազմաւորուած են ազգեր, կերտուած են մշակոյթներ, կազմաւորուած են պետութիւններ: Այս բոլորէն ետք տոհմական կառոյցներ եւ աւանդութիւններ շատ մը ժողովուրդներու մօտ մնացած են անեղծ, աստիճանաբար տարածուած է ազգանունի գործածութիւնը, կազմուած են տոհմանշաններ, տոհմական նշանաբաններ, տոհմածառեր, եւ հասած մինչեւ ներկայ ժամանակները: Տարբեր ժողովուրդներու մօտ ազգանունի գործածութեան վերաբերեալ տանք քանի մը օրինակներ:

Սկսելով Ծայրագոյն Արեւելքէն՝ Ճափոնի մէջ անցեալին ազգանուն գործածած են գլխաւորաբար միայն ազնուական եւ սամուրայ (պատերազմիկ) տոհմերը (Քոնոէ, Շիմազու, Պոսոքաուա եւ այլն), իսկ ԺԹ. դարու կէսէն ետք ազգանունի գործածութիւնը պարտադիր դարձած է. ամէնէն տարածուած ազգանուններն են՝ Թանաքա (Թա կը նշանակէ բրինձի արտ, Նաքա՝ մէջ), Սուզուքի, Եամամոթօ, Ուաթանապէ եւ Սայթօ: Գորէայի մէջ ազգանունները կազմուած են հին ցեղային բաժանումներու հիմամբ, եւ Գորէացիներուն մէկ հինգերորդը Քիմ ազգանունը կը կրէ: Վիեթնամի մէջ ամէնուրեք տարածուած են Նկույէն, Նկօ, Թրինհ ազգանունները: Նշենք, որ ծայրագոյն արեւելեան ժողովուրդներուն մօտ ազգանունը անհատի անուան սկիզբը կը դրուի, թէեւ օրինակ Ճափոնի մէջ ներկայիս ընդհանրացած է նաեւ անուան վերջաւորութեան դնելու սովորութիւնը:

Իսլամ ժողովուրդներու մօտ ազգանունի գործածութեան սովորութիւն ընդհանրապէս չէ եղած. Իրանի եւ Թուրքիոյ մէջ, օրինակ, 1930_ական տարիներուն պարտադիր դարձաւ ազգանունի գործածութիւնը:

Եւրոպայի մէջ միջնադարուն տարածուած է ազգանունի գործածութիւնը: Ֆրանսայի մէջ, օրինակ, մօտաւորապէս 250 հազար ազգանուն կայ, որոնցմէ ամէնէն տարածուածներն են՝ Մարթէն (168 հազար), Պեռնար (98 հազար), Մորօ եւ Տիւրան (78 հազար), Փըթի, Թոմաս եւ Տիւպուա (77 հազար) եւ այլն: Սպանիոյ մէջ ազգանուններ կան, որոնք ցեղային ծագումնական տուեալներ կը բնորոշեն. օրինակ՝ Սուարէս (սեւ հաբի, որ արիւն, ցեղ կը նշանակէ, վիսիգոթներու ներխուժումներուն ժամանակ Սպանիա մտած են): Իսկ պասքերը, որոնք դարեր շարունակ բնտանեկան ագարակներու՝ ճասերիոներու մէջ ապրած են, այդ ագարակներուն անունով ճանչցուած են. օրինակ՝ Արիսթեկի (կաղնուտ), Մինտոսա (ցուրտ լեռ) եւ այլն:

ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այլ ժողովուրդներու նման, Հայեր եւս նախաքրիստոնէական դարերէն տոհմերու բաժնուած էին: Միեւնոյն նախահօրմէն սերած, իրարու արիւնակից եւ ազգակցական ընտանիքներէ բաղկացած տոհմը ունեցած է իր տանուտէրը կամ նահապետը, նուիրական օճախը (ուր կարգ մը վայրերու, ինչպէս՝ Տերսիմի մէջ, կրակը անմար կը պահուէր. այդ աւանդութիւնը գոյատեւած է մինչեւ Մեծ Եղեռն), բնակավայրը (կամ բնակավայրերը, յաճախ նաեւ՝ պաշտպանողական ամրութիւնները) կալուածները, խաչինքները, իրեն յատուկ առանձնայատկութիւններ, սրբութիւններ, աւանդութիւններ, բարքեր ու սովորութիւններ:

Հայերը աշխարհի առաջին ժողովուրդներէն եղած են, որոնք տակաւին նախաքրիստոնէական դարերէն ազգանուն գործածած են, մինչդեռ օրինակ Եւրոպայի մէջ միջնադարուն ,, կսած է ազգանունի գործածութիւնը: Սակայն ընդհանուր առմամբ ազնուական տոհմերն են, որ իրենց ազգանունով ճանչցուած են, մինչդեռ շինական ժողովուրդը աւելի իր բընակավայրին անունով ճանչցուած է, իբրեւ այս կամ այն գիւղի կամ գաւառի բնակիչ:

Ամէնէն աւելի մեծ, հզօր, ազնուական եւ զինուորական կառոյց ունեցող տոհմերը՝ Արծրունի, Ռշտունի, Բագրատունի, Մամիկոնեան, Սիւնի եւ այլն, հայ ժողովուրդին պատմութիւնը կերտող ուժերը եղած են:

Պատմութեան դարաւոր տակնուվրայութիւններու պատճառով, եւ յատկապէս՝ սելճուք _ թրքական արշաւանքներէն ետք, ԺԱ. _ ԺԲ. դարերուն հայ աւանդական եւ մանաւանդ ազնուական տոհմերէն շատեր ցիր ու ցան եղած կամ սպառած են: Բայց այնուհետեւ երեւան ելած են հին ազնուականներէն սերած կամ նոր կազմաւորուած տոհմեր, որոնք ժամանակի ընթացքին բազմացած են: Յիշենք Զաքարեանները, Արղութեանները, Օրբէլեանները, Պռոշեանները, Լոռու Մելիքեանները, Արցախի մելիքական տուները, Սասունի, Հաճընի, Զէյթունի իշխանական գերդաստանները, որոնցմէ շատեր հայ ժողովուրդին առաջնորդ ուժերը մնացին մինչեւ պատմութեան նորագոյն ժամանակները:

Եղած են նաեւ եկեղեցական ծառայութեան նուիրուած գերդաստաններ. ինչպէս որ հին ժամանակ կաթողիկոսութիւնը ժառանգական եղած է, շատ մը գիւղերու մէջ ալ քահանայութիւնը սերունդէ սերունդ ժառանգական եղած է. այդ գերդաստանները վարկ ու յարգանք վայելած են իրենց շրջապատին մէջ: Քահանայական սերունդ նկատուող գերդաստանները բազմաթիւ են. անոնք ընդհանրապէս Տէր մակդիրը կը կրեն իրենց ազգանունին սկիզբը

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Օրակարգի վրայ է Ռուսաստանի մէջ 1917 Հոկտեմբերէն առաջ եկեղեցիին պատկանած կալուածներուն վերադարձի հարցը: Պատրաստ է օրէնքի բանաձեւ մը որ Խորհրդարանին կը յանձնուի աշնան: Կատարուած հաշուարկներով, խնդրոյ առարկայ հողերը կը հասնին 3 միլիոն հեկտարի: Բանաձեւին օրէնքի բնոյթ առնալուն մասին ապահովութիւն տուած է Դաշնակցային խորհուրդի հողագործական յանձնախումբին նախագահը Ստարիկով: Ան մերժած է յայտնել բանաձեւը պատրաստողին ինքնութիւնը:

Կասկած չկայ որ Մոսկուայի պատրիարքը ծրագրին ամէնէն եռանդուն զօրակիցը պիտի ըլլայ: Եկեղեցիին արտաքին յարաբերութեան բաժնին հաղորդակցութեան պատասխանատուն ըսած է թէ ներկայիս եկեղեցիներու, վանքերու կողմէ որպէս մշակելի հող գործածուող տարածքները երկար ժամանակով, ձրի վարձու տրուած են ռուս օրթոտոքս եկեղեցիին: Այսուհանդերձ, եկեղեցապատկան կալուածներու վերատիրութեան հարցը բազմիցս քննարկուած է զանազան յանձնախումբերու ժողովներուն: Տակաւին չէ պատրաստուած եկեղեցիին եւ ուզած հողերուն լման ցանկը: Պատրիարքը կը սպասէ որ նախ սկզբունքի հարցը լուծուի:

Հարցը առաջին անգամ լրջօրէն ձեռք առնուած է 2000 Սեպտեմբերին: Կղերականները իրենց թեմերուն նիւթական դժուարութիւններով արդարացուցած են իրենց կորսուած ստացուածքին համար հատուցումի պահանջը: Աւելցուցած ալ են թէ մերժումի պարագային պետութիւնը պէտք չէ ազգին բարոյական կայունութիւնը ապահովելու համար վստահի եկեղեցիին աջակցութեան: Կրեմլին տատամսոտ է, կ'ըսէ թէ 1992-էն ի վեր արդէն կարեւոր ջանքեր գործադրուած են. Ելցինի օրով մեծ թիւով շէնքեր, հազարաւոր սրբապատկերներ, եկեղեցական իրեր վերադարձուած են: Նշերը վերստացած է որոշ առանձնաշնորհումներ, գլխաւորաբար մաքսերէ անցքին: Բան մը որ պատճառ ալ եղած է ծախսոտ ու վտակյի ծաւալուն գայթակղութեան մը:

Հարց տուողներ ալ կան թէ ինչո'ւ «պատմական արդարութիւնը վերահաստատել»ու օրէնքը միայն եկեղեցիին համար պիտի կիրարկուի: 1917-ի պոլշեւիկեան յեղափոխութենէն բոլոր տուժողները նոյն իրաւունքը պիտի պահանջեն: Տարածուն է նաեւ համոզումը թէ նման օրէնք նոյնիսկ եթէ ընդունուի, չի կրնար դիւրութեամբ կիրարկելի ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

Գիտական - Այժմէական

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԸ ՄԵԾ ԱՂԷՏԷ ՄԸ ՓՐԿՈՒԱԾ

Մօտաւորապէս 100 մեթր տրամագիծով երկնաքար մը երկրագունտին 120 հազար քիլոմեթր հեռաւորութենէն անցած է վերջերս: Յունիս 14-ին, մոլորակիս բնակիչները, առանց գիտնալու, ծայրը ծայրին ազատած են շատ կարեւոր փորձանքէ մը: Ի դէպ, ոտնագնդակի մարզադաշտի մը երկայնութեան տրամագիծով աստղակերպ ժայռը մեր երկրին 120.000 քիլոմեթր հեռաւորութենէն, ժամական 38.000 քիլոմեթր արագութեամբ անցած է: Այսինքն լուսնէն երկիր հեռաւորութեան մօտաւորապէս մէկ երրորդէն: Ուրիշ խօսքով, աստղագիտական չափանիշով՝ թերթ մը թուղթի հաստութեան համարժէք հեռաւորութենէ մը: Հսկայ աստղադիտակներու գործունէութեան արդիւնաւէտ շրջանին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամն է որ այսքան խոշոր երկնաքար մը նշմարուած է:

Ամէնէն մտահոգիչ կէտը այն է որ այս դիտարկումը կատարուած է անջրպետային հսկայ զանգուածին մեր երկրագունտի գրեթէ հպումի թուականէն երեք օր յետոյ, այսինքն Յունիս 17-ին: Նոր Մեքսիքոյի համեստ աստղադիտակներէն մէկն է (մէկ մեթր տրամագիծով) որ յաջողած է բնորոշել այս հսկայ զանգուածը զոր գիտնականները կոչած են 2002 MN: Իր փայլի ուժգնութեան գիտական ուսումնասիրութիւնն է որ արտօնած է արժեւորել իր մեծութեան համեմատութիւնը, 100 մեթրի շուրջ տրամագիծով: Եթէ այս մարմինը բախէր մարդաբնակ վայրի մը, աներեւակայելի մեծ աւերներ կրնար գործել: Բախումին ստեղծած ուժանիւթը, բարձր կարողութեամբ հիւլէական ռումբի մը ջերմուժին համարժէք կրնար ըլլալ:

Յունուար 7-ին, 300 մեթր տրամագիծով երկնաքարի մը մեր երկրագունտէն 830.000 քիլոմեթր հեռաւորութենէ անցքը հաստատուած էր: Գիտական վիճակագրութիւններու համաձայն, 2002 MN-ի նման աստղակերպերուն երկրագունտին բախումի վտանգը դարաշրջանի մը ընթացքին մէկ անգամ է: Վերջին բախումը պատահած էր 1908 Յունիս 30-ին: Այս անօրինակ երեւոյթը բարեբախտաբար զոհ չէ տուած, տրուած ըլլալով որ երկնաքարը Սիպերիոյ գրեթէ կեդրոնական հողամասին բախած է: Վերջերս հրատարակուած հաշիւներու համաձայն, այս հսկայ զանգուածը 60 մեթր տրամագիծ ունէր: 2000 քառ. քիլոմեթր տարածքով անտառ մը ճզմելով, 60 միլիոնէ աւելի ծառերու փճացման պատճառ դարձած է: Այս պայթումին ուժգնութիւնը 10-էն 15 մեկաթոն ԹՆԹ ռումբին պայթումին համազօր կը նկատուի. ուրիշ խօսքով՝ Հիրոշիմայի հիւլէական ռումբին կարողութեան գրեթէ հազարապատիկը:

Երկնային մարմնի մը բախումին պատճառած վնասները կախում ունին, բացի անոր խոշորութենէն եւ անկումի վայրէն, նաեւ քիմիական բաղադրութենէն, արագութենէն եւ հողամասի բախումի անկիւնէն կամ ուղղութենէն: Ամերիկեան անջրպետի կեդրոնը, 1998-ին կայացած վեհաժողովին իր գիտնականներուն հրահանգած է դիտարկել բոլոր այն աստղակերպերը որոնք 1 քիլոմեթրէն աւելի տրամագիծ ունին եւ երկրագունտի ծիրը խաչաձեւելու հաւանականութիւն, կամ աւելի ճիշդը՝ լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն: Որովհետեւ այս մեծութեամբ երկնաքարի մը բախումի պարագային, քաղաքակրթութիւնը ահաւոր վտանգի կրնայ ենթարկուիլ: Սոքորրօյի աստղադիտարանը մինչեւ օրերս մէկ միլիոն հարիւր հազարէ աւելի մեծ ու փոքր երկնաքարեր արձանագրած է, որոնցմէ արդէն 951-ը այս կարգի վտանգ կը սպառնան: Բոլորը դեռ չեն բնորոշուած եւ իրենց ծիրերը յատկանշող հաշիւները հակամէտ են սրբագրութեանց:

Կը կարծուի որ 65 միլիոն տարի առաջ, այսօրուան Մեքսիքայի Եուքաթան թերակղզիին համապատասխանող վայրին բախած բացառիկ խոշորութեամբ աստղաքարը, տինոզօրներու ոչնչացումին գլխաւոր պատճառը եղած է. անոր տրամագիծը, կ'ենթադրուի թէ 10 քիլոմեթրի շուրջ էր:

ԼՈՒՍՆԹԱԳԻ 11 ՆՈՐ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐԸ

Այս հսկայ մոլորակին շուրջ 11 նոր արբանեակներու գոյութիւնը երեւան հանուած է վերջերս: Այսպէսով, անոր արբանեակներուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 39-ի, ինչ որ արեգակնային դրութեան մէջ մրցանիշ մը կը կազմէ: Այս գիւտը իրագործուած է 2001 Դեկտեմբերին, Գանատա - Ֆրանսա - Հաւայի երրեակ գործակցութեամբ կատարուած աստղադիտային փորձարկութեանց շնորհիւ: Իրենց 20-է աւելի նախորդներուն նման այս վերջին 11 արբանեակներն ալ արտակեդրոն ծիրերու կը հետեւին: Իսկ իրենց տրամագիծերը 2-էն 4 քիլոմեթրի միջեւ կը տարբերին:

ՄՈՐԹԱԳԻՏԱԿԱՆ - ՔԱՂՑԿԵՂԻ ԴԷՄ ԱԽՏԱՃԱՆԱՉ «ՊԱՍՏԱՌ»

Մորթի քաղցկեղը յաճախ լաւ կը խընամուի եթէ ախտաճանաչումը բաւականաչափ կանուխէն կատարուի: Ուշացումի պարագային ապաքինման հաւանականութիւնը զգալիօրէն կը պակսի: Ախտանշութիւնը դիւրացնելու համար հընարուած «Սօլարսքան» կոչուած սարքաւորումը գեղեցկութեան պիսակներուն ճշգրիտ նկարահանումը կ'ապահովէ: Սարքաւորումին մաս կազմող թանկարժէք գի մը (լոժիսիէլ) վերջիններուն բաղադրութիւնը եւ գոյնը կը մանրազննէ, բաղդատելով լաւորակ եւ վատորակ ուռեցքներու լայն պատկերաշարքի մը հետ: Այսպէսով, սարքաւորումը մասնագէտին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ կարգ մը լուրջ պարագաներու, ուր առանց գործիքին օգնութեան պիսակը պիտի բնորոշուէր լաւորակ: Սոյն սարքաւորումին ծննդավայրն է Աւստրալիան ուր տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը մորթային քաղցկեղներուն տոկոսը շատ բարձր է:

Քաղեց՝ Ս. Շ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Այս օրերուս օգնութիւն ըրա՞ւ:

– Քանի մը օր առաջ տասը ոսկի ղրկած էր:

– Ո՞վ բերաւ դրամը:

– Անծանօթ մէկը:

– Առաջին անգա՞մ կը տեսնէիր:

– Այո՛:

– Հայերէ՞ն խօսեցաւ ձեզի հետ:

– Ոչ՛, Թուրքերէն, կարծեմ յոյն էր, արդէն շատ չխօսեցաւ, դրամը յանձնեց, մեր ինչպէս ըլլալը հարցուց եւ մեկնեցաւ... տունէն ներս անգամ չմտաւ:

– Քանի՞ տարեկան մարդ էր:

– Երիտասարդ մըն էր՝ հազիւ 25 - 26 տարեկան:

– Եթէ տեսնաս, կը ճանչնա՞ս զինքը:

– Բնականաբար:

– Եղբօրմէդ ի՞նչ լուր բերաւ:

– Ըսաւ, որ ողջ - առողջ էր եւ դեռ բաւական ժամանակ տուն պիտի չկրնար գալ:

Երկու լրտեսներուն մէկին նշանին վրայ մուավինը բաւ համարեց այս հարցաքննութիւնը եւ ըսաւ.

– Հիմա քեզի ոստիկանի մը հետ միւտիւրիյէթ պիտի ղրկեմ, որ եղբայրդ տեսնաս:

– Շատ աղէկ, բայց նախ տուն երթամ եւ անկողին մը ու վերմակ մը առնեմ ու տանիմ հետս:

– Պէտք չի կայ, մայրդ, ինչ որ պէտք էր, հետը տարաւ:

Ոստիկան մը աղջիկը հեռացուց:

– Այս անգամ յաջողեցանք, – ըսաւ Տավուտ:

– Եւ այս յաջողութիւնը քեզի պարտական ենք, – պատասխանեց մուավինը, – որովհետեւ դուն հնարեցիր Սերգիսի ձերբակալման սուտը:

– Հիմա կը մնայ մայր ու աղջիկ երեսցընել իրարու հետ, – դիտել տուաւ Ադիգ:

– Այդ գործողութիւնը անմիջապէս կրնանք ընել հիմա. առանց ժամանակ կորսնցնելու միւտիւրիյէթ երթանք:

Երկու լրտեսները ոտքի ելան, մուավինին շնորհակալութիւն յայտնեցին իր աջակցութեանը համար եւ արագ - արագ մագլցեցան Կէտիկ փաշայի զառիվերէն: Այնչափ շուտ կը քալէին, որ քսան վայրկեան ետքը հասան միւտիւրիյէթ, երբ տակաւին Սուրբիկ ճամբան էր:

Տավուտ անմիջապէս մտաւ ոստիկանութեան տնօրէնին սենեակը: Այս վերջինը բաւական խիստ ձեւով մը բարեւեց եւ սրտնեղ ձեւով մը հարցուց.

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ուզես:

– Փոքրիկ հետք մը գտանք, եւ սակայն ուզեցի գալ ձեզի իմացնել:

– Ի՞նչ հետք:

– Գիտէք, որ դաւադիրներուն հետ Սերգիս անուն հայ մըն ալ կայ: Այդ մարդուն մայրն ու աղջիկը գտանք:

– Անմիջապէս պէտք էր, որ ձերբակալէիք:

– Ձերբակալեցինք:

– Ո՞ւր են:

– Մայրը արդէն հոս է, իսկ աղջիկը կուգայ կոր, ճամբան է:

– Ձիրենք հարցաքննեցի՞ք:

– Անմիջապէս:

– Արդի՞ւնք:

– Արդիւնքը այն է, որ մայրը ուրացաւ Սերգիսի Պոլիս գտնուիլը եւ պնդեց, թէ իր զաւակը Պուլկարիա հաստատուած է պատերազմէն առաջ, բայց քոյրը վարպետութեամբ խոստովանեցուցինք:

Եւ Տավուտ պատմեց, թէ ի՛նչ հնարքով Սուրբիկ խոստովանած էր Սերգիսին Պոլիս գտնուիլը:

– Այդ աղջիկը հոս գալուն պէս մօտս բերէք, – հրամայեց ոստիկանութեան տնօրէնը, – նախ զինքը տեսնեմ, յետոյ մայրը:

– Գլխուս վրայ:

– Ձըլլայ, որ մայր ու աղջիկ զիրար տեսնեն:

– Այդ մասին բնաւ հոգ մի՛ ընէք:

Քիչ ետքը Սուրբիկ կը բերուէր ոստիկանութեան տնօրէնին սենեակը, ուր գըրեթէ կրկնեց ինչ որ ըսած էր Գում Գաբուի պահականոցի մուավինին: Բայց այս անգամ իր բոլոր խօսքերը մանրամասնօրէն արձանագրուեցան, եւ ինք ստիպուեցաւ ստորագրել:

Երբ ամէն գործողութիւն աւարտեցաւ, ոստիկանութեան տնօրէնը հրամայեց.

– Հիմա հոս բերէք այս աղջկան մայրը:

Տառը վայրկեան ետքը Մարիամ հանըմ ալ ներս մտաւ:

Երբ նշմարեց իր աղջիկը, իր կորովի դիմագիծները կարծես պրկուեցան, բայց կրցաւ իր պաղարիւնութիւնը պահել:

– Զաւակդ՝ Սերգիսը, ո՞ւր է, – հարցուց տնօրէնը՝ խօսքը պառաւին ուղղելով:

– Պուլկարիա կը գտնուի այս միջոցիս:

– Որչա՞փ ատենէ ի վեր հոն գացած է:

– Երկու տարիէ ի վեր:

– Ու անկէց ի վեր բնաւ Պոլիս ոտք կոխած չէ:

– Ոչ, – պատասխանեց պառաւը:

– Ճշմարի՞տ կը խօսիս կոր:

– Բնականաբար ճշմարիտ կը խօսիմ:

– Զաւակդ՝ Սերգիս, Պոլիս չէ, – պնդեց տնօրէնը:

– Ոչ՛, – պատասխանեց պառաւը:

Տնօրէնը Սուրբիկին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Եղբայրդ՝ Սերգիսը, ո՞ւր է հիմա:

Աղջիկը պահ մը վարանեցաւ: Իր մօրը խօսքերը լսելով, հասկցած էր, թէ զոհ գացած էր խաբէութեան մը, թէ իր եղբայրը ձերբակալուած չէր եւ թէ փր բերնէն վարպետութեամբ իմացած էին Պոլիս գտնուիլը: Եւ, սակայն, հիմա չէր կրնար ուրանալ ինչ որ ըսած էր թէ՛ Գում Գաբուի պահականոցը եւ թէ՛ ոստիկանութեան տնօրէնին: Իր յայտարարութիւնները արձանագրուած էին եւ ինք ստորագրած էր զանոնք:

Այսուհանդերձ վարանոտ ձայնով մը ըսաւ.

– Չեմ գիտեր:

– Ինչպէ՞ս չես գիտեր, – պոռաց տնօրէնը, – քիչ մը առաջ ըրած յայտարարութիւններդ հոս են, եւ դուն ալ ստորագրած ես:

– Շուարելով այդ տեսակ յայտարարութիւն մը ըրի:

– Նոյնը ըրած ես նաեւ Գում Գաբուի պահականոցը:

– Հոն ալ ըսածս չէի գիտեր:

– Ուրեմն հիմա առջի ըսածներդ կ'ուրանա՞ս:

Աղջիկը չպատասխանեց:

– Աղջիկս, – ըսաւ տնօրէնը, – շատ դէշ ճամբու մը կը հետեւիս կոր այսպէս քիչ մը առաջ ըսածներդ ուրանալով, գիտցի՛ր, որ պատիժը շատ ծանր պիտի ըլլայ:

Աղջիկը կրկին լռեց:

– Տարէ՛ք ասոնք ու բռնի խոստովանեցուցէ՛ք, – գոչեց տնօրէնը բարկաճայթ:

Երկու ոստիկանները կոպտութեամբ քաշկռտելով դուրս հանեցին երկու կիները:

Ծեծի ու խարազանի հարուածներուն տակ, վերջապէս երկու կիները խոստովանեցան, թէ Սերգիս Պոլիս կը գտնուէր ու կ'աշխատէր քարափներուն մօտ շէնքի մը մէջ, որուն որոշ հասցէն չէին գիտեր:

(Շար. 294)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուպար Դաւիթեանի յիշատակին Գլօտ Մուլթաֆեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ANNIVERSAIRE

Le 2 Septembre 1972 disparaissait

Hovsep TERZIAN

une pensée particulière est demandée à ceux qui l'ont connu et estimé
De la part de ses enfants qui offrent 200 Euros à Haratch en son souvenir.

Urgent pour fin septembre

Jeune homme, originaire de Tours, 1ère année Ecole d'Architecture Paris-Malaquais (6e art.), Ecole des Beaux Arts, cherche chambre dans famille arménienne ou logement indépendant 250 à 350 Euros maximum.
Contacter Alain Garabédian,
19, rue Jean Macé, 37000 Tours
tél. travail 02 47 76 11 05
domicile 02 47 38 22 05 après 18h.

(Շար. Ա. էջէն)

Համ են Սեպտ. 1-ին, Պաղեստինայի արգիլման դէմ տեղի ունեցած խաղաղ ցոյցի մը աւարտին : Ցոյցը արտօնուած էր եւ 5-էն 7 հազար հոգի կը մասնակցէր, երբ բախումները ծայր տուած են ապահովութեան ուժերուն հետ :

ՆԱՆԹԻ մէջ (Պրըթանի) հսկողութեան տակ առնուած է աղանդ մը որ աշխարհի վախճանը յայտարարած է Հոկտեմբեր 24-ին : Աղանդը, որ կը կոչուի «Նոր – Փարոս», բազմաթիւ անդամներ ունի եւ կը ղեկավարուի 36-ամեայ կուռուի մը կողմէ : Աշխարհի կործանումին Նախատեսութիւնը պատճառ եղած է որ անդամներէն մէկը անձնասպան ըլլայ Յուլիս 14-ին, երկու ուրիշներ ալ նման փորձեր ընեն աւելի ուշ :

ՔԱՏԱՐԻ յայտարարած է Օգոստոս 31-ին, որ Իրաքի դէմ որեւէ նոր յարձակում Ծոցի շրջանը քաոսի կը վերածէ : Ան շեշտած է.— «Եթէ Իրաք յարձակման ենթարկուի, այդ կը նշանակէ որ ամբողջ իսլամական աշխարհը սպառնալիքի տակ է» :

ՊԱՂՏԱՏ դիւանագիտական արշաւի մը ձեռնարկած է սիրաշահելու համար Եւրոպան : Որոշած է բանագնացներ ղրկել քանի մը երկիրներ, ինչպէս Ֆրանսա, Գերմանիա, բացատրելու համար ամերիկեան սպառնալիքներու տարողութիւնը իրաքցի ժողովուրդին դէմ եւ այն վտանգները որոնց ծնունդ կու տան աշխարհի խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տեղեկացուցած են որ Ալ-Քաիտա միշտ սպառնալիք մը կը մնայ եւ թէ Սեպտ. 11-ը շատ վտանգաւոր օր մըն է, ըստ վէլթ ամ Զոնդակ թերթին :

ՅՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ «Երկիր մոլորակ»ի վեհաժողովին առթիւ, Օգոստոս 31-ին, 10-էն 15 հազար հոգի ցոյց մը ըրին համաշխարհայնացման դէմ, առանց որեւէ միջադէպի : Սեպտ. 2-ին, կը ժամանէին պետութեան ղեկավարները, որոնց կարգին Շիրաք, բայց մեծ յոյս չկար որ այս ժողովը դրական եւ գործնական արդիւնք մը տայ. հոգեշահ խօսքերէն անդին չեն անցնիր ելոյթները :

ԱԼԺԵՐԱՅԻ չորս զինուորականներ սպաննուած են, 6 ուրիշներ ալ վիրաւորուած Օգոստոս 31-ին, զինեալ խումբի մը ծուղակին իյնալով Ալժէրի արեւելեան շրջանը :

Appel aux bénévoles !

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps
Dates et horaires du PHONETHON 2002
du Jeudi 14 novembre à 18 heures au Dimanche 17 novembre à 20 heures
Pour participer, s'adresser à:
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06
Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

CINEMA LE LUXY
77, avenue Georges Gosnat
94200 Ivry sur Seine
Grande Soirée d'Amitié Franco-Arménienne
PROJECTION - RENCONTRE

Ararat

Mercredi 4 Septembre à 20h30
D E B A T
en collaboration avec le
Mouvement des Arméniens de France pour le Progrès
Tarif unique pour la soirée 3 Euros

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ՇԱՒԻԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9.30-ին :

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել Եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4-ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը 9.30-էն :

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire « **Siamanto** » de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30

à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initiation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :
Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11
ou
Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14.30-ին :

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.
Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 - 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18

առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան :
Հեռաձայն. -
04 - 91 - 77 - 84 - 70

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին բնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) Թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21-ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8-էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17

3-էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման **դասընթացքներ՝** Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն :

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
Տիկին ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ-ՊԱՆԻՔԵԱՆին
☎ **01. 48. 93. 57. 33**

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **avec sa méthode audiovisuelle**
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur+1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI
4 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.504 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.504

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Սեպտ. 2-ին Ղարաբաղ տօնած է անկախութեան 11-րդ տարեդարձը: Պաշտօնական Հանդիսութեան քով անակնկալ եղած է տեսնել Ստեփանակերտի մէջ Հայաստանի Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ներկայութիւնը: Նշումներու աւարտին երկու նախագահները շրջան մը ըրած են մայրաքաղաքին մէջ, ապա Հանդիպում ունեցած տեղացիներուն Հետ:

Լրատուիչները նշումներուն կ'աւելցընեն ժողովուրդին մօտ Հրճուելու տրամադրութեան նշմարելի պակաս մը զոր կը վերագրեն տնտեսական դժուարութիւններու:

Անկախութեան 11-ամեակին առթիւ նոր վերընտրուած Նախագահը Ա. Ղուկասեան նամակ մը յղած է ժողովուրդին, Հաւաստելով որ պիտի շարունակէ Ղարաբաղի Հարցին խաղաղ կարգաւորման ջանքերը:

ԼԱՅՆ ԶՕՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ղարաբաղեան բանակը Օգոստոս 30-ին լայն զօրավարժութիւններու ձեռնարկած է, Ղարաբաղ – Ազրպէյճան շփման գիծերէն մէկուն վրայ: Պատասխանատուները ըսած են թէ մարտական պատրաստութեան տարեկան ծրագրով արդէն նախատեսուած էին անոնք: Կը մասնակցին զինուորական բոլոր ստորաբաժանումները: ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. ՕՀանեանի ղեկավարած զօրավարժութիւնները կ'աւարտին Սեպտ. 5-ին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/3)

ՋԱՒԱԽՔԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ջաւախքի «Վիրք» կուսակցութեան ղեկավար Դաւիթ Ռստոմեան կրկին արտայայտուած է ռուսական զօրակայաններու Վրաստանէն փութով մեկնումին մասին, լուրջ մտաՀոգութիւն յայտնելով: Երկրին Խորհրդարանը որոշած է անոնց մեկնումը, բայց Դ. Ռստոմեան յոյս ունի որ նախագահ Շեւարնաձէ չի վաւերացներ զայն: Այդ կայաններուն Վրաստանէն փութով դուրս Հանուիլը կրնայ ապակայունացնել շրջանի բնակիչներուն տնտեսական վիճակը, քանի որ մեծ մասով Հոն կ'աշխատին: Դ. Ռստոմեան աւելցուցած է որ իր կեցուածքը շրջանին մէջ ռուսամէտ տրամադրութեան արդիւնք չէ, այլ առնչուած է Վրաստանի իշխանութիւններուն նկատմամբ վստաՀութեան բացակայութեան, քանի որ անոնք Ջաւախքի Հարցերով չեն զբաղիր:

«ԺՈՂՈՎՐԴԱՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Քաղաքական 16 կուսակցութիւններ - Հայաստանի Ժողովրդական Կուսակցու-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ վեհաժողովին Շիրաք աՀազանգ Հնչեցուց ի տես երկիր մոլորակի ցաւերուն եւ կոչ ըրաւ աշխարհի մեծերուն որ ցնցուին առաջքն առնելու Համար «մարդկութեան ոճիրի մը կեանքին դէմ»: «Մեր տունը կ'այրի, ըսաւ Շիրաք, եւ ուրիշ տեղ կը նայինք»: Ֆրանսայի Նախագահը եւ Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետը յայտնեցին նաեւ թէ Հասարակաց նախաձեռնութիւն մը կը ստանձնեն, ամէն մէկ երկիր յանձնառու է 100 միլիոն տոլար տալու մէկ միլիառ տոլարի անՀատական ներդրումներ ապաՀովելու Համար ամէնէն աղքատ երկիրներուն մէջ: Երկու ղեկավարները դեռ ճշդած են. -«Այսօր, այս նախաձեռնութիւնը կը ներկայացնենք, բայց մեր յանձնառութիւնը երկար ժամանակի վրայ է: Գալիք ամիսներուն եւ ի մասնաւորի Ժէ-8-ի ֆրանսական նախագահութեան ատեն այնպէս կ'ընենք որ այս գաղափարները իրականութեան վերածուին»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործատիրութեան (ՄԵՏԷՖ) նախագահը՝ Էռնէսթ-Անթուան Սէյյէռ ընկերային կացութիւնը չատ մըտաՀոգիչ կը գտնէ, քանի կառավարութեան ծրագրերը չեն ծառայեր աճին եւ աշխատանքին: Գործատիրութիւնը ինքզինք խաբուած կը նկատէ թէ 35 ժամերու եւ թէ ՍՄԻՔ-ի կապակցութեամբ, բայց կառավարութիւնն ալ իր բաներին միջոցաւ կ'ըսէ թէ ինք գործատիրութեան ներկայացուցիչը չէ: Գործատիրութիւնը կոչ ըրած է կառավարութեան որ վերաքննէ միասնաբար ծեծուած Հարցերը: Իրաց ներկայ կացութեան մէջ, կը թուի որ կառավարութիւնը ընդառաջ գացած է սենտիքաներու պաՀանջներուն, թէեւ առ այժմ վերջնական ոչինչ կայ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒ Ներքին նախարարը՝ Ալ Եահիա կոչ ըրած է Պաղեստինցիներուն, որ վերջ տան բոլոր տեսակի բռնութեանց: Միւս կողմէ, Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը քննութիւն մը Հրահանգած է իսրայէլեան բանակին գործած «սխալներուն» վրայ, որոնց Հետեւանքով 12 պաղեստինցի բնակիչներ սպաննուեցան: Զինուորական յանձնախումբ մը մինչեւ Ուրբաթ (Սեպտեմբեր 6) պէտք է տեղեկագիրը յանձնէ: Պաղեստինցի բանակցողը Համոզուած չէ եւ կը գտնէ որ Իսրայէլի Հետապնդած նպատակը մեղմացներուն Համար է, որովՀետեւ ցարդ նման յանձնախումբերու ոչ մէկ եզրակացութենէն լուր եղած է:

«ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՂԹԻ» օտարականները տեղի չեն տար, ընդՀակառակն, 1500-էն բողոքողներու իրենց թիւը Հասած է 3000-ի: Պարպելէ ետք Սէն-Տընիի Մայր տաճարը, ցոյցեր կ'ընեն զանազան տեղեր: Սեպտ. 2-ին, Պուրսին առջեւ Հաւաքուած էին, միշտ նոյն պաՀանջներով՝ օրինականացում ամբողջական գետնի վրայ, մինչ Ներքին Նախարարութիւնը կը կրկնէ որ զանգուածային կարգադրութիւն չի կրնար տեղի ունենալ, իւրաքանչիւր պարագայ առանձին կը քննուի: Նոր ցոյցեր նախատեսուած են, քանի ընդդիմութիւնը իրենց զօրավիգ է:

ԶԻՆՊԱՊՈՒԷԻ նախագահը՝ Մուկապէ շատ բուռն ելոյթ մը ունեցած է ՅոՀաննէսպուրկի վեհաժողովին, Անգլիոյ վարչապետին դէմ: Այս վերջինը նախապէս յայտարարած էր որ Մուկապէ մեծ մասամբ Հասցուցած է ժողովուրդին զայն զրկելով իր իրաւունքներէն եւ թէ իր երկրին տնտեսութիւնը սնանկութեան կը տանէր: Կ'ակնարկէր Հողերու բաշխումին: Մուկապէ, որու ելոյթին ատեն Թոնի Պլէր դուրս ելած է, յայտարարած է այն «պզտիկ մարդուն», «յիմար», «կանկըսթէրներու» կառավարութեան մը գլուխը՝ «Պլէր, ձեզի պաՀեցէք ձեր Անգլիան եւ ինծի ձգեցէք իմ Զիմպապուէն»:

ԹՈՒՆՈՒԶԵԱՆ ծագումով Շուէտացիի մը ձերբակալութիւնը Վասթերասի օդակայանը, երբ կը պատրաստուէր Լոնտոն մեկնիլ, բաւական ծանրակշիռ բնոյթ առած է: Կը կարծուի որ կը պատրաստուէր օդանաւ մը իր ճամբէն շեղեցընելու եւ ամերիկեան դեսպանատան մը վրայ ջախջախելու: Շուէտ կը խորհի որ նոր Սեպտեմբեր 11-է մը փրկուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ փաստաբաններ՝ Ժիզէլ Հալիմի եւ Ժամիլ Եունէս պիտի պաշտպանեն Այսրյորդանանի Ֆաթահի ղեկավար՝ Մարուան Պարղութիի պաշտպանութիւնը: Այս վերջինը ամբաստանուած է Իսրայէլացիներուն կողմէ որ Ալ – Աքսայի (Ֆաթահի կապուած զինեալ խմբակ) ջոկատներուն պետն է եւ Հեղինակ բազմաթիւ ոճրափորձերու:

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը, Սեպտ. 3-ին, վճռապէս պաՀանջած է դատարանէն որ արգիլուի Պաթասունա պասք կուսակցութիւնը, որ քաղաքական թեւն է ԷԹԱ-ի: Կառավարութիւնը կը յուսայ

(Շար.ը Դ. էջ)

թիւնը, Հանրապետութիւնը, Ազգ. Միաբանութիւնը, Համայնավար Կուսակցութիւնը, Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւնը, ՍաՀմանադրական Իրաւունքի Միութիւնը, Սոցիալիստական Կուսակցութիւնը եւ «Սոցիալիստական Հայաստան» միաւորումին մէջ ընդգրկուած կուսակցութիւնները- միասնական յայտարարութիւն մը ստորագրած են, ստեղծելով քաղաքական միաւորում մը: Կը չեշտեն յառաջիկայ ընտրութիւններուն թափանցիկ բնոյթը ապաՀովելու եւ միասնական թեկնածուով ներկայանալու անՀրաժեշտութիւնը:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 1-ին, Արմաւիրի թեմի առաջնորդ Սիոն Եպսկ. Ադամեանի ձեռամբ քաՀանայ ձեռնադրուած են ութ սարկաւագներ: Անոնք կոչուած են Տրդատ ՔՀնյ., Պետրոս ՔՀնյ., ՆաՀապետ ՔՀնյ., Պսակ ՔՀնյ., Նշան ՔՀնյ., Գաբրիէլ ՔՀնյ., Ադամ ՔՀնյ., Ասողիկ ՔՀնյ.: Երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին ալ անոնցմէ Պսակ եւ Գաբրիէլ քաՀանաներուն տրուած է վեղար:

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

Օգոստոս 31-ին Գարեգին Բ. օրՀնած է Էջմիածնի մէջ կառուցելի միաբանական նոր շէնքին Հիմերը: Այդ ձեռնարկը կ'իրագործուի Ալեք Մանուկեանի գաւկին՝ Ռ. Մանուկեանի Հովանաւորութեամբ եւ ճարտարապետ Ռուբէն Ազատեանի յատակագիծով:

Երկյարկանի շէնքը կ'ունենայ 50 սենեակ, շինութիւնը կ'աւարտի 2004-ին: ՕրՀնութեան արարողութեան ներկայ գտնուած են Մայր Աթոռի միաբաններ, բարերարին քոյրը՝ Լ. Սիմոն Մանուկեան, Սփիւռքէն Հիւրեր, Հաւատացեալներ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՂՈՅԵԱՆԻՆ «ԱՐԱՐԱՏ»Ը ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«L'EXPRESS»

(29 août/4 septembre)

Ararat ou l'injustice faite aux Arméniens

Քրիսթիան Մակարեան Հարցազրոյց մը ստորագրած է Աթոմ Եղոյեանի Հետ: Հոս ալ, ան կը բացատրէ դրդապատճառները որոնք մղած են զինք այս ֆիլմը դարձնելու: Կը խոստովանի որ միամիտ գտնուած է կարծելով թէ կարելի է ազատօրէն խօսիլ այդ Հարցին մասին, առանց դպչելու քաղաքականութեան զգայուն թելին: Ի տես Թուրքիոյ մէջ «Արարատ»ին յարուցանած Հակազդեցութիւններուն, իր ստացած նամակներուն կամ իմակներուն, կ'անդրադառնայ որ ֆիլմը տարողութիւն մը ունի որու մասին չէր մտածած: Եթէ նախապէս գիտնար, թերեւս ֆիլմը ըրած չէր ըլլար: Բայց, եղած է եւ կը ստանձնէ Հետեւանքները:

«VALEURS ACTUELLES»

(30 août/5 septembre)

LES FILS DE LA MEMOIRE

Լօրան Տանտրիէօ սկիզբէն կը ծանրանայ ցեղասպանութեան վրայ, տեղաՀանուած Հայերուն, նախքան խօսիլը գանատաՀայ Աթոմ Եղոյեանի մասին եւ անցեալի անոր ֆիլմերուն: Կ'ըսէ թէ «Արարատ» աւելի սերունդներու, պարտադրաբար երկդիմի եւ բարդ յարաբերութիւններու առնչուող ֆիլմ մըն է, սերունդներ որոնք ուղղակի չեն ճանչցած ցեղասպանութիւնը, ու կը պատմէ ֆիլմին նիւթը:

«ELLE»

(2 septembre)

LA MEMOIRE INTRANQUILLE DES ARMENIENS

Տորոթէ Վերնէր երկու Հայ ընտանիքներու Հետ Հանդիպում ունեցած է՝ Ինճէճարապեան եւ Ակուճեան:

Փասքալ Ինճէճարապեան, 96 տարեկան Հազուագիւտ վերապրողներէն է ցեղասպանութեան, իր պատմութիւնը մասամբ Հրատարակած է («La Solitude des Massacres», Garnier, 1981): Կան կինը, տղան, աղջիկները, թոռները: Անոնք կը բացատրեն իրենց մօտեցումը:

Ակուճեան ընտանիքին Հայրը՝ Գլեման, 78 տարեկան, կը պատմէ իր Հօրը պարագան, կինը Անգինէ՝ վերապրողներու զաւակ է, զաւակները՝ Վերոնիք, Էօժէնի, Անթուան կը բացատրեն իրենց մօտեցումը: Անթուան լուսանկարիչ է եւ Հեղինակ քանի մը գիրքերու, Հայաստանի մասին. իր կինը Հայաստանէն արտագաղթած է եւ պարուսոյց է:

Ցեղասպանութեան մասին կ'արտայայտուի նաեւ Ժանին Ալթունեան, ապա Վալերի Թորանեան Հարցազրոյց մը ստորագրած է Աթոմ Եղոյեանի Հետ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՍԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Թ. ՏԱՐԻ, 1997 - 2001)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ - 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Անցնող Նոյեմբերին, Անթիլիասի մէջ տպագրուելէ կարճ ժամանակ անց, Երեւանի մէջ սարքուած շնորհահանդէսով մը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքի նորագոյն մէկ հատորին լոյս ընծայումը:

«Հասկ» Տարեգիրքը, որ համանուն ամսագրին նման պաշտօնական հրատարակութիւնն է Անթիլիասի կաթողիկոսարանին, հայագիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններ մէկտեղող սփիւռքեան հազուագիւտ բեմ մըն է (ինչպէս Պէյրութի իր պաշտօնակիցը՝ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսը»), որուն շուրջ կուգան համախմբուիլ արտասահմանէն թէ Հայաստանէն պատկառելի անուններ: Տարեգիրքին նախորդ հատորը հրատարակուեր էր 1997-ին, Իշխան Ջինթճեանի խմբագրութեամբ, որպէս 1995 - 1996 տարիներու միացեալ համար (տե՛ս «Յառաջ», 1998, Մայիս 5 - 6): Ներկայ հատորը, որ դարձեա՛լ լոյսին կուգայ ակընյայտ (եւ ըստ երեւոյթին՝ անխուսափելի) յապաղումով մը, միացեալ թիւի մը մէջ կ'ընդգրկէ 1997 - 2001 տարիները, այս անգամ իրեն խմբագիր ունենալով Կիլիկեան Ս. Աթոռի երիտասարդ միաբաններէն Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանը, մինչ հրատարակչական ծախքերուն ամբողջական մեկենասութիւնն ստանձնած է Լիզպոնի «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութիւնը: Տարեգիրքին «Նոր Շրջան»ին (1980) սկիզբէն ցայսօր՝ ներկայ հատորը հրատարակուած 6-րդ թիւն է:

ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքի նորատիպը կը բաղկանայ 536 երկսիւնակ մեծադիր էջերէ, ուր տեղ գտած են 28 տարաբնոյթ ուսումնասիրութիւններ, ստորագրուած՝ սփիւռքահայ թէ Հայրենի ծանօթ բանասէրներու կողմէ:

Հատորին հրատարակութիւնը ողջունող իր «Յառաջաբան»ին մէջ, Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսը ընդգծելէ ետք թէ հայագիտութիւնը սկսած է նահանջ արձանագրել ամէնուրեք, նկատել կուտայ որ «հայագիտական» պիտակին տակ կազմակերպուած շատ մը նախաձեռնութիւններ յաճախ զուրկ են բարձալի լըրջութենէ եւ խորքէ: Ան ցաւով կը մատնանշէ, թէ «մեր լեզուն, մեր հոգեմտաւոր արժէքները, մեր պատմութիւնը, մեր մշակոյթը, սկսած են գոյն եւ դիմագիծ, խորք ու որակ փոխել՝ յատկապէս սփիւռքի ապահայացնող պայմաններուն մէջ»: Այս դառն իրականութեան դիմաց, Արամ Ա. ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքին գոյութիւնը կը գնահատէ իբրեւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանին «բազում նախաձեռնութիւններու կարգին ճիգ մը՝ առկայծ պահելու կրակը մեր հոգեմտաւոր արժէքներուն»:

Հատորին խմբագիր վարդապետը, իր կարգին, որպէս մուտք ստորագրած իր «Երկու խօսք»ին մէջ իրաւամբ դիտել կուտայ թէ «ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքը սփիւռքեան անապաստան ու աննպաստ պայմաններուն եւ իրավիճակներուն մէջ՝ գիտնականներուն տուն տըւող ովասիս մըն է»:

Այս «ովասիս»ն է ահա որ կը բացուի բարեյիշատակ Գարեգին Արք. Սարգիսեանի (յետագային՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց) անտիպ մէկ ուսումնասիրութեամբը, որ հատուած մըն է «Հայաստանեայց եկեղեցւոյ աստուածաբանութիւնը ըստ հայ շարականներու» խորագրեալ անոր վարդապետական աւարտաճառէն, գրի առնուած՝ հաւանաբար քառասնամեակ մը առաջ: Խմբագրութիւնը դիտել կուտայ, թէ նշեալ աւարտաճառէն երբեք այլ հատուածներ հեղինակին ողջուցը հրատարակուեր էին արդէն Տարեգիրքին 80-ական թուականներու թիւերուն մէջ:

Ներկայացուած յօդուածով՝ Գարեգին Սրբազան մեր եկեղեցւոյ «Շարական»ին մէջ խորասուզուելով՝ հոնկէ դուրս կը բերէ Ս. Երրորդութեան բաղկացուցիչ մասը կազմող Հայր Աստուծոյ մասին եղած բոլոր բնութագրումները: Առանձինն ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ Աստուծոյ բնութիւնը, արարչագործութիւնը եւ նախախնամութիւնը: Այս առթիւ, ան դիտել կուտայ որ «Աստուծոյ գործը չի պարփակուիր ստեղծագործական իր արարքին մէջ միայն, այլ կը տարածուի նաեւ արարչագործութենէն ետք՝ մարդկութեան պատմութեան ամբողջ երկայնքին - մինչեւ մեր օրերը - շարունակելու համար տակաւին ընդեր կար, գալիք օրերուն՝ մինչեւ աշխարհի վախճանը: Որովհետեւ, Աստուած տիեզերքէն վեր, անոր ստեղծիչը ըլլալէ ետք, կայունացող, ինք իր մէջ փակուող, ներամփոփուող, առանձնացող էակ մը չէ, այլ ընդհակառակն, իր ստեղծած տիեզերքին մէջ գործող, մարդկային կեանքի եղափոխութեան յառաջխաղացքին ընթացքը որոշող ու անոր վրայ հսկող էակ մը»: Ուշագրաւ է հեղինակին աստուածաբանական հմտութիւնն ու վերլուծելու ակադեմական կարողութիւնը՝ երբ տակաւին նորընծայ աբեղայ մըն է ան:

Քանի մը տասնամեակներու վաղեմութիւն ունեցող անտիպ մըն ալ կը պատկանի Արամ Աբեղայ Քէշիշեանի (այժմ՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս) գրչին: «Մամբրէ վերծանող» խորագրեալ ուսումնասիրութիւնը հատուած մըն է հեղինակին վարդապետական աւարտաճառէն, որուն մէջ լուսարձակի տակ կ'առնուի Ե. դարու Սահակ - Մեսրոպեան թարգմանիչներու սերունդին պանծալի մէկ դէմքը, որ ըստ հեղինակին՝ «մեր մատենագրական աշխարհի ստուերոտ անկիւնն է մնացած»: Արդարեւ, Մամբրէի մասին պատմական տեղեկութիւններ խիստ սակաւ են եղած: Գլխաւոր ուսումնասիրութիւնը երեւցած է «Բազմավէպ»ի մէջ, 1904ին, Հ. Ներսէս Անդրիկեանի ստորագրութեամբ: Արամ Աբեղայ, աչքի առջեւ ունենալով Մամբրէի մասին խօսող տարբեր սկզբնաղբիւրներ, քննարկումի կ'ենթարկէ անոնց վաւերականութիւնը, ապա կը վերլուծէ իր հերոսին վերագրուած չորս ճառեր, որոնցմէ երկուքը կ'առնչուին Ղազարու յարութեան դէպքին, երկուքը՝ Յիսուս Երուսաղէմ մուտքին: Այս ճառերուն արժեւորումը կատարելու առթիւ՝ հեղինակը ստէպ կը հակաճառէ Անդրիկեան վարդապետի վիճելի նկատուած որոշ տեսակէտներուն, յառաջ մղելով իր սեփական մեկնաբանութիւններն ու եզրակացումները:

Կորիւն Արք. Պապեան, որ անցնող 25 տարիներուն վարեց Սպահանի թեմակալ առաջնորդի պաշտօնը (եւ որ վերջերս նոյն պաշտօնով փոխադրուեցաւ Քուէյթ), կարճաշունչ ակնարկ մը ունի Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի որմնանկարներուն մասին: Այդ նկարները, թիւով 21, կուգան 17-րդ դարէն՝ զարմանք ու հիացում պատճառելով ակնդիրին, առանց որ հաստատապէս յայտնի ըլլայ ինքնութիւնը անոնց հեղինակին:

Կորիւն Արք.ի այս հպանցիկ գրութիւնը, որ ըստ երեւոյթին մէկ կրկնօրինակն է Երեւանի մէջ սարքուած գիտաժողովի մը ընթացքին (Մայիս, 1999) իր կարդացած զեկոյցին, դժբախտաբար նոր լոյս մը չի սփռեր նշեալ որմնանկարներու ստեղծման թաքուն ծալքերուն վըրայ, այլ կը բաւարարուի նշելով՝ թէ անոնց հեղինակ - նկարիչը «մեծ հաւանականութեամբ Յովհաննէս Տիեզերալոյս վարդապետն է»:

Վիեննայէն Հ. Լեւոն Զէքիեան «Ընդկովկասեան տարածաշրջանին մէջ քրիստոնէական ներմշակութայնացման հայկական բնորդը» բարդ խորագրին տակ՝ ձեռք կ'առնէ Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից մօտ քրիստոնէական մշակոյթին յարուցած դիմայեղումները, ու անոնց անդրադարձը՝ շրջանին քաղաքական եւ ընկերային կեանքին վրայ: Սոյն գրութիւնը, որ հայերէն տարբերակն է հեղինակին կողմէ գերմաներէնով մատուցուած գիտական զեկոյցի մը (Վիեննա, 1999), վեր կ'առնէ միաժամանակ Մաշտոցի այբուբենական գիւտին բացառիկ դերը՝ հայ ժողովուրդի ինքնութեան ամրապնդման մէջ, ընդգծելով որ «Մեսրոպ գոնէ մեր միջերկրականեան քաղաքակրթութեան աշխարհին մէջ, մեծագոյն ուղեղներէն մէկն է որ ժողովուրդի մը վերապրումին հարցը տեղափոխած է՝ ցեղին կամ թագաւորութեան միութեան հարթակէն դէպի մշակոյթի միաբանող արդիւնքներուն հետապնդման հարթակը»:

Ոչ - հայերէն 3 գրութիւններ, յաջորդաբար, գրաւած են Տարեգիրքին շուրջ 65 էջերը: Ասոնցմէ առաջինը կը պատկանի Անթիլիասի երիտասարդ միաբաններէն Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեանին (իտալերէն) եւ թարգմանաբար կը կրէ «Հիւանդաց օծումը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ» խորագիրը: Կը նշուի, որ մագիստրոսի տիտղոսի համար պատրաստուած աւարտաճառի մը մէկ բաժինն է ասիկա, եւ ուր հեղինակը բազմաթիւ մէջբերումներով կը քննարկէ «հիւանդաց օծում»ին վերաբերեալ հայ եկեղեցւոյ ծիսակարգին տրամադրութիւնները՝ 4 - 14-րդ դարերուն:

Երկրորդ գրութիւնը կուգայ լիբանանաբնակ Սեդա Պարսումեան - Տատոյեանէն (անգլերէն), ու կը շօշափէ միջին դարերուն Հայաստանի տարածքին յայտնուած աղանդաւորական շարժումներու ընդդիմախօս գաղափարաբանութիւնը՝ իբրեւ «ինքնութեան մեքանիզմ»: Հեղինակը, որ մասնագէտ մըն է միջնադարու աղանդներու պատմութեան, հետաքըրքրական մերձեցումով մը կը փորձէ առընչութիւններ ալ որոնել հայկական աղանդներու (Պաւղիկեաններ, Թոնդրակեցիներ եւ այլն) եւ դրացի օտար աղանդներու գաղափարախօսութեանց միջեւ:

Երրորդ գրութիւնն ալ կը պատկանի փարիզաբնակ ծանօթ պատմաբան Անահիտ Տէր - Մինասեանի (ֆրանսերէն), նիւթ ունենալով՝ «Հայ կինը սփիւռքի մէջ»: Այս համապարփակ ուսումնասիրութիւնը մասնաւորաբար կանգ կ'առնէ ԺԹ. դարէն սկսեալ հայութեան մօտ ձեւաւորուող ֆեմինիզմի արդի շարժումներուն վրայ, կ'արժեւորէ հայ իգական սեռին նպաստը՝ ազգին ընկերային, կրթական եւ գրական գործօնքին մէջ, հուսկ անդրադառնալու համար այն ուշագրաւ ներկայութեան՝ զոր ունի հայ կինը սփիւռքի հանրային մեր կեանքին մէջ:

(Շար. 1)

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խաչակրական արշաւանքներուն ժամանակ լատին կարգ մը ընտանիքներ կամ անհատ խաչակիրներ մնացին Արեւելք եւ յետագային խառնուեցան բնիկ ժողովուրդներուն, նաեւ՝ Կիլիկիոյ Հայերուն մէջ: Օրինակ, Հաճընցի Փեթէնեան գերդաստանին համար կ'ըսուի, որ Ֆրանսացի Փեթէններէն սերած են. Փեթէն ազգանունը ֆլամաններէն Փիթհէմ կամ Փեթհէմ բառէն սերած է, որ Պետրոսի ագարակ կը նշանակէ. Փեթէնները բազմաթիւ են հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ (անոնցմէ էր մարեշալ Ֆիլիփ Փեթէն):

Թրքական եւ պարսկական դարաւոր տիրապետութիւններու պատճառով Հայերու մօտ ազգանուն գործածելու աւանդութիւնը մեծ մասամբ վերջ գտած է: Որովհետեւ Թուրքեր, Պարսիկներ եւ ընդհանուր առմամբ իսլամներ ազգանուն գործածելու սովորութիւն չեն ունեցած, Հայեր եւս որդեգրած են նոյն դրութիւնը, մանաւանդ՝ օսմանեան դարաւոր տիրապետութեան ժամանակաշըրջանին: Ազգանունի փոխարէն, տիրող դրութեան համաձայն, իւրաքանչիւր անձի անուան կը կցուէր հօր անունը: Կամ՝ «եան» մը աւելցնելով, հօր անունը ազգանունի կը վերածուէր, եւ այսպէսով, մէկ - երկու սերունդ ետք ազգանունը կրկին կը փոխուէր. հին գերդաստանական անունները մոռացութեան մատնուելով, նոյնիսկ անմիջական զարմիկներ եւ եղբայրներ յաճախ տարբեր ազգանուններ կը կրէին:

Սակայն, հակառակ այս իրողութեան, դարերու անցեալ ունեցող աւանդական շատ մը գերդաստաններ պահած են իրենց բուն ազգանունը. օրինակ՝ Տերսիմի Միրաքեանները, Հալճոնց տունը (Հալլաճեան), Հաճընի Թուրսարգիսեանները, Թոմարզայի Հազարշահեանները, Մատաղճեանները, Թալասի Կիւլպէնկեանները, Այնթապի Նազարեանները եւ այլն, որոնց սերունդները ներկայիս տարածուած են տարբեր երկիրներու մէջ: Արեւելեան Հայաստանի մէջ դարերու պատմութիւն ունեցող գերդաստաններէն յիշենք Լոռիի Արղութեանները, Լոռու Մելիքեանները, Խիտարեանները, Շահվերտեանները, Սիւնիքի Մելիք Փարսադանեանները, տարբեր վայրերու մէջ կեդրոնացած Կամսարականները եւ այլն: Գաղթաշխարհի մէջ ազգանունի գործածութիւնը գրեթէ ամէնուրեք պահուած էր. յիշենք Ռումանիոյ կամ Հունգարիոյ երբեմնի հայահոծ բնակավայրերուն մէջ կեդրոնացած, դարեր շարունակ եւ մինչեւ հիմա իրենց գոյութիւնը պահած Միսիրեան, Գաբրիէլեան, Փըրումպուլեան, Գարաչոնի, Լուքաչ գերդաստանները եւ այլ:

Զարթօնքի շրջանէն եւ յատկապէս Ազգային Սահմանադրութենէն ետք, ԺԹ. դարու կէսերուն սկսաւ վերականգնիլ ազգանուն գործածելու աւանդութիւնը. Պոլսոյ Ազգային Իշխանութիւնները որոշեցին, որ դպրոց յաճախող իւրաքանչիւր աշակերտ, կամ ամուսնացող իւրաքանչիւր զոյգ ազգանունով պէտք է արձանագրուի: Շատեր իրենց հօր կամ մեծ հօր անունը ազգանունի վերածեցին. կարգ մը ընտանիքներ, որոնք որոշ մականունով ճանչցուած էին, զայն ազգանունի վերածեցին, ոմանք ալ իրենց արհեստին անունով ճանչցուեցան: Սակայն, մակդիրով կամ արհեստի հիմամբ կազմաւորուած ազգանունները ընդհանրապէս Թրքերէն էին: Կարգ մը ընտանիքներ ալ իրենց բնակավայրին կամ օրրանին անունը ազգանունի վերածեցին. օրինակ՝ Վանեան (վանեցի), Մուշեան (մշեցի), Գայսէրեան (կեսարացի): Բանիմաց կարգ մը ընտանիքներ ալ հին ազնուական տուներու ազգանուններ որդեգրեցին:

Ներկայիս, աշխարհի տարբեր ժողովուրդներու մօտ զարթօնք մը կայ արմատներուն վերադառնալու. իռլանտացի, սկովտացի, սպանացի, պասք եւ այլ տոհմեր (որոնցմէ շատեր դարեր առաջ ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն) սկսած են համախմբուիլ, տոհմական ընկերակ-

ՆԱՓՈԼԷՈՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Հայաստանի մէջ նախաձեռնուած է Նափոլէոնեան գրադարանի մը հիմնարկութեան։ Նախաձեռնողներէն հրապարակագիր Ռուբէն Բաղալեան եւ գործակիցները անհրաժեշտ կը նկատեն որ ձեռնարկը արձագանգ գտնէ Սփիւռքի մէջ ալ, ակնկալելով մտաւորականութեան եւս աջակցութիւնը։

Գրադարանի գրականութիւնը կ'ըլլայ բազմալեզու, բազմօրինակ։ Բոլոր անոնք որոնք տրամադիր կ'ըլլան Նափոլէոն Պոնափարթի մասին հատոր նուիրելու, կրնան դիմել՝

Տիկին Ռայա Ֆաչահի
Հեռաձայն. _
01 34 24 80 16

Ռ. Բաղալեանի հասցէն է. _
Երեւան 375062
Թոթովեցի 64 (6), բն. 7
Հեռաձայն. _
64 _ 42 _ 59
53 _ 34 _ 79

«ԹԻՒՐՔՄԷՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԻԿ»ԻՆ ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿՆԵՐԸ

Թիւրքմէնիստանի նախագահը Ս. Նիյազով որ ինքզինք Թիւրքմէնպաշի մըկըրտած է, չաբթուան օրերուն, տարուան ամիսներուն ալ տուած է իր հարազատներուն անունները, վերջերս հրապարակած է իր մտածումները ամփոփող հատոր մըն ալ. ան խորագրուած է՝ «Ռուխնամա» եւ կը ներկայացուի որպէս նորօրեայ Գուրան մը։

Թիւրքմէնները իրենց նախագահին կը պարտին «կենաց օրացոյց» մըն ալ. անով սահմանուած են մարդկային կեանքին հանգրուանները. մանկութիւնը պաշտօնապէս կը տեւէ 13 տարի. 25 _ 37 տարեկանները երիտասարդ են, 61 _ 73 տարիները հոգեկան հասունութեան շրջանն են. կեանքի վերջին հանգրուանը կ'աւարտի 109 տարեկանին։ Միակ կէտ մը բուն վէճերու պատճառ եղած է. նշուած հատորին հեղինակ Թիւրքմէնպաշին պէտք է ցկեանս նախագահ հռչակուի ու արժանանայ «Մեծագոյն գրագէտ» պատուանունին։ Խորհրդարանի ամէն մէկ անդամ դրական պատասխանած է. միայն ինք դէմ քուէարկել փորձած է, բայց ոչ ոք հետեւած է իր օրինակին։ Ընդհակառակը, Խորհրդարանը առաջարկած է որ Նիյազով պարգեւատրուի Ոսկեդար մետալով, իր անունով միջազգային մրցանակ հաստատուի, նաեւ միջազգային ակադեմիա մը ուրկէ ղեկավար տարրը շրջանաւարտ ըլլայ։ Այս մարզին մէջ ընդունուած է նախագահին կարեւոր մէկ առաջարկը. երբ պաշտօնատար մը նշանակուի, մինչեւ երեք սերունդ իր նախնիները պիտի ստուգուին։ Պատճառը այն է որ մեծ թիւով պատասխանատուներ կասկածելի ընտանիքներէ կը սերին։

Խորհրդարանը որ Ժողովուրդին խորհուրդը կը կոչուի, որոշած է բանտարկեալներու 95%_ը ներումի արժանացնել, ինչ որ կը նշանակէ աւելի քան 16 հազար հոգի։ Յայտնի չէ թէ այդ թիւին մաս պիտի կազմե՞ն մեծաթիւ նախկին ղեկավարներ որոնք կը վերադաստիարակուին բանտերու մէջ։ Անոնց մեծ մասը ընդդիմութեան շարքերը անցած դէմքեր են որոնք ամբաստանուած են հանրապետական ստացուածքի չարաշահումով։

Այսօր աշխարհի վրայ չկայ աւելի արտասովոր ղեկավար մը, քան՝ Թիւրքմէնպաշին։ Ան արգիլած է պալէն ու կրկէսը, այն նկատումով որ ազգային ոգիին օտար են։ Մայրաքաղաք Աշխաբատի ու այլ քաղաքներու իր հսկայական արձանները փարաւոններու ժամանակը կը յիշեցնեն։ Ժամանակէն ու միջոցէ դուրս մէկն է ան։

Այսուհանդերձ, հակառակ իր արտառոցութիւններուն, պէտք է ընդունիլ որ նախագահ Նիյազովի ղեկավարութիւնը անհեթեթ չէ։ Յետխորհրդային շրջանակին մէջ ան առաջինն է որ ՄԱԿ_ի մէջ ձեռք ձգած չէզոք երկրի օրինավիճակ։ Առաջինն է նաեւ որ Թալիպաններուն հետ համաձայնութիւններ կնքած է, իր սահմաններուն վրայ խաղաղութիւն ունենալու համար։ Փոքր ու շատ աղքատ իր երկիրը որ թէեւ հարուստ է կազով ու քարիւղով, ան վերածած է ճորտատիրական կղզեակի մը։ Ինչպէս արեւելքցի նախկին տիրակալները, Նիյազովի գործունէութիւնը մէկ նպատակ ունի. մուտք գործել պատմութեան մէջ։ Կարելի է ըսել որ այդ ուղղութեամբ բաւական ճամբայ կտրած է, երբ նկատի առնուի որ 1985_էն ի վեր կը գրաւէ իշխանութեան բարձրագոյն դիրքը, մինչեւ անկախութիւն գլխաւորելով երկրին Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն։

ԲԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ 10_ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Լոս Վեկասի էմ _ ճի _ էմ պանդոկի «Կրանտ Արենա» սրահին մէջ, Օգոստոս 24_ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» հիմնադրամի 10_ամեակին նուիրուած ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի վարչութեան։ Ներկայ եղած են շուրջ 4 հազար հոգի, որոնց կարգին՝ Հայաստանի Սահմանադրական դատարանի նախագահ եւ Հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ _ նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Հիմնադրամի հովանաւորներ եւ հիւրեր։ Բացումը կատարելով Գագիկ Յարութիւնեան նախ շնորհաւորած է Հիմնադրամի 10_ամեակը, ապա անդրադարձած է «Հայաստան» հիմնադրամի ծնունդին եւ ցարդ կատարուած աշխատանքներուն եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւններուն։ Գեղարուեստական յայտագրին մաս կազմած են Հայաստանէն ժամանած մեծ թիւով արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ Լոս _ Անճըլըսէն երգիչներ եւ պարախումբեր։ Երգ, պար, արտասանութիւն, նկարներու եւ ժապաւէններու ցուցադրութիւն կազմած են տօնախմբութեան ընդհանուր պատկերը։ Փակման խօսքով ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնած է Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի վարչութեան ատենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ կոչ ըրած զօրավիգ կանգնելու յառաջիկային կազմակերպուելիք դրամահաւաք _ թելեթոնին։

ԶԵՌՆԱՐԿ Ի ՊԱՏԻՒ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻ ՀԱՅ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Օգոստոս 15_ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը, ի պատիւ Լոս _ Անճըլըսի Գերագոյն Ատեանի նոր նշանակուած հայ երկու դատաւորներու՝ Կրէկ Քէօսեանի եւ Զաւէն Սինանեանի։ Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբի կազմակերպած ձեռնարկին ներկայ եղած են 150 պաշտօնատարներ եւ գաղութի ղեկավարներ։ Յայտագիրը վարած է Րաֆֆի Համբարեան։ Շանթ Քոչունեան խօսած է դատաւորներուն մատուցած ծառայութեան մասին ամերիկահայ գաղութին մէջ։ Սթիւ Տէյէեան խօսք առնելով նշած է թէ երկու դատաւորները օրինակելի եղած են, գնահատելով կարեւորութիւնը գաղութային ծառայութեան։

ԼՐԱՏՈՒ

թիւններ կազմել, վերականգնել իրենց տոհմական կառոյցները, տոհմապետութիւնը, աւանդութիւնները, բարքերը, պատմութիւնը, զինանշաններն ու տոհմանշանները, քանի մը դարերու վրայ երկարող տոհմածառեր կազմել եւ այլն։

Օրինակ, Իրլանտայի մայրաքաղաք Տապլինի մէջ հաստատուած է ազգաբանական կեդրոն մը, որուն պարտականութիւնն էր իրլանտական տոհմերուն վերականգնումը։ Արդարեւ, իրլանտացի ժողովուրդին կազմակերպական ու զինուորական ուժը նկատուող տոհմերը դարեր առաջ անգլիական բանակներուն կողմէ նուաճուեցան, ցիր ու ցան եղան, բռնագաղթի մղուեցան դէպի գաղթավայրեր (շատեր գերիներու վիճակին մատնուած) իսկ անոնց իշխող ընտանիքները մեծ մասամբ սպառեցան կամ փախան կաթողիկէ երկիրներ՝ Սպանիա, Փորթուկալ, Ֆրանսա, Աւստրիա եւ այլն։ Տապլինի Ազգաբանական կեդրոնը 1944_ին հաստատեց, որ Օ'Քալահաններու տոհմապետներու տան որդի ի հօրմէ յաջորդութեամբ ուղիղ գիծով ժառանգորդը Սպանիոյ Թորթոսա քաղաքի բնակիչ Տոն Խուան Օ'Քալահանն է, եւ անոր տոհմապետի ու ազնուականի աստիճան շնորհեց։ Փորթուկալ եւ Սպանիա հաստատուած Օ'Նէյլ տոհմապետներու շառաւիղները նոյն ձեւով վերականգնեցին իրենց իրաւունքները. այսպէս նաեւ այլ տոհմերու պարագային։

Մեր մօտ ազգաբանական ուսումնասիրութիւնը տակաւին առանձին ուշադրութեան չէ արժանացած. այսօր քիչ ընտանիքներ կան, որոնք քանի մը սերունդէ աւելի հին պատմութիւն ունին կամ ծանօթ են իրենց ազգաբանութեան, եւ արդէն Հայոց ներկայ ազգանունները կամ գերդաստանները մեծ մասամբ ԺԹ. դարուն կազմաւորուած են։ Քիչ են այն գերդաստանները, որոնք դարերու վրայ երկարող տոհմածառեր ունին։

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Բայց այդ տրուած տեղեկութիւնը արդէն շատ թանկագին էր։ Տալուտ եւ Ադէլ ուրիշ քանի մը ծպտեալ ոստիկաններով հսկողութեան ներքեւ առին քաղաքին մօտ գտնուած շէնքերը եւ օր մը ետքը կրցան ձերբակալել Մառքօն եւ Փիէռը, երբ փողոցը կը գտնուէին։

Ասիկա մեծ յաղթանակ մը եղաւ ոստիկանութեան համար։

Երկու դաւադիրները մին աւստրիական եւ միւսը զուիցերիական անցագիրներ ցոյց տուին, բայց օգուտ չըրաւ ու ձեռնակապով բերուեցան ոստիկանութեան տնօրէնին։

Խիստ հարցաքննութենէ մը ետքը տեսնուեցաւ, որ Փիէռ անունին տակ ծածկուած էր Թուրք մը։

Թուրքը շուտով մտաւ խոստովանութեան ճամբուն մէջ։

_ Բուն անունդ ի՞նչ է, _ հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը։

_ Նուրէտտին, _ պատասխանեց Թուրքը։

_ Ի՞նչ գործով կը զբաղէիր։

_ Բանակին մէջ հարիւրապետ էի։

_ Ինչո՞ւ պաշտօնիդ գլուխը չես գտնուիր պատերազմի միջոցին։

_ Որովհետեւ պատերազմական նախարար Էնվէր փաշա մեզ բանակէն վտարեց, ուրիշ հարիւրաւոր սպաներու հետ։

_ Ի՞նչ պատճառաւ։

_ Որովհետեւ Իթթիհատի կուսակցութեան համակիր չէինք եւ կասկածելի նըկատուած էինք։

_ Ի՞նչ ըրիր բանակը ձգելէ ետքը։

_ Եւրոպա գացի ու Զուիցերիա հաստատուեցայ։

_ Յետո՞յ...

_ Հոն ծանօթութիւն հաստատեցի Իթթիհատի հակառակորդ Օսման փաշայի որդիին՝ Համդիէթ պէյի հետ, որ ինքն ալ կառավարութեան հակառակորդ մըն էր այժմու կառավարութեան։ Հոն ճանչցայ նաեւ Փարիզի Թուրքիոյ նախկին դեսպան Միւնիր փաշան։

_ Այնտե՞ղ ձեր դաւադրութիւնը ծրագրեցիք։

_ Այո՛, բայց յետոյ Համդիէթ եւ ես եկանք Վիէննա։

_ Ո՞ւր կը բնակէիք Վիէննայի մէջ։

_ Հեռաւոր թաղի մը մէջ, Ֆիչէր փողոցը, տուն մը։

_ Ձեզի հետ ուրիշ ընկերներ ունէի՞ք։

_ Հեծելազօրներու հարիւրապետ Ֆախրէտտին պէյը կար։

_ Ի՞նչ էր ձեր նպատակը։

_ Մեր նպատակն էր օդը հանել բոլոր իթթիհատական պետերը։

_ Բայց ատոր համար պէտք եղած պայթուցիկները ուրկէ՞ պիտի ճարէիք։

_ Համդիէթ պէյ Ցիւրիխի մէջ կրցած էր ձեռք անցընել մէկ քանի զօրաւոր ռումբեր, որոնք յաջողեցանք միասին Վիէննա բերել։

_ Բայց պէտք էր զանոնք Պոլի՞ս փոխադրել։

_ Արդէն իսկ փոխադրած ենք, _ ըսաւ Թուրք դաւադիրը՝ տեսակ մը հպարտութեամբ։

_ Ի՛նչ, այդ ռումբերը Պոլի՞ս կը գտնուին, _ գոչեց ոստիկանութեան տնօրէնը զարմացած։

_ Այո՛, _ պատասխանեց Նուրէտտին։

_ Սակայն ինչպէ՞ս կրցաք փոխադրել։

_ Շոգեկառքով։

_ Խուզարկութիւններէն չի վախցա՞ք։

_ Ատոր համար հնարք մը մտածեցինք, եւ յաջողեցանք։

_ Ի՞նչ էր այդ հնարքը։

_ Համդիէթ եւ Ֆախրէտտին պէյերը կրցան Ցիւրիխի Թրքական ընդհանուր հիւպատոսարանի կնիքը կեղծել եւ կեղծ արտօնագիրներ խմբագրել սահմանագլուխներէն անարգել անցընելու համար մեր ծրարները։ Այս վարպետութեան շնորհիւ մեր ծրարները իբրեւ դիւանագիտական սուրհանդակ ներկայացուցինք եւ պահանջեցինք, որ մաքսերու մէջ զանոնք չբանան։ Եւ մեր պահանջումներուն զիջում տրուեցաւ։

_ Բայց հոս, Սիրքէճիի կայարանը զինուորական քննութիւն կայ եկած բոլոր ապրանքներուն համար։

_ Որովհետեւ մեր ծրարները իբր թէ Ցիւրիխի օսմանեան ընդհանուր հիւպատոսարանի կողմէ ղրկուած էին, զերծ մնացին այդ քննութենէն։

_ Ուրիշ ո՞վ կայ դաւադիրներուն մէջ։

_ Սալիհ էֆէնտի մըն ալ կայ, որ շատ մեծ դեր կատարած է։

_ Ո՞ւր է այդ Սալիհ էֆէնտին։

_ Հոս, Պոլիս կը գտնուի, բայց հասցէն չեմ գիտեր։

_ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ հասցէն չես գիտնար, քանի որ ձեր ընկերներէն է։

_ Ինք շատ կասկածոտ մարդ է եւ չուզեր ոչ մէկուն վստահիլ։ Հոս հասնելէս ի վեր հազիւ երկու անգամ երեսը տեսած եմ եւ այն ալ հինգ վայրկեան։

_ Դուն այստեղ ո՞ւր կը բնակիս։

_ Ղալաթիա քարափներուն մօտ մեծ շէնքի մը վերնայարկը, զոր վարձած է պարոն Շվարց անուն մարդ մը։

_ Ո՛վ է այդ պարոն Շվարցը։

_ Աւստրիացի մը։

_ Ան ալ մասնակի՞ց է ձեր դաւադրութեան։

_ Ոչ՛, բան մը չգիտեր։

_ Նոյնիսկ չգիտե՞ր, որ դուք կառավարութեան թշնամի մարդիկ էք։

_ Չգիտեր, քանի որ իրեն հետ երբեք քաղաքականութեան վրայ չենք խօսիր։ Մենք հոն կը բնակինք իբրեւ պարզ վարձակալներ։

_ Ո՞վ է Մառքօն։

_ Յոյն մըն է։

_ Դաւադի՞ր։

_ Այսինքն մեզի գործակից է եւ պարզապէս դրամ շահելու համար եւ ո՛չ թէ հայրենասիրական գործ մը կատարելու նպատակով։

_ Մառքօն ո՞ւր կը բնակի։

_ Նոյնպէս պարոն Շվարցի բնակարանը։

Տնօրէնը բաւական տեղեկութիւն առած էր եւ հարկ չտեսաւ հարցաքննութիւնը աւելի երկարելու, մանաւանդ որ շատ մը գործեր կար ըլլալիք եւ պէտք չէր վայրկեան մը իսկ կորսնցնել։

Ամենախիստ հրամաններ տուաւ, որպէսզի ամբաստանեալը խցիկի մը մէջ արգելափակեն, ոտքերն ու ձեռքերը շղթայեն եւ դուրսի հետ յարաբերութիւնը բացարձակապէս արգիլեն։

(Շար. 295)

COMMUNIQUE

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), se félicite tout particulièrement de la diffusion, en France, du film « Ararat ».

L'événement de la rentrée cinématographique sera, sans nul doute, la diffusion, dès le 4 septembre 2002, du film de Monsieur Atom Egoyan, «Ararat», qui retrace l'histoire du génocide arménien de 1915, tout en mettant en perspective la nécessité de reconnaître sa réalité historique.

Encore aujourd'hui, la Turquie, héritière de ceux qui ont commis les crimes, continue à nier farouchement ce génocide dont furent victimes 1 500 000 Arméniens, selon un plan mis en œuvre par le gouvernement Jeune-Turc.

Dans ce cadre, des œuvres artistiques et cinématographiques telles qu'Ararat contribuent nécessairement à la reconnaissance internationale du génocide et participent de manière encore plus active à une prise de conscience par les nouvelles générations turques des responsabilités de leurs arrières grands-parents, même si ce film est interdit de diffusion dans leur pays.

En effet, il est extrêmement paradoxal de constater que le gouvernement turc, tout en faisant semblant de montrer des signes de modernité, en vue de sa candidature à l'Union Européenne, décide d'interdire la diffusion d'une telle œuvre, et empêche ainsi ses citoyens d'exercer l'un de leurs droits les plus fondamentaux, celui de la libre expression artistique.

C'est pourquoi, tout en souhaitant la levée de cette interdiction en Turquie, le CCAF se félicite de la libre diffusion d'Ararat en France. La sortie de ce film dans les salles doit être couronnée d'un véritable succès. Il appartient ainsi à tous les Français d'origine arménienne et à leurs très nombreux amis, démocrates et républicains, épris de justice, de vérité mais aussi d'art, de faire en sorte que «Ararat» soit l'événement majeur de la rentrée en France, tant sur le plan pédagogique qu'artistique.

Paris, le 2 septembre

(Շար. Ա. էջէն)

որ Ծնունդէն առաջ Պաթասունեան օրէնքէ դուրս հռչակուի։

ՊՈԿՈԹԱՅԻ (Գոլոմպիա) ֆրանսական հիւպատոսարանի վարչական մէկ քննութիւնը երեւան հանած է շուրջ 100 կեղծ վիզաներու չահատակութիւն մը։ Ֆրանսուհի մը ձերբակալուած է եւ ձերբակալման հրամանագիր մըն ալ ելած է գոլոմպիացի երկու ոստիկաններու համար։ Ֆրանսայի հիւպատոսը այս քննութիւնը պահանջած էր անդրադառնալէ ետք անկանոնութիւններու, վիզաներու սպասարկութեան մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր որոշումով, Սեպտ. 2-էն սկսած են գործել քրտերէնի դասընթացքները։ Այդ մասին պատրաստըւած կանոնագրութիւնը արգիլած է օտարականներու անոնց մասնակցութիւնը. արգիլուած է նաեւ այդ դասընթացքներուն հետեւիլ քրտական ազգային գոյները –դեղին, կարմիր, կանանչ– կրող զգեստներով։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախարարներու խորհուրդը Սեպտ. 1-էն կասեցուցած է Հիւսիսային Իրաքի եւ Նախիջեւանի ճամբով կատարուող քարիւղի ներածումները եւ առհասարակ այդ շրջանի սահմանային առեւտուրը։ Որոշումը տրուած էր անցեալ Յունիսին։ Կարգադրութիւնը զանգուածային գործադրկութեան պատճառ եղած է շրջանին մէջ որ Քիւրտերու խիտ բնակութեան վայր է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
77ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.– Տիկին Շաքէ Մանուկեան 50 Եւրօ։

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne, sérieuse, de 55 ans cherche un poste de dame de compagnie ou garde d'enfants.

Bonnes références.
Tél. : 01 46 31 65 92
06 12 24 44 60

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանձնախումբը

«Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն»

հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ
ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ
ՈՒ ԱՆՈՆՑ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը
տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրքաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MESSE

Croix Bleue des Arméniens de France
Section «SEVAN» de VIENNE

Pour honorer la mémoire de ses membres disparus

une MESSE DE REQUIEM

sera célébrée à la Chapelle St Théodore de Vienne, le **Dimanche 8 septembre à 10h30**, suivie d'un **REPAS**, à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, à partir de 12h30.

Prix du repas (apéritif, vin et café compris) : 15 Euros.

Réservations : **avant le jeudi 5 sept.** en téléphonant au **04 74 53 43 80** (de 14h à 19h) et au **04 74 53 25 91** (après 19h).

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ՇԱՒԻԼ
«ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9.30-ին։

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել Հայկական դպրոց, դիմել Եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4-ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը 9.30-էն սկսեալ՝ 6, rue Père Komitas, 92370 CHAVILLE

Դասերուն մակարդակը կը սկսի մանկապարտէզէն (սկսնակ), մինչեւ Պաքալօրէա եւ... աւելին։

V I E N N E
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

MERCREDI : de 14h à 16h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.

SAMEDI : de 14h à 17h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...
— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants
— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

I n s c r i p t i o n s :
le samedi 14 septembre à partir de 14h
— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.
— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**
— Le goûter est offert aux enfants.
— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14.30-ին։

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux informe que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002-2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18
առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Զրքաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն։

Հեռաձայն. -
04 - 91 - 77 - 84 - 70

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du
Dimanche 15 Septembre
pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարեկան 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.505

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.505

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՄՈԶԵԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ ղեկավարները անհամբեր են Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար բանակցութիւններու յստակ թուական մը ունենալու: Համարկումի չափանիշներուն ողջեղումը, —մահապատիժի ջնջում, փոքրամասնութիւններու լեզուներու ուսուցման ազատութիւն, եւն.— մեծ յոյս ներշնչած էր անոնց որ երկրին անդամակցութիւնը այլեւս լուրջ հոլովոյթի մը մէջ կը մտնէ: Այսուհանդերձ, Միութեան ընդլայնումի մարզին պատասխանատու Կ. Վէրհէօկըն նոր-նոր յայտարարեց թէ այդ հոլովոյթին համար անհրաժեշտ է սպասել Թուրքիոյ վրայ արձանագրուած վճիռներու կիրարկումին:

Անգարայի շրջանակները յայտնի դժգոհութեամբ արձագանգեցին եւրոպացի պաշտօնատարին յայտարարութեան, իսկ մամուլը արհամարհանքի շեշտով մըն ալ հաղորդեց լուրը: Թրքական լրատիկոներու լուրջ անուններ մեկնաբանութեան էջեր ունին Եւրոպական Միութեան անվստահութեան, կասկածամըտութեան մասին: Անոնցմէ օրինակ Ս. Գոհէն բնական գտնելով հանդերձ Գոփընհակընի չափանիշներուն ամբողջական իրացումի Եւրոպայի պահանջը, կը կրկնէ թէ դժուարահաճութեան բուն պատճառը Թուրքիոյ հանդէպ նախկին պաղ եւ ժխտական կեցուածքին շարունակութիւնն է: Իր կարծիքով Եւրոպա լաւ չի ճանչնար Թուրքիան ու Թուրքերը եւ կանխակալ կարծիքներով, թիւր տպաւորութիւններով կը շարժի: Ատիկա մասամբ հետեւանք է կրօնքի ու մըշակոյթի տարբերութեան, ինչպէս նաեւ բնակչութեան մեծ թիւի տէր Թուրքիոյ Միութիւն մուտքին ստեղծած մըտահոգութեան: Կ՚ըսէ թէ երկրին աշխարհագրական դիրքն ալ որոշ անհանգըստութիւն կը պատճառէ, քանի որ անոր անդամակցութեամբ Եւրոպա սահմանակից կը դառնայ Իրանի, Իրաքի նըման խնդրայարոյց երկիրներու:

Մ.-Ալի Պիրանտ ալ շարք մը օրինակներով կ՚արդարացնէ Եւրոպայի կասկածամտութիւնը. ի միջի այլոց կը յիշէ Թուրք երգչուհիի մը հայերէն ու քըրտերէն երգելուն պատճառով զինուորական ղեկավարներէ քննադատուած ըլլալու պարագան, ըսելու համար թէ նման մտայնութիւն տեղ չի կրնար ունենալ Եւրոպական Միութեան տրամաբանութեան մէջ:

Որպէս եզրակացութիւն կը թելադրէ Գոփընհակընի յառաջիկայ վեհաժողովին (Դեկտ. 12) շատ ուշադիր ըլլալ, ի հարկին նրբազգածութիւնները մէկդի ձըգել ու իրաւունք փնտռել: Կը յիշեցնէ թէ ոչ ոք մէկուն նուէր կու տայ, անհրաժեշտ է առնել գիտնալ:

«ԱՐԱՐԱՏ»ԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆԱԽԱԲԱՆԸ

Ատոմ Եղոյեանի «Արարատ»ին փարիզեան ցուցադրութեան նախօրեակին, Սեպտ. 3, Երեքշաբթի երեկոյեան գաղտնական մշակոյթի կեդրոնին մէջ բացումը կատարուեցաւ լուսանկարներու ինքնատիպ ցուցահանդէսի մը: Ան կը շարունակուի մինչեւ Սեպտ. 28: Ցուցադրուածները Լուսնակ Ապտալեանի լուսանկարներն են, քաշուած՝ ժապաւէնին պատրաստութեան ընթացքին: Անոնց հետ ներկայացուած էին քանի մը գեղատաւորումներ ալ, գործածուած ֆիլմին մէջ:

Լուսնակ Ապտալեան «Արարատ»ի դերակատարներէն է նոյն ատեն. մարմնաւորած է նկարիչ Արշիլ Կորքիի մայրը: Հրաւիրուեցաւ խօսք առնելու, մանաւանդ որ միակ արուեստագէտն էր բացումին ներկայ գտնուող. Ա. Եղոյեան, Արսինէ Խանճեան ու Ազնաւուր Գանատա էին, Թորոնթոյի ֆիլմի փառատօնին, որ կը բացուէր «Արարատ»ի ցուցադրութեամբ:

Լ. Ապտալեան հրաւիրուեցաւ նաեւ երգելու «Արարատ»ին մէջ երգած Տըլէ եամանը որ հազիւ թէ կը յիշեցնէր Վասպուրականի կարօտաբաղձ կանչը:

Վերջաւորութեան մօտ հասաւ Փաթրիք Տէվէճեան, Տեղական ազատութեանց պատուիրակ Նախարարը որ գոհունակութեան, քաջալերանքի արտայայտութիւններ ունեցաւ «Արարատ»ին ու ներկայացուած ցուցահանդէսին մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ վեհաժողովը վերջ կը գտնէր Սեպտ. 4-ին, վճռական որոշումով մը գործի անցնելու եւ քաղաքական յայտարարութեամբ մը, որոնք արդիւնք են երկար բանակցութիւններու, բարձր մակարդակի վրայ: Ոգեկոչելով Երկիր Մոլորակի առաջին վեհաժողովը տասը տարի առաջ, Շիրաք շեշտած է որ «Պետութեան եւ կառավարութեան ղեկավարները հաստատեցին Ռիոյի սկըզբունքները, որոնք այս ձեւով ընդհանրական յղումի հասցէ կը դառնան»:Ժողովէն հեռացած պահուն, Շիրաք նկատած է որ «առաջին սերունդն ենք որ կը գիտակցի երկիր մոլորակին վրայ ճնշող սպառնալիքներուն եւ առաջին սերունդը որ ի վիճակի է արգելք հանդիսանալու անդարմանելիին»: Միւս կողմէ, Ռուսաստանի վարչապետը՝ Մ. Կասեանով յայտարարած է որ Ռուսաստան ի մօտոյ պիտի վաւերացնէ Քիոթոյի համաձայնագիրը:

ԻՍՐԱՅԷԼ սկսած է արտաքսել ահաբեկիչներու ընտանիքները դէպի Գազա: Այս առթիւ, պաղեստինցի բանագնացը՝ Սաէպ Էրաքաթ յայտարարած է «սեւ օր մըն է մարդկային իրաւանց համար»:

ՊԱՆԿԻՍԻԻ կիրճերուն մէջ (Վրաստան) ձերբակալուած է ֆրանսահպատակ Խալէտ Օլտալի, որ կ՚ամբաստանուի ահաբեկչական կազմակերպութեան մը պատկանելուն համար: Ինք կը գործէ Չէչէններու ի նպաստ եւ քանիցս գտնը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(4 septembre)

«ARARAT», L'ARMENIE AU COEUR

Mémoires vives du génocide arménien

Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ին մասին Լը Մոնտ բազմիցս արտայայտուած է, առաջին անգամ, առաջին էջին վրայ, երբ տարուայ սկիզբը Թուրքերը սկսած էին աղմուկ հանել, ինչ որ դրական հետեւանք ունեցած էր: Թերթը կրկին արտայայտուած էր Մայիս 22-ին եւ 25-ին (տե՛ս. «Յառաջ» Մայիս 23 եւ 28) երբ կը ներկայացուէր Գաննի, մրցաշարքէն դուրս, ինչպէս ուզած էր Եղոյեան իսկ: Սեպտ. 4-ին, անոր ազգային ներկայացման առթիւ (այսինքն ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին), մամուլը կրկին լայն տեղ կու տայ: Անգամ մը եւս Լը Մոնտ Ա. էջէն ետք (ուր հրատարակուած է ֆիլմէն նկար մը՝ Ազնաւուր եւ Արսինէ Խանճեան) ամբողջ էջ մը նուիրած է ներըը: Տեղ մը, կ՚արձագանգէ նաեւ Թուրքիոյ դեսպանատան հակազդեցութեան: Ֆիլմին ներկայացումէն երկու շաբաթ առաջ, դեսպանատունը վատէ-մէքում (առձեռն ուղեցոյց) մը ղրկեր է այն լրագրողներուն, որոնք կրնան արտայայտուիլ ֆիլմին մասին, յիշեցնելով, կը գրէ Լը Մոնտ, Անգարայի աւանդական դիրքը: Դեսպանատունը կը կրկնէ իր ծանօթ յանկերգը՝ «Առաջին Աշխարհամարտին պատահած դէպքերը անսովոր պայմաններու մէջ, զոհեր պատճառեցին շրջանի ամբողջ բնակչութեան մէջ, մահմեդական թէ հայ...»: Գրութիւնը կը վերջանայ ազդարարութեամբ մը՝ ցաւալի պիտի ըլլար որ առասպելի եւ իրականութեան խառնուրդը արուեստի գործ մը քարոզչութեան գործիքի վերածէ:

Թրքական այս փակագիծը քիչ տեղ գրաւած է: Էջը կը ներկայացնէ Ա. Եղոյեանի հետ հարցազրոյցը եւ առանձին յօդուած մը ֆիլմին մասին, զոր ստորագրած է Թոմա Սոթինէլ: Հարցազրոյցին մէջ, Ա. Եղոյեան անգամ մը եւս կը բացատրէ իր մօտեցումը: Ֆիլմը ցեղասպանութեան մասին ֆիլմ մը չէ, այլ՝ անոր ուրացման: Կ՚ոգեկոչէ իր երիտասարդութիւնը, առաջին շփումները Մոնրէալի հայ գաղութին հետ, երբ հայ ուսանողներու շրջանակի մը մէջ կը լսէ Հայոց ցեղասպանութեան մասին, 18 տարեկանին, հանդիպումը Արսինէ Խանճեանի հետ: Կը խօսի ֆիլմին մասին. ի՞նչ ուզած է ըսել: Վերջաւորութեան, լրագրողներու այն հարցումին, թէ ֆիլմը կրնա՞յ ներկայացուիլ Թուրքիոյ մէջ, Եղոյեան կը պատասխանէ. – «Շատ լաւատես եմ: Ծանօթ եմ հոն: Ֆիլմերս ներկայացուած են: Մեծ ծնողքս Թուրքիայէն են: Պիտի ուզէի որ հոն ներկայացուէր լաւ շրջածիրի մը մէջ: Եթէ Թուրքիա կ՚ուզէ ցոյց տալ որ բաց ընկերութիւն մըն է, հրաշալի առիթ է»:

L'HISTOIRE PRISONNIERE D'UN LABYRINTHE INTELLECTUEL

Այս խորագրին տակ է, որ Թոմա Սոթինէլ կը խօսի ֆիլմին մասին, սկիզբէն ըսելով թէ անգամի մը համար՝ ծանուցումը չի ստեր, ակնարկելով հսկայ ազդերուն, ուր յիշուած են Ուիմ Ուէնտէրսի սա տողերը՝ «Պատկերները կրնան աշխարհը փոխել»: Ապա ,երկարօրէն կ՚անդրադառնայ ֆիլմին:

«LE CANARD ENCHAINE»

(4 septembre)

LES FILMS QU'ON PEUT VOIR A LA RIGUEUR
«ARARAT»

Ըստ երեւոյթին թերթը շատ չէ հաւնած Եղոյեանի ֆիլմին, քանի զայն կը դասէ «ի հարկին» տեսնուելիք ֆիլմերու շարքին, քանի մը հակիրճ տողերով անդրադառնալէ ետք նիւթին, կը խորհրդածէ.– «Հաւաքական ողբերգութիւն: Երէկուան եւ այսօրուան անհատական ողբերգութիւններ: Պէ՞տք է յիշել, թէ էջը դարձնել: Պիտի ուզէինք ծայրէ ծայր տարուիլ, բայց "Արարատ" երբեմն աւելի խիտ է քան տարուող»:

«FIGAROSCOPE»

(4 septembre)

ALLEZ-Y.
«ARARAT»
Atom Egoyan évoque le génocide arménien. Un peu confus mais un Charles Aznavour toujours remarquable

Օրաթերթին շաբաթական գեղարուեստական յաւելուածը շատ ջերմ տողերով կ՚արտայայտուի: Նախ, Բ. էջի իր ընտրութիւններուն մէջ վերոնշեալ ձեւով, ապա ներսի էջին յայտագրերու շարքին մէջ, ուր չի վարանիր ըսելու թէ Ա. Եղոյեան «գրաւիչ ֆիլմ մը պատրաստած է յիշողութեան սրտին մէջ»:

«LIBERATION»

(4 septembre)

«ARARAT»
EN MAL D'AURA

Իզապէլ Փոթէլ շատ չէ հաւնած ֆիլմին: Անդրադառնալէ ետք նիւթին, կը գրէ թէ Եղոյեան չէ կրցած մինչեւ ծայրը երթալ: Վերջին տարիներուն, կը գրէ, հակասական նշաններ ցոյց տուած է Ֆելինիայի ճամբորդութեան ձախողանքին եւ «Այնքան գեղեցիկ վաղորդայններու» պատմողական զօրութեան միջեւ: Արարատի հետ, կը շեշտէ մանաւանդ իր հարցադրումին հարստութիւնը: Յիշենք, որ Մայիս 21-ի իր թիւով ալ («Յառաջ», Մայիս 23) թերթին աշխատակիցը չէր հաւնած ֆիլմին, երբ ան ցուցադրուած էր Գաննի փառատօնին ընթացքին:

Լիպերասիոնի այս թիւին մէջ, գրութիւն մըն ալ կայ Ատոմ Եղոյեանէ, խորագրուած.– «Բանալի Թուականներս»: Այդ թուականներն են. – 1973, Ապրիլ, երբ կը գրէ եւ կը բեմադրէ իր առաջին թատերգութիւնը, զոր կը ներկայացնէ իր դպրոցին մէջ, ապա՝ 1987 Նոյեմբեր, երբ կը ստանայ իր առաջին մրցանակը, իր երկրորդ ֆիլմին համար՝ «Family Viewing», Մոնրէալի Նոր սինեմայի փառատօնին, հուսկ՝ 2002 Մայիս 20, երբ «Արարատ» կը ներկայացուի:

Այս երկու գրութիւններուն կողքին կայ նաեւ անդրադարձ մը ցեղասպանութեան, խորագրուած.– «Des carnages effroyables», ուր կը խօսուի ջարդերու ահաւորութեան մասին:

«20 MINUTES»

(4 septembre)

LA NOSTALGIE
DU PAPIER D'ARMENIE

Այս ձրի օրաթերթն ալ քանի մը տող հրատարակած է ֆիլմին մասին, զոր ստորագրած է Լիզա Թելֆեղեան: Կ՚ընկերանայ Արսինէ Խանճեանի եւ Ատոմ Եղոյեանի նկարը:

Միւս ձրի օրաթերթն ալ՝ «Մեթրօ», կ՚ակնարկէ ֆիլմին:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՍԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Թ. ՏԱՐԻ, 1997 – 2001)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ – 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Վերատպուելով հայագիր գրութեանց, Տարեգիրքը անց կը տայ Գէորգ Աբրգարեանի եւ Նիկողոս Թահմիզեանի ուսումնասիրութիւններուն։ Առաջինը անդրադարձ մը կ'ընէ Ժ. դարու մեծ սուրբին Գրիգոր Նարեկացիի իմաստասիրական որոշ հայեացքներուն, մինչ երկրորդը ձեռք կ'առնէ Ժ. – ԺԸ. դարերուն «Երաժշտա – գեղագիտական հայացքների յեղաշրջումը հայ իրականութեան մէջ», շարադրելով մտածողներ Յովհաննէս Սարկաւագ վարդապետ, Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացի, Կոստանդին Երզնկացի, Ներսէս Լամբրոնացի, Մովսէս Վրդ. Երզնկացի, Սայաթ-Նովայի եւ այլոց։

Հայագիտական հանդէսներու մէջ, աւանդաբար, մնայուն ներկայութիւն է դրամագիտական գրականութիւնը։ Եւ որքան ալ տխուր ըլլայ հաստատել, թէ ախորժելի դրամագէտները երբեմն պատեհական փաղանգ (Հ. Կղեմէս Սիպիլեան, Կարապետ Բասմաճեան, Զարեհ Պասլեան, Ասպետ Տօնապետեան, Պերճ Սապպաղեան, Պերճ Մ. Կարապետեան եւ այլն), անփոխարինելիօրէն պատմութեան գիրկն անցած է այլեւս, այնուհանդերձ նոր անունի մը յայտնութիւնը սփոփանք ու յոյս կը ներշնչէ մեզի։ Ե. Թ. Ներսէսեանի «Հայկական Կիլիկիոյ պարոնութեան դրամները» կ'իյնայ այդ շրջագծին մէջ, եւ ուր մանրամասնութիւններ կը հաղորդուին ո՛չ թէ Կիլիկիոյ Թագաւորական շրջանի դրամներուն (նիւթ՝ զոր ուսումնասիրած են շատեր), այլ Ռուբէն Ա.-էն մինչեւ Լեւոն Բ. երկարող իշխանապետական շրջանի (1080 – 1198) պղնձեայ դրամներուն մասին, որոնք արդէն չափազանց հազուագիւտ են եւ անգտանելի։ Հեղինակը կ'ընդգծէ, որ տուեալ ժամանակահատուածի դրամներուն մասին գոյութիւն ունեցող անորոշ հարցերը «պէտք է սպասեն նոր դրամագիտերու, որպէսզի հայագէտները կարողանան ուսումնասիրել եւ լուծել Հայակիլիկիոյ պարոնութեան դրամներու մութ մնացած օղակները»։

Հայաստանէն բանասիրական վերծանումներու հետամուտ անուն մը՝ Ստելլա Վարդանեան կը խօսի Մատենադարանին մէջ պահուած 90 էջանի ձեռագիր «Պատկերազարդ դեղագիտարան»ի մը մասին, որ կուգայ ԺԷ. դարէն, որպէս հեղինակութիւնը՝ անյայտ գրիչի մը։ Կ'ըսուի, թէ նշեալ «Դեղագիտարան»ը փոքրածաւալ նմանակն է ԺԵ. դարու համբաւաւոր բժշկապետ Ամիրդովլաթ Ամասիացիի «Անգիտաց Անպէտ»ին, եւ ուր մէկտեղուած են բուսական, կենդանական ու հանքային դեղանիւթերու 1320 նկարագրութիւն։ Ասոնցմէ շուրջ 80 բառայօդուած – նկարագրութիւն տեղ գտած են Տարեգիրքի ներկայ հատորին մէջ, ճոխացած՝ հեղինակին բժշկագիտական վերլուծումներով եւ մեկնաբանութեամբ։

Լիբանանահայ ծանօթ գրականագէտ Գրիգոր Շահինեան, որ վերջին տարիներուն շնորհակալ աշխատանքի լծուած է Անթիլիասի Մայրավանքի արխիւանոցին մէջ ու արդէն լոյսին բերած անգիւտ նորութիւններ, «Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան վերակազմակերպումը՝ Սահակ Բ. եւ Բաբգէն Ա. կաթողիկոսներու թղթակցութեան ընդմէջէն» խորագրեալ յօդուածով՝ ընթերցողին ուշքը կը սեւեռէ 1922 – 1930 երկարող ուժնամեակին վրայ։ Զոյգ կաթողիկոսներու նամակներէն կատարուած մէջբերումներով՝ կը պատմուի թէ ի՛նչպէս Սիսի Աթոռը կայք հաստատեց Լիբանան, Կիլիկեցրեան Բաբգէն Եպիսկոպոս աթոռակից նշանակուեցաւ Սահակ Հայրապետին, Երուսաղէմի Թեմերը փոխանցուեցան Անթիլիասի, բացուեցաւ Դպրեվանքը։ Ի դէպ, գրեթէ այս միեւնոյն նիւթն է որ կ'արծարծէ Վահէ Թաշճեանի յօդուածը (Փրանսերէն), այն տարբերութեամբ սակայն՝ որ հոս օգտագործուած վաւերաթուղթերը կը բխին Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան գլուխն։ Թաշճեան կը նշէ որ «1920-ական թուականներուն, Ֆրանսան ստանձնած ըլլալով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութիւնը, ուղղակիօրէն առընչուեցաւ կաթողիկոսութեան Աթոռին հաստատման չուրջ տեղի ունեցող բանակցութիւններուն»։

Աղբիւրային հետազօտութիւններու արդիւնք են նաեւ Վարդան Մաթէոսեանի (Նիւ – Եօրք) եւ Լիլի Ճանրդեանի (Լոս – Անճելըս) հրապարակումները։ Մաթէոսեան Փասքեան – Արշէն Հայ Կեդրոնի արխիւին վերցուած նամակներ կը հրապարակէ, իսկ Ճանրդեան «Եկեղեցական Ժողովոյ»ի 1906 Նոյեմբեր 6 – 1907 Նոյեմբեր 5 երկարող տարուան մը ընթացքին գումարուած քառասուն նիստերուն օրագրական արձանագրութիւնները, համառօտ յայտնելով որ «ընդհանուր մեջ այդ ծածուած խնդիրները ու տրուած լուծումները օրինակելի եւ օգտակար կը լինին հայ եկեղեցու կառավարման խնդիրներով հետաքրքրուող ու մտահոգւող մեր հոգեւոր եւ աշխարհական եղբայրներին»։

Հալէպէն 3 գրիչներ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններով իրենց աշխատակցութիւնը բերած են Տարեգիրքին։ Այսպէս, Վարդի Քէշիշեան լուսարձակի տակ առած է ԺԴ. – ԺԸ. դարերուն Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գործող հայկական դպրատունը ու գրչագրական եւ ձեռագրական այն բազմերես աշխատանքները՝ որոնք իրագործուեր են անոր երդիքին տակ։ Կը հաւաստիացուի, թէ Հալէպի մէջ ընդօրինակուած ու ծաղկուած ձեռագիր մատեաններուն թիւը կը հասնի 250-ի, մեծաւ մասամբ՝ ծիսական բնոյթի գիրքեր։ Հոգեւոր – մշակութային այս վերելքին մեծապէս սատարեր է Սսոյ Աթոռին կարգ մը գահակալներուն առժամաբար Հալէպ հաստատուիլը, բայց նաեւ՝ գաղութին տնտեսական ներուժը, մասնաւորաբար ԺԶ. – ԺԷ. դարերուն։

Միհրան Մինասեան, որ արդէն մնայուն ներկայութիւն է հայագիտական հրատարակութիւններու մէջ, կը խօսի հայերէն նորայայտ ձեռագիրի մը մասին, որ ընդօրինակումն է Էջմիածնայ լուսամիտ միաբաններէն Պետրոս Արք. Աղամալեան – Բերթումեանի (ԺԸ. դար) «Քարոզգիրք»ին։ Ձեռագիրը, որ 1820-ին օրինակուած ու ծաղկուած է Զմիւռնիոյ երբեմնի հայաբնակ գիւղերէն Խօտէմիշի մէջ, Մինասեանի կողմէ յայտնաբերուած է Հալէպի յոյն կաթողիկէ համայնքին ենթակայ հաստատութեան մը գրադարանէն։ Մ. Մինասեան նորայայտ ձեռագիրը նկարագրած է ամենայետին մանրամասնութեամբ, կցելով անոր՝ հանրամատչելի ծանօթագրութիւններ ալ, ու միաժամանակ նշելով որ նկարագրուող ձեռագիրին արժէքը կը կայանայ մասնաւորաբար իր յիշատակարանին մէջ, որ լի է Արցախ – Սիւնիքի մօտաւոր անցեալի պատմութեան առընչուող տեղեկութիւններով։

Իր կարգին, Հուրի Ազէզեան, համայնապատկերի մը ծիրին մէջ ներկայացուցած է «Բերիոյ թեմը եւ իր եկեղեցիները»։ Սուրիոյ մէջ Հայերու դարաւոր գոյութիւնը վկայակոչող պատմական համառօտ անդրադարձ մը ետք՝ հեղինակը մի առ մի կը խօսի Հալէպի, Ճէզիրէի (Գամիշլի, Հասիչէ, Ռաս Իւլ Այն, Տէրիք, Թէլ Աբիատ, Րաքքա, Տէր Զօր), Լաթաքիոյ ու մերձակայ գիւղաշրջաններու (Եագուպիէ, Ղընէմիէ, Արամօ), ինչպէս նաեւ Քեսապի հայկական եկեղեցիներուն մասին, համայնքային կեանքի հպանցիկ նշումներով։ Կը պարզուի ուրեմն, որ Բերիոյ Թեմի ամբողջ տարածքին պաշտամունքի բաց են 21 եկեղեցիներ։

Տարեգիրքի ներկայ թիւին բովանդակութեան մաս կը կազմեն նաեւ գրութիւններ՝ նուիրուած՝ մանրանկարչական արուեստին (Էմմա Կորխմազեան), ձեռագիր պատառիկներու (Լ. Գ. Մինասեան, Միհրան Մինասեան), լեզուի եւ քերականութեան (Էդ. Մկրտչեան), մարեմաբանութեան (Թամար Տասնապետեան)։

Զափազանց շահեկան է Երեւանէն Գէորգ Տէր – Վարդանեանի ծաւալուն յօդուածը, ուր կ'արծարծուին «Հայ եկեղեցու պատմութեան աղբիւրների հրատարակման եւ գիտական շարադրանքի ստեղծման խնդիրներ»ը։ Ձեռք բերելով Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ վերջին քանի մը տարիներուն լոյս ընծայուած այն հատորները՝ որոնք կ'առընչուին Հայ Եկեղեցւոյ ժամանակակից պատմութեան, Տէր-Վարդանեան ձեռնհասօրէն կ'արժեւորէ զանոնք, առաւելաբար մատնանշելով բնագրագիտական մշակումի եւ մատենագիտական այն բազմաթիւ թերիները՝ որոնք վիրաւոր կամ խոցելի կը դարձնեն տուեալ հրատարակութիւնները։ Ան անհրաժեշտ կը նկատէ, որ նրվիրապետական աթոռներու համերաշխ գործակցութեամբ՝ մէկտեղուին բոլոր սկզբնաղբիւրներն ու վաւերագիրները, ի խնդիր «Հայ եկեղեցու պատմութեան գիտական նոր՝ ներկայիս գիտութեան պահանջները բաւարարող շարադրանքի ստեղծման»։

Հատորը տեղ տուած է նաեւ երեք գրախօսականներու։ Գրիգոր Փիտէճեան (Միացեալ – Նահանգներ) կը ներկայացնէ երաժշտագէտ Նիկողոս Թահմիզեանի «Տիգրան Չուխաճեան» մենագրութիւնը, Տոքթոր Արմենակ Եղիայեան (Պէյրութ) կը քննարկէ Փրոֆ. Լեւոն Գ. Խաչերեանի «Հայ դպրութեան պատմութիւնը՝ քննական տեսութեամբ» եռահատոր աշխատասիրութիւնը, իսկ Էդուարդ Մկրտչեան (Երեւան) արժեւորումի կ'ենթարկէ Մարտիրոս Մինասեանի «Դասական հայերէնի նկարագրական քերականութիւն»ը։ Թերեւս աւելորդ չէ նկատել տալ, որ գրախօսականներէն առաջինը կը յատկանշուի գովերգական զեղումով, երկրորդը՝ յարձակողական ու կրքոտ շեշտերով, մինչ երրորդը՝ բարեխառն ու հաւասարակշռեալ մերձեցումով...։

Տարեգիրքին վերջին յօդուածը կը պատկանի Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեանին (Անթիլիաս)։ Ատիկա ամբողջական մատենագիտութիւնն է «Տաճար» կրօնական ժողովրդային շաբաթաթերթին, որ լոյս տեսած է Պոլիս, 1909 – 1918, առաւելաբար Զարմայր Քհնյ. Կէօզիւրեանի խմբագրութեամբ։ Չիֆթճեան Վրդ. նիւթերու բնոյթին համաձայն դասաւորեր ու ցուցակագրեր է «Տաճար»ի մէջ տարիներու երկայնքին երեւցած գրութիւններուն լրիւ ցանկը, որ անտարակոյս օգտակար ուղեցոյցի մը կրնայ վերածուիլ բանասէրներու թէ առհասարակ հոգեւոր – գրական հետաքրքրութիւններ ունեցող ընթերցողին համար։ Նշենք, որ մատենագիտական այս աշխատանքը 90-ական թուականներուն արդէն լոյս տեսեր էր «Հասկ» ամսագրին մէջ, յաջորդական տասնեակ թիւերով։

(Շար. 2)

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է ԱՆՏԻՈՔԷՆ

«Թուրքիէ էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը եգիպտական թերթէ մը ընդարձակ թղթակցութիւն մը արտատպած է. Գաւըլ Տոտի կը նկարագրէ Անտիոքը որ Սուրիոյ մեծագոյններէն ըլլալէ ետք, կցուելով Թուրքիոյ, տարուէ տարի կորսնցուցած է արաբական պատմական ոստանի նկարագիրը ու վերածուած թրքական սովորական քաղաքի մը։

Անտիոք հիմնուած է Ն.Ք. 300-ին, հռոմէական շրջանին. դարերով եղած է առեւտուրի կարեւոր կեդրոն մը։ Այսօր Թուրքիոյ կը պատկանի, ըլլալով Հաթայ նահանգին գլխաւոր քաղաքը։

Անտիոքի հարցը գոյութիւն ունի երկար ատենէ ի վեր. յատկապէս այն ժամանակէն երբ 1920-ին Ֆրանսայի խնամակալութեան տակ, Սուրիա եւ Լիբանան կը պատրաստուէին անկախութեան, Օսմանեան կայսրութեան փլուզումով։ Այդ շրջանին Անտիոք կը նկարագրուէր որպէս քաղաք մը Որոնդէսի ձախ ափին, բարեբեր ձորի մը մէջ, ջուրի ակերով ու անձրեւներով հարուստ։

Քաղաքին մէջ կը գտնուի կաթողիկէներու Ս. Պետրոս եկեղեցին, կատարեալ ամայութեան մէջ։ Այդ վայրը, ըստ աւանդութեան, պատկանած է Ղուկաս առաքեալին որ անտիոքցի էր եւ իր քարայրը բացած է առաջին քրիստոնեաներուն, որպէս պաշտամունքի վայր։ Այդ պատճառով կ'ըսուի թէ Ս. Պետրոսը քրիստոնէութեան առաջին եկեղեցին է։

Քաղաքը որ Հռոմէացիներու օրով կէս միլիոնի մօտ բնակիչ ունէր, այսօր ունի միայն 150 հազար։ Կորսնցուցած է առեւտրական կարեւոր կեդրոնի հանգամանքն ալ։ Հոն 1920-ին միայն 63 հազար Թուրք կ'ապրէր, երբ ընդհանուր բնակչութիւնը 180 հազար էր, բաղկացած՝ գլխաւորաբար Արաբներէ։ Կար կարեւոր թիւով հայ փոքրամասնութիւն մը։ Օսմանեան կայսրութեան անկումին Մ. Քէմալի կառավարութիւնը հմայուած էր այդ շրջանին հարստութեամբ. ծիրանենիներ, թթենիներ, բամպակի ընդարձակ դաշտեր։ Սկսաւ խրախուսել Թուրք քաղաքացիները որ երթան հոն հաստատուին։ Ֆրանսացիները մեծ ընդդիմութիւն ցոյց չտուին։

1938-ին, Թուրքերը բնակչութեան արդէն 63%-ը կը կազմէին։ Նախորդ տարին Ազգերու դաշնակցութիւնը որոշած էր որ այդ գաւառը ինքնավար ըլլայ, բացի արտաքին քաղաքականութեան եւ պիւտճէի մարզերէն, որոնք Սուրիոյ կապուած պիտի ըլլային։ Ազմկալի ընտրութենէ մը ետք, 1939 Յունիսին, միջազգային մեծ լարումի մը պայմաններուն մէջ, Անտիոք Թուրքիոյ ձգուեցաւ։ Սուրիացի հայրենասէրներու համոզումով այդ զիջումը հետեւանք էր Ֆրանսայի դաւաճանութեան։ Բ. Աշխարհամարտի նախօրեակն էր ու 1939 Հոկտեմբերի անգլեւֆրանքեւթուրք դաշինքին ստորագրութեամբ Անտիոքը զոհուեցաւ արդի իրավանութիւններու սիրոյն։

Երկար ատեն «Անտիոքեան օրեր» նշուած են Սուրիոյ մէջ եւ այսօր ալ դիւրութեամբ կարելի է հանդիպիլ քարտէսներու ուր Անտիոքը երկրին սահմաններուն մէջ ցոյց կը տրուի։ Սակայն, ինչպէս շուտով կ'անդրադառնայ լրագրողուհին, այլեւս շատ ուշ է հողային պահանջներ բանաձեւելու համար։ Կցումէն ետք Թուրքիա ամբողջական ձուլումի քաղաքականութիւն մը տարած է հոն։ Խընդրոտած է արաբերէնին գործածութիւնը, դպրոցներէն վտարած լեզուն։ Մանաւանդ որ շրջանի արաբախօսները որոնք կրօնական զանազան համայնքներու կը պատկանէին, երբեք միացեալ ճակատ մը չեն կազմած թրքական ազգայնականութեան դէմ։

Դարերէ ի վեր տեղացի մահմետականներն ու քրիստոնեաները յաջող համակեցութիւն մը ունեցած են, փոխադարձ լայնախոհութեան մթնոլորտի մը մէջ, նոյն լեզուն՝ արաբերէնը գործածելով։ Երբ թրքական կարգերը հաստատուած են, ամէնէն հարուստ համայնքները նախընտրած են մեկնիլ։ Սիւննիները բռնած են Հալէպի ճամբան, Յոյները մեկնած Սուրիա եւ Գերմանիա, Հայերը՝ գանգւածաբար Լիբանան։ Միայն աղքատ արհեստուորներն ու վաճառորդները մնացած են տեղւոյն վրայ։

Լրագրողուհին տպաւորութիւնը այն է որ քրիստոնեաները շատ հատ ու կենտ մնացած ըլլալով հանդերձ, նիւթական բարւոք պայմաններ ունին։ Ատիկա կը յիշեցնէ անցեալը երբ քրիստոնեայ առեւտրականներ ծանօթ էին որպէս ոսկերչներ եւ գոհարեղէնի գործառնութեամբ զբաղողներ։

Ալեւիներէն մաս մը աղքատ ընտանիքներ քրիստոնէութիւն ընդունած են, անշուշտ, հմայուած՝ կաթողիկէ եկեղեցիին նուիրած առաւելութիւններէն։ Ալեւիները ընդհանրապէս միշտ ընդդիմութեան մէջ եղած են օսմանեան սիւննիներուն հետ. յետոյ, զօրակցած են Մ. Քէմալի որ սիւննիներու համահաւասար դիրք տուած է անոնց։

Ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ամէն կողմ, բացի Անտիոքէն, ալեւիներու մշակոյթը եւ աւանդութիւնները վերակենդանացնելու ջանք կ'ըլլայ։ Անտիոքի արաբախօս ալեւիները Թուրքիոյ միւս ալեւիներուն

DE L'ORDRE ET DU DESORDRE APPARIES

Assadour

Artiste complet, Assadour pratique alternativement la peinture, l'aquarelle et la gravure. Demeuré fidèle au référent à sa manière, quelle que soit la discipline, il a pu instruire une iconographie destabilisée, voire déconcentrée, dont les composantes s'interpénètrent dans un tangage métaphorique en lévitation.

Par conséquent, ici, le rapport au réel ne s'établit pas suivant un processus linéaire convenu, mais émerge d'un amalgame inespéré de formes et de symboles projetés aux quatre coins de la surface, à l'instar des stances d'un récit inachevé ou en phase de constitution, où se rejoignent les ressacs de l'arrière-conscience et une sensation vécue.

Néanmoins, c'est plutôt par le biais de l'allégorie mentale, que s'agrègent ces images flottantes, déconstruites et reconstruites avec un fallacieux abandon. Mais en dépit de la précision de son agencement, cet éparpillement en cascade de figures lilliputiennes, de signes, d'objets volants, de particules ou d'artères semi-circulaires, n'obéit pas à des schémas présupposés ou aux attraits de l'arrangement favorable. Pourtant libre et inventive, l'écriture d'Assadour fonde essentiellement ses assises sur une infrastructure construite, dont les trames finement quadrillées et légèrement piquetées, respirent à l'aune des éléments géométriques et organiques qui en qualifient l'harmonieuse synthèse.

Alors se tisse et s'ébroue, un peu tel un puzzle, cette scénographie fragmentée, disséminée dans un foisonnement d'étoiles, de tirets, de flèches, d'anneaux, de parenthèses, de lettres, de roues, de croix, d'échelles, de guérites, de maisonnettes et de mini personnages de guingois, le tout non pas absorbé par des fonds marbrés en ogive, en trapèze, en carré ou en triangle, mais posé en surimpression, avec un soin étudié, sur autant de supports parcheminés fermement architecturés.

Dans ces régions, il faut distinguer le sens de chaque posture, de chaque courbure, de chaque signe, la définition du moindre mouvement, l'impact du moindre raccord des glissements ombrés ou des rehauts chromatiques. Il faut aussi savoir apprécier la force maîtrisée qui s'apparie à la rigueur des combinatoires graphiques et à la discrète effusion des formes, et enfin, prendre en compte l'étrange fusion de l'homme et de l'objet, de l'ordre et du désordre.

De ces cartographies souvent émaillées de repères autobiographiques et de vertiges récurrents, émanent donc des bribes d'histoires intimes, de souvenirs diffus, mais également un sentiment de solitude et de gravité, de ludisme et de dérision, traversés par une inclination à l'absurde où se déchiffrent les dérèglements du monde.

En nous entraînant bien au-delà des apparences, sans radicalement pencher vers la fantasmagorie, l'œuvre singulière et cohérente d'Assadour, ne cesse de renaître dans notre imaginaire.

Gérard XURIGUERA

Paris, 2002

Préface de l'exposition Assadour à la galerie Keum San SEOUL septembre 2002.

հետ չէ որ կապ կը պահեն, այլ Սուրիոյ իրենց դարմիկներուն:

Անթաքիա մկրտուած այսօրուան քաղաքը գրեթէ չի յիշեր Անտիոքը, իր նախահայրը: Բիւզանդիոնի Յուսթինէ կայսեր օրով տօներու, պարերու, խիզախ ներկայացումներու վայր այդ նախահայրը հաճոյքներու դրախտ մըն էր: Այսօր անոր նեղ փողոցները լուռ են, գիշերն ալ ամայի: Միայն երկու թուական կը տօնախմբուի. Յունիս 29 եւ Յուլիս 23: Առաջինը Ս. Պետրոսի տօնն է. քաղաքացիական, կրօնական, զինուորական իշխանաւորներ բնակիչներու խուռներամ ամբոխի մը ընկերակցութեամբ կը բարձրանան տաճարին գտնուած բլուրը:

Երկրորդ տօնը նուիրուած է քաղաքին Թուրքիոյ կցումին: Անտիոքի երիտասարդները, ներառեալ՝ արաբական ծագումի տէրերը, անհամբերութեամբ կը սպասեն այդ օրուան երբ երաժշտութեան, հրավառութեան շնորհիւ քաղաքը բոլորովին ուրիշ դիմագիծ կը ստանայ, դուրս գալով թմրածի վիճակէն: Մինչ այդ, սերունդը որ տակաւին կը յիշէ սուրիական նախկին Անտիոքը, կամաց-կամաց կ'անհետանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵՂՄ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՂՐՈՎ ԻՆՔՆԱԴԱՐՄԱՆՈՒՄ

Գիտնականներու եւ մասնագէտ բըժիշկներու կարծիքով, շատ մը հիւանդութիւններ կարելի է բուժել մեղրով, պայմանաւ որ անիկա հետեւողական ձեւով գործածուի: Նոյն բժիշկներուն կարծիքով, մեղրով դարմանումի առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է, որ կարգ մը դեղերու նման անիկա անբաղձալի հետեւանքներ չունենար:

Ստորեւ մեղրով դարմանուող հիւանդութիւններու ցանկ մը, բայց հարկ է չեշտել, որ մեղրը ոչ մէկ ձեւով կրնայ փոխարինել մասնագէտ բժիշկներուն կարծիքը, որ չափազանց հիմնական է, որեւէ հիւանդութեան պարագային:

ՀԵՐԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Հերաթափութեան պարագային ապուրի երկու դգալ տաք ձէթին աւելցնել դգալ մը մեղր եւ թէյի դգալ մը կասիա, խառնել միատարր նիւթ մը ստանալու համար, ապա գլուխը ծեփել եւ սպասել քառորդ ժամ եւ լուալ:

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ

Թէյի դգալ մը կասիային աւելցնել հինգ թէյի դգալ մեղր, խառնուրդը դնել ցաւող ակռային վրայ, օրական երեք անգամ, մեղրը բորբոքումը կ'առնէ եւ ցաւը կը չէզոքացնէ:

ՀԱՐԲՈՒԽ ԵՒ ՀԱԶ

Հարբուխն ու հազը դարմանելու համար օրական ապուրի դգալ մը գաղջ մեղր կլլել՝ քառորդ դգալ կասիայի հետ: Կրկնել երեք օրուան վրայ:

ՔՈԼԵՍԹԵՐՈԼ

Քանի մը ժամուան ընթացքին արեան մէջ քոլեսթերոլին տոկոսը 10 առ հարիւրով նուազեցնելու համար գաւաթ մը թէյին մէջ աւելցնել ապուրի երկու դգալ մեղր եւ թէյի երեք դգալ կասիայի փոշի խառնել ու խմել:

Բարձր քոլեսթերոլի պարագային ենթական վերոյիշեալ բաղադրութենէն թող խմէ օրական երեք անգամ եւ ամբողջովին պիտի բուժուի:

ՍՐՏԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ցանկալի է սրտի տագնապ անցուցած անձեր օրական կտոր մը հացի վրայ թող մեղր քսեն, վրան կասիայի փոշի ցանեն եւ նախաճաշին ուտեն: Այսպէսով նախ պիտի նուազի անոնց քոլեսթերոլը, ապա պիտի նուազի նոր տագնապներու հաւանականութիւնը եւ, վերջապէս, պիտի զօրանան սրտին զարկերը, ինչպէս նաեւ՝ տկար երակները:

ԱՆՄԱՐՍՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ճաշէն առաջ ապուրի երկու դգալ մեղրին աւելցուած փոշի կասիան կը դիւրացնէ մարսողութիւնը եւ կը կանխարգիլէ ստամոքսի թթուածութիւնը, յատկապէս եթէ ճաշը իւղոտ է:

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Օրական առնուազն երկու անգամ, մեղրով եւ կասիայով թէյ խմելը կ'երկարէ կեանքը, կայտառ եւ առողջ կը պահէ ենթական:

ՄՈՐԹԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Էքզեման եւ մորթային այլ հիւանդութիւններ դարմանելու համար մորթը ծեփել փոշի կասիա աւելցուած մեղրով:

ՆԻՀԱՐՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն առտու եւ իրիկուն գաւաթ մը ջուրի մէջ լուծուած երկու դգալ մեղրը կը հալեցնէ մարմնին ճարպերը եւ կ'արգիլէ անոնց կուտակումը:

ՔԱՂՑԿԵՂ

Բժշկական լուրջ ուսումնասիրութիւններու համաձայն, ստամոքսի եւ ոսկորի յառաջացած քաղցկեղները աստիճանաբար բուժուած են մեղրին եւ կասիային շնորհիւ:

Օրական երեք անգամ երկու ապուրի դգալ մեղր մէկ թէյի դգալ փոշի կասիայով խառնել եւ ուտել ամիս մը:

ԲԵՐՆԻ ԳԱՐՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդները առաւօտները գաւաթ մը ջուրի մէջ մէկական թէյի դգալ մեղր եւ փոշի կասիա կը լուծեն եւ կը խմեն ամբողջ օրը բերնի գարշահոտութիւնը արգիլելու համար:

ԱՅԼ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փոշի կասիայով մեղրը լաւ դարման է բոլոր անոնց, որոնք ստամոքսի խանգարում, կազ, լսողութեան տկարացում ունին, յոգնած կը զգան եւ կամ կոշտուկ ունին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Յետոյ կանչեց Տաւրոս եւ Ազիզ լըրտեսները եւ ըսաւ, որ պէտք եղած օժանդակ ուժերով երթան պարոն Շվարցի բընակարանը պաշարեն և բոլոր տնեցիները, անխտիր, բռնեն, միւտիւրիյէթ բերեն:

Այս դաւադրութիւնը բաւական մեծ յուզում պատճառած էր կառավարական շրջանակներուն մէջ, մանաւանդ որ անիկա կը սպառնար գործի գլուխ գտնուող բոլոր իթթիհատականներուն կեանքին:

Երեւան ելած էր, որ դաւադիրները գաղտնաբար ականի նրբանցք մը փորած էին գետնին տակ, չորս – հինգ մեթր խորութեամբ: Այս նրբանցքին միջոցաւ պիտի կրնային հասնիլ մինչեւ Սատարէթ, ուր ամէն օր նախարարները ժողով կը գումարէին, ինչպէս նաեւ Իթթիհատի հոգին եղող ուրիշ կարեւոր անձնաւորութիւններ:

Գետնափոր ճամբուն երկայնութիւնը լաւ մը չափելէ ետքը, գետնափորին ծայրը, որ ճիշդ Սատարէթի ներքեւ պիտի ըլլար, պիտի զետեղէին Ցիւրիխէն բերուած պայթուցիկ ականները: Եւ յարմար վայրկեանին պիտի պայթեցընէին՝ օդը հանելով Բ. Դուռը՝ հոն գըտնուողներուն հետ միասին:

Դաւադիրները կը խորհէին, որ եթէ իրենց փորձը յաջողէր, մեծ տակնուվըրայութիւն մը առաջ պիտի գար, եւ մայրաքաղաքին մէջ խռովութիւն եւ ապըստամբութիւն պիտի ծագէր, ու Իթթիհատը պիտի կործանէր:

Պէտք է խոստովանիլ, որ անիկա շատ յանդուգն ու վտանգաւոր ծրագիր մըն էր:

Ինչպէ՞ս կառավարութիւնը իմացած էր այսպիսի դաւադրութեան մը գոյութիւնը:

Կ'արժէ անիկա պատմել մեր ընթերցողներուն:

Այն ատեն, երբ Համդէթ եւ Ֆախրէտտին Վիէննա կը գտնուէին, յաճախ կ'երթային խորհրդակցելու Ռինկ Շթրասէի վրայ գտնուող սրճարանները:

Իրիկուն մը, երբ նստած էին սեղանի մը քով եւ գարեջուր կը խմէին, Համդէթ սկսաւ թուղթի մը վրայ հաշիւ մը ընել թրքական թուանշաններով:

Վիէննայի իթթհատական դեսպան Հիլմի փաշայի լրտեսներէն մին նոյն միջոցին հոնկէ կ'անցնի եւ կը տեսնէ այդ թրքական թուանշանները:

Այս բանը իր հետաքրքրութիւնը կը գրգռէ:

Երկու անձերը, գլուխնին գլխարկ դըրած ու ածիլուած, բնաւ Թուրքի չէին նմաներ, ինչպէ՞ս կ'ըլլար, որ թրքական թուանշաններով հաշիւ կը տեսնար իրենցմէ մին:

«Ասոր տակ խորհրդաւոր բան մը կայ» – կը մտածէ դեսպանատան լրտեսը:

Եւ կ'որոշէ զանոնք հետապնդել:

Հիլմի փաշա խնդիրը կ'իմանայ եւ ահա՛ Վիէննայի ոստիկանութեան օժանդակութեան կը դիմէ: Շատ մը ճարպիկ լրտեսներ կը սկսին հետապնդել երկու երիտասարդները:

Թալէաթ փաշայի գործակալներէն մէկը, Հըֆզի, որ այդ միջոցին Վիէննա կը գտնուէր, կը յաջողի Համդէթի ընկերներէն մէկուն հետ ծանօթութիւն հաստատել եւ անոր միջոցաւ տարտամ գաղափար մը կը կազմէ այդ խորհրդաւոր երիտասարդներուն գործունէութեան մասին:

Միւս կողմէ Համդէթ պէյ եւս անխոհեմութիւն մը կը գործէ:

Երիտասարդ Թուրք դաւադիրը Էմմա անուն երգիչ-պարուհիի մը սիրահարած էր խենթի պէս եւ ինքնալքումի վայրկեանի մը մէջ անոր կը յայտնէ իր բոլոր արկածախնդրական եւ փառատենչ ծրագիրները:

Արդ, Հիլմի փաշայի լրտեսները վերջապէս կ'իմանան, թէ Թուրք երիտասարդը Էմմայի սիրահարած է, եւ իրենցմէ մին յարաբերութիւն կը հաստատէ գեղանի կիսաշխարհիկին հետ:

Օր մըն ալ վարպետութեամբ խօսք կը բանայ Համդէթ պէյի վրայ:

Էմմա մեծ գովեստով կը խօսի իր Թուրք բարեկամին մասին:

– Այո՛, – կը պատասխանէ լրտեսը, – շատ ազնիւ երիտասարդ մըն է եւ միեւնոյն ատեն մեծ հայրենասէր մը, ճշմարիտ հերոս մը, որ մեծամեծ ծրագիրներ ունի...

– Գիտեմ այդ ծրագիրները, – կ'ըսէ գեղուհին:

– Ինչպէ՞ս կրնաք գիտնալ, քանի որ իր ամէնէն մտերիմներէն իսկ գաղտնի կը պահէ:

– Ինծի համար ո՛չ մէկ գաղտնիք ունի, եթէ իր ծրագիրները յաջողին, մեծ դիրքի պիտի տիրանայ Պոլսոյ մէջ:

– Անշուշտ, – կը պատասխանէ լրտեսը:

Օր մը ետքը կրկին լրտեսը խօսք կը բանայ երիտասարդին ծրագիրներուն մասին եւ այս անգամ բացէիբաց կ'առաջարկէ, որ Էմմա իրեն հաղորդէ իմացածները:

Սակարկութիւնը կը սկսի եւ վերջապէս մեծ գումարի մը փոխարէն լրտեսը բաւական տեղեկութիւն ձեռք կը բերէ, որոնք իսկոյն կը հաղորդէ դեսպանին. այս վերջինը, բնականաբար, առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, դաւադրութեան գոյութիւնը ծածկագիր կը հեռագրէ Պոլիս, ուր մեծ յուզում առաջ կը բերէ:

Եւ ահա ոստիկանութիւնը կը սկսի գործի:

Այս լրացուցիչ տեղեկութիւնները տալէ ետքը դառնանք մեր պատմութեան:

Տաւրոս եւ Ազիզ երկու ժամ ետք վերադարձան միւտիւրիյէթ՝ իրենց հետ բերելով պարոն Շվարցը եւ իր խոհարարուհին:

Տաւրոս իսկոյն եկաւ իր տեղեկատուութիւնը ընելու ոստիկանութեան տնօրէնին:

– Ամբողջ բնակարանը խուզարկեցինք, բայց որեւէ կասկածելի բան չգտանք, այդուհանդերձ ձերբակալեցինք ձեր բացարձակ հրամանին վրայ պարոն Շվարցը եւ խոհարարուհին, թէեւ պարոն Շըվարց բաւական նեղութիւն տուաւ մեզի:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ չուզեց մեզի հետ գալ հոս եւ բուռն կերպով բողոքեց իր ձերբակալման համար, ստիպուեցանք գրեթէ բռնի բերել զինքը:

– Ուրիշ մարդ չգտա՞ք տանը մէջ:

– Ո՛չ ոք կար:

– Բոլոր սենեակները խուզարկեցի՞ք:

– Մանրամասնաբար, նոյնիսկ տախտակամածները քակեցինք:

– Եւ կասկածելի բան մը չգտա՞ք:

– Ո՛չ:

(Շար. 296)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Միշու Շալճեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

– Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան

Պօյաճեան ընտանիք 300 Եւրօ, Շալճեան ընտանիք եւ Վարդուհի Պօյաճեան 30–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան 15 Եւրօ։

– Հայաստան Հիմնադրամին

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ Վարդուհի Պօյաճեան 30–ական Եւրօ։

– «Յառաջ»ին

Շալճեան ընտանիք, Վարդուհի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Օր. Սոնիա Յովսէփեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 30-ական Եւրօ։

Անահիտ Տէր–Մինասեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մեսրոպ Տէր–Յակոբեանի մահուան առթիւ եւ անոր ծնողաց՝ Զարուհի եւ Յակոբ Տէր–Յակոբեանի յիշատակին։

(Շար. Ա. էջէն)

ւած է այդ շրջանին մէջ, տարի մըն ալ հոն ապրած է ըստ իր փաստաբանին։

ՀԱՆԴԻՍՏԵԱՆ ԹՌՉԱԿՆԵՐՈՒ յաւելեալ բաժնին համար համաձայնութիւն գոյացաւ, այլ խօսքով ներկայ դրութիւնը կ՚երկարաձգուի մինչեւ 2003 Հոկտեմբեր։

ԻՐԱՔԻ փոխ–վարչապետը՝ Թարէք Ազիզ, Եոհաննէսպուրկի մէջ հանդիպում ունեցած է ՄԱԿ–ի քարտուղարին՝ Քոֆի Անանի հետ եւ յայտնած թէ Իրաք պատրաստ է գործակցելու Միացեալ–Ազգերուն հետ, ամբողջական կարգադրութեան մը շրջագծին մէջ։ ՄԱԿ–ի քարտուղարին համար նորութիւն մը չկայ, քանի դիւանագիտական ձեւ մըն է յետաձգելու քննիչներու վերադարձը Իրաք։ Թոնի Պլէր յայտարարած է այս հարցին կապակցութեամբ, որ իրաքեան սպառնալիքներու փաստերն ունի։

ՌՈՒՍԻԱ մրրիկը աւեր գործած է երկու Գօրէներուն մէջ, ահաւոր ողողումներ պատճառելով անցեալ շաբաթավերջին։ Հարաւային Գօրէա 200 հոգի մեռած է, նաեւ տասնեակներով՝ Հիւսիսային Գօրէա։ Շուրջ 600 հազար Գօրէացիներ առանց ջուրի եւ ելեկտրական հոսանքի են չորս օրէ ի վեր։ Մրրիկը 522 կամուրջ քանդած է, 3816 շէնքեր եւ 17 հազար բնակիչներ միշտ ողողուած են։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MESSE

Croix Bleue des Arméniens de France
Section «SEVAN» de VIENNE

Pour honorer la mémoire de ses membres disparus une **MESSE DE REQUIEM** sera célébrée à la Chapelle St Théodore de Vienne, le **Dimanche 8 septembre à 10h30**, suivie d'un **REPAS**, à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, à partir de 12h30.

Prix du repas (apéritif, vin et café compris) : 15 Euros.

Réservations : **avant le jeudi 5 sept.** en téléphonant au 04 74 53 43 80 (de 14h à 19h) et au 04 74 53 25 91 (après 19h).

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԷՔ

Շաւիլի
«ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»-ի
Պաշտօնական բացումը օրհնութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
եւ ներկայութեամբ քաղաքապետ՝
Պ. ԺԱՆ ԼԸՎԷՆԻ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 11_ին
Chaville R. D.
կայարանին
հանդիպակաց հրապարակը
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Միհրան,
Օրիորդներ՝ Սօֆի եւ Սթէֆանի Միհրան,
Միհրան եւ Միւթիվէլեան ընտանիքներ,
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական
Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինները,
կը ծանուցանեն, թէ՝

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 8_ին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, սրտառուչի մատուցմամբ, Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, հարազատին, Ներկայացուցչական Ժողովի երախտաշատ անդամին ու Մայր Տաճարիս բարերարներէն՝

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆԻ

անոր մահուան քառասունքին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ Եղիցի»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

**«ՃԱՆՉՆԱՆՔ
ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ
ՈՒ ԱՆՈՆՑ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»**

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Չրքաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8[e]

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire
2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (absentéisme exclu)

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau
21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur+1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

Atelier de Langue Arménienne
ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.
- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
- **Divine Liturgie à 11h.**
- **Repas**
- **Musique par l'orchestre «SPITAK»**
- **Jeux pour les enfants**
- **Tirage de la tombola**

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.506 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.506

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ վճռած է յարձակիլ Իրաքի վրայ եւ այդ ուղղութեամբ մօքերը կը պատրաստէ, կը թուի որ թուականն ալ որոշուած է՝ Նոյեմբեր 30: Մնաց որ Շարոն իր ժողովուրդը կը հրաւիրէ ինքնապաշտպանութեան Նոյեմբեր 1-էն իսկ: Գալով Պուշի, Սեպտ. 12-ին, ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովին արտասանելիք իր ելոյթի ընթացքին է որ պիտի ջանայ համոզել աշխարհը, որ հարկ է վերջ տալ Իրաքի ներկայացուցած սպառնալիքին: Սպիտակ Տան հաւաքոյթի մը աւարտին, Սեպտ. 4-ին, յայտարարած է.– «Նախ պիտի յիշեցնեմ Միացեալ – Ազգերուն, որ 11 տարի է, Սատտամ Հիւսէյն մուկ – կատու խաղաց իր ստանձնած յանձնառութիւններուն հետ, զարկ տալով զանգուածային բնաջնջման զէնքերու: Աշխարհէն պիտի պահանջեմ որ ընդունի խաբէութիւնը»: Այս առնչութեամբ, Պուշ կը սպասէ Թոնի Պլէրի, որ Սեպտ. 7-ին Քէմփ Տէյվիտ կ'երթայ եւ հոն ջանք պիտի չխնայէ համոզելու համար՝ իր ամէնէն հաւատարիմ դաշնակիցը: Գահիրէի մէջ, սակայն, արաբական երկիրներու Արտաքին Նախարարները իրենց ընդդիմութիւնը արտայայտեցին եւ Արաբական Լիկայի ընդհանուր քարտուղարն ալ՝ Ամր Մուսա զգուշացուց այն ծանրակշիռ հակազդեցութիւններուն համար զոր նման յարձակում մը կրնայ ստեղծել, վտանգելով ամբողջ շրջանի կայունութիւնը:

ՅՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ վեհաժողովին Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա.-Ն. Սէզէր հանդիպում մը ունեցած է ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի հետ, Իրաքի դէմ ծրագրուած զինեալ յարձակումին նիւթով: Սէզէր նախ շեշտած է որ զինեալ միջամտութիւն մը հարկ է որ միջազգային կանոններու յարիր ըլլայ եւ համաձայնութիւն վայելէ: Աւելցուցած է նաեւ թէ Թուրքիա շատ կողմնակից չէ նման միջամտութեան, յատկապէս այն պատճառով որ Ծոցի պատերազմին տնտեսապէս լուրջ վնաս կրած է եւ չի փափաքիր կրկին նոյն կացութեան մէջ գտնուիլ: Ամերիկացի նախարարը ապահովութիւն տուած է որ Ուաշինկթըն Անգարան պիտի չդնէ անակնկալօրէն կատարուած իրողութեան առջեւ, իսկ զինեալ միջամտութեան մը մասին վերջնական վճիռ տակաւին արձակուած չէ: Սէզէր Իրաքի մասին տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Անանի հետ, կրկնելով միջամտութեան պարագային Թուրքիոյ սպառնացող տնտեսական մեծ վնասները:

ԻՍՐԱՅԷԼ քիչ մը ջուր եւ 1000 շեքէլ (շուրջ 200 տոլար) տալով իրենց ապրուստին համար, դէպի Գազա արտաքսեց երկու տարուան համար, այսրյորդանանցի քամիքազի մը քոյրն ու եղբայրը, Իսրայէլի գերագոյն ատեանի հաւանութեամբ: «Մարդկութեան դէմ ոճիր է» յայտարարեց Արաֆաթ, Դանիոյ Արտաքին Նախարարին հետ տեսնուելէ ետք: Արաֆաթ միշտ փակուած է Ռամալլայի իր կեդրոնատեղին մէջ, Իսրայէլացիք ըսած են իրեն որ կրնայ դուրս ելլել բայց այլեւս չի կրնար վերադառնալ: Կը թուի թէ Իսրայէլացիք յաջողած են իրենց մտադրութեանց մէջ, քանի Արաֆաթ օրէ օր կը քննադատուի նաեւ իր շրջապատին կողմէ: «Ալ-Հայաթ»ի մէջ, իր հին Նախարարներէն մէկը՝ Նապիլ Ամր կ'ամբաստանէ զինք որ քարուքանդ ըրած է ինչ որ Պաղեստինցիք կառուցանած էին խաղաղութեան գործընթացին ընթացքին: Միւս կողմէ, քաղաքացիական հարցերու իր փոխ-նախարարն ալ՝ Սուֆիան Ապու Զայտեհ, եբրայերէն, քննադատած է պաղեստինեան ոճրափորձերը, ինչ որ մեծ հաճոյք պատճառած է Շարոնի, որ պառակտումի նշաններ կը տեսնէ պաղեստինեան կողմը:

ԳՐՈԶՆԻ այցելելով, Եւրոպայի Խորհուրդի մէկ պատուիրակութիւնը յայտարարած է, Սեպտ. 4-ին, որ աւելի քան 700 բնակիչներու անհետացումի հարց կայ, որ չէ լուծուած:

ՄԵՏԷԱՅԻ շրջանը (Ալժերիա) երկու յարձակումներու ընթացքին հինգ հոգի սպաննուած են Սեպտ. 2-էն 3-ի գիշերը: Զինուորական մըն ալ սպաննուած է Պարքուքա, ռումբի մը պայթումէն:

ԷՌ-ՖՐԱՆՍԻ օդաչուները չորս օրուան (Սեպտ. 6 – 10) գործադուլի դիմած են, ինչ որ զգալի կերպով կը խանգարէ երթեւեկը շաբաթավերջին: Աշխատավարձքի յաւելում կը պահանջեն:

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ կառավարութիւնը յայտարարած է որ միակողմանի հանրաքուէ մը պիտի կազմակերպէ Նոյեմբեր 7ին բրիտանական գաղթավայրին ինքնիշխանութեան համար, ինչ որ ձեւով մը ապարէզ կարդալ է Սպանիոյ եւ Անգլիոյ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետին՝ Շրէօտէրի Ֆրանսուհի խորհրդականը խնդրոյ առարկայ է եւ կրնայ պատճառ ըլլալ որ պաղ հով մը փչէ ֆրանքօ-գերմանական յարաբերութիւններուն վրայ: Արդարեւ, ըստ «Պիլտ» օրաթերթի կիրակնօրեայ թիւին, Պրիժիթ Սօզէ շրջաբերական նամակներով դիմեր է Ֆրանսայի ընկերվարական պարագլուխներուն, գործատէրերուն, գիտնականներու եւ արուեստագէտներու, որ զօրավիգ ըլլան Շրէօտէրի թեկնածութեան, ինչ որ բաւական անսովոր բան մըն է միջազգային գետնի վրայ, ըստ «Պիլտ»ի:

ԲԱՔՈՒԻ զինուորական վարժարանին երեք հազար ուսանողները բողոքի ցոյցեր ըրած, ապա լքած են վարժարանը: Ցոյցերը լուրջ իրարանցումի պատճառ եղած են քաղաքին մէջ: Դժգոհ ուսանողները ոստիկանական ուժով, կամ ընտանիքներուն ջանքերով վերադարձած են վարժարան: Դժգոհութեան տեղի տուած է Թուրք ուսուցիչներուն մեկնումը եւ անոնց ադրբէջանցիներով ու ռուսերով փոխարինումը: Վերջինները անբաղձալի նկատուած են ուսանողութեան կողմէ, իրենց չափազանց խիստ ընթացքով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍ

Եու – էս Օփընի 3-րդ շրջանին Շալքէն (Հոլանտա) յաղթեց Սարգսեանի 7-5, 6-3, 3-6, 6-1:

Իսկ ութերորդ աւարտականին, Աղասի պարտութեան մատնեց ամերիկացի իր հայրենակիցը՝ Կէմպիլ 6-2, 6-3, 6-3:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 4/5)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՊՕՂՈՍ Բ. ԶՕՐԱԿԻՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի

Մայր Աթոռը ուրիշ կրօնապետներէ ետք, ստացած է Հռոմի քահանայապետին նամակն ալ որ պատասխան է Գարեգին Բ.ի դիմումին, Երուսաղէմի հայապատկան կալուածին հարցով: Յովհ. – Պօղոս Բ. մտահոգութիւն յայտնած է ու տեղեկացուցած թէ յանձնարարած է Վատիկանի Արտաքին գործերու գրասենեակին, դիմելու Իսրայէլի կառավարութեան, որպէսզի նոյն կալուածին խնդրին արդարացի լուծում մը բերուի:

Պապը գրած է. «Կը յուսամ որ բարեացակամութեամբ եւ փոխադարձ յարգանքով կարելի կ'ըլլայ այս ցաւոտ կացութեան լուծում գտնել ու կը պահպանուի Երուսաղէմի հնագոյն պատրիարքութիւնը եւ այս կերպով կը կանխուի Ս. քաղաքին մէջ քրիստոնէութեան ներկայութեան ուղղուած յաւելեալ հարուած մը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՔՈՒ ՄԵԿՆԱԾ

Ներքին գործերու նախարար, ներքին զօրքերու հրամանատար Հայկ Յարութիւնեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Սեպտ. 5-ին երկօրեայ այցով Բաքու կը մեկնէր, մասնակցելու ԱՊՀ-ի երկիրներու Ներքին գործերու նախարարներու հերթական ժողովին:

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Ուսումնական տարուան առաջին օրերուն ստուգուած է որ Ջաւախքի շրջանին մէջ առաջին դասարանի աշակերտութեան թիւը անցեալ տարուան համեմատութեամբ պակսած է: Նինոծմինդայի ու Ախալքալաքի առաջին դասարանները ունին 1300 աշակերտ: Թէեւ Սեպտեմբեր 1-էն 30% յաւելում կրած են ուսուցիչներու թոշակները, բայց Ախալքալաքի կրթութեան բաժնի վարիչը Օ. Օքրոյեան դժգոհած է որ տեղացի պատասխանատուներ ամէն մէկ ուսուցչի աշխատավարձքէն 5 լարի վար կը դնեն:

Նոյն շրջաններուն մէջ մտահոգութեան աղբիւր է այն նոր կարգադրութիւնն ալ որ կը պահանջէ դպրոցներու վրացերէնի ուսուցիչներէն բարձրագոյն կրթութեան վկայական ունենալ: Մինչդեռ, նշեալ հայկական շրջաններու այդ դասի ուսուցիչներուն մէկ մասը չունի այդ կրթութիւնը: Նախարարական հրամանագրով անոնց երկու ամիս ժամանակ տրուած է համալսարան ընդունուելու, այլապէս վերջ կը տրուի իրենց աշխատանքին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(6 septembre)

« ARARAT » LA MEMOIRE D'UN GENOCIDE

Շաբաթաթերթը կ'արձագանգէ նախ Աթոմ Եղոյեանի արժեւորումին.– «"Արարատ" Հայոց ցեղասպանութեան վրայ ֆիլմ մը չէ, այլ այդ ցեղասպանութեան յիշողութեան գանատահայ Սփիւռքին մէջ, 85 տարի ետք»:

Ֆրանսուա-Կիյոմ Լորէն կ'անդրադառնայ ֆիլմին, ֆիլմին մէջ ֆիլմին բեմադիր Էտուար Սարոյեանի, որու դերը կը կատարէ Շ. Ազնաւուր ու կը խօսի նիւթին մասին: Կը մատնանշէ որ այս ֆիլմը առանձին տեղ մը ունի Եղոյեանի գործին մէջ: Գործ մըն է, կ'եզրակացնէ, որ պիտի գրաւէ բոլոր անոնք որոնք իրենք զիրենք կը հարցադրեն իրենց մշակոյթին եւ ինքնութեան մասին:

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(5 septembre)

Շաբաթաթերթը «Հայերու ցեղասպանութեան մեծ նրբութեամբ կատարուած ոգեկոչումը» կը նկատէ «Արարատ»ը: Ըրած արժեւորումը այն է որ որքան փայլուն է հոգեբանական վերլուծումը, նոյնքան յուսաբեկող է կառոյցը:

ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ԳԻՒՄՐԵՑԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Սէուլի մէջ Օգոստոս 18-25 տեղի ունեցած համակարգչային միջազգային 14-րդ ողիմպիականին Հայաստանէն երկու պատանի մասնակցած է: Անոնցմէ Դաւիթ Հայկազեան որ Գիւմրիի Ֆոտոն վարժարանի 10-րդ դասարանի աշակերտ է, արժանացած է պրոնզէ մետալի:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԻՄ-Ը ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

Սեպտեմբեր 3-ին, Ազգային Ինքնորոշում Միութեան մամուլի ասուլիսին, նախագահ Պ. Հայրիկեան յայտարարած է թէ Միութիւնը նախագահական ընտրութեան կը մասնակցի իր թեկնածուով: Ան յայտնած է նաեւ թէ ազգային ազատական գաղափարականի տէր կուսակցութիւնները, ինչպէս՝ Օրինաց Երկիր, ՀՅԴ, ԱԻՄ, Արժանապատիւ Ապագայ,– կրնան դաշինք մը կազմել: Ամէն պարագայի, ԱԻՄ-ը տրամադիր է գործակցելու մարդու իրաւունքներու, պետականութեան եւ ժողովրդավարացման համար պայքարող բոլոր ուժերուն հետ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՍԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Թ. ՏԱՐԻ, 1997 – 2001)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ – 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Գ. եւ Վերջին Մաս)

ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքին նուիրուած մեր այս քննական ակնարկը հարկ կը սեպենք փակել քանի մը երեւոյթներու մատնանշումով, նախ՝ փոխանցելու համար մեր անձնական դիտարկումները, ապա նաեւ՝ սոյն պատկառելի հրատարակութեան յետագայ հատորները աւելի կատարեալ տեսնելու բաղձանքով.

1. – Այն տպաւորութիւնն ունինք, թէ Տարեգիրքը չէ խմբագրուած փափաքելի բծախնդրութեամբ: Եթէ ուղղագրական կամ տպագրական վրէպները, այլեւս «սովորական» դարձեր են պարբերական մամուլին մէջ, ապա հայագիտական հանդէսի մը պարագային անոնք ներելի չեն բնաւ: Դժբախտաբար, նմանօրինակ տասնեակներով վրէպներ գլուխ կը ցցեն մէկ յօդուածէն միւսը: Քաղուածաբար տանք պարզապէս աչք զարնող քանի մը բառեր.– իրՈք (էջ 63), Հանում (143), մշտնչենականութիւն (149), Հոռետեսութիւն (151), անփոյԴ (178), Հովագ (211), փնտՐել (251, 426, 428, 444), Հարմարագոյն (320), աՔուցուած (418), ԼաթաքիաՑ (421), մարմաՉ (474) եւլն.:

2. Տեղ-տեղ նշմարելի են նաեւ քերականական սխալագրութիւններ, բոլորն ալ արդիւնք՝ բայերու ժխտական խոնարհման թիւրըմբռնումի: Օրինակ՝ «մըշակոյթը, հարկաւ չէր կարող չ'ենթարկուել նոյն պայմաններին...» (էջ 169), կամ՝ «որոնք իրենց խտին չ'ունեն համապատասխան...» (էջ 175), ուր 2 օրինակներուն մէջ ալ ապաթարցը անտեղի է: Կամ՝ «նոյնիսկ չի կրցան հանդուրժել...» (էջ 177, պէտք է գրել՝ չըկրցան), նմանապէս՝ «իր որդին եւ յաջորդը չի կրցաւ զայն շարունակել...» (էջ 179), եւ կամ՝ «առանցմէ որեւէ մէկուն վրայ նման տառեր չիկան...» (էջ 182, պէտք է գրել՝ չկան):

3. Մեր ուշադրութենէն չվրիպեցան նաեւ տեղեկատուական սխալներ, որոնց պատասխանատուութիւնը կ'երթայ անշուշտ յարգելի յօդուածագիրներուն: Այսպէս.

– Տարեգիրքին առաջին յօդուածին մէջ, որ կը պատկանի Գարեգին Արքեպս. Սարգիսեանի գրչին, խմբագրութիւնը տողատակի ծանօթագրութեան մէջ վախճանեալ Հայրապետին Կիլիկիոյ գահակալութեան շրջանը կը թուագրէ 1976–1995 (տե՛ս. էջ 11): Ճշդել՝ 1977–1995:

– Անահիտ Տէր-Մինասեանի ֆրանսերէն յօդուածին մէջ, Պոլսոյ գրական դէմքերէն կը յիշուին, ի միջի այլոց, «Արմինէ Տարրեան» եւ «Իրինա Աճէմեան» (էջ 123): Ճշդել՝ Արրինէ Տաարրեան, Իրմա Աճէմեան:

Նոյն գրութեան մէջ, այլ տեղ մը, Փարիզի «Յառաջ»ին համար կ'ըսուի թէ օրաթերթի վերածուած է 1929-ին (էջ 133): Մինչդեռ «Յառաջ» օրաթերթ է 1927 Յունուար 1-էն ի վեր:

– Ե. Ներսէսեանի դրամագիտական յօդուածին մէջ Լեւոն Բ.ի պատմական թագադրութեան եւ օծման թուական նշուած է 1198 Յունուար 6-ը (էջ 191): Ընդհանրացած սխալ մըն է ասիկա, որ կը բխի Զամչեանէն՝ հասնելու համար մինչեւ երեւանեան ժամանակակից հանրագիտարանները: Թուականին տրամաբանական եւ գիտական ճշդումը (1199 Յունուար 6) կատարեր է արդէն Օրմանեան իր «Ազգապատում»ին մէջ (տե՛ս. նշեալ երկին Ա. հատորը, էջ 1545–1546): Ճշգրիտ թուականը կու տայ նաեւ Ալիշան իր «Սիսուան»ին մէջ:

– Վարդի Քէշիշեանի գրութեան համաձայն՝ Ազարիա Ջուղայեցի «շուրջ 17 տարի կը վարէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական աթոռը, աթոռանիստ ընելով Հալէպ քաղաքը» (էջ 261): Ասիկա սխալ հաշիւ մըն է, որ հիմնուած է Ջուղայեցիի ընտրութեան եւ վախճանումի տարեթիւերուն վրայ (1584–1601): Իրականութիւնն այն է, որ Ա. Ջուղայեցին երբեւ կաթողիկոս գահակալած է լոկ 11 տարի, ընդմիջաբար, 1584–86 եւ 1592–1601: Հոռմէն պահանջուած դաւանական պիջումներու անսացած ըլլալուն համար՝ Ջուղայեցի գահընկէց կ'ըլլայ 1586-ին ու իր տեղը կաթողիկոս կ'օծուի Տիրատուր Սսեցին: Երկու տարի անց, այս վերջինոյն ալ կը յաջորդէ Յովհ. Այնթապցի: Ազարիա Ջուղայեցի, որ մինչ այդ Պոլիս փախած ու այնտեղ պատրիարք ալ ընտրուած էր (1591) վերադառնալով կրկին ձեռք կ'առնէ Կիլիկիոյ Աթոռը ու կը վախճանի իր նստավայր Հալէպի մէջ, 1601-ին (տե՛ս. Օրմանեանի «Ազգապատում»ը, Բ. հատոր, էջ 2283):

– Հուրի Ազէզեանի ուսումնասիրութեան մէջ եւս սպրդած են քանի մը անճշդութիւններ: Ան Հալէպի «առաջին հայերէն օրաթերթը» կը նկատէ «Ֆըրաթ»ը, գրելով որ անիկա «լոյս տեսած է Հալէպի մէջ 1868-ին եւ շարունակուած է մինչեւ 1914» (էջ 386), այն թիւր տպաւորութիւնը թողլով՝ թէ ամբո՛ղջ այդ ժամանակաշրջանին հայերէն թերթ ունեցած ենք քաղաքին մէջ: Ճշդենք, որ «Ֆըրաթ» հայերէն կամ հայապատկան օրաթերթ մը չէ եղած, այլ Հալէպի կուսակալութեան տեղեկատու պաշտօնաթերթը, երկլեզու (արաբերէն եւ օսմաներէն) բովանդակութեամբ ու հաւանաբար՝ եռօրեայ պարբերականութեամբ: Հիմնադրութենէն տարի մը յետոյ (1868-ին), ո՛չ թէ «հայերէն բաժին» մը աւելցուած է թերթին մէջ, ինչպէս կը գրէ Ազէզեան, այլ հայատառ թրքերէն բաժին մը, որ այլապէս ալ շատ կարճատեւ կեանք մը ունեցած է, շուրջ տարի մը միայն: Անկէ ետք, թերթը կրկին վերադարձած է իր նախկին երկլեզու գրութեան: Ի դէպ, սուրիահայ մամուլի առաջին անունը կը նկատուի «Աղբիւր» խմորատիպ թերթը, լոյս տեսած՝ 1913-ին:

Այլ տեղ մը (էջ 391), յօդուածագիրը կը նշէ որ «1652-ին, դէպի Երուսաղէմ իրենց ուղեւորութեան ճամբուն վրայ, Ս. Էջմիածնի Տ. Փիլիպպոս Աղբակեցի եւ Սիսի Տ. Ներսէս Սեբաստացի վեհափառ Հայրապետները» միասնաբար Հալէպ գտնուած են: Ճշդել՝ 1651 թ. (տե՛ս. «Ազգապատում»ի Բ. հատորը, էջ 2455–2456):

Այլ էջի մը վրայ, Հալէպի Ազգ. Զաւարեան վարժարանի հիմնադրումի թուական նշուած է 1925-ը: Ճշդել՝ 1936:

Բայց ինչ որ ամէնէն լուրջ վրիպումն է Հ. Ազէզեանի գրութեան մէջ, կը վերաբերի Հալէպի Հայոց Ս. Աստուածածին հնադարեան եկեղեցւոյ գոյութեան ակնարկող առաջին ձեռագիր յիշատակութեան: Արդարեւ, ան երկիցս կը կրկնէ, թէ նշեալ եկեղեցին «առաջին անգամ յիշուած է 1429-ին՝ Ստեփանոս Քհնյ. Կրակեցիի կողմէ Հալէպի մէջ գրչագրըւած ժողովածուի մը յիշատակարանին մէջ»· այդ մասին աղբիւր ցոյց տալով Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի «Պատմութիւն Հալէպի Հայոց»ը: Այս հաստատումին հիման վրայ ալ կը յաւելու՝ թէ «հալէպահայ գաղութի գոյութիւնը հաստատող հայերէն առաջին վաւերագիրը կը նկատուի 1355-ին Հալէպի մէջ գրուած Աւետարանի մը յիշատակարանը»:

Վերեւի տարեթիւերուն անճշդութիւնը արդէն սրբագրուած է հայ բանասէրներու կողմէ (Ակինեան, Աճառեան), ու յայտնի դարձած՝ թէ Հալէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ ակնարկող առաջին ձեռագիրը կը կրէ ո՛չ թէ 1429 թուականը, այլ՝ 1329 (շփոթը սկիզբ կ'առնէ Արտաւազդ Արք.ի սխալ վերծանումէն): Մնաց որ, Տարեգիրքին նոյն այս թիւով, Վարդի Քէշիշեանի յօդուածին մէջ, ճշգրտօրէն յիշուած է արդէն միեւնոյն պարագան (տե՛ս. էջ 259):

– Գ. Տէր-Վարդանեանի գրութեան մէջ (էջ 447)՝ «Ազգապատումի յատուկ անուններու Ցրուացանկի հատորին հեղինակ ցոյց կը տրուի «Տիրան Ծ. Վրդ. Տէրվիշեան»ը: Ճշդել՝ Տիրայր Ծ. Վրդ.:

4. Տարեգիրքը պէտք է տեղ տայ աւելի մեծ թիւով գրախօսականներու, թէկուզ կարճաշունչ ու սեղմ տողերով: Հայագիր թէ օտարալեզու բազմաթիւ արժէքաւոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն ամէն տարի, որոնք կը կարօտին համապատասխան արձագանգի: Կը խորհինք որ Տարեգիրքին աշխատակիցներէն ոմանք, խմբագրին թելադրութեամբ, դիւրաւ կրնան ստանձնել նման պարտականութիւն մը:

5. Տարեգիրքին մէջ մեծագոյն բացական է մահագրութեան բաժինը: Մենք վարժուած ենք հայագիտական հանդէսներու վերջին էջերուն մէջ փնտռելու անհետացող ակնառու դէմքերու ամփոփ կենսագրութիւնները, որոնք տարուէ տարի ալ կուտակուելով՝ հանրագիտարանային տեղեկութիւններու առձեռն աղբիւրի կը վերածուին: Այս տեսակէտէ, Պէյրութի «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ը լաւագոյն օրինակն է ատոր: Ծիշդ է որ մահագրական բաժին մը յաւելեալ բեռ պիտի ըլլայ խմբագրին ուսին, սակայն ատիկա պարտաւորութենէ մը անդին՝ անհետացող հայագէտին կամ բանասէրին շիրմին վրայ ձգուած մնայուն ծաղկեպսակ մըն ալ պիտի ըլլայ...:

Կը սիրենք յուսալ, որ ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքը կը շարունակէ մնալ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մշակութային գործունէութեան կարեւոր մէկ ցոյցերէն մէկը, կը կատարելագործէ ինքզինք, լարանը, կը կանոնաւորէ իր պարբերականութիւնը՝ տեւաբար իր առանցքին շուրջ պահելով մանաւա՛նդ Սփիւռքի օրէ-օր նօսրացող հայագիր հայագէտներու թանկագին անունները:

Հալէպ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

« Dictionnaire de la cause arménienne »

ԱՒԵԼԻ ՃԻՇԴ՝

pot-pourri de la vie arménienne

Արա Գրիգորեան, նախկին նախագահ Ֆրանսայի Հայ Դատի Յանձնախումբին (1993–2001) գնահատելի գաղափարն ունեցած է հրատարակելու «Հայ Դատի Բառարան» մը: Դժբախտաբար, մեր գնահատանքի խօսքը պիտի սահմանափակուի գաղափարին միայն:

Արդարեւ, կը խորհէինք որ իր հանգամանքն իսկ թելադրած կ'ըլլար Արա Գրիգորեանի որ նման ձեռնարկի մը մօտենայ լրջութեամբ, պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ, ժամանակ տրամադրէ, որպէսզի արդիւնքը ըլլայ օգտակար, վաւերական եւ խնկապէս կարենայ ծառայել որպէս référence:

Ներածականին մէջ, հեղինակը կ'ակնարկէ անխուսափելի խոչընդոտներու (կամայական ընտրութիւններ, ենթակայականութիւն, թերացումներ, սխալներ), բայց այդ բոլորը մանրուք բաներ (մինէօր) թուացեր են իրեն, «բաղդատմամբ օգտակարութեանը գործի մը, որ չունի ուրիշ բառասիրութիւն քան ծառայել որպէս աշխատանքի գործիք բոլոր անոնց որոնք կը հետաքրքրուին Հայ Դատով»: Et c'est là que le bât blesse. Ինչպէ՛ս կարելի է մինէօր նկատել այդ բոլոր թերացումները, երբ գիրքը այդպիսի նպատակ մը կը հետապնդէ: Եւ դժբախտաբար, այդ թերիները ոչ միայն մինէօր չեն, այլեւ մաժէօրէն ալ անդին, տեղ-տեղ մաժորիսսիմօ են:

Նման ձեռնարկ մը տարիներու աշխատանք կը պահանջէ, լուրջ աշխատանք, պրպտումներ, ուսումնասիրութիւններ, փնտռտուքներ, ստուգումներ եւ ոչ թէ հապճեպ, ժամ առաջ հրապարակ հանելու միտումով պաճոյճ գործելակերպ մը:

Հաճոյքով չէ որ կը գրենք այս տողերը: Հայ Դատի բառարան մը անհրաժեշտ գործ մը ըլլալով, անկեղծօրէն պիտի նախընտրէինք ողջունել նման հրատարակութիւն մը: Մենք որ չենք կրնար եւ դեռ միտք ալ չունինք էջ առ էջ ծանրանալու հատորին բոլոր սխալներուն, թերացումներուն եւ վրիպումներուն վրայ, համբերութիւն ունեցողներու թողլով այդ անհրաժեշտ աշխատանքը, այն յոյսով որ այս հատորը հրապարակէն կը քաշուի եւ Բ. տպագրութեան մը պարագային, հեղինակը հարկ եղած աշխատանքը կը տանի լուրջ գործ մը հրապարակ հանելու համար:

Մենք պիտի գոհանանք միայն մեր աչքին զարնող քանի մը մատնանշումներով:

Սկիզբէն ծուռ բան մը կայ: Կամ գիրքին խորագիրը սխալ է, կամ՝ բովանդակութիւնը, քանի որ իրարու հետ ոչ մէկ կապ ունին: Օրինակները բազմաթիւ են: Ի՞նչ կապ ունին Հայ Դատին հետ հատորին մէջ տեղ գտած բազմաթիւ անուններ, ինչպէս՝ Գուրգէն Ալէմշահ, Կարպիս Ափրիկեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Հուրի Իփէքեան, Աշարոն, Շահան Շահնուր, Կոստան Զարեան, Գուրգէն Մեծատուրեան, Վահան Տէրեան, Տիրուհի Մխաքեան, Սայաթ-Նովա, Յակոբ Պարոնեան, Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, Մխաք Մեծարենց (որու գլխաւոր երկու գրքոյկներն ալ կ'ոգեկոչեն եղեր «Թուրքիոյ Հայոց սարսափելի վիճակը...») եւ դեռ ուրիշներ:

Տիրուհի Մխաքեան Տէօրթ-Եոլ գացեր է, նպատակ ունենալով աղջկանց դպրոց մը հիմնել եւ մինչեւ մահն ալ «Յառաջ» աշխատեր է (երկուքն ալ սխալ): Շաւարշ Մխաքեան «Յառաջ» չէ հրատարակեր ի նշան բողոքի գերման բանակի մամուլի սեղմումներուն..., մինչ Շաւարշ «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը դադրեցուցած է 1940 Յունիս 9-ին, գերման բանակի Փարիզ մուտքէն հինգ օր առաջ եւ ոչ մէկ կապ կայ գրաւման բանակին հետ: Դեռ ըսե՞նք նաեւ որ Շաւարշ ձերբակալութենէն ետք մահուան դատապարտուած է եւ ոչ թէ հինգ տարուան բանտարկութեան, միայն մէկ անգամ եւ ոչ թէ բազմաթիւ անգամներ Բիւրոյի անդամ ընտրուած է, եւլն., եւլն.:

Բաւական տարօրինակ արժեւորումներ ալ կան անձէ անձ: Հայ Դատի բուն հերոսներէն՝ Արշաւիր Շիրակեան ութ տողի արժանացած է, Մխաք Թօրլաքեան՝ վեց տողի, մինչ Ֆ. Ֆէյտի 28 տող կը վայելէ, 17 տող ալ Սիլվա Կապուտիկեան, պարզ օրինակ մը տալու համար: Պետրոս Դուրեանի կցուած իր նկարը, իրականին մէջ Դանիէլ Վարուժանն է: Ի դէպ, ուրկէ՞ ուր Վարուժանի «Հացին Երգը» ներշնչուեր է Սասունցի Դաւիթէն:

Սխալները կը վխտան եւ անկարելի է թուել բոլորը: Ցիշենք մէկ քանին եւս. Մխիթար Աբբահօր անունը Մկրտիչ է եղեր, մինչ Մանուկ է, ի՞նչպէս Գէորգեան ճեմարանը ակադեմիայի կը վերածուի, ի՞նչպէս «Յառաջ, նահատակ (ցեղիս անմահներ)» «Martyrs, en avant» կը թարգմանուի, Ռուբէն Զարդարեանի կը վերագրուի «Les amis des écrivains martyrs» հատոր մը, Հրանտ-Սամուէլը (զոր գտնելու համար պէտք է ՀՐԱՆՏ նայիլ եւ ոչ՝ Սամուէլ) 1965-ին յուշագիր մը ներկայացուցեր է ՄԱԿ-ին, Վազգէն Կաթողիկոսին բուն անունը Վազգէն չէր (չէր ալ կրնար ըլլալ), այլ՝ Կարապետ, մահուան թուականն ալ 1995 չէ, այլ՝ 1994, Անիի համար սկիզբը գրուած է «Նախկին մայրաքաղաք պատմական Հայաստանի ԺԱ.էն ԺԳ. դար», քանի մը տող վարն ալ կ'ըսուի թէ Սելճուքներուն ձեռքն ինկած է 1045-ին (այս թուականն ալ 1064 պէտք է ըլլայ, բայց բան չի փոխեր, ինչ կը վերաբերի ԺԳ. դարուն...): Պոլսոյ երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքը երկու անգամ մեռած է, նախ 1990-ին, անգամ մըն ալ նախապէս, 1989-ին, Ազնաւուր 1923-ին

ծնած չէ այլ՝ 1924–ին, Նախկին Նախարար Ժողէֆ Գոմիրժի 2000–ին մեռաւ եւ ոչ թէ 1989–ին, Հայաստանի երկրաշարժը Դեկտ. 7–ին էր եւ ոչ թէ 8–ին, Ա. Մալաքեան 1920–ին ծնած է, ոչ՝ 1921–ին, Շահնուր Փարիզ մեռած չէ, այլ՝ Ցրէժիւս – Սէն Ռաֆայէլ, Գլօտ Մութաֆեան ,որու ծննդեան թուականն ալ սխալ է, հեղինակն է եղեր «Atlas **géographique** sur l'Arménie et le **Karabagh**», ուրկէ՞ աշխարհագրականը, եւ ուրկէ՞ Ղարաբաղը, հատորն է՝ «Atlas historique de l'Arménie»: Գլ. Մութաֆեան դեռ հեղինակն է եղեր Սումգայիթի եւ Բաքուի ողբերգութեան նուիրուած հատորներու, Մութաֆեան լուր ունի՞ այդ գոյութիւն (չ)ունեցող հատորներէն, Համաստեղին անունը Քելեքեան չէ, այլ՝ Կելենեան, բայց այնքան շատ են ծննդեան, մահուան թուականներու, վայրերու, դէպքերու սխալները, որ անկարելի է բոլորն ալ թուել: Երբեմն այնքան կոպիտ սխալներ կան, որ ծիծաղելիի սահմանն ալ կ'անցնին:

Այս հատորը Հայ Դատի բառարան մը չէ, այլ խակական փօ–փուրի մը, Հայ կեանքի խառնարան մը:

Աւելի չենք ուզեր երկարել եւ կը կրկնենք որ այս շատ հակիրճ մատնանշումներն ալ ըրինք ցաւով:

Վերջացնելէ առաջ, կ'ուզենք սակայն անդրադառնալ մէկ դրական կէտի: Հեղինակը, բարեբախտաբար, կողքի ձախի էջին վրայ, կը յիշեցնէ խիստ ոճով քոփիրայթի իրաւունքները, շեշտելով թէ ամբողջական կամ մասնակի որեւէ արտատպում բացարձակապէս արգիլուած է եւ ինչ որ կայ հատորին մէջ, զուտ սեփականութիւնն է հրատարակիչին: Լաւ է որ այդպէս է եւ թող այդպէս ալ մնայ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Livres reçus

WRITERS OF DISASTER

Armenian Literature in the Twentieth Century

MARC NICHANIAN

Volume one; The National Revolution

The Gomidas Institute 2002

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ, ՏՈՔԹ. ՎԻԳԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ... ԵՒ ՀԻԱՑՄՈՒՆՔԻ ՊԱՀԵՐ

Հայապահպանում. դիւրաւ կ'արտասանենք այս բառը եւ յաճախ մամուլի մէջ կը գրուի այս մասին: Բայց արդեօք նոյնքան դիւրաւ ալ կը գործադրուի՞ ան ամէնուրեք:

Իրականութիւնը այն է որ, սփիւռքեան պայմաններու մէջ Հայու բեկորները կը կրկնեն հետեւեալ արտայայտութիւնը. – «Այստեղ դժուար է Հայ մնալ, հոսանքը շատ զօրաւոր է, ... եւլն.»: Ֆրանսահայ բժիշկ Վիգէն Կարապետեան կը պատասխանէ.– «Ճիշդ է, դժուար է Հայ մնալ, սակայն պէտք է որոշել: Ամէն սփիւռքահայ հանճար է իր մարզին մէջ եւ կը յաջողի միայնակ, շնորհիւ իր լուրջ աշխատանքին, սակայն երբ կարգը գայ հայապահպանման, կու գայ կարծես դադարի եւ հանգիստի պահը...»:

Ինչպէ՞ս ընել որ հայապահպանման խնդիրը սփիւռքահայուն համար դառնայ կարեւորագոյն խնդիր: Համոզել պէտք է... բայց ինչպէ՞ս:

Չէ՞ որ հոգեկանը նոյնքան կարեւոր է մարդուս որքան մարմնայինը: Չի բաւեր կերակրել մարմինը այլ պէտք է մտածել հոգեկան հացին մասին: Իսկ երբ կը կորսնցնենք մեր իսկական հոգեկան կապը, մեր ինքնուրոյն հայութիւնն ու հաւատքը, կ'անցնինք ուրիշ էակներու շարքին: Եւ երբ կ'իւրացնենք ուրիշինը, մէկ խօսքով՝ մեր կեանքը կ'ըլլայ ապարդիւն: Այս պատճառաւ, պէտք է լաւ ճանչնանք մենք զմեզ, մեր պատմութիւնն ու մեր ազգի հարստութիւնները, որպէսզի նախ մենք զմեզ զօրաւոր զգանք եւ դիւրաւ չյանձնուինք օտար ազդերուն, հիանալով անոնց մշակոյթին, բան մը որուն նմանը եւ թերեւս աւելի լաւը մեր ազգը եւս ունի բայց որուն գոյութեան մասին կրնանք գաղափար իսկ չունենալ:

Ինչո՞ւ չմտածել ներգրաւել օտարը դէպի մեզ, նման այն դժուարին գրաւին զոր որոշեց անպայման յաջողցնել Տոքթ. Կարապետեան: Հակառակ անոր որ իր մանկութեան ու պատանեկութեան ապրած է զուտ Ֆրանսական միջավայրի մէջ եւ նոյնիսկ զրկուած է հայերէն լեզուի հետ շփումէ, բայց երբ առաջին հանդիպումը ունեցած է իր հայկական ջերմ ընտանիքին հետ, որոշած է եւ ուխտած ոչ միայն Հայ մնալ, այլեւ իր օրինակելի հայաբոյր ու քրիստոնեայ ընտանիքով փաստել որ այս անվերջանալի պայքարը Արեւմուտքի մէջ կարելի է մղել, շարունակել եւ յաջողիլ:

Ահա, հիացմունքի այս պահերը վայելեցինք Հայաստանի Ազգ. հեռատեսիլէն, Արթիւր Բախտամեանի ծրագրի՝ «Կէս գիշերային ճեպընթաց»ի ընթացքին, Օգոստոս 26–ի երեկոյեան:

Տոքթ. Կարապետեանի կեանքի պատմութիւնը, ընտանիքի իւրաքանչիւր անդամին հետ զրոյցը եկաւ փաստելու որ իրօք, ինչպէս ինք յայտնեց.– «Ապրանք մը ունենալու համար գինը պէտք է վճարել», եւ այս պարագային իր ընտանիքը հայ քրիստոնեայ պահելու գինը ինք փաստաբար վճարած է մեծ զոհողութիւններով: Բնութագրելով այդ ճամբան, Տոքթ. Կարապետեան նշեց նախապայմաններն ու գործադրման հարկաւոր քայլերը.– «Ունենալ փափաքը, խտապահանջութիւնը, ամուսնութիւնները * կնքել Հայերու միջեւ, տան մէջ խօսակցութեան լեզուն ըլլայ հայերէնը, եւ գործնականօրէն մօտ ըլլալ Հայ եկեղեցւոյ»:

Տոքթ. Կարապետեանի իւրաքանչիւր միտք եւ արտայայտութիւն իսկական էր, ապրուած եւ մտածուած, քանի կու գար խորունկ համոզումէ: Չկար որեւէ չափազանցութիւն: Կարելի է ըսել որ միակ չափազանցութիւնը որ կար դրական էր: Ինք նմանած էր իր հօրը «չափէն աւելի Հայ էր»... այս վերջինը չենք համարեր չափազանցութիւն, այլեւ անհրաժեշտութիւն: Նկատի ունենալով Արեւմուտքի պայմանները պէտք է ըլլալ չափէն աւելի Հայ, խտապահանջ եւ այդպէս միայն կարելի է յաղթել:

Շատերը քննադատած են զինք, մանաւանդ դարուս ազատամիտ սկզբունքներու վրայ հիմնուած դաստիարակութիւն կիրարկող ազգայինները: Ունենալով նման Հայրիկ մը, երբեք սխալ չեմ տեսներ եւ լիովին համաձայն եմ այս ընթացքին, որովհետեւ եթէ որոշ պահու մը մեզի թըւացած է թէ ստիպողաբար կը կատարենք մեր ծնողքին փափաքը, ապա յետագային այդ կը դառնայ համոզում եւ սիրով կը գործադրենք: Տարիներ ետք, երբ յետադարձ ակնարկով կը նայիմ, ես ինծի կ'ըսեմ.– «Ի՛նչ լաւ ըրեր է հայրիկս, մեզ այս նոյն ճամբուն վրայ դնելով: Միւս կողմէն, հայապահպանման հարցերուն հանդէպ աւելի ներողամիտ եւ անտարբեր աչքով նայող ծնողքները տարիներ ետք, նոյն յետադարձ ակնարկը ուղղելով պիտի ըսեն.– «Որքա՜ն սխալած ենք չպարտադրելով»:

Հայ զգալու, Հայ ըլլալու առաջին պայմանը հայերէն խօսիլն է, կարդալն ու շփուիլը մեր գրականութեան, երգին ու բարքերուն հետ, նաեւ յարատեւ հաղորդուիլն է մեր սրբազան հաւատքով: Հայ մնալու միւս մակերեսային տարբերակները կրնան գոյատեւել մէկ կամ երկու սերունդ եւ վերջ:

Մենք հազարամեայ պատմութիւն ունեցող ազգ ենք, իսկ աւելի ջարդուած ազգ ենք...: Մեր վրէժը կը լուծենք մեր ջարդարարներէն եթէ շարունակենք գործնականօրէն հայ մնալ եւ չհաւարարուիլ օտար լեզուով կրկնելով. – «Իմ արմատներս հայկական են, բայց ափսոս հայերէն խօսիլ չեմ գիտեր»:

Թող այսուհետեւ, սփիւռքեան մեր պատասխանատու ազգային եւ կրօնական մարմիններուն մտահոգութիւններուն առաջինը ըլլայ հայապահպանման պայմանները բազմապատկելու հրամայականը:

Այս միտքերը որոնց արձագանգեցի արտայայտուած են ու արծարծուած բազմիցս, սակայն իրական կեանքի մէջ երեւոյթները հիասթափ կ'ընեն մեզ ամէն օր: Ձուլումը մեր առօրեային մաս կը կազմէ, մեր շուրջի բոլոր մարդիկը կը կոչին օտարին, ինչ որ աւելի դիւրին կը նկատեն, իսկ մենք կը մնանք բացառութիւն կամ փոքրամասնութիւն մը եւ երբեմն ալ ծիծաղի առարկայ:

Հիացմունքի, հպարտութեան եւ խոնարհելու արժանի այս ընտանիքը որ ձեռք ձեռքի տուած լուծած է մեր ժողովուրդի վրէժը, եկաւ տալու զօրաւոր այն ապտակը բոլոր անոնց որոնք թերահաւատ են եւ միայն խօսքով Հայ են եւ ոչ գործով:

ՆԱՅԻՐԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Պրիւսէլ, Օգոստոս 27

(*) Այս պայմանի բացակայութեան պարագային, յարգարժան բժիշկը օրինակ տուաւ իր անձնական պարագան. ինք հայացուցած է իր կինը եւ օրինակելիօրէն յաջողած:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
Ա. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Օգոստոս 18_ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ «Նոր Օր»ի նախկին խմբագիր Յակոբ Պօղոսեանին, անոր մահուան Ա. տարելիցին առիթով, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս_Անճըլըսի մասնաճիւղին եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Յովակիմեան_Դարուհի Յակոբեան վարժարանի Սանուց Միութեան: Յայտագիրը վարած է տոքթոր Մինաս Գոճայեան: Խօսք առած են Արսէն Տէմիրճեան, Սամուէլ Սեւադա, Լորա Գուլումճեան, Ռուզիկ Յովսէփեան, Օշին Քէշիշեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, ներբողելով ողբացեալին մէջ հայրենասէրը, ճշմարտասէրը, յանդգնութիւնն ու արիութիւնը: Իրենց հօր բարեմասնութիւնները նկարագրած են ողբացեալին զաւակները՝ Նայիրի եւ Հայկ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Չէ՞նք եւ ա՞յլն, – հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը:

– Փոքրիկ ըէվոլվէր մը գտանք պարոն Շվարցի սենեակէն:

– Այդ կարեւորութիւն չունի: Հիմա հո՛ս բերէք պարոն Շվարցը, – հրամայեց ոստիկանութեան տնօրէնը:

Վայրկեան մը ետքը ներս կը մտնէր աւստրիացին, որ չոր բարեւ մը տալէ ետքը գոչեց՝ առանց սպասելու, որ տնօրէնը իրեն խօսք ուղղէ.

– Այս ինչ ապօրինութիւն է, ինչպէ՞ս կը համարձակիք ձերբակալել տալ աւստրիացի մը, առանց մեր դեսպանատան դիմելու նախապէս, կը բողոքեմ իմ անձիս դէմ եղած այս ապօրէն գործողութեան եւ ինծի կը վերապահեմ հատուցում պահանջելու իրաւունքս:

– Հանդարտեցէ՛ք, պարոն Շվա՛րց, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը, – յուզուելու պէտք չկայ:

– Ինչպէ՞ս յուզուելու պէտք չկայ, նոյնիսկ խոհարարուհիս ալ ձերբակալեցիք:

– Ձեզի պիտի հարցաքննենք ու ազատ թողունք:

– Ի՞նչ իրաւունք ունիք հարցաքննելու առանց մեր թարգմանին ներկայութեան:

– Պարզ հարցումներ պիտի ընեմ:

– Կրնաք վստահ ըլլալ, որ ո՛չ մէկ հարցումի պիտի պատասխանեմ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը պահ մը խորհեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

– Կրնա՞ք ապացուցանել ձեր աւստրիական հպատակ ըլլալը:

– Ահա՛ անցագիրս:

Եւ Պարոն Շվարց ցոյց տուաւ իր անցագիրը:

– Ձեր խոհարարուհի՞ն:

– Ահա՛ անոր անցագիրն ալ:

Տնօրէնը երկու թուղթերը քննեց եւ վերադարձուց:

– Ձեր բնակարանին մէջ ուրիշ անձեր ալ կը գտնուին, այնպէ՞ս չէ:

– Ըսի, որ պիտի չպատասխանեմ ձեր հարցումներուն:

– Խնդիրը շատ ծանրակշիռ է, պարո՛ն, եւ կը խնդրեմ, որ իբրեւ Թուրքիոյ դաշնակից պետութեան մը հպատակ, պատասխանէք իմ հարցումներուս, որովհետեւ այդ կերպով ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլաք մեր կառավարութեան:

– Իմ դեսպանատանս արտօնութեամբը միայն կրնամ խօսիլ:

– Խնդիրը մեծ դաւադրութեան մը վրայ է, դաւադրութիւն մը ուղղակի մեր կառավարութեան դէմ ուղղուած եւ հաւանօրէն մեզ թշնամի կառավարութիւններու ձեռքով պատրաստուած:

– Ատոնք ձեր գիտնալիք բաներն են ու զիս չեն շահագրգռեր:

– Դաւադիրներէն մէկ քանին ձերբակալուած ու խոստովանած են, որ ձեր բնակարանը կը նստին:

– Բան մը չեմ կրնար ըսել:

– Բայց գիտէք, որ ձեր բռնած ընթացքը բնաւ արդարանալի չէ:

– Ես իմ իրաւունքիս մէջն եմ եւ կրկին կը բողոքեմ այս կամայական եւ ապօրէն ձերբակալման դէմ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը տեսաւ, որ իր ստիպումները անօգուտ էին եւ որովհետեւ չէր համարձակեր բռնի ուժի դիմելու, ըսաւ.

– Լաւ ուրեմն, հիմա մէկը կը ղրկեմ դեսպանատուն, եղելութիւնը կը բացատրեմ եւ թարգման մը կ'ուզեմ:

– Ըրէ՛ք, ինչ որ յարմար կը տեսնէք:

Տնօրէնը պաշտօնեայ մը կանչեց, պէտք եղած հրահանգները տուաւ եւ դեսպանատուն ղրկեց:

Երկու ժամ ետքը պաշտօնեան վերադարձաւ թարգմանի մը ընկերակցութեամբ:

Թարգմանը ներս մտնելուն պէս բարկացած երեւոյթով մը ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնին.

– Կը ցաւիմ, որ շատ ապօրէն գործ մը տեսած էք պարոն Շվարցը ձերբակալելով առանց մեր գիտութեան եւ կը պահանջեմ, որ զինքը անմիջապէս ազատ արձակէք. պարոն Շվարց մեր պատուաւոր քաղաքացիներէն մէկն է, եւ իրեն հանդէպ ձեր այս ընթացքը անարդարանալի է:

– Այնքա՛ն կենսական գործ մըն էր, որ ստիպուեցանք զինքը հոս հրաւիրել...

– Հրաւիրե՛լ, – գոչեց պարոն Շվարց, – բռնի կերպով հոս բերիք:

– Սխալմունք մը եղաւ, որուն համար ներում կը խնդրեմ, – ըսաւ տնօրէնը, – ես ըսած էի, որ ձեզի հոս բերեն եւ ո՛չ թէ ձերբակալեն:

– Ինչ որ է, – պատասխանեց թարգմանը, – հիմա զինքը թող պիտի տա՞ք:

– Արդէն ազատ է ուզած տեղը երթալու, միայն թէ կը խնդրեմ, որ մեր մէկ քանի հարցումներուն պատասխան տայ:

– Լաւ, բայց պէտք է, որ ես հոս ներկայ ըլլամ:

– Բնականաբար:

– Ուրեմն ըրէ՛ք ձեր հարցումները:

(Շար. 297)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պետիկեան, Թովմասեան, Շահմիրեան, Նոտարեան, Նետիլեան ընտանիքներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր՝ Մարիամ Պետիկեանի մահուան առիթով։ Այս առթիւ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեանէ 50 Եւրօ։

⁂

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Վաղէն Երամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ եւ ազգականին՝ Սոնա Երամեանի (հիմնադիր անդամ Մշակոյթի Տան) մահուան առիթով։

⁂

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամներուն՝ Յովհաննէս, Երուանդ, Մարի եւ Ժիրայր Պառաւեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝ Թագուհի Պառաւեանի մահուան առիթով։

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Միհրան,
Օրիորդներ՝ Սօֆի եւ Ստէֆանի Միհրան,
Միհրան եւ Մութմէլեան ընտանիքներ,
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական
Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինները,
կը ծանուցանեն, թէ՝

կիրակի օր, Սեպտեմբեր 8-ին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ, Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, հարազատին, Ներկայացուցչական Ժողովի երախտաշատ անդամին ու Մայր Տաճարիս բարերարներէն՝

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆԻ

անոր մահուան քառասունքին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

**«ՃԱՆՉՆԱՆՔ
ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ
ՈՒ ԱՆՈՆՑ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»**

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Չրքաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MESSE

Croix Bleue des Arméniens de France
Section «SEVAN» de VIENNE

Pour honorer la mémoire de ses membres disparus

une MESSE DE REQUIEM

sera célébrée à la Chapelle St Théodore de Vienne, le **Dimanche 8 septembre à 10h30**, suivie d'un **REPAS**, à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, à partir de 12h30.

Prix du repas (apéritif, vin et café compris) : 15 Euros.

Réservations : **avant le jeudi 5 sept.** en téléphonant au 04 74 53 43 80 (de 14h à 19h) et au 04 74 53 25 91 (après 19h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à S P F A, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

Appel aux bénévoles !

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps
Dates et horaires du PHONETHON 2002

du Jeudi 14 novembre à 18 heures au Dimanche 17 novembre à 20 heures

Pour participer, s'adresser à:
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. վաւերագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

HOM ——— C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre «SPITAK»**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
- Divine Liturgie à 11h.
- Repas
- Musique par l'orchestre «SPITAK»
- Jeux pour les enfants
- Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
SAMEDI
7 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.507

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.507

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԶՈՅԳ ՌՄԲԱՓՈՐՁԵՐ

30 ՄԵՌԵԱԼ ՔԱԲՈՒԼԻ ՄԷՋ,
ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԱՐԶԱՅԻ ԿԸ ՓՐԿՈՒԻ

Հինգշաբթի, Սեպտ. 5-ին, երկու յաջորդական ռմբափորձեր գործուեցան Աֆղանիստան, մէկը՝ Քաբուլ, ուր 30 մեռեալ եւ աւելի քան 150 վիրաւոր կայ, միւսը՝ Քանտահար ուր կը գտնուէր նախագահ Քարզայի: Նախագահը գացած էր ներկայ ըլլալու իր եղբօր ամուսնութեան, երբ սկսած են կրակել իր կառքին վրայ «համազգեստաւոր» անձեր: Թիկնապահները հակազդած են եւ երեք հոգի սպաննուած է, մէկ ամերիկացի թիկնապահ եւ երկու յարձակող:

Քաբուլի ռմբափորձը այնպէս ծրագրուած էր, որ առաւելագոյն թիւով զոհ պատճառէ, պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 30 մեռեալ կար եւ 50 վիրաւոր, բայց այլ աղբիւրներու համաձայն, վիրաւորներու թիւը 150-է աւելի է: Քաբուլի մէջ, այս ռմբափորձը 8-րդն է Օգոստոս 15-էն ի վեր եւ մթնոլորտը շատ լարուած է:

Արաբները կը վերագրուին Ալ-Քաիտայի գինուորեալներուն որոնք այս ձեւով «կը տօնեն» Սեպտ. 11-ի մերձաւոր տարեդարձը: Այս արաբներն ալ կը փաստեն որ Ալ-Քաիտայի դէմ բոլոր գործողութիւնները չեն կրցած հիմնայատակ մաքրագործել բոլոր տարրերը, հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն, գլխաւորաբար Ամերիկացիներու կողմէ: Քաթարի Ալ-Ճեզիրա հեռատեսիլի կայանը յայտարարած է Սեպտ. 5-ին որ ձեռքն ունի Ալ-Քաիտայի երկու անդամներու խոստովանութիւնները, ըստ որոնց Ալ-Քաիտան հեղինակն է Նիւ-Եորքի Սեպտ. 11-ի ռմբափորձերուն: Ենթականերուն ինքնութիւնը ճշդուած է եւ անուններն ալ տրուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵԼ-ԱՎԻՎԻ մէջ, Սեպտ. 5-ին, տեղի ունեցաւ Ինթիֆատայի ղեկավարին՝ Մ. Պարղութիի դատավարութիւնը քաոսական մթնոլորտի մը մէջ: Կ'ամբաստանուի որ բազմաթիւ ռմբափորձերու հեղինակ է, որոնց հետեւանքով 26 հոգի մեռած են եւ տասնեակներով ալ վիրաւորուած: Ան չէ ընդունած դատարանին լիազօրութիւնը եւ յայտարարած է.- «Իսրայէլեան կառավարութիւնն է որ պէտք է իմ տեղս ըլլար: Իրաւունք չունիք զիս դատելու»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ «Նոյեմբեր 17» ահաբեկչական խումբին գլխաւոր անդամներէն մէկը որ կը փնտռուէր երկու ամիսէ ի վեր՝ Տիմիթրիս Քուֆոթինաս, ինք ներկայացած է Աթէնքի ոստիկանութեան եւ յանձնուած: Կառավարութեան բանբերը յայտարարած է որ շատ կարեւոր է այդ ձերբակալութիւնը: Քուֆոթինաս գլխաւոր գործադիր տարրը կը նկատուի այդ խումբին որ տէր եղած է 23 սպանութիւններու, ի մասնաւորի ամերիկացի, բրիտանացի եւ թուրք դիւանագէտներու:

ԼԻՈՆԻ Փեռաշ կայարանի կամուրջին վրայ պառկող ապաստանի իրաւունքի դիմող գաղթողներու վիճակը յատուկ քննութեան նիւթ է, յայտարարած է Լիոնի նահանգապետութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ժիլպէր Փայէ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Գոնէ երկու ընտանիքներու պարագան պէտք է կարգադրուի: 40-էն 60 հոգի, ամիս մըն է, կը քնանան գետինը: Գլխաւորաբար Հայեր, Չէչէններ, Անկոլացիներ, Քոսովացիներ, Պոսնիացիներ կամ Աֆղաններ են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ բնակիչները շնչահեղձ ըլլալու վիճակին մէջ են եւ անսալով քաղաքապետ՝ Լուժկովի հրահանգներուն, տունէն դուրս չեն ելլեր: Մայրաքաղաքին վրայ տարածուող մուխը հետեւանք է անտառներու հրդեհներուն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արեւմտեան շրջանը հակահրեայ գզացումները կը ծաւալին եւ յառաջդիմութիւնը «հսկայ» գտնուած է 31% տոկոսով 14-ի դէմ 1998-ին: Հարցախոյզը կատարած է Լայփցիկի համալսարանը:

ՖՐԱՆՍ-ԹԵԼԵՔՈՄԻ բացը 8,3 միլիառ Եւրօ էր 2001-ին եւ կը սպասուի որ 10-էն 15 միլիառի կորուստ մըն ալ յայտաբարէ գալ շաբթու, առաջին վեցամսեակին համար: Յունուարէն ի վեր արժեթուղթը 70%-ի անկում արձանագրեց: Պետութիւնը որ դրամագլուխին 55%-ին տէրն է, անգամ մը եւս պիտի ջանայ փրկել:

ՌՈՒԿՐԱՆԻՈՅ զանազան քաղաքներու մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են պահանջելու համար Նախագահ Կուչմայի մեկնումը: Ժողովուրդին 72%-ը կողմնակից է որ հրաժարի:

ԳԱՀԻՐԷ հաւաքուած Արաբական Լիկայի Նախարարական ժողովը իր բանբերին միջոցաւ յայտնեց որ «ՄԱԿ-ի քննիչներու վերադարձը Իրաք կարեւոր քայլ մը կ'ըլլայ ստուգումի եւ ցոյց տալու համայն աշխարհի որ Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերու բռնաբարում չկայ»:

ԳՈԼՈՄՊԻԱՅԻ մէջ, հիւսիսային Անթիօքիայի նահանգին գաղտնի ոստիկանութեան նոր տնօրէնը սպաննուած է: Նոր նշանակուած էր կառավարութեան կողմէ եւ պաշտօնի գլուխ պիտի անցնէր ի մօտոյ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ոստիկանութիւնը, Սեպտ. 4-ին փակած է հեռատեսիլի ոչ պետական ԷՄ - Թէ - Վէ կայանը, որ ընդդիմութեան գլխաւոր ձայնն է: Իշխանութիւններուն մեղադրանքն այն է որ Սուրիոյ հետ յարաբերութիւններուն վնասող արտայայտութիւններ կան:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Գոլին Փաուըլ ափրիկեան շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է: Առաջին առթիւ Անկոլա հասած է, ուրկէ կ'անցնի Կապոն, որ արեւմտեան Ափրիկէի քարիւղ արտադրող երրորդ երկիրն է, Նիժերիայէն եւ Անկոլայէն ետք:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍ

Եու-Էս Օփընի քառորդ աւարտականին Աղասի յաղթեց Միրնիի (Բելառուս) 6-7 (5-7), 6-3, 7-5, 6-3 եւ կէս աւարտականին կը մրցի աւստրալիացի Հէուիթի դէմ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 5/6)

ԼՂՀ

ԶՕՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Բանակին Օգոստոս 30-ին սկսած զօրավարժութիւնները աւարտած են Սեպտեմբեր 5-ին ու նոյն օրը ամփոփուած արդիւնքները: Նշմարուած թերութիւններուն սրբագրութեան համար տրուած են յատուկ յանձնարարութիւններ: Զօրավարժութիւններու մասնակիցներուն շնորհակալութեան գիրեր ու նուէրներ յանձնած է Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեան:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻՆ

Ստեփանակերտի ԼՂՀ կեդրոնական ընտրական յանձնախումբը Սեպտ. 5-ին վաւերացնելով Օգոստոս 11-ի ընտրութեան տարած յաղթանակը, նախագահի վկայականը յանձնած է Ա. Ղուկասեանին: Ան յառաջիկայ 5 տարուան համար կը վերստանձնէ պաշտօնը: Սեպտ. 7-ին ալ տեղի կ'ունենայ երդման արարողութիւնը, ներկայութեան ԼՂՀ եւ Հայաստանի բարձրաստիճան ղեկավարներու, պաշտօնատարներու:

ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԱՆՔԸ

Ազրպէյճանի նախագահը ընդունելով Ֆրանսայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկի տնօրէնը եւ անոր հետ քննարկելով Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ընթացքը, ըսած է թէ շատ կարեւոր կը նկատէ Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւնները եւ Նախագահ Շիրաքի կեցուածքը Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ: Ալիեւ շեշտած է թէ Ֆրանսա առաջնային դեր կը կատարէ հայեւազրպէյճանական հարցին մէջ միջազգային միջնորդութեան գործով:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ

Սեպտ. 20-22 Երեւանի մէջ Անկախութեան տօնին նուիրուած «Կենաց» փառատօն մը տեղի կ'ունենայ: Հանրապետութեան հրապարակին վրայ կը տրուին դասական, ազգային, փոփ երաժշտութեան համերգներ, տեղի կ'ունենան մրցումներ, տօնական հանդիսութիւններ, նկարչական, գործագործական, լուսանկարչական աշխատանքներու ցուցահանդէս - վաճառք: Կը նախատեսուի փառատօնը վերածել ամէնամեայ աւանդութեան:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եօթը տարուան գոյութեան ընթացքին Ցեղասպանութեան թանգարանը հրատարակած է 90 հատոր: Այս տարի լոյս տեսած է ութ աշխատութիւն: Անոնց մէջ են Ի. Արաբեանի «Ցեղասպանութիւնն ու դրա պատժելիութիւնը», Ա. Վանտալի «Հայերը եւ բարենորոգումները Թուրքիայում», Մ. Միւրէի «Մարաշի կոտորածը (1920 Փետր)». Ռ. Բիւրի «Զմիւռնիայի վախճանը»:

ՎԵՑ ԼԵՌՆԱԳՈՐԾ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

Սեպտ. 3-ին Զանգեզուրի պղինձ-մոլիպտենի գործատան ինքնաշարժը արկածի ենթարկուած է, պատճառ ըլլալով 6 բանուորներու մահուան: Չորս հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՁԱԽՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Շ. Կիւրէլ Պրիւսէլ եկած է, իր երկրին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններուն համար որոշ թուական մը ունենալու հեռանկարով հանդիպումներ ունենալու: Ան նախ դիմած է Կ. Վէրհէօկընի որ Միութեան ընդլայնումի յանձնաժողովին նախագահն է: Այս վերջինը շատ պաղ ընդունելութիւն մը ըրած է Թուրք նախարարին, կրկնելով որ Միութիւնը կ'ուզէ Անգարայի տուած որոշումներուն գործադրութիւնը տեսնել, ինչ որ կը կարծէ թէ դիւրին բան չէ մինչեւ տարեվերջ: Ըսած է նաեւ թէ ընտրական նախապատրաստութեան մէջ գտնուող երկրի մը համար դժուար է այդ յանձնառութիւնն ալ կատարել: Իսկ Կիւրէլ պնդած է թէ ընտրութենէն առաջ պիտի սկսի որոշումներուն գործադրութիւնը, ատոր համար նոյնիսկ թուական որոշուած է:

Երկու պաշտօնատարներուն հանդիպումը առաւել պաղ մթնոլորտի մը մէջ մտած է, երբ Կիւրէլ «Եւրոպական Միութեան մէկ պաշտօնեան» կոչած է Վէրհէօկընը:

Կացութեան նպաստած չէ քաղաքական բանտարկեալներու հարցին արծարծումն ալ Վէրհէօկընի կողմէ: Թուրք նախարարը ըսած է իրեն թէ եթէ կ'ակնարկէ քիւրտ երեսփոխանուհի Լէյլա Զանայի, ան ահաբեկիչ մըն է: Խօսակիցն ալ պատասխանած է. «Զանայի մասին Եւրոպական Խորհրդարանը շատ զգայուն է»:

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (284) թիւը, ամբողջովին նուիրուած Նարեկացիի, հետեւեալ յօդուածներով. –

Յարակայող յաւերժութիւնը
Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

Sur une nouvelle traduction du Nareg
JEAN-PIERRE MAHE

Գրիգոր Նարեկացիի աւանդութիւնը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻ ԿՐԱՍՆՈՅԱՐՍԿԻ ՀԱՅԸ

Ռուսաստանի Կրասնոյարսկի երկրամասը եւս լայնօրէն բաժին ստացած է Հայաստանի արտագաղթէն ու կարեւոր հայ համայնք մը ունի ներկայիս: Նկատելով որ ամբողջովին նորերէ բաղկացած չէ ան, քանի որ արդէն հոն կար հայութիւն մը, դժուար չէ ենթադրել ներքին խմորումները, ինչպէս ուրիշ կողմերու արտագաղթողներով բազմապատկուած համայնքներուն մէջ: Օժանդակութիւն կազմակերպելու, այդ հրամայականով կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւն, բարքերու տարբերութիւններէ ծագած ճակատումներ, դժգոհութիւններ, եւլն.:

Սակայն, այս բոլորին հետ Կրասնոյարսկի մէջ, ինչպէս նախկին խորհրդային ուրիշ անկիւններու, կան «դուրս»էն մերժուելու երեւոյթին յարուցած խնդիրները: «Դուրս»ը հայութիւնը չրջապատող տեղացի տարրն է, ռուս, վրացի, եւլն., որ աւելի դժուար կ'ապրի օտարներու հոսքը: Այդ օտարներուն մէջ ամէնէն արհամարհելիներէն են Հայը, Ադրբէջանցին, Չէչէնը, ուրիշներ որոնք մկրտուած են «սեւահեր Կովկասցիներ»: Արդէն վերջին ամիսներուն գլխաւորաբար Կրասնոյարսկի մէջ այդ «օտար»ներուն դէմ ցոյց տրուած թշնամական վերաբերումները, —կռիւ, վիրաւորանք, սպանութիւն—, բացէ ի բաց կը խօսին տիրող անհանդուրժողութեան մասին:

Դժուար են ժամանակները, յատկապէս աշխարհի ընթացքէն բոլորովին անջատ համակարգի մը մէջ բանտուելէ ետք, այդ աշխարհին բացուած ու չուարած ժողովուրդներուն համար: Կարելի՞ է որ տասը-տասնըհինգ տարին բաւարար ըլլայ տասնեակ միլիոնաւորներու համաշխարհային հոլովոյթին ընդգրկուելու, անոր համաքայլ ընթացք կարենալ պահելուն համար: Ու ինչպէս անելի առջեւ նախ եւ մը, ապա յանցաւոր կը փնտռուի, օրինակ, Կրասնոյարսկի պարագային, երբ տնտեսութիւնը չի յաջողիր բոլորին փորը կուշտ, կռնակը տաք պահել, անկարողութեան, գրկումին պոռթկումը թիրախ կ'առնէ ամէնէն դիւրին ամբաստանելին:

Այս ընդհանուրէն կարելի չէ անջատել մետալին միւս երեսը: Չկա՞ն մասնաւոր դրդապատճառներ ալ, որպէսզի տեղացին ժխտական զգացումներ մշակէ եկուորին հանդէպ: Հարցում, որուն դժուար է առանց այլեւայլի հաստատական պատասխան տալ յաճախ:

Ռուբէն Հայրապետեան Սոչիի մէջ հանդիպում ունեցած է տեղի «Հայ համայնքի ղեկավար» անուանուած Ցակոբ Կոչկոնեանի հետ որ 1996-էն ի վեր հոն կ'ապրի: Ծնած է 1948ին, Սուխումի ուսանելէ ետք 28 տարի ծառայած է խորհրդային բանակին մէջ, զօրավար - գնդապետի կոչումով հանգստեան անցած: Որպէս տեղի հայութեան վիճակին քաջատեղեակ անձ, պատասխանած է Ռ. Հայրապետեանի հարցումներուն («Ազգ», Օգոստոս 22):

Սոչիի մէջ պաշտօնապէս 80 հազար է Հայերու թիւը, բայց իրականութիւնը տարբեր է. անոնք շատ աւելի են ու կը կազմեն քաղաքի բնակչութեան մէկ չորրորդը: Համայնքը ունի «Սեւան» կազմակերպութիւնը որ 12 տարիէ ի վեր կը գործէ: Կայ 25 հոգինոց նախագահութիւն որուն մէջ ներկայացուցիչ ունին քաղաքին հայաշատ բոլոր շրջանները: Ունին հինգ միայն հայկական, քանի մը հատ ալ խառն դպրոցներ: Ունին մարզական, արուեստի բաժիններ, երգի-պարի խումբեր, եւլն.: Կանոնաւոր կերպով լոյս կը տեսնէ ռուսերէն-հայերէն 16 էջնոց ամսաթերթ մը: Մտաւորականներու եւ գործի մարդոց ուշադրաւ խաւ մը կայ ու համայնքը Քաղաքային օրէնսդիր ժողովին մէջ ունի հինգ երեսփոխան: Հող ստացած են որ համայնքի նոր գրասենեակ կառուցանեն: Սոչիի հայկական կազմակերպութիւնը անդամ է Ռուսաստանի Հայերու Միութեան:

Ց. Կոչկոնեանի հետ զրոյցին լայն բաժինը գրաւած են երկրամասին մէջ տիրող հակահայ տրամադրութիւնը, անոր հակազդեցութիւնը, քաղաքական քայլերը, եւլն.: Առաջին բսուածը այն է որ նախկին նահանգապետին օրէն չօշափելի ճնշում կար տեղացի հայութեան վրայ: Ցաջորդին՝ Տկաչովի օրով հակակովկասեան, մանաւանդ հակահայ քարոզչութիւնը աւելի բացայայտ ու աւելի յարձակողական բնոյթ ստացած է: Հայերու առջեւ փակ են վարչական բարձր պաշտօններ առաջնորդող ճամբաները եւ բնակութեան արտօնագիր, կամ քաղաքացիութիւն չունեցող Հայերը ոչ մէկ հեռանկար կրնան ունենալ: Այդ պայմաններուն մէջ դիմադրական ոգին միացուցած է Հայերը որոնք նախ անդամակցած են Ռուսաստանի Հայերու Միութեան: Այդ միութեան նախագահը Արա Աբրահամեան նախագահ Պուտինի կողմէ «բարեհաճ վերաբերմունք»ի արժանացած մէկն է: Գացած է Կրասնոդար, մեղմացնելու լարուած մթնոլորտը: Հանդիպում ունենալով երկրամասի հայկական կազմակերպութիւններու ղեկավարներուն հետ, թելադրած է կարգապահ եւ զուսպ ըլլալ, առիթ չտալ սադրանքներու, միջադէպերու:

Ց. Կոչկոնեան կ'ըսէ թէ հակահայ տրամադրութիւններու, արարքներու մէջ դեր ունին ռուս բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ալ «որոնք ռուս էլ չեն ու Ռուսաստանի շահերի պաշտպանութիւնը նրանց համար վերջին տեղն է գրաւում»: Այսուհանդերձ, բանակցութիւններու, հանդիպումներու որպէս արդիւնք, նահանգապետ Տկաչով գոնէ հրապարակային վարկաբեկումներուն վերջ տուած է եւ այլ պաշտօնի ղրկած իր ամէնէն «ջանասէր» տեղակալներէն մէկը:

Զրոյցին նիւթ կ'ըլլայ շրջանին մէջ որպէս հակահայ տարր՝ կազակներուն գոյութիւնը, ներգործութիւնը: Նոյնիսկ եթէ ոչ ամբողջութեամբ, անոնք իրենց «մութ զանգուածներ»ով կրնան քաղաքական մութ ուժեր Հայերուն դէմ ուղղել:

Ինչ կը վերաբերի մետալին միւս երեսին, մեղքի հայկական բաժինն է: Զրուցավարը կ'ըսէ թէ հանդիպում ունեցած է Սոչիի քաղաքագորքին տեղակալներէն մէկուն հետ որ իրեն տեղեկացուցած է թարմ չարագործութիւն մը: Տասներկու Հայեր դաժանօրէն բռնաբարած են ռուս երիտասարդուհի մը: Իսկ Ց. Կոչկոնեան կը յիշէ պարագան այն հայ ստահակին որ ծծումբի թթու նետած է սոչեցի գեղեցկուհիի մը դէմքին: Հայանուն նման տականքներու արարքներն են որ լեզու կու տան Հայերու թշնամիներուն:

Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ ինչպէս ուրիշ տեղ, Ռուսաստան ապրող Հայն ալ պարտաւոր է ներկայանալ իր լաւագոյն կողմերով: «Ռուսաստանը մեզ աւելի մօտ է, քան Ամերիկան» կ'ըսէ Ց. Կոչկոնեան, նախադասութեամբ մը ամփոփելով ամբողջ կացութիւն մը: Այլ հարց որ Ամերիկայի հայ համայնքներն ալ, գլխաւորութեամբ Գալիֆորնիայի, զերծ չեն նման թշնամական հակազդեցութիւններէ:

Բարեբախտաբար, Սոչիի մէջ դրական լուրջ բաներ ալ կան: Քաղաքին համալսարանին մէջ հայագիտական բաժին բացուած է ուր հայ երիտասարդներու հետ Ռուսեր ալ կ'ուսումնասիրեն հայերէնը, հայ գրականութիւնը, պատմութիւնը, մշակոյթը: Այդ նախաձեռնութիւնը կարելի եղած է Սոչիի մեծագոյն մէկ պանդոկին տնօրէն Վիկտոր Համբարձումեանի յատկացումին շնորհիւ:

Թերթին նոյն էջին վրայ ներկայացուած է Ուկրանիա հաստատուած ուրիշ գործի մարդ մը որ կը կոչուի Սանասար Ղույումճեան. արմատներով Ջաւախքցի է, 1994-ին Հայաստանէն մեկնած է Դնեպրոպետրովսկ ուր կաշիի արտադրումով կը զբաղի ներկայիս: Ան տիպար առած է Մանթաշեւը որուն գումարներով, կ'ըսէ, տասնեակ հայ երիտասարդներ Եւրոպայի համալսարաններուն մէջ ուսանեցան ու անոնց սերունդները կերտեցին այսօրուան Հայաստանը: Անհրաժեշտ կը նկատէ հիմնադրամ մը ստեղծել ու նոյն առաքելութիւնը տանիլ այսօր: Ինք պատրաստ է այդ հիմնադրամին հովանաւորներէն մէկը ըլլալու:

Այսպէս կը թուի թէ Հայաստանի նոր հարուստներուն ծայրայեղութիւնները, արտառոցութիւնները մատնանշելէ ետք, —դղեակներ, ամբարտաւանութիւն, ապօրինութիւններ, եւլն.—, հայկական լրատուիւները աւելի ետք աւելի առիթ պիտի ունենան ճանչնալու եւ ծանօթացնելու դէմքեր որոնք կը քալեն Մանթաշեաններու, Պօղոս-Նուպարներու ճամբէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ ԵՒ ԻՐ "ԱՐՄԷՆԻԱ" ԹԵՐԹԸ

— • —

Մկրտիչ Փորթուգալեան ԺԹ. դարու վերջին քառորդի հայ ազատագրական շարժումի ռահվիրաներէն մէկն է: Ծնած Պոլիս 1848-ին, աշակերտած է Գում Գափուի Պէզճեան մայր վարժարանին, եւ Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանին: Սակայն պզտիկ տարիքէն հօրմէ որբ՝ ստիպուած է ընդհատել ուսումը, եւ զարգանալ ինքնաշխատութեամբ:

Ազգային Սահմանադրութեան հռչակման բուռն տարիներուն ան դեռ պատանի, ականատեսը եղած է Ազգային երեսփոխաններուն բուռն վէճերուն, քանի ժողովին նիստերը տեղի կ'ունենային վարժարանին մէջ իսկ: Համոզուած որ գաւառի ժողովուրդին զարգացումով է որ հայ ժողովուրդի ազատագրումը կարելի կը դառնայ, ան իր հայեացքը կ'ուղղէ դէպի Արեւմտահայաստան: Կ'երթայ նախ Սեբաստիա, յետոյ Վան: Հոն կը հիմնէ Կեդրոնական Վարժարանը որուն տեսուչը կը դառնայ: Լուսաւորութեան հետ միատեղ, գաւառը պէտք ունէր նաեւ քաղաքական զարթօնքի. եւ Փորթուգալեան կը հիմնէ նախ Հայկական Արարատեան Ընկերութիւնը եւ յետոյ Արմենական Շարժումը: Այդ ամէնը 1877-78-ի ռուսեւթրքական պատերազմէն յետոյ, երբ Սան-Սթեֆանոյի 16րդ յօդուածին կապուած յոյսերը թաղուած էին Պէրլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածին մէջ...:

Նման գործունէութիւն իրեն շուտով պիտի բերէր հետապնդում, ձերբակալութիւն եւ բանտ. ասոնց մէջ դժբախտաբար անմասն չեն մնացած տեղւոյն խաւարեալ, յետադիմական տարրերը: Ու ան 1885-ին կու գայ հաստատուիլ Մարսէյլ ուր կար արդէն փոքրիկ հայ գաղութ մը, որ երեք տարիներէ ի վեր ունէր իր մատուռը: (Չենք գիտեր թէ ի՞նչու Փորթուգալեան Մարսէյլը ընտրեց եւ ոչ ուրիշ քաղաք մը, զոր օրինակ՝ Փարիզ):

Ու հոս գալէն անմիջապէս ետք կը հիմնէ «Արմէնիա» թերթը որ 38 երկար տարիներ ամբողջ, կանոնաւորութեամբ լոյս կը տեսնէ շաբաթը երկու անգամ: Խիստ ցաւօք սրտի, այդ թերթի հաւաքածոն -ինչպէս շատ մը ուրիշ հայ թերթերու- չէ պահուած: Հետաքրքրական է թերթին ենթախորագիրը, «ազգային, քաղաքական եւ այլն»: Իր թոռնուհին, տիկին Սաթենիկ Ցարութիւնեան, ծընեալ Թորոսեան, մեզի տրամադրեց քանեակ մը թիւեր 1915-էն 21 երկարող, որոնք 80 եւ աւելի տարիներ նկուղներու մէջ մնացած ըլլալով, շատ անմխիթար վիճակի մէջ են: Տեղեակ չենք թերթին տպաքանակին: Խմբագիրը ինք, առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կը խօսի իր դժուարութիւններուն մասին... Ժամանակի մը մէջ, երբ չկային արդիական հաղորդակցութեան միջոցները, հեռաձայնն ու հեռատիպը -չխօսինք համակարգիչին ու համացանցին մասին, - օտար երկրի մէջ ու առանձին, որքա՛ն դժուար ըլլալու էր լուրերը հաւաքելը, թերթը խմբագրելն ու առաքելը, երբ մտածենք նաեւ որ ան ունեցած է բազմանդամ ընտանիքի մը հոգը իր ուսերուն. (Վանի մէջ ամուսնացած է օր. Վարդանոյշ Ոսկերիչեանի հետ որմէ ունեցած է 10 զաւակ):

Թէոդիկ գրերու գիւտի եւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500-ամեակին առթիւ Պոլիս հրատարակած Տիպ ու Տառ պատկառելի հատորին մէջ -որուն մէկ օրինակը ձօնած է Մեծամեծար Մկրտիչ էֆէնտի Փորթուգալեանին, լայնօրէն կ'անդրադառնայ թէ՛ անձին, թէ՛ ալ թերթին: Նոյնիսկ զետեղած է գրաշար մեքենային լուսանկարը: Այդ գրութենէն կ'իմանանք որ առեն մը հայ գրաշար չունենալով, Մ. Փորթուգալեան հայերէն սորվեցուցած է տպարանի ֆրանսացի գրաշարին: Հուսկ ուրեմն, իր աղջիկները Շուշան եւ Հայկանոյշ իրենց «կուսական ձեռքերօք» ինչպէս կը գրէ Թէոդիկ, հայ տպագրութեան 400-ամեայ պատմութեան մէջ աննախադէպ պարագայ մը, կատարած են այդ դժուարին գործը:

Մկրտիչ Փորթուգալեան մահացած է Մարսէյլ 1921 Սեպտեմբերին:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, Օգոստոս 28

Օրուան հարցեր

ՌՈՒՍ-ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ

Ռուսական մամուլը կ'արձագանգէ այն առաջարկին որ Օգոստոս 14-ին եղած է նախագահ Պուտինի կողմէ բելառուս իր պաշտօնակիցին: Ռուսաստանի նախագահը առաջարկած է որ Լուկաշէնկօ հրաժարի իշխանութենէն, բելառուս ժողովուրդն ալ իր պետութենէն, հանրաքուէով մը Ռուսաստանի կցուելու հեռանկարով: Այս անօրինակ առաջարկին գլխաւոր պատճառը կը կարծուի Պուտինի մերժումը Ռուս - Բելառուս Միութեան խաղին որուն հերոսները եղան Լուկաշէնկօ եւ Ելցին:

Իրատեսօրէն դիտելով, կարելի չէ երկու երկիրներուն միջեւ հաւասարակշիռ միութիւն մը ակնկալել: Այլ խօսքով՝ կարելի՞ է մտածել որ Բելառուսիա 10%-ի մասնակցութիւն բերելով հաւասարակաց պիւտճէին, ընկերակից ըլլայ շահու կէսին: Այդ կարգի միութիւն խորհրդային շրջանին միայն կարելի էր, երբ Միութեան գործերը սահմանադրութեամբ չէին կարգաւորուեր, այլ համայնավար կուսակցութեան վճիռներով:

Երբ այս է իրականութիւնը, Լուկաշէնկօ եւ Ելցին ի՞նչպէս չհասկցան. սըխալ արժեւորումի՞ մը հարցն է, թէ խաբերայութեան մը: Երկուքն ալ շահ ունէին կատարուածին մէջ. Ելցին կ'ուզէր այդ միութեամբ ցոյց տալ ընտրողներուն որ նոյնիսկ եթէ քանդեց Խորհ. Միութիւնը, իր օրով Ռուսաստան սկսաւ մեծնալու: Իսկ Լուկաշէնկօ արդէն իշխանութեան հասած էր Խորհ. Միութեան վերադարձի խոստումով եւ Ելցին առոր փոխարժէքը վճարելու պատրաստ էր:

Պուտինի գալէն ի վեր կացութիւնը տարբեր է: Ան միութիւնը քանդողը չէ եւ դիրքը հաստատուն է. ուստի պէտք չունի իր ընտրողները պատրանքներով օրօրելու: Կրնայ իրականութեան ուղղակի նայիլ: Լուկաշէնկօ ինք է որ ինքզինք այս անելին մատնած է, տարուելով զգացականէն, առանց մտածելու թէ օր մը կրնայ գտնուիլ Ելցինէն տարբեր նախագահի մը ու տարբեր Ռուսաստանի մը դէմ յանդիման: Այս փուլին վրայ, կամ պէտք է անձնասպանական արարքի մը դիմէ ընդունելով հրաժարիլ, կամ պէտք է վերածուի բելառուս հայրենասէրի մը: Որքան ալ դժուար ըլլայ, անկարելի չէ ենթադրել որ երկրորդ ճամբան պիտի ընտրէ:

Բելառուս ժողովուրդին համար կայ հիմնական հարց մըն ալ որ կը յայտնուի այս առթիւ: Պատմութիւնը այդ ժողովուրդին երբեք կարելիութիւնը չէ տուած ազգի մը վերածուելու, ինչպէս՝ Ռուսերը, Լեհերը, Լիթուանացիները: Ոչ ալ ամբողջովին լուծուած են Ռուսերուն մէջ: Խորհրդային շրջանը անոնց համար պետական կազմակերպութեան գերաստիճանը եղած էր:

Այսօր թէ՛ բելառուս նախագահին, թէ՛ ժողովուրդին համար իրատեսութեան ժամը հնչած է: Անշուշտ, առաջինը պիտի չհրաժարի, երկրորդն ալ ինքնալուծարում պիտի չվճռէ:

Թերեւս Լուկաշէնկօ իր ժողովուրդը տառապեցուցած վերջին ղեկավարն է որուն հետ այս անգամ պիտի սկսին բնականոն կեանք մը ապրիլ, մոռնալով ինքնութեան վերիվայրումները եւ վարժուելով պետութիւն ունենալու: Իսկ Ռուսաստան պէտք է վարժուի սահմանակից փոքր դրացի մը ունենալու որուն մշակոյթը մօտ է իր մշակոյթին ու ձեռնարկէ ԱՄՆ - Գանատայի ունեցածին նման համակեցութեան մը:

ՔԱՂՀԱՆ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ

«ԹԱՅՄ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ, ԹԷ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ ԱՆԳԼԻԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԼԵԶՈՒԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Դժուար է երեւակայել, թէ «Եօրովիզիոն» երգի մրցանքը հասարակաց որեւէ եզր կրնայ ունենալ Անգլիախօսներու Միութեան հետ: Երաժշտական այս անզուսպ մրցանքը ամէն տարի կայացող փառատօն մըն է, որ կը յիշեցնէ, թէ նեղ ազգայնականութիւնը տակաւին կը գոյատեւէ այժմու Եւրոպայի մէջ: Ի տարբերութիւն, Անգլիախօսներու Միութեան առաքելութիւնը աւելի մեծ է. անիկա կը ձգտի համաշխարհային հասկացողութեան՝ անգլերէնի գործածութեան ճամբով: Սակայն որքան ալ անհաւանական թուի, այս երկու կառոյցները գտած են հասարակաց եզր մը: Անցեալ Մայիսին փոքրիկ Լատվիան շահեցաւ 2002-ի «Եօրովիզիոն» մրցանքին առաջնութիւնը՝ «Այ ուաննա» երգով: Ինքնին երգէն աւելի յատկանշական էր (խենթ ու խելառ բառերը կարելի է կարդալ համացանցի կայքէջին մէջ) այն իրողութիւնը, որ անիկա մրցանքին անգլերէնով կատարուած 16 երգերէն մէկն էր: Եւ կարծէք բաւարար չէր, որ այս երեւոյթը վրդովէր լեզուական այլազանութեան ջատագովները, Ցունիսի սկիզբը Լատվիա դարձաւ Անգլիախօսներու Միութեան՝ մէկ նոր մասնաճիւղը հիւրընկալող նորագոյն երկիրը:

Այս օրերուն, երբ երկու շաբաթը անգամ մը լեզու մը կը մեռնի աշխարհի մէջ տեղ մը, Լատվիոյ կրկնակիօրէն անգլիամէտ տրամադրութիւնը յստակօրէն կը հաստատէ այն իրականութիւնը, թէ մարդիկ ամէն տեղ կ'ուզեն անգլերէն խօսիլ: Չինական մանտարինը կրնայ ամէնէն աւելի մեծ թիւով խօսողներ ունենալ (շուրջ 800 միլիոն հոգի մանտարին կը խօսի), սակայն ընդունուած է, որ անգլերէնը, զոր կը խօսի շուրջ 1,9 միլիառ հոգի, եւ որոնց 350 միլիոնը զայն կը գործածէ իբրեւ մայրենի, շատ աւելի տարածուած համաշխարհային լեզուն է: Ամէնէն աւելի տարածուած երկրորդ լեզուն սպաներէնն է, զոր կը խօսի շուրջ 450 միլիոն հոգի, իսկ աշխարհի բնակչութեան մէջ ֆրանսերէն կը գործածէ միայն 130 միլիոն հոգի: Ամէնէն յատկանշական վիճակագրական տուեալը այն է, թէ աշխարհի տարածքին շուրջ 1,5 միլիառ հոգի անգլերէնը կը գործածէ իբրեւ երկրորդ լեզու: «Անգլերէնը համաշխարհային գիւղին աշխատանքի լեզուն է», կ'ըսէ Անգլիախօսներու Միութեան նախագահը՝ Ալըն Ուաթսըն:

Անգլերէնին ծաղկումը պատճառ դարձած է, որ Անգլիախօսներու Միութիւնը վերադառնայ հրապարակ: Անիկա հիմնուած է Ա. Աշխարհամարտէն ետք, Լոնտոնի մէջ, «բարեկամութիւնը քաջալերելու համար անգլիախօս ժողովուրդներու միջեւ»: Կը թուէր, թէ անոր ճակատագիրն էր Բրիտանիոյ հարստութեան հայելին դառնալ: Սակայն մինչ Բրիտանական կայսրութեան արեւը մար կը մտնէր, Անգլիախօսներու Միութիւնը կ'ապրէր իր վերջալոյսը՝ դանդաղօրէն ծերանալով իր անդամներուն պէս: Այժմ ամէն ինչ փոխուած է: Անցեալ Մայիսին այս Միութեան կազմակերպած հրապարակախօսութեան միջազգային մրցանքին աւարտական մրցումները, որոնք տեղի ունեցան Լոնտոնի մէջ, 50 պատանիներ մէկտեղեցին 32 երկիրներէ, որոնց շարքին՝ Ռուսաստան, Արժանթին, Փիլիպպեաններ եւ Մոնղոլիա: Թէեւ ՀԱՊ-ի երկիրներէն մասնակցողները տիրական ներկայութիւն էին, սակայն առաջնութիւնը շահեցաւ վրացի Սոֆիա Կորկոծէն, իսկ 2-րդ հանդիսացաւ լիբանանցի Փիա Զէյնունը: «Անոնք, որոնք անգլերէնը իբրեւ բնաւ մայրենի լեզու չեն գործածեր, անգլերէնի զգայացունց մակարդակ մը ցուցաբերեցին» կ'ըսէ Սըր Ճերըմի Այզաաք, որ պատկերասփռեց եւ արժեւորեց իրադարձութիւնը:

Համացանցի գործածութեան վարժ սերունդ մը հասակ կը նետէ աւելի յաճախ անգլերէն լսելով եւ զայն գործածելու ընթացքին մշակութային նուազ պատուարներու հանդիպելով: Ասիկա Անգլիախօսներու Միութեան տարածումին պատճառներէն մէկն է: Այլ պատճառ մըն է գործնապաշտութիւնը: «Չեմ ձգտիր անգլերէնը տարածել ֆրանսերէնին հաշւոյն,– կ'ըսէ Անգլիախօսներու Միութեան Ֆրանսայի մասնաճիւղին ներկայացուցիչը, – սակայն նոյնիսկ Ֆրանսացիներուն համար անհրաժեշտ է, որ անգլերէնը ծաղկի համաշխարհային տնտեսութեան մէջ»: Անգլիախօսներու Միութեան վերակենդանացումին այլ պատճառներէն մէկը այն է, թէ այս միութիւնը ապաքաղաքական է եւ անկախ, ինչպէս կը բացատրէ Ֆրանսայի մասնաճիւղին ընդհանուր տնօրէնը՝ Վալերի Միշէլ: Ի տարբերութիւն Ֆրանսական Դաշնակցութեան կամ գերմանական Կէօթէ Հիմնարկին, անիկա պետական ֆինանսաւորում չի ստանար եւ չի խրիր լեզուական դասաւանդումի ծրագիրներու մէջ: «Կը քաջալերենք լեզուին գործածութիւնը հրապարակային խօսքի եւ բանավէճերու ճամբով», կ'ըսէ Միշէլ:

Անգլիախօսներու Միութիւնը ունի 77 մասնաճիւղերով ամերիկեան տարբերակ մը: Անիկա նաեւ կ'իրականացնէ աշակերտներու փոխանակումի եւ անոնց կրթաթոշակ ապահովելու ծրագիրներ: Վերջերս Սիեռա Լէոնի մէջ, ուր մանուկ զինուորներ աւելի հաւանական է, որ Քալաշնիքովով կրակել սորվին, քան թէ՝ անգլերէն, Անգլիախօսներու Միութիւնը տեղւոյն բրիտանական հիւպատոսարանին հետ գործակցելով կ'աշխատի բարելաւել մանուկներուն լեզուական եւ արտայայտուելու կարողութիւնները: Արդեօք անգլերէնը ունի՞ իր մութ կողմը: «Չենք կրնար յաղթական կամ գոհունակ ըլլալու կեցուածք ցուցաբերել անգլերէնին յաջողութեան ի տես, – կը զգուշացնէ Ուաթսըն, – մանաւանդ՝ երբ ատիկա տեղի կ'ունենայ այլ լեզուներու եւ մշակոյթներու հաշւոյն»: Ան կը նախընտրէ անգլերէնը տեսնել իբրեւ պիտանի հարստութիւն՝ բոլորին համար: «Անգլերէնը կը կամրջէ վիհերը մարդոց եւ մշակոյթներու միջեւ: Անիկա Բրիտանացիներուն եւ Ամերիկացիներուն սեփականութիւնը չէ, այլ կը պատկանի բոլորին»:

Ռուանտայի մէջ վերջերս տեղի ունեցած ցեղասպանութիւնը ապացուցեց, թէ հասարակաց լեզու մը համակեցութեան երաշխիք չէ: Սակայն ինչպէս Ուինսթըն Չըրչիլ, որ Անգլիախօսներու Միութեան նախագահ եղած է, առիթով մը յայտարարած է՝ «աւելի լաւ է խօսիլ – խօսիլ խաղալ, քան թէ՝ պատերազմ – պատերազմ»: Անգլիախօսներու Միութիւնը կ'օգնէ, որ մարդիկ աւելի դիւրին եւ աւելի ընդհանրական մակարդակի վրայ խաղան խօսելու խաղը: Միայն թէ անիկա կարենար նաեւ փրկել «Եօրովիզիոն»ի մրցանքը:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ «Ճանպաշեան» խաղավայրին մէջ, Օգոստոս 24-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն Կազդուրման կայանի փակման հանդիսութիւնը, որու նախագահած է Մայր Աթոռի միաբաններէն Ներսէս Արք. Պօզապալեան: Բացման խօսքը արտասանած է կայանին տնօրէնուհին՝ Տիկին Մարի Գալայճը, որ շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր բարերարներուն, ուսուցիչներուն եւ բոլոր անոնց որոնք զօրավիգ եղած են Կազդուրման կայանին: Աշակերտներու կողմէ պատրաստուած են գեղեցիկ յայտագրեր, որոնք բաժնուած են ներկաներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը, հանդիսութիւնը իր աւարտին հասած է Մատակարար մարմնի ատենապետ՝ Գարուն Գովանի փակման խօսքով: Ապա, ձեռամբ Ներսէս Արք.ի, յուշանուէրներ յանձնուած են կայանին մէջ անձնուիրաբար ծառայող անձերուն: Հուսկ բանքը արտասանած է Ներսէս Արք.:

ԳՆԱԼԸ կղզին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դարաւանդին վրայ, Օգոստոս 26-ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է 2002–2003 կրթական վերամուտի առթիւ, նախաձեռնութեամբ՝ Թրքահայ Ուսուցչաց Հիմնարկին, գլխաւորութեամբ Կարօ Կարապետեանի: Ներկայ եղած են վարժարաններու տնօրէնները, հիմնադիրներ, ուսուցիչներ, ընդամէնը շուրջ հարիւր հրաւիրեալներ: Ելոյթներ ունեցած են Հիմնարկի վարչութենէն Րաֆֆի Պիլալ, Անոյշ Նազգաչեան եւ Գէորգ Պաղտիշեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

Livres reçus

DE QUOI JE ?

Tentative V

JEAN-JACQUES VAROUJEAN

EDIPOL, Créteil 2002

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Տնօրէնը դէպի պարոն Շվարցին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Ձենէ եւ ձեր խոհարարուհիէն զատ ո՞վ կայ ձեր բնակարանը:

– Որովհետեւ բնակարանս բաւական ընդարձակ է, մէկ քանի սենեակները վարձու տուած եմ:

– Որո՞նց...

– Ժիւլ, Փիէր, Մառքօ եւ Սերգիս անուն անձերուն:

– Այդ անձերը ի՞նչ գործ կ'ընեն:

– Չեմ գիտեր:

– Իրենց հետ յարաբերութիւն չունի՞ք:

– Տանտիրոջ եւ վարձակալի միջեւ եղած յարաբերութիւնը:

– Հետերնին չէ՞ք տեսնուիր:

– Շատ քիչ անգամ:

– Այդ մարդիկը ամէնքը միեւնոյն օր եկա՞ծ են սենեակ բռնելու:

– Նախ երկու հոգի եկան, յետոյ միւս երկուքը:

– Երբեք հետաքրքիր չեղա՞ք հասկնալու համար, թէ այդ մարդիկը ինչ բանով կը զբաղէին:

– Ոչ, – պատասխանեց պարոն Շվարց:

– Այդ մարդիկը միայն գիշերէ գիշեր պառկելո՞ւ կու գային, թէ ցերեկներն ալ տունը կը մնային:

– Երբեմն ցերեկներն ալ գիրենք տան մէջ կը տեսնէի:

– Զորսը միշտ միասի՞ն կ'ըլլային:

– Ընդհանրապէս միասին էին:

– Այդ մարդիկը մեծ դաւադրութիւն մը պատրաստելու վրայ էին, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը, – եւ իրենց ծրագիրն էր կառավարութեան գլուխը գտնուողները օդը հանել, միեւնոյն ժամանակ ապստամբական շարժում մը առաջ բերել ու տակնուվրայ ընել երկիրը:

– Կրնայ ըլլալ, բայց ես լուր չունիմ, – պատասխանեց պարոն Շվարց:

– Այդ անձերէն մէկը, Սերգիս, հայ արհեստաւոր մըն է, այսինքն՝ ատաղձագործ մը, գիտէ՞ք ասիկա:

– Չէի գիտեր:

– Տանը մէջ բնաւ իր արհեստը ի գործ չէ՞ր դներ:

– Երբեք անոր տան մէջ աշխատիլը չեմ տեսած:

Բոլոր այս ժխտական պատասխանները կը ջղագրգռէին ոստիկանութեան տնօրէնը, բայց կարող չէր բան մը ընելու: «Ա՛խ, – կը խորհէր, – եթէ աւստրիացի չըլլար, ես կրնայի շատ լաւ խօսեցնել զինքը»:

Յետոյ խօսքը կրկին պարոն Շվարցի ուղղելով՝ ըսաւ:

– Իրենց վարձքը կանոնաւոր կերպով կը վճարէի՞ն:

– Շատ կանոնաւոր:

– Ուրեմն առատ դրամ ունէին:

– Այնպէս կ'երեւայ:

– Ուրկէ՞ կը գտնեն այդ դրամը:

– Տեղեկութիւն չունիմ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը տեսաւ որ աւելորդ էր աւելի առաջ տանիլ հարցաքննութիւն մը, որմէ կարելի պիտի չըլլար որոշ տեղեկութիւն մը քաղել:

– Ալ ուրիշ հարցնելիք մը չունիմ, – ըսաւ:

– Կրնա՞մ երթալ, – հարցուց պարոն Շվարց:

– Ազատ էք երթալու, – պատասխանեց ոստիկանութեան տնօրէնը:

– Իսկ խոհարարուհի՞ս:

– Պէտք է, որ զինքն ալ հարցուփորձենք:

– Ուրեմն կը սպասեմ, որպէսզի միասին երթանք:

– Ինչպէս որ կ'ուզէք:

Քիչ մը ետքը ներս բերուեցաւ նաեւ խոհարարուհին, որ գերմաներէ ուրիշ լեզու չէր գիտեր: Պարոն Շվարց, որ թրքերէն կը խօսէր, առաջարկեց թարգմանի պաշտօն կատարել, բայց ոստիկանութեան տնօրէնը մերժեց եւ մէկը ղրկեց, որպէսզի գերմաներէն գիտցող մը բերեն:

Բարեբախտաբար միտտիւրիյէթին մէջ Հայ մը կար, որ գիտէր այդ լեզուն:

Հարցաքննութիւնը շատ կարճ տեւեց: Խոհարարուհին այնքան անգիտակ էր տան մէջ անցած-դարձածին, որքան պարոն Շվարց:

Զորս երիտասարդներուն անունն իսկ չէր գիտեր:

Ոստիկանութեան տնօրէնը յուսահատ՝ ճամբու դրաւ պարոն Շվարցն ու խոհարարուհին:

– Եթէ դարձեալ ձեզի պէտք ունենամ, լուր կու տամ, –ըսաւ:

– Կը յուսամ, որ պէտք չէք ունենար, – պատասխանեց պարոն Շվարց չոր ձայնով մը եւ հեռացաւ տնօրէնին քովէն:

Այս վերջինը անմիջապէս իր մօտ կանչեց Տավուսը եւ անոր պատմեց, ինչ որ տեղի ունեցած էր Պարոն Շվարցի հետ:

– Մէ՛ղք որ այդ մարդը աւստրիացի է, ըսաւ լրտեսը, – եւ չենք կրնար զինքը բանտարկել:

– Ի՛նչ օգուտ բանտարկելէ, քանի որ բան մը չի գիտեր կոր...

– Ես վստահ եմ, որ ինքն է այդ խումբին գլխաւորը կամ գլխաւորներէն մին:

– Աւստրիացի մը ի՞նչ պէտք ունի դաւելու Թուրք կառավարութեան դէմ:

– Կը կարծէք, որ ամէն դաւադիր գաղափարի կամ համոզումի մը համա՞ր կը գործէ... մարդիկ կան, որոնց համար այս տեսակ դաւադրութիւնները պարզապէս առեւտրական ձեռնարկներ են, ապրուստի, դրամ շահելու միջոց մը:

– Իրաւունք ունիս, բայց պարոն Շվարցը, կ'երեւայ, որ ծանօթ է դեսպանատան:

– Այդ ալ նշանակութիւն չունի:

Նոյն միջոցին հեռաձայնը հնչեց:

Ոստիկանութեան տնօրէնը խօսքը դադրեցուց եւ գործիքը ականջին տարաւ:

– Պէտրի պէյը հո՞դ է, – հնչեց ձայնը գործիքին մէջէն:

– Այո՛, ես իսկ եմ Պէտրի պէյը:

– Լաւ ուրեմն, ես ալ Ներքին գործերու նախարար Թալէաթն եմ:

– Աղէկ, հրամա՞ն մը ունիք:

– Ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ, խիստ կարեւոր բան մը պիտի ըսեմ:

– Մտիկ կ'ընեմ:

– Ծածկագիր հեռագիր մը առի Սոֆիայի մեր դեսպան Ֆէթհի պէյէն, իմացա՞ր:

– Այո՛, Ֆէթհի պէյէն հեռագիր.

– Կ'ըսէ, որ Ֆախրէտտին եւ Սէլիմ Վիէնայէն գալով՝ Սոֆիա հասեր եւ հոնկէ ճամբայ ելեր են Պոլիս գալու համար, հետերնին ալ պայթուցիկ նիւթեր ունին եղեր:

– Կառախումբը ե՞րբ հոս կը հասնի:

– Հաւանօրէն այս իրիկուն, որովհետեւ հեռագիրը յապաղում կրած է եւ շատ ուշ հասաւ ձեռքս:

– Ուրեմն պէտք եղած հրահանգները կու տամ, որպէսզի կառախումբէն իջնելնուն պէս զիրենք ձերբակալեն:

(Շար. 298)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Տամլամեան 100–ական Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մեսրոպ Տէր–Յակոբեանի մահուան առթիւ եւ Գրիգոր Պոտոսեանի յիշատակին։

Նուպար Դաւիթեանի յիշատակին Օր. Տորա Մանուկեան 5 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Շահմիրեանի եւ ընտանիքին, ինչպէս նաեւ Պետիկեան, Թովմասեան, Նոտարեան, Նէտէլեան ընտանիքներուն, իրենց մօր, մեծ–մօր, ընկերուհի Մարիամ Պետիկեանի մահուան առիթով։ Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Նուարդ Գումրուեանէ 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեանէ 50 Եւրօ։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արտեմիս Իսքէնտերեանի եւ իր ընտանիքին, իրենց հօր՝ Յակոբ Քաբլանեանի մահուան առիթով։ Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ազաչեանէ 50 Եւրօ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

**«ՃԱՆՉՆԱՆՔ
ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ
ՈՒ ԱՆՈՆՑ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»**

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

COMMUNIQUE

Dans le cadre du 58ème anniversaire de la Libération de Marseille, une messe de requiem, en hommage aux combattants morts au Champ d'Honneur, sera célébrée par Mgr. Daron GEREJIAN, **le dimanche 8 septembre à 11 heures** en la Cathédrale Apostolique arménienne. A l'issue de cette messe, M. Charles DERDERIAN, président fondateur de l'AMICALE DES ANCIENS COMBATTANTS FRANCAIS D'ORIGINE ARMENIENNE 14/18 et 39/45 annoncera son départ et procédera à l'investiture au poste de président de Jean-Pierre AZILAZIAN.

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ARNOUVILLE

Le Vendredi 13 SEPTEMBRE de 18h à 20h,au 71, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

La reprise des cours aura lieu le **lundi 16 septembre.**

Les cours de **langue arménienne** sont dispensés à partir de l'éveil (3 ans) jusqu'au baccalauréat, ainsi qu'un cours du soir destiné aux adultes. Les cours de **chant** sont dispensés aux enfants, adolescents et adultes. Conférence trimestrielle **d'histoire arménienne** ouvert à tout public. Les cours de **danse folklorique** sont dispensés aux enfants et adolescents de 6 à 18 ans. Les cours de **kotchari** mensuels sont dispensés aux adultes et adolescents. Des cours d'art culinaire auront lieu une fois par mois.

VIENNE
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

MERCREDI : de 14h à 16h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.

SAMEDI : de 14h à 17h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...
— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants
— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h
— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.
— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**
— Le goûter est offert aux enfants.
— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին բնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) Թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) Հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21–ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8–էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14–էն 17

3–էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն։

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
Տիկին ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ–ՊԱՆԻՔԵԱՆին
☎ 01. 48. 93. 57. 33

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à S P F A, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19
——— (Programme détaillé sur demande) ———

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
DIMANCHE
8 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ԹԻՒ 284

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.508 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.508

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Հազարամեակ մը առաջ գրուած, Մատեան Ողբերգութեանը կը ստեղծէ գրեթէ անմիջապէս իր աւանդութիւնը: Ծանօթ է որ այս բառը բազմադիմի յղացք է, իր մէջ կը համադրէ հէքեաթը, առասպելը, կազմակերպուած կրթանքը, սերունդէ սերունդ փոխանցուող գաղափարները, սովորութիւնները, գրական ձեւերը եւ դեռ շատ մը ուրիշ գրաւոր թէ բանաւոր, գիտակից թէ անգիտակից, պիտի ըսէի, տուեալ, որ նոյն ատեն տեւականապէս ենթակայ է փոփոխութեան: Գրիգորի գլխաւոր երկի ստեղծումէն ետք՝ աւանդութիւնը իր բոլոր եզրերով կը յայտնուի գրքին առնթեր: Յայսմաւուրքի կէս–ճշմարիտ–հրաշալուր վարքը, ժողովրդական հէքեաթին սուրբը, եկեղեցիին ճգնողը, բայց նաեւ գրքին սրբազան ու բուժիչ առարկայի, համայլի վերածումը, մաս կը կազմեն այն հոլովոյթին, որուն աւելի վերին խաւին կը պատկանին Նարեկին տրուած մեկնութիւնները, յարասութիւններն ու թարգմանութիւնները:

Ցղումի վայր, սրբազան խօսք, բանաստեղծական բնատիպ, աղօթագիրք, աստուածաբանական ձեռնարկ, լեզուական շտեմարան՝ Մատեանը կեդրոնն է մեր մշտային կեանքին ու գրականութեան, եւ իբրեւ այդ՝ թիրախը այլազան ներդրումներու, որ անոր ընթերցողները կը փոխանցեն սերունդէ սերունդ: Եթէ երկը կ'արտադրէ ընթերցողներու դասեր –ամէն մեծ երկ ատիկա հարկ է ընէ, աւելի կամ նուազ չափով– այդ ընթերցողները կը բանեցնեն մեկնաբանութեան մեքենան, ինչ ալ ըլլայ անոր օրինավիճակը: Ի հարկէ փորձը պիտի ըլլայ հոս քակելու այս հազարամեայ աւանդութեան կծիկներէն մի քանին. Մատեանի ընկալումին ամբողջական քննութիւնը, անոր ենթադրեալներուն բացայայտումը, պիտի պահանջէին համապարփակ աշխատանք մը, որ համարժէքը պիտի ըլլար մեր մշակութային ամբողջ աւանդութեան քննարկումին:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ ՄԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մատեանը կը պատկանի գիրքերու այն բացառիկ կարգին, ուր ընթերցողը անդադար ներկայ է: Սկիզբէն: Ընթերցող է նախ եւ առաջ գրքին «հսկողը», որ, Աստուծոյ հետ իր երկխօսութեան երկայնքին, չի դադրիր անդրադառնալէ իր գրածին ու ըսածին, յղուելով միշտ նախորդ կամ գալիք էջերուն: Մատեանի գրողին այս ինքնայղումները, բազմաթիւ եւ բազմատեսակ, անխուսափելիօրէն կը կրեն իրենց մէջ ինքնամեկնաբանական տարրեր: Ուստի կարելի է ըսել որ գիրքը կը կարդացուի գրուած պահուն, կարծէք անոր վերջը սկիզբն ըլլար: Ըսեր եմ այլ տեղ, որ գիրքը կը գրուի ժամանակէն ու տարածութենէն դուրս, ցերեկէն, գիշերէն ու շրջապատէն անդին, վերջին Դատաստանի հորիզոնով: Տարօրինակ լռութիւն մը կայ հոն, ինչ որ կը վերաբերի առօրեային, պատմութեան կամ պատմական իրադարձութիւններուն հանդէպ: Հիմնովին բանասիրական մարզանք է Նարեկացիի ժամանակը հոն փնտռելը: Ամէն գլուխ, որոշ չափով, կը կրկնէ նախորդը, կ'աւելնայ, կը բարդուի անոր վրայ. ենթախորագիրը՝ «վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան» նշում մըն է որ նկատի ունի այս անհուն «միօրինակութիւնը», տեւական գնացք մը որուն յանգման կէտը կը խուսափի: Ամէն գլուխ կ'ենթադրէ, երբեմն կը յիշէ, կը կարդայ նախորդը եւ կ'արձակուի դէպի յաջորդը: Օղակ մըն է ընդարձակ շղթայի մը մէջ: Իր մատեանը Գրիգոր ինք կը կոչէ բազմաստեղնեան «հրաշակերտութիւն միադոյ», բազմամաս եւ մէկ հրաշակերտ. այդ բառը հիներուն մօտ կը նշանակէր միայն հրաշալի կառուցուածք եւ կը գործածուէր, քիչ մը հռետորական գեղեցկագիտութեան մը սահմաններուն մէջ, ամէն բացառիկ կամ շքեղ կառուցուածքի համար. բնաւ երբեք «եկեղեցիի» համարժէքը չէր: Կարեւորը սակայն այն է որ Գրիգոր, ինք արդէն մեկնաբան, իր գործը կարդալու բոլոր անթացուպերը կու տայ իր ընթերցողին: Մեկնաբանութեան մեքենան կը սկսի երկէն իբրեւ անոր մէկ մասը: Գրքին հսկող–գրողը անոր առաջին ընթերցողն է. իսկ գիրքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Աստուծմէ շնորհուած խօսք մը եւ Աստուծոյ ընծայուող նուէր մը, պատուէր մը (Գ, գ), յիշատակարան մը, կտակ մը կամ պարզապէս աւանդ մը: Ըսուած է արդէն, կը բաւէ կարդալ. «Ա՛ռ զաւանդ մաղթանացս եւ տու՛ր զողորմութիւն քո շնորհացդ» (Բ, բ): Աստուծոյ ուղղուած խօսքը, զոր անոր Հոգին կը յարուցանէ, կը ներշնչէ հսկողին, աւանդ մըն է. նուէր, ընծայ, տուր, ի պահ դրուած խօսք, փոխանցուած բան: Ուրիշ տեղ Գրիգոր խոստովանութիւնը կը նկատէ նոյնպէս աւանդութիւն (ՀԲ, ա): Բայց ոչ միայն երկը է «աւանդ գովեստի» (ՀԲ, բ), այլեւ մեղաւոր հոգին է «աւանդ վաճառեալ» (ԾԶ, բ), կամ «աւանդ կորուսեալ» (Դ, ա):

Տեղը չէ այստեղ հետեւելու աւանդ–աւանդութիւն–աւանդել յղացքի ճիւղաւորումներուն, որոնք կը ցանցարկեն Նարեկացիի գրութիւնը ծայրէ ծայր: Ստոյգ է սակայն որ Գրիգորի համար գրած խօսքը (խօսքը միշտ կը գրուի Մատեանին մէջ, գիրը միշտ կը խօսուի, այսինքն՝ միշտ ձայնի, ձայնականութեան մակարդակին ենք) աւանդ մըն է, որ կու գայ աստուածային առաջին աւանդէն եւ կ'աւանդուի, կը փոխանցուի հսկողէն Աստուծոյ, կը վերադարձուի անոր: Գիրքը իր սկիզբը ունի աստուածային շնորհը, որով կը մտնէ սրբացման հոլովոյթին մէջ կը դառնայ սրբազան մատեան, մատեանին իսկ մէջ (Բան ՁԸ): Նորէն գրուած է. «Օրհնեալ սրբեա՛ զտառ մատենի այսր ողբերգութեան»: Սրբելը թէ՛ մաքրել, ջնջելն է, թէ՛ սրբացնելը:

Ըստ ամենայնի Մատեանը կը կանչէ ընթերցողը, որուն կը փոխանցուի: Երրորդ Բանը գրեթէ ամբողջութեամբ անոր կը վերաբերի: Ըսուած է որ գիրքը կ'ուղղուի համայն բանականներուն, «առ ամենայն հասակ տնկեցեալ յերկրի ազգ բանականաց» (Գ, բ), տեսակ մը տիեզերական ընթերցողի, ազգութեան, դասակարգի, դաւանանքի սեռի տարբերութիւններէն անդին: Նոյն ատեն գիրքը կ'աւանդուի ընթերցողներու մարմնական ու հոգեկան ցաւերու բժշկութեան համար. «Եւ արասցես զսոյն ընթերցողացն ի սիրտս յատակս բժշկութիւն հոգւոց եւ մաքրութիւն յանցանաց...», իբրեւ դեղ կենաց: Անշուշտ, գիրքը կրնայ դեղ նկատուիլ եւ կրնայ բանիլ իբրեւ այդ՝ միայն այն ատեն երբ անոր մէջ կը խառնուի աստուածային բուժիչ շունչը, որով ինք ալ կը դառնայ արարող, ազդող, ընթերցողը փոխող միջոց:

Այսպէս, Աստուծոյ հետ երկխօսութիւնը կը մտնէ աւանդի մը տուչութեան հոլովոյթին մէջ, փոխանցումին, յօրինումին, ուր գրողը կ'աւանդէ իրեն աւանդուածը: Երկխօսութիւնը կը կանչէ բոլոր ընթերցողները որ կարդան գիրքը: Ինչ որ կ'ըսուի գրքին մէջ, տեղ մը, ճգնաւորներու դասին առթիւ, կը զօրէ նաեւ բոլոր կարդացողներուն. «Ընկալարո՛ւք», ընդունեցէ՛ք, «աւանդութիւն խոստովանութեան» (ՀԲ, ա), այս գիրքը ձեր հոգեկան շէնքի փրկութեան համար: Իբրեւ այդ՝ Մատեանը կը ստեղծէ բոլոր պայմանները մեկնութեան, բոլոր պայմանները «թարգմանութեան», ինչպէս կ'ըսէ Գրիգոր այլազան առիթներով (Գ, գ): Թարգմանելը հոս լեզուէ լեզու անցումի մը չի վերաբերիր, որքան փոխանցումին, փոխադրումին, վերլուծումին, մեկնումին, իմաստի տնտեսումին:

Մատեան Ողբերգութեանը ինք իսկ կը հիմնէ աւանդումի շղթային անհրաժեշտ մեկնաբանութեան կարելիութիւնը: Փաստօրէն ան կ'ուզէ, կը պահանջէ իր թարգմանութիւնը, նոյնիսկ եթէ անթարգմանելի է: Ցարակարծիքը պէտք է պահպանել, եթէ որեւէ բան կ'ուզենք հասկնալ թարգմանութենէն: Փոխանցումը, ժառանգումը կ'ենթադրեն մեկնաբանութեան աշխատանքը. գիրք մը, իմաստային ցանց մը, որ որոշադրելի ըլլայ, յոգնակիի աշխարհը, ուրկէ ամէն ընթերցող ընտրէ իր կարդալիքը, որուն շնորհիւ թարգմանէ աշխարհը իրեն, ուր թարգմանէ, ճանչնայ ինքզինք, որուն լեզուին մէջ իր գոյութիւնը վերծանէ: Ասով է որ մեկնաբանութիւնը կը դառնայ ծնուցիչ ու ստեղծիչ: Նարեկին սուրբ առարկայի, բարձի տակ դրուող հատորի վերածումը հեռու չէ ասկէ: Ան ալ մեկնաբանութեան կերպ մըն է: Ի հարկէ սրբազան մատեան, ուր խօսող շունչը մասամբ գերբնական է, եւ ըստ այնմ՝ կը փակէ խօսքին շրջանակը, կազմելով անոր աւարտը. «Զսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա՛», սկսածս դո՛ւն աւարտէ՛ (Գ, դ): Մատեանը կը մնայ թարգմանելի. այսինքն՝ հոն աւանդուող խօսքը յստակ ու մեկին չէ: Ուր բացարձակի փորձառութիւն մը կայ, այլ խօսքով՝ ուր բացարձակը կու գայ շնորհուիլ, տրուիլ, այնտեղ խօսքը կը դառնայ վերծանելի, մեկնելի, բացայայտելի: Որովհետեւ մութ, որովհետեւ կրող անասելիի կնիքը: Ուստի՝ Մատեանի մթութիւնները կամ անոր վերագրուած խրթնութիւնները պարագայական չեն, սանկ քիչ մը քմահաճ, արուեստակեալը սիրող, ճոռոմ, դեռ «սոփեստ» հեղինակի մը յատուկ: Բացարձակին բախումին ձգտող, գերագոյն իմաստը սպառելու ելած գիրք մը հազիւ թէ կարենայ ամբողջովին «թափանցիկ» ըլլալ: Հոն գրուած փորձառութիւնը անոնցմէ չէ որ մարդկային լեզուին մէջ ու անով կրելի ու լիովին գրելի ըլլար: Այս անկարելիութիւնը, անկրելիութիւնը չի գար միայն լեզուէն, մարդկային տկարութենէն, որքան փորձառութեան իսկ «էութենէն»:

Եւ կը սկսին մեկնութիւններն ու լուծմունքները:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջնադարուն, ձեռագրի առատ արտադրումէն անդին Մատեանին ժառանգումն ու ստանձնումը կ'առնեն կրկնակ ճամբայ. մեկնողական ու բանաստեղծական: Այս բաժանումը յարաբերական իմաստ ունի, ինչ որ բանաստեղծական կը կոչուի կ'ենթադրէ մեկնողականը, երկուքն ալ ըլլալով գրքին տարբեր ընթերցումները, բացայայտ կամ ներյայտ կերպով անոր հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող «կրկնագրութեան» մը կերպին տակ:

Ինչ կը վերաբերի մեկնողականին, ասոր աւանդութիւնը թերեւս կ'երթայ գրքի անմիջական յօրինումին շրջանակը: Անկարելի չէ որ Մատեանի կազմուելէն առաջ, անկէ մասեր շրջած ըլլային: Մեզի հասած են սակայն ոչ միայն իսկ Մատեանի օրինակը (1173), այլեւ մեկնողական փորձի հատուածները: Պատարագի Մեկնութիւն (ՊՄ) աշխատութեան մէջ (1177), արդէն խորհրդատետրի երկու հատուածները կ'ենթարկուին «բացայայտութեան» աշխատանքին: Լամբրոնացի իր կերպը կը սահմանէ իբրեւ «իմաստասիրութեամբ բացայայտութիւն աստուածային խորհրդոց» (աստուածային խորհուրդներու իմաստասիրական բացայայտութիւն): Բացայայտելը, ի բաց հանելն է, ծածկեալը վեր բերելը, արտաբերելը, դժուարիմաց խօսքերու պարզումը: Միջնադարու գրեթէ բոլոր Սուրբ գրքերու մեկնութիւնները կը միտին «զմթութիւն բանի» լուսաւորելու, գրուածին մէջէն հանելու, թարգմանելու «աստուածային խորհուրդը»: Մեկնութիւնը, իր ամէնէն բարդացեալ կերպերուն մէջ անգամ, կ'ենթադրէ քօղարկուած, մթնցած, բայց գոյ իմաստ կամ խորհուրդ: Լամբրոնացի գիտէ որ մեկնողական աշխատանքը կը սկսի քննութեամբ «զզօրութիւն բանի» (ՊՄ 55): Իսկ այդ զօրութիւնը գրեթէ արիստոտելեան «էներկէան» է, երկին ներգոյակ ուժը, ինչ որ յետնաբար կոչուած է բանին զօրութիւնը, խօսքին շարժիչ ներգործօնութիւնը: Մեկնութեան շնորհիւ գրուած խօսքին մէջ զօրութենապէս եղածը կու գայ լոյսին, կը դառնայ մեկին (մութէն բաժնուողը եւ ընթերցողին մեկնուողը կը դառնայ մեկին, պարզ ու մէկ):

Նարեկեան հատուածներու մեկնութեան –աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել խորհրդանշական յարասութեան– ընթացքին է որ Լամբրոնացի կը խօսի մեկնութեան մը սահմանին մասին: Այսպէս, կը գրէ թէ «անմարթ եւ անկար է ուրուք զաղօթից բան մեկնիլ. զի նա իւր լծակից եւ աղ համեղութեան ունի զիղձ տոփման հոգւոյն ասողին՝ որում քաղցրանայ յաւէտ» (ՄՊ 255). այսինքն՝ անկարելի է աղօթքը պարզել ամբողջովին, «զայն բանիւ մարմնացուցանել չիք հնար»: Ուստի՝ ինչպէ՞ս կարելի է զայն «ուսուցանել». «փորձիւ ոք ընդ կիրթ նորին անցեալ ծանիցէ»: Ուրիշ խօսքով՝ միայն անձնական փորձով գրուածը կը դառնայ ընթեռնլի: Նոյն էջին մէջ, կ'ըսուի. «Մի կարծես գիտել բնաւ կամ ուսանել յօտարաց մինչ չեւ ի քէն է սորին տեղեկութիւն բղխեցեալ. եւ յորժամ ուսանիս, ապա հաստատես յանձն թէ ոչ գիտես»: Եթէ քու մէջդ, քեզմէ չի բխիր բանին ճանաչումը, ապա չես կրնար զայն սորվիլ գրուածէն: Ուրեմն՝ մեկնութիւնը պայմանաւոր է անձնական փորձով, որ մեզ կը դնէ գրուածի փորձառութեան մէջ:

Ըստ ամենայնի, այս փորձը կարեւոր յղացք մըն է Լամբրոնացիի աշխատանքին մէջ: Փորձը նկատի ունի ոչ միայն ինչ որ կը կոչենք անձնական փորձառութիւն, «ապրում», այլեւ տեսակ մը «յայտնութիւն»: Անոր մէջ տեղի կ'ունենայ բխումը, անոր մէջ կը յայտնուի այլութիւնը, այն որ կարելի դարձուցած է գրուածը: Փորձին մէջ մեզի կը տրուի «տեղեկութիւն» մը, որ ի վերջոյ ուսանելի չէ: Կը հասկցուի որ մեկնութիւնը սահման մը ունի, որ զայն թէ՛ կը սահմանաւորէ, թէ ալ կը սահմանէ: Ամէն ոք պարտի ընել իր փորձը, անիկա անհրաժեշտ է մեկնիչին ինչպէս ընթերցողին: Մեկնութիւնը ունի մէկ պաշտօն. կը պատրաստէ ընթերցողը խորհուրդի ընկալումին. ընկալում՝ որ ինք անհնար է, եթէ արդէն զայն չես փորձած... Մեկնողական գոց շրջանակն է ասիկա, արդէն ծանօթ: Սրբազան խորհուրդը, խօսքը կը վրիպի մարմնաւորումէն, եւ զայն «ի բաց ձգել, պատմել անարգութիւն է», կ'ըսէ Լամբրոնացի: Որով մեկնութիւնը հոգիի ու մտքի պատրաստութիւնն է գալիքի մը որ կախեալ չէ մեկնողէն, ինչպէս չէ ընթերցողէն: Մեկնութեան մը ծայրակէտին կը բացուի անծանօթը: Հոնկէ կրնայ բխիլ, հպիլ–անցնիլ բոլոր անուններէ զանցող Աստուած:

Մեկնութեան այս տեսութիւնը վճռական դեր կը կատարէ Մատեան Ողբերգութեան ապագայ ընկալումներուն համար: Ինչ որ զայն կը հիմնէ անոր սրբա-

(Շար.ը Գ. էջ)

Sur une nouvelle traduction du NAREG(1)

par Jean-Pierre MAHÉ
Membre de l'Institut

Si l'on pouvait comparer entre eux, indépendamment de leur langue et de leur nation, les auteurs chrétiens de toutes les époques, saint Grégoire de Narek prendrait place, à coup sûr, parmi les plus grands, à côté de saint Ephrem, saint Augustin ou saint Jean de la Croix. Et s'il est, actuellement, beaucoup moins célèbre que bien d'autres pères de l'Eglise qui n'ont pas le centième de son génie théologique et littéraire, cela tient simplement au fait qu'il a écrit en arménien et que la première traduction française complète de son œuvre, par le Révérend Père Isaac Kéchichian, ne remonte qu'à 1961, tandis que la version anglaise de Thomas Samuelian vient seulement de paraître en 2001.

C'est pourquoi, bien qu'il n'ait pas cessé pendant dix siècles —de l'achèvement de son œuvre, en 1002, jusqu'à nos jours— d'être lu, copié, expliqué et médité en langue arménienne, c'est, du point de vue de la littérature mondiale, un auteur tout neuf et qui reste encore presque entièrement à découvrir. Mais justement les deux dernières décennies du XXe siècle ont vu paraître, en Arménie et à l'étranger, d'importants travaux de recherche qui nous ouvrent la voie d'une compréhension plus profonde et historiquement mieux fondée du **Narek.**

Ainsi, par un examen méthodique des manuscrits du Matenadaran, Hratchia Tamrazian a reconstitué, en 1986, l'œuvre du maître de Grégoire, son oncle Anania de Narek, que l'on croyait à tort à jamais disparue[2]. Peter Cowe a donné en 1991 une traduction anglaise du **Commentaire sur la liturgie** de l'évêque Khosrov, le père de Grégoire, avec une très précieuse étude sur la vie et sur la théologie de cet auteur[3], dont Vazguen Galstian a retrouvé et édité en 1994[4] les **Discours aux ecclésiastiques,** jusqu'alors tout à fait inconnus.

Ces découvertes nous invitent à ne plus considérer le **Narek** comme un chef-d'œuvre sans antécédent ni postérité, isolé par son éminence, comme un météorite tombé du ciel sur la rive sud du Lac de Van, quelque cent ans après la cathédrale d'Aghtamar, aussi étrange, aussi inattendu que ce prodigieux édifice ! Bien au contraire, nous connaissons maintenant la famille qui l'a fait naître, l'école[5] dont il est issu, l'évolution dont il est le fruit, et nous saisissons mieux le génie personnel de son auteur.

Grégoire a vécu l'époque où l'empereur byzantin Basile II, écrasant les Bulgares dans les Balkans, a cru pouvoir reprendre son expansion vers l'Est, en annexant progressivement les royaumes et principautés arméniens. Condamnée par les historiographes de l'Arménie bagratide, —Aristakès de Lastivert et Yakob de Sanahin (source de Mathieu d'Edesse), qui y voient, **post eventum** la cause principale des victoires seldjoukides de la seconde moitié du XIe siècle—, la politique byzantine était beaucoup mieux tolérée au Vaspourakan. Rien ne prouve, en fin de compte, que les rois Artsrouni aient quitté leurs domaines sous la contrainte en 1021. En tous cas, leur fidèle sujet, Grégoire de Narek, était un admirateur de Basile II et un partisan de l'empire, où il reconnaissait une institution providentielle, au service de toute la «nation» des chrétiens.

Invité à écrire en 1993, pour l'**Histoire du Christianisme**[6], un long chapitre sur l'église arménienne de 611 à 1066, j'ai pu replacer à loisir la position originale de l'école de Narek dans le développement du monachisme arménien. Au lieu d'axer la formation théologique sur les «arts liberaux» littéraires (grammaire, rhétorique, dialectique) et mathématiques (arithmétique, musique, géométrie et astronomie) pour s'élever vers Dieu par abstraction et généralisations successives, comme on le faisait à Sanahin, Anania de Narek, avait retrouvé, chez Evagre et Koriour, l'art des larmes, l'intuition et l'illumination du cœur. Au parcours didactique des disciplines intellectuelles, il avait substitué une voie intérieure de cheminement spirituel.

Pour ma part, ayant appliqué aux traités hermétiques, les analyses de Pierre Hadot sur les exercices spirituels dans la philosophie antique[7], je fus convaincu par la lecture de Tamrazian que la même clef valait également pour le **Narek**, dont je m'appliquai à comprendre le plan, non pas comme un exposé discursif, mais comme un recueil gradué ordonnant les étapes d'une procession symbolique, de la porte à l'autel, à travers les trois salles d'un temple immatériel, à la fois familier et céleste. Car, de franchir le seuil d'une église implique la profession de foi et la confession des péchés; prier sous la coupole, semblable au ciel visible, c'est déjà aspirer à la vie céleste, quitter les mœurs des quadrupèdes pour se mettre à l'école des anges; communier aux mystères de l'autel, c'est anticiper les fins dernières, crever le firmament et gagner le glorieux sanctuaire.

Mais l'exercice n'est profitable que s'il est effectivement pratiqué, c'est-à-dire non seulement lu, mais intériorisé, éveillant tour à tour les facultés sensibles et intellectuelles de l'âme: ouïe, raison, jugement, et imagination. C'est ici que la forme poétique du discours joue un rôle essentiel. A vrai dire on pourrait douter que Grégoire ait réellement écrit en vers. Aucun manuscrit ne l'indique dans tout le Moyen âge. Garegin Trapizoni fut le premier à disposer le texte en lignes inégales pour en dégager la structure rythmique dans son édition du **Narek** parue à Buenos Aires en 1948.

Cependant les indications de l'auteur lui-même nous assurent de ses intentions poétiques. Dans son mémorial, il se qualifie de *բանահիւս* «tresseur ou ajusteur de mots». Il prétend imiter les thrènes lyriques des plureuses (*Բանաստեղծութիւն*, LL26, 1. 27,1) et s'accuse, à l'occasion, de limiter chichement sa componction à la mesure du vers (LL5,6). Il définit son livre comme «un poème de supplications, pleines de figures et d'arcanes» (LL93, 7).

Simplement, la métrique complexe du texte obéit à des règles qui nous sont parfaitement inconnues, autorisant une très grande variété. Rien à voir avec les quatrains réguliers et les vers monorimes de Nersès Chnorhali. Le rythme puissant du **Narek** ne se laisse par emprisonner dans des formules prévisibles et uniformément répétitives. Il ne cesse de nous surprendre par ses brusques ruptures et la force de ses élans.

Il est extrêmement difficile d'en communiquer l'intuition à un lecteur français. Isaac Kéchichian s'y est efforcé en décalquant le texte avec beaucoup de minutie et d'exactitude philologique. Il s'est même astreint à respecter l'équilibre syllabique de nombreux développements. Mais l'exactitude a ses limites. Elle peut conduire à des traductions trop longues et si lourdes qu'elles compromettent le rythme poétique.

Par exemple, quand le poète s'écrie

Մի՛ լիցի ինձ երկնել, եւ ոչ ծնանել,
Ողբալ, եւ ոչ արտասուել,
Խորհել, եւ ոչ հառաչել,
Ամպել, եւ ոչ անձրեւել··· (LL2,3)

Isaac Kéchichian traduit scrupuleusement : «Ne permets pas que j'aie les douleurs de l'enfantement et que je n'enfante pas/ ; que je me lamente et que je ne verse pas de larmes/ ;que je médite et que je ne soupire pas/ ;que j'amasse des nuages et qu'ils ne se résolvent pas en pluie».

Irréprochable du point de vue grammatical, cette exactitude sourcilleuse coûte stylistiquement très cher à l'interprète. La première personne du singulier, que le poète indique une fois pour toutes par un simple monosyllabe (*ինձ*)est ici répétée à huit reprises, aggravée à chaque fois de la conjoction «que». Ce que Grégoire dit d'un mot (*երկնել*), le traducteur le dit en huit («que j'aie les douleurs de l'enfantement»); et ainsi pour tous les verbes suivants.

C'est pourquoi j'ai préféré être plus elliptique: «Ecarte loin de moi, douleurs sans enfantement/, deuils sans larmes/, méditation sans soupirs/, nuages sans pluie». Le rythme ainsi créé est assurément plus rapide que celui de l'original, mais il est immédiatement sensible au lecteur français. Il épargne l'enlisement syntaxique d'une longue série de subjonctifs et de locutions nominales-verbales.

On pourrait objecter que le sens du texte est moins clairement rendu. Encore faut-il s'entendre sur ce qu'est la clarté. C'est, à mon avis, l'absence d'ambigüité. En ce sens là, «nuages sans pluie» n'est pas une traduction moins claire de *ամպել եւ ոչ անձրեւել* que «que j'amasse des nuages et qu'ils ne se résolvent pas en pluie». Cette dernière interprétation est assurément plus explicite. Mais la traduction d'un texte poétique ne doit être ni une paraphrase ni une explication. Elle doit au contraire préserver les énigmes et les ellipses du texte.

La clef de ces mystères est souvent scripturaire. Par exemple, le poète implore :

Բա՛րձ յինէն, կեցուցիչ, զվտանգ պարտեացս,
պանծալի լծակաւ ամբառնալեաց նոր տապանակիդ: (LL92, 10)

Isaac Kéchichian propose: «Ote de moi, Source de vie, le poids de mes dettes, grâce au joug glorieux des commandements de ton nouveau tabernacle», et il renvoie à Matthieu 11,30: «Mon joug est doux et mon fardeau est léger».

Cette interprétation présente l'inconvénient de traduire *լծակ* «levier», comme si l'on avait *լուծ* «joug». Il est vrai qu'étymologiquement *լծակ* est un diminutif de *լուծ*. A supposer même que ce sens primitif de «petit joug» (en grc **zygion** et non **zygon**) soit conservé ici, l'imposition d'un joug, même léger., n'est pas le meilleur moyen de soulager un fardeau. L'allégement n'est que relatif par rapport à un joug plus lourd. Assurément, le Christ entend que l'évangile est plus facile à supporter que la Loi.

Toutefois, dans ce passage de **Narek,** ce n'est pas de la Loi qu'il s'agit, mais de l'Arche d'alliance (*տապանակ*). Cela nous oriente vers **Exode** 25,14, où l'on voit les barres d'acacia plaquées d'or, passer dans des anneaux de métaux précieux, qui permettaient de transporter l'Arche. Comme sa devancière de l'Ancien Testament, l'Eglise, arche de la nouvelle alliance, dispose, grâce aux sacrements, de semblables leviers, qui lui servent à soulever les masses de péchés d'une façon plus prodigieuse encore. Nous traduisons donc : «Soulage-moi, toi qui donnes la vie, du fardeau menaçant de mes dettes, grâce aux glorieux leviers, aux prodigieux élevateurs de ton arche nouvelle. On préserve ainsi le sens habituel de *լծակ*, on identifie correctement l'allusion scripturaire de l'auteur et surtout —ce qui est essentil à la poésie— on préserve la cohérence de la métaphore.

Tout traducteur lutte sur deux fronts à la fois: celui de la langue originale, et celui de la langue de traduction. Il lui faut arracher son secret à l'une et domestiquer l'autre, l'habituer à recevoir un message étranger, qu'elle a naturellement tendance à rejeter. Ce double combat est encore plus dur quand on traduit le **Narek,** non seulement parce que la langue de Grégoire est obscure, d'une syntaxe extrêmement complexe, truffée de composés savants et de néologismes, mais surtout parce que le poète, comme l'a bien noté Krikor Beledian[8], place le langage devant une épreuve impossible : dire Dieu, exprimer l'illimité dans un nombre limité de mots et de vocables, signifier le toujours-présent, l'éternel, l'immuable, dans une succession de sons et de syllabes.

C'est un défi prométhéen, un effort titanesque, pour se placer, comme créature finie, sous le regard infini de Dieu. Mais j'ajouterai, de mon point de vue personnel, que ce qui distingue radicalement les paroles que Grégoire adresse à Dieu des profondeurs du cœur du dialogue de Zeus avec Prométhée, ce qui oppose la tragédie d'Eschyle à la tragédie chrétienne de Narek, c'est le mystère de l'Incarnation.

Goethe fait dire à Prométhée: «Me voici, je pose; modèle les hommes à mon image ! Une race qui me ressemble, pour souffrir, pour pleurer, pour jouir et pour s'amuser, et sans aucun respect pour toi — comme moi-même!» On ne saurait mieux faire sentir combien l'immortel et le mortel sont opposés, étrangers l'un à l'autre. Mais le Dieu de Grégoire n'est pas une abstraction céleste, une puissance surhumaine, c'est le Verbe incarné, c'est Jésus-Christ qui s'est fait homme. C'est lui qui nous apprend comment prier le Père, c'est sa propre parole qui supplée aux insuffisances de notre langage.

On le voit bien dans le déroulement du **Narek.** Au début (LL1) Grégoire tente d'offrir en holocauste l'aveu exhaustif et sincère de ses fautes. Mais il se découvre aussitôt, déchiré au fond de lui-même —mauvaises pensées contre bonnes— incapable de vraies larmes de repentir, effrayé par la horde hideuse des péchés mortels (LL6). Il sombre dans le désespoir et referme la porte du dialogue avec Dieu (LL7). Au moment où il anticipe déjà sa propre damnation (LL8), les trois vertus théologales, foi, espérance et charité (LL10-15), viennent à son secours. En s'incarnant, le Christ, bon Samaritain (LL14), le ramasse inanimé, sur la route de Jéricho,, à l'opposé de la Ville sainte; comme un bon pasteur (LL15), il le hisse sur ses épaules et lui rend la parole, que lui avait ôtée l'abrutissement du péché.

Si je pouvais formuler un vœu, je souhaiterais m'être laissé emporter, moi aussi, par cette analogie. Certes, quand j'ai commencé à traduire le **Narek**, en 1980, je n'étais pas vraiment conscient des difficultés où je m'engageais. Mais j'ai été captivé dès les premiers mots; l'émotion m'a fait découvrir un langage que je ne connaissais pas. En réfléchissant aux meilleures transpositions des phrases arméniennes, j'ai souvent eu l'impression de reconstituer de mémoire une musique que j'avais entendue autrefois, de retrouver les harmoniqus cachées de poésies françaises apprises par cœur depuis l'enfance.

Ayant achevé, en 1985, une première traduction, j'ai commencé à avoir des doutes. Etant agrégé de grammaire, je suis le premier conscient des risques que j'ai pris en traduisant selon le sens beaucoup plus que selon la structure lexicale et syntaxique du texte. Pourtant, quelque quinze ans plus tard, une lente pénétration de l'œuvre, de son environnement historique et de sa signification intrinsèque m'a peu à peu incité à reprendre le travail et à le mener à terme avec la collaboration très active et très diligente de mon épouse.

(1) *Grégoire de Narek,* Tragédie, *introduction, traduction et notes par Annie et Jean-Pierre Mahé, Louvain* (Peeters), *CSCO* 584, 2000, 837 *p. Ci-dessous, nous renvoyons à l'œuvre de Grégoire, par LL* (Livre de Lamentation), *avec le numéro du chapitre et du paragraphe.*

(2) *Հ. Հ. Թամրազյան, Անանիա Նարեկացի, Երևան*, 1986:

(3) *S. Peter Cowe*, Commentary on the Divine Liturgy by Xosrov Anjewaci', *NY* 1991.

(4) *Վ. Գալստեան, «Խոսրով Անձեւացի. Խօսք առ եկեղեցականս», Էջմիածին*, 1994, N° 6–7, *էջ* 38–46:

(5) *Հ. Հ. Թամրազյան, Նարեկյան դպրոցը, Երևան* 1999:

(6) *Jean-Pierre Mahé, «L'église arménienne de* 611 *à* 1066», Histoire du christianisme, *t.* 4, *Paris* 1993.

(7) *Pierre Hadot*, Exercices spirituels et philosophie antique, *Paris*, (*Etudes augustiniennes*), 1981.

(8) *Krikor Beledian*, Grégoire de Narek dans les limites du langage, *Venise* 1985 (*en arménien, avec un résumé français. p.* 155-157).

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար.ը Ա. էջէն)

ղան խօսքի վերածումն է: Լամբրոնացիէն մինչեւ Հ. Գ. Աւետիքեանի Նարեկլուծը, անցնելով միջնադարեան անանուն մեկնութիւններէն, Նարեկացիի աւանդութիւնը կը մնայ սրբազան խօսքի պարզումի հոլովոյթի մէջ, կը հպատակի ուսուցողական, ճգնողական կամ աստուածաբանական պէտքերու: Պատահական չէ որ Նալեան պատրիարքի աշխատութիւնը սկսի ընդարձակ ներածութեամբ մը, կեդրոնացող՝ գլխաւորապէս աղօթքը իբրեւ «երկնային բանալի» թեմային շուրջ:

Արդի ժամանակներու երկու մեկնողական ձեռնարկները, Նալեանի եւ Աւետիքեանի, հաւատարիմ են Լամբրոնացիի աւանդութեան կամ պարզապէս մեկնութեան միջնադարեան տեսութեան: Նալեան պատրիարք իր մեծածաւալ գործը կը սկսի «մատըերելով» որ «ներքին գեղեցկութիւնք բանից Սրբոյն Վարդապետիս, բաւիք՝ իբր ամփոփք թագուցեալ էին, վասն այնորիկ ջանացաք ձեռնարկել առ ի զբաւսն լուծանել» (էջ ԺԵ): Իսկ Հ. Գ. Աւետիքեան Մատեանին մէջ «համատարած սփռեալ տեսանեմք զանյայտութեանն ծածկոյթ, գողանալով զիմաստից տեսութիւն բազում ուրեք ի սրատեսայն, իսկ՝ թող թէ ի թերատեսաց»: Հեղինակը իր կարգին կը խօսի գրքին խրթնութիւններէն իբրեւ «անյայտութիւն գրոց» –հակադրուող ի հարկէ բացայայտութեան– եւ զանոնք կը բաժնէ երեք կարգի. անյայտութիւն բառից՝ որ կը վերաբերի խրթին բառերու կամ անսովոր նշանակութիւններու: Անյայտութիւն բանից՝ որ կարելի է կոչել քերթողական մթութիւն, բառերու անսովոր դասաւորումին հետեւանք: Վերջապէս՝ անյայտութիւն տեսութեանց կամ իմաստից, այսինքն՝ իմաստասիրական, սուրբ գրային ակնարկութիւններ: Երրորդ անյայտութեան տեսակը, ըստ Աւետիքեանի, ամէնէն դժուարն է, որովհետեւ անպայման տեսանելի–ընթեռնլի չէ եւ կրնայ պահուըտիլ ... հասկնալի եւին իսկ:

Մեկնիչները աւանդութեան իսկ զօրութեամբ զիրար կը կարդան եւ իրենց խօսքին մէջ կը ներդրաւեն նախապէս ըսուածը: Ասոր համար կարելի է ըսել որ մեկնութիւնը միշտ յոգնակի է: Զարմանալի չէ որ մեկնողները մերթ տառացի մերթ գաղափարային կրկնում կատարեն, չարունակելով, իրացնելով պիտի ըսէի կրկնագրումի գործը (կրկնագիրը palimseste–ն է), գրուածին վրայ գրելով երկրորդ անգամ: Այսպէս, անոնք վերստին կ'ընդգծեն աւանդական դարձող մեկնողականի սահմանը: Ամէն ինչ անհնար է բացայայտել: Նալեան կը թելադրէ թէ «խրթին եւ գաղտնի մնաց... բանից մեկնողն՝ իւր նման հոգելից այր պարտէր լինել»: Մեկնողը հարկ է գրողին չափ «հոգելից» ըլլայ, լեցուի անոր հոգիով, նոյնանայ անոր, իւրացնէ անոր փորձառութիւնը. մեկնողական ձեռնարկները բոլորն ալ հին յիշողութեան արուեստը ի գործ կը դնեն, ներյայտօրէն, որուն ամէնէն ծանօթ օրէնքն է գրութիւն մը գոց սորվիլը եւ վերարտադրելը: Սակայն լեցուիլ Սուրբ հոգիով խօսուն այրի մը շունչով շատ դժուար է, եթէ ոչ անկարելի: Իսկ Նարեկլուծին հեղինակը կը կրկնէ Լամբրոնացիի վերոյիշեալ տողերը: Խորքին մէջ, Նարեկի իմաստը «ոչ ընդ քննութեամբ գայ եւ ոչ բանիւ կերպարանի», այլ միայն «յաստուածուստ անտի» կը թափանցուի: Այլ խօսքով՝ գիրքը կը հասկցուի ի վերջոյ աստուածային շնորհքի միջամտութեամբ: Յայտնօրէն մեկնութիւնը տեղ մը դէմ յանդիման կու գայ իր սահմանին, այսինքն՝ իր անկարելիութեան եւ կանգ կ'առնէ:

Մինչեւ ԺԹ. դար երկարող մեկնողական այս աւանդութիւնը ներյայտօրէն կը մնայ դերիշխող Մատեանի բոլոր յետագայ ընթերցողներուն մօտ. նկատի ունիմ Գ. եպիսկ. Տրապիզոնիէն մինչեւ Վ. Գէորգեանը, բնագրագէտէն մինչեւ հայ թէ օտար թարգմանիչներու փաղանգը, ընթերցման ուղեցոյց կազմողէն մինչեւ Մատեանի արուեստը քննողը: Ան կը պատրաստէ ընթերցողը խորհուրդի մը ընկալումին, սակայն ամբողջական ընկալումը անհնար է առանց անձնական փորձին, առանց վերին շնորհին: Ուստի սրբազան խօսքը կը վրիպի մեկնութեան խօսքէն, իր խօսքէն զատ ուրիշ խօսքի մը մարմնաւորումէն: Այսուհանդերձ՝ հակառակ այս ներքին խոչընդոտին, մեկնութիւնը չի դադրիր բանելէ, պարզելէ: Ճիշդ անոր համար որ ան ի վերջոյ զանցառելի նախապատրաստութիւն է, անհրաժեշտ ու աւելորդ փուլ մը, հոգին ու միտքը մօտեցնող բանի ու լեզուի առկախումին: Մեկնութեան յարակարծային դրութիւնն է ասիկա: Ան կը բացայայտէ մթնած իմաստը, ծածկուած բայց գոյ ճշմարտութիւնը, պայմանաւ որ ճշմարտութիւնը ինք յայտնըւած ըլլայ իր անյայտէն: Ինչ որ կախեալ չէ մեկնաբանութենէն: Յամենայն դէպս՝ մեկնողական ձեռնարկը կը միտի գրութեան հետ փորձառութեան մը, ուր ինք իբրեւ մեկնութիւն կը ջնջուի: Որով թէ՛ անհրաժեշտ է, թէ՛ աւելորդ: Ամէն աւանդութեա՞ն նման:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴԸ

Մեկնողական աւանդութեան քով, անոր հետ, կը յայտնուի Մատեան Ողբերգութեանի բանաստեղծական աւանդութիւն մը, բխող վերստին գրքէն, ասոր հմայքէն, ասոր անդրանցական զօրութենէն, բանաստեղծականը այստեղ կրկնակ եզր մը կ'ընդգրկէ ողբերգութիւնը եւ տաղաչափական կազմածը: Կարելի է այստեղ ալ գտնել աւանդութեան կրկնողական, միմողական ազդակը, այն որ նոյնին հետ տարբերը կը բերէ եւ ատով իսկ կ'արդարանայ երբեմն:

Ինչպէս ցոյց տուած եմ արդէն, այլ տեղ, Նարեկը կը մեկնի գոյութեան ողբերգական ըմբռնումէ մը, տարազուած իբրեւ հակադրական եզրերու բախում: Ողբերգական ըմբռնումին մաս կը կազմեն տակաւին ժամանակի եւ տարածութեան ջնջումը, վերջին Դատաստանի մշտակայ պատկերը, խօսողին բաժանումը աշխարհէն, ինքն իր մէջ երկփեղկումը, ներքին սատանայականի յայտնաբերումը: Ողբերգական ըմբռնումին մաս կը կազմէ գրութեան երկխօսական կառոյցը, որ «խօսք ընդ Աստուծոյ» ենթախորագիրը կը բնորոշէ: Սակայն երկխօսութիւնը որ թատերական տրամախօսութիւնը չէ, այլ զայն կարելի դարձնողը, ունի երեք բեւեռ. Աստուած, Ես եւ ընթերցողը, ուստի երկխօսութիւնը կը բանի եռանկիւնի մը մէջ:

Մեր մատենագրութեան մէջ, առաջինը որ կը թուի ողբերգականը ընկալած ըլլալ եւ զայն ներառած գրքի մը կառոյցին մէջ, ան ալ Յովհաննէս Սարկաւագն է ,որուն Աղօթամատոյցը, յայտնօրէն Մատեանի ընթերցումին կնիքը կը կրէ: Ալիշանի հրատարակած հատուածը, որ քննական հանգամանք մը չունի դժբախտաբար, գաղափար մը կու տայ Սարկաւագի «աղօթական»էն, որուն մասին կը խօսի բաւական խրթնաբան նամակի մը մէջ: ԺԸ գլուխը կոչուած է «ողբք» եւ որ որոշ ձեռագիրներու մէջ մակագրուած է «ամբաստանութիւն զանձէ»: Առանց ինքնաբնորոշումի, սակայն իրողապէս բոլոր երկխօսական յատկանիշները ներկայ են հոս. Եսին երկփեղկումը, գոյութեան աղէտը, ողբին անհրաժեշտութիւնը, եւայլն:

Շնորհալին եւ իր ժամանակակից Գրիգոր Մարաշեցին ստրկականի հասնելու աստիճան կը կրկնեն ողբերգական կառոյցը: Շնորհալիի ընդարձակ քերթուածներէն Ողբ Եդեսիոյ (1145–46) եւ Յիսուս Որդին (1152) այդ կառոյցը կը բանեցնեն, իմաստի շատ որոշ սահմանափակումով: Առաջինը իբրեւ առարկայ ունի պատմական աղէտ մը՝ Եդեսիոյ անկումը: Սակայն Շնորհալի քերթուածը կը նկատէ «ողբերգական բան», ողբերգական բառին տալով ողբախառն երգի իմաստը: Սակայն բոլոր անկեալ քաղաքներուն դիմող Եդեսիա քաղաքին խօսքը –պատկերուած իբրեւ որդեկորոյս մայր– կը ստեղծէ երկխօսական միջոց, ողբերգութեան յատուկ. այս պարագային կարելի է նոյնիսկ խօսիլ թատերական վիճակի մասին, երեւութապէս մենախօսական: Աւելի մօտիկ կաղապարով մը կը ներկայանայ Յիսուս Որդին, որ սահմանուած է իբրեւ «ողբերգութիւն վիպասանական ի տառից սրբոց» եւ, ինչպէս յիշատակարանը կը թելադրէ, ան գրուած է «ընդ Աստուծոյ դէմ յանդիման/խօսակցելով անձն անարժան»: Քերթուածը մեղաւոր հոգիին ընդարձակ երկխօսութիւնն է Աստուծոյ հետ, արարչութենէն մինչեւ անկում, ապա դարձող դէպի Աստուած: Շնորհալի կը պատմէ հոգիին գերեդարձութիւնը շատ աւելի միուղի կերպով քան Գրիգոր Մատեանին մէջ: Անշուշտ, այս քերթուածն ալ «աղօթական» է, «մաղթանաց բան» (ԲՋ 174). հոս ալ խօսողը կը ներկայացնէ մարդը ընդհանրապէս, որուն բոլոր մեղքերը կը ստանձնէ. «Զբան եւ զգործ համանգամայն/առ իս փոխեալ դիմաւորական»: Շնորհալիի քերթուածին մարդը ընկերն է Գրիգորի հոգիին կամ անոր մէկ տարբերակը: Վերջապէս Շնորհալին ալ քերթուածի ընթերցումին կը վերագրէ ազդողական ուժ մը, երբ զայն կը նկատէ «զարթուցիչ», մթին ու նսեմ հոգին հատնող հողէն եւ զայն փոխող «պարզական» լոյսին, խառնելով զայն անմարմիններուն ու երկնայիններուն (ԲՋ 172):

Ոտանաւորի կաղապարէն անկախ, որուն պիտի վերադառնամ, ողբերգութեան կառոյցը պահպանուած է իր ժամանակակից Գրիգոր Մարաշեցիի եւ Գրիգոր Տղային մօտ: Մարաշեցին գրեթէ անտիպ գրող մըն է: Հրատարակուած հատուածները եւ ձեռագրերու ցուցակներու տուած տեղեկութիւններէն մեկնելով կարելի է բաւական սերտ հանդիպութիւններ գտնել Մատեանին հետ: Մարաշեցիի կտորները կը կրեն գրեթէ Նարեկեան ենթախորագիրը. «Նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանից խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ»: Իր «Մեղայ» գրութեան վերջաբանին՝ Մարաշեցի կը կրկնէ Նարեկացիի որոշադրումը գրքին իբրեւ ողբերգութեան մատեան. «Գրեմ աղօթս... առ ողորմութեան աղերս թախծագին ձայնի ողբերգութեան այսր մատենի...: Եւ քանզի գլուխ կատարման հասեալ սակաւամատեան կտակի այս ողբերգութեան աղաչել քեզ, Տէր...»: Այս տողերուն ամէն մէկ բառը միջգրութենականօրէն կը յղուի Մատեանին, որ ըստ երեւոյթին կը խաղայ բնատիպի դեր: Մարաշեցիի «Մեղայ»ները, «Վայ»երը, աղօթական հատուածները կը բանեցնեն ողբերգական «արտայայտութիւններ». ամէն պարագային՝ կը տեղափոխուին ողբերգութեան կառոյցին մէջ, վերստին ի գործ դնելով անգամ հակադրական սխեմաները. «Մի ապերախ առներ զսարսափելի երկս վաստակոց քոց. յանցաւոր եմ, այլ դու բժիշկ ես...»: Ինչպէս Գրիգորի գրչին նոյնպէս Մարաշեցիի մօտ նման սխեմաներ կը հասնին յանգաւորման սկզբունքին.

«Տեսանեմք որ ամենայն հասակ անդ է խափանեալ,
որ ամենայն գեղեցկութիւն մարմնոյ անդ է թառամեալ,
որ ամենայն փայլուն աչք անդ է խաւարեալ,
որ ամենայն խօսող բերան անդ է լռեալ...»:

Մարաշեցիէն, Շնորհալիէն անմիջապէս ետք Գրիգոր Տղան է (Գրիգոր Դ. Կաթողիկոս, 1174–1194) որ կը մտնէ Մատեանի առքին մէջ, իր «տառապեալ անձին եւ խոցալից սրտի, անողջանալոյ հոգւոյ եւ գերեալ մտաց խօսք» շարքին մէջ: «Ընդ Աստուծոյ դէմ յանդիման» գրուած հինգ ընդարձակ մասերով «բան մաղթանաց»ը կը մտնէ Նարեկեան լուրջ ընթերցումներ, որոնք փաստօրէն ի գործ կը դնեն ողբերգութեան կառոյցը, առանց որեւէ շեղումի, ոչ իսկ տաղաչափական, երբ նոյն հեղինակը իր Երուսաղէմի անկման «Բան ողբերգական»ին մէջ, հետեւելով Շնորհալիին, արդէն որդեգրած է ութ վանկնոց ոտանաւորը:

Ինչ որ սակայն Նարեկացիի երկէն կը ժառանգուի մեր գրականութեան մէջ, ի միջի այլոց, ան ալ տաղաչափութեան սկզբունքն է (չեմ խօսիր Գրիգորին վերագրուած տաղերէն): Մատեան Ողբերգութեանը առաջին երկն է ուր կը տարազուի եւ կը կիրարկուի կրկնումի սկզբունքին մէկ մասնաւորեալ բայց էական եզրը՝ յանգաւորումը: Նարեկացի, իր գրքին քանի մը հատուածներուն մէջ, «ի նոյն գիր» կը բերէ «աւարտումս տանցն», տողերը կ'աւարտէ նոյն ձայնով, որպէսզի խօսքը դառնայ աւելի զօրեղ, «առաւել սաստիկ» (ԻԶ, ա): Տողավերջի նոյնաձայնութեամբ կամ նոյնաձեւութեամբ Նարեկը զսպանակող կրկնումն է որ կը հասնի իր ծայրագոյն կէտին, այսինքն՝ նոյնութեան: Յանգը կրկնումն է իբր վերադարձը նոյնին, récurrence: Իսկ հիներուն համար այնքան մեծարժէք միայանգը՝ այդ կրկնումին կատարը: Յանգաւորեալ հատուածներուն քննութիւնը ցոյց կու տայ որ Նարեկացիի տողերը ենթակայ չեն տաղաչափութիւնը հիմնող միւս օրէնքին, որ է ռիթմային միաւորի կրկնում: Անոնք անհաւասար երկարութեամբ տողեր են ուր հատածային միաւորը կը տարուբերի չորս վանկի եւ վեցի միջեւ, շեշտերու թիւն ալ կը մնայ մօտաւոր: Յանգը, առանց ռիթմային միաւորին, պարզապէս տողավերջին նշանն է: Ունի իր փոխանորդները, կրկնուող բառեր, տողավերջին կամ տողասկիզբին, շարահիւսական նոյնատիպ կառուցուածքներ, որոնց կը հանդիպինք մեր որոշ պատմիչներու մօտ ալ, երբ ասոնք կ'ուզեն «քերթողական» ոճ մը տալ իրենց գրութեան: Որով կարելի է ըսել որ յանգաւորումը կը բխի կրկնողական կառոյցներէն, անոնց մէկ գերագոյն կերպն է, բանադարձումը (figure): Հեռու եմ մտածելէ որ յանգաւորումը կատարելագործումն է ոտանաւորի արհեստին, ինչպէս կը դաւանին որոշ մեկնաբաններ, որոնց համար բանաստեղծութիւնը ոտանաւորէն տարբեր բան չէ եւ որպէսզի Նարեկը իր բոլոր մասերուն մէջ դառնայ բանաստեղծութիւն չեն վարանիր... ազատօրէն տաղաչափելու, ըստ կամս եւ ի պէտս:

Արդ՝ Նարեկացիէն Շնորհալի տեղի կ'ունենայ բանարուեստի ըմբռնումի եւ կիրառման յեղաշրջում մը: Չեմ արհամարհեր ոչ ալ սակայն վճռական կը նկատեմ Մագիստրոսի գրչախաղերը: Պահլաւունի Ներսէսին կողմէ յետագային այնքան լաւ իւրացուած: Ստոյգ է որ Շնորհալիով տաղաչափութիւնը իր նեղ իմաստով կը դառնայ բանաստեղծական խօսքին գլխաւոր յատկանիշը: Անշուշտ, նախկին «ազատ չափը» կը կիրարկուի տակաւին հոս–հոն (Գրիգոր Տղայի մօտ երբեմն, շարականներուն մէջ) բայց տիրապետողը միայանգ ոտանաւորն է: Շնորհալի գիտակից է այս անցումին (եւ զանցումին), երբ Յիսուս Որդիի մէջ կը գրէ որ քերթուածը գրած է «ոտիւք ... պարզական/եւ ոչ բանիւ անչափական» եւ կ'աւելցնէ որ ինք ստէպ–ստէպ կը փոխէ յանգը որպէսզի ընթերցողներու ձանձրոյթը փարատէ... (ԲՋ 240): Չափաբերելը այլեւս Շնորհալիի մօտ կը նշանակէ յանգաւորել նոյնաթիւ վանկերով եւ միեւնոյն ռիթմային միաւորով (կան շնչին շեղումներ, որոնք վճռական դեր մը չեն կատարեր): Մինչդեռ «չափաբերեալ» խօսքը Նարեկացիի մօտ ընդարձակ իմաստ մը ունի եւ կը վերաբերի խօսքի էական, սահմանաւորեալ օրինավիճակին, ան որուն պատճառով մարդկային լեզուն «սակաւամասնեայ» յօդերով ու թիւերով կազմուած է: Նարեկացիէն Շնորհալի տիեզերք կը փոխենք: Կ'աւանդուի, կը կտակուի յանգաւորման որոշ սկզբունք մը, որ պիտի դառնայ տիրական, եւ կը մղուի յանգաւորումը հիմնաւորող խօսքի ըմբռնումը: Կը հասկցուի ինչու, ներկայիս, Մատեանը ոտանաւոր քերթուածի վերածող բնագրագէտներն ու թարգմանիչները երկի շատ մասնայատուկ եւ սահմանափակիչ ընթերցումը կը դարձնեն ընդհանուր. զայն կը կարդան յետ–շնորհալիական ակնարկով: Ամէն պարագայի՝ Շնորհալիի coup de forceը մեր բանաստեղծութիւնը պիտի զրկէ խօսքի կերպերու հարուստ կարելիութիւններէն, քերթուածը բանտարկելով յանգաւոր տողերու սեղմիրանին մէջ: Պէտք է ըսել որ Հ. Ա. Բագրատունիի փորձերը (Հայկ Դիւցազնը) անկարող պիտի ըլլան հայ բանաստեղծութիւնը ազատագրելու շնորհալիական այլապէս աւանդութիւն դարձած ոտանաւորէն:

ՅՂՄԱՆ ԲԱՑԱՐՁԱԿ ՎԱՅՐԸ

Մեկնողականին եւ բանաստեղծականին միջեւ կը տարուբերին Նարեկացիի արդի մեկնաբանութիւններուն մեծ մասը, սկսելով Մատեանի «վերայայտնութենէն», ԺԹ. դարու վերջերուն, շնորհիւ գլխաւորաբար Ա. Չօպանեանին, որ «միստիք» բանաստեղծի գաղափարը առաջ կը քաշէ իր «Ծաղիկ»ին մէջ հրատարակած ուսումնասիրութեամբ (1895), եւ այդ չնաշխարհիկ «միստիքականը» պիտի դառնայ տեսակ մը նորոբեայ, քիչ մտածուած մօթիֆ մը: Ատիկա կը գտնենք Թորգոմ Գուշակեանի, Եղիշէ Դուրեանի, Եղիվարդի յօդուածներուն կամ ուսմունքներուն մէջ: Մ. Աբեղեանի պարագան տարբեր է Հայ հին գրականութեան պատմութիւնին մէջ, որ կ'ուզէ ըլլալ աւելի քննական ու առարկայական մօտեցում, ամբողջովին տարուած գերմանական դրապաշտ դպրոցի սկզբունքներէն: Սովետական շրջանի ամբողջ «Նարեկացիագիտութիւնը» (Մ. Մկրեան, Վ. Առաքելեան, Վ. Նալբանդեան, եւ ուրիշներ) կը հետեւի Աբեղեանի աւանդին, պարզ է, տեսակ մը վարք–սրբոցային պաշտամով մը, եւ մտածումի դաշտէն արգիլեալ՝ ինքզինք կը յանձնէ սովորական poncifներուն, անկարող նոյնիսկ օգտագործելու Հր. Թամրազեանի բանասիրական պրպտումներուն արդիւնքները: Եթէ մեր կրօնական հեղինակներուն համար Գրիգոր «սուրբ» մըն է, յետ–աբեղեանական շրջանին վերածուած է «հումանիստ պոէտի»: Շատ աւելի անձնա–

ՅԱՐԱԿԱՅՈՂ ՅԱՒԵՐԺՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

Գրեալ դրոշմեսցես յարձան յաւիտեան...
կացցէ առաջի քո մշտնջենաւոր
 եւ յիշատակեսցի ի լսելիսդ քո
 hանապազ...
Պատմեսցի ի յականջս ազգաց
 եւ քարոզեսցի ի լուր ժողովրդոց...
 Մատեան Ողբերգութեան, ՁԸ, բ

Նարեկացիի ծննդեան՝ 1950-ին տօնախմբուած հազարամեակին առթիւ, անոր բանաստեղծական ներէութեան Ի. դարու խորագոյնս ներքնահաղորդ մեկնաբաններէն Լիւք Անտրէ–Մարսէլ հետեւեալ նըկատողութիւնը կը կատարէր. «Իր գործը, այս տեսակէտէն գուցէ միակը՝ աշխարհի վրայ, ինը դարերու տեւողութեամբ բովանդակ ժողովուրդի մը ծառայութեան դրուած մոգական էացում մը եղաւ: Այս պարագան դե՛ռ աւելի համոզիչ փաստարկ մը կ'ընծայէ այդ գործին գերազանցութեան՝ քան զուտ գեղագիտական կարգին մէջ մնացող որեւէ ապացոյց»:

Հիմա որ նոյնինքն Մատեանի ծննդեան հազարամեակը կը բոլորենք, տեղին է որ մի պահ կանգ առնենք խորհրդածելու, եթէ կարելի է՝ դոյզն իսկ պարզաբանելու որոնումով, Մատեանի ահաւոր մեծութեան գաղտնիքին, անոր յարակայող յաւերժութեան խորհուրդի մասին: Ճիշդ է, հաւանօրէն այնքան ալ խորհրդաւոր պէտք չէ ըլլայ հուսկ այդ գաղտնիքին էութիւնը: Իրաւ բանաստեղծութեան կենդանութիւնը ինքնի՛ն, անմեռ կենդանութիւնը: Ծանօթ է Ափոլինէրի խօսքը՝ Չկայ գրուածք մը այնքան հին, որքան առաւօտեան թերթը, եւ այնքան թարմ՝ որքան Հոմերոսի Իլիականը: Գեղեցկութեան նշոյլ մը՝ յաւերժական ուրախութիւն է, կը փոխասէ իր կարգին իրլանտացի Եիթս: Այնու ամենայնիւ Անտրէ-Մարսէլի յիշեալ նկատողութիւնը մեզ կը ստիպէ քայլ մը առաջ մղելու հարցադրումի մեր սահմանագիծը, ճնշելու հարցամիջուկի եզրերը, ճեղքելու տեսադաշտի մեր հորիզոնը: Միշտ չէ՛ որ ամէն մեծ կամ մեծագոյն գործ կը դառնայ բովանդակ ժողովուրդի մը առօրեայ սեփականութիւնը, հոգիին համարուն սնունդը, տեսիլներուն մոգական խթանը: Շատ քիչերու վիճակած է այս հրաշքը, եւ իրաւացի է, կը կարծեմ, Փրանսացի գըրագատին պնդումը՝ թէ աւելի հզօր փաստարկ է այդ մէկը քան սոսկ գեղագիտական պատճառաբանութիւններ:

Տուեալ պարագային, արդարեւ, կըրկնապատկուող կրողականութեամբ մը կը տոգորուին՝ բանաստեղծութեան եւ, աւելի ընդհանուր առմամբ, արուեստի գործին բնորոշիչ համայնականութիւնը, համամարդկայնութիւնը. այն է՝ հանուրը շօշափելու, հանուրը ներառնելու կարողունակութեան կողքին և անկէ անդին՝ հանուրին մատչելի ըլլալու, հանուրին խօսելու, հանուրին կողմէ եւ հանուրին մէջ իւրացուելու կարողունակութիւնը: Գեղեցիկէն վսեմին եւ վսեմագոյնին անցքին մէջ՝ բացարձակ պարզութեան հասնելու տրամասութիւնն է այստեղ խնդրոյ առարկան: Վսեմին ու պարզին միաւորման, համաձուլման տրամասութիւնը, այնքան տարբերային՝ ըստ երեւոյթին, եւ այնքան բարդ ու խիզախ՝ ըստ էութեան: Խիզախում՝ որ աստուածայնութեան ոլորտներուն մէջ կը մխի: Մէկ բառով բնութագրելի՝ որպէս բիբլիական իւրայատկութիւն, որ իր գերագոյն բընորդը կը գտնէ հո՛ն, այդ միակ ու եզակի գրքին մէջ, որ է Գիրը անձնաւորուած, Բիբլիան, Մատեանը գերազանց, կոչուած՝ Աստուածաշունչ, եւ որ է՛ իսկապէս աստուածաշունչ ու աստուածահունչ, անկախաբար՝ կարդացողին կամ լսողին հաւատքէն ու պատկանելիութենէն:

Սակայն, թերեւս զարմանալի թուի խօսիլ պարզութեան մասին բուն իսկ Նարեկի առընչութեամբ: Զարմանքը կ'արդարանայ անշուշտ Մատեան Ողբերգութեանի վերածնման կեղեւային մէկ հարթակին վրայ: Շրջափոխենք խօսքի մարզը: Ըսուած է, թէ Մատեանի հեղինակին կը պակսի չափի գիտակցութիւնը: Դարձեալ կը գտնուինք կեղեւապատեանի երեւոյթները զանցել չգիտցող վերծանումի մը դիմաց: Եթէ ի վիճակի չենք Նարեկի ստեղծաբանական բանարկումի հենքին մէջ, առէջներու աւազահատիկներու պէս անթուարկելի բազմութեան ընդմէջէն ներտեսնել բառերու այդ հեղեղը ենթալարող տարբերայնութիւնը, միութիւնը, եթերային պարզութիւնը, խոստովանելու ենք մեր հեռակայութիւնը Հսկողէն, հաշուարկելու՝ մեր եւ իր միջեւ բարձրացող պատուարը: Պատմական փաստը ցոյց կու տայ, սակայն, որ ասիկա հարցն է՝ Մատեանին ո՛չ թէ մերկաբար, կանխակալումներէ զերծ, աննախայղաց մատչող ընթերցողին, ինչպէս է «պարզ ժողովուրդ»ը, «ռամիկ»ը, «մարդ»ը առանց վերնախաւային գրահապատ կառոյցներու, այլ անոր՝ որ կը մօտենայ մեկնողաբանական արդէն կազմաւորուած ներյղացումներով եւ ստորոգութիւններով, ինչպիսին է յաճախ մտաւորականին, գըրագատին եւ նմաններու դիրքը:

Բարեբախտաբար, վերջին երեք տասնամեակները մասնաւորապէս նոր հանդիսացան՝ Նարեկեան արժէքաւոր, մերթ անկինադարձային տարողութեամբ ուսումնասիրութիւններով, որոնք կը շօշափեն թէ՛ բովանդակութեան, բնանիւթի, մոթիւներու, խորհրդազգածութեան, եւ թէ բանարկումի, ձեւի, կշռոյթի, խօսքի բանուածքին ու եղանակաւորման վերաբերող հարցեր: Այսպէս, յիշելու համար միայն մէկ քանին կարեւորագոյններէն, Գրիգոր Պըլտեանի, Ժան-Փիէր Մահէի, Պօղոս Խաչատրեանի, Գլաուտիօ Կուձերոթթիի, Ճէյմս Ռասըլի, Թամար Տամնապետեանի, Հայունիի երկասիրութիւնները, իւրաքանչիւրն իր ուրոյն շաւիղներով ու ոչ միշտ համընկնող մերձեցումներով, շարունակեցին և ընդլայնեցին Նալեաններով եւ Աւետիքեաններով ըսկիզբ առած, Աբեղեաններով ու Քիպարեաններով ուռճացած նարեկացիագիտական աւանդը, առանց մոռնալու անշուշտ Հ. Սահակ Քէչիշեանի առաջին ամբողջական Փրանսերէն թարգմանութեան բերած անգնահատելի նպաստը, յատկապէս աստուածաբանական տարալեզու շրջանակներու մէջ, Մատեանի ծանօթացման եւ գնահատման ուղղութեամբ: Կարելի է ըսել՝ թէ այս վերջին տասնամեակներուն, Նարեկացին՝ Խորենացիի հետ՝ հայ միջնադարեան գրականութեան առաւելագոյն հետաքրքրութիւն արծարծող դէմքը եղած է:

Ցիշեալ եւ նման հետազօտութիւններ, ինչպէս ակնարկեցինք, ուսումնասէրներու միջեւ մերձեցումի եւ տեսակէտներու մերթ նոյնիսկ չեշտուած տարբերութիւններով հանդերձ, կը ցուցաբերեն սակայն հասարակաց յայտարար մը. այն՝ թէ կը գտնուինք վիթխարի մեծութեան մը առջեւ, բացարձակապէս ուրոյն եւ անկրկնելի: Կարելի չէ, հետեւաբար, համընկեցօրէն մօտենալ անոր՝ կաղապարուած հասկացութիւններով, նախամտածուած ստորոգութիւններով, կանխաձեւուած, եթէ նոյնիսկ դասականացած ըննորդներու լուսարձակումներով: Նարեկեան անծիր ովկէանին մէջ թէպէտեւ կը հոսին մարդու հոգիին եւ ստեղծարարութեան բազմահուն ուղիները՝ Աստուածաշունչէն մինչեւ ժամանակին երիտասարդ եւ առոյգ արաբական մշակոյթը, բայց Նարեկացին եւ իր գործը կը կանգնին այդ բոլորէն անդին՝ իրենց անայլայլ, անզիջարկելի ինքնատպութեամբ:

Երկրորդ շատ կարեւոր հասարակաց յայտարարը, որ դուրս կը ցայտէ յիշեալ հետազօտութիւններէն, հետեւեալն է. այն երեւութաբար բարդ ու բաղադրեալ կառոյցը, զոր կը պարզէ Նարեկ՝ գոթական ստուար տաճարի մը նման, կը յենու ներքնապէս կուռ, ուժգնօրէն ամուր եւ խոր, եւ հուսկ՝ իր ելակէտով ու վախճանադրութեամբ էականօրէն պարզ միութեան մը վրայ, որ բովանդակ գործին բողբոջման ու ձեւաւորման առանցքային զսպանակը եւ բեղմնայեղց ուժալարն է:

Հուսկ, այդ քննարկումները միշտ աւելի ակնյայտօրէն կը համոզեն մեզ, իրենց տարբերակումներուն մէջ յաճախ իրար լրացնող դիտանկիւններէ, թէ Նարեկացիագիտութիւնը, ի հեճուկս աւելի քան երկդարեան իր անցեալին, դեռ հազիւ նախաքայլերու սկզբնական հանգրուանը կը բոլորէ:

Կարելի է անվարան հաստատել՝ թէ լեզուի հարցը – լեզուն ըմբռնուած՝ որպէս նշակարգ, որպէս «լանկաժ» – Նարեկացիի մօտ անդնդային տարածքի մը կը հասնի. այնպիսի տարածք մը՝ որու նըմանը հաւանօրէն տեսնուած չէ մարդկային խօսքին եւ գրելութեան մէջ, իրմէ առաջ կամ իրմէ վերջ: Դիտմամբ կը գործածեմ այստեղ «անդնդային» ածականը՝ քանի որ կը խորհիմ թէ, ինչպէս աւելի հանգամանօրէն ջանացած եմ բացատրել այլուր (տե՛ս. Ներածութիւն Նարեկի առաջին երեսուներեք Բաներուն իտալերէն թարգմանութեան, Հռոմ, 1999) աւելի քան ուրիշ որակումներ – ինչպէս օրինակ՝ միութեան կամ բացասումի, լոյսի կամ խաւարի –, անդունդի պատկերը լաւագոյնս կը բնութագրէ Նարեկեան խորհրդազգածութեան ներքնագոյն եւ խորագոյն էանիշը: Եթէ պարզ է որ Նարեկեան միստիցիզմին համաճառագ, համընդգրկիչ կորիզը՝ աստուածամուխ փոխակերպիչ միութեան երանաւէտումը չէ, ո՛չ ալ սակայն Աստուծոյ ծանօթութեան, «աստուածագիտութեան», Աստուծոյ մասին ստորոգումներու բովանդակութեան ու կերպին հարցն է, ասոր բիւրաւոր երփնաւորումներու տարբերակներէն ոչ մէկով: Նարեկացիի առջեւ ծառացող հարցը, գինք մտալլկող, հոգին տոչորող տրամը՝ չէ «բաց–ասում»ը (ափոփասիս) կամ ոչ, այլ է նոյնինքն ասելու կամ չասելու հարցը, խօսքի արտաբերման հնարաւորութեան կամ ամբողջական պապանձումի, Աստուծոյ առջեւ բան–աւոր եւ կամ բան–ազուրկ / ան–բան ներկայանալու հարցն է, բան–աւորութեան եւ ան–բանութեան միջեւ փոխընթանքին արմատաքանդ տրամը: Հսկողին համար Աստուծոյ մէջ կամ Աստուծմէ դուրս, Աստուծոյ հետ կամ Աստուծոյ դէմ ըլլալու գոյութենական պայմանաւորիչը, նախ եւ առաջ, ո՛չ թէ Աստուծոյ ներկայութիւնը, Աստուծոյ ձայնը, Աստուծոյ պարգեւը ընկալելու կամ չընկալելու, փորձընկալելու կամ ոչ փորձընկալելու, հարցն է, այլ Աստուծոյ առջեւ իբրեւ բանական գոյ կանգնելու հնարաւորութիւնն է կամ ոչ, այլ խօսքով՝ Աստուծոյ հետ հաղորդակցելու, Աստուծոյ հետ մաս եւ բաժին ունենալու կամ չունենալու՝ ըստ արարչութեան էաբանական, բայց ըստ տնօրէնութեան՝ նաեւ փրկչաբանական հիմնահարցն է, վերանցական նախապայմանը՝ որպէս մարդեղանումի եւ քրիստոնէաբար փրկանաւորումի:

Մեր ներկայ հարցադրումին առընչութեամբ եւ վերադառնալով վերջին տասնամեակներու վերոյիշեալ ներդրումին՝ Նարեկեան պրպտումներու անդաստանին մէջ, պիտի ուզէի մատնանշել ի մասնաւորի երեք հետազօտական ուղեգիծեր, որոնք կը խոստանան յատկապէս բեղուն հանդիսանալ նորանոր հորիզոններու ուրւագրումով: Ա. Խօսքին բեկում / նուաբեկումը կամ «երկփեղկում»ը, որ կը ներփակէ Աստուծոյ բացարձակ անասելիութեան / անճառութեան խնդրարկումը, զինք խոստովանելու եւ գովելու անհրաժեշտութեան հետ՝ իր ներքին եւ անխուսափելի յարադրութեամբ: Այս հունին վրայ գլխաւորապէս ընթացած են Պըլտեանի հետազօտութիւնները: Բ. «Ապաշաւ»ի, յունարէն բառով «փենթոս»ի, զգայնութիւնը, իր եզակիօրէն Նարեկեան շեշտերով, թէպէտեւ խորապէս արմատացած՝ բանի եւ խօսքի պաշտամունքին հայկական հին եւ նոր աւանդութեան մէջ: Այս երթուղին յատկապէս մշակուած է Գլաուտիօ Կուձերոթթիի կողմէ: Գ. Նարեկեան հոգեւորութեան գոյախնդրութեան մէջ անձնական եւ–ին բացարիկ ներդրաւումը, մինչեւ իսկական ներպայթումի առաջնորդող, որուն զուգահեռ մը կը գտնենք թերեւս Ս. Օգոստինոսի խոստովանութիւններուն եւ կամ Վեռնա լերան կատարին Ասսիզացի Փրանկիսկոսի կեցուածքին մէջ, որ գետնամած, Նարեկեան ասութեամբ՝ «հող ի բերան», կը գոչէր եւ կը հեծէր անդադրում. «Աստուած իմ, ո՞վ ես Դու, եւ ո՞վ եմ ես»: Ահա՛ խորհրդազգած ապրումի, միստիք վերացութեան՝ մարդկային հոգիին կողմէ երբեւիցէ հպանցուած բարձրագոյն գագաթը կամ ներքնագոյն յատակը:

Ցիշեցինք Օգոստինոսի խոստովանութիւնները: Ընթացիկ տարին կը նշէ այս անզուգական եւս գլուխ գործոցին տասնվեցերորդ դարադարձը: Վիթգենշթայնի նման փորձարկապաշտ հանճար մը զայն նկատած է մատենական վսեմագոյն կոթողը յետ Աստուածաշունչի: Վիէննացի փիլիսոփային անշուշտ ծանօթ չէր Նարեկի Ողբը, ո՛չ ալ ողջամիտ մարդու գործ է՝ անձնատուր ըլլալ ի խնդիր փոքրոգի ստուգանադրումներու մեծութեան գերաստիճաններուն միջեւ: Բայց եթէ այդ երկու գերազանց մատեաններուն, որոնք այնքան անակնկալօրէն մէկէ աւելի հոգեհարազատ կողմեր կը պարզեն, մօտենանք զուտ պատմակառուցային դիտարկումներով, պիտի տեսնենք՝ որ Հիպոնեան գլուխ գործոցին նկատմամբ կարելի չէ հաստատել անմիջական, տարբերային ժողովրդականութեան այն եզակի քարիզմը, որ գրեթէ հազարամեակ մը ամբողջ –գոնէ մինչեւ Մեծ Եղեռն– յատկանշած է Նարեկը: Այն քարիզմը, զոր ինքը Հսկողը ուզած, մշակած, հետապնդած է գիտակցաբար ու տեսանողաբար, Հսկողի իր հառաչն ու հեկեկանքը փոխակերպելով Տեսանողի խօսքին, եւ այդ նոյն խօսքին յարակայ յաւերժութեան:

Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

կան է եւ թելադրական Շանթի «Գրիգոր Նարեկացի» յօդուածը: Անձնականութիւն, որ աւելի չեշտուած կերպով կը յայտնուի Օշականի «խորհրդածութիւններուն» մէջ: Օշականի ձեռնարկը «գրական» մօտեցում մըն է, իր վերջին շրջանի եղանակը կիրարկող և գրութեան ընդմէջէն սեւեռող Նարեկացիի «հոգին»: Անձնական յիշատակներով ու տպաւորութիւններով հարստացած այս էջը, «չի ձգտիր ճշմարտութեան... Իմ նախասիրութիւնը, թերեւս կրցածը, վերակազմելն է, տանելի չափերու վրայ, հինքը ջիղերուն, որոնք իրենց կախարդական ցանցին մէջ առին աշխարհին ոգեղէն սարսուռը, զայն պատմել փորձեցին աւելի կամ նուազ իրականութեամբ, հաւատարմութեամբ»: Հոս «քննադատութիւն»ը տեղի կու տայ գրականացման շատ որոշ ճիգի մը, որով վերլուծումը կ'անջատուի գիրքէն, մեկնաբանուածէն, դառնալու համար ինքնաբաւ, «տպաւորութեանց հանդէս»:

Նման ճիգի մէկ թերեւս տարբեր արտադրութիւնն է Մեծարենցի «Նարեկացիի հետ» խորագրուած էջը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Մատեանի հատուածներով կազմուած «արձակ քերթուած» մը, այդ հատուածները վերստին բանեցնող միջգրութենական յարաբերութեամբ: Նոյն շրջանին, գուցէ Զօպանեանի եւ Եղիշէ Դուրեանի կրկնակ մղումին տակ, Նարեկացի կը թափանցէ Ներաշխարհին մէջ, ուր Մատեանը կատարեալ բնատիպի դեր կը կատարէ: Նման ներթափանցումներէ անդին կը սկսի կալուածը Նարեկեան սխեմաներու քերթողական գործածութեան, սկսեալ Սիամանթոյի Սուրբ Մեսրոպէն (կրկնադրական գրականութեան ամէնէն բացայայտ օրինակներէն մին) մինչեւ Զարենցի «Տեռրապատիկոս»ը, «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ», ուր Նարեկեան բնատիպը՝ ողբերգութիւնը, իբրեւ արդի ժամանակներու յարացոյց, կը մտնէ հնչեակի ձեւին տակ: Աւելի անդին ալ կայ, բայց այդ մասին հարկ է լռել:

Միջնադարու գրողի մը որեւէ արտադրութենէն աւելի Նարեկացիի Մատեանը կը մնայ այսօր յղումի վայր մը: Սուրբ, միստիք, ճգնող, բանաստեղծ, իմաստասէր, էստետ, մեծ հումանիստ եւ ուրիշ որակումներ, փաստարկուած կամ ոչ, այդ վայրը կը ջանան կոչել: Երբեմն իրարու այնքան հակոտնեայ ճաշակներու, մարդոց թէ գաղափարախօսութիւններու համաձայնութիւնը Գրիգորի անունին շուրջ թելադրական է այն հզօր ձգողութենէն որ երկը կը պահէ տակաւին, երբեմն միայն իր խորհրդաւոր խորագիրով, «հաւաքական» գիտակցութեան – անգիտակցութեան մէջ: Քիչ անգամ կը դառնայ խնդրոյ առարկայ: Նոյնիսկ Շահնուրի հերոս Սուրէնը «պոռնկագրութեան մասին» խօսած ատեն, սրբապղծութիւն մը կատարողի հաստատակամութեամբ կը դիմէ Մատեանին: Այս բոլորի ետին չի՞ բանիր արդեօք սրբազան գրքի բնատիպը, ասոր պէտքին ու պահանջին լծորդուած: Սրբազան գիրք՝ որ հիմնէր –ինչպէս ըրած էր աշխէն առաջ–, հաւաքէր, միաւորէր, իմաստ եւ ուղղութիւն տար զայն կարդացող մարդոց:

Նարեկեան աւանդութիւ՞ն թէ պարզապէս սրբազան աւանդ:

ԳՐ. ՊԷԼԷՏԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամերիկեան առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.509 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.509

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ վճռած են առանձին գործել Իրաքի դէմ, եթէ հարկ ըլլայ, յայտարարած է Պուշի Ազգ· Ապահովութեան խորհրդականը՝ Գոնտոլիզա Ռայզ: Պաշտպանութեան նախարարն ալ կազմ ու պատրաստ է եւ հրահանգի կը կարօտի գործի անցնելու: Հարցախոյզի մը համաձայն, Ամերիկացիներու 68%-ը կողմնակից է զինուորական գործողութեան մը Իրաքի դէմ: Թոնի Պլէր ալ, իր կարգին, յայտարարած է՝ չգործելը քաղաքականութիւն մը չէ, ուրու կրնանք ենթարկուիլ: Ուաշինկթըն վստահ է որ Իրաք վտանգաւոր զէնքեր ունի եւ վերջերս հիւլէական ռումբ պատրաստելու կազմածներ ներածած է եւ Հիւսէյն վեց ամիսէն կրնայ զայն պատրաստել: Հանովրի մէջ, սակայն Շիրաք եւ Շրէօտէր կրկնեցին իրենց ընդդիմութիւնը որեւէ միակողմանի նախաձեռնութեան: Իրանի Արտաքին նախարարն ալ բուռն կերպով դէմ արտայայտուեցաւ: ՄԱԿ-ի քննիչ մը կ՚ըսէր թէ որեւէ փաստ չկայ, որ Իրաք քիմիական նոր զէնքեր կը պատրաստէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Աշխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարը՝ Ֆրանսուա Ֆիյոն ընկերային կազմակերպութեանց (գործատիրութիւն եւ սենտիքա) ներկայացուց հրովարտակ մը որ տարեկան յաւելեալ 130 ժամերը կը բարձրացնէ 180-ի, ինչ որ կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը ճամբան կը բանայ դէպի 39 ժամերու վերադարձի մը, նոյնիսկ եթէ աշխատանքի շաբաթական օրինական ժամանակաշրջանը կը մնայ 35 ժամ: 18 ամսուան շրջանի մը համար որոշուած այս հրովարտակը թոյլ կու տայ գործատիրութեան եւ սենտիքաներու որ կրկին բանակցին աշխատանքի ժամանակաշրջանը իւրաքանչիւր արհեստի մէջ: Նախարարապետը ապահովութիւն տուաւ Սեպտ· 8-ին, որ 2003-ին ալ եկամուտի տուրքերը 2% նուազում պիտի վայելեն, բայց ճաշարաններու Թէ-Վէ-Ա-ն միայն 2004-ին կրնայ նուազիլ, այսինքն 19·6%-էն իջնել 5,5%-ի, ինչ որ ճաշարանապետերը կը պահանջեն: Կառավարութեան առարկութիւնը այն է որ Եւրոպական Միութեան հաւանութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք եւ յոյն ղեկավարներու հետ Քոֆի Անանի հանդիպումը Փարիզի մէջ, ձախողեցաւ: ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղարը յաջորդաբար ընդունած էր Տէնքթաշը եւ Գլերիտէսը, բայց խօսակցութիւնները անելի մատնուեցան, հակառակ միջազգային ճնշումներուն, երկու կողմերուն վրայ: Միջկիպրական համաձայնութիւն մը մինչեւ տարւոյն վերջ թոյլ կու տայ որ կղզին անդամակցի Եւրոպական Միութեան, մինչ բաժանեալ կղզի մը ընդունիլ Միութեան մէջ կը համապատասխանէ ռումբ մը մտցնելու: Գլխաւոր տարակարծութիւնը «Հիւսիսի Կիպրոսի Թրքական ինքնակոչ Հանրապետութիւնն է»:

ՎԻՐՃԻՆԻԱ արգելափակուած ծաղումով մարդկի Ֆրանսացի՝ Զաքարիաս Մուսաուիի սխալմամբ յանձնուած են Ալ-Քաիտայի վերաբերող գաղտնի փաստաթուղթեր, հեռատեսիլի ԷՅ-ՊԻ-ՍԻ կայանին համաձայն: Անոնք կցուած էին այն փաստաթուղթերուն, որոնք պէտք է իրեն տրուէին իր պաշտպանութեան համար:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, Փաքիստանի սահմանին մօտ՝ Խոսթ շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են կառավարական ուժերուն եւ պատերազմիկ՝ Զատրաի կողմնակից ուժերու միջեւ: 15 մարտիկներ սպաննուած են, 50 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Զատրան կը մերժէ ճանչնալ Քարզայիի կառավարութիւնը:

ԿԱԲՈՒԼ նահանգին մէջ, տեղատարափ անձրեւներուն յաջորդած ողողումները աւեր գործած են եւ նոյնիսկ մէկ մեռեալ կայ, հարիւրաւոր բնակիչներ ալ ստիպուած եղած են պարպելու իրենց տուները: Սեպտ· 9-ին, ահազանգ կար նաեւ այլ նահանգներու համար, ինչպէս՝ Տոմ, Առտէշ, Պուշ-տիւ-Ռոն, Վօքլիւզ, Ավէրոն, Հէռօ, Հօթ-Լուար, Թառն:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ երկու խմբակցութիւնները՝ Ժողովրդավար քիւրտ կուսակցութիւն եւ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն, համաձայնագիր մը ստորագրած են Սեպտ· 8-ին, որ վերջ կը դնէ իրենց տարակարծութիւններուն:

ՓԵՔԻՆ պաշտօնապէս ընդունեցաւ որ սիտայի համաճարակ կայ երկրին մէջ եւ արդէն մէկ միլիոն Չինացի վարակուած է, ինչ որ 17%-ի յաւելում մը կը նշանակէ մէկ տարուան ընթացքին:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ սինեմայի 59-րդ Մոսթրան վերջ գտաւ Սեպտ· 8-ին: Պարգեւատրուեցաւ (Ոսկեայ Առիւծ) սկովտիացի Փիթըր Միւլընի ֆիլմը՝ «Մակտալէն Քոյրերը»: Դատակազմի մեծ մրցանակը ստացաւ ռուս Անդրէյ Կոնչալովսկիի «Խենթերու տունը»:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(7 septembre)

CINEMA
«ARARAT» D'ATOM EGOYAN

L'Arménie pour conscience

Տոմինիք Պորտ կ'անդրադառնայ Եղոյեանի ֆիլմին, նախ նկարագրելով ֆիլմի մը պատրաստութիւնը ֆիլմին մէջ: Պատմութիւնն է, կը գրէ, ոչ լաւ ծանօթ ջարդի մը, յաճախ թաքնուած, որ գործուեցաւ 1915-ին, երբ Թուրքերը բնաջնջեցին հայ ժողովուրդը: Այդ դէպքն է ֆիլմին գլխաւոր կէտը: Ծագումով հայ գանատացի Աթոմ Եղոյեան ուզած է, ինչպէս կ'ըսուի, յիշողութեան գործ մը պատրաստել: Բայց, աւելի քան վերարտադրել անցեալը, նախընտրած է զայն ոգեկոչել, զայն արձանագրել ներկային մէջ:

«T G V»

(septembre)

LA VIE REVEE D'AZNAVOUR

Եղոյեանի ֆիլմին առթիւ, ֆրանսական ճեպընթացի այս թերթին ալ հարցազրոյց մը հրատարակած է Շ· Ազնաւուրի հետ: Ան կը խօսի իր ասպարէզին մասին, սինեմա եւ երգ, Հայաստանի, եկամուտներուն, Սեպտ· 11-ի, քաղաքականութեան եւ անշուշտ՝ «Արարատ»ի: Վերջին բաժնի մը մէջ, ակնարկ մը կայ իր ընտանիքին «բազմազգեան» բնոյթին: Ազնաւուր կ'ըսէ· «Հրեայ թոռներ ունիմ, աղջիկ մը որ կէս մաղրեպցի զաւկի մը մայր պիտի ըլլայ, ամուսնացած եմ բողոքականի մը հետ (շուէտացի), առաքելական եմ, տղայ մը ունիմ որ կէս Հայիթիցի կնոջ մը հետ կ'ելլէ, միւս տղուս ըսի որ եթէ Չինացիի մը հանդիպի, աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ պատկերը կը կազմուի»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 7/9)

ՄՈՒՏՔԻ ՎԻԶԱՆԵՐԸ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՎ

Ցառաջիկայ հոկտեմբերին ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի Երեւանի գրասենեակին օգնութեամբ, կը կիրարկուի մուտքի արտօնագրի ելեկտրոնային ձեւը: Անով աշխարհի որեւէ մէկ կէտէն մէկը պիտի կարենայ համացանցի միջոցով դիմում ներկայացնել Հայաստան մուտքի արտօնագիր ունենալու: Վճարումը կ'ըլլայ վարկաքարտով եւ 24 ժամէն պատասխանը կը ստացուի: Արտօնագիրը կը տրուի երկիր մուտքին, Զուարթնոց օդակայանին մէջ: Փորձի շրջանէ մը ետք, նոյն ձեւով կը սպասարկեն Վրաստանի եւ Իրանի հետ սահմանակէտերը:

Մուտքի արտօնագրին այս ձեւը առաջին քայլն է աւելի ընդարձակ ծրագրի մը որ հիւպատոսական սպասարկութիւնները համացանցի միջոցով կարելի կ'ընէ: Կարեւոր զարգացում է այս մէկը երբ նկատի առնուի որ Հայաստան միայն 30-ի չափ քաղաքի մէջ դեսպանատուն եւ հիւպատոսարան ունի, բայց Հայեր ու Հայաստանով հետաքրքրուած այլ ազգերու ներկայացուցիչներ կան շատ աւելի մեծ թիւով վայրերու մէջ:

Հոկտեմբերէն վերոյիշեալ ծառայութենէն կարելի կ'ըլլայ օգտուիլ համացանցի հետեւեալ հասցէներով·
www.armeniaforeignministry.am
www.armeniadiaspora.com

ԼՂՀ

ՄԱՍՆԱԿԻ ՆԵՐՈՒՄ ՍԱՍՈՒՆ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻՆ

Նախագահ Ա· Ղուկասեան Սեպտ· 6-ի հրամանագրով մասամբ ներում շնորհած է Ս· Աղաջանեանին որ իր անձին դէմ մահափորձին առընչութեամբ 2001 Փետրուար 26-ին 14 տարուան դատապարտուած էր: Հրամանագրին համաձայն, Աղաջանեանի բանտարկութեան պատիժին մնացեալ չափը կը ներուի, նկատի առնելով առողջական ծանր կացութիւնը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ - 2004

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՈՒԿՐԱՆԻԱ՝ 2 – 2

Շաբաթավերջի արդիւնքներն են· –

Ա· ԽՈՒՄԲ ·– Սլովենիա – Մալթա 3–0, Կիպրոս–Ֆրանսա 1–2:

Բ· ԽՈՒՄԲ ·– Նորվեկիա – Դանիա 2–2, Պոսնիա–Ռումանիա 0–3:

Գ· ԽՈՒՄԲ ·– Աւստրիա – Մոլդովա 2–0, Հոլանտա – Բելառուսիա 3–0:

Դ· ԽՈՒՄԲ ·– Ս· Մարէն – Լեհաստան 0–2, Լատվիա – Շուէտ 0–0:

Ե· ԽՈՒՄԲ ·– Ֆերեօ կղզիներ – Սկով-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊՈՒՇ, ԻՐԱՔ
ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԴԻՐՔԵՐ

Պուշ ջանք չի խնայեր համոզելու համար աշխարհը որ անպայման պէտք է յարձակիլ Իրաքի վրայ եւ հրապարակէն վերցնել Սատտամ Հիւսէյնը: Առաջին անգամ արտայայտուեցաւ ԱՄՆ-ու նախկին նախագահ Պիլ Գլինթըն: Ան կ'ըսէ թէ նախ հարկ է Պէն Լատէնի հետ հարցը փակել, նախքան Իրաքի վրայ յարձակում գործելը: Գալիֆորնիա գումարուած դեմոկրատ ժողովի մը ընթացքին է որ Գլինթըն յայտարարած է, որ գլխաւոր սպառնալիքը Պէն Լատէնն է, քանի կը շեշտէ ·– «Սատտամ Հիւսէյն բարի մարդ չէ, բայց Սեպտ· 11-ին 3100 հոգի չէ սպաննած»:

Գալով միջազգային հաւաքականութեան, դիրքերը կը տարբերին, բայց հեռու են հլու հնազանդ ըլլալէ Ուաշինկթընի:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻԱ· – Գէմփ Տէյվիտի տեսակցութեան ընթացքին Պուշ կը համոզէր իր ամէնէն հաւատարիմ զինակիցը՝ Թոնի Պլէր, որ պատրաստ է իր զինեալ օժանդակութիւնը բերել Իրաքի վրայ յարձակման պարագային: Թ· Պլէր համոզուեցաւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ· – Պուշին նամակ մը գրելով, Շրէօտէր ապահովութիւն կու տայ իր «անսահման զօրակցութեան» մասին, բայց ամբողջովին կը բացառէ որեւէ մասնակցութիւն, նոյնիսկ ՄԱԿ-ի հաւանութեան մը պարագային:

ՖՐԱՆՍԱ· – Ամէն բանէ առաջ, Ֆրանսա օրինաւոր քաղաքականութեան մը կը հետեւի: Որեւէ զինուորական լուծում պէտք է ՄԱԿ-ի վաւերացումն ունենայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ· – Գլխաւորաբար Իրաքն է, որ Պուտինի եւ Պուշի նորածին բարեկամութիւնը կը խռովէ: Մոսկուա դէմ է որեւէ զինեալ գործողութեան, մանաւանդ շրջանի իր տնտեսական շահերուն կապակցութեամբ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ· – Կողմնակից է քաղաքական լուծումի մը: Կ'ուզէ որ ՄԱԿ-ի քննիչներ կարենան վերադառնալ Իրաք:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ· – Արաբական դիրքը յստակ է եւ արտաքին նախարարները միաձայնութեամբ զօրավիգ են Իրաքի: Արաբական Լիկայի ընդհ· քարտուղարը կ'ըսէ նոյնիսկ· – «Իրաքի վրայ յարձակում մը Միջինարեւելքի դժոխքին դուռները կը բանայ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ· – Բացարձակապէս դէմ է, մտահոգ ըլլալով իր երկրին կայունութեամբ: Արտաքին նախարարը չի վարանիր յայտարարելու· – «Մեր պարտականութիւնն է տեղեկացնել ամերիկացի մեր բարեկամներուն նման վտանգներ: Թուրքիա միշտ պաշտպանած է հողային ամբողջականութեան սկզբունքը, իր դրացիներուն եւ ամբողջ աշխարհի համար»:

ԻՐԱՆ· – Սկզբունքով դէմ է որեւէ զինուորական գործողութեան: Նախկին նախագահը՝ Ռաֆսանճանի յայտարարած է որ շրջանին մէջ ոչինչ կարելի է ընել առանց Պաքիստանի համաձայնութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼ· – Միակն է որ գոհ կ'ըլլայ: Ս· Հիւսէյն ամէնէն սարսափելի թշնամիներէն մէկն է Իսրայէլի: Կ'ուզէ միայն նախապէս լուր ունենալ յարձակման պարագային, որպէսզի ինք ալ պատրաստուի:

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Խորհրդային կարգերու փլուզումէն ի վեր Վրաստանը անկայունացնող խռովութեան կէտերէն է Աբխազիան: Չէչէնիոյ հարցին չափ տեղ չի գրաւեր հանրային կարծիքին հետաքրքրութիւններուն մէջ, սակայն, պարբերաբար յայտնուելով կը յիշեցնէ թէ Վրաստան միաձոյլ, ամբողջովին խաղաղ երկիր մը չէ եւ դիւրութեամբ կարելի է անկայունութեան աստիճանը աւելցնել:

Աբխազիոյ ինքնավար հանրապետութիւնը խորհրդային կարգերու օրով, 1921-ին, ձեւաւորուած է: Կը գտնուի Վրաստանի հիւսիս-արեւմտեան մասին մէջ, Սեւ ծովու ափին: Ամառանոցային ծանօթ գօտի էր, յատկապէս Մոսկուայի մեծամեծներուն համար: Այսօր, Նախիջեւանին նման այդ հանրապետութիւնը հայութեան գաղութները կը հետաքրքրէ ոչ այնքան պարբերաբար Թիֆլիսին հակադրուող իր ընթացքով, որքան՝ հոն ապրող հայ գաղութին վիճակով: Գաղութ մը որմէ յաճախ ու առատ լուրեր չեն հասնիր յատկապէս ըՍփիւռքի մեր անկիւնները:

Աբխազիոյ Հայերուն ներկայ կացութեան տեղեկացնող էջ մը ունի «Ազգ»ը (Օգոստոս 23), Թաթուլ Յակոբեանի ստորագրութեամբ. ան գտնուած է ինքնավար այդ հանրապետութեան մայրաքաղաքը Սուխումի, նաեւ Գագրա, Արակիչ: Աբխազիոյ հայ բնակչութեան թիւը, կ'ըսէ թէ 70 հազար է, որուն 22 հազարը կ'ապրի Գագրայի շրջանը: Հանրապետութեան վեց շրջաններէն միայն Գալիի մէջ Հայ չկայ. Սուխումիի մէջ մեծ թիւ կը կազմեն անոնք:

Արակիչ գիւղը որ կը գտնուի հանրապետութեան հիւսիսի Օչամչիրի շրջանին մէջ, հայութեան ամէնէն խիտ գտնուած վայրերէն մէկն է: Ունի 1260 բնակիչ որոնց 99%-ը Հայեր են: Մինչդեռ, վրացեւաբխազական պատերազմէն առաջ, հոն 2500 հայ ընտանիք կ'ապրէր: Այդ գիւղէն է 80-ամեայ Արշաւիր Մինասեանը որ այդ պատերազմը գրի առած է ամէն օր:

Աբխազիոյ մէջ հայկական ներկայութիւնը նոր չէ. կը հասնի Միջնադարուն: Հիմնական մասը Համշէնահայերու շառաւիղներ կը կազմեն, եկած՝ Սեւ ծովու Թրքական գօտիէն՝ Տրապիզոնէն, Օրտուէն, Սամսունէն, եւլն.: Կ'ըսեն թէ իրենց արմատները Անիէն են:

Թ. Յակոբեան հանդիպումներ ունեցած է գիւղացիներէն զատ, տեղացի հայ պաշտօնատարներու, կրթական գործիչներու հետ: Բոլորն ալ կը խօսին պատերազմի շրջանին աւազակախումբերու կատարած թալաններուն մասին, որոնց զոհ դարձած են Հայեր: Այսօր, շնորհիւ Սուխումիի ազդեցիկ միջամտութեան, հարցը կարգադրուած է ու մեկնողներ կը վերադառնան:

Համայնքը տուժած է նաեւ վրացական քաղաքագործքին պատճառով ալ: Պատերազմի տարիներուն (1992–93) անոնք գրաւած են Արակիչի հայկական միջնակարգ դպրոցին շէնքը եւ հոն հաստատած իրենց կեդրոնը: Դպրոցը որ 380 աշակերտ ունէր, քարուքանդ եղած է: Վերանորոգումէն ետք, 1996-ին 200 աշակերտ վերադարձած է հոն, այսօր միայն 100 է անոնց թիւը:

Գիւղապետը կը պատմէ իրենց դժուար մէկ յաջողութեան մասին: Կռիւներու ընթացքին Վրացիները փորձած են հայ երիտասարդները հանել Աբխազներու դէմ, բայց չեն յաջողած: Հայերը որոշած են գիւղի երիտասարդութիւնը Ռուսաստան, այլ ապահով վայրեր ղրկել: Անոնք սկսած են վերադառնալ, կացութիւնը խաղաղելէն ետք:

Սակայն, երիտասարդներուն մեկնումով բոլոր հարցերը կարգաւորուած չեն: Աբխազները սկսած են կողոպտել տուները, բռնի ուժով դրամ հաւաքել: Գիւղապետը կը պատմէ թէ մտնելով տուները որոշ գումար մը կը պահանջէին, յետոյ կ'առնէին-կը տանէին ինչ որ կար արժէք ներկայացնող: Այդ ասպատակութիւնը եօթը տարի տեւած է Օչամչիրի շրջանի երեք հայկական գիւղերուն՝ Արակիչի, Լաբրայի, Աթարա Արմենսկիի մէջ: Ամէնէն շատ տուժած է Լաբրան:

Վրացեւաբխազական պատերազմին ընթացքին արձանագրուած են 260 հայ զոհեր. 20 Հայեր ալ Աբխազիոյ հերոսներ դարձած են: Անոնցմէ մէկն է Գալուստ Տրապիզոնեան որ մշակութային, բարեսիրական «Կռունկ» միութեան նախագահն է: Կ'ըսէ թէ ամբողջ երկրին մէջ հայկական 41 վարժարան կայ, իրենք կ'օգնեն որ անոնց շրջանաւարտները ընդունուին Հայաստանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնները: Այդ դպրոցները դասագիրքեր կը ստանան Երեւանէն:

Այդքան դպրոցի գոյութիւնը աբխազական խորհրդարանի երեսփոխան Ալ. Յովսէփեանի համոզումով՝ իշխանութիւններու համբերատար, օրինաւոր վերաբերումին նշան է, հանդէպ՝ Աբխազիոյ բնակիչ ժողովուրդներուն: Այդ դպրոցները կը մատակարարուին պետական պիւտճէէն: Այսուհանդերձ, մայրաքաղաքին մէջ կարեւոր թիւով հայ գտնուելով հանդերձ, հայկական միակ դպրոց մը կայ: Տեղացի 2000 հայ մանուկներ ռուսական վարժարան կը յաճախեն:

Աբխազահայերը տնտեսապէս գէշ պայմաններ չունին: Հողը բարեբեր է: Լուրջ հարց է այն որ պատերազմէն ետք Աբխազիա – Հայաստան կապը խզուած է, ճամբաները փակուած ըլլալով: Այդ պատճառով ալ անոնք գրկաբաց կ'ընդունին իրենց երկիրը ոտք դրած որեւէ Հայ:

Յօդուածին նիւթ այս Հայերը ո՛վ գիտէ քանի՛ քանի օրինակներէն մէկն են մեր աշխարհասփիւռ բեկորներուն: Երեւանի, կամ Արեւմուտքի, Արեւելքի մեծ ոստաններուն մէջ ապրող Հայը ի՞նչ կը լսէ անոնց մասին, ի՞նչ գիտէ: Բան մը կ'ըսե՞ն անոր աբխազական տեղանունները՝ Գագրա, Արակիչ, Օչամչիր, Լաբրա, եւլն.: Ո՛վ գիտէ քանի՛ սերունդի պատմականութիւն ամփոփուած է Անիէն Տրապիզոն, կամ Սամսոն, անկէ աբխազական ափը յանգած իրենց իրականութեան մէջ: Անոնք իրենց ներկայով ալ կը կրկնեն մեր ամէն մէկ հատուածին փորձառութիւնը. դարձած են զոհն ու նոյն ատեն հերոսները իրենց չպատկանած պատերազմի մը, լայնօրէն ստանալով թալանի, գաղթի, քանդումի իրենց բաժինն ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հարցազրոյց Արեւելագէտ՝ Յասմիկ Ստեփանեանի Հետ

«ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՐՔԵՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹ Է»

ԽՄԲ. – Օգոստոսի վերջ, Պոլիս գտնուած է հայաստանցի մտաւորական, պատմական գիտութիւններու թեկնածու՝ Յասմիկ Ստեփանեան, որ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ իր վերջին հատորը ամբողջացնելու համար («Հայատառ թրքերէն գրականութիւնը»): Աղբիւրագիտական այդ հետազօտութիւնը հեղինակին այդ նիւթին նուիրուած երրորդ ուսումնասիրութիւնն է: Այդ աշխատանքին նախորդած են նախ թեկնածուական թէզը՝ «Հայատառ թրքերէն գրականութեան դերը Օսմանեան կայսրութեան ընկերամշակութային կեանքին մէջ» (1987), եւ «Հայատառ թրքերէն գիրքերու մատենագրութիւնը 1727–1968» (1985) ու «Հայատառ թրքերէն պարբերական մամուլը» (1987) մատենագիտական քառալեզու ուսումնասիրութիւնները: Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցը՝ «Մարմարա», արեւմտահայերէնի վերածելով լոյս ընծայած է հարցազրոյց մը Յասմիկ Ստեփանեանի հետ, զոր կատարած է հայաստանցի լրագրող՝ Յասմիկ Գուլակեան:

Հ. – Ի՞նչ ակունքներէն է որ կը սնանի ձեր մեծ հետաքրքրութիւնը հայատառ թրքերէնի նկատմամբ:

Պ. – Նախ նշեմ որ իմ արմատները կը սերին Երզնկայէն, Մուշէն, Շապին Գարահիսարէն, Պոլիսէն: Հայրս՝ Աւետիս Ստեփանեան, յայտնի լրագրող էր: Ան աշխատած է արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապի ընկերութեան մօտ, մաս կազմած է «Սովետական Հայաստան» ամսագրի խմբագրութեան: Հօրեղբայրս է հայաստանցի նշանաւոր մտաւորական՝ Գառնիկ Ստեփանեան: Մեր ընտանիքի գրեթէ բոլոր անդամները ուսումնասիրութիւններ կատարած են արեւմտահայ իրականութեան զանազան բնագաւառներու մէջ: Ինծի բաժին ինկած է հայատառ թրքերէնը: Հօրեղբայրս կը հաւատար որ այս ոլորտը անհուն ու անսահման ուսումնասիրութեան աղբիւր մըն է, որ գրեթէ չէ ուսումնասիրուած: Ըսեմ որ ես թրքերէն սորված եմ Երեւանի Պետական Համալսարանի մէջ իմ ուսանողական տարիներուն, իսկ 1972-էն ի վեր կը զբաղիմ հայատառ թրքերէնով: Այնպէս որ այս մէկը ընտանեկան ժառանգութիւն մըն է, տուրք՝ մեր երկրի նկատմամբ ունեցած սիրոյ եւ պարտականութեան: Յանուն այս բոլորին ո՛չ միայն թէզեր ու գիրքեր պէտք է դրուին սեղանին վրայ, այլ նաեւ անհրաժեշտ է որ հայատառ թրքերէն գրականութիւնը փրկուի ուծացումէն: Պէտք է փորձել այս ժառանգութիւնը վերադարձնել հայ ժողովուրդին:

Հ. – Դուք ձեր ուսումնասիրութեան յառաջաբանին մէջ քանի մը անգամ շեշտած էք որ հայատառ թրքերէն գրականութեան մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կեդրոնացած է հայ ազգային նկարագրի վրայ: Ձեր կարծիքով, ի՞նչ ազդակներ դեր ունեցած են այդ նկարագիրը կերտելու գործին մէջ եւ որո՞նք են ատոր ընկերա-մշակութային հիմերը:

Պ. – Հայատառ թրքերէն գրականութիւնը չափազանց բազմաշերտ, բազմաբովանդակ ու բազմասեռ գրականութիւն մըն է: Այս գրականութիւնը ստեղծուեցաւ ո՛չ թէ հայ ժողովուրդի հիմնական հատուածին համար, այլ անոնց համար, որոնք կորսնցնելով իրենց սեփական լեզուն, այնուամենայնիւ, պահած ու պահպանած էին ազգային աւանդութիւնները, իրենց դաւանանքը: Ծանօթ է, որ մօտաւորապէս կէս միլիոն թրքախօս Հայեր կ'ապրէին Օսմանեան կայսրութեան թրքաշատ գաւառներուն մէջ եւ 19-րդ դարու կէսերուն «Թանզիմաթ»ի շրջանին անոնք համեմատաբար լայն հնարաւորութիւններ ստացան ազգային աշխարհիկ դպրոցներ բանալու համար:

Երկար տասնամեակներ կարիքը կը զգացուէր թրքախօս այս սերունդը հայախօս դարձնելու, զանոնք ազգային զարթօնքին ու մտաւոր վերելքին հաղորդակից դարձնելու: Այս հանգամանքով պէտք է բացատրել ստեղծումը հայատառ թրքերէն ձեռագիր եւ յատկապէս տպագիր գրականութեան՝ կրօնա – դաւանաբանական, պատմական ու գեղարուեստական բովանդակութեամբ, իսկ աւելի ուշ՝ թերթեր ու հանդէսներ: Հայերէն ու հայատառ թրքերէն գրականութեան կարգին գոյութիւն ունէին հայատառ ղպչաղերէն, արաբերէն, քրտերէն եւ այլ հայատառ գրականութիւններ, որոնք գլխաւորաբար զուրկ ըլլալով հանդերձ ընկերա-քաղաքական հիմերէն, իրականութեան մէջ գործնական մեծ դեր չկրցան ունենալ:

Հ. – Ե՞րբ է որ սկսան հրատարակուիլ առաջին թրքերէն ձեռագիր գիրքերը եւ առհասարակ ի՞նչպիսի գրականութիւն մը ստեղծուած է հայատառ թրքերէնով:

Պ. – Հայատառ թրքերէն գրականութիւնը կը բովանդակէ աւելի քան վեց հարիւրամեակ՝ 14-րդ դարէն սկսեալ գրեթէ մինչեւ մեր օրերը: Այդ գրականութիւնը ունեցած է իւրօրինակ զարգացում մը, որ կը պայմանաւորուի մէկ կողմէ հայ ժողովուրդի պատմական ճակատագրով, իսկ միւս կողմէ բուն հայ կեանքին մէջ տեղի ունեցած քաղաքական ու ընկերա-տնտեսական վերիվայրումներով:

Հայատառ թրքերէն գրականութիւնը ունեցած է զարգացման երկու շրջաններ՝ ձեռագրական եւ տպագիր: Առաջին շրջանը տեւած է մօտաւորապէս 600 տարի (14–19-րդ դարեր): Իսկ տպագիր շրջանը սկսած է ո՛չ թէ անմիջապէս ձեռագիր շրջանէն ետք, այլ ամբողջ հարիւրամեակ մը գոյութիւն ունեցած է ձեռագիր շրջանին ընթեր: Տպագիր շրջանը գոյատեւած է մօտաւորապէս 250 տարի եւ այս շրջաններէն իւրաքանչիւրը ունեցած է իր մասնայատկութիւնները:

Գալով հայատառ թրքերէն ձեռագիր շրջանին, անիկա ունեցած է հարուստ բովանդակութիւն եւ ընդգրկումներու լայն շրջանակ մը, որ կը նմանի մեր հայերէն ձեռագրական շրջանին: Այս շրջանը կը ներառնէ աշուղական գրականութեան հսկայ հատուած մը, ազգագրական բազմազան ու բազմասեռ գրականութիւն մը. Աւետարաններ, կրօնա-դաւանաբանական, բարոյախօսական գործեր, քարոզներ, վարքագրական երկեր ու մարտիրոսութիւններու պատմութիւններ, ինչպէս նաեւ տարրաբանութեան, բժշկութեան, թուաբանութեան, աստղագիտութեան, անասնաբուժութեան առնչուող գիտական ձեռագրեր, գեղարուեստական, պատմական գործեր, եւլն.:

Հայատառ թրքերէն տպագիր գիրքի շրջանակները իրենց բովանդակութեամբ այլազան թեմաներ կ'ընդգրկեն: Գոյութեան առաջին հարիւրամեակի ընթացքին, փոքր բացառութիւններով, գլխաւորաբար այս գրականութեան մէջ ներկայացուած են կրօնա – դաւանաբանական, բարոյախօսական երկեր: Աւելի քան ամբողջ հարիւրամեակ մը (1727 – 1849-ական թուականներ), հայատառ թրքերէն գրականութիւնը մեծ մասամբ ծառայած է կաթոլիկ միսիոնարներուն՝ Հայերու մօտ կաթոլիկութիւնը տարածելու համար: Ատոր զուգահեռ, հրատարակուած է այլ գրականութիւն մը, որով Հայց. Առաքելական Եկեղեցին պայքարած է ազգադաւ օտար ներխուժումներու դէմ:

19-րդ դարու երկրորդ կէսին հայատառ թրքերէն տպագիր գրականութիւնը սկսաւ հակիլ դէպի աշխարհիկ թեմաներ: Հայ քաղաքական կեանքի համար բաղդատմամբ բարենպաստ տարիներուն (1850–1870-ական թուականներ) հայատառ թրքերէն գրականութիւնը մեծապէս նպաստեց հայ ժողովուրդի թրքախօս հատուածի հոգեւոր վերելքին, անոր ազգային, ազատագրական ոգիի վերածնունդին եւ ընդհանուր առմամբ, Օսմանեան կայսրութեան մէջ հասարակական մտքի զարթօնքին: Այս շրջանի հրատարակութիւններուն մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէին մօտաւորապէս տասը գրական սեռեր. գեղարուեստական (ինքնուրոյն ու թարգմանական) եւ պատմական գրականութիւն, պատմա – կրօնական աշխատութիւններ, լուսաւորական գրականութիւն, հրապարակախօսութիւն, փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններ, գիտական գիտա-հանրամատչելի եւ կենցաղային գրքեր, դասագրքեր, բառարաններ, օրէնսգիրքներ, իրաւագիտական թուղթեր, դաւանաբանական հրատարակութիւններ, մանկական հրատարակութիւններ, եւլն.:

Նոյնիսկ հայ ժողովուրդի համար դժուար տարիներուն, երբ Օսմանեան պետութիւնը խիստ արգելքներ կը կիրարկէր ազգային ինքնագիտակցութեան զարգացման նպաստող իւրաքանչիւր գիրքի ու յօդուածի վրայ, հայատառ թրքերէն գրականութիւնը կրցաւ իրականացնել իր քաղաքացիական պարտքը՝ հայ ժողովուրդի մշակութային, հասարակական - քաղաքական միտքը համախմբելու առաքելութեան առումով:

Հ. – Ո՞ր թուականներուն է որ լոյս տեսնել սկսան առաջին հայատառ թրքերէն պարբերականները:

Պ. – 1840 – 1950-ական թուականներուն հրատարակուած են աւելի քան 105 անուն պարբերականներ: Անոնք լոյս տեսած են մեծ տպաքանակով: Թերթերը բաժանորդներ եւ բազմաթիւ թղթակիցներ ունէին Թուրքիոյ գաւառներուն մէջ եւ արտասահմանէն ներս: Թերթերու անուններուն առընթեր կը տպագրուէր պարբերականի կողմնորոշումը՝ քաղաքական, ազգային, ազատական, պաշտօ-

նաթերթ, բանասիրական, գրական, քննադատական, գիտական, ուսումնական, առեւտրային, տնտեսական, հասարակական, թէքնիք, մանկական, մշակութային, երգիծական, պատկերազարդ եւլն. եւլն.:

Այս հրատարակութիւնները անսպառ աղբիւրներ են Օսմանեան կայսրութեան կեանքի բոլոր երեսակները ուսումնասիրութեան համար՝ ընկերա-տնտեսական, քաղաքական վիճակ, կայսրութեան տիրապետութեան տակ գտնուող ժողովուրդներու ազգային-ազատագրական շարժումներ, եւլն.: Հայատառ Թրքերէն պարբերական մամուլը ներկայացուցած է արեւմտահայերու բազմադէմ կեանքի ամէնօրեայ հայելին, անդրադարձած է գրեթէ այն բոլոր հարցերուն, որոնք կը յուզէին Իսթանպուլը՝ մշակութային եւ ազգային հարցերէն մինչեւ քաղաքի մաքրութեան հարցը: Գաւառին նուիրուած յօդուածները, ճանապարհորդներու ու Թղթակիցներու տպաւորութիւններուն հետ միասին, ընդարձակ տեղեկութիւններ փոխանցած են այդ գաւառներու բնութեան, պատմական յուշարձաններու, ազգային եւ կրօնական աւանդութիւններու, ընկերա-տնտեսական վիճակի, գաւառներու մէջ հայ եւ ոչ-հայ բնակիչներու կեանքի մասին: Գաւառական զանազան կեդրոններէն (Մուշ, Վան, Թոքատ, Պարտիզակ, Հաճըն եւլն.) ստացուած նամակներու տպագրութիւնը երեւան հանած է կամայականութիւններու ճնշիչ մթնոլորտը, փաստած է կատարեալ անիշխանութիւնը, օրինականութեան չգոյութիւնը:

Այս պարբերականները կը հրատարակէին ժամանակի Փրանսական պարբերականներու նմանութեամբ եւ տեղեկատուութեան միակ աղբիւրը կը հանդիսանային բազմաթիւ ընթերցողներու համար: Առաջիններն էին, որ եւրոպական պարբերականներէն Թարգմանուած նորութիւնները տպագրած են, ունէին Թերթօններու բաժին: Ասոնց մէջ, շարունակաբար, օրը օրին տպագրուած են հիմնականին մէջ Փրանսական յայտնի վէպեր, երբեմն ալ՝ հայ ու նոյնիսկ Թուրք հեղինակներու գործեր: Այդ Թերթերը, անոնց մէջ տպագրուած հետաքրքրական յօդուածները կարդացուած ու քննարկուած են Թէյարաններու եւ սրճարաններու մէջ: Պէտք է նշել նաեւ որ հայատառ Թրքերէն որոշ պարբերականներ այնքա՛ն մեծ հեղինակութիւն կը վայելէին, որ միւս ազգերու յառաջադէմ մտաւորականները, մասնաւորապէս Թուրքերը, ո՛չ միայն կը համագործակցէին անոնց հետ, այլ նաեւ կը սորվէին հայերէն այբուբենը ու կը կարդային այդ Թերթերը:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՆ ԳՈՒԼԱԳՆԵՐԸ

Լուսանկարիչ Գարլ տը Քէյզէր յաջողած է մուտք գործել Սիպիրիոյ 135 պատժական ճամբարներէն 35-ը եւ լուսանկարել անոնց ներկայի վիճակը: Կրասնոյարսկի ցամաքամասին վրայ սփռուած այդ արգելարանները Սոլժենիցին անուանած էր «Գուլագեան կղզեպարը»: Ցամաքամաս որ Եւրոպային հաւասար մակերես ունի, Մոսկուայէն հազարաւոր քմ.երով հեռու է եւ ուր կը տիրէ դաժան կլիմայ մը:

«Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ»ի մէջ այս մասին հրատարակուած յօդուածը կ'ըսէ Թէ ըստ մարդկային իրաւունքներու պաշտպան ռուսական աղբիւրներու, 1917-1987 խորհրդային վարչակարգը 62,5 միլիոն հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Անոնց 40 միլիոնը անհետացած են գուլագներու մէջ: 1953-ին գուլագներու բնակչութիւնը 12 միլիոնէն աւելի էր: Անոնց մէջ կային Թէ՛ քաղաքական բանտարկեալներ, Թէ՛ քրէական յանցաւորներ: Խրուշչովեան սառնահալի տարիներուն անգամ 4-6 միլիոն բնակիչ ունէին գուլագները:

1988-ին կազմուած Մէմորիալ շարժումը որ կը պայքարի մոռացումին դէմ, 1990-ին արտօնութիւն ստացած էր Մոսկուայի ՔԱ-Կէ-Պէ-ի շէնքին առջեւ յուշաքար մը զետեղելու: Կրասնոյարսկի մէջ մահացածներու 40 հազար անուն ցանկագրուած է անոր կողմէ:

1990-ական Թուականներուն կարելի էր կարծել Թէ սիպիրեան ճամբարները անցեալին կը պատկանէին: Մինչդեռ, այսօր իսկ արգելափակման կայաններ կը գործեն հոն, ծայր աստիճան դժուարին պայմաններու մէջ:

Աթոմային մարզի հետազօտիչ մը որ ինք ալ որպէս քաղաքական բանտարկեալ վեց տարի անցուցած է Սիպիրիա, խորհրդային շրջանին, կ'ըսէ Թէ բանտարկեալներու Թիւը մէկ երրորդով պէտք է զեղչել: Սակայն, նախագահական ներումի յանձնաժողովը շատ դանդաղ կը գործէ. 2000-ին 70 հազար դիմում քննած է, միայն 12 հազարը ընթացք գտած: Կարելի չէ ըսել որ հանրային կարծիքն ալ մեծ կարեւորութիւն կու տայ հարցին:

Խորհ. Միութեան անկումի օրերուն, ճամբարներուն մէջ անմարդկային պայմանները այնքան շեշտուած էին որ 1991ի աշնան Կրասնոյարսկի մէկ ճամբարին բանտարկեալները ապստամբեցան ու շարժումը շարունակեցին հինգ շաբաթ: Արարքը շուտով նախընթացի արժէք ըստացաւ ու կրկնուեցաւ ամբողջ Ռուսաստանի մէջ: 1998-ին գուլագները Ներքին գործերու նախարարութենէն անցան Արդարութեան նախարարութեան: Անոնց մէջ ներկայիս 960 հազար հոգի արգելափակուած է: Երկու տարիէ ի վեր պատասխանատուները կը ջանան աւելի մարդկային դարձնել այդ վայրերը, արձագանգած ըլլալու համար միջազգային հանրութեան քննադատութիւններուն: Այսուհանդերձ, ճամբարները կը շարունակեն Թօքսիկ, սիտայի վարակման վայրեր ըլլալ:

Այս կացութիւնը իր վճռական դերը կ'ունենայ Ռուսաստանի բանտային համակարգին ուղղուած ծանր քննադատութիւններու մէջ: Վերջերս երկու իրաւագէտներ «Ոճիրներ եւ պատիժներ» խորագրուած էջով մը դիտել տուած են Թէ երկրին պատժական դրութիւնը կը վերածուի ոճրային դրութեան մը: Անոնք ամբաստանած են պետութիւնը որ իր պատժական համակարգով ոճրագործներու դէմ չի պաշտպաներ ընկերութիւնը: Հեղինակներուն կարծիքով, Ռուսաստան տակաւին շատ ճամբայ ունի կտրելիք, հասնելու համար «քաղաքակիրթ երկիր»ի մակարդակին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՊԱՌԱԿՏԻՉ

Յոյնեւամերիկեան հիմնարկութիւն մը որոշած է Յունաստանի հիւսիսի մէկ լեռան կողին 80 մեթր բարձրութեամբ եւ 57 մեթր լայնքով Մեծն Աղեքսանդրի արձան մը քանդակել: Անով նպատակը կը հետապնդէ Մակեդոնիոյ յունական նկարագիրը շեշտելու եւ զբօսաշրջիկներ գրաւելու: Նախատեսուած է նաեւ Թանգարանի մը, ամփիթատրոնի մը եւ կառատան մը կառուցումը: Ամէնը պիտի արժէ 30 միլիոն Եւրօ: Տեղական իշխանութիւնները հաւանութիւն տուած են ծրագրին, բայց մամուլի մէջ Թերահաւատութիւն կը յայտնուի այդ նախաձեռնութեան գեղագիտական արդիւնքին մասին, յատկապէս շրջապատին համար: Հնագէտներն ու բնապահները «ճիւաղային» կ'որակեն մտածումը եւ կը սպառնան արդարութեան դիմելու:

ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՏՔԸ

Երկու հազար բրիտանացի կրօնաւորներու վրայ հարցախոյզ մը կատարուած է, տեսնելու համար Թէ որքա՛ն հաւատք ունին քրիստոնէութեան հիմնական վարդապետութիւններուն: Անոնց հարց տրուած է Թէ կը հաւատա՞ն Քրիստոսի յարութեան եւ Աստուածամօր Անարատ յղութեան: Պատասխանողներու մէկ երրորդը ըսած է Թէ չի հաւատար յարութեան. իսկ անարատ յղութեան հաւատացողները միայն 50 տոկոսը կը կազմեն հարցապնդուած եկեղեցականներուն:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

Նիւքասըլի օդակայանը, Քրիսթոֆըր Ռոճըրսըն, հին-կաթողիկէ եկեղեցւոյ եպիսկոպոս մը, չէ կրցած օդանաւ մտնել: Ապահովութեան սպասարկութիւններուն համար իր հովուական գաւազանը «սպառնալիք» մը նկատուած է:

Ճոն Քենըտի, Նիւ-Եորքի օդակայանն ալ, Ամերիկուհի մը ստիպուած եղած է իր իսկ ծիծերուն կաթը խմել միւս ճամբորդներուն առջեւ: Էլիզապէթ Մըք կարի մայրական կաթի երեք ծծակ կը փոխադրէր ու երեքն ալ խմած է փաստելու համար որ վտանգաւոր խմիչք մը չէր...:

ՍԵՊՏ. 11-Ի ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Փոխանակ գրասենեակ երթալու, ձեր առաւօտեան ժամերը կ'անցընէք ձեր հոմանուհիին հետ: Երբ ձեր առձեռն հեռաձայնը կը բանաք, ջղագրգռուած ձեր կինն է որ կը պոռայ.- «Բայց, ո՞ւր ես»: - «Գրասենեակն եմ, անշուշտ» կը ստէք: Ինչ որ չէք գիտեր, այն է որ այդ Սեպտ. 11-ին, ձեր գրասենեակը, ինչպէս ամբողջ Ուըրլտ Թրէյտ Սէնթըրը աւերակ է: Այսօր, անհաւատարիմ ամուսինը ողջ առողջ է, բայց, ամուսնալուծուած, կը գրէ «Ֆար Իսթէրն Էքոնոմիք Ռիվիու»ն:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Չըլլայ որ փախչին:

– Անհոգ եղէք...

– Պէտք է, որ դուն անձամբ հսկես գործողութեան:

– Շատ աղէկ, ես ալ Սիրքէճի կը գտնուիմ:

– Եթէ խիստ կարեւոր գործեր չունենայի՝ ես ալ կու գայի, բայց դուն անպատճառ պէտք է երթաս:

– Այդ մասին վստահ եղէք, ձեր գալուն պէտք չկայ:

– Ձերբակալուելնուն պէս ինծի իմաց տուր:

– Բնականաբար:

– Ուշադրութիւն... այդ մարդիկը պէտք չէ, որ մեր ձեռքէն խուսափին:

– Պիտի չխուսափին:

– Իրենց դէմքերը ծանօ՞թ են ձեզի:

– Այո՛, երկուքին ալ լուսանկարները ունինք մեր քով... Վիէննայէն ղրկուած:

– Լաւ ուրեմն:

Հոս դադրեցաւ խօսակցութիւնը: Պէտրի պէյ Տալուտին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Հիմա Թողունք այդ պարոն Շվարցը, աւելի կարեւորը կայ:

Եւ լրտեսին հաղորդեց Թալէաթի ստացած տեղեկութիւնը:

– Անմիջապէս մեր միջոցները պէտք է ձեռք առնենք, – ըսաւ Տալուտ, – նախ հասկնանք, Թէ կառախումբը ժամը քանիի՞ն կը հասնի:

– Հիմա կը հասկնամ:

Եւ Պէտրի պէյ ձեռք առաւ հեռաձայնը եւ հաղորդակցութեան մտաւ Սիրքէճիի կայարանապետին հետ:

– Երկու ժամէն կը հասնի կոր կառախումբը, – ըսաւ՝ գործիքը վար դնելով:

– Ուրեմն իսկոյն մեր կարգադրութիւնները ընենք:

Ժամ մը ետքը Սիրքէճիի կայարանը պաշարուած էր ոստիկաններով ու լրտեսներով:

Բացի անհրաժեշտ պաշտօնեաներէն՝ մէկը ներս չէր Թողուած:

Պէտրի պէյ ինք անձամբ, քարափին վրայ կեցած, պէտք եղած հրահանգները կու տար:

Երբ կառախումբին հասնելու առենը մօտեցաւ, ոստիկանները կրկնապատկեցին իրենց հսկողութիւնը:

Հեռաւոր սուլում մը լսուեցաւ յանկարծ:

Կայարանապետը, որ ոստիկանութեան տնօրէնին քով կեցած էր, ըսաւ.

– Ահաւասիկ կառախումբը կու գայ:

Քիչ ետքը, արդարեւ, պալքանճուկը, իր գնացքը դանդաղեցուցած, կը մտնէր Սիրքէճիի կայարանը:

Կառախումբը կանգ առաւ, եւ ճամբորդները՝ մեծ մասամբ գերման զինուորականներ, սկսան վար իջնել:

Երկու դաւադիրները՝ Ֆախրէտտին եւ Սէլիմ, նոյնպէս վար իջան վակոնէն, մէկմէկ խոշոր պայուսակ բռնած ձեռքերնին:

Հազիւ քանի մը քայլ առած էին, երբ ոստիկաններ պաշարեցին զիրենք:

– Ինչո՞ւ մեզ կ'արգիլէք, մենք պաշտօնական անձեր ենք, – գոչեց Ֆախրէտտին, – ահաւասիկ մեր Թուղթերը:

– Այդ Թուղթերը յետոյ ցոյց կու տաք, հրամմեցէ՛ք մեզի հետ, – ըսաւ քոմիսէր մը եւ զանոնք առաջնորդեց կայարանին մէջ գտնուած սենեակ մը:

Պէտրի պէյ իրենց կը սպասէր:

– Բացէ՛ք ձեր պայուսակները, – ըսաւ:

– Իրաւունք չունիք զանոնք բանալու, – գոչեց Ֆախրէտտին, – դիւանագիտական պայուսակներ են, Ցիւրիխի Թուրք հիւպատոսարանէն ղրկուած, ահաւասիկ մեր Թուղթերը, առէ՛ք, քննեցէ՛ք:

– Ձեր Թուղթերը գրպաննիդ դրէք, գիտենք, Թէ ի՛նչ միջոցաւ ձեռք ձգած էք, պայուսակները բացէ՛ք:

– Չենք կրնար բանալ, պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ մեր վրայ, պետական գաղտնիքներ կան մէջը:

– Ես իմ պատասխանատուութեանս ներքեւ պիտի բանամ – ըսաւ Պէտրի պէյ:

Եւ հրաման ըրաւ քովիններուն, որ բանան պայուսակները:

Երկու դաւադիրները տեսնելով, որ ճար չկայ, պայուսակներուն բանալիները յանձնեցին:

Երկու պայուսակները զգուշութեամբ բացուեցան: Երկուքն ալ ռօմպաներ եւ ուրիշ պայթուցիկ գործիքներ կը պարունակէին:

Ժամ մը ետքը, Ֆախրէտտին եւ Սէլիմ կը տարուէին մէրքէզ քոմանտանի՝ Ճէվատ պէյի մօտ, պատերազմական նախարարութիւնը: Բնականաբար միասին կը տարուէին նաեւ երկու պայուսակները՝ իրենց վտանգաւոր պարունակութեամբ:

Ճէվատ պէյ ինք անձամբ հարցաքննեց երկու դաւադիրները:

Այս վերջինները այնպիսի պայմաններու մէջ ձերբակալուած էին, որ որեւէ ուրացում անկարելի էր:

Երիտասարդները հասկցան, Թէ ի՛նչ պատիժ կը սպասէր իրենց եւ ուզեցին քաջութեամբ մեռնիլ:

– Այո՛, – յայտարարեց Ֆախրէտտին, – ես ու բարեկամս՝ Սէլիմ, Վիէննայէն յատկապէս Պոլիս եկած ենք մեր հայրենիքի Թշնամիները բնաջինջ ընելու համար:

– Որո՞նք են հայրենիքի Թշնամիները:

– Բոլոր իԹԹիհատական պետերը:

– Ինչպէ՞ս կը համարձակիք այդպէս խօսելու:

– Ինչո՞ւ պիտի չհամարձակինք ճշմարտութիւնը խօսելու:

– Ի՞նչ միջոցաւ բնաջինջ պիտի ընէիք ձեր Թշնամի համարած անձերը:

– Գիտենք, որ այդ մարդիկը յաճախ, գրեԹէ ամէն օր, կը հաւաքուին Թալէաթի բնակարանը: մեր նպատակն էր այդ բնակարանը օդը հանել:

– Ի՞նչ միջոցով:

– Միասին բերուած պայթուցիկները բաւական էին գործին:

– Բայց միայն պայթուցիկով գործը չի լմննար, պէտք էր նաեւ միջոցը գտնել զանոնք բնակարանին մէջ տեղաւորելու:

– Այդ միջոցը պիտի գտնէինք:

– Ինչպէ՞ս:

– Ատիկա մեր գիտնալիք բանն է:

– Հոս ուրիշ ընկերներ ունի՞ք:

– Ո՛չ, – պատասխանեց Ֆախրէտտին:

– Կը ստէք, հոս ուրիշ ընկերնե՛ր ունիք:

– Ո՛չ մէկ ընկեր ունինք Պոլսոյ մէջ:

– Նոյնիսկ այդ ընկերներէն մէկ քանին ձերբակալած ենք, ու այս միջոցիս բանտը կը գտնուին:

(Տար. 299)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Զէյթուն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Վաչէն Երամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ եւ ազգականին՝ ընկերուհի Սոնա Երամեանի (ծնեալ Չէրչեան) մահուան առիթով: Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Շամոյեանէ, Տէր եւ Տիկին Կրեկ Շամոյեանէ, Տիկին Սեդա Ազաչեանէ, Տիկին Մարիլէն Ղազարեանէ 40-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ազաչեանէ 100 Եւրօ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Զէյթուն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սոնա Պառաւեանի, Յովհաննէս Պառաւեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ ազգականին՝ Թագուհի Պառաւեանի մահուան առիթով:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE

19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)

Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

(Շար. Ա. էջէն)

տիա 2-2, Լիթուանիա – Գերմանիա 0-2:

Զ. ԽՈՒՄԲ. – Յունաստան – Սպանիա 0-2, Հայաստան – Ուկրանիա 2-2:

Է. ԽՈՒՄԲ. – Թուրքիա – Սլովաքիա 3 – 0:

Ը. ԽՈՒՄԲ. – Պելժիա – Պուլկարիա 0-2, Խրուաթիա – Էստոնիա 0 – 0:

Թ. ԽՈՒՄԲ. – Ազրպէյճան – Իտալիա 0-2, Ֆինլանտա – Կալլէս 0-2:

Ժ. ԽՈՒՄԲ. – Ռուսաստան – Իրլանտա 4 – 2:

Սեպտ. 7, Շաբաթ իրիկուն Երեւան տեղի ունեցած Հայաստան – Ուկրանիա մրցումին առաջին կիսախաղը վերջ գտած է 2 – 0 Ուկրանիոյ ի նպաստ: Բ. կիսախաղին Հայաստանի հաւաքականը շատ աւելի իրատես, մանաւանդ արդիւնաւէտ խաղ մը ցուցադրած է ու 73-րդ վայրկեանին Արթիւր Պետրոսեան Սարգսեանի մէկ փոխանցումը կոլի վերածած է: Հայաստանցի մարզիկները մինչեւ վերջին վայրկեանները չեն վհատած եւ իրենց ջանքերը վարձատրուած են փենալթիով մը, զոր նշանակած է Սարգսեան ապահովելով 2 – 2 հաւասար արդիւնքը Ուկրանիոյ դէմ, որ ֆութպոլի միջազգային հորիզոնի «փոքր»երէն մէկը չէ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍ

Ֆլըշինկ Միտոյի Նիւ-Եօրք Օփընին, կէսաւարտականին յաղթելէ ետք Հէուիթի 6-4, 7-6 (7/5), 6-7 (1/7), 6-2, աւարտականին Աղասի պարտուեցաւ Փիթ Սամփրասէ 6-3, 6-4, 5-7, 6-4:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Ջրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ARNOUVILLE

Le Vendredi 13 SEPTEMBRE de 18h à 20h,au 71, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

La reprise des cours aura lieu le **lundi 16 septembre.**

Les cours de **langue arménienne** sont dispensés à partir de l'éveil (3 ans) jusqu'au baccalauréat, ainsi qu'un cours du soir destiné aux adultes. Les cours de **chant** sont dispensés aux enfants, adolescents et adultes. Conférence trimestrielle **d'histoire arménienne** ouvert à tout public. Les cours de **danse folklorique** sont dispensés aux enfants et adolescents de 6 à 18 ans. Les cours de **kotchari** mensuels sont dispensés aux adultes et adolescents. Des cours d'art culinaire auront lieu une fois par mois.

VIENNE

Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

MERCREDI : de 14h à 16h :

— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.

— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.

SAMEDI : de 14h à 17h :

— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...

— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...

— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants

— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h

— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.

— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**

— Le goûter est offert aux enfants.

— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

Monument à Cannes

Le Député-Maire de Cannes
Le Conseil Communautaire arménien de la Côte d'Azur
et l'Union des Arméniens de Cannes et des Environs
ont le plaisir

de vous annoncer l'inauguratoin d'un monument érigé en mémoire du Génocide des Arméniens de 1915 et des combattants et résistants arméniens morts pour la France, 1914-18 et 1939-45, le **Samedi 14 septembre à 11h au Square de Verdun, situé dans les Jardins du Port Canto sur la Croisette à Cannes.** En présence de **M. Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France** et des personnalités officielles du Département et de la Région, ainsi que les responsables des principales associations arméniennes de la région. A l'issue de la cérémonie un cocktail sera servi sur place à tous les souscripteurs. Le soir à 21 h, un concert de chants profanes et religieux sera donné en l'église Notre-Dame des Pins, Boulevard Alexandre III à Cannes, par la Chorale Sayat Nova de Nice, accompagnée au piano par Juliette Yilmazian et dirigée par Khatchig Yilmazian.

Au programme : Oeuvres de Komitas, Ekmalian, Hovanessian, Babadjanian, etc.

ՇԱՒԻԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9·30-ին:

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել Եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4-ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը 9·30-էն սկսեալ՝
6, rue Père Komitas, 92370 CHAVILLE

Դասերուն մակարդակը կը սկսի մանկապարտէզէն (սկսնակ), մինչեւ Պաքալօրէա եւ... աւելին:

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire
2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (absentéisme exclu)

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau
21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.510 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.510

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային շրջանի աղէտալի փոթորիկները թէեւ վերջ գտած էին Սեպտ. 10-ին, բայց աւերը գործուած էր արդէն: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 16 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ անհետացած անձեր: Սեպտ. 9-ին, կէս գիշերին թումբ մը տեղի կու տար Կառ նահանգին մէջ, ջրամոյն ընելով Արամոն գիւղը, ուր բնակիչները յանկարծ կ'արթննային ջուրերու մէջ: Ամէնէն աւելի տուժած են Հէրօ, Կառ եւ Վօքլիւզի նահանգները: Ճամբաները փակ են, երկաթուղին չի կրնար երթեւեկը ապահովել որոշ շրջաններու մէջ, նիւթական վնասները ահաւոր են: Ներքին նախարարը, ապա, նախարարապետը Սեպտեմբեր 10-ի առաւօտուն, փութացին տեղւոյն վրայ: 24 ժամուան ընթացքին վեց ամսուան անձրեւ տեղացած է:

ՔԱԹԱՐԻ Ալ-Ճեզիրա կայանը, Սեպտեմբեր 9-ին, ձայներիզ մը սփռած է, որու թուականը չէ ճշդուած, բայց, ուր Պէն Լատէն կը ստանձնէ Նիւ-Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձերը: Ան, դեռ կու տայ արարքներու ենթադրեալ հեղինակներու անունները, որոնց կարգին Մոհամետ Աթթայի անունը, որու համար կ'ըսէ թէ վարած է առաջին երկնաքերին քանդումի գործողութիւնը: Պէն Լատէն ուրիշ անուններ ալ կու տայ:

ԱՐԱՖԱԹ, Սեպտ. 9-ին, ելոյթ ունենալով պաղեստինեան Օրէնսդրական Խորհուրդին առջեւ, յայտարարած է. – «Քաջերու խաղաղութիւնը դեռ մեր առջեւն է, ոչ՝ մեր ետին: 50 տարուան արիւնալի պայքարէ եւ տառապանքէ ետք, կը բաւէ՛: Կը բաւէ՛ թափած արիւնը»: Պաղեստինցի խորհրդարանականներուն եւ դէտերուն համար, Արաֆաթ երբեք այսքան տկար չէ եղած, խօսած ճառն ալ վաւերագրոյնը կը նկատուի:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ արեւելեան շրջանը՝ Պիհարի նահանգին մէջ, խափանարարական արարքի մը պատճառով ճեպընթաց մը գիծէն ելած է, որու հետեւանքով 100 մեռեալ կայ եւ 150 վիրաւոր, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ հարաւը, հանրակառք մը ջրանցքը ինկած է, 45 ճամբորդներով:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ԵՒ ԻՆԳՈՒՇԻՈՅ սահմանին վրայ ոսկրակոյտ մը յայտնաբերուած է Սեպտեմբեր 6-ին, հաղորդած է մարդասիրական ռուսական Մեմորիալ կազմակերպութիւնը. 15 դիակներէն 7-ին ինքնութիւնը ճշդուած է:

ՊՐԱԶԻԼՑԻ կարդինալ՝ Լուքաս Մորէյրա Նեվէս, որ կը ներկայացուէր որպէս մէկ հաւանական յաջորդը պապին, մեռած է Հռոմի մէկ հիւանդանոցը: 76 տարեկան էր եւ շաքարախտէ կը տառապէր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ, Սեպտ. 10-ին, Միացեալ Ազգերու 190-րդ անդամը դարձաւ: Ցարդ, մաս կը կազմէր դէտի կարգավիճակով:

ԱՆՐԻ ՌՈԼ-ԹԱՆԿԻ, Փարիզի ազատագրման հերոսներէն, մեռաւ Փարիզ, 94 տարեկանին: Ինք է որ զօր. Լըքլէրի կողքին ընդունած էր Փարիզի կառավարիչին՝ Տիթրիխ ֆոն Շոլթիցի անձնատուութիւնը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-ի ոճրափորձերու տարեդարձին առթիւ, հարցախոյզ մը կատարուած է Ռուսաստան: Ռուսերու աւելի քան 52%-ը կը խորհի թէ Ամերիկացիներուն պատահեցաւ ա՛ն, որուն արժանի էին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԴՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտ. 7-ին, Ազգ. Ժողովի յատուկ նիստին նախագահ վերընտրուած Ա. Ղուկասեան երդում ըրած ու վերստանձնած է նախագահութեան պաշտօնը: Արարողութեան մասնակցած են Հայաստանի պատուիրակութիւնը, բաղկացած՝ Ազգային Ժողովի նախագահէն, Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներէն, նաեւ չճանչցուած հանրապետութիւններու ներկայացուցիչներ, այլ հիւրեր:

Ա. Ղուկասեան երդում ըրած է պետական դրօշին, զինանշանին տակ, ձեռքը դրած ԺԲ. դարու Աւետարանի մը ու Ղարաբաղի անկախութեան հռչակագրին բնագրին վրայ: Երդումին յաջորդած ելոյթին մէջ ան հաւաստած է ժողովրդավարութեան ու յառաջդիմութեան ճամբուն հետեւելու Արցախի վճռակամութիւնը, պատրաստակամութիւն յայտնելով ամէն բան ընելու համաշխարհային հանրութեան որպէս անկախ, ժողովրդավար երկիր ներկայանալու համար:

Ակնարկելով զէնքի դիմելու Ատրպէյճանի պարբերական յայտարարութիւններուն, Ա. Ղուկասեան «ամենայն պատասխանատուութեամբ» յայտարարած է. «Ռազմական ուժի դիմելու եւ Արցախի անկախութեան նկատմամբ ոտնձգութեան Ադրբեջանի ցանկացած փորձ արժանի պատասխան կը ստանայ ԼՂՀ Պաշտպանութեան բանակի կողմից»:

Օրհնութեան եւ մաղթանքի խօսք ուղղած է Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան. ապա ներկաները շնորհաւորած են Ա. Ղուկասեանը:

Ա. ԴԱՆԻԻԼԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Սեպտ. 9-ին հրամանագրով մը կրկին վարչապետ նշանակած է Անուշաւան Դանիէլեանը: Նոյն հրամանագրով յանձնարարուած է 1 ամսուան մէջ կառավարութեան կառուցուածքը ներկայացնել եւ կազմին մասին առաջարկներ ընել: Ներկայի կառավարութեան անդամներուն ալ յանձնարարուած է շարունակել իրենց պաշտօնները մինչեւ նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԽՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Եոհաննէսպուրկի վեհաժողովին օրերուն հանդիպումներ ունեցած է շարք մը երկիրներու ղեկավար եւ պաշտօնատարներուն հետ, ինչպէս՝ Ուկրանիոյ, Ռումանիոյ, Ռուսաստանի, Գանատայի, Ցունաստանի, Ինտոնեզիոյ: Նիւթ եղած են տնտեսական հարցեր, Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւնները, շրջանային խնդիրներ, եւլն.:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿ. ՍԵԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ

Ցաւով իմացանք, որ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Կլէնտէյլի Մեմորիըլ հիւանդանոցին մէջ վախճանած է Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Կաթողիկէ Հայոց նախկին Առաջնորդ Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան: Հանգուցեալը վերջին վեց ամիսներու ընթացքին կը տառապէր շաքարախտի եւ երիկամային բարդութեան պատճառով:

Ներսէս Միքայէլ Եպիսկ. Սեթեան ծնած է 1918 Հոկտ. 18-ին՝ Սեբաստիոյ Զարա աւանը: Իր երկրորդական ուսումը ստանալէ ետք Պոլսոյ Սէն Լուի ֆրանսական վարժարանէն, մեկնած է Հռոմ, ուր աշակերտած է Լեւոնեան Վարժարանին (1935–1945) եւ հետեւելով Կրէկորիանա Միջազգային Համալսարանի փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան դասընթացքներուն, ստացած է իրաւագիտութեան դոկտորի տիտղոսը:

Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է 1941 Ապրիլ 13-ին, Հռոմի մէջ: 1946-ին մեկնած է Պոլիս, ուր նշանակուած է հովիւ Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ, ապա՝ դիւանապետ եւ ընդհ. փոխանորդ Հայ Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսարանի եւ դատախազ եկեղեցական ատեանի: 1946–1960 տարիներու ընթացքին դասաւանդած է գրաբար, մատենագրութիւն, բարոյագիտութիւն, հոգեբանութիւն եւ փիլիսոփայութիւն Պոլսոյ Կեդրոնական, Էսաեան, Մխիթարեան եւ Ֆէրիգիւղի վարժարաններուն մէջ, հասցնելով սերունդներու փաղանգ մը: 1950–1951 թուականներուն կատարած է պարտաւորիչ զինուորական ծառայութիւնը թրքական նաւատորմիղին մէջ որպէս սպահետի սպայ:

1960-ին, Կարդինալ Գրիգոր-Պետրոս Աղաճանեանի կարգադրութեամբ կանչուած է Հռոմ եւ ստանձնած Լեւոնեան Դպրեվանքի տեսչութիւնը: Իր պաշտօնավարութեան 20 տարիներու ընթացքին ձեռնադրուած են 35 վարդապետներ: 1966-ին հիմնած եւ 15 տարի վարած է Վատիկանի միջազգային ռատիօկայանի հայկական հաղորդումները: 1976-ին հիմնած է Լիոնի (Ֆրանսա) մէջ Նարեկեան հայ կաթողիկէ վարժարանը:

1981 Յուլիս 17-ին ընտրուած է իբրեւ առաջին առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Կաթողիկէ Հայոց: Նոյն տարուան Դեկտ. 5-ին օծուած է Եպիսկոպոս Ֆիլատելֆիոյ Աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ:

Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան 14 տարի վարած է առաջնորդութեան պաշտօնը եւ 1995-ին վերջնապէս հաստատուած Լոս Անճըլըս, ուրկէ յաճախ այցելած է Հայաստան, քրիստոնէական դաստիարակութեան առաքելութեամբ:

Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան մասնակցած է միջազգային եկեղեցական համագումարներու՝ Իտալիա, Գերմանիա, Հնդկաստան, Աւստրիա, Ամերիկա: Հրատարակած է բազմաթիւ յօդուածներ գրական, ազգային, եկեղեցական նիւթերու շուրջ, լոյս տեսած՝ Սփիւռքի հայկական մամուլին մէջ: Լոյս ընծայած է Կարդինալ Աղաճանեանի ճառերը եւ Լեւոնեան վարժարանի յուշերը:

Քահանայական կարգը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 18-ին, Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ:

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՅԹՈՒՄ ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌՋԵՒ

«Մարմարա» կը տեղեկացնէ թէ Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ գիշեր մեծ աղմուկով ռումբ մը պայթած է Պաքըրգիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին ետեւի դրան առջեւ: Բարեբախտաբար, պայթումը լուրջ վնաս չէ պատճառած: Հեռատեսիլի տեղական կայաններ արձագանգած են լուրին:

«Մարմարա»յի լրատուութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Ուշագրաւ է որ վերջին շրջաններում յաճախակի դարձած են մեր եկեղեցիներուն վրայ կատարուած ռմբահարումները: Տրուած ըլլալով որ գործածուածները պարզապէս փոքրիկ պայթուցիկներ են, կը հետեւցուի որ այս արարքները ունին ազդարարիչ նշանակալից բնոյթ: Բայց կ'արժէ հարց տալ թէ այս ձեռնարկները նո՞յն աղբիւրէն կը կազմակերպուին, թէ իւրաքանչիւրը առանձին ու պատահական ձեռնարկ է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԸՄԲԻՇ ԱՐԱՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ Բ. ԱԽՈՅԵԱՆ

Ըմբշամարտի Թեհրանի աշխարհի ախոյեանութեան ազատ ոճի ըմբիշ Արամ Մարգարեան (60 քկ.) շահած է արծաթէ մետալ: Ան միայն վերջին փուլին պարտուած է Թուրք մարզիկէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS» (LE MAGAZINE)

(5/11 septembre)

La métamorphose d'Erevan

Շաբաթաթերթին Մակազին յաւելուածին մէջ, վերոնշեալ խորագրին տակ Վաչէ Տէր-Մինասեան շահեկան յօդուած մը ստորագրած է, ուր կը նկարագրէ Երեւանի ներկայացուցած այսօրուան դիմագիծը: Յօդուածին կ'ընկերանան Մաքս Սիվազլեանի նկարները:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ

Սեպտեմբեր 9-ին Մայր Աթոռի մէջ Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ սկսած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կլոր սեղանի կեդր. ընդլայնուած յանձնախումբին տարեկան եօրեայ ժողովը: Կը մասնակցին Հայոց Եկեղեցիին, Հայ կաթողիկէ եւ Հայ աւետարանական Եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի, միջազգային նուիրատու կազմակերպութիւններու, նաեւ Հայաստանեան բարեսիրական տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Roland Bareilles

LE CRÉPUSCULE OTTOMAN

1875-1933 un Français chez le dernier grand sultan *

Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

ԺԹ. դարու կիսուն, Խրիմի պատերազմի վաղորդայնին, Սուլթան Ապտիւլ-Մէճիտի 1856 Փետր. 18 թուակիր բարենորոգումներու կայսերական հրովարտակը (Թանզիմաթը Հայրիէի Ֆէրմանը) որ երկրորդ դասակարգի հպատակ նկատուած օսմանահպատակ ոչ-իսլամ (ռայա) ժողովուրդներուն մահմետականներու հաւասար իրաւասութիւններ կը ճանչնար, օտար հպատակներուն եւս որոշ նոր արտօնութիւններ կը շնորհէր: Անոնք այսուհետեւ պիտի կարենային Օսմանեան կայսրութեան որեւէ մէկ նահանգին մէջ գործատեղիներ բանալ, դպրոցներ հիմնել, եւ մանաւանդ կալուածատէր ըլլալ: Այս արտօնութիւններով Բարձր Դուռը կը յուսար երկրին տնտեսական դրութեան եւ առեւտուրին նոր զարկ տալ ու ժողովուրդին ընկերային կացութեան բարելաւման նպաստել: Օտարներու շնորհուած այս նոր արտօնութիւնները խթան մը եղան որպէսզի բազմաթիւ եւրոպացիներ –մանաւանդ անգլիացի, ֆրանսացի եւ իտալացի– Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքը երթան եւ հաստատուին:

Վերոյիշեալ խորագրով հատորը որ վերջերս լոյս տեսաւ, կենսագրութիւնն է անձի մը որ երիտասարդ տարիքին Պոլիս պիտի երթար ուր նախապէս քանի մը հայրենակիցները եւ յետոյ մայրը գացած ու հաստատուած էին: Ան ոչ առեւտրական նախաձեռնութիւններու յաւակնութիւններ ունէր, ոչ դիւանագիտական ասպարէզի հեռանկարներ եւ ոչ ալ որեւէ մէկ արհեստի մասնագիտութիւն: Հատորին հեղինակը՝ Ռոլան Պարէյ, որ իր մեծ-հօր Պէրթրան Պարէյի կենսագրութիւնը կը ներկայացնէ, կը գրէ թէ «ան ոչ դրամ ունէր եւ ոչ ալ նեցուկ, այլ միայն արեւելագիտական լեզուներու քանի մը վկայականներ եւ ապրուստ ապահովելու համար քանի մը բարեկեցիկ ընտանիքներու տղոց ֆրանսերէն լեզուի մասնաւոր դասեր տալ սկսաւ» (տե՛ս էջ 21): Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ Ալէն Տըքօ հակիրճ բայց ներբողալից նախաբանով մը հատորը կը ներկայացնէ:

⁂

Պէրթրան Պարէյ երբ ԺԹ. դարու 80-ական թուականներու սկիզբը Պոլիս հասաւ, հազիւ թէ քսանը անց երիտասարդ մըն էր: Ռոլան Պարէյ կը գրէ թէ «կարգ մը պաշտօնական թուղթերու վրայ իր ծննդավայրը Փիրէնեաններու Միլհաս գիւղը նշուած է, մինչ կարգ մը ուրիշ փաստաթուղթերու վրայ Պոլիս ըլլալով կը յիշուի: Ծննդեան թուականը եւս մերթ 1857, մերթ 1858 ըլլալով ցոյց կը տրուի»: Երբ Պէրթրան Պարէյ Պոլիս հասաւ, Օսմանեան պետութիւնը Ռուսաստանի հետ վերջին պատերազմին (1877-78) չարաչար պարտուած, հազիւ թէ արեւմտեան մեծ պետութիւններու ազդու միջամտութեան շնորհիւ իսկական փլուզումէ մը կրցած էր ազատիլ: Իսկ պալքանեան ժողովուրդները կատարեալ անկախութեան քայլ մը եւս մօտեցած էին: Խաղաղութիւնը ժամանակաւորապէս Միջին Արեւելքի մէջ վերահաստատուած էր, բայց Պէռլինի դաշնագիրը դիւանագիտական սեղանին վրայ նոր հարց մը եւս բերած էր որ ծանրակշիռ հետեւանքներով համաշխարհային հանրային կարծիքը պիտի յուզէր: Ասիկա Հայկական հարցն էր:

Ապտիւլ-Համիտ հազիւ թէ քանի մը տարիներէ ի վեր գահ բարձրացած էր: Խորամանկ թէ կասկածամիտ, իր հօրեղբօր Ապտիւլ-Ազիզի անձնասպանութենէն(**) այնքան խորապէս ազդուած, որքան եղբօրը Սուլթան Մուրատ Ե.ի հազիւ թէ երեք ամսուան գահակալութենէն յետոյ արգելափակումէն, նոյն ճակատագրէն զերծ մնալու համար պալատը Եըլտըզի բարձունքը փոխադրեց, ուրկէ իրեն հաւատարիմ ծառաներով եւ լրտեսներով շրջապատուած, ամբողջ 33 տարիներ երկրին ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւնը վարեց: Ինչպէս ծանօթ է, այդ թուականներուն ֆրանսերէն լեզուն դիւանագիտական ասպարէզի թէ միջազգային առեւտուրի, օտար շրջանակներու, թէ սալոնի հաղորդակցութեան գլխաւոր լեզուն էր: Այս պատճառաւ Պէրթրան Պարէյի համար շատ դժուար չեղաւ ապրուստը ապահովելու համար քանի մը բարեկեցիկ ընտանիքներու տղաք գտնել: Այդ դասաւանդութիւններու ընթացքին է նաեւ որ ֆրանսացի երիտասարդուհիի մը, Լէոնթինի հետ ալ ծանօթանալով պիտի ամուսնանար: Ռոլան Պարէյ իր մեծ-հօր եւ մեծ-մօր ծանօթութեան մասին ընտանեկան դիւաններու յենլով մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ:

Պէրթրան Պարէյի Պոլսոյ ապրելակերպի պայմանները բոլորովին փոխուեցան երբ Սուլթան Ապտիւլ-Համիտի թիկնապահ Տէրվիշ փաշայի տղոց եւս սկսաւ ֆրանսերէն լեզուի մասնաւոր դասեր տալ: Ինքնավստահ բայց համեստ, անկեղծ եւ միշտ պատրաստակամ, ան շատ լաւ տպաւորութիւն թողած էր Տէրվիշ փաշային վրայ որ երբ Ապտիւլ-Համիտ գահաժառանգ պատանիներուն համար ֆրանսերէն լեզուի ուսուցիչ մը ունենալ ուզեց, անվարան զայն սուլթանին յանձնարարեց: Այսուհետեւ, երիտասարդ ֆրանսացիին համար Պոլսոյ մէջ ամէն ինչ արագ ընթացաւ: Յունական վարժարանի մը եւս ֆրանսերէն լեզուի դասաւանդութեան պաշտօնին կոչուած էր: Ասոր յաջորդեցին Պոլսոյ Զինուորական բժշկական վարժարանի եւ Հէյպէլի կղզիի ծովային վարժարանի ֆրանսերէն լեզուի դասատուի պաշտօնները: Բժշկական վարժարանին մէջ բարեկամութիւն հաստատեց սուլթանին անձնական բժիշկներէն Անտոն փաշա Նաֆիլեանի եւ տոքթ. Սերվիչէնի հետ որ վարժարանին տեսուչն էր: Իսկ այս երկու երեւելի եւ խիստ յարգուած անձերուն միջոցաւ ալ ծանօթացաւ ժամանակակից բոլոր բարձրաստիճան հայ պաշտօնեաներուն հետ, ինչպէս Արթին փաշա Տատեան՝ Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական, Ելմտական նախարար Յակոբ փաշա Գազազեան, Յովհաննէս Սագըզ, Միքայէլ Փորթուգալ փաշա: Այս վերջինին աղջըկանց եւս ֆրանսերէն լեզուի ուսուցիչ անուանուեցաւ: Այս այլազան ծանօթութիւնները եւ մտերիմ յարաբերութիւնները բնականաբար Պէրթրան Պարէյի երկրին քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային յարաբերութիւններու հանդէպ հայեացքը խորապէս զարգացուցին: Պարէյ երկրին մէջ քաղաքական թէ տնտեսական այն հարցերը որոնք մեծ պետութիւններու կողմէ կը շահագործուէին, լաւ կշռած էր: Սկսաւ քաղաքին օտար լեզուներով լոյս տեսնող Սթամպուլ եւ Լըվանթ Հէրըլտ (երկլեզու) օրաթերթերուն «Սթամպուլին» ստորագրութեամբ աշխատակցիլ: Ֆրանսայի դեսպանը՝ կոմս Մոնթէպէլլօ եւ իր յաջորդը Փօլ Գամպոն, յաճախ զայն դեսպանատուն կը հրաւիրէին զանազան հարցերու շուրջ իր գաղափարը շօշափելու: ԺԹ. դարու վերջին տասնամեակի տնտեսական ամենակարեւոր հարցերը որոնք Պոլսոյ դիւանագիտական շրջանակներու օրակարգին վրայ էին, առաջինը Միջագետքի քարիւղի հանքերը շահագործելու մենաշնորհի մրցակցութիւնն էր, իսկ երկրորդը՝ Պոլիս-Պաղտատ (կամ աւելի յստակօրէն Հայտար փաշա-Պաղտատ) երկաթուղիի շինութեան վիթխարի ծրագիրը: Կը թուի թէ Պարէյ առաջիններէն մին եղած էր որ կռահած էր թէ Գերմանիա երկաթուղիի շինութեան մենաշնորհը ստանալով միաժամանակ Մուսուլի եւ Քէրքիւքի նաւթահորերուն արտադրութեան մենաշնորհը եւս կ'ուզէր ունենալ: Մեծ ընկերութիւններու զուգահեռ անհատական նախաձեռնութիւններ եւս ուշադրաւ դեր ունեցան Միջագետքի բնական հարստութիւնները օգտագործելու ծրագիրներու յաջողութեան մէջ: Ռոլան Պարէյ կը գրէ թէ իր մեծ-հայրը ուշի ուշով կը հետեւէր «Թուրին'զ Գոլֆ»ի նախկին ուսանող Գալուստ Կիւլպէնկեանի ձեռնարկներուն: Բազմաթիւ էջերու մէջ ան կը դրուատէ Կիւլպէնկեանի օտար ընկերութիւններու հետ բանակցութիւններու ընթացքին ցուցաբերած արտակարգ կարողութիւնը: «Պէրթրան որ ինք եւս կ'ուզէր հարցերուն մէջ դեր մը ունենալ, նախանձեցաւ անոր հեռատես եւ ուշիմ քաղաքականութեան, բայց գնահատեց զայն», կը գրէ:

Այդ ժամանակներուն կը զուգադիպի նաեւ Հայկական հարցի տագնապալի շրջանը (տե՛ս էջեր 125-128): Ռոլան Պարէյ խստիւ կը քննադատէ Ֆրանսական Արտաքին գործոց նախարար Հանոթոյի Արեւմտահայաստանի գաւառներու մէջ տեղի ունեցած կոտորածներու ընթացքին որդեգրած քաղաքականութիւնը, մինչ դեսպան Գամպոն անընդհատ հեռագրեր ուղարկելով բոլոր անցուդարձերէն օրը օրին զայն տեղեակ կը պահէր: Հեղինակը կ'աւելցնէ թէ Փարիզի մէջ 17 օրաթերթեր օսմանեան դեսպանատունէն նպաստ ստանալով ոչ թէ միայն կոտորածի լուրերը չէին հաղորդեր, այլ նոյնիսկ երբեմն զոհը ոճրագործ ցոյց կու տային:

Երիտթուրքերու յեղափոխութիւնը անշուշտ այս հատորին մէջ կը յիշուի, բայց ըստ մեզի, ոչ բաւարար կերպով: Զոր օրինակ, Պէրթրան Պարէյ որ շուրջ երեսուն տարիներ արդէն Պոլիս ապրած էր երբ Երիտթուրքերը 1908 Յուլիս 24-ին յեղափոխութեամբ երկրին ղեկը ձեռք առին, ի՞նչ էր արդեօք այդ անձերուն նկատմամբ իր կարծիքը: Պ. Պարէյի աշակերտ եղած էին Պահաէտտին Շաքիր եւ Նազըմ, բժշկական վարժարանի մէջ: Արդեօք երբ անոնք գործի գլուխ անցան, բնաւ չհանդիպեցա՞ն իրենց նախկին ուսուցիչին: Մենք տեսնօք Պէրթրան Պարէյի «գաղտնի» մէկ նամակը գտած էինք պետական դիւաններու մէջ ուր ան յոյժ կարեւոր յայտնութիւններ կ'ընէ Երիտթուրքերու հասցէին: Միւս կողմէ, Պէրթրան Պարէյ բազմաթիւ պալատականներու հետ յարաբերութիւն հաստատած էր. արդեօք անոնցմէ որեւէ կարեւոր յայտնութիւն չէ՞ր իմացած, որոնք կրնային զանազան հարցերու շուրջ լուսաբանութիւններ բերել:

Ռոլան Պարէյ շատ լաւ կը նկարագրէ Երիտթուրքերու Պոլիս մուտքէն յետոյ ժողովուրդին մէջ տիրող խանդավառ մթնոլորտը, անվերապահ հրճուանքը, որ ճիշդ յար եւ նման է ինչ որ աւելի քան յիսուն տարիներ առաջ իմացած էի այդ պատմական օրերուն վկայ հօրմէս եւ քանի մը տարեց անձերէ: «Ապտիւլ-Համիտ որ իր կամքով երեսուն տարի Սահմանադրութիւնը առկախ թողած էր, կը գրէ, հիմա երբ պարտադրուած զայն կը վերահռչակէր, օրուան հերոսը եղած էր» (տե՛ս էջ 214):

Երիտթուրքերու իշխանութեան տիրանալը բարեբաստիկ չեղաւ Պէրթրանի համար: Ան յաջորդաբար կորսնցուց Բժշկական վարժարանի եւ Ծովային վարժարանի պաշտօնները: Իսկ երբ տարի մը յետոյ, 1909-ին, Ապտիւլ-Համիտ գահընկէց եղաւ, պալատականներու տղոց մասնաւոր դասերն ալ կորսնցուց: Ապտիւլ-Համիտի յաջորդ Սուլթան Ռէշատ անհատականութենէ զուրկ անձ մըն էր: Գերմանական ազդեցութիւնը բացայայտօրէն հաստատուիլ սկսած էր: Յաջորդական երկու պատերազմներու պարտութիւնները նախ Իտալիոյ եւ յետոյ Պալքանեան երկիրներու դէմ, Երիտթուրքերու իշխանութիւններու վարկին զօրաւոր հարուածներ տուին: Իրենց միջեւ եւս սկսաւ մրցակցութիւն մը: Ծայրայեղականները որոնց պարագլուխներն էին Թալէաթ, Էնվէր, Ճէմալ եւ Նազըմ, չափաւոր ազատականներ, որոնց պարագլուխն էր Ապտիւլ-Համիտի քրոջ Սենիհա սուլթանի անդրանիկ տղան՝ Սապահէտտին, Պէրթրան Պարէյի նախկին աշակերտ եւ լաւ բարեկամ: Առաջինները երբ օսմանցիութեան դրօշակին տակ կ'ուզէին ձուլել բոլոր ոչ-իսլամները, երկրորդ հոսանքի կուսակիցները կը ցանկային իւրաքանչիւր ազգութեան ազատութիւնները յարգելով օսմանեան դրօշին տակ բոլորը համախմբել: Ոչ-իսլամները, բնականաբար այս վերջինին համակիր էին:

1909 Ապրիլին առանց որեւէ պատճառի երբ Երիտթուրքերը Կիլիկիոյ մէջ հայկական կոտորածը կազմակերպեցին, շատերու պէս Պէրթրան եւս խորապէս հիասթափ եղաւ: Այլեւս համոզուած էր որ ոչ-իսլամները սուլթաններու օրով իրենց վայելած որոշ ազատութիւնն ալ կորսնցուցած էին: Ա. Համաշխարհային պատերազմին երբ հայկական տարագրութիւնը սկսաւ, Պէրթրան Ֆրանսա կը գտնուէր արդէն: Ըմբոստացաւ շատերու պէս, երբ Փիէր Լոթի, որուն հետ Պոլիս բնակութեան շրջանին ծանօթացած եւ բարեկամութիւն հաստատած էր, դեռ կը ջանար հայերը դրդիչ նկատել եւ կոտորածը արդարացնել: Պէրթրան Պարէյ Թուրքերու թշնամի մէկը չէր. այլապէս, այդքան թուրք պաշտօնատարներու հետ բարեկամութիւն չէր ըներ, կը գրէ Ռոլան Պարէյ, այլ ոճիրը գործադրող տարրերն էին որ զայն ընդվզեցուցած էին: Պատերազմէն յետոյ, հակառակ ջերմ փափաքին, այլեւս Պէրթրան չկրցաւ Պոլիս վերադառնալ: Հանրապետական Թուրքիան մի առ մի օսմանեան դերդաստանի բոլոր անդամները վտարեց երկրէն: Գրեթէ բոլորն ալ, նոյնիսկ վերջին սուլթանը՝ Ապտիւլ-Մէճիտ, Ֆրանսա եկան: Հայ տարագիր վերապրողներէն մաս մը Սուրիա եւ Լիբանանան հաստատուեցան, մինչ ուրիշներ յաջողեցան Ֆրանսա գալ: Պէրթրան Պարէյ Պոլսոյ իր հին ծանօթներէն շատեր վերագտաւ Փարիզի մէջ, ինչպէս՝ Արշակ Չօպանեան, Աւետիս Ահարոնեան, Նաֆիլեանները, Զապէլ Եսայեան, Շաւարշ Միսաքեան, Լուիզ Սերվիչէն, Հրանտ-Սամուէլ եւլն.: Այս հատորէն կը տեղեկանանք նաեւ թէ Հրանտ-Սամուէլ Պէրթրան Պարէյի թելադրութենէն քաջալերուելով է որ լատինական թաղամասի արեւելագիտական հրատարակութիւններու գրատունը հիմնած է: Հեղինակը կը գրէ. «Պէրթրան այլեւս Պոլիս մեկնելու փափաք չունեցաւ քանի որ Պոլսոյ իր բարեկամները՝ Թուրք, հայ եւ քիւրտ, իրենք Փարիզ փոխադրուած էին»:

Ռոլան Պարէյ իր մեծ-հօր կենսագրութեան նուիրուած այս հատորին համար օգտագործած է ի բաց առեալ ընտանեկան փաստաթուղթերը, պատերազմի տարիներուն եւ անկէ ետք անոր հրատարակած հատորները, բազմաթիւ յօդուածները: Ան թղթատած է նաեւ ֆրանսական պետական դիւաններու մէջ պահուած բազմաթիւ վաւերագրեր եւ զանազան հրատարակութիւններ: Սակայն մեր ուշադրութիւնը գրաւեց թէ ինչո՞ւ ոչ մէկ ֆրանսական կամ անգլիական վաւերագրերի պաշտօնական հրատարակութիւն տեսնել անհրաժեշտ չէ նկատած: Իր գրացուցակին մէջ չտեսանք նաեւ սա վերջին երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին Հայկական Հարցին վերաբերեալ լոյս տեսած որեւէ բարձրորակ հրատարակութիւն, ինչ որ կարգ մը պատմական սխալ եզրակացութիւններէ զինքը պիտի զգուշացնէր: Զոր օրինակ, Թուրքիոյ Գերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցութիւնը 1914 Օգոստոս 2-ին Պոլսոյ մէջ ստորագրուած գերմանեւթրքական զինուորական գաղտնի դաշինքով որոշուած էր արդէն եւ ոչ թէ ինչպէս ինք կը գրէ «1914 Հոկտ. 25-ին է որ Պատերազմական նախարար Էնվէր ծրագրեց» (տե՛ս էջ 275): Հայկական տարագրութիւնը յայտարարող օրէնքը 1915 Մայիս 27 թուակիր է եւ ոչ թէ 1915 Յունիս 2 (տե՛ս էջ 284): Իսկ երրորդ յոյժ կարեւոր սխալ մը որ երկիցս կը կրկնէ հեղինակը, Հայաստանի սահմաններուն կը վերաբերի: Դաշնակիցները Սայքս-Փիքօյի համաձայնութեամբ (1916 Մայիս 16), «Հայաստանը յետ պատերազմին Ֆրանսայի հոգատարութեան կը յանձնէին» կը գրէ (տե՛ս էջ 288): Մինչդեռ սոյն համաձայնութեամբ Ռուսաստանն է որ հայկական նահանգները պիտի կցէր, իսկ Ֆրանսա Կիլիկիան է որ պիտի գրաւէր: Աւելի յետոյ նոյն սխալը կը կրկնէ երբ կը գրէ թէ «Դաշնակիցները Սեւրի դաշնագրի իրենց խոստումները չէին յարգած, հետեւաբար իրենց նախահայրերուն պատկանած Կիլիկիոյ հողերուն վրայ անկախ Հայաստան մը պիտի չըլլար, բայց ուրիշ հայրենիք մը պիտի վերածնէր: Աւելի հիւսիսը, Կովկասի ստորոտը, Սովետները ինքնավար Հայաստանի Հանրապետութիւն մը ստեղծած էին» (տե՛ս էջ 330): Մինչդեռ ծանօթ է թէ Սեւրի դաշնագիրը (1920 Օգոստոս 10) որ Օսմանեան պետութեան Պոլսոյ պատուիրակը ստորագրեց, Կիլիկիոյ համար չէր, այլ կը հասկնար Տրապիզոնէն մինչեւ Վան նահանգի միջեւ գտնուող Արեւմտահայաստանի նահանգները:

Եւ վերջապէս, Ռոլան Պարէյ երբ կը գրէ թէ «Պահաէտտին Շաքիր հայու մը կողմէ սպաննուեցաւ» (տե՛ս էջ 356), արդեօք անհրաժեշտ չէ՞ր քանի մը տողով Պահաէտտին Շաքիրի հայ ժողովուրդի տարագրութեան ընթացքին կատարած դերին անդրադառնալ որ վստահաբար Բ. Համաշխարհային պատերազմի տարինե-

Հարցազրոյց Արեւելագէտ՝ Ցաւմիկ Մեսխիանեանի հետ

«ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՐՔԵՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹ Է»

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Հ. – Հայատառ թրքերէն գրականութիւնն ու մամուլը ի՞նչպիսի աշխարհագրական տարածում ունեցած էին։

Պ. – Հայատառ Թրքերէն տպագիր գիրքը ընդարձակ աշխարհագրութիւն մը ունեցած է։ Գիրքերը կը տպուէին Օսմանեան կայսրութեան զանազան քաղաքներուն մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս՝ այլայլ պատմաշրջաններով։ Մօտաւորապէս 250 տարիներու ընթացքին Հայատառ տպագիր գիրքերու թիւը կ'անցնի 2000ի սահմանը։ Հայատառ Թրքերէնով գիրքեր հրատարակուած են աւելի քան 50 քաղաքներու, մօտաւորապէս 200 տպարաններու մէջ։ Միայն Իսթանպուլի մէջ Հայատառ Թրքերէն գրքեր կը հրատարակուէին Հայկական տպարաններու մէջ, որոնց թիւը կը հասնի 85-ի։ Հրատարակչական կեդրոններ հանդիսացած են նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան Վիեննայի Ս. Ղազար կղզին, Թիֆլիզ, Վենետիկ [illegible] իրենց տպարաններով։ Արժէքաւոր բազմաթիւ գիրքեր հրատարակուած են Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի տպարանին մէջ, ապա Զմիւռնիա, Սալոնիկ, Եգիպտոս, Ֆրանսա, Ամերիկա, Պուլկարիա, Մարզուան եւ այլուր։

Հ. – Կրնայի՞ք ըսել արդեօք թէ հայատառ թրքերէն գրականութիւնը ի՞նչպիսի ազդեցութիւն ունեցած է թրքագիտութեան զարգացման վրայ։

Պ. – Ձեր հարցումը բաւական հետաքրքրական հարցում մըն է եւ քանի մը երեսակներ ունի։ Եթէ կը խօսինք Օսմանեան կայսրութեան ժողովուրդներու եւ անոնց համար Հայատառ Թրքերէնի նշանակութեան մասին, այն ատեն Հայատառ Թրքերէնը նկատի պէտք է ունենանք որպէս լեզուական երեւոյթ, գրականութեան փոխանցման լեզու, թատրոնի լեզու։ Իսկ եթէ դուրս ելլենք հայ ազգային շրջանակներէն, կը տեսնենք որ Հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը միաժամանակ Թուրքերու եւ Թրքերէնին տիրապետող այլ ազգերու սեփականութիւնը դարձած էր՝ ձեռք ձգելով տարածքաշրջանային կարեւոր նշանակութիւն։ Ցատկապէս Թարգմանական գեղարուեստական Հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը ստեղծուած է ժողովրդական, խօսակցական Թրքերէնի հիման վրայ։ Ասիկա իւրայատուկ ձուլումն է ժողովրդական «կոպիտ Թրքերէնի» եւ գրական Թրքերէնի՝ «յետ – օսմաներէնի»։ ԺԹ. դարու նշանաւոր բոլոր Թուրք լուսաւորիչները այսպիսի ժողովրդավարութեան կը ձգտէին։ Թարգմանութիւններու այս լեզուն լիովին հասկնալի է մեր օրերուն եւս։ Հայատառ Թրքերէն գրականութեան լիակատար ուսումնասիրութիւնը աւելի պիտի ստեղծէ [illegible] ընդարձակ մը, որ չազդէ [illegible]։ Աւելի հետեւաբար է՝ հայ ժողովուրդի լուսաւորչական դերը Օսմանեան կայսրութեան մշակութային կեանքին մէջ։ Մասնայատուկ ուշադրութեան արժանի է այն հանգամանքը, որ Հայատառ Թրքերէն Թարգմանական գրականութեան միջոցով Արեւմուտքի յառաջադէմ գաղափարները կը Թափանցէին ո՛չ միայն Հայկական, այլ նաեւ կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներու, մասնաւորապէս Թրքական շրջանակներէն ներս՝ ազատական-սահմանադրական գաղափարախօսութեան սերմերը տարածելով յետամնաց, ռազմական-աւատական կայսրութեան մէջ։ Հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը անկասկած իր ազդեցութիւնն ունեցաւ Թուրք գրողներու ու հասարակական գործիչներու նոր սերունդը ձեւաւորելու ու զարգացնելու աշխատանքին վրայ։ Այս վերջինները հանդէս կու գային Օսմանեան կայսրութեան մէջ սահմանադրական բարեփոխումներ իրականացնելու եւ Թուրք հասարակութեան մօտ աշխարհիկ, մշակութային կեանքը զարգացնելու ի նպաստ։ Թրքական գիտական գրականութիւնը սկզբնական հանգրուաններուն կը դասաւանդուէր եւ կը հրատարակուէր Հայատառ Թրքերէնով (տնտեսագիտութիւն, Թրքերէնի դասագիրքեր, առեւտրական ձեռնարկներ, գիւղատնտեսութեան, հանքագործութեան եւ այլ բնագաւառներու առնչուող գրքեր եւլն.)։

Հայատառ Թրքերէնը այնուհետեւ վերափոխուեցաւ աւելի լայն ազդակի մը, ծառայելով Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող այլ ազգերու եւս եւ իր բաժինն ունենալով այդ ժողովուրդներու զարգացման ու լուսաւորութեան գործին մէջ։

Հ. – Հայատառ թրքերէն ո՞ր գրականութիւնն է որ մասնայատուկ դեր կը խաղար եւ արդեօք անիկա կարեւոր նշանակութիւն ունէ՞ր Օսմանեան կայսրութեան համար։

Պ. – Հայատառ Թրքերէնի միջոցով ֆրանսական գրականութիւնը Թափանցեց Թուրքիոյ սահմաններէն ներս։ Սկզբնական շրջանին Հայատառ Թրքերէնի կը Թարգմանուէին առաւելապէս յառաջադէմ մտածողներու՝ Հիւկոյի, Եօժէն Սիւի, Տիւմայի, Լը Սաժի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները։ Աւելի վերջ առատօրէն կը հրատարակուէին նաեւ Թերթօնային վէպ կոչուող գրական նոր սեռի գործեր։ Եւրոպական գրականութիւնը եկաւ Թուրքիոյ ցոյց տալ որ կայ նաեւ այլ, օսմանեան հասարակութենէն բոլորովին տարբեր հասարակութիւն մը։

Հ. – Դուք ըսիք որ հայատառ թրքերէնը եղած է նաեւ թատրոնի լեզու։

Պ. – Այո՛, Հայատառ Թրքերէն գրականութեան մասին գիտական աշխատութիւններու կարելի է հանդիպիլ Թրքական Թատրոնի պատմաբաններու՝ Ահմէտ Րէֆիքի, Թուրկութ Քութի, Պուրհան Արփատի, Պահա Տուրտէրի, Վասֆը Րըզա Զօպուի, Ահմէտ Ֆէհիմ Պէյի, Մուհսին Էրթուղրուլի, Մէթին Անտի աշխատութիւններուն, յուշերուն եւ յօդուածներու մէջ, ինչպէս նաեւ Թուրք Թատրոնի մասնագէտ՝ իտալացի Ատոլֆօ Թալասսոյի գործերուն մէջ։ Ի տարբերութիւն պատմաբաններու՝ այս բնագաւառներու գործիչները իրենց աշխատութիւններուն մէջ բաւական ազնուօրէն արտայայտած են իրականութիւնը։ Անոնք իսկապէս կ'ընդունին որ Թրքական Թատրոնի գոյութիւնը՝ սկզբնաւորումը եւ կայացումը եղած է միմիայն շնորհիւ հայկական Թատերական խումբերու եւ անոնց դերասանապետներու։ Թրքերէն Թատերախաղերու բեմադրութիւնն ու դերերը գրի կ'առնուէին Հայատառ Թրքերէնով։ Առաջին Թուրք դերասանները եւս իրենց դերերը կը սորվէին Հայատառ Թրքերէնով եւ մաս կը կազմէին հայկական Թատերախումբերուն։ Թուրք լուսաւորիչներու կողմէ գրի առնուած կամ Թարգմանուած Թատերախաղերը Հայատառ Թրքերէն էին։ Աւելցնեմ նաեւ որ հանրապետական շրջանի Թուրք Թատերախումբերը եւս իրենց գործունէութեան սկզբնական շրջանին մեծ յաջողութեամբ օգտագործած են Հայատառ Թրքերէնով Թատերախաղերը։

Հ. – Ըստ ձեզի, հայատառ թրքերէն գրականութիւնը ամբողջովին ուսումնասիրուա՞ծ է։

Պ. – Բազմաթիւ գիտնականներ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են Հայատառ Թրքերէն գրականութեան վրայ։ Անոնք ամէնէն աւելին զբաղած են Հայատառ աշուղական գրականութեամբ, որովհետեւ այս գրականութիւնը ո՛չ միայն ամբարած է հայ ժողովուրդի ստեղծագործութիւնները, այլ նաեւ պահպանուած է Հայատառ Թրքերէնով, առիթ ընտեղծելով որպէսզի յետագային բազմաթիւ անգամներ հրատարակուին արեւելքի մէջ տարածում գտած սիրավէպեր, աւանդապատումներ, Օսմանեան կայսրութեան վերաբերող բազմաթիւ նիւթեր, Թուրք վեզիրներու եւ սուլթաններու կենսագրութիւններ եւ բազմաթիւ ձեռագրեր։

Կարգ մը գիտնականներ, մանաւանդ անոնք, որոնք կը հետեւէին Թրքկան պատմական ընկերային սկզբունքներուն, որոնց համաձայն պատմութիւն գրելը նոյնքան կարեւոր է, որքան պատմութիւն ստեղծելը, մինչ չէ որ ազնուօրէն եւ գիտական ճամբով քննարկած են այս հարցը։ Բազմաթիւ աշխատութիւններու մէջ փորձ կատարուած է սեփականացնել հայ ժողովուրդի պատմութեան այս կամ այն հատուածը, մշակոյթի այս կամ այն բնագաւառը։

Նոյնը կը վերաբերի նաեւ Հայատառ Թրքերէնին. լեզուն Թրքերէնն է, կարդացեր են Թուրքերը, աշխատակցեր են Թուրք լուսաւորիչները, Թատրոնը եղած է Թրքերէն եւլն., եւլն.։

Հ. – Հիմա քիչ մը հեռանանք այս նիւթէն։ Վերջերս, յաճախ կը քննարկուի սա նիւթը. հայ-թրքական յարաբերութիւնները կարգաւորել երկու կողմերու գիտնականներու միջոցով։ Ձեր ուսումնասիրած նիւթը կրնա՞յ դրապէս իր ազդեցութիւնը գործել այդ յարաբերութիւններուն վրայ։

Պ. – Այս հարցումը եւս բազմաշերտ է։ Կարելիութեան սահմաններու մէջ պէտք է հրատարակուին Հայատառ Թրքերէնով գրուած բոլոր այն աշխատութիւնները, ձեռագրերը, գրքերը, որոնք կ'առնչուին Օսմանեան կայսրութեան եւ անոր տիրապետութեան տակ գտնուող ժողովուրդներու պատմութիւններուն։ Կարեւոր է վեր հանել այնպիսի Թէմաներ, որոնց մէջ ո՛չ միայն Թշնամութիւն կ'արտայայտուի, այլ նաեւ գործեր, որոնք ապացոյցը կը հանդիսանան հետեւեալ իրականութեան. հայ եւ Թուրք ժողովուրդները դարեր շարունակ ապրած են կողք կողքի, ունեցած են լաւ օրեր, գործակցութեան շրջաններ, ազդած են մէկզմէկու գրականութեան, արուեստի, առեւտրական կապերուն վրայ։ Բազմաթիւ Թուրք գիտնականներ ազնուօրէն այս իրողութիւնները արձանագրած են իրենց աշխատութիւններուն մէջ, հիմնական նիւթ դարձնելով այն արժէքները՝ զորս Թրքական իշխանութիւններն ու ժողովուրդը ձեռք ձգած են Հայերու շնորհիւ։

Կը կարծեմ որ նմանօրինակ մթնոլորտի մէջ աւելի դիւրին պիտի ըլլայ համախմբուիլ սեղանի մը շուրջ եւ լուծել հարցերը։ Ըստ իս, Հայատառ Թրքերէնը ուսումնասիրութեան նիւթ պէտք է դարձնել ո՛չ միայն գիտական շրջանակներու համար, այլ նաեւ դպրոցներու մէջ ու համալսարաններէ ներս։ Այդպէս միայն մենք կրնանք մեր յարգանքի տուրքը մատուցանել այն հայ գործիչներուն, որոնք իրենց կեանքը նուիրեցին այս գրականութեան, պայքարեցան հայ ժողովուրդի ուծացման դէմ, զանոնք մասնակից դարձուցին ազգային մշակութային գործօնքին եւ նպաստեցին զանոնք հայախօս դարձնելու ճիգերուն։

Հ. – Իսկ ո՞ր տարիներուն է որ հայատառ թրքերէն գրականութիւնը սկսաւ վայրէջք արձանագրել։

Պ. – Վայրէջքը սկսաւ արձանագրուիլ 19–20-րդ դարերու սահմանագծին։ Հիմնական պատճառը անշուշտ 1915-ի դէպքերն էին, որոնց զոհ գացին ո՛չ միայն Հայատառ Թրքերէնի մշակները, այլեւ անոնց ընթերցողները։ Կարգ մը տպարաններ եւ գործիչներ իրենց գործունէութիւնը շարունակեցին Մերձաւոր Արեւելքի եւ այլ երկիրներու մէջ՝ շարունակելով իրենց հայապահպան գործունէութիւնը։ Ուրեմն կրնանք ըսել որ 20-րդ դարու սկզբին Հայատառ Թրքերէն գրականութիւնն արդէն իսկ ժամանակավրէպ դարձած էր։

Հ. – Ամփոփենք մեր զրոյցը։ Ո՞րն է հայատառ թրքերէն գրականութեան նշանակութիւնը։

Պ. – Առաջինն այն է որ դարեր շարունակ այդ գրականութիւնը ո՛չ միայն պահպանեց Թրքախօս Հայեր, այլ նաեւ հայախօս դարձուց զանոնք եւ կապեց իր ժողովուրդին։ Ժողովուրդը հասու դարձաւ եւրոպական գրականութեան, գիտական մտքի, հասարակական երեւոյթներու յառաջընթացին։ Երկրորդ՝ այդ գրականութիւնը մեծ նշանակութիւն ունեցաւ կայսրութեան ժողովուրդներու մշակութային կեանքին մէջ։ Երրորդ՝ հայատառ Թրքերէն գրականութեան շնորհիւ էր, որ ձեւաւորուեցան այժմու ժամանակակից Թրքերէն լեզուն, գրականութիւնն ու հրապարակախօսութիւնը։

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՑԱՄԻԿ ԳՈՒԼԱԿԵԱՆ

րուն Այխմանի Հրեաներու բնաջնջման ծրագրի գործադրութեան համար ստանձնած դերէն նուազ չէր։ Այլապէս, պատմութեան անծանօթ ընթերցողը ինչպէս չմտածէ թէ «անմեղ» Պահաէտտին Շաքիր «մարդասպան» Հայու մը կողմէ ըսպաննուած է։

Վերոյիշեալ գլխաւոր պատմական ճըշդումները ըրինք որովհետեւ զանոնք շատ աւելի կարեւոր նկատեցինք քան թէ զանազան անհատներու բոլորովին անձնական կեանքին վերաբերեալ այն աւելորդ մանրամասն տեղեկութիւնները, որոնց յաճախ կ'անդրադառնայ հեղինակը եւ երբեմն ալ էջեր կը յատկացնէ։

Ամէն պարագայի մէջ հետաքրքրական հատոր մըն է որ շատ սահուն ոճով գրի առնուած է։ Ան կը ներկայացնէ Օսմանեան կայսրութեան վերջալոյսի նախօրեակին, աւելի քան երեսուն տարիներ Պոլիս ապրած ֆրանսացիի մը տեղացի այլազան համայնքներու երեւելի դէմքերուն հետ ունեցած յարաբերութիւնները, հետզհետէ շիջելու հակամէտ Օսմանեան կայսրութեան շահաբեր ազդիւրները ձեռք ձգելու համար մեծ պետութիւններու քաղաքական թէ տնտեսական մրցակցութիւնը։ Պէրթրան Պարէյ իսկական վկայ մը եղաւ նաեւ թէ ինչպէ՛ս Սուլթան Ապտիւլ – Մէճիտի օրով խոստացուած բարենորոգումները որոնք ոչ-իսլամ համայնքները այնքան յուսադրած էին, Ապտիւլ – Համիտի եւ Երիտթուրքերու չարաշուք վարչութեան տարիներուն արեան ճապաղիքներու մէջ կորսուեցան...։

Ա. Պ.

* Toulouse, **Editions Privat,** 2002, 366 p., 24 Euros.
Կարելի է ապահովել նաեւ՝
Librairie Orientale
51, rue Monsieur le Prince,
75006 Paris

** Թէեւ յաճախ կը յիշուի թէ Ապտիւլ-Ազիզ անձնասպան եղած էր, իրականութեան մէջ սպաննուած էր. տե՛ս այս առթիւ Գրիգոր Օտեանի կենսագրութեան նուիրուած մեր յօդուածը՝ **Revue du monde arménien,** Paris, 1994, vol. I.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ «Յառաջ» վարժարանի Գալուստ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ, Օգոստոս 21-ին, կազմակերպութեամբ Ազգային Առաջնորդարանին, տեղի ունեցած է Լիբանանի Եկեղեցական Տիկնանց Միութիւններու միօրեայ սեմինարը։ Մասնակցած են Ազգային Առաջնորդարանի տիկնանց յանձնախումբերը, Ս. Նշան, Ս. Յակոբ, Ս. Յարութիւն (Ռմէյլ), Ս. Գէորգ, Ս. Վարդանանց, Ս. Սարգիս, Ս. Քառասնից Մանկանց, Ս. Յարութիւն (Ճիւնի), Ս. Պօղոս եկեղեցիներու եւ Ֆանարի ու Ռաուտայի մատուռներուն տիկնանց միութիւններու անդամներ, ինչպէս նաեւ Տէր Զօրի երիտասարդաց համագումարին Լիբանանի Թեմը ներկայացնող երիտասարդներ։ Բացումը կատարուած է Այնճարի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ ժամերգութեամբ, որմէ ետք «Գալուստ Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան իր խօսքը արտասանած է, շեշտը դնելով սեմինարին կարեւորութեան եւ անոր ընդմէջէն զանազան շրջաններու մէջ գործող տիկնանց միութիւններու տարրական դերակատարութեան վրայ։ Առաջնորդին խօսքէն ետք, տիկնանց միութիւնները ներկայացուցած են իրենց գործունէութեան տեղեկագիրները։ Ապա, խմբակային աշխատանքով սեմինարին մասնակիցները փորձած են պատասխան գտնել՝ «Ի՞նչ բան կը մղէ կամ մղած է հայ կինը տիկնանցի անդամակցելու» եւ «Ի՞նչ կ'ակնկալեն իրենց գործէն եւ ի՞նչ դժուարութիւններ ունին» հարցումներուն։ Տէր Զօրի համագումարին Լիբանանի Թեմը ներկայացնող երիտասարդներն ալ ներկայացուցած են իրենց զեկուցումը։ Սեմինարը վերջ գտած է Գեղամ Եպիսկ.ի եզրափակիչ խօսքով։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուպար Դաւիթեանի յիշատակին, կոմիտէի նախկիններէն՝ Տէր եւ Տիկին Ժ. Պրուսալեան (Լիոն) 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։ Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16

ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Փարիզի Ս. ՅովհաննէսՄկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

⁂

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Վերացման Սուրբ Խաչի Տօնին առիթով կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝	ժամը 9–ին,
Պատարագ՝	ժամը 10·30–ին։
Թափօր–Անդաստան՝	ժամը 17–ին։

Appel aux bénévoles!

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps

Dates et horaires du PHONETHON 2002
du Jeudi 14 novembre à 18 heures
au Dimanche 17 novembre à 20 heures

Pour participer, s'adresser à:
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանձնախումբը

« Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի Լ Ս Ա Ր Ա Ն »

Հանդիպումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Ջրբաշեան» սրահին մէջ

339, avenue du Prado, Marseille 8e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի. –

Ընկերուհի Մարիամ Պետիկեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Քրիստ Նէտէլեանէ 150 Եւրօ։

Յակոբ Քաբլանեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եազիգեանէ 75 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իսկէնտէրեանէ 50 Եւրօ։

Ընկերուհի Սոնա Երամեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեանէ եւ Տէր եւ տիկին Քրիստ Նէտէլեանէ 100–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եազիգեանէ եւ Տիկին Մարիժան Խաչատուրեանէ 75–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իսկէնտէրեանէ 50 Եւրօ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical — (*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ARNOUVILLE

Le Vendredi 13 SEPTEMBRE
de 18h à 20h,au 71, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

La reprise des cours aura lieu le **lundi 16 septembre.**

Les cours de **langue arménienne** sont dispensés à partir de l'éveil (3 ans) jusqu'au baccalauréat, ainsi qu'un cours du soir destiné aux adultes. Les cours de **chant** sont dispensés aux enfants, adolescents et adultes. Conférence trimestrielle **d'histoire arménienne** ouvert à tout public. Les cours de **danse folklorique** sont dispensés aux enfants et adolescents de 6 à 18 ans. Les cours de **kotchari** mensuels sont dispensés aux adultes et adolescents. Des cours d'art culinaire auront lieu une fois par mois.

⁂

VIENNE
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

MERCREDI : de 14h à 16h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.

SAMEDI : de 14h à 17h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...
— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants
— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions:
le samedi 14 septembre à partir de 14h
— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.
— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**
— Le goûter est offert aux enfants.
— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14·30–ին։

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 - 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն։

Հեռաձայն. -
04 - 91 - 77 - 84 - 70

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par l'**Orchestre «SPITAK»**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
(Programme détaillé sur demande)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.511

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.511.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, ամէնէն առաջ, բայց նաեւ իր բարեկամ երկիրները Սեպտ. 11-ին ոգեկոչեցին Նիւ-Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձերուն տարելիցը: ԱՄՆ-ու մէջ, քաղաքական ոչ մէկ ճառ կ'արտասանուէր, այլ ոգեկոչումը կը սահմանափակուէր արարողութիւններով, համերգներով, աղօթքներով: Նիւ-Եորքի մէջ, կառավարիչը, այժմու եւ նախկին քաղաքապետները՝ Մայքըլ Պլումպերկ եւ Ռուտի Ճուլիանի կարդացած են 3020 զոհերու անունները: Փոխ-նախագահ Տիք Չէնէ, անգամ մը եւս գաղտնի ապաստան մը գացած է, այն պատճառով որ նոր ոճրափորձի վախ կար: Պուշ, նոյն իրիկունը իր խօսքը կ'ըսէր ազգին: Ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ամբողջ երկրին մէջ: Ֆրանսա ալ միջոցներ ձեռք առած է, քանի զերծ չի նկատուիր ահաբեկչական արարքներու սպառնալիքէ: Ուաշինկթըն, այսինքն Պուշ, կը շարունակէ պայմանաւորել հանրային կարծիքը յարձակելու համար Իրաքի վրայ, այսինքն կը պատրաստէ իր պատերազմը, հակառակ անոր որ ոչ մէկ փաստ կայ որ Իրաք իսկական սպառնալիք մըն է աշխարհի համար եւ թէ Հիւսէյն կապ ունի Պէն Լատէնի հետ: Սեպտ. 11-ը կը յիշեցնէ նաեւ այլ տարեդարձ մը, զոր ԱՄՆ չեն ուզեր յիշել հաւանաբար: Արդարեւ, 1973 Սեպտ. 11-ին էր որ Փինոչէ ամերիկեան օժանդակութեամբ, պետական հարուածով կը տապալէր Չիլիի նախագահը՝ Ս. Այէնտէ: Մնացեալը ծանօթ է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային շրջանի աղէտալի ողողումները վերջ գտան բայց, կացութիւնը մտահոգիչ կը մնայ եւ անօթեւան բնակիչներու թիւը մեծ է: 20 մեռեալ կայ եւ 12 հոգի ալ անհետացած է:

ԱՐԱՖԱԹԻ Ֆաթահը ներքին ծաւալուն խորհրդակցութիւններու ձեռնարկած է վերջ տալու համար ոճրափորձերուն, բայց, հատուած մը կայ որ բոլորովին դէմ է: Տարակարծութիւնը յայտնուած է Սեպտ. 10-ին, երբ հրապարակուած է ոճրափորձերու դադրեցումը խոստացող բնագիրը, որ պատրաստուած էր Եւրոպական Միութեան հետ խորհրդակցաբար, Ինթիֆատայի Բ. տարեդարձին առթիւ:

ՆԵՓԱԼԻ մէջ յայտնաբերուած են մաօականներու 172 դիակները: Կը կարծուի որ սպաննուած են Սեպտ. 7-ին եւ 8-ին զանգուածային երկու բախումներու ընթացքին, որոնք նաեւ 114 մեռեալ պատճառած են ապահովութեան ուժերուն մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հակասուրիական քրիստոնեայ ընդդիմութեան գլխաւոր կայանին՝ ԷՄ - Թի - Վի -ի փակումը բաւական մեծ աղմուկ հանած է երկրին մէջ, նոյնիսկ կառավարութենէն ներս: Տեղեկատուութեան նախարարը, մինչեւ հրաժարում չէ գացած, բայց որովհետեւ տեղեակ իսկ չէր պահուած որոշումէն, չէ մասնակցած նախարարաց խորհուրդին, ի նշան բողոքի: «Կը յարգեմ արդարութիւնը, ըսած է նախարարը, բայց, գիտեմ որ երկու ամիս է կ'ուզեն փակել հեռատեսիլի կայանը քաղաքական պատճառներով»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ եւ Ս. ԱԹՈՌԻ միջեւ մթնոլորտը կրկին լարուած է, կաթոլիկէ քահանայի մը արտաքսման պատճառով: Սեպտ. 10-ին, Մոսկուա արտաքսած է լեհ վարդապետ մը, ինչ որ հինգի կը բարձրացնէ արտաքսուած կաթոլիկէ կրօնաւորներու թիւը Ապրիլէն ի վեր: Վատիկան բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է եւ իր բանբերը ըսած է.–

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(11 septembre)

Arménie à la folie et pas du tout

ENTRE HP ET POESIE,
L'INEGALE «SYMPHONIE DU SILENCE»

Ցօղուածի սկիզբը, Ժերար Լըֆոր կ'ըսէ թէ եթէ հայկական չըլլար, ապահով չէ որ վրադուէր «Լռութեան Համանուագ»ով այդքան հետաքրքրութեամբ ու հարց կու տայ՝ ֆիլմերը ազգութիւն ունի՞ն:

Ֆիլմը կը նկատէ «միջին-լաւ ֆիլմ մը», կ'արձագանգէ պատմութեան (տե՛ս Բ. էջ, Արփի Թոթոյեանի յօդուածը) մանրամասնօրէն, չծածկելով տեղ-տեղ իր վերապահութիւնը, ընդհանուր ձեւով անհաւասար գտնելով ամբողջութիւնը:

Նոյն թուականը կրող Ֆիկարօ, նախ ընթացիկ թիւին մէջ, ապա նաեւ շաբաթական գեղարուեստական յաւելուածին («Фикароuฺfnф») կարճ անդրադարձներ ունի: Ընթացիկին մէջ նիւթը կու տայ շատ ամփոփ ձեւով մատնանշելով թէ փրկութեան նուիրուած այս ֆիլմը Հայաստանը ներկայացուցած է 2002-ի Օսքարներուն, իսկ յաւելուածին մէջ, նիւթին ակնարկելէ ետք, կ'եզրակացնէ «ինքնատիպ խոկում մը»:

«LE CANARD ENCHAINE»

(11 septembre)

LES FILMS QU'ON PEUT VOIR CETTE SEMAINE

LA SYMPHONIE DU SILENCE

Անդրադառնալէ ետք նիւթին հակիրճ կերպով, քննադատը կ'եզրակացնէ թէ կ'արժէ ֆիլմը տեսնել:

«Այնքան ծանրակշիռ դէպք մըն է, որ ոմանք հալածանքի մասին կը խօսին»: Ռուսերուն համար Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ գործունէութիւնը մարդորսութիւն կը նկատուի:

ԷՃԷՎԻԹ յայտարարած է որ չի հրաժարիր, հակառակ անոր որ կառավարական իր համախմբումին անդամներէն մէկը կը սպառնայ պառակտել այդ խախուտ գինակցութիւնը: Էճէվիթ կ'ըսէ թէ իմաստուն բան չէ փոփոխութեան կոչ ընել մինչ երեսփոխանական ընտրութիւններ նախատեսուած են Նոյեմբեր 3-ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ն. Սարքոզի յայտնած է Սեպտ. 10-ին, որ Ֆրանսա յաճախ կը մերժէ մուտքը օտար իմամներու, որոնք կ'ուզեն Ֆրանսա հաստատուիլ: «Ամէն շաբաթ, կ'ըսէ Սարքոզի, ստիպուած եմ մերժել մուտքը քարոզիչներու եւ իմամներու, որոնք մէկ բառ ֆրանսերէն ալ չեն գիտեր եւ կու գան մզկիթներու մէջ քարոզելու համար Հանրապետութեան արժէքներուն խոտոր համեմատող տեսութիւններ»:

ՀԱՐԱՒԻ ԱՓՐԻԿԷԻ Սահմանադրական Ատեանը, Սեպտ. 10-ին, արտօնեց միասեռականներուն որ զաւակ որդեգրեն: Ըստ ատեանին, երախային անհրաժեշտ «կայունութիւնը եւ գուրգուրանքը» կրնան ապահովուիլ միասեռական զոյգի մը կողմէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 10/11)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԻՍՏԵՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան յանձնաժողովին նիստերը: Օրակարգի նիւթ եղած են մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ ժողովրդավարութեան կացութիւնը, բնապահական խնդիրները, Ղարաբաղի հակամարտութիւնը, դրացիներու հետ յարաբերութիւնները, եւլն.:

Բնապահական խնդիրներէն ձեռք առնուած է Սեւանի պահպանումը: Ըսուած է թէ վերջին տարիներուն Ջուրի մակարդակին նուազումին դէմ հարկ է փոքր ջրամբարներ կառուցանել որոնց համար նիւթական միջոցներ անհրաժեշտ են: Եւրոպական Խորհրդարանէն ներկայ Պէկէն համակարծիք գտնուած է, ըսելով որ մօտ ատենէն Թիֆլիսի մէջ շրջանային բնապահական կեդրոն մը գործել կը սկսի: Նիւթ եղած է նաեւ Հայաստանի մէջ արեգակնային ուժանիւթ գործածելու խնդիրը:

Ղարաբաղի հարցին մասին ելոյթ ունենալով Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահը Յ. Յովհաննիսեան, ծանրացած է Ղարաբաղը բանակցութիւններուն մասնակից չընելու կեցուածքին վրայ: Անհասկնալի համարած է Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնը չճանչնալու Եւրոպական Միութեան յայտարարութիւնը:

ՀՅԴ խմբակցութեան ղեկավար Աղուան Վարդանեան խօսած է Հայաստանի դրացիներուն հետ յարաբերութիւններուն մասին: Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան գործակցութեան յանձնաժողովին փոխ-նախագահը Դ. Վոլչիչ հաւաստած է որ Միութիւնը կը դատապարտէ Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումը որ Միութեան անդամակցութեան լուրջ խոչընդոտ է անոր համար:

Յանձնաժողովի նախագահներէն Ու. Շլայխեր խօսած է Միութեան ընդլայնումի հեռանկարներուն մասին: Ցոյց յայտնած է որ Հայաստան այդ ընտանիքին անդամ կը դառնայ, քանի որ ատոր համար կան անհրաժեշտ հիմերը. հայ ժողովուրդը եւրոպական կողմնորոշում ունի, եւրոպացիներու հետ նոյն արժէքներն ու ճակատագիրը կը բաժնէ եւ կը փափաքի սերտօրէն ընդգրկուիլ Եւրոպային:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ՝ «ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ»

Սեպտեմբեր 10-ին Ազգային Ժողովին մէջ կազմուած է երեսփոխանական չորրորդ խումբ մը, կոչուած՝ «Ժողովրդի Ձայն»: Ան բաղկացած է 10 երեսփոխանէ: Անոնք կը պատկանին Ժողովրդական, Ազգ. Ժողովրդավարական, «Հայրենիք ու պատիւ» կուսակցութիւններուն: Խումբին ղեկավարն է Գրիգոր Ցարութիւնեան (Ժողովրդական Կուսակցութիւն):

ՀԱՑԱՀԱՏԻԿԻ ԱՌԱՏ ԲԵՐՔ

Շիրակի մարզին մէջ գրեթէ աւարտած է հացահատիկներու բերքահաւաքը: Այս տարի բերքը մրցանիշ հաստատելու աստիճան առատ եղած է: Մասնագէտներն ու հողագործները գոհ են արդիւնքէն: Անոր նպաստած են պարարտացուցիչի աւելցած քանակութեամբ գործածութիւնը, կանոնաւոր ոռոգումը: Նաեւ, կարկուտէն շատ քիչ տուժած են ցորենի արտերը:

«ԱՅԺՄ»Ը ԿԸ ՎԵՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ԱԺՄ կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Այժմ»ը մօտ երեք տարուան ընդմիջումէն ետք վերստին լոյս կը տեսնէ, շաբաթը երկու անգամ, 12 էջով, 1500 տպաքանակով: Փոխուած է խմբագրական կազմը եւ գլխաւոր խմբագիրը. Թերթը կը խմբագրէ Նարինէ Մկրտչեանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՄՏԱՒՈՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան յանձնաժողովը Սեպտեմբեր 10-ին ընդունուած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան ըսած է թէ Հայաստանի եւրոպամէտ դիրքը անշրջելի է եւ պիտի շարունակուի այդ ընթացքը: Նախագահը պատասխանած է յանձնաժողովի անդամներուն բազմաթիւ հարցումներուն, ապա հետեւեալ ձեւով բնութագրած Հայաստանի ապագային իր պատկերացումը. «Հայաստանը լինելու է այս տարածաշրջանում ամենակազմակերպուած երկիրը եւ մտաւոր ծառայութիւնների կենտրոն»:

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԻ ԿՈՉ

Թիֆլիսեան հաւաստի աղբիւրներէ տրուած այն լուրերը թէ մինչեւ Սեպտեմբեր 13 կ'որոշուի ռուսական զօրքը Ախալքալաքէն դուրս բերելու հարցը, լուրջ վրդովում ստեղծած է շրջանի հայ բնակչութեան մէջ: Քանի մը հանրային –քաղաքական կազմակերպութիւններ կոչ ըրած են բողոքի ցոյց կատարելու Սեպտ. 12-ին: Նոյն կազմակերպութիւնները դիմած են նաեւ Ախալքալաքի շրջանային իշխանութեան նախագահութեան, որպէսզի նոյն հարցով արտակարգ նիստ գումարուի:

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանը Ճ. Օրտուէյ Սեպտ. 10-ի մամուլի ասուլիսին անդրադարձած է Հայաստան – Թուր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԻԳԷՆ ԶԱԼԴՐԱՆԵԱՆԻ «ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆՖՈՆԻՆ» ԴԱԺԱՆ, ՀՐԱՇԱԼԻ, ԳԵՂԵՑԻԿ

— • —

«Արարատ»էն շաբաթ մը ետք, Սեպտ. 11-ին Ֆրանսայի մէջ ցուցադրութեան կը դրուէր Հայաստանէն բեմադիր Վիգէն Զալդրանեանի «Լռութեան Սէնֆոնին», որուն Ամերիկայի մէջ արձանագրած յաջողութեան ատենէ մը ի վեր կ'արձագանգէ տեղական մամուլը: Մամուլի յատուկ ցուցադրութիւններուն վերջինը տեղի ունեցաւ փարիզեան սրահի մը մէջ, Սեպտեմբեր 4, Չորեքշաբթի երեկոյ:

Բոլոր անոնք որոնք արուեստագէտին գործին ծանօթ չեն, նախորդ ժապաւէններէն մէկը դիտելու առիթը չեն ունեցած, ընդհանրապէս պարզ հետաքրքրութեամբ մը կ'երթան, պիտի երթան դիտելու «Լռութեան Սէնֆոնին». ու կանխակալ կարծիքի, տրամադրութեան բացակայութիւնը աւելի՛ պիտի չեշտէ գործին ցնցող, շշմեցնող տպաւորութիւնն ու առթած հիացումը:

Հայաստան կոչուած փոքրիկ կէտէն մեկնած ալիքները ամբողջ աշխարհը ընդգրկող յորձանքին մէկ պատմութիւնը, աւելի ճիշդ՝ հէքեաթն է ֆիլմը: Իրականութեան դաժանութիւնն ու երազին հզօրութիւնը հրաշալիին շրջանակին մէջ ներկայացնող գործ է ան: Այս եռանկիւնին մէջ մեծ յաջողութեամբ զետեղուած բեմանկարին կեդրոնը եղած է յիմարանոց մը: Ան զետեղուած է իրականութեան տաժանքին ու հրաշքներու աշխարհին սահմանագծին վրայ: Սահմանագիծը քաշողն ու սահմանապահը իր անձին մէջ կը մարմնաւորէ երկու բեւեռները: Անցեալին «գիժ» անուանուած չարագործ մըն է ան որ իրմէ խուսափող կեանքին վրէժը կը փորձէ լուծել, յանդուգն, խենթ մարտահրաւէրով մը որուն առիթ կրնայ տալ մինչեւ մարդուն կեանքն ու ճակատագիրը առեւտուրի ապրանք ըրած հայաստանեան իրականութիւնը:

Կոնդի գիժ պատանին, «Կոնդի Գժօ»ն չատոնց մեռած մէկն է զինք ճանչցողներուն համար երբ քառորդ դարու հեռաւորութենէ մը ետք կը վերադառնայ որպէս ամերիկացի մեծահարուստ քաղաքացի, կեանքին վերջին շաբաթներուն, ամիսներուն ապաստան գտնելու համար հրաշալիին ծոցը: Դիւրին ու բաւական տափակ մօտեցում մը պիտի մատնէ ըսել թէ մարմինը օրէ օր փճացնող ցաւը չարագործը բարերարի, գիժը իմաստունի փոխակերպած է: Արդէն ժապաւէնը անդադար կը պտտկի «չար»ի – «բարի»ի, «յիմար»ի – «առողջ»ի, «տգեղ»ի – «գեղեցիկ»ի նման հիմնաքարերու խորունկ յարաբերականութեան վրայ: Ո՞վ է յիմարը, ո՛վ չարագործը, ո՛վ առողջը, դաժան աշխարհի մը մէջ ուր նիւթականը բացարձակ ամենազօրն է: Գժօյին յիմարանոցին բնակիչներուն ամէն մէկը ցաւերու անյատակ անդունդ մըն է, մեր «իրականութիւն» կոչածէն այլ տեղ ապաստանած, որպէսզի կեանքը շարունակէ կարելի ըլլալ: Սակայն, այնքա՜ն փխրուն է այդ «այլ»ին սահմանագիծը որ քաղաքական հռետոր «հիւանդ»ին տիպարին մէջ ո՛չ մէկ դժուարութիւն կ'ունենաս այս կամ այն աթոռին «դուրս»ի թեկնածուն նշմարելու:

Զալդրանեանի գործը հիմնուած չէ ժխտականները անտեսելու, շրջանցելու կեցուածքի մը վրայ: Ընդհակառակն. անոնք ներկայ են ամէն պահ, ամէն զարգացումի մէջ: Մուրացկան մանչուկը, անօթիներու բազմութիւնը, պատեհապաշտ չարագործը, դաւաճան բժիշկը եւ միւսները թոյլ չեն տար որ հրաշալին մէկդի ձգել տայ այն որ մշտական ներկան է: Բեմադիրը գերագոյն յոյսի, անխախտ լաւատեսութեան շունչը պտըտցուցած է այդ բոլորին վրայ, գեղեցիկը հակադրելու եւ անո՛ր գերիշխանութեան հաւատացողի ջանքով: Պարաճանովեան չեշտերով, երանգներով կը թարգմանուի երբեմն այդ ջանքը. բայց Զալդրանեանի եռանկիւնը ամուր նստած է Հայաստանի քարուքանդ, ցեխոտ մէկ գետնին վրայ, Արարատին դէմ. հոն բռունցքներ կը խօսին, գրպաններու, ձեռքերու մէջ զէնքեր կան, կան խաբեբայութիւն, արիւն, անձնասպանութիւն, կեղծիք, չարեր, չմորածներ, քծնողներ:

Պէտք է ըսել որ դերասաններու հիանալի խումբ մը մեծագոյն նպաստը կը բերէ յաջողութիւնը ամբողջացնելու. նաեւ բեմայարդարումը, երաժշտութիւնը: Զարին, խորամանկին, քնքոյշ ու բարիին համադրումով անմոռանալի տիպար մըն է Գժօն, որ մարմնաւորուած է Միքայէլ Պօղոսեանի կողմէ: Տարբեր չէ պարագան յիմարանոցի մնայուն բնակիչ նկարիչին (Կարէն Ջանիբեկեան), միւսներուն՝ «նախագահ»ին, «խմբավար»ին, որդեկորոյս երիտասարդ մօր, «ոստիկան»ին, ռուս «բանաստեղծուհի»ին, հաստատութեան բժշկապետին ու գրագրուհիին: Այդ դերերը ստանձնած են Վաչագան Գրիգորեան, Վլադիմիր Մեսրեան, Նինօ Քարաձէ, Ցոլհ. Պապախանեան, Գալինա Միսաքեան, Ժան-Փիէռ Նրչանեան, Նարինէ Ալեքսանեան: Բեմանկարի հեղինակներն են Վ. Զալդրանեան եւ Գուրգէն Խանջեան:

Ֆիլմը հայերէն է, հոս կը ներկայացուի ֆրանսերէն մակագրութեամբ: Կը տեւէ մօտ երկու ժամ:

Վ. Զալդրանեան ծնած է 1955-ին, Երեւան: Վկայուած է Թատրոնի բարձրագոյն հիմնարկէն ու Մոսկուայի Սինեմայի հիմնարկէն: Ունի չարժանկարի ու թատրոնի դերասանի, բեմադիրի նկատելի անցեալ մը: Իր վաստակին կապուած են շատ մը մրցանակներ, գնահատականներ, ոչ միայն Երեւանէն, այլեւ՝ Մոսկուայէն, Պիլպաոյէն, Կիեւէն, Թիֆլիսէն, Թեքսասէն, Գերմանիայէն, Բելառուսիայէն:

Վերջին նշում մը. «Լռութեան Սէնֆոնի»ն ոչ միայն արուեստի որակաւոր գործի մը վայելքը կ'ապահովէ, այլեւ կը ներշնչէ խոր գոհունակութիւնը Հայաստանէն ա՛յս մակարդակով արուեստագէտ մը ճանչնալուն. նոյն ատեն հրաւիրելով բաժնելու անոր մեծ լաւատեսութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՂԷՏԱԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԵՆ ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ

Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպան դիմագրաւեց իր արդի պատմութեան ամէնէն ծանրակշիռ ողողումները: Տեղատարափ անձրեւներ եւ ողողումներ անցնող քանի մը շաբաթներուն հարուածեցին Չեխիոյ, Սլովաքիոյ, Իտալիոյ, Սպանիոյ, Գերմանիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Խրուաթիոյ, Հունգարիոյ, Ուկրանիոյ եւ Աւստրիոյ լայնածիր շրջաններ, աւելի քան 100 զոհ խլելով:

Ասիոյ մէջ, տեղատարափ անձրեւները Չինաստանի մէջ այս տարի 900 զոհ խլած են: Հիւսիսային եւ Հարաւային Գորէայի, Վիէթնամի, Հնդկաստանի, Նեփալի եւ Պանկլատէշի մէջ, ողողումները անցեալ Յուլիսին աւելի քան 700 հոգի սպաննած են:

Մինչ Եւրոպացիք ահ ու սարսափով կը դիտեն իրենց տուներուն, աշխատավայրերուն, ենթակառոյցին եւ պատմական կառոյցներուն քանդումը, շատեր ողողումները կը նկատեն մարդու պատճառած ընդհանրական ջերմացումին հետեւանք:

Դարերէ ի վեր, ողողումներու եւ օդերեւութաբանական այլ աղէտներու զոհեր բացատրութիւն մը եւ այպանելի անձեր փնտռած են իրենց տանջանքներուն համար: Ցայսօր, թէ պարզապէս չար բախտ է, գոհունակութիւն չի պատճառեր:

Անցեալին մարդիկ խօսած են Աստուծոյ զայրոյթին մասին՝ յանցանքները պատժելու համար: Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ անցնող քանի մը շաբաթներու ողողումներուն համար մարդոց մօտ նախասիրութիւն վայելող յանցաւորը ընդհանրական ջերմացումն է:

Մինչ Միացեալ-Նահանգներու մէջ գիտական շրջանակներ երկփեղկուած են անոնց միջեւ՝ որոնք համոզուած են, թէ կլիմայական անբնական փոփոխութիւն տեղի կ'ունենայ եւ անոնց՝ որոնք չեն համոզուած սոյր, Եւրոպայի մէջ մասնագէտներ աւելի հակում ունին ըսելու, թէ ընդհանրական կլիման հսկայ փոփոխութիւններու կ'ենթարկուի եւ մարդկային գործունէութիւնը եւ ճարտարարուեստը մեծ դեր ունին:

Ցամենայն դէպս, նոյնիսկ եթէ ներկայ ողողումներուն համար կարելի չէ ընդհանրական ջերմացումը այպանել, այսուհանդերձ, մասնագէտներ մեծ համեմատութեամբ համաձայն են ըսելու, թէ ընդհանրական ջերմացումը սկսած է հետեւանքներ ունենալ եւ թէ անիկա կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի պատճառէ:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ՝ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԻ ԱՌԱՐԿԱՅ

Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի ողողումներուն գծով ընդհանրական ջերմացումը այպանելը ներկայիս քննարկումի առարկայ է, նոյնիսկ Եւրոպացիներուն կողմէ:

«Անհերքելիօրէն, մարդիկ պատասխանատու են այս աղէտին», կ'ըսէ Սլովաքիոյ ոչ կառավարական Մարդիկ եւ Ջուր կազմակերպութեան մէկ անդամը: «Կեդրոնական Եւրոպան զարնուած եւ աշնան երաշտ, իսկ ամրան չափազանց անձրեւներ եր դիմագրաւէ: Կ'ակնկալուի, որ ամառնային անձրեւները 2010-էն սկսեալ 20-30 առ հարիւրի յաւելում արձանագրեն: Ասիկա աղէտալի ողողումներ պիտի պատճառէ», կը յայտնէ ան:

Սակայն բազմաթիւ գիտնականներ կը զգուշացնեն արագօրէն եզրակացութիւններու դիմելէ:

Անոնք կը նշեն, թէ գիտականօրէն անկարելի է ողողումի կամ երաշտի, պաղի կամ տաքի մէկ պարագայի համար կլիմայական փոփոխութիւնը այպանել, որովհետեւ պարագայական փոփոխութիւններ միշտ ալ երբեմն ծայրայեղ օդ յառաջացուցած են:

Բրիտանիոյ կառավարութեան օդերեւութաբանական գործակալութեան մասնագէտներէն Ճոն Գլարք կ'ըսէ, որ գիտնականներ համոզուած են, թէ յառաջիկայ 50-էն 80 տարիներուն կլիմայական փոփոխութիւն տեղի պիտի ունենայ՝ գլխաւորաբար իբրեւ հետեւանք մարդկային գործունէութեան: Թերեւս արդէն իսկ կարգ մը ազդեցութիւններ կը նկատենք, սակայն անկարելի է ստոյգ կերպով գիտնալ, դիտել կու տայ ան:

Բրիտանիոյ Եունիվերսըթի Գոլէճ Լաննտընի մասնագէտներէն Պիլ Մըք Կուայրի համաձայն, գիտնականներ միշտ ալ կարելիութիւնը պիտի ունենան ըսելու, թէ յատուկ դէպք մը՝ ընդհանրական ջերմացումի արդիւնք չէ՝ նոյնիսկ 50 տարի ետք, «սակայն հարցը ատիկա չէ»:

Ան կը չեշտէ, որ կասկած չկայ, թէ օդի ծայրայեղ դէպքեր հետզհետէ աւելի յաճախակի կը դառնան եւ թէ ընդհանուր վիճակը հետզհետէ աւելի ծանրակշիռ պիտի դառնայ:

ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ՏԱՔՆԱՅ

Անցնող տասնամեակը միջին հաշուով գրեթէ մէկ աստիճան սելսիուս աւելի տաք եղած է՝ քան 19-րդ դարու վերջերուն:

Միացեալ-Նահանգներու Ալապամա համալսարանին Երկրագունդի Դրութեան Գիտութիւններու Կեդրոնին եւ Բրիտանիոյ Իսթ Անկլիա համալսարանին կլիմայական հետազօտութիւններու միաւորին կողմէ կատարուած նախատեսութիւնները ցոյց կու տան, որ 2002-ը 1998-էն ետք երկրորդ ամէնէն տաք տարին պիտի ըլլայ:

Օդը նուազ կայուն կը դառնայ երբ աշխարհ կը տաքնայ, որովհետեւ յաւելեալ ջերմութիւնը աւելի ջուր կը հասցնէ մթնոլորտ: Խոնաւութիւնը շատ աւելի արագօրէն կ'աւելնայ՝ քան ջերմաստիճանը: Հետազօտողներ անցնող տարիներուն հիւսիսային կիսագունդին բարեխառն շրջաններուն վերեւ 10-էն 20 առ հարիւրի յաւելում մը չափած են ջուրի քանակին մէջ:

«Այդ պատճառով է, որ ընդհանրական ջերմացումի ազդեցութիւնը կը տեսնուի ամէնէն աւելի ուժեղ փոթորիկներու եւ ողողումներու պարագային, նման Արեւելեան Եւրոպայի ողողումներուն», կ'ըսէ Քեւին Թրէնպըրկ, որ ամերիկեան Մթնոլորտային Հետազօտութիւններու Ազգային Կեդրոնին մասնագէտներէն է:

Թէեւ կլիմայաբաններու մեծամասնութիւնը համոզուած է, որ օդը աւելի ծայրայեղ կը դառնայ, ընդհանրական իմաստով յաւելեալ անկայունութեան փաստ գտնելը շատ դժուար է՝ օդերեւութաբանական տեղեկութիւններ վերլուծելով: Սկսելու համար, օդի փոփոխութեան եւ ծայրայեղ վիճակներու միջազգային ճանաչում վայելող չափեր չըկան:

Այսուհանդերձ, տեղական կարգ մը ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ կլիման աւելի մեծ թիւով փոթորիկներ կ'ընդգրկէ: Օրինակ, Իսթ Անկլիա համալսարանին գիտնականները կ'ըսեն, որ քանի մը օրուան վրայ տարածուող ձըմեռնային տեղատարափ անձրեւները, անցնող 40 տարիներուն, Բրիտանիոյ մէջ 50-էն 60 առ հարիւրի աճ արձանագրած են: «Ասիկա շատ նշանակալից է ողողումի վտանգի առումով», կ'ըսէ ուսումնասիրութեան պատասխանատու Թիմ Օզպըրն:

«ՍՐՃԱԳՈՅՆ ՄՇՈՒՇ»

Ընդհանրական ջերմացումը մարդու պատճառած միակ ազդակը չէ, որ օդին կ'ազդէ:

Ասիոյ համար, ուր ողողումներ շատ աւելի մահ եւ քանդում կը պատճառեն՝ քան աշխարհի որեւէ այլ վայրի մէջ, աւելի մեծ հարց կրնայ ըլլալ «սրճագոյն մշուշը»:

Անիկա ապականումի հսկայ «ծածկոց» մըն է, որ ամէն տարի կը կազմուի ցամաքամասին հարաւային բաժնին տարածքին, անտառային հրդեհներու, երկրագործութեան կապուած հրդեհներու եւ գործատուներու, տուներու եւ փոխադրակառքերու մէջ աղտոտ վառելանիւթի հետզհետէ յաւելեալ գործածութեան պատճառով:

ՄԱԿ-ի Կենսոլորտի Ծրագրին անդամ գիտնականներ երկու շաբաթ առաջ ըզգուշացուցին, թէ «սրճագոյն մշուշը» արդէն իսկ կը խանգարէ Ասիոյ կլիման: Նախնական ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ ապականումը, որ մոխիրի, թթուներու, կազերու եւ այլ մասնիկներու խառնուրդ մըն է, վատ ազդեցութիւն կ'ունենայ կենսական նկատուող մուսսոն անձրեւներուն վրայ:

Մշուշը երկրագունդին մակերեսը հասնող արեգակնային ուժի համեմատութեան 10-էն 15 առ հարիւրը կը կրճատէ, միաժամանակ ստորին մթնոլորտը ջերմացնելով: Դժբախտ հետեւանքը հիւսիս-արեւելեան Հնդկաստանի, Պանկլատէշի եւ Նեփալի ողողումներու հակում ունեցող շրջաններուն մէջ անձրեւներուն աճն է, մինչ երաշտի հակում ունեցող շրջանը՝ հիւսիս-արեւմտեան Հնդկաստանը, Փաքիստանը եւ Աֆղանիստանը աւելի չոր կը դառնան:

ՄԱԿ-ի Կենսոլորտի Ծրագրին գործադիր տնօրէն Քլաուս Թէօփֆըր կ'ըսէ, որ «սրճագոյն մշուշ»ը «ընդհանրական հետեւանքներ ունի, որովհետեւ երեք քմ. բարձրութեան վրայ տարածուող նման ապականում մը կրնայ մէկ շաբթուան մէջ աշխարհի կէսը ճամբորդել»:

ԱՅԼ ԱԶԴԱԿՆԵՐ

Հարցը աւելի կը բարդացնեն մարդոց պատճառած ապականումին եւ «բնական շրջաններուն» միջեւ տեղի ունեցող «խաղերը», որոնք կարեւոր դեր ունին կլիմայական փոփոխութիւններու մէջ:

Ընդհանրական իմաստով ամէնէն կա-

ԴԱՆԴԱՂՕՐԷՆ ԿՈՒՏԱԿՈՒՈՂ ԱՂԷՏ ՄԸ

Հակառակ օդերեւութաբաններու օգտագործած հետզհետէ աւելի զերարդիական համակարգիչներուն, անոնք տակաւին դժուարութիւն կը դիմագրաւեն ճշգրտօրէն նախատեսելու, թէ ի՞նչ պիտի պատահի հինգ օր ետք, իսկ յիսուն տարի՞ ետք...:

Կլիմայական փոփոխութեան մասնագէտներու մշակած համակարգչային նախատեսութիւնները կրնան ըսել, թէ յառաջիկայ տարիներուն որքա՞ն անձրեւ պիտի տեղայ միջին եղանակի մը ընթացքին սակայն չեն կրնար ճշգրտօրէն նախատեսել ծայրայեղ օդի պարագաներ, նման Եւրոպայի արձանագրած տեղատարափ անձրեւներուն:

Ի տարբերութիւն յանկարծակի ողողումներու, որոնց պատճառը կրնայ ըլլալ «պայթուցիկ» փոթորիկ մը, որ «կը յաղթահարէ» բնական եւ արուեստական ջուրի հոսանքներու դրութիւնները, գետերու լայնածիր ողողումները տարբեր բանի պէտք ունին:

Մասնագէտներու համաձայն, առնուազն մէկ շաբթուան անդադար անձրեւ անհրաժեշտ է, որպէսզի մեծ գետ մը ողողում ունենայ:

Անոնք կ'ըսեն, թէ նոյնիսկ ամրան եղանակին անբնական չէ, որ անձրեւ բերող, ցած ճնշումի դրութիւններ Եւրոպայի տարածքին փոթորիկ եւ անձրեւ պատճառեն:

Կը թուի, թէ նորագոյն պարագային օդի դրութեան ուղին անբնական եղած է: Օդի դրութիւններուն ուղղութիւնն ու ընթացքի համեմատութիւնը մասամբ կը ճշդուին «Ճէթ Սթրիմ»ի դիրքին կողմէ: «Ճէթ Սթրիմ»ը արեւմուտքէն արեւելք, մթնոլորտի բարձր խաւերուն մէջ արագօրէն շարժող օդի «գետ» մըն է: Անիկա ողողումներու օրերուն անբնական դիրքի վրայ գտնուած է՝ օդի դրութիւնները մղելով իրենց բնական ուղիէն դուրս:

Փոխանակ ուղղուելու արեւելք՝ հիւսիսային Ատլանտեանէն անցնելով եւ համեմատաբար փոքր քանակութեամբ ջուր առնելով (ցած ջերմաստիճաններու պատճառով) դրութիւնը աւելի ցած մակարդակի վրայ Եւրոպա անցած է, իբրեւ արդիւնք շատ աւելի խոնաւութիւն կրելով:

Երբ անիկա այդ ջուրը պարպած է Գերմանիոյ, Ռուսաստանի, Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ նման երկիրներու մէջ, առկա բնականէն շատ աւելի տեղատարափ անձրեւներու դուռ բացած է:

Աւելի՛ն. դրութեան դանդաղ ընթացքը հարցը աւելի եւս ծանրակշիռ դարձուցած է, յանգելով շաբթուան մը տեղատարափ անձրեւներու եւ դուռ բանալով աղէտներու:

Ծայրայեղ օդի հանդէպ սովորական պատասխանը կլիմայական փոփոխութիւնը այպանել է: Այս անգամ, կ'ըսեն մասնագէտներ, այդ բացատրութիւնը չի յարմարիր պատահածին:

Եւրոպական Միութիւնը որոշած է նոր ուսումնասիրութիւն մը ֆինանսաւորել՝ ապագային գետերու յաւելեալ ողողումներու հաւանականութիւնը հետազօտելու համար, սակայն արդիւնքները քանի մը տարուան կը կարօտին:

բեւորը էլ Նինիոն է, որ Խաղաղական Ովկէանոսի ընթացիկ ջերմացումն է: Սակայն հիւսիսային Ատլանտեանի յատուկ «ճօճում»ը կրնայ կարեւոր ազդեցութիւն ունենալ Եւրոպայի կլիմային վրայ:

Միւս կողմէ, գիտնականներ կը նշեն նաեւ, որ կլիման ողողումներու մէջ միակ տուեալը չէ: Բրիտանացի մասնագէտ Ճէֆ Ճենքինզ կ'ըսէ, որ բնութիւնը փոխելը, ինչպէս՝ անտառահատումը կամ գետերու երկայնքին կառուցումը, նոյնպէս մեծ ազդեցութիւն կրնան ունենալ:

Անտառահատումը սախական նորագոյն ողողումները շատ աւելի աղէտալի դարձուցած է, թափ տալով հողէն գետեր թափող ջուրի արագութեան եւ աւելի եւս ծանրակշիռ դարձնելով տեղատարափ անձրեւներու կողմնակի ազդեցութիւնները, ինչպէս հողի սահանքներ:

Յստակ չէ սակայն, թէ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ արձանագրուած նորագոյն վնասները կարելի՞ էր նշանակալից կերպով նուազեցնել ողողումներու դէմ պաշտպանութեան աւելի լաւ միջոցներով եւ գետափին աւելի տրամաբանական կառոյցներով:

Փրոֆ. Մըք Կուպյր դիտել կու տայ, որ կարգ մը գետերու ողողումը հասած է մակարդակներու, որոնք անցնող 500 տարիներուն չեն տեսնուած:

«Կարելի չէ տրամաբանօրէն ակնկալել՝ պաշտպանուիլ 500 տարին անգամ մը արձանագրուող դէպքի մը դէմ, սակայն հարցը այն է, թէ հաւանաբար նման դէպքեր 50 կամ 25 տարին անգամ մը տեղի պիտի ունենան այսուհետեւ», կ'ըսէ ան:

Պատրաստեց՝

Ս. Ա. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

(Աղբիւրներ՝ Պի-Պի-Սի,

«Տը Քրիսչըն Սայընզ Մոնիթըր»

եւ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»)

ՄՈՍԿՈՒԱ - ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՂԻ՞Ն

Ռուսական մամուլին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը գինուորական մասնագէտ Պ. Ֆէլկէնհաուըր այս կարծիքը կը յայտնէ: Շուրջ տարի մը առաջ կատարեալ համաձայնութիւն կար երկու մեծերուն միջեւ: Մոսկուա կ'օգնէր Ուաշինկթընի որ թալիպաններու վարչաձեւը տապալէ, փոխադարձը ունենալով Կովկասի մէջ գործելու ազատութիւն: Յատկապէս Չէչէններու հանդէպ: Սակայն, այսօր, այնպէս կը թուի թէ ռուսեւամերիկեան դաշինքը աւարտելու մօտ է: Օգոստոս 24-ին Սպիտակ Տան բանբերը ամբաստանած է ռուսական իշխանութիւնները որ ստած են ըսելով թէ իրենց օդանաւերը չեն ռմբակոծած Վրաստանը: Բանբերը Ռուսերուն վերագրած է նաեւ շրջանին մէջ յարուած վիճակը եւ կոչ ըրած է որ չուտով քաղաքական լուծում մը բերուի Չէչէնիոյ հարցին:

Ռուսական օդանաւերու Պանկիսիի կիրճին վրայ ըրած ռմբակոծումը արձանագրուած է Թրքական հողին վրայի ամերիկեան խարիսխներուն ռատարներուն կողմէ, նաեւ լրտես արբանեակներու: Նման ստուգումներ նախապէս ալ եղած են երբ ռուսական սաւառնակներ բազմաթիւ անգամներ ռմբակոծած են Վրաստանը, բայց ԱՄՆ մինչեւ այսօր ոչ մէկ անդրադարձ ունեցած են: Ինչո՞ւ այսօրուան հակազդեցութիւնը, հարց կու տայ յօդուածագիրը:

Վրաստանի նախագահը Է. Շեւարնածէ ճիշդ է որ ԱՄՆ-ու բարեկամ է, բայց իր վարչակարգը հեռու է ազդեցիկ ըլլալէ, առկէ զատ նաեւ ամբողջովին ապականած է: Եթէ Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի անհամաձայնութիւնը Կովկասով սահմանափակուէր, անկարելի չէր որ Սպիտակ Տունը այդքան խստութեամբ կարգի չհրաւիրէր Ռուսաստանը: Ի վերջոյ, Պուտին աւելի օգտակար դաշնակից է, քան Շեւարնածէն: Սակայն, հարցը հոն է որ ԱՄՆ այլեւս դաշնակից չեն նկատեր Պուտինը:

Տարուան սկիզբէն ի վեր անոնք հետզհետէ մեծցող ճնշում բանեցուցին Ռուսաստանի վրայ, որպէսզի վերջ տայ Իրան հիւլէական թէքնոլոժի փոխանցելուն, նաեւ պակսեցնէ Իրանի, Չինաստանի եւ կասկածելի այլ երկիրներու արդիական զէնքերու վաճառքը: Երկիրներ որոնք կրնան այդ զէնքերը ուղղել ամերիկեան եւ անոնց դաշնակից ուժերու: Սակայն, Մոսկուա նկատի չառաւ ազդարարութիւնները եւ զարկ տուաւ Ուաշինկթընի կողմէ հակամերիկեան որակուած գործունէութիւններու:

Վերջերս, հակառակ ամերիկեան բողոքներու Ռուսաստան կը հաստատէր թէ Իրանի մէջ, Ծոցի շրջանը, հիւլէական բարդ մը գործունէութեան պի տի դնէ: Յուլիսին ալ պայմանագրութիւն կը ստորագրէր հինգ ուրիշներու համար: Մոսկուա յայտնած էր նաեւ թէ Իրաքի հետ 40 միլիառ տոլար արժէքով գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրելու նպատակ ունէր: Սպառազինումի ուրիշ պայմանագրեր ալ ռուսական օրակարգին վրայ են, Չինաստանի ու Իրանի հետ: Եւ որպէս բաժակը յորդեցնող կաթիլ, Նախագահ Պուտին մեծ գովասանքներ շռայլած է Հիւսիսային Գորէայի մենատէր Քիմ Եոնկ-Իլի երբ Օգոստոսի վերջ այցելած է իր երկրին ծայրագոյն արեւելքի շրջանը:

Ճիշդ է որ թէ՛ Մոսկուայի, թէ՛ Ուաշինկթընի ազդեցիկ որոշ շրջանակները երբեք կատարեալ վստահութիւն չեն ունեցած միւս կողմին, հակառակ երկու երկիրներու բարեկամութեան սրտայոյզ յայտարարութիւններուն: Նոր տագնապն ալ այդ նոյն շրջանակներուն գործն է եւ եթէ Նախագահ Պուտին լրջօրէն ձեռք չառնէ հարցը, վարչարարներն ու ճնշումի խմբակները պիտի հասնին իրենց նպատակին, արեւմուտքին մօտենալու Ռուսաստանի ջանքերը անգամ մը եւս ի դերեւ հանելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԲԱՄԲԱՍԱ՞ՆՔ, ԹԷ ԲԱՆՆ ԱՍԱՆԿ

Աստուածածնայ Վերափոխման յաջորդող Երկուշաբթին, յիշատակ մեռելոց է: Յարգելի անձնաւորութիւն մը նըկատողութեանս կը յանձնէ երեւոյթ մը, որ իմ կարգիս զայն կը յանձնեմ ձեզի:

– Ուրախ տօներէն ետք ինչո՞ւ այս լացի տօնը. Մեռելոց... Այն ալ՝ տարին հինգ անգամ, տաղաւարներուն յաջորդող Երկուշաբթի օրերուն: Իմ կարծիքովս մէկ կամ երկու յիշատակ մեռելոց օր կը բաւէ. մէկը Զատիկին՝ Քրիստոսի Յարութեան յիշատակին, միւսն ալ Խաչվերացին՝ ի յիշատակ Խաչեալին: Յիշեմ նաեւ, որ Ամերիկացիները տարին մէկ անգամ իրենց մեռելները կը յարգեն: Ունին «Մեմորիըլ տէյ» կոչուած օրը, որ կարծեմ կը զուգադիպի Մայիսին: Մենք ալ մէկ օրուան պէտք է վերածենք այս օրը: Պէտք է մեր զոյգ վեհափառները այս մասին բարեկարգում մը կատարեն:

– Այո՛, բարեկամ, իրաւունք ունիք, – ըսի յարգելիին, – քանի որ ողջերը կը հետեւին ամերիկեան նիստ ու կացին, հարկ է որ մեռելներն ալ հետեւին աշխարհին տիրապետելու տենչերով յագեցած ամերիկեան ՄՕՏԱ-յին...:

ԱՔԱՍԻԱ

«Ազդակ»

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Կը կրկնեմ, որ հոս ընկեր չունինք:

– Իսկ Վիէննայի՞ մէջ:

– Վիէննայի մէջ թերեւս ունենանք ընկերներ:

– Որո՞նք են:

– Կը տեսնեմ, որ շատ հետաքրքիր էք, բայց մենք հոս մատնութիւն ընելու չենք եկած:

– Համզէթ պէյը կը ճանչնա՞ք:

– Չենք ճանչնար:

– Ինչպէ՞ս չէք ճանչնար, քանի որ ձեր գլխաւորը ան է:

– Մենք գլխաւոր չունինք:

– Ի՞նչ հարկ կայ ուրանալու, քանի որ ձեր մասին ամէն բան ըսիք, նոյն քաջութիւնը ցոյց տուէք նաեւ այս հարցումներուս պատասխանելու ատեն:

– Աստր քաջութիւն չենք ըսեր, այլ վատութիւն:

– Հիմա, որ այդ գործը վիժեցաւ, կրնաք ամէն բան ըսել, – դիտել տուաւ Ճէվատ պէյ:

– Եթէ մենք չյաջողեցանք, ուրիշներ կրնան յաջողիլ, – պատասխանեց Ֆախրէտտին:

– Դուք ինչպէս օձիքը ձեռք տուիք, ուրիշներ ալ օձիքը ձեռք պիտի տան:

– Չեմ կարծեր:

– Ըսէք, տեսնեմ, թէ ո՛վ դրդեց ձեզի այս դաւադրութիւնը սարքելու:

– Մեր հայրենասիրութիւնը:

– Ասոր մէջ հայրենասիրութիւն չկայ, ճիշդ այն միջոցին, ուր կառավարութիւնը հայրենիքը կը պաշտպանէ արտաքին թշնամիներու դէմ, ելլել կառավարութիւնը տապալել փորձել ո՛չ թէ հայրենասիրութիւն, այլ դաւաճանութիւն է: Ձեզ այդ գործին մղողը պարզապէս մեր թշնամիները կրնան ըլլալ:

– Մենք թշնամիներու հետ յարաբերութիւն չունինք:

– Գիտէք, որ ձեր կացութիւնը շատ ծանրակշիռ է, մանաւանդ որ պայուսակներն ալ միասին բռնուած են... կը գուշակէք, անշո՛ւշտ, թէ ինչ պատիժ կը սպասէ ձեզի:

– Գիտենք, – ըսաւ Սէլիմ, – մահուան պատիժը:

– Ձեր այդ երիտասարդ տարիքին մէջ մեռնիլը շատ դժուար է:

– Մենք առնկա մեր աչքը առած ենք:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, յիմարութիւն է մահուան դիմել երբ կարելի է խուսափիլ անկէ:

– Ինչպէ՞ս, – հարցուց Ֆախրէտտին:

– Մենք, հակառակ ձեր ամենածանր յանցանքին, կրնանք ներողամտութեամբ վարուիլ: Միայն թէ ասոր համար պայման մը կայ:

– Ի՞նչ պայման, .. հարցուց երիտասարդներէն մին:

– Նախ պէտք է, որ ձեր ընկերները յայտնէք մեզի, յետոյ ըսէք, թէ ո՞ր թշնամի պետութեան հաշւոյն կը գործէք:

– Մենք արդէն յայտարարեցինք, ընկեր չունինք:

– Լա՛ւ, ըսէ՛ք, թէ ո՞ր թշնամի պետութեան հաշւոյն կը գործէք:

– Բայց, կարծեմ, ըսինք որ թշնամի պետութիւն չկայ գործին մէջ:

– Ենթադրենք, որ չկայ, – ըսաւ Ճէվատ պէյ, – բայց ձեր գլուխը ազատելու համար գոնէ այնպէս ըսէ՛ք, որ այս դաւադրութիւնը սարքած այս կամ այն թշնամի պետութեան դրդումով, թէ ասոր համար մեծաքանակ դրամ ըստացած էք եւայլն: Եթէ այս տեսակ գրաւոր յայտարարութիւն մը ընէք եւ ստորագրէք, կը խոստանամ ձեզի մահուան պատիժէն ազատել:

– Ես այդպիսի կեղծ յայտարարութիւն մը չեմ կրնար ստորագրել, – ըսաւ Ֆախրէտտին:

– Իսկ դո՞ւն, – հարցուց Ճէվատ պէյ՝ Սէլիմին դառնալով:

– Ես ալ նմանապէս չեմ ստորագրեր, – ըսաւ երիտասարդ դաւադիրը:

– Հիմա ձեր մահուան վճիռը ձեր ձեռքովը տուիք, – ըսաւ կեդրոնի հրամանատարը:

– Ըրէ՛ք, ինչ որ կ'ուզէք, ասկէ աւելի բան մը չենք կրնար ըսել:

– Վաղը երբոր ձեր միւս ընկերներուն հետ երեսցունենք, այն ատեն ուզէք – չուզէք՝ ամէն բան կը խօսիք:

– Մենք չենք գիտեր, թէ հոս ընկերներ ունինք, ատ բանը ձենէ կ'իմանանք:

– Ինչ որ է, վաղը կը տեսնուինք:

– Եւ Ճէվատ պէյ հրամայեց, որ զատզատ զնտաններու մէջ արգելափակուին, մինչեւ որ իրենց մասին վերջնական որոշում մը տրուի:

Մինչ կեդրոնի հրամանատարութեան մէջ այս անցքերը տեղի կ'ունենային, անդին Պէտրի պէյ կը փութար Ներքին գործերու նախարարութիւնը՝ բերանացի կերպով Թալէաթի հաղորդելու համար օրուան մեծ եղելութեան մանրամասնութիւնը:

Հազիւ թէ Նախարարին սրահը մտած էր՝ Թալէաթ գոչեց.

– Ի՞նչ եղաւ:

– Երկուքն ալ ձերբակալեցինք իրենց հետ բերած պայթուցիկ նիւթերովը, – պատասխանեց ոստիկանութեան տնօրէնը՝ յաղթական հեւով մը:

(Շար. 300)

Պ. Մովսէս Պետիրեան եւ զաւակները՝ Մինաս եւ Լեւոն,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քեչէեան եւ զաւակները՝ Քնարիկ եւ Մինաս,

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Յակոբեան եւ զաւակները (Պէյրութ),

Տիկին Մարի Ասլանեան եւ զաւակները (Գալիֆորնիա),

Տէր եւ Տիկին Ճորճ Պալըքճեան եւ զաւակները (Հալէպ),

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պալըքճեան եւ զաւակները (Հալէպ),

Պետիրեան, Պալըքճեան, Ասլանեան, Փիլաւճեան եւ Քիլխլեան ընտանիքները

եւ ընտանեկան համայն պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը գուժեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԷՄԻ-ՄԵԼԻՆԷ ՊԵՏԻՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Փիլաւճեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ 2002, Սեպտեմբեր 9-ին, իր բնակարանը, 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մ. Պետիրեանի, զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քեչէեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

քիա յարաբերութիւններուն. բնաւ է թէ այդ յարաբերութիւններուն կարգաւորման խոչընդոտ են շարք մը դժուարութիւններ որոնց յաղթահարման համար երկու երկիրներէն բարեացակամութիւն եւ չօշափելի քայլեր կը պահանջուի: Կարեւոր նկատելով Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւնները, դեսպանը ըսած է թէ իր երկիրը գօրավիգ է Անգարայի հետ կառավարական մակարդակով յարաբերութիւն հաստատելու Երեւանի պատրաստակամութեան, բայց հարկաւոր կը նկատէ նաեւ գործակցութեան փուլը: Օրտուէյ աւելցուցած է թէ իրենք Թուրքիոյ յայտնած են իրենց յստակ կեցուածքը եւ շատ օգտակար կ'ըլլայ, եթէ բնականոնացման միտող առաջին քայլեր առնուին այդ երկրին կողմէ:

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նախագահութեամբ վերամուտի հանդիսաւոր արարողութիւն կատարուած է, Սեպտ. 10-ին: Ուսումնական այս տարին ճեմարանը կը սկսի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան կարգավիճակով, ըստ կառավարութեան որոշումին: Այդ առթիւ Գարեգին Բ. կոնդակով մը նշած է փոփոխութիւնը, ոգեկոչելով հաստատութեան պահպանումին սատարած հայրապետները, բարերարներն ու կրթութեան մշակները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Պ. Ալէքսի Կէօվճեան իր հօր՝ Կարպիս Կէօվճեանի յիշատակին 300 Եւրօ: Պ. Վանիկ Պէրպէրեան 160 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Շառլ Անդրէասեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գ. Թիրեաքեան 150 եւրօ, Տոքթ. եւ Տիկին Արա Տանտիկեան 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գոչէրեան 20 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Այտապիրեան 300 Եւրօ, Օր. Միլվէթ Յակոբեան 100 Եւրօ:

Միշէլ Միհրանի մահուան եւ մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արծիւ Սարհատեան 250 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռիշար եւ Լիւսի Ճէզվէճի (Նիս) 100 Եւրօ, Տիկին Արշա Քիաթիպեան 100 Եւրօ:

ՃՇԴՈՒՄ

Սեպտ. 7, Շաբաթ օրուան մեր թիւին Բ. էջի Ա. յօդուածին (Ա. Թոթոյեան) վայրը ոչ թէ Կրասնոյարսկն է, ինչպէս նշուած է խորագիրէն իսկ, այլ՝ Կրասնոդարը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Informations artistiques

La symphonie du silence

de VIGUEN TCHALDRANIAN

Rencontre avec le réalisateur:

Jeudi 19 sept. à Paris,
Cinéma Espace St. Michel, 7, place St. Michel, 5e tél: 01 44 07 20 49
après la séance de 20h.

Samedi 21 sept. à Ris Orangis,
Cinéma Cinoches 1.2.3., allée Jean Weiner, tél: 01 69 02 78 20
après la séance de 16h.

Dimanche 22 sept. à Décines (Lyon),
Cinéma Le Tobogan (en collaboration avec la MCA de Décines)
tél: 04 78 49 42 97

Lundi 23 sept. à Marseille,
Cinéma Chambord, 386, av du Prado, 8e

Mercredi 25 sept. à Brétigny sur Orge,
Cinéma Ciné 220, 3, rue Anatole France
tél: 01 60 84 11 45
après la séance de 20h30.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՄԱՆՏԷ. - Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեանէ՝ 200 Եւրօ:

ԳԼԱՄԱՐ. - Քրիսթին եւ Միքայէլ Փափազեանէ 70 Եւրօ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած Իրէն-Թագուհի Պառաւեանի մահէն, յետ անողոք եւ երկարատեւ հիւանդութեան, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պառաւեան ընտանիքին եւ մասնաւորաբար իր մօր՝ Եղսանոյշ Պառաւեանի:

Իրէն-Թագուհի Պառաւեան միշտ մօտ եղած է Կապոյտ Խաչին թէ՛ Տէսին, ուր ուսուցչի իր թանկագին թելադրանքները ըրաւ մասնաճիւղին դպրոցին եւ թէ Պէյ-ֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին, ուր ձեռնհասութեամբ եւ եռանդով ապահովեց տնօրէնուհիի պաշտօնը 1975-ին եւ 1976-ին: Թող ժամանակն ու յիշատակները մեղմացնեն ընտանիքին վիշտը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր: Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16

ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Փարիզի Ս. ՅովհաննէսՄկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂՅ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Վերացման Սուրբ Խաչի Տօնին առիթով կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17-ին:

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

VIENNE

Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h

— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.

— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**

— Le goûter est offert aux enfants.

— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14.30-ին:

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18
ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

Atelier de Langue Arménienne

ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.

- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·512 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.512

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, Սեպտեմբեր 11-ի արարողութեանց աւարտին, ռազմաշունչ ճառ մը արտասանեց Նիւ-Եորքի մէջ, շեշտելով թէ Միացեալ-Նահանգները լաւծ են Պատմութեան կոչը եւ թէ Թոյլ պիտի չըտան որ բռնակալներն ու ահաբեկիչները սպառնան քաղաքակրթութեան, զանգուածային զէնքերով։ «Մեր թշնամիները սկսան, ըսած է ԱՄՆ-ու նախագահը, մենք պիտի վերջացնենք»։ Ցաջորդ օրն ալ կ'արտայայտուէր Ազգաժողովին առջեւ, բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է Իրաքի վրայ յարձակիլ։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ եւ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ոճրափորձերու տարելիցը ոգեկոչուեցաւ Սեպտ· 11-ին ԱՄՆ-էն դուրս բազմաթիւ երկիրներու մէջ։ Պրիւսէլ, Լոնտոն, Մոսկուա, Հռոմ, Մատրիտ, Փրիթինա, Պէրլին, Թորոնթօ, Պանկքոք, զանազան արարողութիւններով իրենց զօրակցութիւնը յայտնեցին Ամերիկայի։ Փարիզի մէջ, նախագահ Շիրաք մասնակցեցաւ ամերիկեան դեսպանատան կազմակերպած արարողութեան եւ արտայայտեց Ֆրանսայի վշտակցութիւնը զոհերուն, շեշտելով թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը միշտ կողքին է ամերիկացի ժողովուրդին։

ՊՈՒՏԻՆ կը սպառնայ զինեալ միջամըտութեան մը ձեռնարկել Վրաստան, եթէ այս վերջինը չչէզոքացնէ Չէչէնիոյ սահմանը համախմբուած ապստամբները։ Դիմած է նաեւ իր ապայակոյտին, որպէսզի ուսումնասիրէ յարձակման մը կարելիութիւնը Վրաստանի վրայ։ Համոզուած է, որ վրացական հողամասին վրայ ապաստան գտած են «անոնք որոնք մատ ունին Միացեալ-Նահանգներու ոճրափորձերուն մէջ»։ Պուտինի պահանջն այն է որ Վրացիները ապահովութեան գօտի մը տեղծեն սահմանային այդ շրջանին մէջ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ իր հրաժարականը տուած է Սեպտեմբեր 11-ին, մինչ Արաֆաթ կը յայտարարէր որ նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Յունուար 20-ին։ Կը թուի որ Արաֆաթ աւելի քան երբեք տկարացած է, իր շրջապատին մէջ իսկ շատեր չեն ծածկեր իրենց ընդդիմութիւնը։ Դէտերու համաձայն մթնոլորտը շատ ծանր է եւ ապըստամբական շարժումի ալ հաւանականութիւն կայ։

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՔԱՇՄԻՐԻ մէջ, շրջանային կառավարութեան նախարար մը սպաննըւած է ինչպէս նաեւ երեք ոստիկաններ։ Դէպքը պատահած է տեղւոյն երեսփոխանական ժողովէն հինգ օր առաջ։ Իսլամական կեռիլլան չի ճանչնար Հընդկաստանի գերիշխանութիւնը գաւառին վրայ եւ կը սպառնայ բոլոր անոնց որոնք կը մասնակցին քուէարկութեան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիին նիւթական կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ ըստ Թրիպիւն օրաթերթին, ձեռնարկութիւնը 150 միլիոն Եւրոյի բաց մը պիտի յայտարարէ տարւոյն վերջ, ինչ որ կըրկնապատիկն է անցեալ տարուան բացին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ Արդարութեան նախարարները հանդիպում մը ունեցան Սեպտ· 11-ին եւ ի գոհունակութիւն Իտալացիներուն, Թաղուեցաւ ինչ որ «Միթերան վարդապետութիւն» մկրտուած էր եւ որ 1984-էն ի վեր կը պաշտպանէր Ֆրանսա ապաստանած Կարմիր Ջոկատներու յանցագործ անդամները։ Ֆրանսա այլեւս պիտի յանձնէ Իտալիոյ պահանջած անձերը։ Փարիզի իտալական գաղութը բաւական լրար անցած է եւ կը վախնայ որ ձերբակալութիւններ կատարուին։ Մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւններ եւ մտաւորականներ խիստ կերպով քննադատած են Ֆրանսայի որոշումը։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կոչ ըրած է Իրանի որ ճանչնայ Իսրայէլի «գոյութիւնը», պաղեստինեան ապագայ պետութեան մը կողքին։ Սեպտ· 9-ին, Իրանի Արտաքին փոխ-նախարարը Եւրոպական Միութեան դիմած էր որպէսզի «աւելի գործօն» դեր մը խաղայ Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, Սեպտ· 11-ին, ամերիկեան երեք ռազմակայաններ յարձակման ենթարկուած են, բայց ոչ մէկ վիրաւոր կար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային շրջանի ողողումներու տեղծած կացութիւնը պատճառ եղաւ որ Ներքին նախարարը որոշէ «բնական աղէտ» հռչակել պատահածը (որոշումը պաշտօնական բնոյթ կ'առնէ Սեպտ· 18-ի նախարարաց խորհուրդին)։

ԳԼԷՐՄՈՆ Լ'ՀԷՐՈՅԻ ծանրաբարձութեան ակումբին հայաստանցի մարզիչը՝ Խաչատուր Գեափանցեան ճամբուած է պաշտօնէն երբ խթանիչ դեղեր գործածել առաջարկած է իր մարզիկներուն։ Ակումբին պատասխանատուները այդ դեղերու պաշար մը գտած են իր բնակարանէն երբ ձեռնարկած են հոն մաքրութիւն ընելու։ Խ· Գեափանցեան արձակուրդի մեկնած է Հայաստան ուր թղթատարով իրեն տեղեկացուած է պաշտօնազրկումը։ Մարզիչ նշանակուած էր անցեալ տարուան Սեպտեմբերին։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(11 septembre)

«LA SYMPHONIE DU SILENCE»

La nef des fous

Մեր նախորդ թիւով արձագանգած էինք Լիպերասիոնի, Գանար-Անշէնէի եւ Ֆիկառոյի անդրադարձներուն Վիգէն Չալդրանեանի «Լռութեան Սէնֆոնին» ֆիլմին. աւելցնենք թէ նոյն օրուան Ֆիկառոյին մէջ, Տոմինիք Պորտ առանձին գրութիւն մը ստորագրած էր ֆիլմին մասին։ Կը պատմէ նիւթը, բեմադիրին նպատակը ու գրուատալից տողերով կը վերջացնէ իր յօդուածը։

ՄԱՐԶԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՅԱՂԹՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՎԱՐՊԵՏԷՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ «Դարուն մրցումը» ճատրակի ախոյենութիւնը։ Աշխարհի հաւաքականը որուն մաս կը կազմէ նաեւ Հայաստանէն Վլադիմիր Ցակոբեան, 8-րդ փուլէն ետք, 3 կէտով Ռուսաստանի խումբը ետին ձգած է։ Վերջին փուլին Վլ· Ցակոբեան սպիտակներով խաղալով յաղթած է Կարի Գասպարովի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/12)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՎԱԽՃԱՆԱԾ

Սեպտեմբեր 11-ի գիշերը Թիֆլիսի մէջ յանկարծամահ եղած է Մայր Աթոռի աւագ եկեղեցականներէն, Վրաստանի թեմին 30 տարուան առաջնորդը՝ Գէորգ Արք· Սէրայտարեան։ Ծնած էր 1938-ին Պուքրէշ։ 1948-ին ներգաղթած է, 1956-ին միջնակարգ կրթութիւնը աւարտելով մտած է Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը։ 1962-ին շրջանաւարտ ըլլալով սարկաւագ ձեռնադրուած է, 1964-ին կուսակրօն քահանայ։ Տարի մը ետք ստացած է վարդապետի աստիճան։ 1968-71 Դոնի Ռոստովի մէջ պաշտօնավարած է, յետոյ Վազգէն Ա·ի կողմէ նշանակուած Վրաստանի թեմի առաջնորդական տեղապահ, 1973-ին՝ առաջնորդ նոյն թեմին։ 1973-ին ձեռնադրուած է եպիսկոպոս։ 1995-ին իրեն տրուած է արքութեան աստիճան։ Եղած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ։ 1971-էն ի վեր կը կազմէր ու կը խմբագրէր Մայր Աթոռի պաշտօնական օրացոյցները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ

Սեպտեմբեր 11-ին մամուլի ասուլիս մը տալով Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան արտայայտուած է զանազան հարցերու մասին, որոնց գլխաւորները եղած են Հայաստանի ու Ազրպէջանի նախագահներուն վերջին հանդիպումը, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզը։

Ռ· Քոչարեան – Հ· Ալիեւ հանդիպումին մասին նախարարը ըսած է թէ որոշ հարցերու շուրջ լրացուցիչ տեղաշարժ արձանագրուած է, թէեւ վերջնական եղակացութեան չեն յանգած անոնք։ Աւելի տեղեկութեան համար, նախարարը ըսած է թէ պէտք է համբերել որ երկու նախագահները նպատակայարմար գտնեն հանդիպումին արդիւնքները մանրամասնել։

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն, զանոնք բնականոն վիճակի բերելու փափաքը փոխադարձ է, ըստ Վ· Օսկանեանի, սակայն, ակնյայտ հարցեր կան, յատկապէս թրքական կողմէն յարուցուած։ Իր եւ Թուրք պաշտօնակիցին երկխօսութիւնը ընդհատուած է Թուրքիոյ վերջին շրջանի անցքերուն պատճառով, սակայն, նախարարը յոյս ունի որ Թուրքիոյ ընտրութիւններէն եւ նոր կառավարութեան կազմութենէն ետք երկխօսութեան կրկին ձեռնարկել կարելի կ'ըլլայ, դրական տուեալ ունենալու ակնկալութեամբ։ «Մենք ցանկանում ենք մեր հարեւանի հետ հաստատել բնականոն յարաբերութիւններ եւ դրա համար որեւէ նախապայման չենք առաջադրում, յուսալով որ Թուրքիա նոյնպէս կը հրաժարուի իր նախապայմաններից, ի նպաստ երկկողմ յարաբերութիւնների բարելաւման» ըսած է Վ· Օսկանեան։

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ

ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանատան կազմակերպած երեկոյթով 2001 Սեպտեմբեր 11-ի զոհերը ոգեկոչուած են, ներկայութեամբ Գարեգին Բ·ի, նախագահ Ռ· Քոչարեանի, կառավարութեան անդամներու, դեսպաններու, բարձրաստիճան հիւրերու։ Ելոյթ ունեցած են դեսպան Ճ· Օրտուէյ ու Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան, ապա նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։ Երեկոյթին Բ· մասին Հայաստանի ֆիլհարմոնիք «Սերենադ» նուագախումբ – երգչախումբը մեկնաբանած է Մոցարթի Ռեքուիէմը։

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՄՆ ԱՅՑԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Սեպտեմբեր 13-ին կը մեկնի ԱՄՆ, մասնակցելու ՄԱԿ-ի 57րդ նստաշրջանին։ Վ· Օսկանեան ելոյթ կ'ունենայ Սեպտեմբեր 15-ին։ Նոյն շրջանակին մէջ նախատեսուած են շարք մը հանդիպումներ, Ռուսաստանի, Իսրայէլի, Իրանի, Կիպրոսի, Պուլկարիոյ, Յորդանանի եւ այլ երկիրներու իր պաշտօնակիցներուն հետ։

Նախարարը Սեպտ· 18-ին ելոյթ կ'ունենայ Պոսթընի Թաֆց համալսարանին մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին ալ Եէյլ համալսարանին մէջ կը մասնակցի «Մետաքսի ճամբան ԻԱ· դարուն» ժողովին որ կը կազմակերպուի Թրքական հիմնադրամի մը ու Թէլ-Ավիվի համալսարանին մէկ կեդրոնին կողմէ։ Սեպտ· 20-ին տարածքաշրջանային խնդիրներու մասին նախարարը կը դասախօսէ Միչիկանի Անն Արպըր համալսարանին մէջ։

ՈՐԴԵԳՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի մէջ տարուան առաջին վեց ամիսներուն որդեգրելի 105 երախաներէն 75-ը որդեգրուած են. 50-ը Հայաստանցիներու, 20-ը օտար քաղաքացիներու կողմէ։ Որդեգրուածներու 40%ը աղջիկ է։ Որդեգրելի երախաներէն միայն երկուքը ամբողջովին ծնողազուրկ են, 28-ը առանձին մայրերու զաւակ, 32-ին ծնողքը որդեգրումի գրաւոր համաձայնութիւն տուած է, 25-ինը գրաւոր հրաժարած է զաւկէն։ Երախաներուն մեծամասնութիւնը Երեւանէն է (53), Լոռիէն կայ 12 երախայ, Արմաւիրէն 9։

ՄԵՐ ՄԵԾԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՆՔ ԿԱՐԾՈՒՄ ԵՒ ՄԵՐ ՍՏՐԿԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ԱԶԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

Ինքնախաբէութի՛ւն... դա մի հասարակ բառ է, բայց դրա մէջ թաքնուած են մարդու բոլոր թշուառութիւնները:

ՐԱՖՖԻ

Դու վախկո՛տ ես, ստրո՛ւկ ես,
Հա՛յ ես դու...

Ալեքսանդր ՊՈՒՇԿԻՆ

Աւարտուեց Քրիստոսի ծնունդից յետոյ Ի. դարը, որ մեր ժողովրդի համար ծանր փորձութիւնների մի ժամանակաշրջան եղաւ: Ես նկատի ունեմ ոչ միայն 1915 եւ 1937-ի զանգուածային կոտորածները, որոնք այնպէս էլ մնացին անպատիժ, այլեւ երկամեայ Հայաստանի վերանուաճումը ռուսական գաղութարարների կողմից, նկատի ունեմ տասնեակ հազարաւոր հայ երիտասարդների անիմաստ կորուստը աշխարհամարտի տարիներին, որ սանձազերծեցին իրար համազօր Չարիքները՝ Կոմունիզմն ու ֆաշիզմը, նկատի ունեմ հայ ժողովրդի հոգեւոր ջարդը այսպէս յորջորջուող «զարգացած սոցիալիզմ»ի ճահճացումի շրջանին, որ իրական մէջ ամենայն բարոյականի վերջին հետքերը վերացնելու աշխոյժ տարիներն էին, նկատի ունեմ նաեւ մեր հէնց այս օրերը, երբ Ռուսաստանը երրորդ անգամ լինելով, վերանուաճում է ախտահարուած Հայաստանը Ռուսաց լեզուով, Ռուսաց դպրոցներով ու դասագրքերով եւ Ռուսաց համալսարանով, այսինքն ո՛չ թէ հերթական Կարմիր բանակով, այլ Հինգերորդ շարասիւնով, որ սովետական տիրապետութեան տասնամեակներին հետեւողական գործողութիւններով ստեղծել էր իմ երկրի մէջ:

Ցիրաւի, մեր հայրերն ու մենք ապրել ենք կորուստների հարիւրամեակ եւ հիմա, երբ Հազարամեայ Ռայխից հազիւ յիսուն տարի յետոյ փլուզուեց նաեւ անհաւատների Երրորդ Հռոմը, մեր կորցրածի ծանր բեռն ուսերիս՝ մոլորուած սպասում ենք, թէ երբ են գալու եւ մեր թաթիկները բռնած՝ տանելու ապահով մի տանիքի տակ:

Պատմութեան համար 20-րդ դարը չի սկսուել 1901 Յունուար 1-ի եւ չի աւարտուել 2000-ի Դեկտեմբերի 31-ի օրացուցային թուականներով:

20-րդ դարը որպէս Պատմութեան մի հերթական էջ սկսուել է 1914-ին՝ Առաջին աշխարհամարտով եւ աւարտուել է 1990-ին՝ Պերլինի պատի փլուզումով:

Նշանակո՞ւմ է արդեօք, թէ արդէն տասը տարի է, ինչ բացուել է Պատմութեան յաջորդ էջը եւ մենք՝ Հայերս էլ նոյնպէս տասը տարի է, ինչ 21-րդ դարի մէջ ենք:

Ո՛չ... Մենք ո՛չ միայն 21-րդի մէջ չենք, այլեւ 20-րդից դուրս չենք եկել: Նոյնիսկ ելնելու ընթացքի մէջ չենք:

Մենք՝ Հայերս յայտնուել ենք քարացած մի ժամանակի մէջ, որ կարելի է նաեւ անցման շրջան անուանել: Եւ այդ անցման շրջանի մէջ Հային յորդորում են որոնել հայրենիք եւ ինքնութիւն: Այն Հային, որ մեր աչքի առաջ կորցնում է լեզուն եւ հրաժարուել է հաւատից: Մտաւոր խաւարի մէջ կատարուող այս որոնումները իրենց նպաստն են բերում Հայի Ինքնախաբէութեանը որպէս երանութեան թմրադեղ:

Քանի որ ի՞նչ է ինքնութիւնը, երբ չըկայ հաւատը:

– Հողու եւ մշակոյթի ամայութիւն, եթէ նոյնիսկ այդ ամայութեան խորքերին երբեմն առկայծում է դողդոջուն լոյսը այն կանթեղի, որ վառեցին Սուրբ Գրիգորը եւ Սուրբ Սահակն ու Սուրբ Մեսրոպը:

Քանի որ ի՞նչ է հայրենիքը, երբ լեզուն չկայ:

– Աշխարհագրական մի ամայութիւն, եթէ նոյնիսկ այդ ամայութեան վրայ դէպի երկինք է ձգուած Արարատ լեռը:

Ե՞րբ կ'աւարտուի մեր անցման շրջանը:

Քանի՞ տարի կը տեւի այն... Յիսո՞ւն, հարի՞ւր, երե՞ք հարիւր տարի... Ի՞նչ է մարդու կեանքի տեւողութիւնը Պատմութեան այդ հեռանկարի դիմաց: Նոյնիսկ նորածինները մինչեւ խոր ծերութիւն դուրս չեն գալու անցման շրջանից: Իսկ նրանց զաւակնե՞րը... Հազիւ թէ...

Ե՞րբ կը սթափուենք եւ կը հասկանանք, որ Խաբէութիւնից շատ աւելի աղէտալի է Ինքնախաբէութիւնը: Անցեալ դարի 60-ականներից ի վեր բաւականին ժամանակ ու նաեւ հնարաւորութիւն ենք ունեցել քննախուզելու ինքներս մեզ՝ մեր մոլորութիւնները, մեր վրիպումները, պարտադրուած մեր աշխարհայեացքը եւ օտարի կողմից մեզ ներշնչուած համոզումները: Բայց յարմարուել ենք Խաբէութեանը, որն հալած իւղի տեղ ընդունելով՝ ապրել ու ծառայել ենք Սովետական Չարիքի կայսրութեանը եւ այսօր էլ շարունակում ենք մեր այդ ամօթալի կեանքը: Երէկ կարող էինք արդարանալ, թէ՝ չգիտէինք, չէինք հասկանում: Թէեւ միայն 37-ը լիուլի բաւական էր, որպէսզի գիտենայինք եւ նոյնիսկ հասկանայինք: Գոնէ այսօր կարծես թէ գիտենք ու հասկանում ենք: Բայց շարունակում ենք մեր գոյութիւնը պատրանքների մէջ, սեփական տէրութիւն ենք ուզում ստեղծած լինել, սակայն օտարի ձեռքով, շողոքորթում ու քծնում ենք հասարակութեան տականքին, որ այսօր գրաւել է երկիրն ու իշխանութիւնը, հանդուրժում ենք, որ պրիմիտիւ հայրենասիրութիւնը շարունակի իր գոյութիւնը որպէս գաղափարախօսութիւն:

Մենք չենք ուզում կամ ձեռնտու չէ կամ պարզապէս անկարող ենք ըմբռնել, որ այն ամէնը, ինչ սովորել ենք սովետական մանկապարտէզների, դպրոցների եւ ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւնների մէջ՝ խմորուած են եղել Կեղծիքի ու Խաբէութեան մերանով: Չըրնայած 1956-ին «մերժեցին» Կոմունիստական կուսակցութեան պատմութեան «Համառօտ դասընթացը», սակայն անձամբ Ի. Ստալինի շարադրած չորրորդ գլուխը մինչեւ հիմա էլ շարունակում է իր առաջնորդող դերը: Չորրորդ գլխի դրոյթները փոխանցուել են սերնդէ սերունդ եւ դեռ շարունակում են փոխանցուել՝ գետնատարած վիճակի մէջ պահելով մտաւոր աշխատանքի, գիտութեան, արուեստի ու գրականութեան մարդկանց, որոնց կոչում ենք մտաւորականութիւն:

Բայց մտաւորականութիւնը Չորրորդ գլխի փոխարէն էր իր մէջ կրելու Ազգային Էութիւնը եւ այդ Էութիւնն էր փոխանցելու սերունդներին: Որպէսզի լինէր ոչ միայն ազգային անվերապահ արժէքների կրող, այլեւ ինքնին՝ ազգային արժէք:

Չէ՞ որ ինքնին այդ ազգային արժէք լինելու համար էր, որ հայ մտաւորականութեանը մէկ հարուածով թրատեցին 1915-ին: Մեր մտաւորականութեանը շարունակեցին թրատել 1920-ից ի վեր՝ հարկադրելով վտարանդիութեան, գնդակահարելով, աքսորելով եւ ենթարկելով հոգեւոր ձեւախախտումների: Վըստահ եմ, որ վաղ թէ ուշ սկսելու են հրապարակել կոմունիստական տերրորից վերապրողների յուշերը ճիշդ այնպէս, ինչպէս այսօր լոյս են տեսնում 15-ը վերապրածների յուշերը: Եւ դա կը լինի այն ժամանակ, երբ մեր միջից քամած կը լինենք ստրկամտութեան վերջին կաթիլները:

Ինքներս էլ չիմացանք, թէ ինչպէս յայտնուեցինք մի իրականութեան մէջ, որտեղ ամենայն արժէքներ ոչնչացուած են, մտաւորականութեան ազգային արժէքը՝ նոյնպէս: Մէջտեղ են եկել ու դեռ գալիս են նորերը, որոնց «մտաւորական» կարծելը վիրաւորական է հատուկենտ ոգեմիտ մարդկանց համար:

Զեղչուած Հաւատի անմիջական հետեւանքը եղաւ Բարոյական կողմնորոշումները, Գութն ու Կարեկցանքը, Քրիստոնեայի Արժանապատուութիւնն ու Ազատութիւնը կորցնելը... Եւ կուռքերի պատկերներն էին «զարդարում» Հայաստանի փողոցներն ու հրապարակները, մատնութիւններն ու զրպարտութիւնները դարձան ապրելակերպ, «ազատարար» եւ «փրկիչ» կոչուեց գաղութարարը, մարդկային արժանապատուութիւնը տեղի տըւեց նուաստացնող քծնանքին եւ ստրկամիտ մեր ապրելակերպին...

Լեզուն ձեւախախտուեց ու փճացաւ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ օտար ափերին յայտնուած հայ համայնքների մէջ, քանի որ դարձաւ Նեռի գաղափարներ կրողն ու տարածողը... Հաւատի հանգանակը փոխարինուեց «Կոմունիստական կուսակցութեան մանիֆեստ»ով, եւ Քրիստոնէական հաւատով պայմանաւորուած մեր էութիւնը նահանջեց դիալեկտիկական մատերիալիզմի վիժած կոմունիզմի ու սոցիալիզմի դիւային անաստուածութեան դիմաց: Մեռելածին այս ուսմունքներով «նոր մարդ» ստեղծելու եւ «նոր աշխարհ» կառուցելու տասնամեակներին մենք հեռացանք ազգային մշակոյթի արմատներից, կորցնում ենք Հայերէնը, ինքներս մեր մէջ սպաննում ենք մեր Ինքնութիւնը եւ ամօթից գետինն էլ չենք մտնում, երբ մեր շուրջն ամէնուրեք հանդուրժում ենք եղծուած հայրենասիրութեան թմրկահարութիւններ եւ չեփորումներ:

Եւ այլեւս որեւէ սահման չի ճանաչում հոգեւոր ու մշակութային ամլացումի տանող մեր մեծամտութիւնը:

Եւ սա այն դէպքում, երբ մեր աչքի առաջ յայտնուեցին ուսուցիչներ, որոնք սովորեցնել չգիտեն. ճարտարագէտներ, որոնք կառուցել չգիտեն. բժիշկներ, որոնք բուժել չեն կարողանում. փիլոնաւորներ, որոնք հաւատ չունեն. իրաւագէտներ, որոնք օրինազանց են. աշակերտներ, որոնք սովորել չեն ուզում. գրողներ, որոնք գրել չգիտեն...

Եւ լեզուաբաններ... Բայց սրանց մասին Մովսէս Խորենացին որեւէ յիշատակութիւն չունի:

Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի տիրապետութեան տակ, մէկ էլ աչքներս բացեցինք ու դարասկզբին տեսանք. որ կէս ենք մնացել, մէկ էլ բացեցինք եւ այս երկրորդ դէպքում հմայուած նապաստակի պէս մեր միւս կէսը նետեցինք փիթոն օձի բերանն ու տասնամեակներ շարունակ դանդաղ մարսւում ենք, մարսւում եւ վերջնականապէս կը հալուենք, կը վերանանք, եթէ վերջին մի կամքով չխորտակենք աշխարհից մեկուսացնող Ինքնախաբէութեան պատը եւ չյաղթահարենք այդ Ինքնախաբէութիւնից ծընուած մեծամտութիւնը, որին սխալմամբ տալիս են «ազգային արժանապատուութիւն» անունը եւ որն էլ որեւէ կապ չունի ոչ ազգայինի եւ ոչ էլ արժանապատուութեան հետ:

Ա՛յս է մեր կերտած իրականութիւնը:

Մեր այս իրականութիւնը կոմունիստական իրականութեան շարունակութիւնն է, ինչը եւ ապացուցում է Հաւատի եւ Լեզուի երդուեալ հակառակորդներէն մինը թէ «Ոչ թէ գիտական, այլ զուտ քաղաքական բնոյթ ու նպատակ ունի Մէկ ազգ մէկ ուղղագրութիւն կարգախօսը»:

Նախ ճշդենք այս կարգախօսը՝ Մէկ Հայ ազգ՝ Քրիստոնեայ, մէկ լեզու՝ Հայերէն, մէկ ուղղագրութիւն՝ Ազգային:

Եւ ի հարկէ, կարգախօսն ունի քաղաքական յստակ նպատակ:

Այս կարգախօսը ունի ազգային ոտնահարուած ու պղծուած Արժէքը վերահաստատելու քաղաքական նպատակ ճիշդ այնպէս, ինչպիսի քաղաքական նպատակ է ունեցել Հաւատը եղծելու եւ Հայերէնի Այբուբենն ու Ուղղագրութիւնը ձեւախախտելով՝ Հային ապազգայնացնելու եւ ձուլելու սովետական, նոյնն է թէ բոլշեւիկեան, նոյնն է թէ կոմունիստական կամ, որ ամէնից ստոյգն է՝ ռուսական ծաւալապաշտական գաղութարարութեան հետեւողական ծրագիրը:

Բայց, Բայց ի՞նչ կարիք կայ այսքան իրար անցնել: Ո՞վ գիտէ, թէ ինչ է մեզ սպասւում վաղը, յիսուն, հարիւր կամ երեք հարիւր տարի յետոյ, երբ ոչ միայն մենք չենք լինի, այլեւ նոյնիսկ յիշողութիւններ պահպանուած չեն լինի մեզնից որեւէ մէկի մասին՝ սկսած սնկերի պէս բուսնող նոմենկլատուրային պետական հերոսներից մինչեւ դիպլոմաւոր մուրացկանը կամ հայկական բանակի երէկ ծեծամահ արուած անանուն զինուորը:

Ուրեմն, ի՞նչ կարող ես փոխել եւ ո՞վ կարող ես դարձի բերել, ի՞նչ ես ինքդ քեզ պատէ պատ տալիս: Չէ՞ որ վաղը ոչինչ չի փոխուելու, միւս օրը՝ նոյնպէս:

Ի՞նչ արած... Արդէն իսկ մեր կենսափորձով գիտենք, որ հասարակութիւնը բնաւ չի փոխւում, թէեւ մարդիկ կարող են նորանոր անուններ դնել հասարակութեան համար՝ իրենց Ինքնախաբէութեան հաճոյքը երկարաձգելու նպատակով: Բայց փոխւում են սերունդները: Երբեւէ կը հասունանայ այն հարցը, թէ ինչո՞ւ էին ոմանք շարունակ ճըշդում, թէ մեր ուզածը անկախ ազատութիւն է եղել եւ ոչ թէ առկախ այս «անկախութիւնը»: Եւ հասունացած հարցը կը ստանայ իր սպառիչ պատասխանը: Բայց մինչ այդ մենք պէտք է Լեզու սովորենք, որ չգիտենք, պէտք է խորանանք Իմաստասիրութեան շերտերի մէջ, որտեղից դուրս ենք մղուած եղել ամբողջ մի դար, պէտք է նորէն հաղորդակցուենք Քրիստոնէական Լուսաւոր մտքին, որպիսին մերժել ենք մեր խաւարամտութեան պատճառով:

Երկա՛ր, շա՛տ երկար ճանապարհ ենք անցնելու, որպէսզի մէկընդմիշտ ըմբռնենք, որ Հայերէնն է մեր անեղծական Հայրենիքը եւ Քրիստոնէական Հաւատն է Հայի Աստուածային մեր Էութիւնն ու Ինքնութիւնը:

Եւ եթէ ես եւ դուք, հէնց այսօր, ձեռք ձեռքի տուած դուրս չգանք այդ երկար ճանապարհն անցնելու համար մեր առաջին քայլերն անելու, ապա էլ ո՞վ եւ ե՞րբ պէտք է կատարի առաջին քայլը...

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Հռոմ–Փարիզ

ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ԱՆՈՒՐԱՆԱԼԻ ՎԱՍՏԱԿԸ

Վերջին շրջանում սփիւռքահայ ու հայաստանեան մամուլում ժամանակ առ ժամանակ յայտնւում են հրապարակումներ, որոնց հեղինակները հարցականի տակ են դնում ամերիկահայ ճանաչուած պատմաբան, Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի գիտական աւանդը եւ հայրենասէր մըտաւորականի բարի անունը: Դրանց թւում իր հարցադրումների սրութեամբ եւ պիտակների առատութեամբ աչքի էր ընկնում «սփիւռքահայ մի խումբ մտաւորականների» բաց նամակը, ուղղուած Հայաստանի բարձրագոյն ղեկավարութեանը, ինչպէս նաեւ հայագիտական գիտական հաստատութիւնների ղեկավարներին (տե՛ս. «Գոլոս Արմենիի» լրագրի ս. թ. Յունիսի 6-ի համարը): Նրա հեղինակները նոյնիսկ չեն զլացել բնութագրել Ռ. Յովհաննէսեանի գործունէութիւնը որպէս «ազգի համար վնասաբեր»:

Վերը նշուած հրապարակումները ստիպում են մէկ անգամ եւս անդրադառնալ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի գիտական ու հասարակական գործունէութեանը:

Երկար տարիներ ղեկավարել է ամերիկեան առաջատար համալսարաններից մէկի՝ Լոս-Անճըլըսի Գալիֆորնիական համալսարանի արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնը, հեղինակ է բազմաթիւ բարձրարժէք գիտական աշխատութիւնների, նուիրուած Հայաստանի ու հայ ժողովրդի նոր ու նորագոյն շրջանի պատմութեան առանցքային հարցերի լուսաբանմանը, կազմակերպել ու ղեկուցումներով հանդէս է եկել տասնեակ միջազգային գիտական նստաշրջաններում, որտեղ արծարծել է Արեւմտեան Հայաստանի եւ Հայոց ցեղասպանութեան պատ-

մութեան մի շարք կարեւոր խնդիրներ, արժանի հակահարուած տալով պատմական իրականութիւնը ուրացող, խեղաթիւրող ու կեղծող Թուրք եւ ոչ միայն Թուրք այսպէս կոչուած «պատմաբան»-ներին: Մասնաւորապէս, կարելի է վերյիշել Ռ. Յովհաննէսեանի սուր քննադատական ելոյթները Թրքասէրի և պատմական իրականութիւնը ուրացողի տըխուր համբաւ վայելող ամերիկացի պատմաբան Ս. Շոուի դէմ:

Փրոֆ. Յովհաննէսեանի գրչին են պատկանում «Հայաստանը անկախութեան ճանապարհին» եւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (4 հատորով) հիմնարար մենագրութիւնները, որտեղ գիտական բարձր մակարդակով համակողմանի ուսումնասիրուած են Հայկական Հարցի եւ Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան պատմութեան խնդիրները: Այդ աշխատութիւնները ունեն անանց նշանակութիւն Հայոց պատմութեան առանցքային շրջաններից մէկի՝ ԺԹ. դարի վերջի – Ի. դարի առաջին տասնամեակների ընթացքում տեղի ունեցած իրադարձութիւնների ուսումնասիրութեան համար:

Գիտական ու քաղաքական լայն հնչեղութիւն ենստացել Ռ. Յովհաննէսեանի կողմից Լոս-Անճըլըսի համալսարանում տարիների ընթացքում պարբերաբար կազմակերպուող գիտական նստաշրջանները, նուիրուած արեւմտահայութեան ու Արեւմտեան Հայաստանի խոշոր կենտրոնների պատմութեան, տնտեսութեան ու հոգեւոր կեանքի այլեւայլ հարցերի ուսումնասիրմանը, որտեղ իրենց ուրոյն մասնակցութիւնն են բերում նաեւ Հայաստանի մասնագէտները:

Ռ. Յովհաննէսեանը վայելում է մեծ հեղինակութիւն աշխարհի շատ երկրների գիտական ու համալսարանական շըրջանակներում, ինչը Գերմանիայի օրինակով կարող է վկայել տողերիս հեղինակը:

Տասնամեակների ընթացքում Ռ. Յովհաննէսեանը եղել է սպասուած ու մեծապէս սիրուած բանախօս աշխարհասփիւռ հայ համայնքներում, որտեղ նրա դասախօսութիւնները, նուիրուած հիմնականում Հայոց Մեծ Եղեռնի պատմութեան լուսաբանմանը, ստացել են լայն հասարակական հնչեղութիւն, նպաստելով տուեալ երկրում այդ հրէշաւոր ոճրագործութիւնը դատապարտող հասարակական կարծիքի ձեւաւորմանը:

Թերեւս արժէ կանգ առնել նրա գործունէութեան մէկ այլ ուղղութեան վրայ եւս, որը սակաւ է յայտնի Հայաստանեան հասարակայնութեանը. այն է՝ նրա ակտիւ մասնակցութիւնը Հայոց Մեծ Եղեռնի միջազգային ճանաչման ու դրանից բխող հետեւանքների խնդիրների քըննարկմանը նուիրուած ամերիկահայ մասնագէտների պարբերաբար կազմակերպըւող հանդիպումներին: Անցեալ տարի տեղի ունեցած նմանատիպ հանդիպումից յետոյ էր, որ Թուրքական մամուլը, անդրադառնալով Ռ. Յովհաննէսեանի ելոյթին, որտեղ արծարծւում էին Հայոց ցեղասպանութեան իրաւական հետեւանքների հետ առնչուող հարցեր, նրան դասեց «ռազմատենչ հայ պատմաբանների» շարքում:

Վերոյիշեալ նամակում զարմանքով կարդացի, որ ս.թ. Մարտին Անն Արբըրի Միչիկընի համալսարանում կայացած Հայոց ցեղասպանութեանը նուիրուած գիտական նստաշրջանում Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի զեկուցման մէջ փորձ է արուել խեղաթիւրել պատմական իրականութիւնը՝ «յանդգնելով Հայոց ցեղասպանութեան իրաւական կարգավիճակը կոտորածի ու տեղահանութեան»: Ներկայ լինելով այդ գիտաժողովին կարող եմ վկայել. այդ պնդումը բացարձակապէս չի համապատասխանում իրականութեանը:

Կարծում եմ, վերոյիշեալ հրապարակումների հեղինակները տուրք են տուել գիտութիւնից ու իրականութիւնից հեռու զգացմունքներին: Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի՝ տասնամեակների քրտնաջան գիտական աշխատանքի եւ ակտիւ հայանպաստ գործունէութեան արդիւնքում վաստակած հեղինակութիւնը եւ յարգանքը մնում են անսասան:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆ

պ. գ. թ., դոցենտ,
Հայաստանի Գիտութիւնների
Ազգ. Ակադեմիայի
Արեւելագիտութեան Ինստիտուտի
Թուրքիայի բաժնի վարիչ

Փերուճիայի (Իտալիա) «Լա Մատլէն» ֆրանսական մշակութային ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ

ՌՈՒԲԷՆԻ

գծանկարները կը ցուցադրուին քաղաքին Մինէրվա(*) ցուցասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 14–25:

Այս ցուցահանդէսով ընկերակցութիւնը բացումը կը կատարէ 2002–2003 շրջանին մշակութային իր գործունէութեան:

* **Minerva**
Via Bruschi, 2
Perugia, ITALIA

ԿՈՒԱՆԹԱՆԱՄՈՅԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Գուպայէն վարձուած կտոր մը հողի վրայ ամիսներէ ի վեր մեկուսացուած են 598 բանտարկեալներ որոնց առաջինները Յունուար 11–ին հոն հասած են: Անոնց գտնուած արգելափակման կայանը իրաւական տեսակէտէ ոչ ոքի կը պատկանի: Իրականութեան մէջ ծովային ամերիկեան խարիսխ մըն է ան որ կը գործածուի որպէս փորձարկումի աշխատանոց. Ամերիկացիները հոն կ'ուսումնասիրեն ահաբեկչութեան հոգեբանութիւնը:

598 բանտարկեալները Աֆղանիստանէն տարուած են որպէս Ալ Քաիտայի չարքայիններ: Ամիսներու բացարձակ մեկուսացումէն ետք, անոնցմէ ոմանք անձնասպանութեան ամէն միջոց փորձելու կացութեան հասած են: Կայ գլուխը պատին զարնելով ջախջախել ուզողը, փլաստիքէ դանակով երակները կտրել ջանացողը, լոգանքի անձեռոցով մը ինքզինք կախել փորձողը: Այդ ծայր աստիճան յուսահատութեան պատճառը իրենց անստոյգ վիճակն է:

Անոնք, ինչպէս կը հաստատէ Կարմիր Խաչը, Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւնը, գէշ վերաբերումի ենթակայ չեն, գոնէ ֆիզիքապէս: Բնականոն կերպով կը սնանին, օրը հինգ անգամ կ'աղօթեն, կրնան իրենց մերձաւորներուն գրել, բժշկական հարկաւոր խընամք ստանալ: Սակայն, անտանելի է իրենց վրայ գործադրուած ճնշումը: Անոնք ոչինչով ամբաստանուած են, բայց արգելափակուած են անորոշ ժամանակով: Ամերիկեան գաղտնի կազմակերպութիւնը, բանակին տեղեկատուական սպասարկութիւնը անընդմէջ կը հարցաքննեն զանոնք: Փաստաբան ունենալու իրաւունքէն զրկուած են, ընտանեկան պարագաներու այցը չեն կրնար ընդունիլ:

Կուանթանամոն մահմեդական տարբեր լեզուներու ուսումնասիրական կեդրոնի գործ ալ պիտի տեսնէ: Քաղուած տըւեալները պիտի գործածուին լեզուաբանական մեծ ծրագրի մը համար որով համաժամ թարգմանութեան գործիք մը պիտի շինուի, որպէսզի բոլոր այդ լեզուներէն անգլերէն թարգմանել կարելի ըլլայ: Ան պիտի ծառայէ հեռաձայնի ունկնդրութիւններու, հարցաքննութիւններու: Բանտարկեալներէն ԱՏՆ–ի նմոյշներ ալ առնուած են, որպէսզի կարելի ըլլայ տուեալներու կեդրոն մը հիմնել:

Ուաշինկթըն որպէս իրաւական սահմանում, «Թշնամի մարտիկներ» կը կոչէ զիրենք: Եւ ըստ Փէնթակոնի մօտեցումին, անոնք կրնան առանց ստոյգ ժամանակ որոշուելու, մնալ հոն, առանց հանդիպում ունենալու փաստաբանի մը հետ: Այդ դասակարգին սահմանումը կ'արտօնէ որ յանցանք չունեցողները հանուին հոնկէ, իսկ ահաբեկչական դաւադրութեան մասնակիցները դատուին զինուորական ատեաններու կողմէ: Այսուհանդերձ, Կուանթանամոյի բանտարկեալներէն ոչ մէկը դուրս հանուած, կամ որեւէ բանով ամբաստանուած է: Պիտի կրնա՞ն Ամերիկացիի մը վայելած երաշխիքները ունենալ: Մարդկային իրաւունքներու եւ քաղաքացիական իրաւունքներու պաշտպանները դրական կը պատասխանեն հարցումին, իսկ Սպիտակ Տունն ու Փէնթակոնը՝ ժխտական: Նոյնիսկ Սպիտակ Տան բանբերը ըսած է թէ այս մէկը նորատեսակ պատերազմ մըն է որ բանտարկութեան նոր դրութիւն մը եւ Ժընեւի պայմանագրութեան ալ պատշաճեցում մը կ'ենթադրէ:

Ժընեւի պայմանագրութիւնը որպէս պատերազմական բանտարկեալ կը սահմանէ այն որ համազգեստ մը կը կրէ, զինուորական հրամանատարութեան շըղթայի մը մաս կը կազմէ, զէնք կը կրէ ու զատորոշիչ նշան: Այդ խումբին պատկանողները իրաւունք կ'ունենան պատերազմական դատարանի մը մէջ դատուելու, ԱՄՆ–ու զինուորական օրէնքներուն համաձայն: Կրնան փաստաբան ունենալ եւ վճիռը բեկանելու դիմումի իրաւունք: Մինչդեռ, Ճ. Պուշի ուզած ատեանին առջեւ անոնք իրենց ի յառաջագունէ սահմանուած փաստաբանի մը կողմէ պիտի ներկայացուին եւ վճիռը բեկանելու դիմում ընել միմիայն զիրենք դատապարտող ատեանին:

Սակայն, այս բոլորը հեռու են տակաւին Կուանթանամոյի բանտարկեալներուն համար որոնք կը սպասեն ամբաստանեալի վերածուելու, մինչ այդ փորձելով անձնասպանութեան կարելի ու անկարելի բոլոր ձեւերը:

ՔԱՂՀԱՆ

CD reçus

ARMENIE

Les chants du souvenir

Chœur arménien de Sofia
Direction: Bedros PAPAZIAN

Ed. Jade,
35/37, rue des Petits-Champs,
75001 Paris
Tél. : 01. 44. 50. 59. 94

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Ո՞ր են հիմա:

– Կեդրոնի հրամանատարութիւնը, ինչպէս դուք հրամայած էիք: Ճէվատ պէյ անձամբ պիտի հարցաքննէ զիրենք:

– Բայց կը կարծե՞ս, որ հիմա վտանգը անցուցինք:

– Ոչ բոլորովին, բայց վերջապէս դաւադիրներու մէկ մասը մեր ձեռքն է, եւ ձերբակալուածներուն շնորհիւ միւսներն ալ կրնանք ձեռք անցընել: Այսօրուանը մեծ յաջողութիւն մըն էր:

– Պիտի խոստովանի՞ն ամէն բան:

– Կը յուսամ, որ պիտի խոստովանին, որովհետեւ ուրանալ անկարելի է, քանի որ ռումբերը միասին բռնուեցան:

– Ի հարկին ամէն չարչարանք տալու է իրենց, որպէսզի ամէն բան խոստովանին:

– Այդ մասին Ճէվատ պէյ պակաս բան մը չի թողուր:

– Ճիշդ ատոր համար այս գործը իրեն յանձնեցի:

Եւ Թալէաթ, անհամբեր, հեռաձայնով յարաբերութեան մէջ մտաւ կեդրոնի հրամանատարին հետ:

– Դաւադիրները խոստովանութեան ճամբուն մէջ մտած են, – հեռաձայնեց Ճէվատ:

– Մեղսակիցներու անուններ տուի՞ն, – հարցուց նախարարը:

– Ոչ տակաւին, բայց կը յուսամ, որ պիտի կրնամ զիրենք խօսեցնել:

– Ամէն միջոց գործածեցէք ատոր համար:

– Բնականաբար:

Այս խօսքերը փոխանակելէ ետքը նախարարը դարձաւ ոստիկանութեան տնօրէնին:

– Դժբախտաբար, – ըսաւ, – իրենց գըլխաւորը՝ Համդէթ, Վիէննայի մէջ ապատ, համարձակ կը պտըտի եւ կրնայ նոր մարդիկ գտնել ու նոր դաւադրութիւն մը սարքել: Մինչեւ որ այդ Համդէթը մէջտեղէն վերնայ՝ մենք հանգիստ չենք կրնար ըլլալ:

– Ատոր մասին ալ ճար կը խորհինք:

– Աւստրիական դեսպանէն պարզապէս պիտի պահանջեմ, որ Համդէթը ձերբակալուի եւ մեզի յանձնուի:

– Եթէ մերժէ՞:

– Չեմ կարծեր, նախապէս գերման դեսպանին ալ կը խօսիմ եւ կը ջանամ, որ դիմումը միասին կատարենք, այն ատեն վստահ եմ, որ կը յաջողիմ:

– Իսկ այն պարագային, ուր դժուարութիւն յարուցանեն, մենք մեր յատուկ միջոցները կը գործածենք:

– Ինչպէ՞ս...

– Ամէնէն կարուկ միջոցը:

– Ո՞րն է, տեսնենք:

– Հոսկէ մէկը կը ղրկենք զայն սպաննելու համար:

– Ձեռքիդ տակատանկ մէկը ունի՞ս:

– Անշուշտ... խնդիրը դրամին վրայ է:

– Դրամ ուզածին չափ կու տանք... միայն թէ այդպիսի սպանութիւն մը, եթէ ոճրագործը ձերբակալուի ու խոստովանի, կրնայ անհաճոյ միջադէպերու տեղի տալ:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընենք:

– Օրինակի համար, փոխանակ ըսպաննելու՝ կարելի է թունաւորել զինքը վարպետութեամբ:

– Այդ ալ գէշ խելք չէ:

– Բայց հիմակուհիմա սպասենք եւ տեսնենք, թէ դեսպանին մօտ ընելիք դիմումս ի՛նչ արդիւնք պիտի տայ:

Պէտրի պէյ մեկնեցաւ նախարարին քովէն ուրախ տրամադրութեան ներքեւ: Երկու դաւադիրներուն ձերբակալութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատէր իրեն համար, թէեւ ինք շատ երկրորդական դեր մը կատարած էր այս գործին մէջ:

Հետեւեալ օրը, առտուն, երբ Թալէաթ տակաւին տունը կը գտնուէր, Ճէվատ եկաւ զինքը գտնելու:

Այնքան այլայլած կերպարանք մը ունէր, որ Թալէաթ խսկոյն գուշակեց, թէ ծանրակշիռ բան մը տեղի ունեցած էր:

– Գրաւ կը դնեմ, որ երէկ ձերբակալուած երկու դաւադիրները, Ֆախրէտտին ու Սէլիմ, փախցուցիր, – ըսաւ Ճէվատին:

– Այո, – գոչեց միւսը, – փախցուցինք անդառնալի կերպով, առանց յոյս ունենալու, որ վերստին պիտի գտնենք զիրենք, եւ, որ այնքան հասկնալիքներ ունէի իրենցմէ:

– Ի՞նչ կ'ըսես, փախա՞ն, – պոռաց Թալէաթ, որուն գոյնը յանկարծ նետեց: Բայց պատմէ՛, տեսնենք:

– Հրամայած էի, որ երկուքն ալ, ոտքերնին շղթայուած, զատ-զատ զնտաններու մէջ դրուին, առանց պատուհանի եւ երկաթէ դռներով զնտաններու մէջ: Արդ, այս առտու հրաման կ'ընեմ, որ Ֆախրէտտինը քովս բերեն երկրորդ հարցաքննութիւն մը կատարելու համար: Ոստիկանը կ'երթայ զնտանին դուռը բանալ կու տայ եւ կը տեսնէ, որ Ֆախրէտտին անշունչ գետին փռուած էր: Անմիջապէս ինծի լուր կու տան, կը վազեմ, կ'երթամ եւ կը տեսնեմ, արդարեւ, Ֆախրէտտին մեռած էր: Կը փութանք Սէլիմի զնտանը, դուռը կը բանանք, եւ ահա՛ այն ալ գետին փռուած ու մեռած էր:

– Տարօրինակ բան, – գոչեց Թալէաթ:

– Բժիշկը կանչել կու տամ, երկու դիակները կը քննէ եւ անոնց վրայ թունաւորման նշաններ կը տեսնէ:

– Թունաւորմա՞ն... ուրեմն անձնասպա՞ն եղած են:

– Այդպէս կ'երեւի, եւ երկուքն ալ միեւնոյն թոյնը գործածելով:

– Բայց ի՞նչպէս կրցած են թոյնը հայթայթել:

– Կ'երեւի, որ իրենց հետ ունէին:

– Երբ ձերբակալուեցան, վրանին չխուզարկեցի՞ք:

– Բնականաբար եւ քանի մը անգամ, նախ Սիրքէճիի կայարանը, յետոյ իմ քովս, բայց կ'երեւի, որ թոյնը իրենց մարմնոյն վրայ տեղ մը պահած էին:

(Շար. 301)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30–ին Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր: Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16

ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Փարիզի Ս. ՅովհաննէսՄկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30–ին Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Վերացման Սուրբ Խաչի Տօնին առիթով կը մատուցուի Հանդիսաւոր պատարագ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 9–*ին*,
Պատարագ՝ *ժամը* 10.30–*ին*:
Թափօր–Անդաստան՝ *ժամը* 17–*ին*:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէտի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սարգիսեանէ 60 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հիմինեանէ 80 Եւրօ Պերճ Յովնանեանի *մահուան քառասունքին առիթիւ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեանէ* 200 *Եւրօ* Թագուհի Յարութիւնեանի *մահուան տարելիցին առիթիւ:*

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդին առիթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի *հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ժան–Գլօտ Քէչիչեան 500 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թիրթիլ 30, Պ. Ռոժէ Եափեան 76,22, Պ. Յակոբ Բալայեան 45,75, Տէր եւ Տիկին Արա Գրիգորեան՝ Րաֆֆիի եւ Սանորինի ամուսնութեան առիթիւ 120, Տէր եւ Տիկին Հիւպէր Ժամկոչեան 155, Տիկին Մարկարիթա Սուրէնեան 20, Պ. Կարապետ Թապագեան 200, Պ. Գլօտ Գափամաճեան 25, Տիկին Լուիզ Ֆօլ 100, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան 24, Պ. Էտմոն Թէրզեան 50, Սոլվէ ընկերութիւն 225, Պ. Կարապետ Գորգիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Էտուար Տէփանեան 80, Պարոն Փաթրիք Մալաքեան հօր՝* Աշոտ Մալաքեանի *յիշատակին՝ 2.600, Տիկին Նաթալի Ֆուպէր–Արապեան 610, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհանեան 170, Տիկին Արշա Քիաթիպեան ամուսնոյն՝* Ժագ Քիաթիպեանի *մահուան առիթիւ 1.000, Տիկին Հելէն Քեպաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Մալէք–Ստանեանց 100, Պ. Մօրիս Մոստիչեան 20, Տիկին Լիտի Էքսէրճեան 21, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 130, Պ. Է. Գուգուրահլեան 150, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Ժագ Գրիգորեան 200, Տիկին* Խաչատուրեան *30,49, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 30, Պ. Ժան* Գարակէօզեան *250, Տէր եւ Տիկին* Կարօ *Մինասեան 400, Պ. Մանուէլ Տէյիրմէնճեան 50, Տէր եւ Տիկին Լօրան Ֆուրթիւն 50, Տիկին Նըւարդ Պօյաճեան (Աստուածածնայ տօնին առիթիւ) 16,6 Տէր եւ Տիկին Ս. Ուրամթան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան (Աստուածածնայ տօնին առիթիւ) 30,50, Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 30, Օր. Նոյեմի Յարութիւնեան 30, Տէր եւ Տիկին Գ. Սանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէրպէրեան 45, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 150, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 300, Պ. Գլօտ Մինասեան 80, Պ. Սերժ Սամուէլեան 300:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը
«Լ Ո Ի Ս Ա Ի Ո Ր Չ Ի Լ Ս Ա Ր Ա Ն»
Համախմբումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. համախմբումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Maison de la Culture Armenienne d'Alfortville

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical — (*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble — Danse traditionnelle, académique — Arts plastiques — Echecs — Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
. 11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **avec sa méthode audiovisuelle**
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau
21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ՇԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
(Programme détaillé sur demande)

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS
CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.48.24.46.57**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.513 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.513

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵՒ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ատրպէյճանի նախագահը Սեպտ. 12–ին Գանձայի մէջ անգամ մը եւս յայտարարած է թէ իր երկիրը պէտք է պատրաստ գտնուի Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը վճռական միջոցներով լուծելու: «Մենք երբեք թոյլ չենք տար որ Ատրպէյճանի հողերը մնան գրաւման տակ եւ ինչ գնով ալ ըլլայ կ'ազատագրենք զանոնք» ըսած է ան: Հ. Ալիեւ աւելցուցած է այսուհանդերձ թէ խաղաղ կարգաւորման կարելիութիւնը սպառած չէ եւ բանակցութիւնները կը շարունակուին: Նոյն առիթով ան յայտարարած է թէ Ռ. Քոչարեանի հետ նոր հանդիպում կ'ունենայ Հոկտեմբեր 7–ին Քիշնեւի մէջ, ՀԱՊ–ի վեհաժողովին ընթացքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 12/13)

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ռուսական զօրքը Վրաստանէն հանելու որոշումին դէմ ձեռնարկուած հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Սեպտ. 12–ին, Ախալքալաքի մէջ: Կազմակերպիչներէն Վիրք կուսակցութեան նախագահներէն Դ. Ռստիկեանի տեղեկութեան համաձայն մասնակցած է մօտ հինգ հազար հոգի. անոնք դիմումներ ընդունած են, ուղղուած՝ Ռուսաստանի, Վրաստանի ու Հայաստանի նախագահներուն: Ծանօթ է որ ռուսական զինուորական խարիսխին տեղափոխումը թէ՛ ընկերա–տնտեսական խնդիրներ կը ստեղծէ, թէ վտանգը կայ որ մեկնողներուն տեղը կը գրաւեն Թուրքերը շրջանի մը մէջ ուր մեծամասնութեամբ Հայերէ բնակուած է:

ՋԱՒԱԽՔԻ ԿԱՌՈՒՂԻՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարար Դ. Թեւածէն կառավարութեան Սեպտեմբեր 11–ի նիստին յայտարարած է թէ ռազմավարական խնդիր կը նկատէ Ջաւախքի կառուղիներուն նորոգութիւնը, նկատի առած այդ շրջանին իւրայատկութիւնը: Նախագահ Շեւարնածէ ալ յայտարարած է որ անյետաձգելի է այդ շրջանի ճամբաներուն նորոգութիւնը: Առանց ատոր դժուարացած է փոխադրութիւնը երկրին կեդրոնական մասին եւ Ջաւախքի միջեւ: Կ'ակնկալուի որ Եւրոպական Միութիւնը օժանդակէ այդ հարցին ու Ջաւախքի մէջ ընկերատնտեսական ծրագիրներ իրագործուին:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 300 ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ

Հայաստանի բարձրագոյն ուսման եւ միջին մասնագիտական հաստատութիւնները աւելի քան 300 սփիւռքահայ ուսանող արձանագրած են 2002–2003 տարեշրջանին համար: Անցեալ տարի այդ թիւը 230 եղած էր: Արձանագրուածներուն մեծ մասը (200) Վրաստանէն է, 52–ը Ի–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, ճառով մը վերջնագիր տուաւ ՄԱԿ–ին, Սեպտեմբեր 12–ի իր ելոյթով, շեշտելով թէ տրամադիր է ժամ առաջ զինուորական գործողութեան դիմելու Իրաքի դէմ եւ պահանջեց որ ՄԱԿ–ը անմիջապէս միջամտէ: Իրաք պէտք է «անմիջապէս եւ առանց նախապայմանի» հրաժարի զանգուածային քանդումի զէնքերէ եւ պէտք է փճացնէ ունեցածը: Պուշ կ'ըսէ.– «Պէտք է պաշտպանենք մեր ապահովութիւնը, մարդկութեան անհրաժարելի իրաւունքները եւ իրաւասութիւնները: Աւանդութեամբ ինչպէս նաեւ ընտրութեամբ, Միացեալ–Նահանգները պիտի ըլլան առիկա»: Նախապէս, Քոֆի Անան զգուշացուցած էր ԱՄՆ–ու նախագահը որեւէ միակողմանի գործողութեան դէմ, յիշեցնելով թէ եթէ որեւէ երկիր ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը ունի, միայն ՄԱԿ–ի շնորհած օրինականացումը կրնայ արդարացնել ուժի գործածութիւնը:

ՊՈՒՏԻՆ ճառ մը խօսեցաւ Սեպտ. 12–ին, Պուշի ելոյթէն քիչ առաջ, բաւական շփոթութիւն ստեղծելով: Ռուսաստանի նախագահին ըսածը այն էր որ եթէ որոշէք Իրաքի վրայ յարձակիլ, ոչինչ կ'արգիլէ որ մենք ալ Վրաստան միջամտենք: Այլ խօսքով, Պուտինի ելոյթը ազդարարութիւն մըն էր: Հաստատելով որ Ռուսաստան կը գործէ «ի շահ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, բնակչութեան պաշտպանութեան և Կովկասի շրջանի խաղաղութեան ու կայունութեան պահպանման», Պուտին կը դատապարտէ Վրաստանը որ չի յարգեր ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդի ահաբեկչութեան դէմ թիւ 1373 բանաձեւը, որ պարտադիր բնոյթ ունի բոլոր Պետութիւններուն համար: ԱՄՆ դէմ արտայայտուած են ռուսական որեւէ նախաձեռնութեան: Արտաքին նախարարութիւնը շեշտած է.– «ԱՄՆ զօրավիգ են Վրաստանի հողային ամբողջականութեան եւ կ'ընդդիմանան միակողմանի զինուորական որեւէ գործողութեան Վրաստանի մէջ»:

ՖՐԱՆՍ–ԹԵԼԵՔՈՄԻ նախագահը՝ Միշէլ Պոն իր հրաժարականը տուաւ Սեպտ. 12–ին, ձեռնարկը արձանագրած ըլլալով 12,2 միլիառ Եւրոյի բաց մը տարուոյն առաջին վեցամսեային: Ֆրանս–Թելեքոմ 70 միլիառ Եւրօ ալ պարտք ունի: Պոն պիտի մնայ իր պաշտօնին գլուխը մինչեւ իր յաջորդին նշանակումը: Պետութիւնը, որ 55,4%–ով բաժնետէր է, մօտէն չէ հետեւած գործառնութեան եւ ձգած որ Ֆրանս–Թելեքոմ հոս ու հոն անհաշիւ ներդրումներ ընէ:

ԻՐԱՆ մերժեց Եւրոպական Միութեան դիմումը Իսրայէլը ճանչնալու: Արտաքին փոխ–նախարարը՝ Ալի Ահանի յայտարարած է.– «Եւրոպական Միութեան որեւէ նախապայման չենք ընդունիր առեւտուրի համաձայնագրին կապակցութեամբ»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ 11 հոգի սպաննուած են զինեալ խմբակի մը կողմէ, Սեպտեմբեր 12–ին, Ալժէէն 120 քմ. արեւմուտք:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳԱՇՄԻՐ սպաննուած նախարարին յուղարկաւորութիւնը միջադէպերու առիթ տուած է Սեպտեմբեր 12–ին: Յարձակողները կրակ բացած են ապահովութեան ուժերուն վրայ եւ երեք հնդիկ զինուոր վիրաւորուած են:

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՄԸ ԱՌԻԹԻ

ԱՀԱԶԱՆԳԻ ԳՈՅՆԵՐԸ

Տարի մը անցաւ Սեպտեմբեր 11–էն երբ ամերիկեան երկնաքեր երկու աշտարակները, որոնք կը խորհրդանշէին Դրամագլուխը եւ Զօրութիւնը, Հարստութիւնն ու նոր օրերու Հիւսիսային Աստղը, մոմի մը նման հալեցան աշխարհի ապշահար եւ սահմռկած աչքին առջեւ, գոյացնելով կոյր փոս մը համապատասխան իր ծաւալին:

Տարիէ մը ի վեր շատ բան փոխուած է Միացեալ–Նահանգներու մէջ ու նաեւ՝ աշխարհի: Իմաստով մը, հոս ժողովուրդը կ'ապրի մնայուն ահազանգային վիճակի մէջ: Գոյներուն տրուած է նոր նշանակութիւն: Չկայ այլեւս գոյն մը որ խորհրդանշէ Ամերիկան որպէս անխոցելի, ապահով եւ երազային նուաճանգիստը, որ էր մինչեւ երէկ: Կանանչը, Կապոյտը, Դեղինը, Նարնջագոյնը եւ Կարմիրը դադրած են նոյն նշանակութիւնը ունենալէ: Չի գործածուիր նոյնիսկ Կանանչը, որ կը ներկայացնէ Ամերիկայի դէմ թշնամական արարքի նուազագոյն աստիճանը: Ընդհանուր վտանգը խորհրդանշող Կապոյտը տեսանելի աւորեան կը ներկայացնէ: Տարելիցէն առաջ երկիրը գունաւոր էր սրոշակի վտանգ ներկայացնող Դեղինով, որ յանկարծ բարձրացաւ ահաբեկչական բարձր վտանգ ահազանգող Նարնջագոյնի: Ցարդ ժողովուրդին խնայուեցաւ բարձրագոյն Կարմիրը, որ թշնամական յարձակումի մը խստագոյն ահազանգն է: Տարուան ընթացքին մի քանի անգամ տեղի ունեցաւ գոյներու փոփոխութիւն, յայտարարութիւններով թէ ըստ լրաքաղ սպասարկութիւններուն՝ ահաբեկչական արարք մը կը ծրագրուի, պետական կառոյցի մը, սինակոկի մը, օդակայանի մը, կամուրջի մը, երկնաքեր շէնքի մը, թատրոնի մը, կամ այլ հանրային շէնքի մը վրայ, սակայն թէ չեն գիտեր ե՛րբ, ո՛ւր, ինչպէ՛ս, աւելցնելով որ իրենք այնքան ալ ստոյգ չեն թէ պիտի պատահի...: Այսուհանդերձ, եթէ ոչ այս կամ գալ անգամ՝ բայց անպայման պիտի պատահի...: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ ստոյգ է՝ ժողովուրդին յիշեցումն է թէ Ամերիկա կը գտնուի պատերազմի մէջ ընդդէմ համաշխարհային ահաբեկչութեան: Բայց ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ, երբ բոլոր լրատեսիլները, լրագրողներն ու խօսակները բերանացի թէ գրաւոր կը կրկնեն նոյն կարգախօսը օրն ի բուն:

Տարիէ մը ի վեր ամերիկացի ժողովուրդը կը մղուի զիրար զանազանելու դիմաստուերներ ուսումնասիրելով: Մերձաւորեւելեան երկիրներու ժողովուրդները բնութագրող մորթի, մազի, աչքի ուրոյն գոյն ունեցող անձերը կրնան ըլլալ կասկածելի: Մահմետականը, իր կողմէ հետեւողական քարոզչութիւն կ'ընէ հաւաստելու համար թէ իսլամութիւնը խաղաղութեան կրօնքն է, զոնէ փորձելով իրմէ հեռացնել անվստահութեան վտանգալից կասկածները, զորս սքօղաւորութեամբ կը տարածեն ուրիշ շրջանակներ, բարձրաձայն յայտարարելով նաեւ հակառակը: Արդարադատութեան նախարարին կողմէ պաշտօնապէս կը յանձնարարուի ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան վարժ քաղաքացիին որ ուշադիր ըլլայ իր շրջապատին, իր փողոցին, մարդոց, անոնց շարժումներուն, եւ տեղեկացնէ պատկան իշխանութիւններուն կասկած յարուցանող նուազագոյն երեւոյթները: Տան խողովակները նորոգող կապարագործէն կամ ելեկտրագործէն, օրինակ, կ'ակնկալուի իր աշխատանքին առընթեր քննարկող հայեացք մը նետել նաեւ տան մէջ գտնուող իրերուն եւ անոնց տէրերուն: Օրուէլեան մթնոլորտ:

Օդանաւային ճամբորդութիւնները դարձան երկար սպասումներու եւ քննութիւններու սիրտ մաշեցնող գործողութիւն, ինչպէս անշուշտ աշխարհի բոլոր օդակայաններուն պարագային: Մարդիկ վարժուեցան բոպիկ անցնելու ճառագայթախոյզ կամարներու տակէն, կիները զգուշանալով ձեռքի իրենց պայուսակներու մէջ զետեղելէ նոյնիսկ եղունգի յղկիչ, վստահ չըլլալով սակայն թէ ահաբեկիչ մը արդէն տեղ չէ գրաւած օդանաւին մէջ:

Որքա՜ն փոխուած է Ամերիկացիին հոգեբանութիւնը, ուր դրոշմուած կը մնայ Նիւ–Եորքի հրոյ ճարակ եղած երկու աշտարակներուն սարսռալի պատկերը:

Ամերիկացիին համար կարծես այս բոլոր եղելութիւնները եւ սրտմաշուքը բաւարար չըլլային, անոնց վրայ բարդուեցան դրամատիրական մեծղի ընկերութիւններու գայթակղութիւնները: Անոնք կոչուեցան Էմրոն, Արթիւր Անտերսըն, Թայքօ բազմամիլիառ տոլարի զեղծարարութիւններով, որոնք անվստահութիւն յառաջացուցին Քորփըրէյթ Ամերիկայի դրոյթին հանդէպ: Այս անգամ Ամերիկան է որ սկսած է ինքզինք քանդել: Տասնեակ հազարաւոր ընտանիքներու տնտեսութիւնը եւ անոնց ապագան փուլ եկաւ, մինչ այդ «անանկացած» ընկերութիւններու վարիչները դրպանած էին բազմահարիւր միլիոններ: Ու ասիկա շրջան մը՝ երբ երկիրը կը գտնուի տնտեսական լուրջ տագնապի մէջ:

Ու հիմա ամէն օր երկրին վարիչներէն, որոնց բանբերն է փոխ–նախագահ Չէնի, բարձրաձայն կը լսուի վերջին կարգախօսը՝

– Պատերա՛զմ, պատերա՛զմ, պատերա՛զմ:

Ուսամա Պէն Լատէնը փոխարինուած է Իրաքի Հիւսէյնով:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Սեպտ. 11–ին, Մարսէյլի իր բնակարանին մէջ, սրտի տագնապի մը զոհ գացած է գաղութին սիրուած եւ գնահատուած անդամներէն՝ Կարօ Սարեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պաթում, 1911–ին եւ հազիւ 10 տարեկան կը ղրկուէր Վենետիկ, ուսանելու Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանը, որմէ շրջանաւարտ էր: Փարիզ փոխադրուելէն վերջ, նախ կը ձեռնարկէր զանազան աշխատանքներու, բայց իր երաժշտական ուսումը եւ ձիրքը (ջութակահար էր) թոյլ կու տային որ կազմէ իր իսկ նուագախումբը, որ իր յաճախակի մասնակցութիւնը բերած է գեղարուեստական յայտագրերու թէ պարահանդէսներու:

Դաստիարակուած՝ Մխիթարեան հայրերու շունչին տակ, Կարօ Սարեան հայեցի կրթութեան կողքին, ունէր նաեւ լայն զարգացում մը: Պատանեկան իր յուշերը գրած է «Յառաջ»ի մէջ:

1980–էն ի վեր հաստատուած էր Մարսէյլ, ուր կրցած էր բարեկամական շրջանակ մը ստեղծել, շնորհիւ իր ազնիւ նկարագրին: Ողբացեալը եղբայրն էր նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի այրին՝ ինք ալ նկարիչ Վավա Սարգիսի:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Անգինէ Սարեանի:

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑՆ Է

Անցեալ տարի այս օրերուն, Սեպտ. 24-ին, Երեւանի ամէնէն ծանօթ սրճարանին՝ «Առագաստ»ի մէջ կը սպաննուէր Պօղոս Պօղոսեան անուն Վրաստանի քաղաքացի մը: Պատահարին դաժանութեան հետ ոճիրին պարագաներն ու ոճրագործին ինքնութիւնը, ապա դարմանալիները, երկար ատեն այժմէականութեան մէջ պահեցին կատարուածը: Աւելի եւս ատոր նպաստեց դատարանին արձակած վճիռը: Ու կարդալով «Հայկական Ժամանակ»ի Օգոստոս 27-ի թիւը, մարդ կը համոզուի որ տակաւին մօտ չէ այդ ոճիրին մոռացումի մէջ թաղուելու ժամանակը:

Պ. Պօղոսեան սպաննուած էր սրճարանին ճեմիչին մէջ ուր քաշկռտուած էր, ոչ ոք գիտցաւ թէ ո՛ր իսկական պատճառով. բայց գիշերուան յառաջացած այդ ժամուն սրճարանին սեղանները գրաւածներէն շատեր տեսան թէ քաշկռտողն ու սպաննողը նախագահ Ռ. Քոչարեանի թիկնապահներէն մէկն էր ու արարքը գործուած էր նոյնինքն նախագահին իր հիւրերուն հետ սրճարանէն մեկնումէն քանի մը վայրկեան ետք:

Տրուած բացատրութիւնը այն էր որ Պ. Պօղոսեան քիչ մը շատ ընկերական, կամ անարգական ոճով յանդգնած էր բարեւել նախագահը: Իսկ թիկնապահը ատոր չէր հանդուրժած: Կրնա՞ր այսքանը մարդասպանութեան պատճառ ըլլալ: Ամէն պարագայի մէջ, ատիկա եղաւ ու մնաց միակ տարբերակը, նոյնիսկ երբ դատավարութեան ընթացքին ականատես ըլլողները աւելի շատ եղան խօսողներէն:

Ոճիրին կապուած ամէնէն անընդունելին ալ կարճ ժամանակ մը ետք անոր տրուած սահմանումը և ոճրագործին ցոյց տրուած վերաբերումը եղաւ. ոճիրը, բուեցաւ, գրուեցաւ թէ «անդգոյշ» մարդասպանութիւն էր. իսկ ոճրագործը ոչ մէկ պատիժ կրեց:

Ապահովաբար այս վերջին կէտն է որ պատահարին մոռացումին պատուար կ'ըլլայ: Սպանեալ Պ. Պօղոսեանի եղբայրը այդ ուղղութեամբ իր վճռակամութիւնը պոռացած է, յայտարարելով. - «Ես գնալու եմ մինչեւ վերջ»:

Վերոնշեալ թերթին մէջ Նայիրա Զօհրապեանի հարցումներուն պատասխանելով, Անդրանիկ Պօղոսեան կը կրկնէ թէ ամէն բան պիտի ընէ յանգելու համար արդար դատավճիռի: Ամէն բան ընելու շարքին է միջազգային ատեաններ դիմելու հեռանկարն ալ:

Շեշտելէ ետք թէ ինք առանձին է ըստանձնած պայքարին մէջ, մինչ քանիցս շեշտուեցաւ որ զոհը ՀՅԴ-ի շրջանակէն էր, կ'ըսէ թէ դիմած է գլխաւոր դատախազին, մատնանշելու համար թէ շատ կարեւոր վկաներ չեն հարցաքննուած, ուստի իրենք պէտք է բողոք ներկայացնեն վճռաբեկ ատեանին: Ստացած պատասխանը եղած է այն որ դատարանին արձակած վճիռը օրինաւոր է, բողոքի հիմ չկայ, հետեւաբար չեն դոհացներ իր փափաքը:

Այդ պատասխանը անակնկալ չէ եղած Անդրանիկ Պօղոսեանի համար: Բաւաբարութիւնը ունեցած է բարոյական պարտքը կատարած ըլլալուն: Գլխաւոր դատախազին դիմումէն զատ, բաց նամակ մըն ալ պատրաստած է, ուղղուած Հանրապետութեան նախագահին, բայց մտերիմները թոյլ չեն տուած որ ուղարկէ: Պատճառաբանած են որ նախագահը ամէն բանի տեղեակ է եւ եթէ ուզէր մեղաւորները կը պատժուէին:

Մտերիմներու այս անառարկելի տրամաբանութիւնը պաղ ջուր լեցուցած է իր յամառող հաւատքին վրայ. հաւատք թէ նախագահը վերջապէս կր սթափի ու արդար դատ կը պահանջէ: Ատոր նպաստած է նախագահին այն հաւաստումն ալ թէ վկաներ կան, անոնք կու գան կը խօսին: Սակայն, յետոյ երբ դատավարութիւնը սկսած է, թոյլ չէ տրուած որ ո-րոշ առանցքային վկաներ ներկայանան ատեան: Երբ այդ ուղղութեամբ գլխաւոր դատախազին ըրած իր դիմումներն ալ ապարդիւն եղած են, այն ատեն վերջնական համոզում գոյացուցած է թէ «եթէ ճախագահը չի ցանկանում, եղբօրս դաժանաբար եւ դիտաւորեալ սպանողնե-րը չեն պատժուելու»: Միակ յոյսը մընացած է նախագահական ընտրութեան. եթէ իշխանութիւնը փոխուի, թերեւս եղբօրը թղթածրարը կը դրկուի վերաքննութեան եւ մեղաւորները իրենց արժանի պատիժը կը ստանան:

Զրոյցին մէջ նիւթ եղած է Պօղոս Պօղոսեանի սպանութեան նկատմամբ ՀՅԴ-ի կեցուածքն ալ, քանի որ զոհը այդ կուսակցութեան շրջանակէն էր: Ն. Զօհրապեան կը յիշեցնէ ՀՅԴ վարչական դէմքերէն Վահան Յովհաննիսեանի խոստումը թէ «մեղաւորները իրաւական եւ բարոյական պատիժ կը կրեն»: Պատասխանէն յայտնի է թէ Ա. Պօղոսեան չի փափաքիր շատ ծանրանալ այդ հատուածին վրայ: Կ'ըսէ միայն թէ եթէ Դաշնակցութիւնը չըլլար, եղբօրը սպանութիւնը որպէս սրտի տագնապ պիտի ներկայացուէր:

«Մինչեւ վերջ երթալ»ու անոր վճռակամութիւնը օրակարգի բերած է Եւրոպական ատեանին, ապա, ի հարկին ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու դատարանին ըլլալիք դիմումներ:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ դրամական առաջարկի հարց մը որ դատավարութեան օրերուն ալ արձագանգ գտած էր մամուլին մէջ: Երբ նիւթ կ'ըլլայ վերջերս մարդասպանին կառքին (Մերսէտէս մը...) պայթումը, Ա. Պօղոսեան կ'ըսէ թէ ան այդ կառքը առած էր իրեն առաջարկուած գումարով: Այդ առաջարկը, անշուշտ, ուղղակի չէ եղած, այլ կողմնակի, որպէս օգնութիւն բարեկամելին ընտանիքին. բայց կ ինր մերժած է զայն: Գումար չի նշուիր, բայց դրամական օժանդակութեան առաջարկը եղած է: Ա. Պօղոսեան կ'ըսէ նաեւ թէ ճիշդ չէր 90 հազար տոլարի մասին ծաւալած պատմութիւնը, իբրեւ թէ մարդասպանը իր դրամատնային հաշիւէն փոխանցած էր նման գումար: Արդէն կը շեշտէ թէ օժանդակութեան առաջարկն ալ ուղղակի անոր կողմէ չէր եղած:

Իսկապէս, շատ տխուր ու տգեղ խընդիր մըն էր անմեղ մէկուն հրապարակաւ ու ա՛յդ դաժանութեամբ սպանութիւնը: Գոնէ ոճրագործը նախագահի թիկնապահներէն չըլլար...: Կամ գոնէ այդ մէկն ալ ըլլալէն ետք, դատավարութեան ու վճիռի (մէկ տարի պայմանական բանտարկութիւն...) ընդվզեցնող խայտառակութիւնը խնայուէր, այս անգամ ոչ միայն զոհին հարազատներուն, այլեւ շատ աւելի լայն շրջանակներու:

Ըսե՛նք այդ բոլորը ո՞վ գիտէ որ վըստահութեամբ բեմադրողները թքած ունին զոհին ալ, անոր հարազատներուն ու լայն շրջանակներուն ալ վրայ: Հապա միջազգային ատեանները: Արդեօք մինչեւ այդ տեղերը կը հասնի՞ն երեւանցի ամենազօրներուն ձեռքերը: Ամէն պարագայի մէջ, յաջորդ տարուան զոյգ ընտրութիւններուն շեմին, միջազգային հանրութեան ուշադրութեան մասնիկ մը Հայաստանի վրայ հրաւիրելու առիթ պիտի ըլլան Ա. Պօղոսեանի Եւրոպական ատեանին, կամ ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու ատեանին ընելիք դիմումները: Ուշադրութիւն հրաւիրելու առիթ, ո՛չ անշուշտ փափաքելի ուղղութեամբ:

Բայց ո՞վ կ'ըլլայ ատոր յանցաւորը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Հինէն ի վեր, տարօրինակ վարժութիւն մը, ժամանակով՝ զարմանալի սովորութիւն մը դարձած է ինծի համար ու նաեւ յաճախանք մը՝ մասնաւորաբար Ուիլիըմ Սարոյեանի «Մահագդները» խորագրով հետաքրքրական պատմուածքը կարդալէ վերջ, երբ նման պարագաներ իրենց եւսէն կը բերեն նաեւ շարք մը անխուսափելի խորհրդածութիւններ: Մասնաւորաբար արտասահմանեան մամուլի սիւնակներուն մէջ հրատարակուած մահագդներու տարբերութիւնը ուշագրաւ կը դառնայ, երբ ոմանք կը նշեն ողբացեալին ասպարէզը, տարիքը եւ մահուան պայմանները, ուրիշներ ալ կը յիշեն անոր ծննդավայրն ու ծագումը՝ հակառակ ծնողներուն տասնեակ տարիներ առաջ այդ հողերէն բաժնուած ըլլալուն: Երբեմն նման մահագդներ փակագծի մէջ կը յիշեցնեն նաեւ կարգ մը պարագայական եւ ազգականական կապեր, որոնք սակայն ընդհանրապէս չեն իսկ հետաքրքրեր կարդացողը, երբ տէրերը մեծ կարեւորութիւն կու տան այդ ազգականական ու պարագայական կապին:

Ոմանք ալ, սովորութիւն ըրած են հանգուցեալին ծննդեան վայրն ու տարին նըշել մահուան վայրին ու թուականին հետ՝ կարծէք կենսագրական ամէն մանրամասնութիւն կատարեալ դարձնելու համար:

Այս կարգի տեղեկութիւններ աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանան յատկապէս տապանաքարերու վրայ, ուր քիչ չէ թիւը հետաքրքիր այցելուներու՝ տրուած անձին ապրած կեանքի տարիներուն նըկատմամբ, երբ ակամայ կը տարուի համեմատութիւն մը ընելու այդ տեւամիջոցին եւ իր սիրելիներուն ապրած կամ ապրելիք տարիներուն միջեւ:

Հաւանաբար ասպարէզիս բերումով՝ նման այցելութիւններու ընթացքին ուշադրութիւնս կը գրաւեն նաեւ տապանաքարերու վրայ գրուած անուններուն ուղղագրութիւնները, որոնք ընդվզեցուցիչ ատիճաններու կը հասնին ու երկար ժամանակ մխուած կը մնան ուղեղիս մէջ եւ կը չարչրկեն անվերջ՝ հակառակ յաճախ տասնեակ տարիներ առաջ գրուած ըլլալնուն: Անոնցմէ մէկն էր Հեղինէ անուն կնոջ մը տապանաքարին վըրայի արձանագրութիւնը՝ իբրեւ «Խէլինե»: Ո՞վ գրել տուեր էր այդ անունը՝ այդքան բարբարոս ձեւով: Հաւանաբար՝ ամուսինը, քանի որ ողջ էր տակաւին, եւ այդ գաղափարը գլխ չալածեց տարիներով, երբ օր մըն ալ նորաթաղ ննջեցեալի մը, հաւանաբար ամուսինին անունը աւելցաւ վրան՝ ճիշդ ուղղագրութեամբ: Անբացատրելի բաւարարութիւն մը զգացի, նախ՝ այդ ճիշդ անունը տեսնելով, բայց աւելի վերջ ալ միտքս սկըսաւ չարչարել այն հաւանականութիւնը, թէ՝ հապա՞ եթէ իր կնոջ անունը սխալ գրել տուողը նոյնինքն ամուսինն էր...: Այդ օրէն ասդին, նոր հաւանականութիւններ միտքս կը չարչարեն անվերջ:

Քանի մը օր առաջ, բարեկամի մը հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ եղայ ուրիշ գերեզմանատան մը մէջ: Քառասունք էր և բոլորին ալ սրտին թարմ էր ցաւը այդ սիրելիին կորուստին: Մէկէն, տապանաքարերուն եւին, նոր արձանագրութիւն մը հին գերեզմանի մը վերեւ ու նոր վէրք մը բացուեցաւ սրտիս վըրայ, երբ կարդացի հոն հանգչողին անունը՝ սպիտակ մարմարին վրայ սեւ գիրերով.- «Եէրանթիք»:

Ո՞վ մտածեր էր, տարիներով սպասելէ վերջ, ամառնային գեղեցիկ օրով մը մէջ սրբազան Լեռան դաշնահաբերելով արեւնաքամ դարձնել՝ հոն խաղաղ ննջող մեր այնքան սիրելի եւ պատուական մեռեալներուն միջեւ...: Զկա՞ն խղճի տէր Հայեր, այս կարգի բարբարոսութիւններուն վերջ մը տալու համար՝ ի սէր եւ ի յարգանս մեր Մեծասքանչին...:

«Ակօս», Սեպտ. 6

ԶԵԿՈՒՑԱԳԻՐ

Խ. ԱԲՈՎՅԱՆ ՀԱՅԿ. ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ 2002 Թ. ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

Այս գարնանը հայրենի ուսուցիչների արեւմտահայագիտական հանրակրթական մասնագիտացումներից անցկացուած երկամսեայ դասընթացներից յետոյ Երեւանի Խ. Աբովեան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանի «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնը երրորդ տարին անընդմէջ կատարեց Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան պետական պատուէրը՝ կազմակերպելով սփիւռքահայ ուսուցիչների մէկամսեայ դասընթացներ՝ հաստատուած առարկայական ցանկով եւ ուսումնական ծրագրերով: Աշխատանքները կրթութեան բովանդակութեան եւ կազմակերպական առումներով կանոնակարգել է ԿԳՆ ըՍփիւռքի բաժինը՝ վարիչ Եուրի Նաւոյեանի ղեկավարութեամբ:

Դասընթացքները տեւեցին 2002 թ. Օգոստոսի 2-ից մինչեւ 28-ը:

Նախապէս ստացուած յայտերի հիման վրայ դասընթացների նախօրէին կազմուեցին արեւելահայ երկու եւ արեւմտահայ մէկ խմբեր: Արեւելահայ երկու խմբերի մասնագիտացումն ընթացաւ տարրական եւ միջին կարգի դասարանների համակցուած ծրագրերին համապատասխան, իսկ երրորդ՝ արեւմտահայ խմբի ուսուցումը տարրական եւ միջին կարգերի ուսումնական խնդիրների շրջանակում էր:

Առաջին երկու խմբերում ընդգրկուեցին Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնից (27), Ռուսաստանի Դաշնութիւնից (5) եւ Լիտուանիայից (1) եկած 33 ուսուցիչներ, իսկ երրորդում՝ Աւստրիայի (1), Արաբական Միացեալ Էմիրայութիւնների (1), Թուրքիայի (1), Լիբանանի (1), Մեծն-Բրիտանիայի (2) վարժարաններից ժամանած 6 ուսուցիչներ:

Դասընթացների բացման հանդիսութիւնը կայացաւ ԵՊՀ հիւրատանը: Ելոյթներ ունեցան ՀՀ ԿԳ փոխ-նախարար Աշոտ Թոփուզեանը, նախարարութեան ըՍփիւռքի բաժնի պետ Եու. Նաւոյեանը, ԵՊՀ ռեկտոր, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսեանը, ԿԳ նախկին նախարար, ակադեմիկոս Եդուարդ Ղազարեանը, անցեալ տարուայ շրջանաւարտ Քնարիկ Ասլանեանը (Կրասնոդար), Թեհրանի կրթական ազգային խորհրդի ներկայացուցիչ Նորայր Մեհրաբեանը, Հայաստանի Գրողների Միութեան վարչութեան քարտուղար Յովիկ Հովէյեանը, Կենտրոնի տնօրէն Ս. Դանիէլեանը: Հանդիսութիւնն աւարտուեց սիրոյ աւանդական սեղանով, որի շուրջ արդէն ծանօթութեան բնաբուխ զրոյցն էր, երգն ու արտասանութիւնը, ազգային կրթական միասնական խնդիրների շուրջ շահեկան երկխօսութիւնը, որին ուսուցիչների եւ դասախօսների հետ մասնակցում էին նաեւ գանատահայ ուսուցիչ, բանաստեղծ Մանուէլ Քէօսէեանը, Պուէնոս-Այրէսի «Մարի Մանուկեան» վարժարանի տնօրէն Ռոսիթա Եուսուֆեանը, թարգմանիչ Մարգար Շարապխանեանը (Գանատա), Սիսլիի «Թումանեան» վարժարանի ուսուցիչ Ռոպէր Գրիգորեանը եւ շատ ուրիշներ:

Յաջորդ օրն արդէն տօնական տրամադրութիւնն իր տեղը զիջեց աշխատանքային առօրեային. Կենտրոնում սկսուեցին դասերը:

Ուսումնական ընթացքը վարեցին հրաւիրուած տասնվեց առաջատար հայագէտ մասնագէտներ՝ ակադեմիկոս, դոկտորներ, գիտութեան թեկնածուներ, ինչպէս Սփիւռքից՝ Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանը (Սորպոն, Փարիզ), այնպէս էլ Հայաստանի առաջատար գիտական եւ կրթական հաստատութիւններից (ԳԱԱ Համակարգից՝ ակադեմիկոս Վլադիմիր

Բարխուդարեան, դոկտորներ Վազգէն Համբարձումեան, Արտեմ Սարգսեան, ԵՊՀ-ից՝ Գուրգէն Յովհաննիսեան, Հրախիմէ Պիկիչեան, Խ. Աբովեան Հայկ. Պետական Մանկավարժական Համալսարանից՝ դոկտորներ Ճուլիէթա Գիւլամիրեան, Սուրէն Դանիէլեան, Մնացական Մանուկեան, Նուրի Իսզբաշեան, Լեմս Ներսիսեան, դոցենտ Նուրի Դաւթեան, Կոմիտասի Կոնսերվատորիայից՝ Արուսեակ Սահակեան, Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանից՝ Տէր Ղեւոնդ Մայիլեան, «Տաթեւ» կրթահամալիրից՝ դոցենտներ Սոկրատ Մկրտչեան, Կարինէ Նալչաճեան, Վազգէն Պօղոսեան):

Դասաժամերի օրական տեւողութիւնը վեց ժամ էր՝ առ. 9-ից մինչեւ 14-ը:

Բոլոր խմբերում դասընթացների մասնագիտական առարկաների թիւը 14 էր, որոնք ընդգրկում էին ոչ միայն լեզուի, գրականութեան, պատմութեան հանրագիտական բազմաշերտ բաժիններ, խորացուած միջառարկայական, յարակից գիտութիւններ, ուսումնամեթոդական համակողմանի ծաւալներ, այլ նաեւ ծանօթացնում էին մանկավարժական-հոգեբանական նորագոյն սկզբունքներին (կերպարուեստի, երաժշտութեան, հայրենագիտութեան մեթոդիկաներ, Նոր Կտակարան, ազգագրութիւն, ազգային պար, մանկավարժութիւն, տարիքային եւ ազգային հոգեբանութիւն):

Դասընթացներին պարբերաբար յաջորդում էին պետա-քաղաքական ինստիտուտներ փոխայցելութիւնները եւ բազմաթիւ մշակութային ձեռնարկներ:

Այսպէս, մենք ունեցել ենք ամէնօրեայ բազմաբնոյթ հանդիպումներ պետական եւ գիտամշակութային ականաւոր գործիչների հետ: Սփիւռքահայ ուսուցիչները այցելել են Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանին, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան Հարցերի նախարար Ռոլան Շարոյեանին, ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանին եւ Նախագահութեան անդամ ակադեմիկոսներին: Հայաստանի Գրողների Միութիւնում նրանք ապացուցեցին, որ այսօր հայ ժամանակակից գրողների իրական դեսպանն են նորասերնդի առջեւ, այստեղից՝ կայացած զրոյցի անկեղծութիւնն ու շահագրգռութիւնները: Նշանակալից էր Հայաստանի առաջատար մանկավարժների եւ հոգեբանների հետ «Տաթեւ» կրթահամալիրում կայացած հանդիպումը, որ քննուեցին ուսուցիչների համար առանձնահերթութիւն ներկայացնող հարցեր: Այդ օրն ուսուցիչների առջեւ ելոյթներ ունեցան Ս. Դանիէլեանը («Սփիւռք» կենտրոն), Ս. Մկրտչեանը (կրթահամալիրի տնօրէն), Ա. Նալչաճեանը (Հոգեբանական կենտրոնի տնօրէն), Ն. Յարութիւնեանը (ԵՊՀ Մանկավարժութեան ամպիոնի վարիչ), մեթոդիստներ Ս. Նազարեանը (Մեծն-Բրիտանիա), Հ. Գալֆայեան-Փանոսեանը (Ֆրանսա), Վ. Ղլեչեանը (Երեւան), ուսուցիչ Ճ. Թահմազեանը (Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւն):

Ուսուցիչներն այցելեցին Ամերիկեան Համալսարան, եղան Թուային գրադարանում, ուր համակարգում է Ե. ԺԹ. դ.-դ. հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը, լսեցին նրա տնօրէն Մերուժան Կարապետեանի բացատրութիւնները:

Կենտրոն՝ ուսուցիչների հետ շահեկան հանդիպումների, սիրով այցելել եւ դասախօսութիւններով հանդէս են եկել Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լեւոն Մկրտչեանը, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանը, Խ. Աբովեան Մանկավարժական Համալսարանի ռեկտոր, ակադեմիկոս Միսաք Դաւթեանը, բանաստեղծներ Յովհաննէս Գրիգորեանը, Երուանդ Պետրոսեանը, Նուրի Սահակեանը եւ ուրիշներ:

Ուսուցիչների մշակութային ծրագրի պատասխանատու Գ. Յովհաննիսեանը այս մէկ ամսուայ ընթացքում կազմակերպել էր Երեւանի մէջ ուշագրաւ այցելութիւններ եւ վեց շրջապտոյտներ դէպի Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու պատմամշակութային յուշարձանները: Սփիւռքի ուսուցիչները, որոնցից շատերն առաջին անգամ էին Հայրենիքում, անջնջելի տպաւորութիւններ ստացան Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարից եւ Վեհարանից, Ծիծեռնակաբերդից, Կոմիտաս պանթէոնից, Երեւանի պատմութեան թանգարանից, Երեւանի կոնեակի գործարանից, Խ. Աբովեանի, Աւ. Իսահակեանի, Ա. Խաչատրեանի, Պ. Սեւակի տուն-թանգարաններից, եղան Ջուարթնոցում, Սարդարապատում, Գառնի-Գեղարդում, Դիլիջանում, Հաղարծինում, Սաղմոսավանքում, Ամբերդում, Օշականում, Աշտարակում, Խոր Վիրապում, Նորավանքում, Ծաղկաձորում, Կեչառիսում, Սեւանում եւ այլուր:

Դասընթացների վերջում ուսուցիչներին գեղանկարիչ Լ. Ներսիսեանը սիրով հրաւիրեցիր արուեստանոց, ուր նրանց համար բացուեց գոյների նոր աշխարհ: Իսկ Ա. Սպենդիարեան երաժշտական դպրոցի դահլիճում շնորհալի երեխաների «Իգապէլ» համոյթը (ղեկ.՝ Մարիէթթա Աւագեան) բերկրանք պատճառեց սանեւի երգացանկի ընտրութեամբ ու կատարումով:

Ուսումնական աշխատանքներին զուգընթաց՝ մեր Կենտրոնը եւ ուսուցիչները բազմիցս հանդէս են եկել տարբեր ռատիօ եւ հեռատեսիլներէն: Աւելորդ չի լինի ասել, որ նրանց ուսումնառութիւնը սկզբից եւեթ մնացել է հայ զանգուածային լրատուական միջոցների ուշադրութեան կենտրոնում:

Դասընթացների արդիւնքներն ամփոփուեցին Օգոստոսի 28-ին, երբ Կենտրոնում կազմակերպուած փակման հանդիսութեանը Հայրենիքում վերապատրաստուած 39 սփիւռքահայ ուսուցիչներ ստացան պետականօրէն վաւերացուած վկայագրեր՝ Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարարի, Համալսարանի ռեկտորի, կենտրոնի տնօրէնի ստորագրութիւններով ու կնիքով: Ողջերթի մաղթանքներով սփիւռքահայ ուսուցիչներին դիմեցին ՀՀ ԿԳՆ Սփիւռքի բաժնի պետ Եւ. Նաւոյեանը, ՀՀ ԳԱԱ փոխ-նախագահ Վ. Բարխուդարեանը, Համալսարանի ռեկտոր, Ակադեմիկոս Մ. Դաւթեանը, կենտրոնի տնօրէն Ս. Դանիէլեանը:

Վերջինս ներկայացրեց նաեւ «Ամենա... Ամենա» աւանդական մրցոյթի արդիւնքները, եւ մրցանակակիրներ Քլարիս Մուրադեանը (Թեհրան), Անահիտ Ներսիսեանը (Թեհրան), Անահիտ Մրացյ-Մուրատեանը (Վիէննա), Վիոլէթ Յարութիւնեանը (Նոր Ջուղա) պարգեւատրուեցին սահմանուած մրցանակներով՝ Ստ. Մալխասեանի քառահատոր բառարան (սահմանել են՝ անցեալ տարուայ վերապատրաստուած ուսուցիչները), Սեդա եւ Սարգիս Տէմիրճեանի «Սփիւռքահայ գրականութիւն» երկհատոր ստուար ծաղկաքաղը (սահմանել են հեղինակները՝ Տիթրոյթ քաղաքից, ԱՄՆ), «Քրիստոնեայ Հայաստան» հանրագիտարանային 2 հատորները (սահմանել են՝ ուսուցիչ Ասպետ Արթինեանը, Գահիրէ, Եգիպտոս) եւ Լոս-Անճըլըսի «Պոլսահայ Միութիւն» կազմակերպութեան մշակութային յանձնախումբի ատենապետ Սիմոն Աճըլեանը՝ ԱՄՆ-ից, որն արդէն երկրորդ տարին է՝ իր քառասուն ընկերների հետ հովանաւորում է Կենտրոնում վերապատրաստութիւնը՝ ինչպէս սփիւռքահայ, այնպէս էլ հայրենի ուսուցիչների դարնանային դասընթացները:

Ուսուցիչները իրենց համեստ նուիրատուութիւնը բերեցին «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին, որն այս օրերին աւարտում է «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնի մասնաշէնքի նորոգութիւնն ու կահաւորումը: Այս աշնանը նորակառոյց Կենտրոնը իր դռները լայնօրէն կը բացի նոր շրջանի ուսուցիչների համար:

Հովանաւորչական գումարներով այս տարի ծրագրում ենք անցկացնել նաեւ Հայաստանի մարզերի ուսուցիչների վերապատրաստութիւն արեւմտահայագիտական հանրակրթական առարկաներից ԿԳՆ հովանու ներքոյ:

Այս տարուայ Յուլիսի 29-ից Օգոստոսի 16-ը Թեհրանի Թեմի Ազգային կրթական հաստատութեան պատուէրով եւ հովանաւորութեամբ «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնը Հայաստանի կրթական համակարգում առաջին անգամ կազմակերպեց Մեսրոպեան (դասական) ուղղագրութեան դասընթացներ, որոնք վարեց ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառեան Լեզուի Ինստիտուտի բաժանմունքի վարիչ Վազգէն Համբարձումեանը: Դասընթացն աւարտած ուսուցիչներն ու լրագրողներն ստացան Կենտրոնի վկայագիր:

Այս ուսումնական տարուանից՝ ՀՀ ԿԳ փոխ-նախարար տիկին Այտա Թոփուզեանի պաշտօնական գրութեան համաձայն՝ Փարիզի «Մաշտոց» հայ լեզուի պաշտպանութեան Միութեան նախաձեռնութեամբ (Նախագահ՝ Սորպոն համալսարանի դոկտ. տիկ. Հ. Գալֆայեան-Փանոսեան), համագործակցաբար «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնի հետ, Երեւանի երկու դպրոցներում (Թիւ 163 եւ Թիւ 170) կազմակերպում է Արեւմտահայերէն եւ արեւմտահայ դասական ու նորագոյն գրականութեան ուսուցում՝ մէկ տարի ժամկէտով: Ուսուցչուհիներ Սվետլանա Օչխերելի եւ Անուշիկ Դանիէլեանը անցել են համապատասխան պատրաստուածութիւն «Սփիւռք» կենտրոնում:

«ՍՓԻՒՌՔ»
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

Սեպտեմբեր 10,

Սորպոնի գիտաժողովը

ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16 – 19)

Մասնակցողներու շարքին են՝

Սեպտեմբեր 16

Yves TERNON.- Le spectre du négationnisme. Approche comparée des processus de négation du XXe siècle.

Sevan GARIBIAN.- La négation dans le droit.

Marc NICHANIAN.- Négation et témoignage: la question de l'archive.

Սեպտեմբեր 17

Krikor BELEDIAN.- Le retour de la Catastrophe (La littérature arménienne en 1915).

Սեպտեմբեր 18

Hélène PIRALIAN.- Rupture de généalogie et identité perdue: du lien bourreau-victime à partir de deux nouvelles récentes, turque et arménienne.

Jeanine ALTOUNIAN.- L'importance du dedans/dehors dans le démentèlement de l'emprise du déni.

Martine HOVANESSIAN.- Fonction anthropologique du témoignage et histoire orale: traversées de lieux de l'exil et désappartenance.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Եւ մեռան առանց խոստովանութիւն մը ընելո՞ւ:

– Գրեթէ, միայն իրենց նպատակը յայտնեցին, բայց ուրիշ ընկերներու անուններ չուզեցին տալ եւ կարծեմ ասոր համար անձնասպան եղան:

– Կը կարծե՞ս, որ ուրիշ ընկերներ ունենան Պոլսոյ մէջ, – հարցուց Թալէաթ:

– Այդ մասին բնաւ տարակոյս չունիմ, – պատասխանեց Ճէվատ:

– Բայց այն ատեն, ըսել է, վտանգը բոլորովին անցած չէ:

– Ես կ'ենթադրեմ, որ առայժմ հեռացած է:

Այս լաւատես ենթադրութեամբ Ճէվատ պէյ հեռացաւ նախարարին քովէն:

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

Շէրէֆ փողոցի Իթթիհատեան կեդրոնը ծանօթ է ամէնուն:

Այդ ընդարձակ շէնքը, պատերազմի շրջանին, ժամադրավայրն էր ամէն տեսակ շահամոլ, բախտախնդիր եւ նոյնիսկ ոճրագործ անձերու, որոնք հոն կու գային հրահանգներ ընդունելու կամ տեղեկութիւններ տալու համար:

Իր դռներուն առջեւ կ'երեւէին այլազան հագուստներով մարդիկ. Ալպանացիներ, Եգիպտացիներ, Թաթարներ, Չէրքէզներ, Քիւրտեր, Լազեր եւ նոյնիսկ Հայեր եւ Յոյներ:

Այն օրն, ուր երկու դաւադիրներու անձնասպանութեան լուրը տարածուեցաւ ականջէ ական, սովորականէն աւելի բազմութիւն մը խռնուած էր այդ շէնքին շուրջը եւ ներսը:

Ամէնքը օրուան մեծ եղելութիւնը կը մեկնաբանէին՝ իրողութիւնները չափազանցելով կամ բոլորովին երեւակայական դէպքեր ստեղծելով:

– Դաւադիրները երեք հարիւր հոգի են եղեր, – կը հաւաստէր մին, – որոնք հետերնին քանի մը հազար ռումբ բերած են:

– Բայց ի՞նչ պիտի ընեն այդչափ պայթուցիկը:

– Իրենց նպատակն է քարուքանդ ընել ամբողջ Պոլիսը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Պարզապէս մեր թշնամիներուն հաշւոյն կը գործեն... տասը միլիոն ոսկի տրամադրուած է եղեր այս դաւադրութիւնը յաջողցնելու համար:

– Եթէ այդչափ դրամ կայ մէջտեղ, մենք ալ դաւադիր ըլլանք, – ըսաւ թաւպեխերով մէկը խնդալով:

– Թեւէդ բռնող չկայ, գնա՛, եղիր:

– Բայց իրենցմէ մարդ չեմ ճանչնար:

– Ինչ ալ ըսէք, այդ երկու երիտասարդներուն ըրածը մեծ քաջութիւն է, որպէսզի իրենց ընկերները չյայտնեն, ինքզինքնին սպաններ են:

Ցանկարծ չարաշուք փսփսուք մը շրջան ըրաւ բազմութեան մէջ:

– Վարի յարկը խոշոր ռումբ մը գտնուած է:

– Ժամացոյցով լարուած:

– Մէկը չի համարձակիր կոր մօտենալու քովը:

Հազիւ թէ այս շշնկոցը տարածուեցաւ, ամէնքը փութացին կծիկը դնել, այնպէս որ քանի մը վայրկեանի մէջ շէնքը պարպուեցաւ:

Քիչ յետոյ շէնքը պաշարուած էր ոստիկաններով:

Արդարեւ, ռումբ մը զետեղուած էր ստորնայարկը, բայց ինքնիրեն պայթող տեսակէն չէր եւ պարոյգով պէտք էր բռնկցնել:

Ո՞վ համարձակած էր այդ ռումբը հոն բերելու:

Ահաւասիկ խնդիր մը, զոր ոստիկանութիւնը չէր կրնար լուծել:

Քիչ յետոյ եկաւ Պէտրի պէյ քանի մը հետեւորդներով: Իր առաջին գործը եղաւ հրամայել, որպէսզի պայթուցիկը ուրիշ տեղ փոխադրեն:

Ճէվատ պէյ ինքն ալ եկաւ միացաւ ոստիկանութեան տնօրէնին:

– Կասկած չկայ, թէ ասիկա կապակցութիւն ունի Վիէննայի մէջ պատրաստուած դաւադրութեան հետ, – ըսաւ կեդրոնի հրամանատարը:

– Կը կարծե՞ս, – հարցուց Պէտրի:

– Վստահ եմ, կը զարմանամ միայն, թէ ինչո՞ւ պարոյգը չեն վառած:

– Կ'երեւի, որ ժամանակ չեն ունեցած:

Պէտրի պէյ ուզեց քննութիւն մը կատարել ստուգելու համար, թէ ո՞վ բերած էր ռումբը:

Բայց, ինչպէս ըսինք, շէնքին մէջ մարդ չէր մնացած, հետեւաբար կարելի չեղաւ բան մը հասկնալ:

– Այս մարդիկը, կ'երեւի, որ չեն հրաժարած իրենց խորհուրդէն, – դիտել տուաւ Ճէվատ, – եւ անպատճառ պիտի աշխատին պայթում մը առաջ բերել Պոլսոյ մէջ:

– Պէտք է, որ հսկողութիւնը կրկնապատկենք:

– Կասկածելի անձերը բոլորն ալ ձերբակալելու է:

– Բայց արդէն կասկածելի մարդ չենք ձգած Պոլսոյ մէջ:

– Դեռ կարելի է գտնել:

Երկու պետերը այս որոշումը տալէ ետքը վերադարձան իրենց պաշտօնատեղիները:

Եւ նոյն օրն իսկ սկսան ձերբակալութիւնները: Ամենափոքր կասկած մը ներշնչողը բանտ տարուեցաւ, եւ սարսափը տիրեց դարձեալ ամէն կողմ:

(Շար. 302)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Տիկին Կարօ Սարեան

Եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 11-ին, սրտի տագնապի հետեւանքով:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն-Փիէրի գերեզմանատունը:

(Շար. Ա. էջէն)

բանէն, 16-ը Սուրիայէն, 25-ը Թիւրքմէնիստանէն, 15-ը Ռուսաստանէն: Կան նաեւ Ուկրանիայէն, Աբխազիայէն, Լիբանանէն, Իսրայէլէն, Թուրքիայէն, Իրաքէն, ԱՄՆ-էն ուսանողներ: Ամէնէն մեծ խումբը ընդունուած է մանկավարժական համալսարան, յետոյ՝ ճարտարագիտական, սլաւոնական, բժշկական համալսարանները:

ՎԱԶԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 7-ին Գարեգին Բ.ի կողմէ բացումը կատարուած է Սեւանի Վազգէնեան դպրեվանքին կայարանին նոր մասնաշէնքին: Ներկայ եղած են բարերարներ, Գեղարքունիքի մարզպետը, Սեւանի քաղաքապետը, հիւրեր: Դպրեվանքին սաները ներկայացուցած են գեղարուեստական բաժին մը որմէ ետք Գարեգին Բ. խօսք ուղղած է ներկաներուն, երախտագիտութեամբ յիշելով նախորդ երկու Հայրապետները եւ ՀԲԸՄ-ը որոնք սատանձնեցին դպրեվանքին հոգատարութիւնը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Տէր եւ Տիկին Վ. Բաբախեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պ. Մովսէս Պետրեանի եւ ընտանիքին՝ Էմի-Մելինէ Պետրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկի 40 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive
la MCA fait sa rentrée
le **LUNDI 23 SEPTEMBRE**
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Չոպանեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES
2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien** :

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;
— pour adolescents, le samedi à 16h30;
— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;
— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;
— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;
— Danse arménienne le samedi à 16h30;
— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents
samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes
lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents
samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes
lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.53.34.18.18**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire
2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (absentéisme exclu)

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·514 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.514

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՐԱՇԻԻ մէջ (Փաքիստան) Սեպտ. 11-ին, ճիշդ ու ճիշդ ոճրափորձերուն տարելիցին օրը, ձերբակալուած է Եմէնցի մը՝ Ռամզի պէն Ալ-Շայպա, որ «ուղեղներէն» մէկը կը նկատուի Ալ-Քաիտայի եւ պատասխանատու մը ոճրափորձերուն: Կ՚ըսուի թէ վերջերս պարծենցած էր որ կարեւոր դեր խաղացած է այդ «Սուրբ երեքշաբթին» (2001, Սեպտ. 11) եւ եթէ վիզայի դիմումները մերժուած չըլլային, Փէնսիլվանիա ջախջախուած օդանաւին մէջ եղած պիտի ըլլար: Միացեալ-Նահանգներու մէջ ալ (Պուֆալօ), ամերիկեան ոստիկանութիւնը հինգ Ամերիկացիներէ բաղկացած Ալ-Քաիտայի ցանց մը յայտնաբերած է եւ ձերբակալած ծագումով եմէնցի հինգ անդամներ: Պուշ իր գոհունակութիւնը յայտնած է: Իր խորհրդական՝ Գոնտոլեցա Ռայս յայտարարած է որ Իրաք սերտ կապեր ունի Ալ-Քաիտայի հետ: Արտաքին նախարարն ալ իր կարգին չեշտած է թէ միջազգային հաւաքականութեան նախաձեռնութիւնը Իրաքի դէմ, պէտք չէ ուշանայ: Հուսկ՝ փոխ-նախագահ Շէնէ աւելցուցած է՝ «հարկ եղած պարագային, մենք կը զբաղինք Իրաքով»:

ԻՐԱՔ մերժեց ապազինման մասնագէտ քննիչներու վերադարձը: Փոխ-վարչապետը՝ Թարէք Ազիզ չեշտեց թէ «առանց պայմանի վերադարձ մը հարցը չի լուծեր»: Աւելցուցած է, սակայն, թէ վերջնական դիրքը յետագային կը յայտնէ: Պաղտատ չուզեր կրկնել փորձառութիւն մը որ ձախողած էր եւ արգելք չէր եղած որ Իրաքի հողամասը ռմբակոծուի: Ազիզ կը յուսայ որ ամերիկեան յարձակումը անխուսափելի չէ, կը կրկնէ որ Իրաք քիմիական զէնք չունի: Պուշ, կ՚ըսէ, կ՚ուզէ պարտադրել իր դիրքը Իրաքի հանդէպ, կ՚ուզէ քարիւղը և պաշտպանել Իսրայէլը: Իր յարձակումը թոյլ պիտի տայ Շարոնի, որ ամբողջովին նուաճէ Այսրյորդանանը եւ իրենց հողերէն քշէ միլիոնաւոր Պաղեստինցիներ: Հէքեաթ կը նկատէ Իրաքի հիւլէական զէնք ունենալը եւ աւելի օրինաւոր կը համարի Իրաքի իշխանութիւնը քան Պուշի ընտրութիւնը քանի մը յաւելեալ կասկածելի ձայներով: Միւս կողմէ, Ֆրանսայի աջ մեծամասնութեան պատկանող երեք երեսփոխաններ Պաղտատ գացած են, ինչ որ նեղ կացութեան մատնած է Արտաքին նախարարութիւնը, որ անհրաժեշտ նկատած է ճշդել որ այդ այցելութիւնը զուտ անձնական նախաձեռնութիւն մըն է: Այդ երեքներն են՝ Թ. Մարիանի, Տիտիէ Ժիւլիա եւ Էրիք Տիար: Այցելած են Թամուզի հիւլէական բարդը, քանդուած 1981-ին եւ հաստատած որ օգտագործուած չէ:

ՀԻՆԳ ՀՐՇԷՋՆԵր զոհ գացած են անակնկալ երկու յաջորդական պայթումներու, երբ Շաբաթ, Սեպտ. 14-ին, փոքր հրդեհ մը կը մարէին Նէօյիի (փարիզեան արուարձան) մէկ բնակարանին մէջ, վեցերորդ յարկը: Եղածը չատ սովորական բան մըն էր եւ աննախընթաց հետեւանքներ ունեցած է: Երբ առաջին պայթումը պատահած է, երեք հրշէջներ փութացած են օգնութեան այն երկուքին որ տեղւոյն վրայ էին ու իրենք ալ մեռած են: 22-էն 27 տարեկան այս հրշէջներու ողբերգական մահը մեծ ցնցում յառաջ բերած է: Նախագահ Շիրաք, Ներքին նախարար Սարքոզի փութացած են Գլամարի Փերսի հիւանդանոցը իրենց յարգանքը մատուցանելու:

ՉԷՉԷՆԻՈՑ մէջ, ռուս երեք զինուորներ սպաննուած են, Սեպտ. 14-ին, ծուղակ մը իյնալով: 1999-էն ի վեր Ռուսերը կը ջանան անկախապաշտները հեռացընել, բայց ցարդ չեն յաջողած եւ մեծ կորուստներ ունեցած են:

«ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՂԹԻ» օտարականներու խումբ մը, Սեպտ. 15ին, Փարիզի Սէն Թ՚Ամպրուազ եկեղեցին մտած է պատարագի ընթացքին իսկ, իրենց զօրավիգ ունենալով կանաչները (Նոէլ Մամէր), Բանուորական պայքարը, Սիւտ եւ Սէ-Ժէ-Թէ սենտիքաները, մինչեւ նոյն պահանջներով՝ զանգուածային կանոնաւորում իրենց թուղթերուն: Եկեղեցին պարպած են քանի մը ժամ ետք, բայց իրենց բանբերը սպառնացած է «չատ աւելի հեռու երթալ» եթէ գոհացում չըտրուի: Կը մերժեն նախարարին առաջարկած պարագայ առ պարագայ կանոնաւորումը:

ՊԷԹՈՒՆԻ (հիւսիսային Ֆրանսա) քաղաքապետի իր աթոռը վերագտաւ Ժագ Մելլք, որ 1996-ին դատապարտուած էր կեղծ վկայութիւն տուած ըլլալով Պ. Թափիի ի նպաստ: Վերընտրուեցաւ ձայներու 51%-ով, առաջին չրջանին իսկ, ինչ որ իրեն համար ալ անակնկալ մը եղաւ:

ՀՌՈՄԻ մէջ, աւելի քան 200 հազար ցուցարարներ պատասխանած են, Սեպտեմբեր 14-ին, չարժարուեստի բեմադիր Նաննի Մորեթթիի կոչին: Ցոյցին նպատակն էր բողոք մը Պերլիսքոնիի վարած քաղաքականութեան դէմ: Մորեթթիի համար Պերլիսքոնի ժողովրդավարութեան դէմ չէ, ինչ ըլլալը չի գիտեր, բան մըն է զոր չի հասկնար:

ԻՒՄԱՆԻԹԷԻ աւանդական դաչտահանդէսին բուռն ելոյթներ ունեցան Համայնավար կուսակցութեան նախագահը՝ Ռ. Հիւ եւ ազգային քարտուղարը՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ: Երկուքն ալ դէմ արտայայտուեցան Իրաքի դէմ որեւէ յարձակման: Մարի-Ժորժ Պիւֆէ ընդունեցաւ կուսակցութեան սխալները որոնք պատճառ եղան իր տկարացման, անհրաժեշտ կը գտնէ որ նորեր գան կուսակցութեան գլուխը եւ այդ առընչութեամբ յայտնեց թէ Ռ. Հիւ եւ ինք պիտի քաշուին 2003 Ապրիլի համագումարէն առաջ:

ՇՈՒԷՏԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն ջախջախիչ յաղթանակ մը տարին Սեպտ. 15-ին, ընկերային-դեմոկրատները, ձայներու աւելի քան 40%-ով: Վարչապետը՝ Կէօրան Փերսոն չատ գոհ է, քանի այլեւս պէտք իսկ պիտի չունենայ կանաչներու գործակցութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքապետարանը որոչած է տը Կօլի արձանը զետեղել մայրաքաղաքին Գոսմոս պանդոկին առջեւ, հիւսիսային չրջանը: Արձանագործն է Զուրապ Ցերեթելլի: Արձանը պիտի բարձրանայ 1989-ին տը Կօլի ձօնուած հրապարակին վրայ, կանխելով տը Կօլի հարիւրամեակը (1990):

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ, նախագահական ընտրութիւնը առիթ տուած է հակահրեայ ելոյթի մը, որ բաւական աղմուկ ստեղծած է երկրին հրեայ համայնքին ծոցը: Աշխատաւորական կուսակցութեան (ձախ) փոխ-նախագահութեան թեկնածու՝ Ժոսէ Ալէնքար հարցազրոյցի մը ընթացքին հեռատեսիլէն, հարցադրուած է Իսրայէլ-Պաղեստին հակամարտութեան չուրջ եւ յայտարարած է.- «Մէկ լուծում կայ, Իսրայէլ պէտք է իրեն համար հողամաս մը գնէ որեւէ տեղ, եթէ ոչ հարցը երկար ատեն չի լուծուիր»: Ստեղծուած իրարանցումէն, Ալէնքար յետքայլ ըրած է եւ ապաչխարութիւն տուած որ չէ ուզած վիրաւորել Հրեաները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/16)

ԱՄՆ-ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսի Արտաքին յատկացումներու յանձնաժողովը Սեպտ. 12-ին հաստատած է 2003-ին Հայաստանին տրուելիք օժանդակութեան չափը. ան 83,4 միլիոն տոլարէն նուազ պիտի չըլլայ, յաւելեալ 3,75 միլիոն ռազմական օգնութիւն որուն 750 հազարը պիտի յատկացուի կրթական ծրագիրներու: Այս գումարները աւելին են նախագահ Պուշի վարչակազմին պահանջածէն (70 միլիոն), թէեւ նուազ՝ 2002-ի յատկացումներէն: Յանձնաժողովը պնդած է նաեւ որ նախկին տարիներէն կուտակուած 20 միլիոն տոլարի օգնութիւնը անյապաղ Ղարաբաղին տրամադրուի. ատկէ զատ, առաջարկուած է 2003-ին 5 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն ընել Ղարաբաղին:

Օրինագիծը յառաջիկային կը քննարկուի Գոնկրէսի Ներկայացուցիչներու ժողովին կողմէ, յետոյ Ծերակոյտին. ատկէ ետք, զոյգ ժողովներու միաւնական յանձնաժողովը կը քննէ կողմերուն առարկութիւնները:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Համազգային նախագահի թեկնածու առաջադրելու նպատակով հիմնուած մտաւորականներու խորհուրդէն խումբ մը -Լ. Աղալովեան, Կ. Ղարակէօզեան, Բ. Ղարիբջանեան, Ա. Մանթաչեան, Ռ. Համբարձումեան, Կ. Սմբատեան եւ Ա. Մանարեան- յայտարարութիւն մը հրապարակած են: Անով կոչ կ՚ուղղեն իշխանութիւններուն եւ ընդդիմութեան որ հրաժարին «վնասաբեր դիմակայումից ու միանան նոյն նախաձեռնութեան»: Մտաւորականները Հոկտ. 31-ին համաժողովով մը հանրութեան վճիռին պիտի ներկայացնեն բոլոր թեկնածուները որոնցմէ ամէնէն արժանաւոր նկատուածը պիտի ընտրուի Ազգ. միաւնութեան համաժողովրդական թեկնածու:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Վրաստանի Հայոց առաջնորդ Գէորգ Արք. Սերայտարեանի վախճանումէն ետք իրեն յաջորդ նշանակուած է Վազգէն Վրդ. Միրզախանեան: Ան ներկայացուած է համայն Վրաստանի պատրիարք Իլիա Բ.ին, որուն յանձնած է Գարեգին Բ.ի նամակը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԻՐՔԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն 20 հրատարակչութիւն մասնակցած են Մոսկուայի գիրքի համաշխարհային 15րդ տօնավաճառին: Հայկական տաղաւարին մէջ ներկայացուած են գիտական, պատմական, արուեստի, հանրագիտարանային, մանկական հայերէն եւ ռուսերէն հատորներ:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՄԱՅՆՔԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻՔ, ԲԱՅՑ...

Ինչպէս գրուեցաւ, Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարով որոշ բարելաւումներ կատարեց փոքրամասնութիւններու առընչուած կարգ մը օրէնքներու մէջ: Անոնցմէ հայ համայնքը հետաքրքրող գլխաւոր մարզը համայնքապատկան կալուածներու վերաբերողն էր. այդ մասին 70-ական տարիներուն նոր կարգադրութիւններ սկսած էին կիրարկուիլ ու հակառակ բացուած դատերու, համայնքին մէկ կամ միւս հաստատութեան նուիրուած կալուածներ անցած էին պետական գանձին: Իսկ նոր օրէնքը, սկզբունքով, վերջ պիտի դնէր այս անիրաւութեան:

«Մարմարա» Սեպտ. 13-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ լաւատես ըլլալու չատ պատճառ չկայ, քանի որ երեք համայնքներէն ներկայացուցիչներ նախորդ օրը Անգարայի մէջ առաջին խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած էին վաքըֆներու տնօրէնութեան ու պետական նախարար Ա. Տօղանի հետ: Պետութեան տեսակէտը այն եղած էր որ նախապէս կորսուած կալուածներուն մասին ընելիք բան չըկայ:

Հայկական պատուիրակութիւնը բաղկացած է երկու իրաւագէտներէ եւ Թաղային խորհուրդի անդամէ մը: Հրեայ եւ յոյն պատուիրակութիւններուն հետ անոնք նախ ժողով գումարած են Վաքըֆներու ընդհ. տնօրէնութեան հետ, ուր ներկայ գտնուած են մասնագէտներ, փաստաբաններ ալ: Յետոյ պատուիրակները ընդունուած են պետական նախարարին կողմէ:

Երկու հանդիպումներուն ալ պետութեան ներկայացուցիչները դիտել տուած են թէ «սխալ կ՚ըլլայ յուսալ որ դատական որոշումներով առնուած ու այլեւս ուրիչներու յանձնուած կալուածները ետ առնել կարելի կ՚ըլլայ: Օրէնքը այսպիսի կարելիութեան մը ճամբայ չէ բացած: Ատոր համար նոր օրէնքի մը կարիքը կայ. բան մը որ կարելի չէ իրականացնել այսօրուան պայմաններուն մէջ»: Ուստի թելադրած են որ համայնքներու հաստատութիւնները չյուսադրուին նախապէս կորսուած կալուածներուն մասին»: Կը մնայ երկրորդ, նոյնքան կարեւոր միւս հարցը: Ան նոր կալուածի տիրանալու, կամ հիները պաշտօնապէս արձանագրելու հարցն է: Հայկական պատուիրակութեան անդամները փորձած են փաստերով համոզել թէ որքան դժուար ու անիմաստ է նոր կալուած ունենալու համար Նախարարներու խորհուրդին, անկէ առաջ ալ զանազան մարմիններու հաւանութիւնը ունենալ: Պետական մարդիկն ալ որոշ չափով իրաւունք տալով հանդերձ, յիչեցուցած են թէ օրէնքը այդպէս պատրաստուած է: Թէեւ խոստացած են պատրաստուելիք կանոնագրութեամբ մասամբ դիւրացնել Նախարարներու խորհուրդին ու վարչապետին ստորագրութիւններէն կախեալ ըլլալուն դժուարութիւններն ու անպատեհութիւնները: Այս բոլորին մասին ուսումնասիրութիւններ կ՚ըլլան ու մօտ ատենէն համայնքներու ներկայացուցիչները երկրորդ ժողովի մը կը հրաւիրուին:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

Երկու անձերու միջեւ փոխանակուած նամակի մը ընթերցումը երրորդի մը կողմէ՝ գերազանցապէս է՛ անգաղտնապահութիւն, մտերմութեան մը կողոպուտը: Նոյնիսկ հրատարակուած, հրապարակուած նամականիի մը արտօնեալ, յանձնարարեալ ընթերցումը կը պահէ այդ անգաղտնապահութեան համեմը, համը, որ կը ներգրաւէ զինք՝ մխրճուելու այդ մթնոլորտին մէջ, եւ էջերու երկայնքին չարունակելու՝ չահեկան, հրապոյր, անցեալը ներկայ ընող իր ուղեւորութիւնը, վերջապէս յայտնաբերելու համար ստեղծուած, սահմանագծուած աշխարհը –իր հետաքրքրութեան առարկան– որ եղած էր երէկ՝ սիրելի հեղինակի մը: Շահնուրի աշխարհը, մէկ մասը այդ աշխարհին...

Ցստակ կը պարզուի առաջադրանքը հրատարակիչ հեղինակին. յանձնառու ըլլալով Շահան Շահնուրի նամակներուն հրապարակման, –ոգեկոչել, այո՛, յիշատակը Շահնուրին, բայց նաեւ ու անկէ առաջ անպայման՝ ղանդաղ, ստոյգ կորուստէ փրկել այդ թանկագին պատճէնները, որոնք այլապէս պիտի երթային գերեզմանուելու՝ ակադեմական, համալսարանական կամ վանական արխիւներու մէջ: Կ'երեւակայէ՞ք՝ ո՛չ թէ ապագայի, այլ ներկայի իսկ հաւանական ուսումնասիրողին յուսահատութիւնը դէմ յանդիման այն ջանքերուն, զորս հարկադրուած պիտի ըլլար թափել՝ մեր մոլորակի համեմատութեամբ, մէկը միւսէն հեռու տեղադրուած այդ թղթածրարներուն մատչելու համար:

Այս ձեւով ընկալելի կը դառնայ Գ. Քէօսէեանի մօտ ենթագիտակցական, բնազդային չարժառիթը՝ այդ պատճէնները բոլորին սեփականութիւնը դարձնելու, հրապարակի վրայ տրամադրելի՛, ընդունելով միեւնոյնատեն թէ արարքէն անբաժանելի պիտի մնար. վերջին հաշուով, անոնցմէ բաժնուելու ցաւին զգացումը, զոր սակայն պիտի մեղմէր՝ նախ հեղինակին ու յետոյ մեր հաւաքական յիշողութեան հանդէպ հոգեկան պարտականութիւն մը, պարտք մը հատուցանելու գոհունակութիւնը:

Նամակները անխարդախ կը վկայեն:

Գնահատելի կը դառնայ եւ երախտապարտ կը թողու ընթերցողը՝ այն աշխատանքը, զոր հրատարակիչը տարած է տարիներու երկայնքին, տրամադրելի դարձնելու համար Շահնուրի գործերէն շատերը, որոնք կրնային անտիպ մնալ սնտուկներու մէջ, առանց իր հետեւողական, համբերատար ջանքերուն: Այս ձեւով է որ հրատարակիչը կապ կը ստեղծէր Շահնուրի եւ արտաշխարհի միջեւ, ձեւով մը գործնականօրէն նպաստելով անոր վերադարձին դէպի հայ գրականութիւն:

Աննախընթաց կը մնայ երեւոյթը, որ պարզուեցաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին: Պատերազմի վեց տարիներու ընթացքին խտացած ապրումները՝ բիւրեղացումով արձանագրուած՝ գիրքերու էջերուն մէջ, հրաշալի հրախաղութեան մը նման տարածուեցան առաւելաբար Ֆրանսայէն ու հեռուական Հայաստանէն դէպի Միջին Արեւելք: Հայութիւնը կը վերադառնէր ինքզինք գաղութէ գաղութ, իր սիրելի ու վաւերական հեղինակներու գործերուն ընդմէջէն:

Անկասկած բոլոր գրողներն ալ ունին իրենց սեփական պատուանդանները, որոնց հասակները մէկը միւսին հետ բաղդատելը սխալ գործընթաց մը պիտի ըլլար: Շահնուր մեզի կը բերէր ի՛ր աշխարհը հարազատ, խռովիչ մթնոլորտը: Ու Շահնուր տարածուեցաւ Լիբանանի մէջ, որովհետեւ երիտասարդութիւնը՝ հմայուած իր գիրովը՝ որդեգրեց զինք անվերապահօրէն անտեսելով այն անարդարութիւնները, որոնց թիրախ մնացեր էր ինք: Եւ Շահնուր ապրեցաւ այդ երիտասարդութեան սրտին մէջ:

Կոկիկ հատոր մըն է ընթերցողին մատուցուած այս գործը, որ յագեցնող ու ներդաշնակ չափերով կը յարգէ նամականիի յատուկ կանոնները, –յառաջաբան՝ ճշդելու համար առաջադրանքին չարժառիթը՝ դէպքը ժամանակին մէջ տեղադրելու նպատակով, բովանդակութիւն պատճէններու եւ յետոյ կարեւորագոյնը՝ ծանօթագրութիւնը, այլ խօսքով գիտական կամ քննադատական գործիքը, որ կը կազմէ անանջատելի շրջանակը պատճէններուն, կենսական պայման՝ ամէն նամականիի:

Համեմատական պարզադոյն պատկերացումով ներկայացնելու համար գործը, կը բաւէ ճշդել թէ հարազատ պատճէններու թիւին հետ համեմատած՝ ծանօթագրութեանց ծաւալը կը համապատասխանէ բուն բովանդակութեան աւելի քան կէսին, եւ ասիկա՝ ընդգծելու համար տոկունութիւնը գիտական գործիքին: Այսքան առատ, մշակուած եւ բազում տուեալներ պարունակող ծանօթագրութիւններով հրատարակիչ հեղինակը կրնար կոկիկ, ձեռնտու մենագրութիւն մը գրել:

Ու տակաւին ներելի է հարցնել թէ առանց Գրիգոր Քէօսէեանի, Շահնուր որեւէ գործօն կապ պիտի մշակէ՞ր արեւելեան կողմն աշխարհի՝ Լիբանանի հայ մտաւորական շրջանակներու հետ, ջանքեր՝ որոնք միշտ զսպանակուած մնացեր էին այն խանդավառ հիացումէն, որուն արդարօրէն արժանացաւ Շահնուրի բարձրարուեստ գրականութիւնը, և քանի՛ տասնամեակներու երկայնքին: Այդ հաւատարմօրէն հետեւողական ծառայասիրութիւնը փոխադարձ արդիւնաւորութեամբ վարձատրուեցաւ անշուշտ, ի նպաստ Լիբանանի հայ գրասէր երիտասարդութեան, որ գրականութեան կը բացուէր, բայց վարձատրուեցաւ նաեւ Շահան Շահնուր: Հատորը ուրեմն կը հանդիսանայ անկորնչելի վկայութիւն մը՝ հրատարակիչին համեստ անձէն անդին այդ կապերուն, որոնք տեղադրուեցան այսպէս Ֆրանսայէն Լիբանան: Շահնուր չեղաւ միայն գիրք՝ այդ երիտասարդութեան համար, այլ կենդանի էակ ու հեղինակ՝ պատուանդանէն իջած, մեզի հետ քալող, մեզի հետ զրուցող: Շահնուր, այս գիրքը կը հաստատէ, ձեւով մը ապրեցաւ նաեւ լիբանանահայութեան մէջ, լիբանանահայութեան հետ:

Այս իմաստով է որ լիբանանահայութեան հետ կապերու բովանդակութիւնը կը մնայ լրացուցիչ մէկ մասը այն ամբողջական պատկերացումին, որուն հիմնական, տօկուն մասը կը կազմուի ֆրանսական միջավայրով: Եւ արդար կը մնայ ակնկալութիւնը չահեկանութեան, որ կ'առընչուի Ֆրանսայի մէջ իր գործունէութեան եւ ստեղծագործութեան: Այնուհետեւ, Շահնուրի մտերիմ ու հարազատ ապրումներուն պատկերացումը պիտի ամբողջանայ հրատարակութեամբը այն նամակներուն, որոնց շրջագիծը կը մնայ Ֆրանսան: Կարիք չկայ ընդգծելու այս նամակներուն չահեկանութիւնը, տրուած ըլլալով որ Ֆրանսան մնաց իր գրական գործունէութեան գլխաւոր տարածքը՝ կրկնակի արժէքով:

Երբ Շահնուր կ'ըսենք, ընդհանրապէս ու իրաւացիօրէն կը հասկնանք անոր մայրենի լեզուով մշակուած գրականութիւնը, որ արեւմտահայ լեզուի բիւրեղացումի մակարդակին բարձրացած է: Մեքենաբար կը մոռնանք իր գրականութեան միւս երեսակը՝ կազմուած ֆրանսերէն լեզուով երկնուած գործերէ, որոնք գրնահատուած էին ֆրանսական մեծագոյն հրատարակչատուներէն մէկը եղող՝ NRF-Gallimard-ի կողմէ:

Այս տուեալներուն յիշատակումը կ'ընդգծէ անհրաժեշտութիւնը հիմնական մեծարանքին, որ առաջին մակարդակի վրայ պիտի արտայայտուէր հրապարակումովը այն նամակներուն, որոնք կը զետեղուին անմիջականօրէն ֆրանսահայ ու ֆրանսական շրջանակի մէջ. բայց առանցմէ աւելի եւ մնայուն արժէք ներկայացնելու պիտի ձգտէր մեծ հեղինակին կեանքին ու գործին նուիրուած մենագրութիւն մը: Գրիգոր Քէօսէեանի իրագործումը առաջին ներդրում մը կը կազմէ այդ մեծարանքին հեռանկարով:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ – Ա.
Նամակներ Գրիգոր Քէօսէեանի
Կազմեց եւ ծանօթագրեց Գ. Քէօսէեան
198 էջ, Հրատարակութիւն Կարպիս Լ. Նազարեան Հիմնադրամի (Պէյրութ, Լիբանան):

Mayreni Publishing, U.S.A.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՋԽԱԹԱՐԵՆՔ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՆԱՂԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Առանձնաշնորհեալութեամբ տառապելը լաւ չէ, ի հարկէ: Ամէն ինչ բաշխուած կամ տրուած է ամէնքին արդարօրէն, ըստ ազդեցութեան եւ հակազդեցութեան բնութեան օրէնքի, որ գործում է անվրէպ: Մենք էլ՝ Հայերս, մեր լաւ ու վատ կողմերով, մեր հակումներով, մեր ցոյց տուածով ու թաքցրածով մէկն ենք աշխարհի խառնակ կաթսայում: Բնաւ էլ հակուած չեմ կարծելու, թէ մեզանում այս կամ այն երեւոյթն ի սպառ պիտի չլինի կամ խորթ է մեր մենտալիտետ կոչուածին (այս տարիները, յամենայն դէպս, այլ բան ապացուցեցին): Ժողովրդական առածն ասում է. «Գեղ չկայ, որ շուն չունենայ» (շատ ու քիչն այլ բան է): Այդուհանդերձ, բաներ կան, որ ոչ միայն մտածելու տեղիք են տալիս, այլեւ պարզապէս մերժելի են:

Երեւանում այսօր ինչ սրահ ու ստուդիա ասես, որ չի բացւում, ում խելքին ինչ փչի անում է. գեղեցկութեան մըրցոյթներ՝ միսս-մանկապարտէզից՝ եսիմ էլ որտեղ, երգի, պարի փառատօներ, զանազան խաղեր՝ էլ «Ալֆրէդի սենեակում», էլ չգիտես ինչ: Զբաղմունքի մի բան գտնում ենք: Այս բազմազանութեան մէջ, անշուշտ, լաւն էլ կայ, վատն էլ: Մի խօսքով՝ ամէն ինչ փորձում ենք: Երեւանում գործում են սպորտային պարերի ստուդիաներ: Ահա դրանցից մէկի ղեկավարը՝ պարուսոյց Մարիանա Մամեանը, վերջերս հիւր էր Հանրային հեռուստատեսութեան առաջին ծրագրին: Մի քանի տարի առաջ Երեւան եկած թիֆլիսահայուհին նպատակ ունի «հայկական պարարուեստի մակարդակը համապատասխանեցնելու միջազգային չափանիշներին»: Ընդգծուած արտիստութեամբ, բեմական կեցուածքով, ժպտադէմ պարուսոյցը լրագրողի հարցերին պատասխանում էր կէս հայերէն – կէս ռուսերէնով (մի ժամանակուայ տարածուած խօսելաձեւ, երբ նախադասութեան մի բառը հայերէն էր, մէկ-երկուսը՝ ռուսերէն):

Որքան հասկացայ, պատրաստում է գեղեցիկ կեցուածքով, նրբագեղ շարժումներով փոքրիկ կոկետուհիներ՝ փոխանակ պարուհիներ պատրաստելու: Տեսնել էր պէտք, թէ 5-ամեայ աղջրնակն ինչպէս էր իրեն պահում բեմում՝ կոկետութեան արհեստի ինչ անբռնազբօս ու վարպետ կատարումով: Փոքրիկ պչրուհին՝ տարիքին բոլորովին անպատշաճ դիմայարդարանքով եւ սանրուածքով ինչպէս էր կոտրատում իր մանկական անմեղ մարմինը, իր պարն աւարտելուց յետոյ էլ իբրեւ հանդիսատես նըստած, ուսերի ու մարմնի ինչ շարժումներ էր տիրապետում: Զարմանում եմ՝ ինչպէ՞ս է կարողացել իւրացնել այն, ինչ բնորոշ չէ այդ տարիքի աղջնակին. չէ՞ որ տարիքային որոշակի փուլ պիտի անցնես, օրգանիզմի կազմաւորման բնական ընթացք, զգացմունքային, հոգեբանական հասունութեան, նոր զգաս թէ սկսի առաջանալ մարմինը նման ձեւով ցուցադրելու ցանկութիւն (տուեալ դէպքում՝ վարժանք): Նոյն տպաւորութիւնը թողեց միւս սանուհին՝ 10-ամեայ վայելչագեղ աղջնակը՝ սկսած նստելու ձեւից մինչեւ պարային շարժումները:

Մէկ անգամ եւս տխրեցի՝ մտածելով երեխաներից գողացուած մանկութեան մասին. տարիք, որն ամենաանաղարտն է, անպաճոյճը, բնականը: 5 տարեկանից մարմինն այսպիսի կոկետութեամբ վարժեցնելն ո՞ւր պիտի տանի: Զարմանալի էր, որ այս ամէնը ներկայացուեց իբրեւ «յանուն Հայաստանի եւ հայկական արուեստի» կատարուող աշխատանք:

Ցանուն հայ մշակոյթի ինչ-որ բան կատարելու շատ աւելի լուրջ անելիքներ կան, քան մանկական մարմինը վաղ հասակից սեթեւեթանքին սովորեցնելը: Երբեք գեղեցիկ չէ այն, ինչն իր տեղում չէ:

Որքան քիչ լինեն մարմինը վարժեցնող այս ստուդիաները, այնքան լաւ, գոնէ քիչ երեխաներ կը գնան «գեղեցկութեան եւ մշակոյթի» այդ ճանապարհով: Թէ չէ՝ շատ ծնողներ կարող են գայթակղուել, մանաւանդ որ երեխաները չեն ուզում սահմանափակուել հանրապետական մրցոյթներով, ցանկութիւն ունեն դուրս գալ միջազգայի՛ն ասպարէզ:

Տարօրինակն այն է, որ այս ֆոնի վրայ պարուսոյցը ձգտում է երեխայի մէջ զարգացնել անհատականութիւնը, սեփական եսը, դաստիարակել «անկեղծ, մաքուր հոգով» երեխաներ, որոնք նուիրուած լինեն միայն արուեստին: Այս ամէնին թէ որքանով է նպաստում երեխայի այդչափ սեթեւեթանքը՝ առնուազն տարակուսելի է:

ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«Ազգ», Օգոստոս 28

ԻՐԱՆԻ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ՔԱՂԱՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

«ՏԻ ԷՍՈՇԻԷՑՏԸՏ ՓՐԷՍ» ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ՓԵՐՍԵՓՈԼԻՍԻ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՅՐԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԶԱՅՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հնագէտը թշնամիին նայեցաւ քարէ դարպասներէն, որոնք աւելի քան 2500 տարի դիմադրած են կլիմայական փոփոխութիւններուն եւ պատերազմներուն:

«Կը տեսնե՞ս գործատուները, ապականութիւնը, – ըսաւ Հասան Ռահսազ, որ կը գլխաւորէ հնադարեան Պարսկաստանի ամէնէն աւելի ծանօթ վայրը պահպանելու աշխատանքը: – Ցարդ ասիկա Փերսեփոլիսի դիմագրաւած ամէնէն մեծ վտանգն է»:

Ճարտարարուեստը եւ քաղաքային կեանքը սպառնացող բանակի նման կ'արշաւեն դէպի Փերսեփոլիսի չնորհազարդ սիւները եւ իրարու վրայ բացուող շրջափակները: Յոյները քաղաքը կը կոչէին Փերսեփոլիս, այսինքն՝ Պարսիկներու քաղաք: Հովը քանի մը մղոն հեռուէն կը բերէ չարիքը. ինքնաշարժի ծուխ, քիմիական գործատուներէ բարձրացող գոլորշի եւ թթու անձրեւներ տեղացնող ամպեր:

Մասնագէտներ կ'ըսեն, թէ Շիրազէն բարձրացող թանձր ծուխը եւ անոր արուարձաններուն մէջ տարածուող ագմըկալից գործատուներն ու կիւղաքաղաքները աւազաթուղթի պէս կը մաշեցնեն Փերսեփոլիսի ծակոտկէն քարերը: Անոնք մտավախութիւն կը յայտնեն, թէ զարդաքանդակներն ու քարէ կոթողները կրնան անհետանալ քանի մը տասնամեակի ընթացքին, եթէ աճը չարունակուի առանց հակակշռի:

«Ժամանակին Փերսեփոլիսը հնադարեան քաղաքակրթութեան կեդրոն մըն էր: Այժմ շրջափակուած ենք արդի քաղաքակրթութեամբ», կ'ըսէ Ռահսազ, որուն հայրը 50 տարի առաջ մասնակցած է շրջանին մէջ կատարուած առաջին պեղումներուն:

Քարքարոտ լեռներու ստորոտին տարածուող Փերսեփոլիսը Աքեմենեան հարստութեան օրով ծիսակատարութիւններու եւ պաշտամունքի երկիւղածութիւն առթող կեդրոն մըն էր: Դարեր ետք անոր ճակատագիրը հնագիտութենէն անդին է եւ քաղաքականութեան հարց է: Անիկա կախեալ է 1979ին իսլամական յեղափոխութենէն ետք Իրանի ինքնութեան նոր բնորոշումէն:

Ծայրայեղ կրօնաւորներու իշխանութեան օրերուն նիւթական նուազագոյն օգնութիւն յատկացուած է Իրանի հնադարեան վայրերուն, մասնաւորաբար անոնց, որոնք կը կանխեն 7-րդ դարուն իսլամութեան տարածումը:

Փերսեփոլիսը նաեւ տուժած է, որովհետեւ կ'առընչուէր գահընկէց Մոհամէտ Ռիզա Փեհլեւի շահին հետ. ան 1971-ին աշխարհի ղեկավարները փարթամ խնջոյքի մը հրաւիրած էր քաղաքին աւերակներուն մէջ: Շահին ընդդիմադիրները իրադարձութիւնը դատապարտած էին

իբրեւ անոր անձնական չուայտութեանց մէկ ապացոյցը, երբ երկրին մեծ մասը կը պայքարէր աղքատութեան դէմ:

«Յեղափոխութենէն ետք նիւթական աղբիւրներ չկային եւ մասնագէտներ չունէինք, որպէսզի Իրանցիներ հնագէտներ պատրաստէին, – կ'ըսէ Թալեպիան: – Դժուար ժամանակներ էին»:

Այժմ նիւթական յաւելեալ աղբիւրներ կը յատկացուին Փերսեփոլիսի, որ մաս կը կազմէ ՄԱԿ-ի Համաշխարհային ժառանգութեան ցանկին: Սակայն դրամը չի կրնար կասեցնել արդի քաղաքակրթութեան ոտնձգութիւնները:

Իրանի կրօնական իշխանաւորները 1980-ական տարիներուն քաջալերեցին ծնունդներու աճը, ինչ որ գրեթէ կրկնապատկեց բնակչութեան թիւը: Շիրազի նման քաղաքներ յորդեցան: Մինչ այդ պետութեան հակակշռին տակ գտնուող ճարտարարուեստներ ծնունդ առին երկրին տարածքին՝ զայն տնտեսապէս ինքնաբաւ դարձնելու համար:

Կ'ենթադրուի, որ Փերսեփոլիսը սկսած է կառուցուիլ Ն. Ք. 518-ին՝ իբրեւ դրախտի երկրային պատկերացումը: Հրաշալի զոյգ սանդուխներ կը բարձրանային դէպի ընդարձակ բացատներ, որոնց վերեւ փայտէ երեք գոյնով սիւներու վրայ ծածկոյթներ շուք կը սփռէին: Քաղաքը նաեւ ցուցադրավայրն էր Պարսկաստանի ազդեցութեան լայնատարած գօտիին:

Երկարաւուն բարձրաքանդակ մը կը պատկերէ հեռաւոր վայրերէ եկած պատուիրակներ, որոնք ընծաներ կը մատուցեն. ափրիկեցիք ընձուղտ մը կը բերեն, Հայեր՝ գինիի շիշեր, կեդրոնական ասիացիք՝ հիւսուածեղէն: Մասնագէտներու համաձայն, այս նուէրները մատուցուած են գարնան գիշերահաւասարի կամ Նեւրուզի տօնին առիթով, զոր Իրանցիք մինչեւ այսօր կը տօնեն նշելու համար իրենց Նոր Տարին:

Մեծն Աղեքսանդր Փերսեփոլիսը գրաւեց եւ աւերեց Ն. Ք. 330-ին: Քաղաքին աւերակները դարեր շարունակ պաշտպանուած են հետզհետէ բարձրացող աւազաբլուրներու, չոր կլիմայի եւ անապատային մաքուր օդին շնորհիւ: Սակայն, նորօրեայ սպառնալիքը կը վհատեցնէ անոր պաշտպանները:

Մայիսի սկիզբը խումբ մը իրաւագէտներ եւ մտաւորականներ «ազգային աղէտ»ի մը առաջքը առնելու նախանձախնդրութեամբ, արտասովոր կերպով յախուռն բաց նամակ մը հրապարակեցին պահանջելով անմիջական միջոցներ՝ Փերսեփոլիսի պահպանումին համար:

«Մենք կը պայքարինք բնակչութեան աճին պատճառով ստեղծուած ճնշումին եւ անոր տարածումին դէմ, – կ'ըսէ Մոհամէտ Հասան Թալեպիան, որ Իրանի Մշակութային Ժառանգութեան Կազմակերպութեան մէջ ականաւոր ուսումնասիրող մըն է: – Փերսեփոլիսի ապագան շատ կը մտահոգէ զիս»:

Քաղաքին պաշտպանութեան համար պայքարող մասնագէտներ կը ձգտին արգիլեալ գօտի մը ստեղծել անոր շուրջ եւ գործատուներու սեփականատէրերէն կը պահանջեն կենսոլորտի ապականումը կանխարգիլելու միջոցներ գտնել: «Չենք կրնար քանդել տուներն ու գործատուները: Միայն կրնանք կասեցնել անոնց հին քաղաքին մօտենալը», կ'ըսէ Թալեպիան:

Փերսեփոլիսը չափազանց զգայուն է ապականութեան դիմաց: Անոր քարէ աւերակներուն մեծ մասը հարուստ է կրաքարով, եւ ապականած օդին թթուները ուղղակի աւեր կը գործեն անոր վրայ:

Աւերակներուն մէկ մասը անձրեւային թթուներուն եւ ջերմաստիճանի փոփոխութիւններուն դէմ պաշտպանուած է արուեստական ծածկոյթով մը, սակայն փակ տարածքին մէջ խտացած խոնաւութիւնը ինքնին այլ վտանգ կը սպառնայ:

Այժմ ուսումնասիրողներ կը փորձեն ճշդել ամէնէն վնասակար ապականիչ տարրերը՝ պաշտպանութեան միջոցներ որդեգրելու համար:

«Մեր պարտականութիւնն է փրկել Փերսեփոլիսը, – կ'ըսէ շրջանին հնագիտական պատասխանատու՝ Մոսայէպ Ամիրի: – Փերսեփոլիս անունը համազօր է Իրանի անունին»:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՕՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՈՐՔԱ՞Ն ԱՊԱՀՈՎ ԵՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԶԷՆՔԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ

Սեպտեմբեր 11-ի ահաբեկչական արարքներէն ետք, ԱՄՆ-ու մէջ յայտնըւեցաւ մանրէներու պատերազմի մը սարսափելի հեռանկարը: Աշխարհի չորս ծագերու լրատուիչները սկսան հաղորդել այս կամ այն մահացու հիւանդութեան մանրէներով պահարաններ ստացողներու լուրեր: Կ'ըսուէր թէ ամէնէն շատ գործածուածը ածխախտի մանրէն կ'ըլլար: Երկար ժամանակ պէտք չեղաւ անդրադառնալու համար թէ այդ փուլը խաղի, կամ կատակի սահմանը չէր անցներ, կապ ալ չունէր իսլամ կրօնամոլ տարրերու կողմէ ծրագրուած գործունէութեան մը հետ: Յետոյ, մանրէներու պատերազմին մասին լուրերը դադրեցան շրջան ընելէ: Կամ կատակելու ախորժակը մարած էր, կամ այդ հեռանկարը նպատակին չէր ծառայած:

Այսուհանդերձ, մանրէներու առընչըւած սպառնալիքները անհիմն չեն ու ամէն մարդ գիտէ թէ անոնք կրնան բաւական ազդեցիկ զէնքի մը վերածուիլ, յուսահատած կամ ճարահատ մնացած ղեկավարներու կողմէ: ԱՄՆ ամէն առիթով այդ դերին մէջ մատնացոյց չէ՞ն ըներ Իրաքի նախագահը:

2001 Սեպտեմբեր 11-էն ետք ամերիկեան կառավարութիւնը մեծ պիւտճէներ յատկացուց մանրէական պատերազմի մը պատրաստ գտնուելու, անոր չարիքը արգիլելու, կամ խոչընդոտելու նպատակին: Գիտական շրջանակներ, աշխատանոցներ գործի լծուեցան կենսահարեկչութիւն կոչուած մարզին դէմ պայքարի միջոցները պատրաստելու համար: Անոնք պէտք է դեղեր եւ պատուաստներ արտադրէին կենսաբանական զէնքերուն դէմ: Այսօր, նոյն կառավարութիւնը կը փորձէ հաւատացնել թէ ածխախտի հարցին ամբողջութեամբ կը տիրապետէ ու վախնալիք բան չկայ: Սակայն, հարցը հոն է որ այդ մանրէն միակը չէ որ կրնայ որպէս զէնք գործածուիլ: Կան ահաբեկչական կազմակերպութիւններ, ահաբեկիչներ որոնք մանրէներու, թոյներու շատ լայն տեսականիի մը տէր են: Անոնք կրնան մարդիկ, բազմութիւններ վարակել ժանտախտով, ծաղկախտով, էպոլայի ջերմով, եւլն.: Այդ նպատակով, համեմատաբար աւելի դիւրին է թիրախ առնել անասուններու շրջանակները եւ բուսականութիւնը: Ու այդ պարագաներուն պահպանող, կամ փրկիչ մեծ դեր չեն կրնար կատարել պատուաստները, շիճուկները, դեղերը: Այն պարզ պատճառով որ այդ բոլորը կարճ ատենի մէջ ամբողջ բնակչութեան մը տրամադրութեան տակ դնել, դիւրին գործ չէ:

Աւելի ազդեցիկ միջոց մը կը թուի տարհամոզելու աշխատանքը: Անակնկալ ստուգումներ կրնան որոշ դեր մը կատարել, եթէ կարելի ըլլայ պատասխանատուները համոզել որ անդարմանելիին սահմանին չհասնին: Ատոր համար, անշուշտ, անհրաժեշտ է որ կասկածելի նկատուած երկիրը ստորագրած ըլլայ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան յատուկ պայմանագրութիւնը:

Պէտք է նաեւ կենսաբանական վտանգաւոր նիւթեր դիւրամատչելի չըլլան որեւէ մէկուն: Մինչդեռ, համեմատաբար դիւրին է մանրէներ ձեռք ձգել գիտնականներէ, կամ անոնց մշակումին յատուկ վայրերէ: Վերջին տարիներուն բազմաթիւ փորձեր եղան լուսանցքային տարրերու կողմէ, նման նիւթեր ձեռք ձգելու:

Վերջին միջոց մը կը նկատուի արգիլել վտանգաւոր այդ կարգի նիւթերու վաճառքը կասկածելի խումբերու, կամ իշխանութիւններու: Պէտք է պատիժներ սահմանել այն աշխատանոցներուն որոնք կենսաբանական մանրէներ, կամ թէքնոլոժի կը ծախեն երկիրներու որոնք չեն ստորագրած ՄԱԿ-ի վերոնշեալ պայմանագիրը: Օրինակ, Գուպա Իրանի փոխանցած էր կենսաբանական զէնքեր արտադրելու թէքնոլոժիներ, իսկ ամերիկեան, եւրոպական եւ նախկին խորհրդային տարրալուծարաններ Իրաքի տուած էին մեծաթիւ նիւթեր, որոնց գործածութեամբ այդ երկիրը պատրաստեց կենսաբանական իր զինարանը:

Ըսուածներուն եզրակացութիւնը այն է որ պաշտպանութեան համակարգերը չեն կրնար նախատեսել բոլոր հաւանականութիւնները: Կենսաբանութիւնը երբ կը գտնուի որեւէ միջոցով նպատակին հասնելու վճռակամ ահաբեկիչին ձեռքը, անկարելի կ'ըլլայ խօսիլ նախատեսութեան, կամ տրամաբանութեան մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ գանատական ազգ. ցուցահանդէսի շէնքին մէջ, Սեպտ. 1-ին, տեղի ունեցած է էթնիկ մամուլի օր, էթնիկ մամուլի խորհուրդի կազմութեան 25-րդ տարեդարձին առթիւ: Այս առթիւ հրատարակուած գրքոյկին մէջ, Խորհուրդի նախագահը եւ տնօրէն խորհուրդը հակիրճ զեկուցումներով բացատրած են էթնիկ մամուլի խորհուրդի կազմութեան նպատակները եւ անոր կատարած դերը Գանատա հաստատուող ազգերու թերթերուն օգտակար հանդիսանալու գծով: «Հորիզոն» շաբաթաթերթը արժանացած է էթնիկ այս խորհուրդին մրցանակին, զոր նախագահուհի Շիրա Գափս յանձնած է «Հորիզոն»ի խմբագիր Վահագն Գարագաշեանի:

* * *

ՊԷՇԻԿԹԱՇԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Գիւտ գօտւոյ Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ, Սեպտ. 1-ին տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը նոյն եկեղեցւոյ անուան եւ վերակառուցման 164րդ տարեդարձին նուիրուած, նախագահութեամբ Շահան Արք.ի: Յաւարտ եկեղեցական արարողութեան, եկեղեցւոյ սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը սարքուած է: Ներկայ հրաւիրեալները ողջունած է Արման Մարաշլեան, թաղային խորհուրդին կողմէ: Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

Արթին, ինչպէս միշտ, կրկին ուզեց օգտուիլ առիթէն, մանաւանդ որ նոյն միջոցին նիւթական անձկութեան մէջ էր:

Գնաց գտաւ հայ վաճառական մը, որուն համար լսած էր, թէ կաշառքով ապրանք կը փախցնէր Սիրքէճիի կայարանէն:

– Այսօր հարիւրէն աւելի մարդ ձերբակալուեցաւ, – ըսաւ, – եւ դեռ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին կոր:

– Ես ալ իմացայ, – պատասխանեց վաճառականը, – կ'երեւի, որ ձերբակալուածները Թուրքեր են:

– Ո՞վ ըսաւ, – գոչեց լրտեսը, – իրա՛ւ է, որ մեծամասնութիւնը Թուրք է, բայց բաւական թիւով Հայեր եւ Յոյներ ալ կան:

– Բայց այս ձերբակալութիւններուն պատճառը ի՞նչ է:

– Գործը շատ ծանրակշիռ է. Եւրոպայէն պօմպաներ բերուած են եւ Սիրքէճին գաղտնաբար ներս մտցուած: Ասոր համար բոլոր այն վաճառականները, որոնք Եւրոպայէն ապրանք բերել կու տան, պիտի ձերբակալուին:

– Բայց ի՞նչ իրաւունքով:

– Իրաւո՞ւնք կը փնտռես. կասկած կայ, որ այդ վաճառականները ապրանքի հետ պօմպա եւս կը փախցնեն կոր:

– Անհեթեթ զրպարտութիւն մըն է ատիկա:

– Կրնայ ըլլալ, բայց եկուր տէ հասկցուր:

– Ես աղէկ որ այդ տեսակ բաներու մէջ չեմ գտնուիր, – ըսաւ վաճառականը:

– Ոստիկանութիւնը այդպէս չի խորհիր, – պատասխանեց Արթին:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ ձերբակալուելիք վաճառականներուն մէջ ձեր անունն ալ կայ:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Այսչափ ծանրակշիռ բանի մը վրայ կարելի՞ է թեթեւօրէն խօսիլ. եթէ բացարձակապէս վստահ չըլլայի՝ մինչեւ հոս չէի գար, ձերբակալուելիք վաճառականներուն ցանկը աչքովս տեսայ:

– Ե՞րբ պիտի կատարուին ձերբակալութիւնները:

– Ո՞վ գիտէ, վաղը կամ միւս օր:

– Բայց ես կրնամ ապացուցանել, որ երբեք պօմպա չեմ փախցուցած:

– Տղայական խօսքեր մի՛ ընէք, անանկ մը կը խօսիք, որ իբրեւ թէ Պոլիս չէք ապրիր: Կը կարծէք, որ ձեզ ձերբակալելէ ետքը պիտի հարցաքննե՞ն:

– Հապա ի՞նչ պիտի ընեն:

– Ինչ որ ըրին մինչեւ այսօր ձերբակալուածները. պիտի բռնեն, օր մը, երկու օր բանտարկեն, առտու մըն ալ կանուխ պիտի ճամբայ հանեն Հայտար փաշայէն:

– Դէպի ո՞ւր:

– Ալ Աստուած գիտէ, մինչեւ Տէր Զօրի անապատները ճամբայ ունիս, եթէ ճամբան չջարդուիս ու մինչեւ հոն հասնիս:

– Աման, Արթի՛ն էֆէնտի, գիս դող կը հանես կոր:

– Ես եկայ բարեկամաբար իմացուցի, որպէսզի գլխուդ ճարը նայիս:

– Ի՞նչ ճար, քանի որ արդէն որոշուած է ձերբակալութիւնս:

– Հոս անանկ երկիր մըն է, որ ամէն բանի ճարը կը գտնուի:

– Կ'աղաչեմ, միջոց մը սորվեցուր ինծի՝ ատ փորձանքէն ազատելու համար:

– Միջոցը մէկ հատ է արդէն:

– Ո՞րն է, – հարցուց վաճառականը:

– Դրամը: Դրամով միայն կրնաս ազատիլ:

– Որչա՞փ դրամ պէտք է աչքէ հանել:

– Է՛հ, էն քիչը 500 ոսկի մը տալու ես:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, Արթի՛ն էֆէնտի, այսչափ գումար կը սրուի՞:

– Տէր Զօր չերթալու համար 500 ոսկի չէ՞ս ուզեր տալ:

– Ենթադրենք, որ դրամը տուինք, որու պիտի տանք եւ ինչպէ՞ս պիտի ազատինք:

– Այդ ձերբակալութիւններու գործադրութիւնը յանձնուած է պաշտօնեայի մը, որուն քով տեսայ ցուցակը: Ամէն բան այդ մարդուն ձեռքն է:

– Ուրեմն 500 ոսկին անո՞ր պիտի տրուի:

– Այո՛, – ըսաւ լրտեսը:

– Եւ ատոր փոխարէն ինք ի՞նչ պիտի ընէ:

– Անունդ պիտի սրբէ ցուցակին մէջէն:

– Ատով փորձանքէն կ'ազատի՞մ:

– Բնականաբար:

– Իրեն չե՞ն հարցներ, որ այսինչ մարդը ինչո՞ւ ձերբակալել չտուիր:

– Ո՞վ պիտի հարցնէ... արդէն ինքն է ցուցակը պատրաստողը, ուզած մարդը աքսորել կու տայ, ուզածը կ'ազատէ:

– Աղէկ, բայց հինգ հարիւր ոսկին ալ քիչ մը շատ է:

– Ատիկա ձեր գիտնալիք բանն է:

– Եթէ առաջուան շահերը ըլլային, աղէկ, բայց հիմա ոչ թէ շահ չմնաց, այլ վնաս կ'ընենք կոր:

– Ես ձեր կարողութիւնը չեմ գիտեր, հետեւաբար ձեզի կը թողում, ձեր ուզածին պէս ըրէ՛ք:

– 250 ոսկիով կարելի չէ՞ խնդիրը կարգադրել:

– Անկարելի է... արդէն 500 ոսկին նուազագոյն գումարն է, դեռ երէկ յոյն վաճառական մը ազատելու համար 800 ոսկի առաւ, ան ալ նազով:

– Ըսել է՝ յոյն վաճառականներն ալ կը ձերբակալեն կոր...

– Այս անգամ խնդիրը հայկական չէ, այլ միջազգային... բոլոր այն վաճառականները, որոնք երկաթուղիով ապրանք բերել կու տան, վտանգի մէջ են այս միջոցիս:

(Շար. 303)

Տապաղեան եւ Մուրատեան ընտանիք-
ները
ցաւով կը ծանուցանեն

ՎԱՐԴԻԹԵՐ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 13-ին, 98 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 18, ժամը 15-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տապաղեան եւ Մուրատեան ընտանիքներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Նիքոլ Եսայեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր՝ ընկերուհի Տիգրանուհի Յովսէփեանի մահուան առթիւ եւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Շաքէ Պէնկեան 30 Եւրօ, Անահիտ Դարբինեան 30 Եւրօ:

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարի-Թէրէզ Իշխանեանին եւ Թագուհի Մարտիկեանին ու ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր՝ ընկերուհի Ժընըվիեւ Տօնիկեանի մահուան առթիւ:

Appel aux bénévoles !

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps

Dates et horaires du PHONETHON 2002
du Jeudi 14 novembre à 18 heures
au Dimanche 17 novembre à 20 heures
Pour participer, s'adresser à :
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տոքթ. եւ Տիկին Բարսեղ Խրիմեանէ 120 Եւրօ:

ՍԵՒՐ.– Տիկին Լուիզ Ֆօվ-Յովհաննէսեանէ 70 Եւրօ:

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.– Տիկին Սօնա Մոմճեանէ 40 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միշէլ Միհրանի յիշատակին Վիգէն, Նատին, Վանիկ եւ Լեւոն Դարբինեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 11-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11-ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

•

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES 2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'arménien :

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;
— pour adolescents, le samedi à 16h30;
— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;
— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;
— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;
— Danse arménienne le samedi à 16h30;
— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.53.34.18.18**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին բնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) Թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21-ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8-էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17

3-էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն:

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
ՏԻԿԻՆ ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ-ՊԱՆԻՔԵԱՆԻՆ
☎ 01. 48. 93. 57. 33

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

MERCREDI
18 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.515

78e ANNEE — N° 20.515

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՄԱԿ-Ի ՔՆՆԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԶՈՒՋԵՐ ՀԱՒԱՏԱԼ

ԱՄՆ-ՈՒ ՁԵՌՔԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Կ'ԵՐԹԱ՞Յ

Անակնկալը պատահեցաւ Սեպտեմբեր 16-ին, երբ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը՝ Քոֆի Անան յայտարարեց թէ նամակ մը ստացած է Իրաքի կառավարութենէն, ուր ան կը յայտնէ թէ կ'ընդունի ՄԱԿ-ի քննիչներու վերադարձը առանց որեւէ նախապայմանի: Նամակը Քոֆի Անանի յանձնած էր Իրաքի Արտաքին նախարարը՝ Նաժի Սապրի: Քոֆի Անան աւելցուցած է.– «Իրաքեան իշխանութիւնները ընդունած են անմիջապէս ձեռնարկել խօսակցութիւններու, գործնական կարգադրութիւններուն համար, որպէսզի քննիչները վերադառնան եւ վերսկսին իրենց աշխատանքը»: Երկուշաբթի (Սեպտ. 16) ամբողջ օրը կը սպասուէր Իրաքի հակազդեցութեան, կ'ըսուէր թէ Պաղտատ «կարեւոր յայտարարութիւն մը» պիտի ընէ: Ս. Հիւսէյն ժողով մը գումարած էր օրուան հարցերը քննելու համար: Իրաքի այս նոր դիրքը կը զուգադիպի Ֆրանսացի երեք երեսփոխաններու Պաղտատ այցելութեան: Ծանօթ է որ այս «ինքնագլուխ» այցելութիւնը մեծ աղմուկ հանեց Փարիզ, ուր թէ՛ Ելիզէ, թէ՛ Արտաքին նախարարութիւնը չծածկեցին իրենց բուռն դժգոհութիւնը: Երեք երեսփոխաններէն մէկը՝ Թ. Մարիանի յայտնեց թէ մեկնելէ առաջ լուր տուած էին Արտաքին նախարարութեան, հաստատեց թէ նախաձեռնութիւնը անձնական է, եւ թէ զինուորական գործողութեան մը առաջքն առնելու միակ միջոցը քննիչներու վերադարձն է: Լրագրողներ ընկերացած են պատուիրակութեան եւ Ֆիկառոյի Թրղթակիցը կ'արձագանգէ ոմանց յայտարարութեանց: Տիտիէ Ժիւլիա կը բացադանչէ՝ «Ա՞յս է որ վախ կը պատճառէ Ամերիկայի» ցոյց տալով Ֆալիւժա 2 կայքի փոշոտ, ժանգոտած խողովակները:

Հակառակ Փարիզ բարձրացած աղմուկին, անհաւանական չի նկատուիր որ, ֆրանսական այս պատուիրակութիւնը (երեք երեսփոխաններն ալ նախագահական մեծամասնութեան կը պատկանին) դեր մը խաղացած ըլլայ այս նոր կացութեան մէջ: Մնաց որ, ինչպէս Մարիանի դիտել տուաւ, միայն ֆրանսացի երեսփոխաններ չեն գացած Պաղտատ, հոն են նաեւ իտալացի, ամերիկացի, բրիտանացի եւ այլ խորհրդարանականներ: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը Փարիզ վերադարձաւ Սեպտ. 17-ի իրիկունը:

Ուաշինկթընի հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է: ԱՄՆ-ու համար «աղէտալիութիւն մըն է որ պիտի ձախողի», աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել թէ «պէտք է ձախողի», հակառակ պարագային Ուաշինկթընի ձեռքէն կ'երթայ Պուշի այնքան ցանկացած պատերազմը: Ֆրանսայի համար հարկ է նեղը դնել Ս. Հիւսէյնը եւ անմիջապէս գործադրել իր առաջարկը: Այս է զոր յայտարարած է Տ. ար Վիլփէն Նիւ-Եորքի մէջ, մինչ Մեծն-Բրիտանիա խոհեմութիւն կը քարոզէ: Կը մնայ սպասել եւ տեսնել: Իրաքի փոխ-վարչապետը՝ Թարէք Ազիզ յայտարարած է Սեպտ. 17-ին, թէ Իրաք Միացեալ-Նահանգներու ձեռքէն առաւ պատերազմի մը պատրուակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ Եւրոպական Միութեան Դեկտեմբերի Գոփընհակընի վեհաժողովին որպէս պատրաստութիւն, Պրիւսէլի վրայ ճնշում կը բանեցնեն որպէսզի Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու որոշ թուական մը տրուի: Յունաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Ե. Փափանտրէու եւս ճնշումներու թիրախ եղած է երբ Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում ունեցած է ամերիկացի իր պաշտօնակից՝ Գ. Փաուըլի ու օգնականին հետ. անոնք ալ չեշտած են թէ Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին կողմէ Թուրքիոյ մասին Հոկտեմբերին հրապարակուելիք տեղեկագիրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ իրենց համար:

ԲԱՔՈՒ – ՃԷՅՀԱՆ նաւթատարին շինութիւնը կը սկսի Սեպտեմբեր 18-ին, ան թոյլ պիտի տայ որ Ազրպէյճանի քարիւղը Թուրքիա փոխադրուի: Արարողութեան ներկայ կ'ըլլայ ԱՄՆ-ու ուժանիւթի նախարարը՝ Սփէնսըր Ապրահամ:

ՌՈՒՍԵՐՆ ՈՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ձեռք ձեռքի տուած գործողութիւն մը կը մղեն Չէչէններու դէմ Վրաստանի մէջ: Նախագահ Շեւարնաձէ յայտարարած է.– «Ռուս յատուկ սպասարկութեանց ներկայացուցիչներ կան Պանկիսիի կիրճին մէջ: Կան նաեւ ամերիկացի ներկայացուցիչներ, որոնք կը գործակցին մեզի հետ»: Օգոստոս 25-ի Մոսկուայի սպառնալիքէն ետք, վրացական ուժերը լայնածաւալ գործողութեան մը ձեռնարկած են ձեռք առնելու համար Չէչէնիոյ լեռնային սահմանային այդ շրջանը, ուր բազմաթիւ գաղթականներ կան: Շուրջ հարիւր ամերիկացի զինուորականներ ալ կան Վրաստան, մարզելու համար վրացական բանակը, ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արդարադատութիւնը Սեպտեմբեր 16-ին արգիլած է Թայիփ Էրտողանի (իսլամամէտ ղեկավար) թեկնածութիւնը դատական իր անցեալին պատճառով, մինչ իր կուսակցութիւնը (Արդարութեան եւ Զարգացման) հարցախոյզերու գլուխը կը հասնի: Էրտողան, հաւանաբար, վերաքննութեան դիմէ ընտրական Բարձրագոյն Խորհուրդին մօտ:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն արդիւնքները պարտութեան, յաղթանակը ձգելով նախկին համայնավարներուն: Մակեդոնիոյ անկախ հանրապետութիւնը ծնած էր Եուկոսլաւիոյ քայքայումէն եւ առաջին ընտրութիւններն էին 2001 Օգոստոսին ստորագրուած Օհրիտի համաձայնագրէն ի վեր, որ վերջ կը դնէր ալպանական կեռիլլային եւ կառավարական ուժերու հակամարտութեան: Պաշտօնական արդիւնքները պիտի հռչակուէին միայն Սեպտ. 18-ին, բայց արդէն իսկ իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբման կողմէ վարչապետը խոստովանեցաւ իր պարտութիւնը:

ԳՐՈԶՆԻԻ հանրակառքի մը վրայ նետուած պայթուցիկէ մը 11 հոգի մեռած է, 30 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՔԱՐԱՇԻ ձերբակալուած Ալ-Քաիտայի մէկ պատասխանատուն՝ Ռամզի ալ-Շայպա Ամերիկացիներուն յանձնուեցաւ Փաքիստանի իշխանութիւններուն կողմէ:

ԼԻՈՆԻ Արքեպիսկոպոս նշանակուած (Յուլիս 16) Գերպ. Ֆիլիփ Պարպարէն, իր պաշտօնը ստանձնած է պաշտօնապէս Սեպտ. 14-ին, պատարագի մը ընթացքին, որուն ներկայ եղած է Ներքին (նա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Սեպտ. 15-ին ելոյթ ունեցած է ՄԱԿ-ի 57-րդ ընդհ. ժողովին: Անդրադարձած է ցեղասպանութեան նիւթին, աղքատութեան դէմ տարուած պայքարին, երախաներու իրաւունքներու պաշտպանութեան, կայուն զարգացման խնդիրներուն ուղղութեամբ տարուած ջանքերուն, նախարարը ծանրացած է նաեւ Ղարաբաղի նիւթին վրայ:

Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան, նախարարը ըսած է թէ Հայաստանի կառավարութեան համար առաջնահերթ խնդիր է ցեղասպանութիւնները կանխելու համար տարուած պայքարը: Օգտագործելով նման լսարանի մը առջեւ ելոյթ ունենալու առիթը, ան յիշեցուցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի երկու տարի առաջ նոյն ամպիոնէն նոյն իմաստով ըրած յայտարարութիւնը, ըսելով որ Հայաստան կ'ողջունէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ ու այլ ցեղասպանութիւններ կանխելու նպատակով տարուած աշխատանքը: Երախտապարտ է անոնց որոնք ճանչցած են 1915-ը եւ կանխարգիլելու գործընթացը յառաջ կը տանին:

Անցնելով Ղարաբաղի նիւթին, Վ. Օսկանեան ըսած է թէ չի հասկնար թէ ինչո՛ւ միջազգային հանրութիւնը յաճախ կ'ողջունէ միջազգային իրաւական տեսանկիւնէն տակաւին անորոշ կարգավիճակի տէր շրջաններ եւ նոյն մօտեցումը կը մերժէ Ղարաբաղի պարագային:

Պատասխանելով Ազրպէյճանի իր պաշտօնակիցին անհիմն մեղադրանքներուն, Վ. Օսկանեան նշած է թէ Բաքու կրնայ շարունակել իր պատրանքները եւ յուսալ որ երկար ատենէ ի վեր փոխուած պատմական, քաղաքական, ռազմական կացութիւնը նախկին վիճակին կը վերադառնայ, կամ կը մնայ խաղաղութեան ջանքերուն: Ինչ որ ալ ըլլայ մօտեցումը, փաստացի իրականութիւն է թէ «Ղարաբաղի մարդիկ, կանայք ու երեխաները նուաճել են իրենց պատմական հողերի վրայ խաղաղ ապրելու իրաւունքը» ըսած է նախարարը:

Նոյն նստաշրջանին ընթացքին ան հանդիպումներ ունեցած է Իրանի, Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Իսրայէլի պաշտօնակիցներուն եւ հրէական յանձնաժողովի անդամներուն հետ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԸ

Երկօրեայ պաշտօնական այցով մը Սեպտեմբեր 16-ին Երեւան գացած է Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Դաւիթ Թեւզաձէ: Այցին նպատակը քննարկումներէ ետք որոշել է ռազմական ոլորտի հայեւվրացական գործակցութեան գլխաւոր ուղղութիւնները: Պատասխանելով հարցումներու, ռուսական 62-րդ զօրակայանին Վրաստանէն դուրս հանուելու խնդրին մասին, ըսած է թէ ներկայիս ռուսական կողմին հետ կը յստակեցուի այդ գործողութեան ժամանակը: Նոյն ատեն կը մշակուի Ջաւախքի ընկերատնտեսական զարգացման ծրագիրը, որպէսզի կայանին մեկնումը չազդէ տեղացի բնակչութեան աշխատանքի կեանքին վրայ: Վրացի նախարարը չեշտած է թէ իր այցը որոշուած էր վեց ամիս առաջ ու ան կապ չունի ռուսեւվրացական յարաբերութիւններու ներկայի լարուած վիճակին հետ:

Դ. Թեւզաձէի այցի ծրագիրը կը նախատեսէր հանդիպումներ՝ Գարեգին Բ.ի, նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ ԳԱՆՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 15, Կիրակի առաւօտ Գաննի Վէրտէօն հրապարակին վրայ բացումը կատարուեցաւ Հայերու ցեղասպանութեան յուշաքարի մը. ան կը կրէ հետեւեալ արձանագրութիւնը. «1915-ին Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութեան գործած ցեղասպանութեան զոհ մէկ ու կէս միլիոն Հայերու յիշատակին»: Յուշաքարը առաջինն է Ալփ-Մարիթիմ շրջանին մէջ:

Բացումին ներկայ էին Հայաստանի Փարիզի ու Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանները՝ Է. Նալպանտեան եւ Հ. Գիւնի, Գաննի երեսփոխան-քաղաքապետը Պ. Պրոշան, երեսփոխաններ, խորհրդականներ, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Յուշաքարին օրհնութեան արարողութիւնը կատարեցին Նարեկ Եպիսկ. Շաքարեան եւ շրջանի եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները: Ներկաները խորապէս տպաւորեց Նիսի երաժշտանոցի աշակերտուհի Անոյշ Մարտիրոսեանի մեկնաբանած հայկական երգերու փունջը: Ելոյթ ունեցողները չեշտեցին յիշողութեան պարտականութիւնը, մոռացումին դէմ պայքարի պարտքը: Իսկ Գաննի ու շրջակայի հայկական միութեան ու Գոթ տ'Ազիւրի հայկ. համայնքի խորհուրդին նախագահ Գ. Գայաճանեան ըսաւ թէ յուշաքարին բացումի թուականը անմոռանալի պիտի ըլլայ շրջանի Հայերուն համար:

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐԸ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽ

Սեպտեմբեր 14ին, Կուբանի Սլավեանսկ քաղաքի հայութեան դէմ նոր արարքներ տեղի ունեցած են, երբ 300 հոգինոց բազմութիւն մը անցած է Հայերու խանութներ, սրճարաններ պտնուող փողոցներէ ու քարկոծած զանոնք, խոշտանգած հանդիպած Հայերը: Տեղացի Հայերը պահպանութեան տակ առած են նորաբաց եկեղեցին որ չէ վնասուած: «Երկրամաս» հայկական թերթին տեղեկութեան համաձայն, կան վիրաւորներ: Նոյն աղբիւրը տեղեկացուցած է թէ քաղաքային զօրքերը նոյն օրը անորոշ պատճառներով զրկուած էին Անապա քաղաքը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԼԵՒՈՆ ԱՐՕՆԵԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Այրերու բարձրագոյն խումբին Հայաստանի ախոյեանութիւնը 6 կէտով նուաճած է Լեւոն Արօնեան: Նոյնքան կէտ ունեցած են Գաբրիէլ Սարգսեան, Արտաշէս Մինասեան եւ Աշոտ Անաստասեան, սակայն ախոյեանութեան արժանացած է Լ. Արօնեան, լրացուցիչ չափանիշներով: Չորրորդ հանդիսացած է պատանի Տիգրան Պետրոսեան, շահելով 4,5 կէտ եւ լրացնելով միջազգային վարպետի չափանիշը:

Լ. Արօնեան արագ ճատրակի 9 խաղերէն ալ 8 կէտ շահած ու այդ մարզին ալ ախոյեան հռչակուած է:

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՏԵՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ

Վերջին շրջանին հայկական ու նաեւ միջազգային լրատուամիջոցներ արձագանգ կ'ըլլան հակահայ արարքներու որոնք տեղի կ'ունենան Ռուսաստանի հայաշատ վայրերուն մէջ: Այդ լուրերը նախ կը մտահոգեն, քանի որ արդէն սպանութիւններու հայ զոհեր ալ արձանագրուեցան. ապա կը մղեն պատճառներ ու ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, դարմանի, կամ արգելքի ճարեր մտածելու:

Ռուսաստան յատկապէս խորհրդային տասնամեակներէն ստանձնած մեծ եղբօր դերով, նաեւ տնտեսական կարողականութեամբ, այսօր եւս ապաստանի գլխաւոր հասցէ դարձած է նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններու ճարահատ զանգուածներուն համար: Եթէ մարդ անդրադառնայ որ տասնամեակի մը ընթացքին մինչեւ երեք միլիոնի թիւ կը տրուի հոն ապրող հայութեան համար, դժուար չէ պատկերացնել մնացածը: Հայաստանեան մամուլը յաճախ կ'արձագանգէ երեւոյթին, լուրեր տալով հայութեան բեկորներէ որոնց կարելի է հանդիպիլ ընդարձակ երկրին ամէնէն անհաւանական նկատուած անկիւններուն մէջ:

Երեւոյթին գլխաւոր ազդակը տնտեսականն է անշուշտ: Սակայն, կը բաւէ Երեւանի, կամ այլ քաղաքի մը մէջ քանի մը տուն մտնել-ելլել, տեղեկանալու համար թէ որքա՛ն խոր է ընկերային, ընտանեկան ողբերգութիւններու մարզը, կապուած այդ նոյն երեւոյթին: Ու ատոր վրայ սկսած են աւելնալ Հայը թիրախ առնող թշնամական արարքները: Հայը որպէս օտար տարր որ գացած է տեղացիին հացը խլելու, անոր հանդիստը խռովելու. իր ճարպիկութեամբ, անօրինութեամբ, ճարահատի անզօրութեամբ, եւլն.:

Պէտք է ըսել որ «հակա» արարքներու որպէս թիրախ, Մոսկուայի, կամ Սիպիրիոյ Հայը «առանձնաշնորհեալ» մը չէ. նոյն վերաբերումէն իրենց բաժինը կ'առնեն միւս կովկասցիներն ալ: Արդէն տարածքաշրջանային պատկանելիութիւնը Ռուսին համար վերածուած է անարգանքի գերագոյն արտայայտութեան:

Միւս կողմէ, դժուար է տգեղ պատահարներու ամբողջ պատասխանատուութիւնը բեռցնել մէկ, կամ միւս կողմին: Մեր իրականութիւնը թիւի, վիճակագրութեան նման չօշափելի բաներ սիրողներէն չէ, բայց երբ քանիցս մատնանշուած է Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ Հայաստանցի բանտարկեալներուն հազարներով տրուած թիւերը, անկարելի չէ Ռուսաստանի կացութիւնն ալ երեւակայել:

Երեւանի «Օրրան» օրաթերթը որ վերջերս սկսած է լոյս տեսնել, Օգոստոս 30-ի թիւով փոքր հարցախոյզ մը ունի Ռուսաստանի հակահայ արարքներուն մասին: Հարցումը այն է թէ ատոնք կասեցնելու համար ի՞նչ պէտք է ընեն Հայաստանի իշխանութիւնները: Տեղ տրուած է 12 պատասխանի: Պատասխանողները տարաբնոյթ անձեր են. մտաւորական, գործադուրկ, ուսուցչուհի, հաշուապահ, գրող, համայնավար, եւլն.:

Անոնց մեծամասնութիւնը կատարուածին մէջ կարեւոր դեր կը վերագրէ Հայաստանի իշխանութիւններուն: Կասեցնելու գործին համար, նոյնպէս: Երկրորդ խումբ մը Ռուսաստանի Հայերուն կը վերագրէ պատճառի դերը, ոչ անպայման ժխտական մատնանշումով: Մէկն ալ ուղղակի կը մեղադրէ Ռուսերը:

Երեւոյթը Հայաստանի իշխանութիւններուն կապողները քննադատական չեշտ մըն ալ ունին անպայման: Կը պահանջեն որ Հայաստանի ղեկավարները այդ մասին յրջօրէն խօսին Ռուսաստանի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ: Կը քննադատեն անոնց անզօրութիւնը, արտագաղթը ներգաղթի վերածելու անկարողութիւնը: Այսօր, կ'ըսեն, վերջացած է այն վիճակը ուր Ռուսաստանի հովանաւորութեամբ կը յառաջդիմէր Հայաստան: Վերջին տարիներու քաղաքականութիւնը Հայաստանը տարաւ այլ ուղղութեամբ, այնպէս որ բնական է Ռուսաստանէն լաւ բան չըյուսալ: Մանաւանդ որ Հայաստանի ղեկավարները իրենց «իշխելու ժամանակը երկարաձգելով զբաղուած են, ուրիշ բանի ժամանակ չունեն»:

Հետաքրքական է որ այս խումբին մէջ կան կացութեան վատթարացում նախատեսողներ ալ. «Չէ՞ որ Ռուսաստանն էլ ունի աշխատանքի ու աշխատատեղերի, հացի եւ այլ խնդիրներ»: Ուրիշ մըն ալ կ'աւելցնէ. «Մեզքը մեզ չեղողների վիզը»: Կայ մէկն ալ որ հակահայ արարքներու ետին կը տեսնէ նաեւ ուրիշ ուժեր, ըսելով. «Այնտեղ միայն ռուսական շահերը չեն, այնտեղ նաեւ ամերիկեան, հրէական շահեր են»:

Անոնք որոնք կը մեղադրեն Ռուսաստանի Հայերը, անպայման ժխտական մօտեցում չունին: Այլ խօսքով՝ հոն ապրող Հայը թէ՛ առաւելութեամբ, թէ՛ թերութիւններով պատճառ է հալածանքի: Հայերը Ռուսաստանի մէջ երկրորդ տեսակի մարդ են. երբ տանտէրներէն աւելի յաջողութիւն կ'արձանագրեն եւ անոնցմէ կտոր մը հաց աւելի կ'ուտեն, ձախողածներու գայրոյթը իրենց վրայ կը հրաւիրեն: Արդէն, առաջին անգամը չէ որ Հայը քաւութեան նոխազի դերին մէջ կը գտնէ ինքզինքը, բայց նորէն ալ պատճառ կը փնտռէ:

Ռուսաստանի մէջ հալածանքի ենթակայ Հայերը ատոր գլխաւոր պատճառ նկատողները անյաջող Ռուսերու չարութիւնը հրահրելով կ'ամբաստանուին: Մէկը նոյնիսկ արդար կը գտնէ այդ հալածանքը, քանի որ Հայերը «իրենց կարգին պահել չգիտեն»: Այս խ մբակին մէջ կայ Ռուսաստան մեկնումն ալ դատապարտողը, որ կ'ըսէ. «Վերջապէս, ամէն մարդ թող իր տանն ապրի»: Այս առումով Հայաստանի անկատարութեան ակնարկութիւն մըն ալ ունի նախկին Մոսկուաբնակ մը. «Մարդ ուղղակի պէտք է հնարաւորութիւն ունենայ ապրելու եւ գործելու իր հայրենիքում»:

Տասներկու պատասխաններու եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Ռուսաստանի հակահայ արարքները գրեթէ անխուսափելի են, երբեմն նոյնինքն Հայերու վարքին պատճառով: Կացութեան բարելաւման գործը Հայաստանի իշխանութիւններէն սպասելու մեծ համեմատութիւնը ցոյց կու տայ որ պատասխանողները անհատական ջանքերէ յոյս չունին ու միայն պետական մակարդակի միջամտութենէ մը դրական արդիւնք կ'ակնկալեն: Սակայն, այդ խումբին ալ ծանր մատնանշումները նոյն իշխանութեան հասցէին, այդ դուռն ալ կը փակէ գործնապէս:

Թերեւս, հոս եւս ժամանակը պիտի կարենայ հարթել խնդիրը: Կամ նշուած բնոյթի արարքները Հայերու պիտի թելադրեն վերադարձի մասին մտածել, կամ անհաբեկչութեան թիրախ Հայերը պիտի ընտրեն խոհեմութեան ճամբան ու սորվին խուսափիլ թշնամական զգացումներ հրահրելէ: Կայ անշուշտ, այդ մարզին մէջ ալ կազմակերպուելու, հակահարուածի պատրաստ գտնուելու այլընտրանքը: Ատիկա հաւանօրէն առաջին երկու կարելիութիւնը մերժողներու նախընտրութիւնն է: Բայց կարելի՞ է ամբողջ մայրաքաղաքի մը տարածքով երկրին մէջ ցրուած երկո՞ւ, երե՞ք միլիոննոց զանգուած մը այդ հովանաւորութեան տակ առնել:

Իսկապէս բարդ հարց մըն է այս մէկը. նախ այդ զանգուածին ամէն մէկ անդամին, ապա նաեւ Հայաստանի իշխանութիւններուն համար որոնց Մոսկուայի հետ յարաբերութիւններուն մէջ փուշի մը կրնայ վերածուիլ ան: Եւ վերջապէս տխուր է մտածել որ կրկնութիւններու շարան պատմութիւնը մեր քայլերուն կը փաթթուի միշտ ժխտական թելերով. աղջի օր Օսմանեան կայսրութեան հպատակ, երէկ սրեւմուտք ապաստանած Հայուն ճակատագիրը այսօր բաժին կ'ըլլայ Ռուսաստան արտագաղթածներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

— • —

ԱՍԱՆԿ ԲԱՆԵ՜Ր, ԻՆՉՊԻՍԻ ԲԱՆԵ՜Ր...

— • —

Բաւական երկար ժամանակէ ի վեր չէինք տեսած զիրար եւ երբ նստանք իրարու դիմաց, պահ մը նայեցանք իրարու աչքերուն մէջ, ժպտեցանք գոհունակութեամբ, յետոյ զգացինք որ պատմելու շատ բան ունինք իրարու:

Հարցուցի իր ընտանիքին մասին: Գոհունակ ժպիտը դէմքին վրայ՝ անմիջապէս տուաւ ուրախ լուրեր: Կինը լաւ էր: Փոքր մանչը դպրոցը յաջողութեամբ աւարտած էր եւ հիմա կը պատրաստուէր համալսարան մտնելու: Մեծ մանչը փայլուն նիշերով աւարտած էր տնտեսական ֆաքիւլթէն եւ հիմա շատ լաւ գործ մը գտած էր: Ինք ալ լաւ էր, կ'աշխատէր, բայց քիչ մը դանդաղեցուցած էր իր աշխատանքի կշռոյթը:

Այս բոլորը պատմելէ վերջ նայեցաւ աչքերուս մէջ եւ եզրակացուց.

– Ասանկ բաներ:

Ցետոյ հարցուց թէ ես ի՞նչպէս էի:

Ես ալ լաւ էի, փառք Աստուծոյ: Գանգատ չունէի, թէեւ աշխատանքս բաւական ծանր էր: Կը շարունակէի ամէն առտու արթննալ ժամը վեցին եւ եօթնէն սկսեալ մտնել աշխատանքի մթնոլորտին մէջ: Վերջերս քանի մը իրերայաջորդ ճամբորդութիւններէս գոհ մնացած էի եւ վերադարձած էի լաւ տպաւորութիւններով: Թէեւ գործիս մէջ դժուարութիւններ ունէի, բայց կը յուսայի որ անոնք պիտի լուծուէին: Ընտանիքի անդամներս ալ, փառք Տիրոջ, լաւ էին:

Ժպտեցայ աչքերուն մէջ նայելով եւ ես ալ ըսի նոյնը.

– Ասանկ բաներ

Դեռ երկու օր առաջ մեր եկեղեցիներէն մէկուն շրջանակէն չքաւոր կին մը ղրկած էին ինծի: Ղրկելէ առաջ խնդրած էին որ քիչ մը հետաքրքրուէի այդ տարաբախտ կնոջ հարցերով եւ եթէ կրնայի, թերթին միջոցաւ բաներ մը ընէի անոր օգնելու համար: Կինը դիմացս նստաւ ու սկսաւ պատմել իր ողբականը: Ամուսինը կորսնցուցած էր մէկ տարի առաջ: Երկու անչափահաս զաւակներով մնացած էր մէջտեղը: Տան մէջ աշխատանք մը գտած էր եւ սկսած էր աշխատիլ: Զաւակները տեղ մը կը յանձնէր ու աշխատանքի կ'երթար: Երկու ամիս ծանր աշխատցնելէ վերջ զինքը ճամբեցին առանց անոր տասնոց մը տալու: Պաղատեցաւ, լացաւ, պոռաց կանչեց, բայց չկրցաւ իր իրաւունքը ստանալ: Այդ միջոցին փոքրիկ տղան ծանրապէս հիւանդացաւ: Զայն հիւանդանոց տարաւ եւ ըսին որ խնամքի կը կարօտի: Եկեղեցին օգնեց, տղան հիւանդանոց դրուեցաւ: Բայց ինք անգործ էր: Մեծ տղան ալ փափուկ առողջութիւն ունէր, ուստի կը վախնար որ ան ալ հիւանդանար: Եւ այս բոլորէն վերջ զինքը հիմա տունէն նետել կ'ուզեն: Վաղը առանց տանիքի պիտի մընայ....:

Թշուառ կինը այս բոլորը պատմեց մէկ շունչով, յետոյ նայեցաւ աչքերուս մէջ:

– Ասանկ բաներ, սիրելի պարոն, ըսաւ երկար շունչ մը քաշելով:

Իրենց մէջ որքան շատ բան կը պարունակէին սա երկու բառերը երբ այսպէս քով քովի կու գային.

– Ասանկ բաներ:

Անոնք կը պարունակէին ըսուածներէն ու պատմուածներէն զատ տակաւին ինչե՛ր ու ինչե՛ր որոնք չէին ըսուած ու չէին պատմուած: Կարգը անոնց չէր եկած եւ պիտի չգար: Միայն թէ սա «ասանկ բաներ» բառերը արդէն կը թելադրէին այն գաղափարը թէ տակաւին շատ բաներ կային, որոնք այլեւս մանրամասնութիւն կրնային նկատուիլ: Այդ երկու բառերը անորոշ բովանդակութեամբ մը կը խտացնէին տակաւին չպատմուած ինչեր ու ինչեր, որոնցմով կը լեցուի մարդու մը կեանքը եւ որոնք քով քովի գալով կրնան վէպի մը նմանիլ: Ասանկ բաներ: Այսինքն վերը պատմուածներուն նման բաներ: Ո՛չ թէ տարբեր տեսակէ բաներ: Այսինքն եթէ լաւ բաներ պատմըւեցան, լաւ բաներ են նաեւ այն միւսները որոնք չպատմուեցան: Անոնց մէջ ալ չկան դէշ կամ ցաւատանջ պատահարներ, պատմուելու արժանի տխուր բաներ: Իսկ եթէ դժբախտ դէպքեր պատմըւեցան, եթէ թշուառութեան ու չքաւորութեան պարագաներ չարայարուեցան, այդ միւս չպատմուածներն ալ տարբեր չեն, անոնց մէջ չկայ գոնէ մէկ հատ լաւ լուր որ քիչ մը ուրախութիւն պատճառէր: Ասանկ բաներ: Ասանկ ինչեր ու ինչեր:

Մարդոց կեանքը «ասանկ բաներ»ով լեցուն են, գիտենք: Շատ տարիներ առաջ Ֆրանսայէն կնոջս զարմուհին եկած էր: Մեր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէինք զինքը: Հայերէնը շատ տկար էր եւ հազարումէկ դժուարութեամբ կը խօսէր: Բառերը կը փընտռէր, երբեմն ֆրանսերէնները կը գործածէր, տասը բառով ըսուելիք բանը կը ջանար մէկ բառով բացատրել, վերջացնել: Քանի մը բառ գործածելէ վերջ ալ կը կենար, կը խնդար, «Ասանկ բաներ» կ'ըսէր: Մենք մնացեալը կը հասկնայինք: Այսինքն մնացեալը կ'ենթադրէինք: Նաեւ կը խնդայինք որ այսքան տկար հայերէն գիտնալով հանդերձ, ան լաւ սորված էր սա «Ասանկ բաներ» բառերը:

Չեմ գիտեր թէ ուեւէ գրող մտածա՞ծ է վէպ մը գրել եւ զայն կոչել «Ասանկ բաներ»: Բայց կը կարծեմ թէ վէպի մը համար այսպիսի անուն մը գործածելէ վերջ, այլեւս վէպ գրելու ալ պէտք չի մնար, որովհետեւ վէպին անունը արդէն ընթերցողին ենթադրել կու տայ ինչ որ կրնայ հետադտնուիլ վէպի մը մէջ: Որքան ալ հետաքրքրական բաներ պատմէ հեղինակը, վերջին խօսքը նոյնն է. «Ասանկ բաներ»:

Բ. Հ.

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԱՆՑԵԱԼ

ԳԱՂՏՆԻ ՆԿՈՒՂՆԵՐ ԵՒ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

ԹԷԵՒ ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԵՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԳԻՆԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ: «ՏԻ ԻՆՏԻՓԵՆՏԸՆԹ» ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԱՅՆ ԳԻՆԻՆ, ՈՐ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻՆ ՆԵՐՇՆՉՈՒՄԻ ԱՂԲԻՒՐՆ ԷՐ

Պերսեպոլիսի հրաշալի աւերակներէն քիչ մը հեռու Շիրազը Իրանի աւանդական քաղաքներէն է: Անիկա հռչակաւոր է իր պարտէզներով եւ բանաստեղծներով, ինչպէս նաեւ հպարտ է իր մըզկիթներով: Թեհրանին բաղդատած՝ Շիրազը պահպանողական վայր մըն է, սակայն նաեւ կեդրոնն է գինեգործութեան, որ աներեւակայելի կը թուի այսօրուան Իրանի մէջ:

Ընդհանրապէս Իրանի մասին չենք մըտածեր իբրեւ գինիի սիրահարներու դրախտը: Սակայն հոն գոյութիւն ունի թէեւ թաքուն, բայց կենսունակ գինեգործութեան մշակոյթ մը: Մասնաւորաբար Շիրազի այգիներէն պատրաստուած գինին բաւական լաւ է: Այգեգործները ընդհանրապէս համեմէտ են լուռ մնալու այս մասին, որովհետեւ ոգելից ըմպելիները Իրանի մէջ խստիւ արգիլուած են 23 տարիէ ի վեր. այն օրէն, երբ հիմը դրուեցաւ աշխարհի առաջին իսլամական Հանրապետութեան: «Զերբակալութիւնը կը նշանակէր մտրակի 70 հարուած: Խըռնջոյքներու առիթով մարդիկ հերթով կը հսկէին: Անոնք քննիչներ նկատելու պարագային անմիջապէս լուացարանին մէջ կը թափէին արգիլուած խմիչքը եւ անանուխ կը ծամէին» կ'ըսէ Իրանցի մը:

Տնտեսական դժուարութիւնները, ինչպէս նաեւ նախագահ Խաթեմիի բարեկարգումներու «հովը» աւելի թոյլատու պայմաններ ստեղծած են: «Այս օրերուն, ե-

թէ դրամ ունիս, կրնաս ծեծէն խուսափիլ դրամ վճարելով. իւրաքանչիւր մարակի հարուածի գինը համազօր է երկու շիշ գինիի արժէքին, – կ'ըսէ երիտասարդ մը: – Կրնաս նոյնիսկ գումար մը վճարել, որ զօրաւոր չզարնեն»:

Սակայն, հակառակ ներկայ վարչակարգին ընդդիմութեան, գինեգործութիւնը այնքա՛ն արմատացած է իրանեան մշակոյթին մէջ, որ կարելի չէ զայն արմատախիլ ընել քանի մը տասնեակ տարի չքաջալերելով զայն: Շիրազը որակաւոր գինիի տեսակներ կ'արտադրէ հազարամեակներէ ի վեր: Ցարդ աշխարհի մէջ գինեգործութեան ամէնէն հին ապացոյցը Շիրազի մօտակայ վայրէ մը յայտնաբերուած 5500 տարուան գինիի սափորի մը մէջ պահպանուած թթու մըն է: Իսկ հին Պարսիկներուն պատմութիւնը օծուած է Շիրազի գինիներով:

Պերսեպոլիսէն յայտնաբերուած թագաւորական հնադարեան սալիկներու վրայ արձանագրութիւններ կը պատմեն Շիրազի մէջ բաժնուած այնքա՛ն մեծ քանակութեամբ գինիի մասին, որ այժմ պատմագէտներ կը կարծեն, թէ մարդիկ գինիով կը վճարուէին: Գինի կը մատուցուէր նոյնիսկ թագաւորական ձիերուն եւ երբեմն՝ ուղտերուն, անոնց օգնելու համար տաժանակիր ճամբորդութիւններու ժամանակ: Ն. Ք. 5-րդ դարուն Հերոդոտոս գրած է, թէ աքեմենեան իշխանաւորներ կարեւոր որոշումներ կը կայացնէին հարբած վիճակի մէջ: Արիստոփան գրած է, թէ անոնք ապակիէ բաժակներով գինի կը խմէին, երբ ուրիշներ կաւէ թասեր կը գործածէին:

Իսլամական գրաւումէն ետք, 9-րդ դարուն, Շիրազի որակաւոր գինին հռչակաւոր էր Միջին Արեւելքի մէջ: Իսլամութիւնը չէր խափանած գինիի արտադրութիւնը: 500 տարի ետք Ֆրանսացի եւ անգլիացի գինիի առեւտրականներ կը գնէին Շիրազի գինին: «Աշխարհի մէջ որեւէ տեղ Շիրազի գինիէն լաւ չկայ», գրած է 17-րդ դարու անգլիացի ուղեգիր Թամըս Հըրպըրթ:

Իրանի մէջ գինեգործութեան եւ իսլամութեան միջեւ կապը աւելի երկդիմի եղած է, քան՝ խնդրայարոյց: Գինին ազատ կը հոսէր 16-րդ դարու սաֆաւիտ իշխանաւորներու պալատներուն մէջ եւ կարեւոր դեր ունեցած է իսլամական խորհրդապաշտ աւանդութեան՝ սուֆականութեան զարգացումին մէջ:

«Սուֆիներուն համար գինովնալը ոգեղէն փորձառութիւն մըն էր, – կ'ըսէ իրանցի երիտասարդ մը: – Անոնք կ'ուզէին մոռնալ գիտակցական վիճակը եւ խզուիլ նիւթեղէն աշխարհէն՝ մոռնալու համար սուֆի ըլլալու դժուարութիւնները»:

Միջնադարու բանաստեղծ Հաֆէզ, որ ըսած է՝ «Դուն սիրոյ կրքոտ կարմիր գինին բերիր ինծի...», թաղուած է կեդրոնական Շիրազի մէջ: Օմար Խայեամ, որ կը մարմնաւորէ իսլամական արգելքին դէմ պայքարը, իր «Ռուպայեաթ»ին մէջ կը յայտարարէ. «Եթէ արգիլուած գինիով գինովցած եմ, թող այդպէս ըլլայ»:

«Միշտ գինի խմած ենք եւ միշտ պիտի խմենք, հակառակ զայն արգիլող ապարդիւն փորձերուն, – կ'ըսէ երիտասարդ մը: – Պարզապէս փոխուած է մեր խմելու ձեւը: Յեղափոխութենէն առաջ դուրսը կը խմէինք եւ ներսը կ'աղօթէինք: Հիմա դուրսը կ'աղօթենք եւ ներսը կը խմենք»:

Իրան կը գտնուէի շաբաթէ մը ի վեր: Բաւական պատմութիւն եւ բանաստեղծութիւն կարդացած էի ուսումնասիրութեան համար, սակայն կաթիլ մը չէի համտեսած Շիրազի հռչակաւոր գինիէն: Առաջին փնտռտուքներս գիս առաջնորդեցին տեղւոյն եկեղեցին. Իրանի քրիստոնեայ փոքրամասնութեան բոլորովին արտօնուած է գինի պատրաստել եւ խմել: Սակայն դպրապետին մատուցած գինին դառն յուսախաբութիւն մըն էր:

Վերջը լսեցի, թէ հայկական թաղամասին մէջ կարելի էր գինի գնել: Սակայն անցեալ տարուան գինին սպառած էր, իսկ նոր եղանակի գինին տակաւին պատրաստ չէր: Խաղողները տակաւին կը չորցուէին տանիքներուն վրայ: «Իրանի արեւը եւ խաղողը չորցնելու գործընթացը կը պայմանաւորեն գինիին քաղցրութիւնը», ըսաւ հրէական թաղամասին մէջ գինի պատրաստող մը: Կարելի է նշել նաեւ ջուրի պակասը եւ խաղողին մէջ խտացած շաքարը: Անոր պատրաստած գինիին համը տակաւին մտքիս մէջ է:

Ներկայ արգելքին բարիքներէն մէկը տնտեսութեան կողմէ պարտադրուած ճնշումին բացակայութիւնն է: Գինիի պատրաստութեան համար մեքենաներ կամ նոր նիւթեր չեն գործածուիր եւ գինեգործներ կը շարունակեն կիրարկել աւանդական միջոցներ: Իսկ արդիւնքը հրաշալի կրնայ ըլլալ:

Գինիի մասնագէտներ կ'ըսեն, թէ այժմ Աւստրալիացիք, Գալիֆորնիացիք եւ Հարաւային Ափրիկեցիք Շիրազի գինի կամ սիրահ կը պատրաստեն ու կը վաճառեն աշխարհի տարածքին: Շիրազէն առեւտրական մը զայրոյթով հակազդեց, երբ ըսի, թէ արեւմուտքցի մասնագէտներ այժմ կը հաւատան, որ սիրահը (ինչպէս այս գինին ծանօթ է Եւրոպայի տարածքին) կամ շիրազը (Ամերիկայի մէջ տարածուած անունը) ծնունդ առած է Ֆրանսայի մէջ, ուր հռովմէական ժամանակներէն ի վեր որակաւոր գինի կ'արտադրուի Ռոն գետի ափերուն: «Դատարկ խօսք է, – ըսաւ ան: – Ֆրանսացի մը մեր խաղողը գողցած է 5 դար առաջ»:

Իրանցիք ընդհանրապէս այսպէս կը կարծեն: Ոմանք նաեւ կ'ամբաստանեն խաչակիրները, որոնք «տոպրակներով Շիրազի խաղող տարած են իրենց հետ»: Կարգ մը Իրանցիներ նաեւ համոզուած են, թէ շէրին կու գայ ոչ թէ հարաւային Սպանիոյ Ժերէզ քաղաքէն, այլ՝ Շիրազէն: Հաւանաբար տարակարծութիւնները երբեք պիտի չփարատին, սակայն ինչ որ ալ ըլլայ ճշմարտութիւնը, կասկած չկայ, թէ Շիրազի մէջ գինի կ'արտադրուէր շատ աւելի կանուխ, քան՝ սիրահը:

Այդ գիշեր ներկայ եղայ նորահարսի մը ի պատիւ սարքուած խնջոյքի մը: Հիւրընկալը, որ ուսերը բաց շրջազգեստ մը հագած էր, իր ամուսինին հետ կարկեհանի գոյնով պաղած գինին կը լեցնէր բաժակներու մէջ: Երկուքն ալ իսլամ էին, նոյնպէս՝ հարսն ու փեսան եւ բոլոր հիւրերը:

Այս անգամ կարմիր գինին չոր էր եւ հարուստ. անմիջապէս խուժեց գլուխս, մինչեւ որ ընթրիքը գիս փրկեց խայտառակութենէ: «Մի մտահոգուիր, – կարեկցանքով յարեց տանտիրուհին: – Եղբայրներս սովորաբար կը խմեն մինչեւ գինովնան: Սակայն այս գիշեր կը փորձեն չխայտառակել նորապսակները»:

Կը մնար հռչակաւոր խաղողները տեսնել որթատունկներուն վրայ: Սակայն ուղեւորութեանս վերջին օրը տակաւին չէի տեսած որեւէ խաղող:

Մեկնումէս քանի մը ժամ առաջ ինքզինքս գտայ Շիրազի ծայրամասին, պատի մը ետին տարածուող հին պարտէզի մը առջեւ: Փայտէ դարպասը կղպուած էր, սակայն միջին տարիքի մշակ մը գիս ներս ընդունեցաւ եւ քիչ մը կասկածելէ ետք ընդունեցաւ ցոյց տալ այգին: Եւ հոն, դեղձի, սալորի եւ նուռի ծառերու ետին թաքնուած էր տարաշխարհիկ այգի մը՝ տարբեր ձեւի եւ չափի խաղողներով:

Մշակը՝ Խմիր, հոն կ'աշխատէր 7 տարեկանէն ի վեր: Անոր հայրն ու մեծհայրը հոն աշխատած էին իրմէ առաջ: Ան կը յիշէ, թէ 1970-ական տարիներու սկիզբը, մինչ շահը տակաւին կը ղեկավարէր երկիրը, Ֆրանսական պատուիրակութիւն մը եկած էր եւ «մեծ գումար վճարած էր» կարգ մը սածիլներ տանելու համար: Յեղափոխութենէն ետք այգին գրաւուած էր հարուստ հողատէրէն, որ Խմիրին համաձայն, անմիջապէս խոյս տուած էր Գալիֆորնիա՝ կարգ մը սածիլներ տանելով իրեն հետ: Ցայտնապէս այս իրադարձութիւնները տակաւին յատուկ նշանակութիւն ունէին Խմիրի համար, ինչպէս նաեւ՝ այն հին վարկածը, թէ Շիրազի գինիները շատ աւելի հին ու հռչակաւոր էին, քան՝ ֆրանսական արտադրութիւնները: «Անոնք, որոնք կ'ըսեն, թէ շիրազը կու գայ Ֆրանսայէն կամ այլ տեղէ, սուտ կը խօսին, – յայտարարեց ան վճռականօրէն: – Շիրազը միշտ եղած է գինիի քաղաքը: Պարզապէս պէտք է կարդալ մեր պատմութիւնը՝ գիտնալու համար ճշմարտութիւնը»:

Ինչ որ ալ ըլլար ճշմարտութիւնը, ուրախ էի, որ Շիրազին կը մօտենայի կասկածով, մանաւանդ՝ երբ ի վերջոյ բախտը ունեցած էի իյնալու անոր դրախտային մէկ անկիւնին մէջ, հարաւային Իրանի խորերը: Մինչեւ գիշեր արդէն սորված էի այս փոքր այգիին մէջ աճող ինը տարբեր տեսակի խաղողներուն անուններն ու առանձնայատկութիւնները: Նաեւ համտեսած էի խոշոր ու ձուաձեւ քաղցր ու կանաչ լորքուշը, որ այս անունը կը կրէր, որովհետեւ Լորս գաւառին տղամարդիկը տապալելու յատկութիւնը ունէր: Անիկա կը գործածուէր պատրաստելու համար հռչակաւոր «քաղցր գինիէն աւելի լաւ» խմիչքը: Համտեսած էի նաեւ սեւ շահանին, որ ժողովրդային մակարդակի վրայ ծանօթ էր իբրեւ «թագաւորական խաղողը»:

Լաւագոյնը այն էր, որ յայտնաբերած էի Եւրոպայի եւ Ամերիկայի զանգուածային արտադրութենէն շատ հեռու այգեգործութեան աւանդութիւն մը, եւ որ առիթ կու տար ճաշակելու այնպիսի համեր, որոնք գրեթէ չեն փոխուած դարերու ընթացքին:

Բրիտանացի գեղագէտ եւ հարբեցող Ռոպըրթ Պայրըն 1930-ական տարիներուն անցած է Շիրազէն: Իր «Տը ռոտ թու Օքսիանա» ուղեգրութեան մէջ ան կ'եզրակացնէ հետեւեալը. «Եթէ այգիները անուն ունենային եւ գինի պատրաստողները՝ խցան, տարբեր գինիները իրարմէ զատորոշելու եւ մթերելու համար, ապա Շիրազը կրնար մեծ վաճառանիշերով գինիներ արտադրել»: Սակայն ան նաեւ այն մտավախութիւնը ունէր, թէ օտարներ պիտի փորձէին փոփոխութիւններ ներմուծել՝ եւրոպական իրենց սեփական արտադրութիւններուն հետեւողութեամբ: «Կը նախընտրեմ յոռեգոյն գինին, որ ունի իր իւրայատուկ համը», գրած է ան:

Կը խմեմ այդ տողին կենացը, ինչպէս պիտի խմէին բազմաթիւ Իրանցիներ, սակայն գաղտնի: Հազարաւոր տարիներ ետք Շիրազի պատմական գինին անապակ կը մնայ եւ ոմանց կարծիքով՝ անգերազանցելի:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ԺՊԻՏ

Փողային նուագախմբի առաւօտեան փորձն է: Դիրիժորն ասում է.

– Երկրորդ տրոմբոնահարը սխալ է նուագում:

Ձայն նուագախմբից.

– Դէ, դուք նրան այդ մասին ասացէք, երբ յայտնուի:

Դիրիժորը 25 տարի շարունակ ամէն համերգից առաջ նոտակալի ետեւից մի երկտող է հանում, կարդում եւ նոր միայն սկսում համերգը:

Մի անգամ «առաջին ջութակը» որոշում է նայել, թէ ինչ է գրուած այդ երկտողում ու կարդում է. «Ջութակները ձախից են, թաւջութակները՝ աջից»:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Կ'աղաչեմ Արթի՛ն էֆէնտի, 250 ոսկիով կարգադրեցէք:

– Անկարելի է... մնա՛ք բարով, ես ստիպուած եմ երթալու, կարեւոր գործեր ունիմ...

Ոտքի կ'ելլէ:

– Ծանըմ, մի՛ փախչիք... թող 300 ոսկի ըլլայ:

– Պարապ տեղը ժամավաճառ չըլլանք, մնա՛ք բարով:

Եւ լրտեսը դէպի դուռը քայլ մը կ'առնէ:

Վաճառականը տեսնելով, որ փրկութեան միակ յոյսը անհետանալու վրայ է, ետեւէն կ'երթայ:

– Արթի՛ն էֆէնտի, եկէ՛ք գործը լմնցնենք:

– Հինգ հարիւրէն պակասով չըլլար:

– Թող քու ըսածդ ըլլայ... միայն թէ ինչ ապահովութիւն պիտի ունենամ, որ ալ ասկէ ետքը գիս պիտի չհալածեն կրկին:

– Դուն անհոգ եղիր, քեզի պատուոյ խօսք կու տամ, որ քեզ հանգիստ կը թողուն:

– Բայց կրնայ պատահիլ, որ քանի մը ամիս ետքը նոր դէպք մը տեղի ունենայ, եւ այս առթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուին, ու գիս ալ բռնեն, տանին:

– Ես կը խոստանամ այս անգամուան փորձանքէն ազատել ձեզ, բայց աւելի բան չեմ կրնար խոստանալ:

Վաճառականը ստիպուած վճարեց 500 ոսկին, ու լրտեսը դրամները գրպանելով՝ հեռացաւ եւ ուղղակի գնաց գարեջրատուն մը, ուր բարեկամ մը իրեն կը սպասէր:

Այս բարեկամը Թուրք լրտես մըն էր:

Արթին խնդոյն օղի եւ կարգ մը սուղ ազանդերներ ապսպրեց:

– Կ'երեւի, որ դարձեալ մէկը գտեր զարկեր, – ըսաւ Թուրքը խնդալով:

– Բարեկամէ մը քանի մը ոսկի առնելիք ունէի, ալ յոյս կտրած էի, երբ քիչ մը առաջ դէմս ելաւ ու հանեց, պարտքը վճարեց, կորսուած դրամ մըն էր ինծի համար, հետեւաբար կրնանք ուտել:

– Քանի՞ ոսկի էր:

– Ութ, – պատասխանեց Արթին:

– Ուրեմն լաւ քէյֆ մը կրնանք ընել:

– Ինչո՞ւ չէ, այսօր գործ չունիմ, հրաման առած եմ, մինչեւ վաղը առտու ազատ եմ:

– Ես ալ նմանապէս, – պատասխանեց Թուրքը:

Երկու լրտեսներուն խրախճանքը բաւական տեւեց:

Արթին սկսած էր գինովնալ եւ ըստ իր սովորութեան կը շաղակրատէր:

– Ահա՛ մեր Ազիզ էֆէնտին, – ըսաւ Թուրքը՝ Արթինին ցոյց տալով գարեջրատունէն ներս մտնող անձ մը:

Արդարեւ, նորեկը Տավուտի ընկերը, գործակիցն էր:

– Անպատճառ մեզի կը փնտռէ, – ըսաւ Արթին:

– Ի՞նչ պիտի ընէ մեզի:

– Ո՜վ գիտէ, թերեւս անակնկալ բան մը պատահեցաւ:

Ազիզ արդէն զիրենք տեսած էր եւ մօտեցաւ քովերնին:

– Այս ի՞նչ բարեբախտութիւն, – գոչեց, – ես ալ Արթին էֆէնտին կը փնտռէի, գիտէի, որ ընդհանրապէս այս գարեջրատունը կու գաք, մէյ մը նայիմ՝ ըսի, թէեւ շատ յոյս չունէի ձեզ այստեղ գտնելու:

– Ինչո՞ւ գիս կը փնտռէիք:

– Հոս մօտերը, գինետան մը մէջ, երկու երիտասարդներ նստած են, որոնց մէկը, կարծեմ, մեր փնտռած Սերգիսն է:

– Ինչէ՞ն այդ ենթադրութիւնը կ'ընես:

– Դիպուածով հոն մտայ, ոտքի վրայ քոնեակ մը խմելու եւ լսեցի, որ իր ընկերը «Սերգիս» անունը կու տար իրեն:

– Սերգիս Հայերուն մէջ շատ սովորական անուն մըն է, – դիտել տուաւ Արթին:

– Ես ալ գիտեմ այնպէս ըլլալը, բայց այդ երկու անձերը այնպիսի խօսքեր կը խօսէին, որոնք կասկած տուին ինծի:

– Ի՞նչ կը խօսէին, – հարցուց Արթին:

– Ինծի այնպէս թուեցաւ, որ ձերբակալուած դաւադիրներուն վրայ կը խօսէին:

– Վստա՞հ ես ատոր:

– Այո՛, ասկէ զատ Տիվարցի անունն ալ լսեցի եւ յետոյ՝ սպառնալիքներ ոստիկանութեան հասցէին:

– Այդ պարագային՝ ինչո՞ւ անմիջապէս զիրենք ձերբակալել չտուիր:

– Երբոր ուզենք՝ կրնանք ձերբակալել:

– Ինչպէ՞ս:

– Երկու հոգի սպասցուցած եմ գինետան առջեւ. եթէ դուրս ելլեն, իսկոյն պիտի բռնեն իրենց օձիքէն: Բայց նախ ապահով ըլլալ կ'ուզեմ, որ իրենցմէ մէկը մեր փնտռած Սերգիսն է, եւ ատոր համար ուզեցի քեզ գտնել. դուն զինքը անձամբ կը ճանչնաս, այնպէս չէ՞:

– Բնականաբար. միեւնոյն գիւղը բնակած ենք երկար ատեն:

– Ուրեմն վայրկեան մը եկուր միասին երթանք:

– Երթանք, – ըսաւ Արթին, յետոյ իր ընկերոջ դառնալով՝ աւելցուց, – ես հիմա կու գամ, դուն այստեղ սպասէ ու քէյֆդ նայէ:

Երբ փողոց ելան, Արթին ըսաւ Ազիզի.

– Գիտե՞ս, որ այդ Սերգիսը շատ վտանգաւոր մէկն է եւ իր ձերբակալութիւնը զգուշութեամբ պէտք է կատարել, մանաւանդ, երբ խմած ըլլայ, բան մը չերեւար աչքին:

(Շար. 304)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 11–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար։

(Շար. Ա. էջէն)

եւ կրօնքներու) նախարարը, ինչ որ անսովոր երեւոյթ մըն է եւ նպատակ ունէր ցոյց տալու՝ «կառավարութեան յատուկ չահագրգռութիւնը կրօնքներու հանդէպ»։ Խզելով աւանդութիւնը, Ֆիլիփ Արք. նստած քարոզած է։ Ներկայ եղած են քաղաքապետը, ծխականութներ եւ եպիսկոպոսներ։

ՊՈՐՏՈՅԻ մօտ ձերբակալուած է ԷԹԱ–ի ենթադրեալ մէկ ղեկավարը՝ Խուան Անթոնիօ Օլօրա Կուռիպի։ Կը կարծուի որ պաշք անկախապաշտ շարժումին գործօն անդամներէն է։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ամբողջ տարածքին, Սեպտեմբեր 16–ին ցոյցեր տեղի ունեցած են պահանջելով Նախագահ Կուչմայի հրաժարականը։ Հարցախոյզի մը համաձայն Ուկրանացիներու 72%–ը համամիտ է որ ժամ առաջ քաշուի։ Ցոյցերը մկրտըւած էին՝ «Ոտքի՛, Ուկրանիա»։

ԱԿՐԻՃԷՆԹԷԻ (Սիկիլիա) բացը առնըւազն 14 գաղտնի գաղթողներ, մեծ մասը Լիպերիայէն եկած, խեղդուած են, Սեպտ. 14–էն 15–ի գիշերը։ 91 վերապրողներ կան։ Աղէտը պատահած է երբ նաւակը ծովափին կը մօտենար եւ բուռն փոթորիկ մը ծագած է։

ՆԷՕՅԻԻ չէնքին վեցերորդ յարկի սենեակին բնակիչները, հայր մը եւ աղջիկը քննութեան տակ առնուեցան «ծանրակշիռ ակամայ մարդասպանութեան» մեղադրանքով։ Ծանօթ է, հոն ծագած հրդեհը մահուան պատճառ եղած ... թմրեցուցիչ հրշէջներ մեռան, զոհ երկու յաջորդական պայթումներու։ Հրդեհին պատճառները չէին լուսաբանուած, բայց երկու վարձակալները 45 տարեկան Լեհ մը եւ 22 տարեկան աղջիկը ձերբակալուեցան։ Իրենց կեցութիւնն ալ ապօրինի է եւ կը թուի որ վառած բան մը ձգած են սենեակէն մեկնելէ առաջ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 22 septembre à 9 h 30

I. - L'engagement de «Coopération - Arménie» (à Goris envers les réfugiés chassés d'Azerbaïdjan et avec les jeunes de la ville).

II. - Aznavour n'oublie pas l'Arménie (avec une interview de Charles Aznavour).

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES
2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien :**

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;

— pour adolescents, le samedi à 16h30;

— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;

— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;

— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;

— Danse arménienne le samedi à 16h30;

— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents
samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes
lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents
samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes
lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը
« Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն »
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՅԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Չրքաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MAISON DE LA CULTURE ARMÉNIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire
2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **avec sa méthode audiovisuelle**
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (absentéisme exclu)

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau
21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS
CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.53.34.18.18
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաբագրել

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.516 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.516

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՊՈՒՇ ԻՐ ԴԻՐՔԸ ՉԻ ՓՈԽԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ Կ'ՈՂՋՈՒՆԵՆ ՊԱՂՏԱՏԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Պուշ անդրդուելի կը մնայ: Իրեն համար Պաղտատի մէկ նոր խաղն է եւ հարկ է որ ՄԱԿ-ը զոհ չերթայ այդ խաղին: Իրեն զօրավիգ է միայն Մեծն-Բրիտանիան. Չինաստան, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան կ'ողջունեն Պաղտատի որոշումը զոր դրական կը նկատեն: Նոյն մօտեցումն ունի ՄԱԿ-ը: Քոֆի Անան յայտարարած է թէ առաջին անհրաժեշտ քայլ մըն է ապահովութիւն ունենալու համար որ Իրաք այլեւս զանգուածային բնաջնջումի զէնք չունի: Ճշդած է նաեւ որ համամիտ չէ Պուշի դիրքին: Նոյն օրը, Սեպտ. 17-ին, առաջին հանդիպում մը տեղի ունեցած է ՄԱԿ-ի քննիչներուն եւ Իրաքցի պատասխանատուներու միջեւ, բայց վերջնական կարգադրութիւն մը չէ եղած եւ երկրորդ հանդիպում մըն ալ պիտի ըլլայ Հոկտեմբերի սկիզբը, այս անգամ Վիէննա, որպէսզի ժամանակացոյց մը պատրաստուի քննիչներու Իրաք կատարելիք այցելութեան համար:

Պուշէն առաջ ալ, ամերիկացի պատասխանատու դէմքեր չէին ծածկած իրենց վերապահութիւնը: Պաշտպանութեան նախարարը Սեպտ. 3-ին ըսած էր արդէն՝ «մեր քաղաքականութիւնը վարչակարգը փոխել է», հինգ օր վերջն ալ աւելցնելու համար՝ «հարցը քննութիւն կատարելը չէ, այլ՝ ապազինումը»: Նոյն դիրքը արտայայտած էր փոխ-նախագահ՝ Տիք Չէնէ, շատ աւելի առաջ: Արտաքին նախարարն ալ՝ Գ. Փաուըլ նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ եւ հիմա որ Իրաք տեղի կու տայ եւ կ'ընդունի քննիչները, կ'ըսէ թէ հարցը քննիչներուն չի վերաբերիր այլ ապազինումին է: Ան կ'ըսէ՝ «Չենք կրնար գոհանալ քառորդ էջնոց նամակով մը: Իրաք պէտք է հասկնայ որ բան մը փոխուած է»: Ամէն պարագայի մէջ, խաղ ըլլայ թէ ոչ, Ս. Հիւսէյն շատ նեղ կացութեան մատնեց Միացեալ-Նահանգները: Արդարեւ, եթէ Ուաշինկթըն ընդունի, ամիսներ անհրաժեշտ են ցուցակը պատրաստելու համար Իրաքի զինամթերքին, ինչ որ զինուորական գործողութեան մը թափը կը կոտրէ: Եթէ ԱՄՆ մերժեն եւ պատերազմը նախընտրեն, այդ պարագային աւելի բացայայտ կերպով ընդունած կ'ըլլան որ իրենց նպատակը ապազինումը չէր, այլ Ս. Հիւսէյնի վարչակարգին մաքրագործումը, ինչ որ խըզումի մը կրնայ տանիլ բազմաթիւ զինակիցներու հետ: Պաղտատի դիրքին այս փոփոխութենէն ետք ստեղծուած մթնոլորտը այն համոզումը կու տայ թէ Ուաշինկթըն պիտի չհրաժարի իր պատերազմէն եւ Իսրայէլի տեսած պատրաստութիւններն ալ տարբեր տպաւորութիւն չեն թողուր: Առայժմ, Ս. Հիւսէյն յաղթանակ մը տարած է, պառակտում ստեղծելով Միացեալ Ազգերու ծոցը: Եթէ Ուաշինկթընի համար, Իրաքի նպատակը ժամանակ շահիլ է, շատերու համար պէտք է նախ ստուգել, ընդառաջել քննիչներ ղրկելով, ապա միայն դատել:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երեք երեսփոխաններուն, որոնք Փարիզ վերադարձան Սեպտ. 17-ին, անոնցմէ մէկը մանաւա՛նդ, Թիէրի Մարիանի բառերը չի ծածկեր եւ չի հասկնար ստեղծուած իրարանցումը: Կը կրկնէ որ Արտաքին նախարարութեան տեղեկութիւն տուած էր եւ թէ Ֆրանսացի երեսփոխանները ազատ են եւ կրնան անձնական նախաձեռնութիւններ ստանձնել: Հոն են, կ'ըսէ Մարիանի, պելժիական, բրիտանական եւ ամերիկեան խորհրդարանական պատուիրակութիւններ եւ ոչ Ուաշինկթըն, ոչ Լոնտոն, որ միշտ քննադատական դիրք ունին Իրաքի նկատմամբ, բողոքեցին այդ այցելութիւններուն առթիւ:

Իսրայէլ Ուաշինկթընէն տարբեր լեզու չի գործածեր: Շ. Փերէս յայտարարած է.– «Քննիչները օգտակար են, երբ գործ ունին անկեղծ մարդոց հետ: Ստախօսները դիւրութեամբ մէջէն կ'ելլեն»: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, որ Նիւ-Եորք է, ինչպէս իր պաշտօնակիցներուն մեծ մասը (Ազգաժողովին պատճառաւ) վստահ է որ ԱՄՆ խաղի չեն գար եւ թէ չեն կրնար յետաքայլ ընել:

Մոսկուա կ'ուզէ որ Իրաքի պարտադրուած պատժական միջոցները վերջ գտնեն: Արտաքին նախարար՝ Իվանովի համար, պատերազմի մը վտանգը հեռացած է:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՊՈՒՏԻՆ յայտարարած է որ ռուսական ուժերը Չեչէնիա պիտի մնան «ընդմիշտ»: Աւելցուցած է որ վատթարագոյն բանը Ռուսաստանի համար, քաշուիլը կ'ըլլայ: Ռուսական զօրքը Չեչէնիա է 1999-էն ի վեր, տապալելու համար ընտրուած անկախապաշտ կառավարութիւնը:

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆ ազատ արձակուեցաւ Սեպտ. 18-ին, դատարանը ընթացք տըւած ըլլալով իր բժիշկներուն դիմումին: Ծանօթ է որ 93 տարեկան, Պորտոյի նահանգապետարանին նախկին (գրաւման շրջանի) քարտուղարը տարիներէ ի վեր բանտն է, բայց, առողջական վիճակը թոյլ չէր տար որ շարունակէ բանտարկըւած մնալ եւ հոն ալ մեռնի:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ 200 երիտասարդներ, որոնք կանչուած էին իրենց զինուորական ծառայութիւնը ընելու համար, մերժած են, յայտարարելով թէ չեն ուզեր «գրաւման բանակի մը զինուորներն ըլլալ»: Հրատարակուած դիմումը ստորագրած են 213 ուսանողներ, 15-էն 19 տարեկան: Կ'ամբաստանեն Իսրայէլը որ պատերազմական ոճիրներ կը գործէ եւ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԻՊԱԳԻՐ՝ Միշէլ Հուէլպէք կը դատուէր Սեպտ. 17-ին, Փարիզի պատժական 17-րդ Սենեակին առջեւ, այն յանցանքով որ նախատած էր Իսլամը: Փլաթֆորմ գիրքի հրատարակութենէն ետք, հարցազրոյց մը տուած էր Լիռ ամսաթերթին, ուր կը բացատրէր, ի մէջ այլոց, որ ամէնէն տխմար (con) կրօնքը Իսլամն է եւ որու պատճառաւ անուանարկութեան դատի քաշուած էր Փարիզի Մեծ Մզկիթին մեծաւորին կողմէ: Ինք տէր մնաց իր յայտարարութեան; շեշտեց թէ կ'արհամարհէ Իսլամը, բայց՝ չատեր, թէ ցեղապաշտ չէ եւ չի շփոթեր Արաբ եւ մահմետական: Փաստաբանը ուզած է որ իր յաճախորդը ազատ ձգուի, վճիռը պիտի տրուի Հոկտ. 22-ին: Դատին ընթացքին միջադէպ մըն ալ պատահած է, երբ ներս խուժած են Հանրապետական Ազգ. Շարժումի (Մեկրէ) ընտրեալներ, որոնք ընդմիջելով նիստը թռուցիկներ նետած են, ուր արձանագրուած էր.– «Ո՛չ իմամներու գրաքննութեան»:

«ՖՐԱՆՍ-ՍՈՒԱՌ», որ Սեպտ. 10-էն ի վեր լոյս չի տեսներ գործադուլի հետեւանքով, կրկին պիտի հրատարակուի առժամեայ կարգադրութեան մը շնորհիւ: Շարժումը սկսած էր որովհետեւ նախատեսուած էին գործազրկումներ, ինչ որ յետաձգուեցաւ: Բայց, թերթին տպաքանակը արդէն իսկ 63 հազարի իջած էր Օգոստոսին:

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ հասարակաց թեկնածութիւն մը ներկայացուցին ֆութպոլի Եւրոպայի 2008-ի ախոյենութեան կազմակերպութեան համար: Ընտրութիւնը պիտի կատարուի Դեկտեմբերին: Կան այլ հասարակաց թեկնածութիւններ, ինչպէս Աւստրիա-Զուիցերիա, Պոսնիա-Խրուաթիա, Սկովտիա-Իրլանտա, եւ Դանիա-Ֆինլանտա-Նորվեկիա-Շուէտ:

ԱԼԺԷՐԻ մէջ երեք իսլամապաշտներ սպաննուած են Սեպտ. 17-ին, գործողութեան մը ընթացքին: Ըստ ոստիկանութեան կը պատրաստուէին ռումբ մը զետեղել:

ԹԱՆՍՀԱՆԻ մէջ (Չինաստան) նախանձոտ ճաշարանապետ մը մկնասպան դեղով 300 հոգի թունաւորած է: Իշխանութիւնները ձերբակալած են ենթական որ խոստովանած է թէ թունաւորած էր իր դըրացի ճաշարանին ալիւրը, որովհետեւ անոր գործերը շատ փայլուն էին: Յանցագործը պիտի գնդակահարուի:

ՍԱՊՐԱՅԻ ԵՒ ՇԱԹԻԼԱՅԻ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐՈՒՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ ՑՈՅՑԵՐՈՎ ՆՇՈՒԱԾ

Պաղեստինեան երկու գաղթակայաններուն՝ Սապրայի եւ Շաթիլայի մէջ 1982 Սեպտեմբերին կատարուած կոտորածներուն 20-ամեակը Լիբանանի մէջ նշուած է ցոյցերով որոնց մասնակցած են Պաղեստինցիներու հետ Սպանացիներ, Իտալացիներ, Նորվեկիացիներ, եւլն.: Ցուցարարները դիմած են Շաթիլայի այն հաւաքական գերեզմանոցը ուր ամփոփուած են զոհերուն մարմինները: Անոնք Իսրայէլի վարչապետ Ա. Շարոնի եւ ԱՄՆ-ու նախագահ Պուշի դէմ լոզունգներ արձակած են, գոչելով. ««Ինթիֆատան կը շարունակուի», «Շարոն ահաբեկիչ, Պուշ մեղաւոր», «Անկա՛խ Պաղեստին»: Այլ գաղթակայաններու մէջ ալ նման բնոյթի ցոյցեր տեղի ունեցած են:

Սապրայի եւ Շաթիլայի կոտորածները գործադրած էր Իսրայէլի մօտիկ լիբանանցի քաղաքազօրքը որ իր ղեկավար Պ. Ժըմայէլի վրէժը լուծելու պատրուակով երեք օր ջարդած էր գաղթակայաններու պաղեստինցի բնակիչները: Զոհերու մասին տրուած թիւերը կը տարբերէին 800-ի եւ երկու հազարի միջեւ: Որպէս պատասխանատու ամբաստանուած էր Իսրայէլի ներկայի վարչապետը որուն դէմ Պելժիոյ մէջ մարդկութեան դէմ յանցանքի դատ մըն ալ բացուած էր, սակայն ատեանը մերժած էր դատը, այն պատճառաբանութեամբ որ Պելժիոյ բընակիչ մը չէր ամբաստանեալը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/18)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան որ ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովին մասնակցելու համար Նիւ-Եորք կը գտնուէր, Սեպտ. 17-ին հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Շ. Կիւրէլի հետ: Հայաստանի նախարարը Թուրք իր պաշտօնակիցին հետ այդ առաջին տեսակցութեան կարեւոր նկատած է որ իրենց հանդիպումները տեւական ըլլան: Յետոյ քննարկուած են Հայաստան - Թուրքիա փոխ - յարաբերութիւններու բացակայութեան հիմնական պատճառները, խոչընդոտները, զանոնք յաղթահարելու կարելի ձեւերը, Ղարաբաղի խնդիրը, շրջանային այլ հարցեր:

Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպում մը ունեցած է Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ. Փերէսի հետ եւս. անոր հետ ալ օրակարգի նիւթ եղած են Հայաստան - Իսրայէլ յարաբերութիւնները, անոնց զարգացման հեռանկարները, Երուսաղէմի պատրիարքարանին պատկանող Պարոն Տէր կալուածին խնդիրը:

Հանդիպումէն ետք Վ. Օսկանեան ըսած է թէ դրապէս տպաւորուած է Շ. Փերէսի հետ հանդիպումէն, նշմարած է պատրաստակամութիւն եւ փափաք՝ բոլոր կարելիութիւնները գործի լծելու, կարգադրելու համար հայապատկան կալուածին հարցը: Համոզում յայտնած է որ կարելի կ'ըլլայ յարմարագոյն լուծումի մը յանգիլ, որպէսզի թէ՛ Իսրայէլի ապահովութեան պահանջները պաշտպանուին, թէ՛ պատրիարքարանի շահերը:

«ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԵՂ» ՄԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ

ՀԱՊ-ի հաւաքական ապահովութեան պայմանագիրը ստորագրած պետութիւնները մտադիր են ՕԹԱՆ-ի եւ այլ կազմակերպութիւններու իրենց գործընկերներուն հետ «կայունութեան աղեղ» մը ստեղծելու Ասիայէն մինչեւ Ատլանտեան ովկէանոս: ՕԹԱՆ-էն եւ ՄԱԿ-էն զատ կը նախատեսուի յատկապէս Իսլամական խորհրդաժողովին հետ գործակցիլ, միջազգային ահաբեկչութեան, թմրեցուցիչներու շրջանառութեան եւ կազմակերպուած չարագործութեան դէմ պայքար մղելու համար:

ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով, Արիութեան մետալի արժանացած են յետ մահու, Կապանի ու Մեղրիի շըրջաններէն 137 զոհուած մարտիկներ: Սեպտեմբեր 17-ին Կապանի մշակոյթի կեդրոնին մէջ կազմակերպուած հանդէսով մը անոնց հարազատներուն յանձնըւած են մետալները: Յաջորդ օրն ալ կը յանձնուէին Գորիսի եւ Սիսիանի շրջաններէն զոհուած մարտիկներուն մետալները:

«ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ» ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԹԵՐԹԸ

Երեւանի մէջ չորս տարիէ ի վեր «Նախիջեւան» անուն թերթ մը կը հրատարակուի. աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել՝ պարբերաթերթ մը, ինչպէս նշուած է արդէն անոր ճակատին։ Անունը արդէն կը մատնէ թէ ան հրատարակութիւնն է Նախիջեւանահայոց Ազգ. Խորհուրդին։ Առաջին հերթին կորսուած հողը, տունը թուղթով ու գիրով պահպանելու արարք մը որ ո՛վ գիտէ քանիերորդն է մեր պատմութեան մէջ։ Այս նախանձախնդրութիւնը անմիջապէս յայտնի կ'ըլլայ պարզ թերթատումով մը իսկ, քանի որ պարբերաթերթին էջերէն անպակաս են Նախիջեւանի անցեալին, դէպքերուն, յուշակոթողներուն առնչուած նիւթեր։

Թերթին երկրորդ յանձնառութիւնն ալ կապ մը, ժամադրավայր մը ըլլալն է Նախիջեւանցիներու, Նախիջեւանցիի շառաւիղներուն միջեւ որոնք այսօր կ'ապրին Երեւան, Վանաձոր, կամ Մոսկուա, Փարիզ, Լոս-Անճըլըս ու այլուր։ Ատոր համար խմբագրութիւնը ներկայացուցիչներ ունի ԱՄՆ, Ֆրանսա, Գերմանիա, Լիբանան, Գանատա, Ռուսաստան ու Վրաստան։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը տիկին Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանն է։

Թերթին ճակատը, անունին վերեւ զետեղուած մակագրութիւն մըն ալ կը մատնէ Նախիջեւան – Նախիջեւանցիէն աւելի լայն շրջանակով նպատակներ. «Տէ՛ր Աստուած, փրկեա՛ զազգս Հայոց եւ ժողովեա՛ ի հայրենիս մեր։ Արժանացո՛ զմեզ լինել տէր աղօթատանց մերոց, գերեզմանաց սրբոց մերոց եւ շիրմաց մեռելոց մերոց» կ'ըսէ այդ մակագրութիւնը։

1500 տպաքանակով «Նախիջեւան»ը կը հրատարակուի Ազգ. միաւորութեան ուխտ հասարակական – քաղաքական կազմակերպութեան կողմէ։ Գլխաւոր խմբագիրն է Ռաֆայէլ Համբարձումեան. խմբագրական խորհուրդին անդամներն են Ռաֆայէլ Ղազարեան, Արման Մանարեան, Անդրանիկ Պետրոսեան, Վլադիմիր Սարգսեան, Կարէն Սմբատեան։ Հետաքրքրական է տեսնել որ իւրաքանչիւրին անունին հետ նշուած է ծագումի վայրը. Նորսեցի, Եարմջեցի, Ագուլեցի, Մեսրոպաւանցի։

Վերջին թիւին (Օգոստոս) վերջին էջին վրայ տեղ գտած շնորհակալութեան տողեր յստակ պատկեր մը կու տան թերթին նիւթական միջոցներուն մասին. ըսուածը այն է որ այդ թիւը կարելի եղած է հրատարակել Քաչաթաղի եւ Գանատայի մշտական ընթերցողներու վեց հոգինոց խումբի մը նուիրատուութիւններով որոնց գումարը 400 տոլար է։ Մեր ունեցած երկու թիւերուն մէջ (Փետր., Օգոստոս) նշում չկայ այն մասին թէ թերթը ցրուում ունի նաեւ Արեւմուտքի մէջ։ Սակայն, օրինակ Ֆրանսայի մէջ ներկայացուցիչի մը գոյութիւնը կարելիութիւն կու տայ ատոր։

Այլապէս թերթին հասցէն է՝
Երեւան 375 009
Մարշալ Բաղրամեան 24գ. 9–րդ յարկ
թիւ 906 սենեակ
ունի նաեւ համացանցի հասցէ.
www.geocities.com/nakhijevan

Թերթին համազգային մտահոգութիւն-նպատակներուն փաստերէն է Փետրուարի թիւին առաջին էջը զետեղուած «Յորդորակ»ը, ուղղուած՝ Հայաստան – ըՍփիւռք Բ. խորհրդաժողովին կազմակերպիչներուն ու մասնակիցներուն։ Երեք կէտ կը յանձնուի անոնց ուշադրութեան. ա) Հայաստանի իշխանութիւնները վերահաստատեն առաջին անկախութեան շրջանին 1919 Մայիս 28–ի կառավարութեան ընդունած՝ Ազատ, Անկախ ու Միացեալ Հայաստանի հռչակագիրը, զայն արձանագրելով Սահմանադրութեան մէջ, բ) Սփիւռքի (Արեւմտահայութեան) մնայուն մարմին մը կազմուի, միջազգային ատեաններու մէջ Սփիւռքը ներկայացնելու նպատակով, գ) Սահմանադրութեամբ հաւասարազօր հռչակել «Հայոց լեզուի արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն տարբերակները»։

Կարելի է վիճիլ անշուշտ, առաջին երկու կէտերուն իրատեսութեան բնոյթին կարելիութեան, արդիւնքին եւլն. մասին։ Սակայն, անդրադարձը «Նախիջեւան»ի խմբագրութեան մօտեցումը տալու համար է պարզապէս։ Վերոնշեալ Յորդորակին հետ էջին վրայ տեղ գտած է խնդրոյ առարկայ Միացեալ Հայաստանի յայտարարութիւնը։

Նախիջեւանի անցեալին առնչուած Ռուբէն Տէր-Մինասեանի (Ա. Հանրապետութեան զինուորական նախարար 1919-1920) յօդուածը որ նիւթ կ'ընէ փանիսլամականութեան ծրագրով Շարուր-Նախիջեւանը հայաթափելու քաղաքականութիւնը եւ հրատարակուած է «Դրօշակ»ի 1925–ի թիւերուն մէջ, արտատպուած է։ Գ. Նժդեհն ալ խմբագրութեան սիրելի դէմքերէն է. բաւական տեղ յատկացուած է անոր ծննդեան 115-ամեակի նիւթին։ Մանաւանդ որ Նժդեհին համար ճիշդ արժեւորում պահանջող յայտարարութիւն մը ստորագրուած է 115–ամեակի յանձնաժողովի նախագահին կողմէ որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ թերթին գլխաւոր խմբագիրը։

Պարբերաթերթին վերոնշեալ երկու թիւերուն մէջ ալ ներկայացուած են Նախիջեւանի պատմական դէմքեր, յուշերու էջեր, նոր հրատարակութիւններու ներկայացումներ, եւլն.։ Օգոստոսի թիւին մէջ բաւական մանրամասն տրուած են Ազգային միաւորութեան ուխտին հիմնումի պարագաները (1989), անցած փուլերը, ծրագիրը, հիմնադիրները։

Ինչ որ այս բոլորէն անկախ ուշադրութեան կարեւոր բաժին մը կը հրաւիրէ «Նախիջեւան»ի վրայ, այն եղակի երեւոյթն է որ ան կը հրատարակուի մեծ մասով դասական ուղղագրութեամբ։ Կան խորհրդային գրելաձեւով էջեր ալ, որոնք այդ ձեւով հրատարակուած տեղէ մը առնուած են հաւանօրէն։ Սակայն, յայտնի է որ ուղղագրութիւնը սկզբունքով որոշուած պարագայ մըն է խմբագրութեան համար։ Արդէն Օգոստոսի թիւին մէջ գլխաւոր խմբագիր Ռ. Համբարձումեան նիւթին մասին էջ մըն ալ ստորագրած է, «Միասնական ուղղագրութիւն գոյացնելու առաջին քայլը պիտի կատարի հայրենիքը» խորագիրով։ Համառօտ կերպով անդրադառնալէ ետք 1922–ին կատարուածին, լատինական այբուբենի անցնելու բուն նպատակին, ժամանակին արտայայտուած հակազդեցութիւններուն, ան հարկաւոր կը նկատէ որպէս 1940–ի բարեփոխումին շարունակութիւն, կատարել շարք մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններ. վերադարձ՝ «ւ»ին, բառավերջի, նաեւ նմանաձայններու մէջի «է»ին, վերականգնում «եա», «այ» երկբարբառներու, եւլն.։ Համոզում կը յայտնուի որ այդ փոփոխութիւններով աշակերտները առանց դժուարութեան ու շուտով կ'իւրացնեն դասական ուղղագրութեան այդ տարրերը։ Ատկէ զատ, ուղղագրութիւնը գոնէ որոշ չափով կը վերադառնայ կուռ եւ տրամաբանական վիճակին, կը մերձենան Հայաստանի ու Սփիւռքի ուղղագրութիւնները եւ լուրջ քայլ մը կ'առնուի դէպի միասնականացում։

«Նախիջեւան»ի ճակատին տարուան ու ամսուան նշումներն ալ իւրայատուկ են. որպէս տարի նշուած է «Բուն Հայոց 4494» եւ քովը փակագծի մէջ՝ «Յս. Քս. 2002»։ Ամիսը Հոռին է, Փետրուարը առնուած նոյնպէս փակագծի մէջ։ Իւրաքանչիւր թիւ կ'արժէ 200 դրամ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՆԵՐ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԵՏՔԵՐ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԼՈՍ ՄՈՒԽՍԹՐՈՍ. ՏԸ ՍԵՖԱՐՏԻՔ Վ.Օ.ՅՍ» ԱՄՍԱԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ՔԵՒԻՆ ԱԼԸՆ ՊՐՈՒՔ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԵՂԷԳԻՍԻ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Հայ կրօնաւոր մը՝ Աբրահամ Եպիսկ. Մկրտչեան 1996–ին հնագիտական յատկանշական եւ անսպասելի յայտնաբերում մը կատարած էր Հարաւարեւելեան Հայաստանի Սիւնիքի շրջանին մէջ, երբ Եղեգիսի մօտակայ անտառներուն եւ գետի մը մէջ տեսած էր արձանագրութիւններ կրող մեծ տապանաքարեր։ Կրանիթէ շինուած այս քարերը երկարաւուն գլաններու ձեւով տաշուած էին եւ կը կրէին եբրայերէն եւ արամերէն արձանագրութիւններ։ Անոնք Հայաստանի մէջ արդի ժամանակներէն առաջ հրէական հաւաքականութեան մը գոյութեան փիզիքական առաջին փաստերն են։ Նոյն ժամանակներուն հրէական այլ հաւաքականութիւններ ապրած են դրացի երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Վրաստան, Իրան, այժմու Ազրպէջան, Տաղստան, Ղրիմ եւ Ուկրանիա։ «Ճերուսալէմ Ռիփորթ» թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը համաձայն, Հայաստանի մէջ հրէական համայնքը հաւանաբար կը հաշուէր շուրջ 150 հոգի։ Տապանաքարերուն վրայ արձանագրուած թուականները կը տարուբերին 13–րդ դարու կէսերէն 1337–ի միջեւ։ Հրեայ եւ հայ հնագէտներէ բաղկացած խումբ մը հրէական գերեզմանատունը առաջին անգամ հետազօտեց 2000ի Հոկտեմբերին։ Պեղումներու երկրորդ հանգրուանը տեղի ունեցաւ 2001ի Մայիսին, իսկ երրորդ հանգրուանը տեղի ունեցաւ 2002ի գարնան։

Ցարդ Եղեգիսի տարածքին յայտնաբերուած են աւելի քան 62 հրէական տապանաքարեր, ներառեալ՝ գերեզմանատունը, ինչպէս նաեւ՝ ջաղացքի մը հիմնաքարը եւ կամուրջի մը յենարանը։ Գերեզմանատան մէջ կարգ մը տապանաքարեր դրուած են բաց գերեզմաններու վրայ, ուրիշներ՝ փակ։ Բազմաթիւ տապանաքարեր կը կրեն հարուստ զարդաքանդակներ եւ հրէական խորհրդանիշներ։ Հետաքրքրական է տեսնել, որ հրեաներն ու քրիստոնեաները կը բաժնէին զարդարանքի նոյն բնախորհուրդները։ Թէեւ կարգ մը արձանագրութիւններ մաշած են դարերու ընթացքին, սակայն ոմանք տակաւին ընթեռնլի են։

Տապանաքարերէն ի յայտ կու գայ, թէ բազմաթիւ եբրայերէն անուններ ընդհանրացած էին միջնադարեան Հայաստանի հրեայ հաւաքականութեան մէջ։

Հնագէտները նկատած են, թէ Եղեգիսի միւս կողմը, Օրբէլեան նախարարութեան գերեզմանատան մէջ, տապանաքարերը շինուած էին նոյն քարով եւ հրէական տապանաքարերուն նմանօրինակ ոճով։ Երուսաղէմի Եբրայական համալսարանէն հնագէտ Մայքըլ Սթոն, որ մասնակցած է հետազօտութեան, հաւանական կը նկատէ, թէ հրէական եւ քրիստոնէական տապանաքարերը շինուած են նոյն արհեստանոցին մէջ։

Երբ հրեաները հաստատուած են Եղէգիս, քաղաքը առեւտրական, մշակութային, մտաւորական ու կառավարման կարեւոր կեդրոն էր եւ կը ծառայէր իբրեւ գաւառային մայրաքաղաք։ Յայտնապէս հրեաները հարուստ էին եւ երեւելի դէմքեր՝ Եղէգիսի բնակչութեան մէջ, թէեւ քաղաքին բնակչութեան գերիշխող տարրերը Հայերն էին։ Հայաստանի մէջ հրեաներու բնակութեան ժամանակներուն Մոնղոլները կ'իշխէին երկրին վրայ։

Մովսէս Խորենացիի համաձայն, Ն.Ք. առաջին դարուն Տիգրան Մեծ (թագաւորած է Ն.Ք. 95–էն 55) Սուրիայէն եւ Միջագետքէն հազարաւոր հրեաներ բնակեցուցած է Հայաստանի քաղաքներուն մէջ, ներառեալ՝ Արմաւիր եւ Վարդգէսաւան։ Յայտնապէս առաջին հրեայ վերաբնակիչները յետագային ընդունած են քրիստոնէութիւնը։ Հայ վարդապետ մը՝ Թովմա Մեծոփեցի «Պատմութիւն Լանկ-Թամուրա եւ յաջորդաց իւրոց» վերնագիրով իր գիրքին մէջ բացայայտ կերպով կը յայտարարէ, թէ գերեվարուած հրեաներ Հայաստան բերուելէ ետք քրիստոնէացած են, եւ յետագային իշխաններ ու թագաւորներ դարձած Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ։

Հռովմէացի պատմագիր Յոսէփոս գրած է, թէ Ն. Ք. առաջին դարուն, Տիգրան Մեծի կողմէ հրեաներու վերաբնակեցումէն ետք, Հայոց Արտաւազդ Բ. թագաւորը (թագաւորած է Ն.Ք. 55–էն 34) մովսիսական հրեաներ վերաբնակեցուցած է Վանի մէջ, ուր անոնք գոյատեւած են դարեր շարունակ։ Հրեաներ բնակած են հաւանաբար նաեւ Երուանդաշատի եւ Նախիջեւանի մէջ։ Ճաքոպ Նէուզնէր գրած է, թէ մեծաթիւ հրեաներ կը բնակէին Հայաստանի կեդրոնական Վաղարշապատ քաղաքին մէջ։

Իցհաք Պէն Զվի կ'ենթադրէ, թէ Միջագետքի հիւսիսային շրջանին մէջ Ն. Ք. առաջին դարուն հրեայ թագաւորներու իշխանութեան տակ գտնուող Ատիապէն քաղաքէն հրեաներ բնակութիւն հաստատած են Հայաստանի մէջ։ Այս հաւանականութեան կ'ակնարկէ նաեւ Նէուզնէր «Հրեաները՝ հեթանոսական Հայաստանի մէջ» վերնագիրով յօդուածի մը մէջ («Ճըռնըլ աֆ տի Ամերիքըն Օրիէնթըլ Սոսայթի», 1964)։ Նէուզնէր կ'ենթադրէ, որ Ատիապէնի թագաւորական ընտանիքը Հայաստան հասած ըլլալու է Հռոմի Տրայեան կայսեր օրով (իշխած է 98–էն 117)։

«Տը Քէմպրիճ տօքիւմընթ» անունով ճանչցուած գրութիւն մը, որ յայտնաբերուած է 19–րդ դարուն, կը պատմէ, թէ հրեայ տղամարդիկ ի՛նչպէս Հայաստանէն կամ Հայաստանի վրայով խոյս տուած են կռապաշտներու լուծէն։ Գրութիւնը, որ նաեւ ծանօթ է «Անանուն խազար հրեայի մը նամակը» անունով, կը կրէ ժամանակի աւերը. բառեր եւ նախադասութիւններ կորսուած են։ Այսուհանդերձ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ի՛նչպէս «միաձուլուած են Խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»։ Նորմըն Կոլպ վերակառուցած է գրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982–ին տպագրուած «Խազարիըն հիպրու տօքիւմընց աֆ տի թէնթ սէնչըրի» գիրքին մէջ։ Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները ուրկէ՞ եկած են։ Գիրքին 102–րդ էջին վրայ գրութեան ամփոփումին եւ 106–րդ ու 107–րդ էջերուն վրայ իր ծանօթագրութիւններուն մէջ Կոլպ հաւանական կը նկատէ, որ հրեաները Խազարիա գացած ըլլալու են Հայաստանէն, երբ Հայաստան տակաւին անգրաճանաչ էր եւ հեթանոս։ Սակայն անիկա չի համապատասխաներ իրականութեան։ Դ. դարուն Հայաստան քրիստոնէացած էր եւ Ե. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաձոյլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան գրաճանաչ եւ միաստուածեան էր։ Կոլպի գիրքին հեղինակներէն մէկը 130–րդ էջին վրայ կը նշէ, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սասանեան Պարսկաստանի, եւ անիկա աւելի հաւանական է։ Երբ Մայքըլ Սթոնի հարց տուի, թէ ի՞նչ կը մտածէր գրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ գրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վրայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն գաղթող հրեաներու, ոչ միայն որովհետեւ Հայերը

հեթանոս չէին, այլ քրիստոնեայ, այլ նաեւ՝ որովհետեւ որեւէ փաստ չկայ, թէ հրեաները խաչակիրներու ժամանակներուն հալածանքի ենթարկուած են Հայերու կողմէ: Հետեւաբար կարելի է եզրակացնել, թէ գրութիւնը հաւանաբար որեւէ փաստ չի պարունակեր Հայաստանի մէջ հրէական հնագարեան հաւաքականութեան մը գոյութեան առընչութեամբ:

Ի՞նչ ճակատագիր ունեցած են Հայաստանի հրեաները: Թէեւ ցարդ յստակ պատասխաններ չկան, սակայն բազմաթիւ ուսումնասիրողներ փորձած են պատասխանել այս հարցումին: Ի. դարու հրեայ պատմաբան Աբրահամ Փոլիաքի համաձայն, Հայաստանի Հայերուն մէկ մասը ձուլուած է քրտական հաւաքականութիւններու մաս կազմող հրեաներուն մէջ: Նէուզնէր կը վկայի, թէ Ատիապէնէն Հայաստան գաղթած հրեաները քրիստոնէութիւնը ընդունած են, Միջին Արեւելքի հիւսիսային զանազան շրջաններուն մէջ բնակութիւն հաստատած բազմաթիւ հրեաներու պէս: Ինչ որ գիտենք, այն է թէ Պարսկաստանի Շապուհ Բ. թագաւորը (իշխած է 309-էն 379), որ Հայաստանը գրաւած է իր իշխանութեան վերջին շրջանին, բազմաթիւ հրեաներ տեղահան ըրած է Հայաստանէն եւ զանոնք վերաբնակեցուցած՝ Պարսկաստանի մէջ:

Սակայն ի՞նչ վախճան ունեցած են այն հրեաները, որոնք շարունակած են ապրիլ Հայաստանի մէջ եւ երկար ժամանակ պահած են մովսիսականութիւնը: Յովսէփ Արգարովիչ Օրբէլի տեղեկագրած է, թէ վանեցի գիւղացիներ Վանի քաղաքացիները հրեայ կը համարէին մինչեւ Ի. դարու սկիզբը: Թերեւս կարգ մը Հայեր, մանաւանդ վանեցիները, հրեաներէ սերած են: Մայքըլ Սթոնի նման ուսումնասիրողներ հարց կու տան, թէ արդեօք այսօր Եղէգիսի շրջանին մէջ բնակող Հայերու նախահայրերը հրեա՞յ եղած են:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ ապրող հրեաները խոր արմատներ չունին այս երկրին մէջ: Անոնք Ի. դարու ընթացքին Վրաստանէն, Բելառուսիայէն, Ռուսաստանէն եւ Ուկրանիայէն տեղափոխուած են Հայաստան:

(Յապաւուած)

«Ազդակ»

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՔԱՂՑՐ – ԱՂԻ

Սննդագէտ եւ հոգեբոյժ տոքթ. Ուէյգֆէլտի համաձայն, ուտելիքի մեր ճաշակը կը յայտնաբերէ նկարագրային որոշ գիծեր: Այսպէս, անոր կարծիքով, քաղցր ուտելիքներ սիրողները մխիթարանքի եւ գուրգուրանքի պահանջ ունեցող անձեր են, մինչդեռ աղի ուտելիքներ սիրողները յարձակողական տրամադրութեան տէր անձեր են:

Տոքթ. Ուէյգֆէլտի կարծիքով, քաղցր ուտելիքներու սէրն ու պահանջը չափահաս տարիքին անգիտակից վերադարձ մըն է դէպի մանկութիւն, երբ ամէն լաւ բան կը վարձատրուէր շաքարով, տուրմով... քաղցրը որոշ ապահովութիւն մը կու տայ, իսկ նեղութեան ու դժուարութեան պարագային անոր դիմելը բացակայ գուրգուրանքի փնտռտուք մըն է:

Միւս կողմէ, պանիրի, խոզապուխտի, միսի հանդէպ սէրը յարձակողական տրամադրութեան տէր անձերու յատուկ է, հակառակ անոր որ անոնք ամէն գնով կը ջանան պահել, ետ մղել այդ տրամադրութիւնը:

Տոքթ. Ուէյգֆէլտ քաղցրի սիրահարներուն կը թելադրէ կարելի եղածին չափ պակսեցնել քաղցր ուտելիքները (տուրմ, շաքար, կրկնեփ...) տունէն եւ նեղութեան կամ դժուարութեան պահուն անոնց դիմելու փոխարէն՝ հետաքրքրական զբաղում մը գտնել, ինչպէս՝ ընթերցանութիւն, մարզանք, գնում, եւլն.:

Աղի ուտելիքներու սիրահարներուն Ուէյգֆէլտ կը թելադրէ աւելի յաճախ արտայայտուիլ եւ հանդարտելու համար մարզանք մը կիրարկել:

ՋԱՓԱՒՈՐԵԼ ՍՈՅԱՅԻ ՍՊԱՌՈՒՄԸ

Սոյայի սպառումը վերջին «նորաձեւութիւն»ն է... Սոյայի հիւթ, կրկնեփ, կաթ, միս. տակաւին շարքը շատ երկար է: Ճիշդ է որ բժիշկներ կը հաստատեն սոյային անսպառ բարիքները, բայց եւ այնպէս ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ սոյայի չափազանցուած գործածութիւնը երիկամներուն մէջ աղի բիւրեղներ կը յառաջացնէ, մասնաւորաբար՝ նախատրամադրուած անձերու մօտ:

Պատճա՞ռը. սոյան կը պարունակէ կարեւոր քանակութեամբ «օքզալաթ» անունով նիւթ մը, որ կիրին միանալով՝ երիկամներուն մէջ աղի բիւրեղներ կը կազմէ:

Մասնագէտներու թելադրանքը այն է որ օրական երեք ժումերուն սոյա պարունակող ուտելիքներ չսպառուի:

ՏԱՊԿՈՒԱԾ ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԸ

Շաքարները կը վնասեն մեր ակռաներուն, բայց միակները չեն: Ակռայի փտախտ պատճառող ուտելիքներու շարքին երկրորդ դիրքը կը գրաւէ տապկուած գետնախնձորը. անոր կը յաջորդեն չամիչը եւ պանանը: Անշուշտ շաքարները կը գրաւեն առաջին դիրքը:

Միւս կողմէ, պանիրը, մածունը, պիստակեղէնը ակռաները փտութենէ պաշտպանելու յատկութիւնը ունին:

Ինչ կը վերաբերի տուրմին, ան չափաւոր դեր կը խաղայ, տրուած ըլլալով, որ քաքաօն օգտակար է ակռաներուն:

Վերջապէս, մեղրը մանրէասպան է, նաեւ կիր, ֆոսֆոր եւ ֆլիուր կը պարունակէ. նիւթեր որոնք անվնաս են ակռայի կիտուածին:

ՁՈՒԿԸ՝ ՑՂԻ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

1992-էն 1996-ի միջեւ կատարուած դանիական ուսումնասիրութիւն մը ցոյց տուած է, թէ յղութեան ամիսներուն իւղոտ ձուկ (թոն, սոմոն...) ուտելը բարենպաստ դեր կը խաղայ:

9000 կիներու վրայ կատարուած այս ուսումնասիրութեան համաձայն, շաբաթը երկու անգամ իւղոտ ձուկ ուտող կիները բնական ծննդաբերութիւն ունեցած են եւ կանխահաս ծնունդի կամ ճըղճիմ ծնունդի պարագաներ չեն արձանագրուած, մինչդեռ նման պարագաներ նկատուած են երբեք ձուկ չուտողներուն մօտ:

Նոյն ուսումնասիրութեան համաձայն, ձուկերը այս առաւելութիւնը կը պարտին «Օմեկա 3» ճարպաթթուին:

Պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

6 ԹԵԼԱԴՐԱՆՔ՝ ՀԱՆԳԻՍՏ ԶԳԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ճիշդ է, որ մարզանքն ու սննդականոնը կը ձեւաւորեն մեր մարմինը եւ կ'ապահովեն անոր առողջութիւնը, իսկ մեր գլո՞ւխը... Որքան որ ալ մեր մարմնին անբաժան մէկ մասն է, բայց եւ այնպէս ան առանձին հոգածութեան կը կարօտի:

Ժիւսիթ Միքալէֆ-Աթթալի իր «Լ'ամեկրիսըմաճ հոլիսթիք» գիրքին մէջ մարդը կ'առնէ իր ամբողջութեան մէջ եւ կ'առաջարկէ սննդականոն, մարզանք, բայց նաեւ՝ միտքն ու գլուխը հանդարտեցնող միջոցներ:

Ստորեւ 6 հիմնական թելադրանքներ.–

1) ՇՆՉԵԼ

Բոլորս ալ կը կարծենք, որ լաւ եւ ճիշդ ձեւով կը շնչենք, բայց կը սխալինք, քանի որ շնչել ալ կայ, շնչել ալ:

Լաւ շնչելու համար նախ եւ առաջ ամբողջովին պէտք է պարպել թոքերը, ապա բերանը գոց խորունկ շունչ առնել՝ փորը ուռեցնելով, յետոյ շունչը հինգ երկվայրկեան կարել եւ, վերջապէս, շատ դանդաղօրէն արտաշնչել՝ փորը առաւելագոյն չափով ներս քաշելով:

Այս գործողութիւնը հինգ անգամ կրկնել մարմինը թթուածինով ողողելու եւ միտքն ու մարմինը լարուածութենէ եւ ճնշումէ ձերբազատելու համար:

2) ՃՈՂԻԼ

Արձակուրդի մէջ ըլլալով հանդերձ, ընկճուած եւ մտահո՞գ էք... Մեղմ երաժշտութիւն մը դրէք, գետինը երկարեցէք, խորունկ շնչեցէք եւ աչքերը փակեցէք: Ապա, կարելի եղածին չափ թեւերն ու ոտքերը երկարեցէք եւ ճողեցէք, մինչեւ որ խաղաղութիւն եւ ներդաշնակութիւն զգաք ձեր մէջ:

3) ՍԻԷՍԹ

Եթէ անքնութենէ չէք տառապիր, յետմիջօրէի կարճատեւ սիէսթը կ'օգնէ, որ կարճ ժամանակի մը ընթացքին կազդուրուիք, եւ ձեր յոգնած ուղեղը ինքզինք վերագտնէ:

Բաւարարուեցէք կէս ժամուան սիէսթով մը, որովհետեւ երկարատեւ սիէսթը աւելի եւս կը ծանրացնէ գլուխը եւ անտրամադիր վիճակ մը կը ստեղծէ:

4) ՔԱԼԵԼ

Քալելը, ինչպէս՝ հեծիկ քշելը եւ լողը, առատ թթուածին կը հայթայթէ ուղեղին եւ կը բարելաւէ մտային կարողութիւնները: Միեւնոյն ժամանակ քալելը կը նպաստէ, որ ուղեղը ձերբազատի լարուածութենէ եւ ենթական աւելի լաւ տրամադրուի:

5) ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻԼ

Եթէ լաւ կազմակերպուինք, անտեղի յոգնութիւններ կը խնայենք մեզի: Ձգձգուած եւ դիզուած գործերն ու պարտականութիւնները կը նեղացնեն, կը յուսահատեցնեն եւ բնականաբար անտրամադիր կը դարձնեն մեզ:

Եթէ մեր գործերը դասաւորենք ամբողջ շաբթուան մը վրայ՝ աւելի հանգիստ եւ լաւատես տրամադրուած կ'ըլլանք:

6) ՉԾԽԵԼ

Եթէ որոշենք պակսեցնել կամ դադրեցնել ծխախոտը, թէ՛ մեր մորթը կը թարմանայ, թէ՛ մեր շունչը գէշ չի հոտիր եւ թէ մեր թոքերը գոհ կը մնան:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Կարծեմ արդէն գինով էր:

– Այն ատեն պէտք է խոհեմութեամբ վարուիլ:

– Կը կարծե՞ս, որ վրան զէնք գտնուի:

– Ատոր բնաւ տարակոյս չունիմ: Ես չեմ ուզեր իրեն շատ մօտենալ, հեռուէն կը նայիմ, եւ եթէ ան է՝ քեզի կ'ըսեմ: Բայց նորէն կը կրկնեմ՝ խոհեմութեամբ վարուեցէք:

Երկու լրտեսները մօտեցան գինետունին:

– Մարդիկս հոս կը սպասեն կոր, – ըսաւ Ազիզ, – ուրեմն միւսներն ալ հոս են:

Գինետունը բաւական ընդարձակ էր, եւ իրիկուան այդ պահուն յաճախորդները բազմաթիւ էին:

Արթին մօտեցաւ գինետան մուտքին, Ազիզ իրեն կը հետեւէր:

– Ահաւասիկ, – ըսաւ Թուրք լրտեսը, – իմ ակնարկած անձերս հեռուն, թէզկեահին մօտ, սեղանի մը քով նստած են, ճիշդ իրենց գլխուն վրայ ելեկտրական լոյս մը կը վառի:

Արթին ցոյց տրուած կողմը նայեցաւ, ետ քաշուեցաւ եւ ըսաւ:

– Ինքն է:

– Ապահո՞վ ես:

– Բացարձակապէս:

– Իսկ քովի՞նը:

– Քովինը չեմ ճանչնար, բայց ամէն պարագային պէտք է երկուքը միասին ձերբակալել:

– Անշուշտ այնպէս պիտի ընենք:

– Երկուքն ալ չափազանց գինով կ'երեւին կոր:

– Եւ դեռ կը շարունակեն խմել:

– Ինչպէս ըսի, Սերգիսը, երբ խմած է, շատ վտանգաւոր կը դառնայ, կրնայ դիմադրել եւ զէնք գործածել:

– Մենք ալ փոխադարձաբար կրակ կ'ընենք իր վրայ:

– Լաւագոյնն է վարպետութեամբ մը զինքը ծուղակը ձգել եւ ձերբակալել:

– Ինչպէ՞ս, – հարցուց Ազիզ:

– Նախ պէտք չէ գինետան մէջ խնդիր հանել, թո՛ղ որ ուզածնուն չափ խմեն, եւ դուրս ելլելնէն ետքը հետապնդեցէք զիրենք ու ամայի տեղ մը ձերբակալեցէ՛ք:

– Այնպէս կ'ընենք, – հաւանեցաւ Ազիզ:

– Ես կը վերադառնամ գարեջրատուն, – ըսաւ Արթին, – երբ գործդ լմնցնես, անպատճառ եկուր արդիւնքը ինծի իմացո՛ւր, միեւնոյն ժամանակ քէյֆ մըն ալ կ'ընենք, այս իրիկուն դրամ ծախսելու փափաք ունիմ:

– Ըսել է, որ իւղոտ գործ մը տեսար:

– Չէ՛, պարզապէս հին առնելիք մը գանձեցի:

Այս ըսելով՝ Արթին հեռացաւ եւ վերադարձաւ գարեջրատուն, ուր իր ընկերը իրեն կը սպասէր:

Շարունակեցին ուտել եւ խմել:

Երկու ժամ անցաւ, եւ Ազիզ չերեւցաւ:

– Ո՞ւր մնաց այս մարդը, – ըսաւ Արթին, – արդեօք ձախողութի՞ւն մը պատահեցաւ:

– Ազիզ վարպետ մարդ է, խաղի չի գար, – դիտել տուաւ միւսը:

– Եւ սակայն մինչեւ հիմա գործը լմնցած ըլլալու էր:

– Քիչ մըն ալ համբերենք:

Ժամ մըն ալ անցաւ, եւ կրկին մարդ մէջտեղ չելաւ:

Արթին կը սկսէր մտատանջուիլ:

Կէս գիշերին կը մօտենար, եւ գարեջրատունը պիտի գոցուէր:

Արթին հաշիւը մաքրեց եւ իր ընկերոջ հետ դուրս ելաւ գարեջրատունէն:

– Երթանք դէպի գինետան կողմը, – ըսաւ Արթին, – թերեւս բան մը կարենանք իմանալ:

– Երթա՛նք, – ըսաւ Թուրքը, – ես ալ հետաքրքիր եմ իմանալու, թէ ի՛նչ եղաւ այդ գործը:

Քանի մը վայրկեան ետքը հասած էին գինետան առջեւ:

Բայց արդէն փեղկերը գոցուած էին:

– Մարդ չէ մնացեր, – ըսաւ Արթին:

– Կ'երեւի, որ ուշ ատեն դուրս ելած են այդ երկու անձերը եւ թերեւս այս միջոցիս ձերբակալուած են, – դիտել տուաւ միւս լրտեսը:

– Ուրեմն վաղը առտու պիտի իմանանք արդիւնքը:

– Ամէն պարագային՝ ես վստահ եմ, որ Ազիզին ձեռքէն չեն կրնար ազատիլ:

– Ես այդ վստահութիւնը չունիմ, – պատասխանեց Արթին, – եւ ճիշդ ատոր համար է, որ հետաքրքիր եմ ժամ առաջ հասկնալու, թէ ի՛նչ եղաւ այս հետապնդումին արդիւնքը:

– Ինչո՞ւ համար, Ազիզին կարողութեան վրայ հաւատք չունի՞ս:

– Ունիմ, բայց շատ մօտէն կը ճանչնամ Սերգիսը, չափազանց յանդուգն է:

– Ի՞նչ կրնայ ընել երեք հոգիի դէմ:

Այսպէս խօսակցելով՝ երկու լրտեսները հասան Թրամուէյի ճամբան եւ հոն իրարմէ բաժնուեցան:

Արթին կառք մը մտաւ եւ տուն գնաց:

Հետեւեալ առտու, Արթին, երբ իր պաշտօնատեղին կ'ուղղուէր, իր դէմը ելաւ Տավուտ:

– Գիտե՞ս, – գոչեց, – երէկ գիշեր Ազիզ զարնուեցաւ:

– Մտքէս անցաւ, – ըսաւ Արթին, – Սերգիսն է զարնողը:

– Ի՞նչպէս գիտես:

– Որովհետեւ զայն պիտի ձերբակալէր, վէրքը ծա՞նր է:

(Շար. 305)

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՒՒԹԻՒՃԵԱՆԻ
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մասաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն .– 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Յանձնախումբ .– 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26–էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ 11–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.–

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անգինէ Սարեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ–ի

մահուան առիթով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

« Լ Ո Ի Ս Ա Ի Ո Ր Զ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն »

հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր շարքին, որուն Ա. հանդիպումը
տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES 2002 · 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien :**

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;
— pour adolescents, le samedi à 16h30;
— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;
— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...
— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;
— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;
— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;
— Danse arménienne le samedi à 16h30;
— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

Սուրբ Խաչ Միօրեայ Վարժարանը

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝
Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
քարտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

ՇԷՆ-Ի ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու «Շէն» կազմակերպութիւնները ծրագրած են Արցախի եւ Ջաւախքի բոլոր գիւղերու դպրոցները (մօտ 800 հատ) օժտել մեկական համակարգիչներով (ordinateur):

Ներկայիս կոչ կ'ընենք բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ անհատներուն միասնաբար իրագործելու համար այս էական ծրագիրը հայկական սոյն զոյգ նահանգներու զարգացման համար: Նախապատրաստական աշխատանքները արդէն իսկ կատարուած են Ստեփանակերտի մէջ:

Համակարգիչները կրնան ըլլալ նոր կամ գործածուած (սակայն առնուազն pentium կարգի):

Դիմել՝

Association CHENE

51, rue Raymond Losserand
75014 Paris

☎ 01 43 20 52 20

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 22 septembre à 9 h 30

I. - L'engagement de «Coopération - Arménie» (à Goris envers les réfugiés chassés d'Azerbaïdjan et avec les jeunes de la ville).

II. - Aznavour n'oublie pas l'Arménie (avec une interview de Charles Aznavour).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry
vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit **d'ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68
ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE ET HAMASKAINE-PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.53.34.18.18**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամերիկեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.517
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.517

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՊՈՒՇԻ ՀԱՄԱՐ ՀԻՒՍԷՅՆ ՕՐԷ ՕՐ ԱՒԵԼԻ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է

ԽԻՍՏ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՄԱԿ-ը այլընտրանք չունի՝ կամ Պուշ, կամ Սատտամ Հիւսէյն: Սեպտեմբեր 18-ին Պուշ կրցաւ համոզել Գոնկրէսը որ ժամ առաջ բանաձեւ մը քուէարկէ զինուորական հաւանական գործողութեան մը վերաբերող, բայց կայ նաեւ Ապահովութեան Խորհուրդը, զոր համոզելը աւելի դժուար է: Ապահովութեան Խորհուրդն է որուն բանաձեւերը օրէնքի ուժ ունին եւ որեւէ բանաձեւի քուէարկութեան համար 15 անդամներուն վրայ ինը ձայն անհրաժեշտ են, բայց նաեւ ոչ մէկ վէթօ պէտք է ըլլայ այդ իրաւունքն ունեցող հինգ անդամներէն (Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա, Միացեալ-Նահանգներ, Ռուսաստան, Չինաստան) ոեւէ մէկուն կողմէ: Ձեռնպահութիւնը արգելք չէ: Բանաձեւի մը քուէարկութիւնը երեք հանգրուանէ կ'անցնի. — նախաձեռնութիւն, բանակցութիւն, քուէարկութիւն: Ճ. Պուշ յստակ կերպով իր դիրքը հաղորդած է միւս չորս մնայուն անդամներուն (Չինաստան, Ռուսաստան, Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա), կ'ուզէ որ նոր բանաձեւ մը քուէարկուի, նոր եւ շատ խիստ պայմաններ դնելով Իրաքի, որպէսզի ապազինման մասնագէտները կարենան կատարել իրենց աշխատանքը: Պուշ, խօսք առնելով Գոնկրէսի ղեկավարներուն առջեւ, յայտարարած է. — «Ս. Հիւսէյն երթալով աւելի վտանգաւոր է աշխարհի խաղաղութեան համար եւ ոչ ոք պիտի խաբէ»: Պուշի համար ՄԱԿ-ի նախորդ, թիւ 1284 (1998) բանաձեւը որ կը պահանջէ Իրաքէն անսահման կերպով թոյլ տալ մասնագէտներուն որ քննութիւն կատարեն Իրաք, «շատ անորոշ է»:

Ներկայիս, սակայն, միայն Մեծն-Բրիտանիան է որ անվերապահօրէն Պուշի կողքին է: Ռուսաստան եւ Չինաստան անհրաժեշտ չեն նկատեր նոր բանաձեւ մը, իսկ Ֆրանսա շատ վերապահ է եւ կ'ընդդիմանայ որեւէ բանաձեւի որ ակնարկէ «վարչակարգի փոփոխութեան մը»: Բայց որդի Պուշին օգնութեան հասած է իր հայրը (Ծոցի պատերազմ) որ ՍԻ-ԷՆ-ԷՆ կայանէն ըսած է. — «Կ'ատեմ Սատտամ Հիւսէյնը, աւելցնելով թէ, պատերազմ ընել կամ չընել ԱՄՆ-ու նախագահին հարցն է եւ ոչ՝ երբ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ ազատ արձակումը մեծ աղմուկ հանած է Ֆրանսայէն Իսրայէլ եւ Ամերիկա: Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ, սկսելով Փարիզէն, ցոյցեր տեղի ունեցան Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, հրէական կազմակերպութեանց եւ Համայնավար կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ: Փափոն տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր 1998 Ապրիլին: Ազատ արձակման որոշումը հիմնուած է 2002 Մարտին նախկին ձախ վարչակարգին կողմէ հաստատուած օրէնքի յաւելուածի մը, ինչ կը վերաբերի տարեց բանտարկեալներու առողջական վիճակին: Դեռ 2001 Յունուար 5-ին, Արդարութեան նախկին նախարար՝ Ռոպէր Պատէնթէր յայտարարած էր.— «Կ'ըսուի մարդկութեան դէմ ոճիր: Պիտի ըսէի պահ մը կայ երբ մարդկութիւնը պէտք է յաղթանակէ ոճիրին»: Սեպտեմբեր 18-էն ի վեր, երբ ազատ արձակումը յայտարարուեցաւ, մեծերը միայն այս հարցով զբաղեցան, մինչ Փափոնի փաստաբանը կ'ըսէր նաեւ թէ պիտի դիմէ որպէսզի նոր դատ մը տեղի ունենայ եւ Փափոնի պատիւը վերջնապէս վերահաստատուի: Կը յիշուի միշտ թէ Փափոն իր պաշտօնին բերմամբ (Պորտոյի նահանգապետարանի քարտուղար) տեղահան ըրած է բազմահարիւր հրեաներ: Բազմաթիւ են անոնք որոնք կը դատապարտեն արդարադատութեան այս վճիռը, Արդարութեան նախկին եւ ներկայ նախարարները՝ Էլիզապէթ Կիկու եւ Տոմինիք Փերպէն, նաեւ կը քննադատեն այս որոշումը, անտեսելով որ դատական վճիռ մը չի մեկնաբանուիր: Իսրայէլի Պետութիւնն ալ իր ցաւը յայտնեց:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ հիւսիսը անձնասպանական ոճրափորձի մը զոհ գացած է իսրայէլացի ոստիկան մը: Մթնոլորտը լարուած է նաեւ Այսրյորդանան, ուր եւս Իսրայէլացի մը սպաննուած է:

«ՔԱՌԵԱԿ»ԻՆ (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Եւրոպական Միութիւն, ՄԱԿ) անդամները, Սեպտ. 18-ին ընդունած են խաղաղութեան ծրագիր մը Միջին Արեւելքի համար: Ան կը նախատեսէ պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը մինչեւ 2005, պաղեստինեան ընտրութիւններ 2003 Յունուարին, Իսրայէլի հետ ապահովութեան համաձայնագրէ մը ետք:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Կրթական նախարարը յայտարարած է Սեպտ. 18-ին, որ կառավարութիւնը վերջացուցած է օրինական աշխատանքները որոնք թոյլ կու տան որ քրտերէնը դասաւանդուի Թուրքիոյ մէջ, համաձայն Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան վերաբերող անհրաժեշտ բարենորոգումներուն: Շրջաբերականը պիտի հրատարակուի Պաշտօնաթերթին մէջ:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Ներքին նախարարը՝ Տէյվիտ Պլընքէթ փափաք յայտնած է որ աֆղան եւ քոսովացի գաղթականները իրենց երկիրները վերադառնան եւ օժանդակեն անոնց վերակառուցման: 600-էն 2000 անգլիական ոսկի կը շնորհուի քաջալերելու համար մեկնումները: Բայց, մասնագէտ կազմակերպութեան մը համաձայն ապաստանի դիմում ըրած եւ մերժուածներու 90%-ը կը նախընտրէ ապօրինի կերպով Անգլիա մնալ քան թէ վերադառնալ:

ՊՈՒՐՈՒՆՏԻԻ մէջ 183 մեռեալներու թիւը պաշտօնապէս հաստատուած է կառավարութեան կողմէ: Ասոնք զոհ գացած են միջեղային բուռն բախումներու եւ կողմերը իրարու վրայ կը թողուն պատասխանատուութիւնը: Կռիւները ծագած են բանակին (ուր կը տիրապետէ թութսի փոքրամասնութիւնը) եւ հութու ըմբոստներու միջեւ:

ԽՈ-ՖՐԱՆՍ կրկին գործադուլի պիտի դիմէ Հոկտ. 3-ին, մինչ վարչապետարանը կ'ուզէ արագացնել սեփականաշնորհումը եւ այդ ուղղութեամբ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին, Նոյեմբերին: Ներկայիս Պետութիւնը 54,4%-ը ունի Էռ-Ֆրանսի եւ կ'ուզէ այդ մասնակցութիւնը իջեցնել 20%-ի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 18/19)

ԿՈՒԲԱՆԻ ՀԱԿԱՀԱՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կրասնոդարի Կուբանի Սլավեանսկ քաղաքին մէջ Սեպտ. 14-ին հակահայ դէպքեր տեղի ունեցած էին որոնց հետեւանքով կային վիրաւորներ: «Երկրամաս» թերթին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, անկարգութիւնները սկսած են ռուս երիտասարդի մը յուղարկաւորութենէն յետոյ: Նոյն երիտասարդին դիակը Սեպտ. 10-ին գտնուած էր հայու մը ճաշարանին մօտ: Ան նախորդ իրիկունը իր ռուս բարեկամներուն հետ կերած ու մանաւանդ մեծ քանակութեամբ խմած էր այդ ճաշարանին մէջ. յետոյ իրենց միջեւ վէճ ծագած էր, ընկերները զինքը հոն ձգած ու մեկնած էին: Բժշկական տեղեկագրին համաձայն մահը փսխելէն խեղդուելու հետեւանք էր: Այսուհանդերձ, անոր հարազատները պնդելով որ հայեր սպաննած են զինք, ռուս երիտասարդներու կոչ ըրած էին վրէժ լուծելու եւ ծայր առած էին դէպքերը: Ոստիկանութիւնը 52 հոգի հսկողութեան տակ առած է, կացութիւնը հանդարտած:

ՎԱՐԶԱՊԵՏԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՐԱՔԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Սեպտ. 18-ին ընդունած է Իրաքի նոր նշանակուած պաշտօնավարը Թարըք Մուհամմատ Եահիան: Մաղթած է որ անոր նշանակումը նոր խթան ըլլայ հայեւիրաքեան յարաբերութիւններու զարգացման: Ան ըսած է թէ Հայաստանի ժողովուրդն ու իշխանութիւնները չահագրգռուած են իրաքեան հարցին խաղաղ լուծումով: Նաեւ ողջունած է Իրաքի ղեկավարութեան ՄԱԿ-ի դիտեր ընդունելու որոշումը: Իրաքցի պաշտօնատարը հանդիպումին ընթացքին դրուատիքով խօսած է Իրաքի հայութեան մասին, ըսելով որ հայեւիրաքեան յարաբերութիւններուն զարգացման մէջ մեծ դեր ունի ան ալ:

ԿՐՕՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

Կառավարութեան մէջ Սեպտ. 18-ին տեղի ունեցած է վարչապետին առընթեր կրօնքի հարցերու խորհուրդին անդրանիկ նիստը: Ա. Մարգարեան որ վարած է նիստը, անդրադարձած է խորհուրդին ստեղծումին անհրաժեշտութեան, կանոնադրական խնդիրներուն, գործունէութեան: Քննարկուած են կազմակերպչական հարցեր:

Ժ.-Փ. ՄԱՀԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ՄԱՍԻՆ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապի եւ գործակցութեան ընկերութեան մէջ Գ. Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» մասին դասախօսած է Ֆրանսայէն ծանօթ հայագէտ Ժ.-Փ. Մահէ, Սեպտ. 18-ին: Ներկայացնելով գործին իր թարգմանութիւնը, ան «ոչ միայն հայ մեծագոյն բանաստեղծը, այլ համաշխարհային գրականութեան գագաթներէն մէկը» համարած է Նարեկացին: Ֆրանսացի հայագէտը ողջունած են

Հայաստան-Ֆրանսա ընկերակցութեան նախագահ Ծովինար Զալոյեանը, Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանը, որ նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ Մովսէս Խորենացիի մետալը յանձնած է Ժ.-Փ. Մահէի:

ՊԱՔՈՒ-ՃէՅՀԱՆ ՆԱՒԹԱՏԱՐԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱԾ

Սեպտ. 18-ին, Պաքուէն 40 քմ. հեռաւորութեամբ Սանկաճհալի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ առաջին քարը զետեղուած է Պաքու-Ճէյհան նաւթատար խողովակաշարին. անով ծրագրուած է ազրպէյճանական քարիւղը Միջերկրականի թրքական Ճէյհան նաւահանգիստը փոխադրել: Շինութիւնը պիտի արժէ 2,9 միլիառ տոլար ու նախատեսուած է գործածութեան սկսիլ 2005-ին:

Հիմնարկէքը կատարուած է Ազրպէյճանի, Վրաստանի ու Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահներուն ներկայութեան. երեք երկիրներու որոնց տարածքէն պիտի անցնի նաւթատարը, շրջանցելով Հայաստանը: Ան Պաքուէն պիտի երկարի դէպի Թիֆլիս, անկէ անցնի Թուրքիա, կտրելով արեւելեան Անատոլուն, հասնի Միջերկրականի ափը: Ընդհանուր երկարութիւնը 1760 քմ. պիտի ըլլայ ու օրական մէկ միլիոն տակառ ազրպէյճանական քարիւղ փոխադրէ: Թուրքիա կը նախատեսէ տարեկան 200 միլիոն տոլարի եկամուտ ապահովել անկէ:

Թուրքիոյ նախագահը Ա.-Ն. Սէզէր որ Հ. Ալիեւի ու Է. Շեւարնածէի հետ մասնակցած է հիմնարկէքի արարողութեան, ըսած է թէ չուրջ տասնամեայ ծրագիրը իրագործումի փուլին հասած է եւ այլեւս հարկ է Արեւելք-Արեւմուտք առանցքին վրայ ապրող ժողովուրդներու բարգաւաճման համար նման նոր ծրագիրներ մշակել ու ջանալ զանոնք իրականացնել: Նախագահ Սէզէր նաւթատարը նաեւ վերակենդանացումի ազդակ մը համարած է պատմական Մետաքսի ճանապարհին:

Նոյն արժեւորումը ըրած է Վրաստանի նախագահն ալ խողովակաշարը խորհրդանիշ մը նկատելով իր երկրին ու Ազրպէյճանի Եւրոպային ու ամբողջ աշխարհին համարկումին: Ան ըսած է նաեւ թէ Թուրքիա հիմնական դեր մը ունի Արեւելք-Արեւմուտք առանցքին վրայ:

Ազրպէյճանի նախագահին համար նաւթատարը կովկասեան շրջանին մէջ խաղաղութեան երաշխիք պիտի ըլլայ: Ան աւելցուցած է. «Մեզ ահաբեկչութեան թիրախ ըրին, ուզեցին վախցնել, սակայն չվախցանք ու հակառակ բոլորին, Միացեալ-Նահանգներու նեցուկով ստորագրեցինք դարուն պայմանագիրը»:

Հիմնարկէքի արարողութեան մասնակցած է ԱՄՆ-ու ուժանիւթի նախարարը Ս. Ապրահամ ալ. ան դրուատած է ծրագրին մէջ նախագահ Ալիեւի հեռատեսութիւնը, ապա կարդացած նախագահ Պուշի բարեւագիր-շնորհաւորագիրը:

ՊՏՈՒՂԻ ՀԻՒԹԵՐ Կ'ԱՐՏԱԾՈՒԻՆ

Հետզհետէ ծաւալ կը ստանայ Հայաստանէն պտուղի հիւթերու արտածումը: Վերջերս 20 թոն նարինջի, լոլիկի, մասուրի, ծիրանի, խնձորի, դեղձի եւ այլ պտուղներու հիւթ ղրկուած է բելառուսական շուկան: Արտածումին օժանդակած է ԱՄՆ-ու գիւղական մթերքներու բաժնին շուկայի յարաբերութիւններու գրասենեակը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մեծ պաշտօնականութեամբ, յուզումի ալիքներու մէջ նշուեցաւ Նիւ-Եորքի ահաբեկչութեան տարելիցը: Ան առիթ մը եւս եղաւ Նախագահ Պուշի համար, աշխարհին կարգ-կանոն պարտադրելու իր վճռակամութիւնը կրկնելու: Այդ նախաձեռնութիւնը պիտի սկսէր Իրաքէն ու աւարտէր ո՛վ գիտէ ուր եւ երբ: Միջազգային ատեաններու մէջ ուր առնուազն ձեւական համաձայնութիւն մը հարկաւոր է նման քայլերու համար, մինչեւ երէկ յուսադրիչ էր տեսնել լուրջ ընդդիմութիւն մը. սակայն, այնպէս կը թուի թէ Նախագահ Պուշի պատճառաբանութիւնները կրցած էին համոզել այդ հատուածին պատկանողները ու Իրաքի վրայ յարձակումի մը համար ոչ մէկ արգելք մնացած էր. նոյնիսկ թուականներ կը շրջէին մամուլին մէջ: Կ'ըսուէր թէ Նոյեմբերը որոշուած էր ատոր համար, ուրիշ տեղ մը Յունուարը կը նշուէր եւլն.:

Լրջագոյն այս պատրաստութիւններուն մէջ անակնկալի բնոյթով ներկայացուեցաւ Ֆրանսացի երեք խորհրդարանականներուն Պաղտատ այցը: Անոնք գացեր էին իրենց աչքով տեսնելու Իրաքի զանգուածային ոչնչացման զինարանները ու Ս. Հիւսէյնը համոզելու վերջին ճիգ մը ընելու, որպէսզի ընդունի միջազգային քննիչներուն այցը: Ամէն առիթով չեշտեցին թէ իրենց նախաձեռնութիւնը անձնական էր. արդէն պաշտօնապէս ալ «անյարմար» որակուեցաւ այդ այցը: Սակայն, երեքին Պաղտատ ժամանումին յաջորդ օրն իսկ յայտարարուեցաւ թէ Իրաք կեցուածքի անակնկալ փոփոխութեամբ մը որոշած է ընթացք տալ միջազգային դէտերու քննակնա այցին:

Խնդիրը այն չէ որ այդ փոփոխութիւնը Ֆրանսայի՞, թէ Ֆրանսացի երեք խորհրդարանականներու ջանքին արդիւնք պէտք է նկատել. այլ, այն որ Պաղտատի հնազանդութիւնը բան մը պիտի նըշանակէ՞ ԱՄՆ-ու ծրագիրներուն մէջ: Ուաշինկթըն քննիչներու տեղեկագրին բնոյթով պիտի պայմանաւորէ՞ պատերազմի իր բեմադրութեան կիրարկումը: Եթէ նկատի առնուին այն պնդումները թէ այդ բեմադրութեան բուն տուն տուողը ոչ թէ զանգուածային ոչնչացման զէնքեր են, այլ շրջանին քարիւղի պաշարներուն կապուած հեռանկարներ, հարցականները դրական պատասխան չեն կրնար ունենալ: Այսուհանդերձ, հետաքրքրական կ'ըլլայ տեսնել պատճառաբանութիւններու տրուելիք շպարը:

Ափսէ մը ոսպին մէջէն քարերը մէկ-մէկ զատելու գործողութեան նման աշխարհի չարն ու բարին զանազանելու ամերիկեան առաքելութիւնը սկսաւ Աֆղանիստանէն. Նիւ-Եորքի երկնաքերներուն քանդումը Թալիպաններուն գործն էր եւ անոնք այդ երկրէն էին: Այսօր, իբրեւ թէ կարգ-կանոն հաստատուած է աֆղանական տարածքին վրայ: Իշխանութեան ցուցափեղկը կը զարդարէ տասնամեակներու աքսորէն վերադարձած ծերունազարդ արքայ մը, երկրին գլխաւոր ղեկավարները ամերիկացի թիկնապահներով կը շրջին. հակառակ ատոր, վերջերս Նախագահը հազիւ փրկուեցաւ ահաբեկչական արարքէ մը: Չէ ձերբակալուած Պէն Լատէնն ալ որ ԱՄՆ-ու կողմէ ցոյց կը տրուի որպէս նորօրեայ Սադայէլ: Այսուհանդերձ, Ուաշինկթըն որոշած է որ Աֆղանիստանի տետրակը փակելու պահն է եւ պէտք է անցնիլ առաքելութեան յաջորդ հանգրուանին:

Եւրոպայէն, յատկապէս Ֆրանսայէն դիտելով, ուր զանգուածային դժգոհութիւնը անմիջապէս բողոքի բազմահազարնոց ցոյցերու կը վերածուի, բաւական զարմանալի է, գոնէ ցոյց տրուած չափով, տեսնել ժողովրդական մեծ նեցուկը որ ամէն առիթով կը յայտնուի ԱՄՆ-ու ղեկավարութեան: Կան, անշուշտ, հօտին չհետեւողներ որոնք կ'ըսեն թէ համոզուած չեն իրենց նախագահին վճռակամութեան, թէ յատակ պատճառ չեն տեսներ Իրաքի դէմ պատերազմ յայտարարելու, թէ այնքան ալ քաղաքական դէմք չեն նկատեր Ճ. Պուշը, եւլն.: Բայց, յայտնապէս, անոնք չեն կրնար խանգարել ձեռքը դրօշակներով յարմար պահուն յուզուող, կամ ծափահարող, ազգային փառերգ երգող, կամ աղօթող Ամերիկացիներու մեծամասնութիւնը. ոչ ալ վճիռ արձակողները:

ԱՄՆ-ու ձախակողմեան մամուլը տարիէ մը ի վեր բաւական վերապահութիւն յայտնած է ու հարցադրումներ ըրած, զոյգ երկնաքերները կործանած արարքին առնչութեամբ: Անոնցմէ է Սան-Ֆրանսիսքոյի թերթերէն մէկուն մէջ լոյս տեսած յօդուածը որ 12 հարցականներ կ'ուղղէ: Ստորագրուած է Թէտ Ռալ: Ան դժգոհ է որ տարի մը ետք ալ մութ կէտեր կան պատահարին մասին ու կ'ուզէ որ համապարփակ հարցաքննութիւն բացուի:

Առաջին գիտնալ ուզածը այն է որ Նախագահ Պուշ ինչ գիտէր իսկապէս, արարքէն առաջ: Հարցումին մղիչն են այն աղբիւրները որոնց համաձայն անցեալ Օգոստոսին, Թէքսասեան արձակուրդին ընթացքին Ճ. Պուշ ազգային ապահովութեան իր խորհրդականէն մանրամասն տեղեկագիր մը ստացած էր ուր ահաբեկչական ստոյգ յարձակումի մը վտանգը կը չեշտուէր: Ի՞նչ մանրամասնութիւններ տրուած էին հոն, Նախագահը պէտք չէ՞ր որ անմիջապէս Ուաշինկթըն վերադառնար: Կառավարութիւնը պէտք է խզէ իր լռութիւնը եւ հանրային կարծիքը լուսաբանէ այս մասին:

Երկրորդ հարցումը նիւթ կ'ընէ երկու օդանաւերուն վար չառնուելու պարագան: Օդային հակակշռի աշտարակները կորսնցուցած էին չորս օդանաւի հետ կապը, անոնց վերելքէն քանի մը վայրկեան ետք: Անոնցմէ երկուքը իրենց ուղեծիրէն շեղած էին ու կէս ժամ ոչ մէկ պատգամ փոխանցած: Սակայն, օդային պաշտպանութիւնը չյաջողեցաւ արգելք ըլլալ քամիքազներուն: Օդային հակակշռի պատասխանատուները չէ՞ին նըշմարած իրենց ճամբէն խոտորած օդանաւերը: Որքա՞ն ժամանակ պէտք էր տեղեկութիւնը զինուորական իշխանութիւններուն փոխանցելու համար: Օդուժի վարչարարութիւնը շատ դանդաղ չէ՞ գործեր հակազդելու համար:

Ի՞նչու միայն 12 օդանաւ լծուած է երկրին օդային տարածքին հսկողութեան: «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի համաձայն, միայն 12 օդանաւ սահմանուած էր ամերիկեան երկինքին հսկողութեան, մինչ յարձակումը կը գործուէր: Ի՞նչ պիտի ըլլար եթէ ԱՄՆ հիւլէական յարձակման մը թիրախ առնուէին: Պիւտճէի յաւելում մը կացութեան մէջ փոփոխութիւն բերած կ'ըլլա՞ր:

Իսկապէս, Պօյինկը Փէնսիլվանիոյ վըրայ վա՞ր առնուած է: Փէնթակոնը ոչ մէկ հերքում տուած է այս մասին, ոչ ալ այն վարկածին թէ օդանաւին ճամբորդները պատճառ եղան անկումին, ջանալով օդահէններէն խլել օդանաւին ղեկը: Հարկ է հանրութիւնը տեղեակ պահել պատահածին: Ժամանակը հասած է, որպէսզի զինեալ ուժերու պատասխանատու բաժինը յայտնէ թէ իրե՞նք էին, թէ ուրիշ մը որ վար առաւ օդանաւը:

Ինչու երկնաքերներուն տանիքի դուռները անգործածելի էին: Լրագրողը կը յիշեցնէ թէ 1993-ին երբ Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրը ահաբեկչութեան մը թիրախ առնուեցաւ, հարիւրաւոր պաշտօնեաներ շնչահեղձ ըլլալէ փրկուեցան, տանիք բարձրանալով: Մինչդեռ, 2001 Սեպտ. 11-ին հարիւրաւորներ մեռան, տասնեակ յարկեր բարձրանալով տանիք ելլելու նըպատակին մէջ ձախողելով, քանի որ հոն առաջնորդող դուռները անգործածելի էին: Ի՞նչու այդ որոշումը տրուած էր: Եւ ինչո՞ւ ներսը ոչ մէկ տեղ ծանուցուած էր այդ դուռներուն փակումը: Թերեւս նոյնիսկ հաւանական են ոճրային անտարբերութեան ամբաստանութեամբ դատավարութիւններ:

Նոյն շէնքին մէջ բազմաթիւ հրշէջներ իրենց կեանքը կորսնցուցին, մինչ իրենց դուրս ելլել հրահանգուած էր, բայց իրենց հինցած ընկալուչներով չէին ըստացած հրահանգը: Որո՞նք էին այն պաշտօնատարները որոնք յաւելեալ վարկեր մերժած էին հրշէջներուն եւ աւելորդ մահերու պատճառ եղան: Ներկայիս Նիւ-Եորքի եւ այլ քաղաքներու հրշէջները աւելի լաւ կազմածներ ունի՞ն:

Կայ տակաւին ամիանթի վտանգը: Փուլ եկած շէնքերուն երկու երրորդը կառուցուած էր արդէն երբ որպէս հըրդեհներու դէմ պաշտպանական նիւթ, ամիանթի գործածութիւնը արգիլուեցաւ: Ատիկա կը նշանակէ թէ Սեպտ. 11ի արարքին յաջորդած փլուզումին քաղցկեղ պատճառող այդ նիւթին փոշիի ամպերը պատեցին ամբողջ Մանհաթանը եւ Պրուքլինը: Շրջապատի պահպանութեան պատասխանատուները լուռ մնացին ու կը մնան այդ պատահարին մասին որ թերեւս օր մը պիտի արձանագրուի որպէս «Ամերիկեան Չեռնոբիլ»ը: Սակայն, Նիւ-Եորքցիները իրաւունք ունին այդ մասին ճշմարտութիւնը գիտնալու:

Ինչ կը վերաբերի Փէնթակոնին, ոչ միայն Պաշտպանութեան Նախարարութեան պաշտօնատարներ մահացան հոն, այլեւ յայտնի դարձաւ թէ որքա՛ն դիւրաւ խոցելի էր ամերիկեան զօրքին կեդրոնատեղին: Այսօր աւելի լաւ պաշտպանուա՞ծ է ան, ունի՞ անհրաժեշտ հըրթիռներու սարքաւորումը, որպէսզի յետագային կարելի ըլլայ կանխարգիլել նման փորձանքներ:

ԱՄՆ-ու Աֆղանիստան ներխուժումը ե՞րբ որոշուեցաւ: 2001 Ապրիլին Պուշի ղեկավարութիւնը միլիոնաւոր տոլարներ կու տար Թալիպաններուն, հատուցանելու համար թմրեցուցիչի մշակումին վերջ տալուն վնասները: Յունիսէն յարաբերութիւնները կը լարուէին ու ներխուժումի ծրագիրներ ուսումնասիրութեան կը դրուէին: Ներխուժումը պիտի ըլլա՞ր, եթէ Սեպտեմբեր 11-ը պատահած չըլլար: ԱՄՆ-ու մօտիկ Քարզայիի ու Պուշին վարչակազմին միջեւ վիճարկումներ տեղի ունեցա՞ն Սեպտեմբեր 11-էն անմիջապէս առաջ, կամ ետքը:

Քանի՞ քաղաքացիներ մեռան Աֆղանիստանի մէջ: Ամերիկեան ռումբերով, հրթիռներով, ականներով, փամփուշտներով մահացած ոչ զինուորական Աֆղաններու թիւը երբեք յստակութեամբ չտրուեցաւ: Փէնթակոնը միշտ կրկնեց թէ դժուար էր ստուգել այդ կէտը: Լրագրող Թ. Ռալ կը գրէ. «Մեր իրաւունքն է գիտնալ թէ քանի՛ անմեղ մեռաւ մեր տուրքերուն գումարներով եւ քանինե՛ր ասկէ ետք արդարօրէն պիտի ատեն Միացեալ-Նահանգները»:

Ամերիկացիները լրտեսութեան թիրա՞խ են: ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը ոչ միայն թղթատարութեան և հանրային այլ սպասարկութիւններու պաշտօնեաներէն ուզեց որ լուր տան տուներու մէջ նշմարուած կասկածելի բաները, այլ նաեւ մերժողները հետապնդումի ենթարկուեցան: Անոնց հեռաձայնները ունկնդրուիլ սկըսան: Ջլամարտի շրջանին յատուկ այդ մեթոտները խստիւ կը քննադատուին:

Վերջին պարբերութեամբ, Թ. Ռալ հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ Նախագահ Պուշի վարչակազմը Սեպտեմբեր 11-ի պատահարներուն մասին լուրջ հետաքննութիւն մը չբացաւ: Ներկայացուցիչներու ժողովին ու Ծերակոյտին մէջ յանձնաժողովներ կան որոնք օրէնքի բանաձեւի մը վրայ կ'աշխատին անկախ ու դռնփակ գործող հետաքննիչ խումբ մը գործի լծելու համար: Սակայն, Նախագահ Պուշ կ'ընդդիմանայ, թափանցիկութեան նոյնիսկ այս ճղճիմ ջանքին, այն պատճառաբանութեամբ որ ատիկա կրնայ իրենց պարտականութենէն շեղեցնել անձեր որոնք անհրաժեշտ են ահաբեկչութեան դէմ պայքարին: «Ի՞նչ է գաղտնի պահել ուզածը: Ամերիկացիներն են նախագահ Պուշի աշխատավարձքը վճարողները եւ իրաւունք ունին գիտնալու թէ ի՛նչ կ'ընէ ան» կ'եզրակացնէ Թ. Ռալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՐ

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՀԱՅՐ, ՕՐՀՆԷ

Ա.

Դանիէլ Վարուժա՛ն:

Երբ կը հնչեմ այս անունը, աչքերս կրնան խոնաւնալ, կրնամ սրտիս մէջ անօրինակ յուզում մը զգալ, նոյնիսկ տառապիլ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ կը վախնամ որ մեր բանաստեղծութեան այս հսկան արդէն իսկ սկսած է մոռցուիլ:

Այո՛, մի՛ գայթակղիք գրասէր սակաւաթիւ բարեկամներ, ձեր աչքերը խոշոր մի՛ բանաք, մի՛ աճապարէք պնդելու թէ կը ստեմ, կը մեղանչեմ, անարդարութիւն կ'ընեմ «Հացին երգը»ին հեղինակին: Ես գիտեմ թէ ինչ կ'ըսեմ: Կը վախնամ որ մեր բանաստեղծութեան այս հսկան, այս անհասանելի կատարը արդէն իսկ սկսած է մոռցուիլ: Սփիւռքահայ անծայրածիր տարածութեան վրայ ապրող միլիոնաւոր հայ երիտասարդներէն քանի՞ հոգի արդեօք տարւոյն մէջ մէկ էջ բանաստեղծութիւն կը կարդայ Դանիէլ Վարուժանէն, կամ քանի՞ հոգի լսած է Դանիէլ Վարուժանին անունը: Սփիւռքահայ գետնի վրայ ապրող միլիոնաւոր հայ երիտասարդներէն մէկ հոգի իսկ կա՞յ արդեօք, որ պատանութեան շրջանը աւարտելէ վերջ իր հօրը դիմաց անցնի եւ աղօթքի մը նման կարդայ «Հայր, Օրհնէ» բանաստեղծութիւնը, որպէսզի մէկ կողմէ ըմբոշխնէ հայ գրականութեան ամենագեղեցիկ էջերէն մէկը, միւս կողմէ ալ արժանանայ իր հօրը օրհնութեան ու համբոյրին:

«Հայր, Օրհնէ»:

Նոյնը պիտի ըսեմ: Երբ կու տամ այս բանաստեղծութեան անունը, աչքերս կրնան խոնաւնալ, կրնամ սրտիս մէջ անօրինակ յուզում մը զգալ, նոյնիսկ տառապիլ: Ո՛չ թէ միայն անոր համար որ այս կարճ բանաստեղծութիւնը ինծի համար Դանիէլ Վարուժանին գեղեցկագոյն բանաստեղծութիւնն է, այլ նաեւ անոր համար որ այդ բանաստեղծութեան մէջ ես կը տեսնեմ մեր ժողովուրդին տառապած անցեալն ու կեանքի դժուարութիւններուն դէմ պայքարելու հերոսական կեցուածքը: Նաեւ այն ուժը զոր ամէն հայ երիտասարդ կ'առնէր, պէտք է առնէր իրեն ծնունդ տուած հօրմէն, որ այլեւս կը դադրէր պարզապէս հայր, պարզապէս ծնողք նշանակելէ եւ կը դառնար ամբողջ ժողովուրդ:

Հայր իմ. օրհնէ՛, ժամը հասաւ. պիտ' երթամ.
Նոր կեանքն մ'ինծի կը սպասէ:
Պատանութիւնս ես թողուցի. նոր արիւն
Երակիս մէջ կը վազէ:

Այս չորս տողերով արդէն կը բացուի հրաշալի պատկերը հայ պատանիին, որ կը պատրաստուի պատանութեան հրաժեշտ տալու, դիմագրաւելու կեանքը, եւ ատոր համար ալ կը խնդրէ հօրը օրհնութիւնը: Պատկեր մը՝ որ թերեւս բաւական սովորական ու տեսանելի էր ասկէ հարիւր տարի առաջ, որ սակայն այսօր անհետացած է աշխարհի բարքերուն մէջէն եւ սփիւռքահայ ժողովուրդի ապրումներէն ներս:

Ես վստահ եմ որ Դանիէլ Վարուժանն ալ արցունք հոսեցուց երբ գրեց 36 տողերէ բաղկացեալ այս բանաստեղծութիւնը: Հրաշալիք մը, զոր, եթէ չվախնայի ծիծաղելի դառնալէ, պիտի ուզէի որ ամէն երիտասարդ կախէր իր անկողնին վերեւ, ինչ տարիքի ալ պատկանէր, կեանքի որ հանգրուանին ալ հասած ըլլար:

Յառաջ, յառաջ.– գլուխս ետ չեմ դարձներ.
Երկինքէս վար թող իյնան
Անվիշտ կեանքիս ամէն աստղեր. հոգ չէ.
Անցեալս իջնայ թող դամբան:

Է՛հ, իր հօրը օրհնութեան արժանանալու սա պահուն այս երիտասարդը գիտէ թէ այլեւս վերջացած պէտք է ըլլան պատանեկան կեանքի փայլուն օրերն ու աստղերը: Ի՞նչեր իրեն կը սպասեն կեանքին մէջ, ի՞նչեր իրմէ կը սպասեն իր փոքրիկ ծնողքը՝ որ մայրն ու հայրն են եւ մեծ ծնողքը՝ որ մեր ժողովուրդն է: Գնա՛ դէպի առաջ, եւ եթէ պէտք է, անց-

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ
27-ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

— ● —

Թորոնթոյի միջազգային ժապաւէններու 27-րդ փառատօնին բացումը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին, Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» շարժապատկերի կալայով:

Արուեստագէտներու եւ շարժապատկերի սիրահար լայն զանգուածներու կողմէ մեծ հետաքրքրութեամբ սպասուած այս ժամկէտը իրականութիւն դարձաւ, եւ 1000 հանդիսատեսներու ներկայութեամբ փառատօնին բացման իր խօսքը արտասանեց Գանատայի մշակոյթի նախարար Շիլա Քափս, որ արտայայտուելով «Արարատ» շարժապատկերին մասին, ըսաւ. «"Արարատ"ը՝ այդ մեծ պատմութիւնը, բխած է Աթոմ Եղոյեանի սրտին խորքէն: Այդ սոսկ գանատական պատմութիւն մը չէ, այլ կարեւոր պատմութիւն մը՝ համայն աշխարհին վերաբերող, որովհետեւ եթէ մենք անտեսենք մեր անցեալի պատմութիւնը, կ'ենթարկուինք պատմական սխալները կրկնելու վտանգին»: Ապա, ան շնորհաւորեց «Արարատ»ի զոյգ արտադրիչները՝ Աթոմ Եղոյեանն ու Ռոպերթ Լանտոսը:

Նախարարուհին ի մասնաւորի շնորհաւորանքի խօսք ուղղեց բեմադիր Աթոմ Եղոյեանին, որ համարձակութիւնն ունեցաւ համայն աշխարհին ներկայացնելու պատմութիւնը Ցեղասպանութեան, որ նախապէս չէր փոխանցուած:

Նախարարուհիին խօսքէն ետք բեմ հրաւիրուեցաւ Ռոպերթ Լանտոս, որ իր խօսքին մէջ ըսաւ. «Հպարտ կը զգամ, որ դերակատար եղայ օգնելով Աթոմին, որպէսզի հայ ժողովուրդին Ցեղասպանութեան պատմութիւնը ներկայացնէ մեծ պաստառին վրայ: Մինչեւ օրս, այս ողբերգութիւնը լռագոյն ձեւով թաքնըւած գաղտնիք մըն էր, եւ երբ պատմութիւնը կ'ուրանայ զայն, անոր փոխանցելիք պատգամները կ'անհետանան: Իմ յոյսս է, որ մեր այս ժապաւէնով մենք պիտի կարենանք լուսարձակի տակ առնել պատմութեան այդ մութ էջերը, բացայայտելով մարդու ձեռքով գործադրուած վայրագութիւնները մարդո՛ց հանդէպ»:

Վերջապէս, ծափողջոյններու տարափով բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան աստղը՝ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան: Ան իր խօսքին մէջ, անդրադառնալով «Արարատ»ի պատմութեան, հաստատեց, թէ այս պատմութիւնը 85 տարիներ առաջ հեռաւոր ափերու վրայ պատահած պատմութիւն մը չէ միայն, այլեւ պատմութիւնն է այս քաղաքին, Թորոնթոյի մէջ ապրելու իմաստին, ուր կը հանդիպինք ցեղասպանութիւններէ ճողոպրած զանազան ազգութիւններու բեկորներու, ինչպիսիք են Գամպոճցիները, Ռուանտացիները, Ուկրանացիները եւ Հրեաները: Ան աւելցուց, թէ շրջապատուած ենք այս ազգութիւններով, որոնք կլանուած են չպատմուելիք սարսափելի պատմութիւններով: Ապա, շնորհակալութեան խօսք ուղղելով՝ բեմ հրաւիրեց ժապաւէնին հիմնական դերակատարները՝ Տէյվիտ Ալփայ, Կարէն Պոյաճեան, Մարի-Ժոզէ Քրուզ, Էրիք Պօղոսեան, Պրուս Կրինվուտ, Իլիաս Քոթէաս եւ Արսինէ Խանճեան: Հիմնական դերակատարներէն կը բացակայէր Շարլ Ազնաւուր:

Շնորհակալութեան այս արարողութենէն ետք տեղի ունեցաւ «Արարատ» ժապաւէնին ցուցադրութիւնը, որ տեւեց շուրջ 2 ժամ:

Աթոմ, իր ժապաւէնին մէջ յաջողած է Ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը այժմէականացնել, բացատրելով անոր ոսթած ժխտական հետեւանքները, որոնք երէկ եւ այսօր առկայ էին եւ են հայ մարդու հոգիին մէջ: Ան յաջող կերպով ներկայացուցած է նաեւ ուրացման ու ճշմարտութեան խափանման փորձերը, որոնք առաւել եւս կը կրճառոտեն ու կը բարդացնեն Ցեղասպանութեան ոսթած հետեւանքները:

Եղոյեան իր իւրայատուկ ոճով եւ հանճարեղ արուեստագէտի փորձառութեամբ կարողացած էր մէկտեղել ու շաղկապել տարբեր ժամանակներու վըրայ պատահած դէպքերը, յուզումները, ապրումները, խռովքներն ու յիշատակները:

Անդրադառնալով հիմնական դերակատարներուն, Շարլ Ազնաւուր կը ներկայանայ բեմադիր Եդուարդ Սարոյեանի դերով, Արսինէ Խանճեան՝ Անիի դերով, իբրեւ մասնագէտ Արշիլ Կորքիի կեանքին ու արուեստին, Տէյվիտ Ալփայ՝ Անիի զաւկի՝ Րաֆֆիի դերով, իսկ Անիի աղջկան դերով՝ Մարի-Ժոզէ Քրուզ: Պրուս Կրինվուտ կը ներկայանայ Վանի մէջ գործող ամերիկացի բժիշկի դերով, իսկ Սիմոն Աբգարեան՝ իբրեւ Արշիլ Կորքի: Իլիաս Քոթէաս՝ Վանի Թուրք հրամանատար Ճէվտէթ Պէյի դերով, եւ վերջապէս Էրիք Պօղոսեան՝ իբրեւ սենարիստ Եդուարդ Սարոյեանի ժապաւէնին:

«Արարատ»ի ցուցադրութեան յաջորդ օրը տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիս, ներկայութեամբ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչներու, որոնք զանազան հետաքրքրութիւններէ մղուած, հարցումներ ուղղեցին բեմադիր Եղոյեանին, արտադրիչ Ռոպէրթ Լանտոսին եւ դերասաններ Արսինէ Խանճեանին, Էրիք Պօղոսեանին, Կրինվուտին, Տէյվիտ Ալփային, Մարի-Ժոզէին եւ Իլիաս Քոթէասին:

Յաջորդող երկու օրերու ընթացքին Թորոնթոյի, Գանատայի այլ քաղաքներու եւ միջազգային մամուլը լայնօրէն անդրադարձան «Արարատ»ի ցուցադրութեան, Հայկական Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ուրացման եւ Թուրքիոյ հակազդեցութեան մասին: Դրական երեւոյթներէն կարելի է ընդգծել, որ մամուլը, առանց վարանումի, նկարագրեց եւ ներկայացուց Հայկական Ջարդերը՝ իրրեւ ցեղասպանութիւն: Բոլոր հարցադրումներուն մէջէն կարելի է հասարակաց գիծ մը տեսնել, որ կը պահանջէր աւելի լայնօրէն անդրադառնալ Ցեղասպանութեան պատմական եղելութեան:

Գանատայի Հայ Դատի Յանձնախումբը, գործակցաբար Թորոնթոյի Հայ Դատի Յանձնախումբին, հրատարակած էր 48 էջնոց գրքոյկ մը, որ բաժնուեցաւ մամլոյ ներկայացուցիչներուն: Գրքոյկը իր մեծ օգուտը ունեցաւ իբրեւ լրացուցիչ բացատրողական պատմական եղելութեան եւ Թուրքիոյ խեղաթիւրման փորձերուն:

Տեղական մամուլը, դրուատելով Հայ Դատի Յանձնախումբին գործունէութիւնը, լայնօրէն անդրադարձաւ գրքոյկի դերին:

Այս բոլորէն ետք, խիկապէս մեծ գնահատանքի արժանի է բեմադիր Աթոմ Եղոյեան, ազգանուէր ու յանդուգն իր նախաձեռնութեան համար: Արդարեւ, բարոյական պարտք է բոլոր հայորդիներուն, քաջալերել այս նախաձեռնութիւնը, մղելով իրենց շրջապատը, որ խուռներամ ներկայ գտնուին «Արարատ» ժապաւէնի ցուցադրութիւններուն:

ԱՐԻՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

«Հորիզոն»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) «Սարգիս Զէյթլեան» ժողովրդային տան մէջ, Օգոստոս 30-ին, յարգանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Պօղոս Սնապեանի կողմէ իր հօր Մարկոս Սնապեանի ձօնուած գըրքոյկին հրատարակութեան առթիւ, նըւիրուած Մուսա լերան հերոսներուն եւ յատկապէս Մարկոս Սնապեանին: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Այնճարի ՀՅԴ «Կարմիր Լեռ» կոմիտէի դաստիարակչական յանձնախումբը, որուն կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Ճորճ Աբէլեան, ապա, Այնճարի «Լեմ»ի Շաւարշ Միսաքեան մասնաճիւղէն Արաքս Տանըղեան կարդացած է գրքոյկին մէջ լոյս տեսած Եղ. Պոյաճեանի գրչին պատկանող «Ապստամբութիւն» քերթուածը: Եսայի Հաւաթեան ներկայացնելով Մարկոս Սնապեանի կենսագրական գիծերը, անդրադարձած է անոր հերոսական գործունէութեան: Արաքս Ադամեան գրքոյկէն կարդացած է Պօղոս Սնապեանի կողմէ գրի առնուած իր հօր պատմած մէկ պատմուածքը, որ կը վերաբերի գիւղը գինելու գործընթացին: Հուսկ, խօսք տրուած է հատորին հեղինակին՝ Պօղոս Սնապեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնած է կազմակերպիչ մարմնին եւ ցաւ յայտնած որ հերոսամարտին սերունդին պատմած բոլոր պատմութիւնները գրի չեն առնուած, մաղթելով որ ամէն ոք ջանայ այսօրուընէ սկսեալ Մուսա լերան պատմութեան մասին արխիւ եւ պատմութիւն հաւաքել:

սալդ թաղէ հողին տակ: Երիտասարդը արդէն համաձայն է:

Հայր, ես կ'երթամ այն ճամբայէն՝ որ
ճերմակ
մազերուդ զիս կը տանի,
վաստակաբեկ ոսկորներուդ, ծեր սրտիդ
եւ սէրերուդ կենդանի...
Բաւական է.— աշխատեցար, կրեցիր,
ամէն նետի, հարուածի
վահան եղար ինծի համար, հոգիդ է՝
որ հոգւոյս մէջ կը հածի:

Ա՛խ, կեցէ՛ք, չաճապարենք, քանի մը անգամ կարդանք խիրաքանչիւր բառը ու տեսնենք թէ քանի քանի խորհուրդներ կան սա ութ տողերուն մէջ: Այստեղ ամէն բանէ առաջ ուխտ մը կայ, հանդիսաւոր երդում մը: Ես ալ պիտի ընթանամ քու ճամբէդ, կ'ըսէ տղան, ես ալ մազերս սպիտակ պիտի դարձնեմ քեզի նըման, ես ալ օր մը պիտի ունենամ վաստակաբեկ ոսկորներ, ծերացած սիրտ մը, որ սակայն երբեք պիտի չմոռնայ իր հին սէրերը, ինչպէս դուն: Եւ երախտագէտ տղան կ'աւելցնէ. «Պաշտելի հայր, կը բաւէ որքան աշխատեցար ու յոգնեցար: Դուն զիս պաշտպանեցիր աշխարհի բոլոր հարուածներէն ու նետերէն, եղար կեանքի իմ վահանս: Հիմա կարգը իմս է: Կը մեկնիմ իմ հոգւոյս միացնելով քու տառապած հոգին»:

Կ'արժէ տեսնել թէ ըեռ ինչեր պիտի ըսէ անցեալի մէջ մնացած այս հայ երիտասարդը, որ Դանիէլ Վարուժանեան չքեղ լեզուով կ'աղերսէ իր հօրը օրհնութիւնը:

Ռ. Հ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.
ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Բաւական ծանր, բայց կեանքը վըտանգի մէջ չէ: Իրեն հետ ուրիշ ոստիկան մըն ալ զարնուած է:

– Րէվոլվէրո՞վ:

– Ո՛չ, դաշոյնով, – պատասխանեց Տավուտ:

– Այո՛, Սերգիսի սովորական զէնքն է այդ, դոնէ ձերբակալուա՞ծ է:

– Ո՛չ, դժբախտաբար, բայց կը յուսամ, որ պիտի բռնուի:

– Հետը ընկեր մըն ալ ունէր, ա՞ն ալ փախած է:

– Այո՛, բայց անոր հետքը կարելի պիտի ըլլայ դիւրաւ գտնել:

– Ես ըսի Ազիզին, որ խոհեմութեամբ վարուի, գիտէի, որ այդ Սերգիսը շատ վտանգաւոր չարագործ մըն էր: Հիմա ո՞ւր կ'երթաս:

– Պիտի երթամ այս խնդրին մասին քննութիւն մը կատարելու:

Երկու լրտեսները իրարմէ բաժնուեցան, եւ Տավուտ անցաւ Ղալաթիա ու գնաց այն գինետունը, ուր նախորդ գիշեր Սերգիս նստած էր ընկերով մը:

Առտուն այդ ժամուն գինետունը պարապ էր, եւ գինեպանը աթոռի մը վրայ նստած սուրճ կը խմէր՝ սիկառէթ ծըխելով:

– Բարե՛ւ, Սթավրի, – ըսաւ Տավուտ, որուն ծանօթ էր կապելային տէրը:

– Բարի լոյս, – պատասխանեց միւսը, – հրամմեցէ՛ք, Տավո՛ւտ էֆէնտի:

– Քեզի հետ քիչ մը խօսիլ կ'ուզեմ:

– Ուրեմն ճիշդ ժամանակին եկաք, ինչպէս կը տեսնէք՝ առանձին եմ եւ գործ մը չունիմ:

– Երէկ գիշեր երկու Հայեր նստած են եղեր այստեղ, որոնք մինչեւ խանութին գոցուած ատենը խմեր են:

– Այն երկու Հայերը, որոնք Ազիզ էֆէնտի կը հետապնդէ՞ր:

– Ճիշդ խօսքս անոնց համար է:

– Էյ, ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըսեմ իրենց մասին, – հարցուց Սթավրի:

– Տեղեկութիւն կ'ուզէի առնել:

– Այդ երկու անձերէն մէկը բոլորովին անծանօթ էր ինծի եւ առաջին անգամ կու գար հոս, իսկ միւսը կը ճանչնամ, իմ յաճախորդներէս է:

– Ո՞վ է տեսնենք:

– Տիգրան անուն կօշկակար մըն է, որ հոս մօտերը փոքրիկ խանութ մը ունի... ռոտոսթոցի է ինքը:

– Խանութը կրնա՞ս ցոյց տալ:

– Հարկաւ, աշկերտս գիտէ... հիմա երբոր գայ, միասին կրնաք երթալ:

– Ի՞նչ տեսակ մարդ է այդ կօշկակարը:

– Գինով մարդուն մէկն է... ամէն իրիկուն կու գայ հոս եւ խանութը գոցած ատեններս կ'ելլէ կ'երթայ:

– Քանի՞ տարեկան է:

– Յիսուն տարեկան ըլլալու է:

– Ընկեր ունի՞...

– Ընդհանրապէս առանձին կը նստի, բայց երբեմն ընկերով կու գայ, ինչպէս երէկ իրիկուն:

– Շա՞տ գինովցած էին երէկ իրիկուն, դուրս ելած ատեննին:

– Բաւական... տասներկու շիշ օղի խմեցին:

– Դրամները ո՞վ վճարեց:

– Միւսը, այն, որ անծանօթ էր ինծի:

– Ի՞նչ կը խօսէին իրարու հետ:

– Որոշապէս չեմ գիտեր, բայց անծանօթը բարկացած կ'երեւէր, որ իր մայրը եւ իր քոյրը ձերբակալեր են, այս էր իր բարկութեան պատճառը: Կը սպառնար պատճառ եղողներ սպաննել:

– Իսկ միւս՝ Տիգրանը, ի՞նչ կ'ըսէր:

– Անիկա հանդարտութեամբ մտիկ կ'ընէր:

Նոյն միջոցին գինեպանին աշկերտը ներս մտաւ:

– Ահաւասիկ Միքօն, – ըսաւ գինեպանը, – եթէ կ'ուզէք, կրնաք միասին երթալ, որպէսզի կօշկակարին խանութը ցոյց տայ:

– Երթա՛նք, – ըսաւ Տավուտ՝ ոտքի ելլելով:

Գինեպանը աշկերտին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Կօշկակար Տիգրանին խանութը ցոյց տուր էֆէնտիին:

– Շատ աղէկ, – պատասխանեց պատանին:

Վայրկեան մը ետքը պատանին ու լըրտեսը հասած էին խանութին առջեւ:

Բայց խանութը գոց էր:

– Զարմանալի բան, – ըսաւ գինեպանին աշկերտը, – ընդհանրապէս շատ կանուխ կը բանար իր խանութը:

– Ինք խանութը չի՞ պառկիր:

– Ո՛չ, փոքրիկ խանութ մըն է, ուր հազիւ կարելի է նստիլ:

– Ո՞ւր է իր բնակարանը:

– Չեմ գիտեր:

Տավուտ դրացի խանութպաններուն հարցուց. ոչ ոք որոշապէս կօշկակարին բնակարանը գիտէր:

– Եւուքսէք Քալտըրըմի կողմը տան մը մէջ սենեակ բռնած է, կարծեմ, – ըսաւ դրացի ծխավաճառ մը, – մէկ քանի անգամ գիշերը ուշ ատեն այդ կողմերը տեսած եմ զինքը:

Լրտեսը ստիպուեցաւ գոհանալ այս կիսկատար ծանօթութեամբ եւ վերադարձաւ գինեպանին քով:

– Խանութը գոց էր, – ըսաւ, – չկրցանք զինքը գտնել:

– Անպատճառ պէ՞տք ունէիր իրեն:

– Անշուշտ, բայց արդէն կը կասկածէի, որ զինքը իր խանութը պիտի չգտնեմ:

– Շատ կանուխ խանութ գալու սովորութիւն ունի:

– Կրնայ ըլլալ, բայց այսօր ապահովաբար պիտի չգայ, – պատասխանեց լրտեսը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ երէկ գիշեր ոճրագործութիւն մը կատարուած է, որուն ինքն ալ մեղսակից է:

– Ի՛նչ կ'ըսէք, – գոչեց Սթավրի զարմացած:

Տավուտ քանի մը բառով պատմեց եղելութիւնը:

(Շար. 306)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 11–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք *կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար։*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Շէն» Կազմակերպութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի եւ ընտանիքին, Տիրամայր Սիրվարդ Սարգիսեանի *մահուան առիթով եւ նոյն առիթով 200 Եւրօ կը նուիրէ Քեսապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ։*

ՄԱՐՍէՅԼ.–

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարի եւ Սահակ Տօրումեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, Վարդան Ջիֆթչիպաշեանին, իրենց մօրաքրոջ՝ Մարի Աբրահամեանի *մահուան առիթով։*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–*ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ* (15, *ռիւ Ժան–Կուժոն, Փարիզ 8–րդ*)։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական գիտելիքներ։

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9.30–*էն* 12.30։

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն։

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01.43.59.67.03։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive
la MCA fait sa rentrée
le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry
vous invite à sa soirée du **28 septembre** à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68
ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
- Des denrées et produits importés d'Arménie
- Des tapis de l'usine Haykork
- Des travaux d'artisans sur divers matériaux
- Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
- Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 22 septembre à 9 h 30

I. - L'engagement de «Coopération - Arménie» (à Goris envers les réfugiés chassés d'Azerbaïdjan et avec les jeunes de la ville).

II. - Aznavour n'oublie pas l'Arménie (avec une interview de Charles Aznavour).

Սուրբ Խաչ Միօրեայ Վարժարանը

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–*էն* 12 *տարեկան մանուկներու համար՝*

Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
քարտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

ԿԱՊՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի

«ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»–*ի*

Պաշտօնական բացումը օրհնութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

եւ ներկայութեամբ քաղաքապետ՝
Պ. ԺԱՆ ԼԸՎԷՆԻ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 11–ին
Chaville R. D.
կայարանին
հանդիպակաց հրապարակը

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau
21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur+1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

Atelier de Langue Arménienne

ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.

- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·518

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.518

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ 6 ՄԵՌԵԱԼ, 66 ՎԻՐԱՒՈՐ

Սեպտ· 19, Հինգշաբթի, ժամը 13-ին է որ պաղեստինցի քամիքազ մը իր կրած ռումբը կը պայթեցնէր Թել-Ավիվի Թիւ 4 հանրակառքին մէջ, որու հետեւանքով 6 մեռեալ կար (ներառեալ ինք) եւ 66 վիրաւոր:

Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ եւ առաջին անգամ ամբողջական շրջափակումի ենթարկուեցաւ Արաֆաթ, որ այլեւս բնակավայրէն ալ դուրս չի կրնար ելլել: Իսրայէլ կը պահանջէ որ Արաֆաթ յանձնէ այն 20 Պաղեստինցիները զորս կը հետապնդէ եւ որոնք ըստ իրեն ապաստան գտած են Արաֆաթի կեդրոնատեղիին մէջ: Ոճրափորձէն անմիջապէս յետոյ գումարուած կառավարական արտակարգ նիստի ընթացքին խօսք եղած է նաեւ Արաֆաթը արտաքսելու պաղեստինեան հողամասերէն, բայց, առաջարկը մերժուած է: Պուշ դատապարտած է արարքը, իսկ Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա «բարոյապէս գարշելի յարձակում» որակած է ոճրափորձը:

Այս նոր արարքը պատճառ է անշուշտ, որ տիրող համեմատական հանդարտութիւնը վերջ գտնէ եւ իսրայէլեան զօրքն ալ կրկին գրաւէ այն հողամասերը, ուրկէ քիչ թէ շատ քաշուած էր: Իսրայէլի ակնոցով, այդ համեմատական հանդարտութիւնն ալ Պաղեստինցիներուն շնորհիւ չէր, այլ այն պատճառաւ որ Իսրայէլ կրցած էր առաջքն առնել ահաբեկիչ արարքներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ ազատ արձակումին առեղծած իրարանցումը պատճառ եղաւ որ կառավարութիւնը հրահանգէ արդարադատութեան բեկանիչ ատեանին դիմել տրուած վճիռին դէմ: Իրաւական դետնի վրայ շատ հաւանական չէ որ արդիւնք տայ, քանի վերաքննիչ ատեանին վճիռը պէտք է թերի ըլլայ, ինչ որ չէ եւ թէ անոր տրուած որոշումը կախում ունի դատաւորներու բացարձակ գընահատումէն եւ բեկանումի հարց չի կրնար ըլլալ: Խնդրոյ առարկայ է նաեւ Քուշնէր օրէնքը (2002 Մարտ) որ թոյլ կու տայ ազատ արձակել բանտարկեալ մը, երբ իր առողջական վիճակը արգելք է արգելափակման: Սեպտ· 19-ին, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի մէջ (Հրեայ նահատակներու հրապարակը) եւ Փափոնի առանձնատան առջեւ (Կրէց-Արմէնվիլիէ) ուր հրեայ ուսանողներ հաւաքուած են եւ իրենց բանբերը տեղահանուած հրեաներու ցանկը կարդացած է: Պաստառներու վրայ ալ կը կարդացուէր՝ «Մարդասպան», «Փափոն բանտ» եւլն·: Խնդրոյ առարկայ է նաեւ բժիշկներու պատասխանատուութիւնը: Բողոքողները կ'ըսեն թէ այդ բժիշկները կամ անձեռնհաս են, կամ բարեկացակամ, հիմնուելով այն իրողութեան վրայ որ Փափոն քալելով ելած է բանտէն, ուրեմն՝ հիւանդ չէ...: Փափոնի դէմ եղած մեղադրանքներէն ժամու ամբաստանութիւնը (քանի Փափոն տը Կոլի նախարար եղած է, նաեւ Փարիզի ոստիկանապետ եւ վարած այլ պետական պաշտօններ, ազատագրումէն ետք) այն է որ երբ 1942-43-ին ընդհ· քարտուղար էր Պորտոյի նահանգապետարանը, 1690 հրեաներու տեղահանութեան որոշումը ստորագրած է: Իր փաստաբանները կ'ուզեն վերահաստատել Փափոնի պատիւը: Ներկայիս, 25 ոստիկաններ շրջափակած են իր առանձնատունը, քանի մահուան սպառնալիքներ ստացած է:

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ մէջ, Սեպտ· 19-ին պետական հարուածի փորձ մը եղած է, որ ըստ վարչապետին ձախողած է, մինչ նախագահ Լօրան Ղպակօ Հռոմ կը գտնուէր: Սեպտ· 20-ի լուրերուն համաձայն, աւելի քան 80 մեռեալ կար եւ Աբիճանի մէջ կրակոցները կը շարունակուէին: Պետական զինուորական հարուածը պատրաստողը՝ զօր· Ռոպէր Կէյ սպաննուեր է կռիւներու ընթացքին:

ՊՈՒՇ վճռած է յարձակիլ Իրաքի վրայ եւ ապաշինել երկիրը: Ան յեշտած է, Սեպտ· 19-ին «Եթէ Միացեալ-Ազգերը հարցը չլուծեն, Միացեալ-Նահանգները եւ կարգ մը զինակիցներ կ'ընեն»: Գոնկրէսէն պահանջած է ուժի դիմելու արտօնութիւն, մինչ Նիւ-Եորքի Ազգաժողովին առջեւ, Իրաքի Արտաքին Նախարարը ապահովութիւն տուած է որ Իրաք զանգուածային բնաջնջման զէնք չունի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22-ը «Առանց կառքի օր» է Փարիզի մէջ, ժամը 9-էն 19: Կառքերու արգիլուած պիտի ըլլան բացի առաջին չորս թաղամասերէն, նաեւ 5, 6, 7, 8, 9, 10 եւ 11-րդ թաղամասերը:

ՇՐԷՕՏԷՐ (ձախ) կրնայ յաղթել Կիրակի, Սեպտ· 22-ի երեսփոխանական ընտրութեան, շնորհիւ ողողումներու ընթացքին իր ցոյց տուած գործելակերպին եւ փութկոտ օգնութիւններուն: Նախքան այդ ողողումները հարցախոյզերը իր պարտութիւնը կը նախատեսէին ի նըպաստ աջի թեկնածու Էտմունտ Շթօյպէրի: Սեպտ· 20-ին, երկուքն ալ նոյնքան հաւանականութիւն ունէին յաղթելու:

ԾԽԱԽՈՏԻ գինը կրնայ 15%-ի յաւելում կրել գալ տարի, ըստ Ֆիկառոյի մէկ տեղեկութեան (Սեպտ· 20):

ՔԱՇՄԻՐԻ մէջ, 10-ամեայ աշակերտ մը եւ իր ուսուցիչը սպաննուած են Սեպտեմբեր 19-ին, երբ իսլամապաշտ ենթադրեալ ըմբոստներ կրակ բացած են դըպրոցի մը մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արդարութեան նախարարը բաւական ծանրակշիռ մեղք մը գործած է Սեպտ· 19ին, Պուշը Հիթլէրին հետ բաղդատելով: Արդարեւ Հերթա Տաուպլէր-Կմելին սենտիքայի անդամներու հետ խօսակցութեան մը ընթացքին յայտարարած է·– «Պուշ կ'ուզէ ներքին քաղաքականութեան հարցերէն շեղել տալ ուշադրութիւնը: Գնահատուած մեթոտ մըն է: Հիթլէր ալ ըրած է»:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ նեղ կացութեան կը մատնէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը կրկին անդամակցելու իր դիմումով: Նախկին Արտաքին նախարարը, նաեւ նախկին նախագահ Սահմանադրական Խորհուրդին, հեռացած էր կուսակցութենէն քանի մը տարիներէ ի վեր եւ ընտրութիւններու նախօրեակին ալ քննադատած էր Ժոսփէնը որ քաղաքականօրէն Թուրքիա չունի, ամբոխ չի կրնար խանդավառել, ստած է տրոցկիստ իր անցեալին մասին եւ զօրավիգ եղած էր շիրաքեան Թեկնածուի մը Սոն է Լուառի նահանգին մէջ: Ընկերվարական Արնօ Մոնթըպուր բուռն կերպով կ'ընդդիմանայ, կ'ուզէ որ արտաքսումի վերջնական վճիռ տրուի, իսկ Հոլանտ որոշած է կուսակցութեան այն յանձնախումբին դիմել, որ նման հարցերով կը զբաղի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը նախարարական հրամանագրով մը «բնական աղէտ»ի կացութիւն հռչակեց ողողումներու զոհ հարաւային Ֆրանսայի 395 քոմիւններու համար (23 մեռեալ եւ մէկ անհետացեալ):

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ ձերբակալուած են վեց ենթադրեալ ահաբեկիչներ, որոնք սակայն կապ չունին 2001 Սեպտ· 11-ի ոճրափորձերուն հետ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը յայտարարած է որ Քարաչիի մէջ ձերբակալուած է անձ մը որ «ուղեղ»ը կը նըկատուի Մայիս 8-ի ոճրափորձին եւ որու հետեւանքով 11 ֆրանսացի ճարտարագէտներ սպաննուեցան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ԱՅՑԸ

Ռուսաստանի նախագահին աշխատակազմի ղեկավար Ալ· Վոլոշին Երեւան կատարած աշխատանքի այցը աւարտած ու վերադարձած է Մոսկուա, Հայաստանի պաշտօնական դէմքերու հետ շարք մը խնդիրներ քննարկելէ ետք: Հայաստանի նախագահին աշխատակազմի ղեկավարը Ա· Թումանեան խօսելով այդ այցին արդիւնքներուն մասին, ըսած է թէ ամէնէն կարեւորը երկու երկիրներու պետական կառոյցներուն միջեւ գրուած երկարատեւ գործակցութեան սկիզբն է: Քննարկուած է նաեւ Հայաստանի Ռուսաստանին ունեցած պարտքին հարցը:

Զուարթնոց օդակայանին մէջ, մեկնումի պահուն Ալ· Վոլոշին պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ հայ պաշտօնատարներու հետ քըննարկուած նիւթերու լայն շրջանակին մաս կազմած են նաեւ ռուսեւվրացական յարաբերութիւններու վերջին զարգացումները, ղաղթի հարցերը, եւլն·:

Ինչ կը վերաբերի ռուսեւվրացական նիւթին ակնարկութեան, ուշագրաւ է որ Ռուսաստան-Վրաստան յարաբերութիւններու լարուած այս շրջանին, գրեթէ միաժամանակ Երեւան այցելեցին թէ՛ Ռուսաստանի նախագահին աշխատակազմի ղեկավարը, թէ՛ Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Տիգրանակերտի մէջ ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը քիւրտ է, յաճախ նորածիններու ծնողքներուն ու պատկան իշխանութիւններու միջեւ հարցեր կը ծագին ընտրուած անուններուն պատճառով: Պաշտօնատարներ կը մերժեն արձանագրել նորածիններ որոնց քրտական անձնանուններ տրուած կ'ըլլան, ինչպէս Նովրուզ, Ռոժտա, եւլն·:

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր Փոլիթիքա» (Սեպտ· 20) կը տեղեկացնէ թէ վերջերս Տիգրանակերտցի ծագումով հայ մըն ալ նոյն արգելքին բախած է, երբ ուզած է Լօրին կոչել իր նորածին աղջիկ զաւակը:

Երիտասարդ հայրը կը կոչուի Ազիզ Ինճի· պետական պաշտօնեան անոր բացատրած է որ Լօրին անունը հայկական է, թրքական բարքերուն, աւանդութիւններուն յարիր չէ եւ պէտք է ուրիշ անուն մը ընտրէ իր նորածինին համար: Ա· Ինճի պատասխանած է թէ անունը հայկական ըլլալուն համար չէ ընտրած, այլ այն պատճառով որ շրջանին մէջ յաճախ գործածուած անուն է եւ իրենք սիրած են զայն: Սակայն, պաշտօնեան անդրդուելի մնացած է:

Ա· Ինճի որոշած է դատարան դիմել, իր նախընտրած անունով կարենալ կոչելու համար զաւակը: Եթէ արդիւնք չառնէ, վճռած է դիմել Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 19/20)

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԼՈՌԻԻՆ

Մարսէյլի հիւանդանոցներու միջազգային բարեկամական միութեան կողմէ 127 հազար Եւրոյի մարդասիրական օժանդակութիւն կատարուած է Վանաձորի Լ· Արէշեան հիւանդանոցի համալիրին: Ան կազմուած է համակարգիչէ, բուժական գործիքներէ, տեխնիկական գործիքէ, եւլն·: Օգնութենէն բաժին կը ստանան նաեւ Սպիտակի, Ալավերդիի, Ստեփանաւանի, Տաշիրի բուժարանները:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ· 27-ի դատավարութեան Սեպտ· 19-ի նիստին նախորդ երկու նիստէն հեռացուած վեց ամբաստանեալի համար հրապարակուած է ամբաստանեալ Վռամ Գալստեանի Սեպտ· 11 եւ 16-ի հարցաքննութեան արձանագրութիւնը: Ապա առիթ տրուած է հարցումներ ուղղելու իրեն: Վ· Գալստեան յայտարարած էր թէ իրեն ներարկումներ եղած են, եւլն·: Քանի մը հարցում ուղղուած է այդ մասին: Նոյն նիստին ամբաստանեալ Հ· Ստեփանեան յայտարարած է թէ կը հրաժարի իրեն տրամադրուած փաստաբան Ա· Աթարբեկեանէն:

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՐՏՔԸ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻ

Կառավարութիւնը Սեպտ· 19-ի նիստին որոշած է վճարել նախորդ երկու տարուան 1999-ի եւ 2001-ի ներքին պարտքը որ 1 միլիառ 333 միլիոն դրամ է: Գումարին 544 միլիոնը 1999-ի պարտքն է, մնացածը՝ 2001-ին: Կը մնայ 2000-ի պարտքը որ 2,1 միլիառ դրամ է:

ՇԱՀՆՈՒՐԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՏԻՊԱՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շահան Շահնուրը Սփիւռքի գրականութեան ամէնէն «բախտաւոր» գրագէտներէն մէկն է: Ո՛չ անշուշտ հիւանդութեան բերումով իր տառապած կեանքով, զոր քսանամեակ մը ամբողջ քաշքշեց ֆրանսական բուժարաններու մէջ՝ անլուր պայմաններու տակ, ապա 15-ամեայ յարաբերական հանգիստ մը գտնելու համար Սէն-Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցի ապնջական յարկին տակ: Ո՛չ իսկ գրական համակիրներու բաւական ստուար թիւով, զորս ունեցած է քիչ մը ամէն տեղ՝ Փարիզէն մինչեւ Պէյրութ եւ Միացեալ-Նահանգներէն մինչեւ Երեւան: Բախտը եղած է, ըստ մեզի, թէ՛ «Նահանջը առանց երգի»ի վայելած ժողովրդականութիւնը –որքան որ հեղինակը իր խստապահանջ հայեացքով զայն դիտած ըլլայ որպէս քիչ թէ շատ երիտասարդութեան մեղք մը–, եւ թէ Շահնուրի մասին գրուած բազմաթիւ ուսումնասիրութիւնները, հոգ չէ, որ անհաւասար արժէք ունենան: Նկատի չունինք, ի հարկէ, թեր ու դէմ հրապարակախօսական անհամար յօդուածները, այլ՝ գրական տեսանկիւնէ մը ծնած նիւթերը:

Աւելի 20 տարի առաջ, ֆրանսահայ գրագէտը արժանացած էր Գրիգոր Շահինեանի հատորին («Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի», Անթիլիաս, 1981), որ քիչ մը անսովոր ու եզակի երեւոյթ մըն էր Սփիւռքի մէջ, ուր արդի հայ գրականութեան բնագաւառին մէջ բանասիրական աշխատանքը ընդհանրապէս բարձի թողի մնացած է: Այս մատնանշումը նկատի չունի մամուլի մէջ գրական նշխարներու հրատարակութիւնը, երբեմն՝ ծանօթագրութիւններով, երբեմն՝ «մերկ» վիճակով, այլ նման նիւթեր պեղող, համապատկերի բերող աշխատանքը:

Ոչ ալ «կենսագրութիւն» յղացքին հըպատակող աշխատութիւններ կան, ինչպէս որ յորձանքի պէս մեզի կը բերեն Արեւմուտքի հրատարակչատուները, ուր բանասիրութիւնը զուգորդուած է կենսագրական մարդկային դիմագծի վերակազմութեամբ:

Շահինեանի աշխատութիւնը իր օգտագործած ատաղձի շարքին ունէր նաեւ Գրիգոր Քէօսէեանի նօթերը՝ Շահնուրի հետ տեսակցութիւններէ, ինչպէս եւ անոր ստացած նամակները գրագէտի կեանքի վերջին 25-ամեակին: Վերջին տարիներուն, «Ցառաջ»ի վաղեմի աշխատակից Քէօսէեանը հրատարակած էր այդ արժէքաւոր նօթերը, նախ՝ թերթին մէջ, ապա՝ «Գիր եւ գիծ» յօդուածներու շահեկան հատորին մէջ (Պոսթըն, 1999):

Ջանանք կարդալէ ետք, հետաքրքրուէր ընթերցողի մտքին մէջ բնականաբար պիտի ծագէր նամականին ամբողջութեամբ հրատարակուած տեսնելու բաղձանքը: 2000-ին, «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ հրամցուած քանի մը նմոյշներ արդէն կ՚աւետէին, որ նման աշխատանք մը ընթացքի մէջ էր: Ան բերկրանքի յրումի մը հասած է՝ Շահնուրի բծախնդրութեան վայել խնամուած հրատարակութեամբ մը[1]:

Վերջին նախադասութիւնը չափազանցութիւն մը թող չերեւի: Թէ՛ իր ճաշակաւոր ձեւաւորումով եւ թէ իր բովանդակութեամբ, հատորը գնահատելի երեւոյթ մըն է: Շահնուրի յետմահու կեանքին մէջ՝ բախտաւոր իրադարձութիւն մը:

Այս գիրքը կ՚ընդգրկէ կազմողի կարճ նախաբանը, 110 էջի վրայ տարածուող 72 նամակ, յաւելուած մը եւ աւելի քան 50 էջ ծանօթագրութիւն:

Շահնուրի ամէն ընթերցող, նոյնիսկ եթէ միայն «Նահանջ»ը կարդացած է, եւ նոյնիսկ եթէ միայն անոր «նշանաւոր» բաժինները աչքէ անցուցած է, գիտակից է այն իրողութեան, որ ո՛չ միայն բսելիք ունեցող գրողի մը առջեւ է, այլեւ՝ միտք խռովող բսելիք ունեցողի մը: Կրնայ ըլլալ, որ բոլորովին համամիտ չըլլանք իր ըսելու ձեւին կամ խորքին, բայց նոյնիսկ այդ պարագային, անկասկած չենք կրնար անտեսել անուն մը որուն իւրաքանչիւր տողը բան մը կ՚ըսէ մեզի, logos մը, խօսք մը՝ բառի աստուածաշնչական իմաստով: Երբ որոշ տարիքի մը հասնինք, «ամէն բան» կարդալէ յոգնած, այլեւս կ՚ուզենք կարդալ (կամ վերըստին կարդալ) միայն այն, որ մեզ կը հանէ տափակութենէն ու déjà-vu-էն, որ մեզի փոխանցուող խօսք մը ունի: «Նահանջ»ի առաջին էջը, իր «վրանբացութեամբ», արդէն տափակութեան ու déjà-vu-ին դէմ ազդարարութիւն մը չէ՞ր: Նոյնիսկ՝ այսօրուան ակնոցով:

Նամականին, ըստ սահմանումի, մըտերիմ է, եւ որպէս այդպիսին, լաւագոյն միջոցներէն մէկը անձը ճանչնալու, որքան ատեն որ ան ուզէ յանձնըւիլ, բացուիլ այդ նամականիին մէջ: Այս նամակներուն մէջ, Շահնուրի դիմագիծը աւելի եւս կը յստակացնէ գեղարուեստական ու հրապարակագրական իր էջերէն արդէն բխող տպաւորութիւնը:

Նամակները հրատարակուած են ամբողջութեամբ: Բնական երեւոյթ մը, ի հարկէ, որուն համար Գր. Քէօսէեան ապրող կարգ մը անձերու հասկացողութեան կ՚ապաւինի: Թէեւ պէտք է ըսել, թէ այս նամակներուն մէջ, Շահնուր չի կորսնցներ իր չափաւորութիւնը. մերթ խարազանելով հանդերձ, անձնական նըւաստացումի՝ կիրթ գրագէտի մը անվայել ոլորտին մէջ չէ երբեք: Կրնայ քննադատել իր բարեկամները, բայց գիտէ ի՛նչ կը նշանակէ բարեկամ քննադատելը: Եւ կը խորհինք, որ այս պարագային թերեւս այդ զգուշացումը աւելորդ է: Մեր գործերը մեզի կը հետեւին, ուրեմն՝ պատրաստ ենք գիտակցելու սխալելու մեր անսահման կարելիութեան եւ առ այդ մեր համեստութիւնը ցոյց տալու:

Բնագիրը խնամքով հրատարակուած է, տպագրական շատ քիչ սխալներով, որոնք դիւրաւ ճշդելի են ընթերցողին կողմէ: Ինչ կը վերաբերի ծանօթագրութիւններուն, գանոնք կարդալը իրապէս հաճոյք մըն է (թող ներուի այդ գործին հետ կապ ունեցողէ մը այս գեղումը): Ո՛չ միայն ուրովհետեւ Քէօսէեան մանրակրկիտ կերպով հայթայթած է լուսաբանական բոլոր այն տեղեկութիւնները, որոնք նման գործի մը նուազագոյն պահանջն են, գըրեթէ կատարեալ մակարդակի մը հասցնելով զանոնք, այլեւ չէ զլացած մեկնողական կարեւոր աշխատանք մը կատարել՝ բացատրական – քննադատական – վիճարկողական երբեակ արժանիքներով: Նախաբանին մէջ ան յիշած է, որ ուրիշ անտիպ նամականիներու հրատարակութիւնը կարելի պիտի դարձնէ լիովին արժեւորել Շահնուրի նամակագրութիւնը: Կասկած չունինք, սակայն, որ իր բերած նպաստը այդ արժեւորումին ինքնին նըշանակալից է:

Շահնուրի յայտնի տեսակէտը, թէ ինք գրականութեան մէջ յեղափոխական է, իսկ քաղաքականութեան մէջ՝ պահպանողական, իր լայն հիմնաւորումը կը գտնէ այս նամակներուն մէջ: Եւ ինչպէս որ իր յօդուածները ահագին աղմուկ բարձրացուցած են, այս նամակներուն մէջ եղած արտայայտութիւններն ալ իրենց աղմուկի բաժինը ունին: Բայց ըսել չէ, թէ ան աղմկայարոյց գրող մըն է՝ pour épater la bourgeoisie: Այս բոլորի ետին իր տեսակէտները խորապէս մըտածած եւ իր ըսելիքը ծանր կշռող մտաւորական մը կայ: Օրինակ, ընթերցողը կրնայ կուլ չտալ անոր հաստատումը, թէ մեր գրականութիւնը «դժուար կը հանդուրժէ հիմարներն» (էջ 106), բայց չի կրնար, եթէ արժեւորումի առարկայական աչք մը ունի, անդրադարձ մը չընել իր կարդացածին մասին և փորձել ինքն իր մէջ քննել այդ հաստատումին տուն տուող պատճառները: Կամ երբ Շահնուր կը մէջբերէ «գրագէտ բարեկամ»ի մը խօսքը (ո՞վ՝ արդեօք), թէ հայերէնը «անկատար գործիք մըն է (...) ըլլալով անկատար քաղաքակրթութեան մը գործիքը» (էջ 90), մարդ չի կրնար անտարբեր մընալ եւ լեզուի հետ իր սեփական փորձառութեան վերաքաղը չընել՝ հաստատելու համար, թէ, ինչո՞ւ չէ, «մեծասքանչ»ին նուիրուած բոլոր հասարակ (կամ ոչ) տեղիքներով հանդերձ, մարդկութեան ստեղծած ո՛չ մէկ գործիք կատարեալ կրնայ ըլլալ:

Այս նամակներուն մէջ, Շահնուր մեզի կը վերադառնայ իր արդէն ծանօթ յստակութեամբ՝ հարցերը մարդկայնացնելու, իրենց բարձր ու անհպելի պատւանդանէն իջեցնելու եւ մեզ մտածել տալու: Ճշմարիտ մտաւորականին, ինքզինքը յարգել գիտցող ու ընթացիկ հասկացողութիւններու հանդէպ իր սեփական կարծիքը չզիջող իմացականութեան մը առաքելութիւնը: Անսխալական չէ ան, ի հարկէ, եւ խնդրական հատուածներ չեն պակսիր, բայց ի՞նչ կայ աւելի հաճելի, քան անհամաձայնութիւնը եւ զայն լարելու եւ խորացնելու մտային գրգիռը:

Կ՚արժէ մէջբերել Գուրգէն Մահարիի «Այրուող այգեստաններ»ը մասին իր դատումը.–

«Այրուող Այգեստանները երկարաշունչ եւ կենսայորդ գիրք մըն է, ուր իրական, բազմապիսի եւ հազուագիւտ յատկութիւններու կողքին կը յայտնուի տկարութիւն մը, որ զուտ գրական է եւ ոչ թէ ազգային – քաղաքական: Տկարութիւնը կը կայանայ –ըստ իս– այն բանին մէջ որ գիրքին ընդհանուր շեշտը (l'accent, le souffle) չէ եղած այնքան ողբերգական, որքան ըլլալ կը պահանջէր մշակուած նիւթը, որ անլուր ողբերգութիւն մըն է: Կարեւորը այն չէ թէ հեղինակը ի՛նչ բան կը դնէ իր ընթերցողին բերնին մէջ –մե՞ղր թէ քացախ, ժպի՞տ թէ արցունք. այլ անոնց dosage-ը, որ պէտք է բերնին մէջ թողու, վերջի ի վերջոյ, աղի – լեղի համ մը: Համ մը՝ որ ետ գայ:

(...) Մահարիի դէմ կատարուած levée des boucliers-ն ունի որոշ պատճառ –impie արարք կը նկատուի ամէն մերկացում ճշմարտութեան, որ հինէն կը խախտէ մեր կոյր chauvinisme-ը, որ տոկուն է սահմանի ա՛յս կողմ թէ այն» (էջ 75-76):

Նոյնիսկ երբ, 1930-ական թուականներու իր անողոք քննադատութիւններուն արձագանգը բերելով, ան կծու նկատողութիւններ կ՚ընէ Հ.Յ.Դաշնակցութեան հասցէին, խօսողը պարզ «հակա» մը չէ: Ու այս մէկը, նոյնիսկ եթէ ընդունած ըլլայ, որ ազգային պատմութեան իր իմացութիւնը բաւարար չէ (պարտադիր չէ, որ պատմութիւնը մինչեւ յետին մանրամասնութիւնը գիտցողը անպայման «ճշմարիտ» կարծիքի մը հասնի, ինչ ալ ըլլայ այդ «ճշմարիտ»ը) եւ երբեմն չափազանցած ըլլայ: Այսօրուան ակնոցով, երբ արդէն կարելի է որոշ հեռաւորութիւն մը ստեղծել եւ անցեալ դարասկիզբը դիտել որպէս պատմութիւն եւ ո՛չ թէ սոսկ որպէս վերապրողի կամ դերակատարի պատում, Շահնուրի բառերը մեզ կը մղեն գոնէ «արդեօ՞ք» հարցումը դնելու, քննելու եւ միայն յետոյ ընդունելու կամ մերժելու:

Այս ներհայեցողական հոլովոյթն է, որ կը զարգանայ իր տողերու ընթերցումով: Ու գիտենք արդէն, որ հարիւր տարիէ ի վեր, հաւաքաբար եւ անհատապէս ներհայեցողութեան ժամանակ չենք ունեցած կամ, աւելի ճիշդ, չենք ստեղծած:

Գրասէրն ու գրականագէտը միայն կրնան երախտապարտ ըլլալ Գրիգոր Քէօսէեանին, որ Շահնուրի ծննդեան 100-ամեակի նախօրեակին անոր նամականիին գիտական հրատարակութեան ճանապարհը բացած է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(1) Շահան Շահնուր, Նամականի, Ա. Նամակներ Գրիգոր Քէօսէեանի, կազմեց եւ ծանօթագրեց Գրիգոր Քէօսէեան, Հրատ. «Կարպիս Լ. Նազարեան» Հիմնադրամի, «Մայրենի» հրատարակչատուն, [Ուոլթհէմ], 2001, 196 էջ: Հասցէ. – Krikor Keusseyan, 50 Watertown Street, Watertown, MA 02172, U.S.A.

ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԷՆ

1963-ին, Շահնուրի ծննդեան 60-ամեակը տարբեր հանդիսութիւններով նշուած է Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ: Հոկտ. 1963-ին ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Արտասահմանի հետ Բարեկամութեան Հայկական Ընկերութեան սրահին մէջ, Երեւան: Այդ առթիւ, Շահնուր հեռուեալ շընորհակալական նամակը հասցէագրած է Ընկերութեան նախագահուհի Բերսաբէ Գրիգորեանին, զոր վերջերս պատահաբար գտանք Երեւանի մէջ:

Վ.Մ.

St-Raphaël, le 3 Nov. 1963

Յարգելի Տիկին Բ. Գրիգորյան [sic],

Հոկտեմբեր 12-ի հանդիսութիւնը իր արձագանգը գտած էր մեր տեղական մամուլին մէջ, անշուշտ խռովելով զիս:

Իմ չա՛տ անկեղծ եւ խորին համակրանքս փոխանցեցէք, խնդրե՛մ, բոլոր անոնց որոնք կազմակերպեցին այս հաւաքոյթը եւ մասնակցեցան անոր, մասնաւորաբար երկու բանախօսներուն, պպ. Ստեփան Կուրտիկեանի եւ Ստեփան Ալաջաջեանի [sic], որոնց կրկնակ յօդուածները, տեղւոյդ թերթերուն մէջ, եղած էին արդէն կանխանշանը այն համակրութեան եւ ներողամիտ հայեցողութեան զոր կը տածեն ինծի հանդէպ(*):

Գալով բանաստեղծ Վաղարշակ Նորենցի, որուն մասնակցութիւնը երեկոյթին մասնաւորաբար թանկագին է ինծի համար, ըսեմ որ՝ գրագէտներու փոխադարձ ծանօթութիւնը մէկն է այն հարցերէն, որոնք պէտք ունին Նորենցի նման անձնաւորութեան մը ջատագովութեան եւ պաշտպանութեան: Կան հմայիչ ձայներ որոնք կ՚արձագանգեն մինչեւ հեռու աշխարհներ:

Ձերդ, յարգանքով
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Հայաստանի Հանրապետութեան Նորագոյն Պատմութեան Պետական Կեդր. Արխիւ, ֆոնտ 709, ցուցակ 3, գործ 310)

(*) Յօդուածներուն մատենագիտական տուեալները չենք կրցած ճշդել: Անոնք կը բացակային Գրիգոր Շահինեանի «Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի» (Անթիլիաս, 1981) հատորէն:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՀԱՅՐ, ՕՐՀՆԷ

Բ.

Մեր դաւառարնակ ժողովուրդին չարքաշ անցեալէն փառաւոր պատկեր մըն է որ կը պարզուի սա «Հայր, Օրհնէ» խորագրուած բանաստեղծութեան տողերէն: Ես ա՛յդ է որ կը տեսնեմ այս բանաստեղծութեան մէջ երբ կը նայիմ երիտասարդ հայ տղուն որ երախտագիտական խօսքեր արտասանելով կը պատրաստուի մեկնիլ պապենական տունէն: Մեկնիլ դէպի ո՞ւր: Դէպի պանդխտութիւն, դէպի կեանքի կռիւ:

Իմ արիւնս է գոյացած քու քրտինքդ.–
յոգնութեանդ ծիլն եմ տխուր:
Հոգիդ կաղնի՛, երբ կուրծք կու տար
մրրիկին՝
ես շուքին տակ՝ հանգիստ, լուռ,
կը մեծնայի.– Հարկ է հիմա ա՛լ հանգչիս,
եւ ես քեզի յաջորդեմ:
Խոնջէնք, խոնջէնք – Կ՚ուզեմ կռուիլ,
աշխատիլ,
ըլլել կեանքին, կեանքին դէմ...

Եւ երախտագէտ զաւակը, իր այս ուխտէն վերջ կ՚արտասանէ բանաստեղծութեան վերջին չորս հրաշալի տողերը.

Հայր իմ, օրհնէ՛, դողդոջ ձեռքերդ
գլխուս դիր,
Թող մատներէդ կաթի վար
աղօթքդ՝ եկած հոգւոյդ պայծառ
խորանէն:
Վերջին ժամն է, օրհնէ՛, հայր:

Եկէք եւ այս բանաստեղծութեան մէջ մի՛ տեսնէք մեր ժողովուրդին այն ողբերգութիւնը, որմէ շուք մը ինկած է բոլոր հայ ընտանիքներու կեանքէն ներս: Ո՞րն է այդ ողբերգութիւնը, որ երէկ կար ու այսօր ալ կը շարունակուի: Անիկա այն ճակատագիրն է որ բաժան բաժան կ՚ընէ հայ ընտանիքները, զաւակը կը հեռացնէ ծնողքէն, մէկը կը նետէ կեանքի յորձանքին մէջ, միւսը կը թաթխէ կարօտներու ծովուն մէջ: Հայ ժողովուրդը բաղկացնող միլիոնաւոր ընտանիքներու մէջ, այստեղ կամ այնտեղ, Սփիւռքի մէջ կամ Հայաստան, քանի՞ ընտանիք պիտի կարենանք գտնել ուր ծնողք ու զաւակ կ՚ապրին նոյն քաղաքին մէջ, իրարմէ քիչ հեռու, շաբաթը մէկ անգամ, երկու անգամ վայելելով մէկզմէկու ներկայութիւնը եւ կամ շաբաթը անգամ մը գոնէ աղօթելու նոյն ճաշասեղանը բանալէ առաջ: Պատկերը միասնութեան պատկեր չէ, բաժանումի եւ կարօտի պատկեր է, այսօր ալ, ինչպէս եղած էր անցեալի օրերուն: Այսօր ալ երիտասարդը օր մը, յարգանքով ու երախտագիտութեամբ թերեւս, ծունկի կու գայ իր հօրը ու մօրը առջեւ եւ

կ՚ըսէ. «ալ կը բաւէ որքան դուք յոգնեցաք: Հիմա կարգը իմս է: Ես պիտի երթամ ու պիտի կռուիմ՝ իմ կեանքս չինելու համար»: Ու ան հրաժեշտ պիտի առնէ առանց անշուշտ Վարուժանեան ճաճանչազեղ բառամթերքով իր հօրը օրհնութիւնը խնդրելու: Հրաժեշտ պիտի առնէ հօրենական տունէն, հօրենական բարքերէն, հօրենական լեզուէն ու սրբութիւններէն, նոյնիսկ թերեւս իր ժողովուրդէն:

Բայց հիմա պահ մը մոռնանք ողբերգականը ու նայինք գրականին: Նայինք թէ մեր տաղանդաւոր բանաստեղծը ինչպէս կը խօսեցնէ երախտագէտ զաւակը.

խմ արիւնս է գոյացած քու քրտինքէդ.
Յոգնութեանդ ծիլն եմ տխուր:

Եթէ կը սիրենք բանաստեղծութիւնը, կրնա՞նք անտարբեր անցնիլ այս երկու տողերուն գրական գեղեցկութեան առջեւէն: Մեզմէ ո՞վ պիտի ուրանայ որ բոլորս ալ մեր արիւնը կը պարտինք մեր հօրը, կամ մեր ծնողքին քրտինքին: Այստեղ հայրը միայն հայր չէ, է՛ նաեւ մայր, ամբողջ ծնողքը: Մեր ծնողքին աղի քրտինքն է որ մեզի փոխանցուած է կարմիր արիւն դառնալով: Եւ այստեղ հայրը միայն ծնողք ալ չէ, ամբողջ ժողովուրդ է: Մեզմէ ո՞ր ապերախտ հայորդին պիտի ուրանայ որ մեր երակներուն մէջ կը կրենք ամբողջ մեր պապերուն քրտինքը, անոնց դարեր չարունակ հոսեցուցած քրտինքը: Եւ տակաւին ո՞վ պիտի ուրանայ որ մենք բոլորս մեր պապերուն յոգնութենէն ծիլ առած ընձիւղներ ենք, ճիւղեր ենք: Կը բաւէ որ չմոռնանք այս ճշմարտութիւնը եւ հաւատարիմ մնանք այդ քրտինքին: Եւ ո՛չ միայն հաւատարիմ մնանք այդ քրտինքին, այլ նաեւ մեր ծերացած ծնողքին, կամ հազարամեայ մեր ժողովուրդին դողդոջ ձեռքերէն խնդրենք պապենական օրհնութիւն մը՝ դէպի կեանքի ծովը բացուելէ առաջ: Որովհետեւ այդ օրհնութիւնն ալ մեր պապերուն քրտինքին ու արեան նման կը սկսի պտղկիլ մեր երակներուն մէջ:

Պիտի կրկնեմ: Հրաշք մը պատահէր եւ ամէն հայ երիտասարդ, ուր որ ալ ապրէր, իր հօրը անմիջական շրջանակին մէջ ապրէր կամ ոչ, իր հայրը վաղուց կորսնցուցած ըլլար կամ չէ, Վարուժանի այս բանաստեղծութիւնը կախէր իր անկողնին վերեւ, կամ կախէր իր աշխատասեղանին դիմաց, ու օրը անգամ մը կարդար անոր վերջին չորս տողերը: Որովհետեւ որքան ալ բանաստեղծութեան մէջ ըսուի թէ վերջին ժամն է օրհնութիւն խնդրելու, ամէն ժամ վերջին ժամ է, կամ ոչ մէկ ժամ վերջին ժամ է.

Թող մատներդ վար գլխոյս վրայ կաթի
հոգւոյդ պայծառ խորանէն եկող
աղօթքդ,
վերջին ժամն է այս, օրհնէ, հայր:

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԾՈՎԱՆԿԱՐԻՉԸ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ՆԿԱՏԵՆ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ: «ՄՈՍԿՕ ԹԱՅՄԶ» ՔՆՆԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾՈՎ ՄԸ Կ՚ՈԳԵԿՈՉԷ ՀԱՅԱԶԳԻ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ 185–ԱՄԵԱԿԸ

Ռուսաստանի մէջ Իվան Այվազովսկիի ծննդեան 185–ամեակը նշուեցաւ Յուլիս 29–ին: Ռուսաստանի մէջ գրեթէ ամէն ոք ծանօթ է այս փայլուն ծովանկարիչին անունին: Այսուհանդերձ, սակայն չի նշանակեր, թէ Այվազովսկիի բազմաթիւ գործերուն (աւելի քան 6000 գեղանկար) եւ բեղուն գեղանկարիչին նկատմամբ կարծիքները երկդիմի չեն: Այվազովսկիի ասպարէզը կը տարածուի 19–րդ դարու մեծ մասին վրայ եւ այս վիթխարի դարը կ՚արտացոլացնէ յատուկ ձեւով: Ան աշխատած է աւելի քան 65 տարի, որուն ընթացքին հանրութեան եւ ականաւոր դէմքերու կարծիքները փոխուած են անոր նկատմամբ, թէեւ այս արուեստագէտին կեանքէն անբաժան եղած է աւանդական չափանիշներով յաջողութիւնը: Երեւոյթ մը, որ սուր կերպով կը հակադրուի բազմաթիւ այն գեղանկարիչներուն, որոնք իրենց ողջութեան անտեսուած են եւ աղքատութեան մէջ ապրած, սակայն յետ մահու հռչակի արժանացած են:

Այվազովսկիի ծննդավայրը յատուկ նշանակութիւն պիտի ունենար անոր ապագայ ասպարէզին մէջ: Իրօք, ան ծնած է Թէոդոսիա, Ղրիմի ծովափին: Այվազովսկի անունը կու գայ հայկական Այվազեան անունէն, որ իր հերթին ծագում առած է արաբերէն այվազ բառէն, որ կը նշանակէ «մատակարար»: Այսուհանդերձ այսօր Այվազովսկիի ծննդավայրը, ինչպէս նաեւ Թէոդոսիոյ թանգարանին մէջ անոր գործերուն մեծ մասը կը գտնուին օտար երկրի մը՝ Ուկրանիոյ մէջ: Պատանի Այվազովսկիին տաղանդաշատ գծանկարները գրաւած են Թէոդոսիացի ճարտարապետի մը ուշադրութիւնը, եւ ան ուղարկուած է Սիմֆերոպոլի երկրորդական մէկ վարժարանը: Ապա Այվազովսկի յաճախած է Ս. Պետերսբուրգի Արուեստներու Ակադեմիան, ուր ստացած է կրթանպաստ: Այնպիսի փայլուն ուսանող եղած է, որ երկու տարիով կըրճատուած է անոր ուսման ժամանակաշրջանը:

Այվազովսկի 1835ին հանրութեան ներկայացուցած է իր առաջին գործը, որ կը կրէր «Ծովուն վերեւ օդի ուսումնասիրութիւն» վերնագիրը: Անիկա անմիջապէս յաջողութիւն արձանագրած է եւ արծաթ չքանշանի արժանացած: Այսպէս, տակաւին 20 տարեկան չեղած Այվազովսկի դարձած է հռչակաւոր ծովանկարիչ: Գեղանկարչութեան այս սեռը ընտրելէն ետք ան ետդարձ չէ կատարած եւ չէ մոլորած:

Այս արուեստագէտը յաճախակի ճամբորդութիւններ կը կատարէր դէպի Սեւ Ծով եւ Ֆինլանտայի ծոցը: Ան մասնակցած է ծովակալներ Լազարեւի, Քորնիլովի եւ Նախիմովի ծովագնացութիւններուն: Սակայն ծովանկարներ կարելի չէ գծել կեանքէն մեկնելով: Այվազովսկիի ամէնէն յատկանշական արժանիքը տեսողական զարմանահրաշ յիշողութիւնն է, որ առիթ կու տար վերարտադրելու ծովային բնաշխարհի մէջ մասնայատուկ երեւոյթներ:

Այվազովսկիի յաջողութիւնը չէր սահմանափակուած Ռուսական կայսրութեան մէջ: 1840–ին ան ճամբորդած է Իտալիա, ուր ռուս արուեստագէտներ կ՚երթային սորվելու իտալական արուեստը: Պարզապէս բան մը սորվելէ անդին գնաց Այվազովսկի եւ մեծ ժողովրդականութիւն վայելեց այն երկրին մէջ, որ աշխարհի տուած էր մեծագոյն գեղանկարիչները: Իտալիոյ մէջ իւրաքանչիւր վաճառատուն կը ծախէր ա լա Այվազովսկի ծովանկարներու վերարտադրութիւններ:

Այվազովսկի 1843–ին ճամբորդած է Փարիզ, Ամսթերտամ եւ Լոնտոն, ուր ցուցադրած է իր գործերը: Մարդիկ ամէն տեղ զայն ողջունած են իբրեւ իր ժամանակներու մեծագոյն ծովանկարիչը: Անգլիացի արուեստագէտ Ժոզէֆ Թըռնըր, որ ինքնին ծովանկարիչ էր, բանաստեղծութիւն մը գրած է ի պատիւ Այվազովսկիի:

Իր ասպարէզին սկզբնաւորութեան Այվազովսկի ներշնչուած է վիպապաշտ դպրոցէն, որ այդ ժամանակներու արուեստներուն մէջ գերիշխող ոճն էր: Անոր արուեստը շատ կը յիշեցնէ պատմական եւ կրօնական նիւթերով պաստառներ գծող գեղանկարիչ Քարլ Պրայուլովի գործերը: Պրայուլովի ամէնէն հռչակաւոր գեղանկարը «Պոմպէայի վերջին օրը»ն է, որուն վերարտադրութիւնները վերջերս ցուցադրուեցան Մոսկուայի ծանուցումի տախտակներուն վրայ, չտապ կացութիւններու նախարարութեան կողմէ: Երկու արուեստագէտները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին իրենց ժամանակներուն, սակայն զանոնք ընկալելը համեմատաբար դժուարացաւ յաջորդ դարերուն, երբ վիպապաշտ ոճը մոռցուեցաւ:

Որոշ դիտանկիւնէ Այվազովսկի գեղանկարիչ չէր, այլ ծովու լուսանկարիչ: Անոր գործերը կորսնցուցին իրենց իւրայատուկ հմայքը, երբ գունաւոր լուսանկարները սկսան աւելի իրապաշտ եւ գեղեցիկ կերպով վերարտադրել ծովը: Սակայն Այվազովսկիի պաստառները իրենց ժամանակներուն կ՚ընձեռէին ճիշդ այն, ինչ որ արուեստի գործեր հաւաքողներ կամ պարզապէս հարուստներ կ՚ուզէին կախել իրենց բնակարաններուն մէջ: Այվազովսկի չուտով հարստութիւն մը դիզեց վաճառելով իր բազմաթիւ գեղանկարները: Ուրիշ ի՞նչ յաջողութիւն անհրաժեշտ էր հաստատելու համար անոր տաղանդը:

Այսուհանդերձ, 1860–ական եւ 1870–ական տարիներուն Այվազովսկի սկսաւ քննադատուիլ աւելի խստապահանջ ակնդիրներու կողմէ: Մեծ գրագէտ Դոստոյեւսկի Այվազովսկին բաղդատեց Ալեքսանդր Տիմայի հետ. «Երկուքին գործերը ստեղծուած են արտասովոր տպաւորութիւններ առթելու նպատակով, որովհետեւ անոնք սովորական բաներ չեն պատկերեր եւ կ՚ատեն սովորական բաները»: Դոստոյեւսկի արուեստագէտները կը մղէր իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու սովորական եւ առօրեայ կեանքի երեւոյթներու վրայ: Քննադատներ նաեւ կը մատնանշէին Այվազովսկիի գեղանկարչութեան ակադեմական մօտեցումը եւ անոր ուշացած վիպապաշտութիւնը: Ընդհանրապէս աւելի ուսած խաւը այս արուեստագէտին նկատմամբ ունէր հեգնական կեցուածք, որ կ՚արտացոլար տարբեր արտայայտութիւններու մէջ, ինչպէս՝ «Այվազովսկիի վրձինին արժանի տեսարան մը»:

Այվազովսկի Թէոդոսիա վերադարձաւ 1845–ին: Ան գծեց Աստուածաշունչի նիւթերով բազմաթիւ պաստառներ, ինչպէս՝ «Ջրհեղեղը» եւ «Արարչագործութիւնը»: Ան մեծ կարեւորութիւն չէր ընծայեր իր քննադատներուն եւ կ՚արտադրէր Ռուսաստանի նաւատորմին յաղթանակները պանծացնող գեղանկարներ: Երբ ծայր տուաւ 1877–էն 1878–ի ռուս – թրքական պատերազմը, ան շարք մը գեղանկարներ արտադրեց այս նիւթով: Անշուշտ սակայն չօգնեց, որ Այվազովսկի սիրելի դառնար այդ օրերու արմատականներուն համար:

Այվազովսկիի ժողովրդականութիւնը դարձեալ բարձրացաւ 1880–ական տարիներուն Նոր վիպապաշտութեան գալուստով: Վարպետը շարունակեց աշխատիլ: Ան գծեց դրուագներ Քրիստափոր Գոլոմպոսի կեանքէն: Պարբերաբար փորձեց գծել ծովանկարներէ տարբեր գեղանկարներ: Գծեց իր գիւղաւանէն պատկերներ, ձմեռնային տեսարաններ, եւլն.: Սակայն անոնցմէ ոչ մէկը մեծ յաջողութիւն արձանագրեց: Իրականութեան մէջ ոմանք անվիճելիօրէն ապարդիւն գործեր էին:

Այվազովսկի մինչեւ իր մահը հաւատարիմ մնաց ծովուն: Ան մահացաւ 1900 Ապրիլ 19–ին, անաւարտ ձգելով իր «Թրքական նաւու մը պայթումը» գեղանկարը:

Այվազովսկիի բոլոր գեղանկարներուն մէջ առանձին տեղ կը գրաւէ «Իններորդ ալիքը» գեղանկարը (1850): Անիկա կը պատկերէ խորտակուած նաւու մը վերապրողները, որոնք փաթթուած են կոտրած կայմի մը, որ կը դիմագրաւէ հարաւծի մը վտանգը. նոյնիսկ կը թուի, թէ վիթխարի ալիք մը զանոնք դէպի մահ պիտի քշէ: Ասիկա գեղանկարիչին վիպապաշտ ժամանակաշրջանի գործերուն գագաթնակէտը կը կազմէ: Աւելի ուշ ան վիպապաշտութենէն անցած է իրապաշտութեան:

Հաւանաբար Այվազովսկիի արուեստին ամէնէն ուշագրաւ յատկանիշը կը կայանայ բազմաթիւ եւ տարբեր մարդոց ճաշակին գոհացում տալու մէջ: Անոր գործերը քաղաքական ոչինչ կը պարունակեն: Այսուհանդերձ ցարական եւ խորհ. վարչակարգերը խանդավառութեամբ ընդունած են զայն իբրեւ իրենց պատկանող արուեստագէտ: Այվազովսկիի միայն եւրոպական հռչակը նկատառելի անկում արձանագրած է Ի. դարուն:

Իվան Այվազովսկի ապրած է այնպիսի ժամանակներու, երբ գեղանկարչութիւնը յեղաշրջում մը ապրեցաւ տպաւորապաշտ եւ այլ ուղղութիւններու յայտնութեամբ: Սակայն այդ ճակատագրական զարգացումները որեւէ ազդեցութիւն չըրգործեցին արուեստագէտին վրայ:

Թերեւս այս վճռակամութիւնը եւ փոփոխութեան նկատմամբ անդրդուելի կեցւածքը արժանի են յարգանքի: Ամէն պարագայի մէջ, Այվազովսկի միշտ մաս պիտի կազմէ ռուսական գեղարուեստական ժառանգութեան: Արուեստագէտ եւ հանրային դէմք Իվան Քրամսքոյ, որ ժամանակին Այվազովսկիի վիպապաշտութեան հակառակորդներէն էր, հետեւեալը գրած է Այվազովսկիի ուշ շրջանի գործերէն՝ «Սեւ Ծովը» (1881) գեղանկարին մասին. «Նկարին մէջ ոչինչ կայ, բացի երկինքէ եւ ջուրէ, սակայն ջուրը անսահման ովկէանոս է, ոչ թէ փոթորկած, այլ՝ եռերուն, կատաղի, անծայրածիր, իսկ երկինքը նոյնիսկ աւելի անծայր, եթէ կարելի է: Ասիկա ամէնէն հզօր գեղանկարներէն է, որ երբեւիցէ տեսած եմ»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ–ՍԱՐԱՓԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.
ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Անպատճառ իր ընկերը առանձին գործած է ոճիրը, – դիտել տուաւ գինեպանը, – Տիգրան թէեւ շատ կը խմէ, բայց կռիւ հանող, մարդ զարնող մէկը չէ. հինգ տարիէ ի վեր կը ճանչնամ զինքը:

– Ասոր մէջ քաղաքական խնդիրներ կան, – ըսաւ լրտեսը, – այդ Սերգիսը կառավարութեան դէմ դաւաճանող մեծ ընկերութեան մը կը պատկանի, եւ Տիգրանն ալ, կ՚երեւի, որ իրեն գործակից է:

– Չեմ գիտեր, բայց չեմ կարծեր, – պատասխանեց գինեպանը, – եթէ իրեն մտերիմ գործակիցը ըլլար, այդ Սերգիսը ուրիշ անգամ ալ հոս պիտի գար, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, Տիգրան ամէն իրիկուն կանոնաւորապէս հոս կու գայ եւ մինչեւ ետքը հոս կը մնայ:

– Ինչ որ է, խնդիրը այն է, որ երկու հոգի վիրաւորուած են ծանրապէս, եւ յաջողած են փախչիլ:

– Շատ ցաւալի բան. խե՛ղճ Ազիզ էֆէնտին շատոնց կը ճանչնամ, ինք այս տեսակ խնդիրներու մէջ խառնի չի գար, եւ կը զարմանամ, որ այս անգամ թէ՛ վիրաւորուեր է եւ թէ՛ մարդը փախցուցեր է:

– Իշալլահ, ոճրագործը ձեռք կ՚անցընենք, – ըսաւ լրտեսը:

– Իշալլահ, կրկնեց գինեպանը:

Այս մաղթանքէն ետքը Տավուտ մեկնեցաւ:

Քանի մը ժամ ետքը կոչկակար Տիգրան, որ անխոհեմութիւնը ունեցած էր գալ իր խանութին շուրջը դեգերելու, կը ձերբակալուէր եւ կը բերուէր ոստիկանատուն:

Այս ձերբակալութիւնը, բնականաբար, մեծ ուրախութիւն պատճառեց Պէտրի պէյի, որ ուզեց անմիջապէս անձամբ հարցաքննել կօշկակարը:

Անունը, մականունը, արհեստը, տարիքը եւ ծննդավայրը հարցնելէ ետքը ոստիկանութեան տնօրէնը ըսաւ.

– Երէկ իրիկուն ո՞ւր կը գտնուէիր:

– Սովորութեանս համեմատ խանութիս մօտերը գտնուող Սթավրիի գինետունը գացի, – պատասխանեց Տիգրան:

– Առանձի՞ն:

– Այո՛, առանձին գացի, բայց յետոյ ուրիշ մէկը եկաւ ու քովս նստաւ:

– Ո՞վ էր այդ եկողը:

– Սերգիս անուն ատաղձագործ մը:

– Այդ մարդը քու բարեկա՞մդ է:

– Իրար կը ճանչնանք, ինք ինծի կօշիկ շինել տուած է: Ես ալ խանութիս համար սեղան մը շինել տուած եմ իրեն, եւ այս առթիւ իրար ճանչցած ենք:

– Ըսել է, երէկ գիշեր դիպուածով իրարու հանդիպեցաք:

– Այո՛, – պատասխանեց Տիգրան:

– Ի՞նչ բանի վրայ խօսեցաք մինչեւ կէս գիշեր:

– Սերգիս իր գլխուն եկած դժբախտութիւնները պատմեց: Կ՚երեւի, որ ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ եղեր, եւ ատոր համար ստիպուած է դուրսերը շատ չպտըտիլ:

– Ըսա՞ւ, թէ ինչու համար ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ:

– Մէկ քանի մարդերու քով կ՚աշխատի եղեր, որոնք վերջերս ձերբակալուեր են, եւ այդ մարդիկն ալ շատ վտանգաւոր կը նկատուին եղեր, այս պատճառով հիմա զինքն ալ կը փնտռեն կոր: Եւ որովհետեւ զինքը չեն գտեր, գացեր Գում Գաբու իր մայրն ու քոյրը բռներ ու բանտարկեր են, այս բանը շատ կատղեցուցած էր Սերգիսը: «Վրէժս պիտի լուծեմ» – կ՚ըսէր մինչեւ ետքը:

– Ի՞նչ կերպով վրէժ պիտի լուծէ եղեր:

– Կը սպառնար սպաննել Գում Գաբուի պահականոցին քոմիսէրը եւ մուավինը, իբրեւ այդ ձերբակալութեան պատասխանատուները: Ես ջանացի զինքը հանդարտեցնել եւ ըսի, որ այդ գործին մէջ քոմիսէր եւ այլն, որեւէ կերպով պատասխանատու չեն եւ անշուշտ վերէն եկած հրաման մը գործադրած են միայն, բայց ինք, օղիի ազդեցութեան տակ, միշտ նոյն բանը կը կրկնէր եւ իմ խօսքերուս ականջ չէր կախեր:

(Շար. 307)

ՍՈՒՐԲ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10–ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24–րդ տարեդարձին առիթով։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ, մեներգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ – մեներգչուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԸՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՅԵԱՆԻ, երգեհոնահար ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մեներգիչ ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, մեներգիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՅՀԱՆԻ, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հոգւոց ի հանգիստ։

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
իրենց տասնեակ տարիներու Հայ Եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար շնորհած «Կոնդակ»ները՝ դաշնակահարուհի ԺԻԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, մեներգչուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻՆ եւ մեներգիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻՆ, հիմնադիր–ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ–Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր շքանշանով։

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

Յաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զօրաչեան» սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուին մերազն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց Թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ օգափոխութեան կայանին 100 Եւրօ Դարբինեան ընտանիքէն, Տիկին Իուէն–Թագուհի Պառաւեանի յիշատակին։

⁂

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Ս. Տէր–Դաւըթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Տիկին Իզապէլ Կօչկարեանէ Գեղամ Պարոնեանի մահուան առթիւ։

Concert exceptionnel

1ère partie :
le chœur d'enfants «CHORIG» d'Armavir: chants traditionnels et folkloriques d'Arménie.
2ème partie :
Nareh ARGHAMANYAN, piano, jeune virtuose de 13 ans, de Vanatzor: œuvres de Ravel, Liszt, Chopin, Babadjanyan, Khatchatrian.

- **Mercredi 2 octobre à 20h30 à l'Eglise Protestante Evangélique,** 5, avenue Jean-Pierre à FRESNES.
 P.A.F. 10 euros.
 Réservations et renseignements : 01 46 68 42 63
- **Jeudi 3 octobre à 20h30 à l'Auditorium du Conservatoire d'Issy-les-Moulineaux,** 11-13, rue Danton, Métro Mairie d'Issy.
 P.A.F. : 15 euros
 Réservations et renseignements : 01 47 36 02 50
 www.eeaissy.com

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Հուսկ հաւաքոյթ՝
«Espace Charles Aznavour»
սիրոյ սեղաններու շուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար։

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց։
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–*ին՝*
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11·45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ. – Յատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre** à partir de 20 heures 30 au 17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan
Cette soirée est exclusivement consacrée au profit **d'ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :
UN HOPITAL POUR STEPANAKERT
La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.
Prix du repas : 30 euros.
Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

⁂

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.
Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–*ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ* (15, *ռիւ Ժան–Կուժոն, Փարիզ 8–րդ*)։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական գիտելիքներ։

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9·30–էն 12·30։

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն։

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01·43·59·67·03։

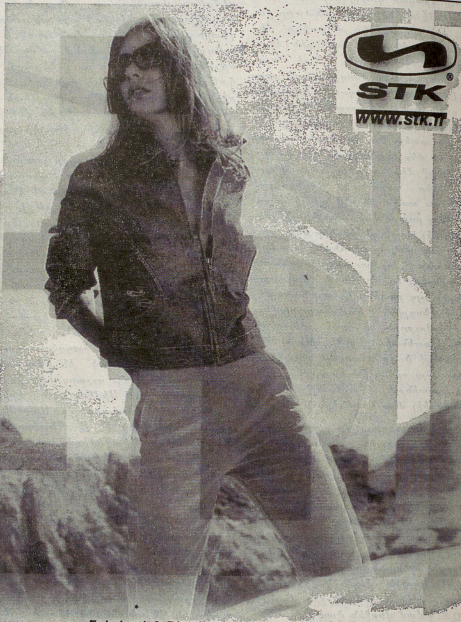
Սուրբ Խաչ Միօրեայ Վարժարանը

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝
Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ Ժառտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.519

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.519

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Կեռհարտ Շրէօտէր վարչապետ պիտի մնայ շնորհիւ կանաչներուն, որոնք ձայներու աննախընթաց՝ 8,6%-ի համեմատութեամբ կ'ապահովեն իշխանութեան գլուխ գտնուող սոսիալ – դեմոկրատ կուսակցութեան յաղթանակը: Արդարեւ, առաջին դիրքի վրայ հասած է պահպանողական խմունտ Շթօյպէրի քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութիւնը, բայց պատականներուն հետ մէկ կէտով վար կը մնայ ընկերային – դեմոկրատ եւ կանաչ համախմբումէն. ասոնք ապահոված են ձայներու 47,1%-ը: Շթօյպէրի համար այս համախմբումը տարի մըն ալ չի դիմանար:

ՎԻԼՐՖԷՆԹԻ (փարիզեան արուարձան) ցուցահանդէսներու փառքին մէջ է որ Սեպտ. 21-ին պաշտօնական թաղումը կատարուեցաւ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի (Համախմբում Հանրապետութեան Համար) եւ ծնաւ ԻՒ-ԷՄ-ՓԷ-ն (Միութիւն Նախագահական Մեծամասնութեան Համար): Անհետացաւ նաեւ Մատըլէնի Տէ-Էլ-ը (Ազատական Ժողովրդավարութիւն) որ կը միանայ ԻՒ-ԷՄ-ՓԷ-ին: Նոյեմբեր 17-ին է, հիմնադրման ժողովին, որ նոր կուսակցութիւնը կը ստանայ իր նոր, վերջնական անունը: Ժիւփէ յայտնեց թէ ան պիտի չկոչուի «Կապոյտ Տունը», այլ պիտի մկրտուի շարքայիններուն կողմէ:

ԱՐԱՖԱԹԻ շրջափակումը կը շարունակուէր Սեպտ. 23-ին: Պաղեստինեան իշխանութեան ղեկավարը Ռամալլայի իր կեդրոնավայրին մէջ զրկուած է ջուրէ, ելեկտրականութենէ եւ հեռաձայնէ: Իսրայէլի հետապնդած նպատակն այն է որ Արաֆաթ վերջնապէս հեռանայ, աքսորի ճամբան բռնէ եւ այլեւս երբեք ոտք չկոխէ պաղեստինեան հողամասին վրայ: Իսրայէլի այս ընթացքը ծառայեց Արաֆաթի, որու ի նպաստ ցոյցերը իրարու յաջորդեցին: Արաֆաթէն կը պահանջուի Իսրայէլի յանձնել այն 20 Պաղեստինցիները որոնք իր մօտ ապաստան գտած են, ինչ որ Արաֆաթ չի կրնար ընել, քանի իրեն համար պիտի նշանակէր քաղաքական անձնասպանութիւն մը:

ՖՐԱՆՍԱ զօրագունդ մը ղրկեց Քոթ տ'Իվուառ պաշտպանելու համար ֆրանսացի քաղաքացիները: Կռիւները չէին դադրած եւ աւելի քան 270 մեռեալ կար: Երկու քաղաքներ դեռ ապստամբներու ձեռքը կը մնան եւ բանակը կը ջանար ետ առնել: Նախագահը Հռոմէն վերադարձած է եւ կ'ուզէ վերահաստատել կարգ ու կանոնը: Հաւանական կը նկատուէր որ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ բանակցութիւններ մղուին իշխանութեան եւ ապստամբներու միջեւ:

ՕՍԷԹԻՈՅ մէջ հսկայ ձիւնահոսք մը պատահած է Սեպտ. 20-ին, որու հետեւանքով շուրջ 100 մեռեալ կար: Հիւսիսային շրջանի Կարմադոն գիւղն է որ աղէտեալ գօտին վերածուած է. 150 մեթր հաստութեամբ սառնակոյտէ մը ձիւն, քար եւ սառ գլորած է Կոբանի ձորին մէջ: Պուտին «ահաւոր աղէտ» որակած է պատահածը: Գերմանիա իր օգնութիւնը առաջարկած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, բողոքները կը բազմանան Ռեճէփ Էրտողանի դէմ տրուած դատական որոշումին դէմ: Իսլամապաշտ կուսակցութեան այս պարագլուխը չի կրնար ընտրուիլ Նոյեմբեր 3-ին, հակառակ անոր որ իր կուսակցութիւնը հարցախոյզերու գլուխը կը հասնի: Քաղաքական իր հակառակորդներն իսկ կը բողոքեն յետքայլ մը նկատելով Եւրոպական Միութեան ճամբուն վրայ: Ճէմ, Արտաքին Նախկին Նախարարը յայտարարած է. – «Նման նախաձեռնութիւններով Եւրոպական Միութիւնը այլեւս երազ մը կը մնայ»: Էրտողանի կողմնակիցները կը խորհին որ այս որոշումը պատճառ կ'ըլլայ որ ալ աւելի ձայն ստանայ իրենց կուսակցութիւնը:

ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ մէջ (Ինտոնեզիա) պայթում մը պատահած է շէնքի մը առջեւ, ուր Ամերիկացիներ կը բնակին: Մէկ մեռեալ կայ:

ՊՈՒՇԻ ռազմական տրամադրութիւններուն դէմ բազմաթիւ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն ամերիկեան մամուլին մէջ: Իր հօրը ազգային պաշտպանութեան խորհրդականը առաջինը եղած է արտայայտուելու յօդուածով մը, զոր Պրէնթ Սքօքրոֆթ խորագրած է.–«Մի՛ յարձակիր Սատամի վրայ»: Ան կը խորհի որ նման յարձակում մը վնասակար է Ամերիկայի եւ իր զինուորներուն համար: Արտաքին Նախկին Նախարարն ալ՝ Ճէյմս Պէքըր նոյն խորհուրդը կու տայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 21/23)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Անկախութեան 11-րդ տարեդարձին նախօրեակին, Սեպտ. 20-ին սկսած է «Կենաց» փառատօնը, Խորհրդարանին պարտէզը սարքուած երաժշտահանդէսով: Հայաստանի փիլհարմոնիք նուագախումբը Եդուարդ Թոփչեանի ղեկավարութեամբ նուագած է իտալական օփերաներէ կտորներ: Մեներգիչներ՝ Վահան Միրաքեան, Գեղամ Գրիգորեան, Ժիւլիէթ Գալստեան, Սուսաննա Բաղդամեան նոյն օփերաներէն ու հայկական դասական ստեղծագործութիւններէ մեներգներով հանդէս եկած են: Համերգը ուղղակի հեռասփռուած է հեռատեսիլէն:

Յաջորդ օրը, Սեպտ. 21-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան, Գարեգին Բ., վարչապետ Ա. Մարգարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, Ներքին գործերու, Պաշտպանութեան նախարարները, բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներ այցելած են Եռաբլուր: Ծաղիկներ զետեղուած են Զօր. Անդրանիկի, Վազգէն Սարգսեանի շիրիմներուն, Եռաբլուրի յուշակոթողին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին մասնակցութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է:

Եռաբլուրի պանթէոնին մէջ պատասխանելով լրագրողներու, Պաշտպանութեան նախարարը ըսած է թէ անցնող տարիներուն հայկական բանակը աւելի մարտունակ դարձած է եւ տարուէ տարի կը մեծնան պետութեան անկախութեան երաշխիքները:

Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան անկախութիւնը նկատած է աշխարհի մեծագոյն երեւոյթը, ճակատագիրը զոր կը կրէ ժողովուրդը: Թելադրած է որ դժգոհութեամբ հանդերձ, նըկատի առնուի լաւը:

Լաւատես արտայայտութիւններ ունեցած է վարչապետ Ա. Մարգարեան. ան հաւատք յայտնած է թէ անկախութեան յետագայ տարիներուն Հայաստան աւելի հզօր պետութիւն կ'ունենայ, նաեւ տնտեսութիւն ու աշխարհասփիւռ Հայերը կը վերադառնան հայրենիք:

Թէաթր Արմանտ Պէժար – Անիէր
Սեպտեմբեր 20

ԱԼՏՕ ՋԻԳՈԼԻՆԻ

Ունի հզօր խաղ ու գիտէ նաեւ նրբերանգներն ալ տալու յատուկ ձեւերը, անցնելով թաւշայինէն մինչեւ իսկ հատու կասումներու:

Ունի նաեւ անսայթաք նուագ, անպարար ոստումներ ու հարազատ մեկնաբանութիւն: Առանց մեղկացուցիչ շեշտերու:

Տաղանդաւոր դաշնակահարը ավնուաբար ու անշահախնդրօրէն ընդունած էր իր արուեստը ի սպաս դնել դպրոցի մը կառուցման ի նպաստ: Մարսէյլի Համազգայինը բախտաւոր էր: Նաեւ մենք՝ ունկնդիրներս: Հմուտ արուեստագէտը հետաքրքրուելով ազգօգուտ ձեռնարկի մը իրագործմամբ, նուիրեց դարձեալ մեղի, երէկ գիշեր, գեղեցիկ մենահամերգ մը, ամբողջովին նուիրուած Շոփէնի գործերուն:

Մարկըրէթ Լոնկի նախասիրած աշակերտը, մրցանակակիր բազմաթիւ մրցոյթներու՝ Ալտօ Ջիգոլինի ունի անսեթեւեթ նուագ, վերջին ծայր ազնու, առանց խոր վիպային դրոշմի: Հոգեկան թռիչք կ'ենթադրէ մեկնաբանական շնորհը: Կան փղձկող հոգիներ որոնց ձայնը գալով իրենց սրտէն, կը ձգտին ուժգնօրէն բախիլ մեր սիրտերուն: Անձնատուր կ'ըլլաս իրենց երգին՝ նախնականօրէն: Կըլանուած է հոգիդ: Ջիգոլինիի նուագին մէջ ալ կայ ուրախութիւն, թէ թախիծ, զորս կու տայ կենսալից շունչով մը տոգորուն: Նուագը կը սահի հեշտօրէն պարզօրէն, քօղարկելով ճիգը:

Կան անշուշտ զանազան մօտեցումներ Շոփէնի:

Ստեղնաշարին բանաստեղծը:

Նաւարկող երեւակայութիւնը անձնատուր, լեհ, իտալացի թէ ռուս դաշնակահարը տարբեր պիտի մեկնաբանէ Շոփէնի նոյն գործը, փնտռելով միշտ երգահանին ներքին հեւքը, մնալով հաւատարիմ սակայն երաժշտական խորհուրդին:

Կամայական ու քմահաճ պիտի ըլլար քննադատել մին կամ միւսին երաժշտական տեսիլքը երբ կրցած է ան հաւատարիմ մնալ բնագրի ոճին, մինչեւ իսկ եթէ մեր ընկալեալ ապրումներէն հեռու մնացած է ան:

Հարկ է պարպուիլ նախապաշարումներէ կարենալ նոր երազներ հիւսելու համար հին էջերով, ուր նօթերը աւելի պերճախօս պիտի դառնան քան բառերը:

Ջիգոլինի ընտրած էր գեղեցիկ յայտագիր: Երազկոտ երկու նոքթիւռններ, փառահեղ փոլոնէզ-Ֆանթէզի: Երեք յատկանշական յուզիչ մարզուրքաներ, իր չորս մասերով, վայրագ կշռոյթներով վերջացող երրորդ սոնաթը ու երկրորդ սքերցոն որ կ'առաջնորդէ քեզ մինչեւ անդունդին եզերքը: Ու արուեստագէտը պարտի արգիլել որ առնես վերջին քայլը, լուսաւոր շաւիղի մը գոյութիւնը ըզգացնելով: Աւանդական է Ջիգոլինիի մօտեցումը իր զուսպ խառնուածքով:

Կը բաժնուինք սրահէն զինեալ՝ կամքով մը յուսալից, վաւերուն «Կրակի Պար»-ով Տը Ֆայայի, զոր Ջիգոլինի կը հրամցնէ մեզի իբրեւ վերջ մենահամերգին անսայթաք կշռոյթով մը հատու:

Խորին շնորհակալութիւն սրտաբուխ արուեստագէտին ու նաեւ բոլոր անոնց որոնք կարելի դարձուցած էին սոյն սրտաշարժ համերգը:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 21

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 11-ԱՄԵԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 20-ի հրամանագրով Պաշտպանութեան, Ներքին գործերու, Ազգ. ապահովութեան նախարարութեան խումբ մը աշխատողներ պարգեւատրած է շքանշաններով:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 20-ին ընդունած է Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռընէ Ռուքէն: Տեսակցութեան նիւթ եղած են հայեւֆրանսական յարաբերութիւնները, տնտեսական կապերու ձեւաւորումը եւ Եւրոպական Միութեան շըրջանակի որոշ ծրագիրներ որոնց Հայաստան մասնակցութիւն կը բերէ:

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Հայաստանի անկախութեան 11-րդ տարեդարձին առթիւ Սեպտ. 21-ին Երեւանի ԼՂՀ Ներկայացուցչութեան մէջ պարգեւատրած է չորս գործիչներ որոնք իրենց աւանդը ունեցած են Արցախի կայացման գործին: Ակադեմիկոս Սերգէյ Համբարձումեանի յանձնուած է «Մխիթար Գոշ» մետալը, տնտեսագէտ Գրիգոր Գաբրիէլեանին՝ «Անանիա Շիրակացի»ն, իսկ Մխիթար Մնացականեանին ու վեր. Ռընէ Լեւոնեանին՝ «Երախտագիտութեան» մետալը:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան Նախարար Ռոլան Շառոյեան որ Պոլիս կը գտնուի մի-ազգային հանդիպումներու մասնակցելու, բարձրացուցած է Հայաստան – Թուրքիա մշակութային նըրբանցք բանալու հարցը, կապուած՝ Անիի հազարամեակի տօնակատարութեան: Իրեն աջակից եղած են Ֆրանսան, Ցունաստանը, Զուիցերիան ու գրեթէ բոլոր մասնակից երկիրները, բացի Ազրպէյճանէն: Վրաստան չէզոք դիրք ունեցած է: Թուրքիա խոստացած է հարցը քննարկել:

ԲԱՑՈՒՄ ԱԳԱՐԱԿԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Սեպտ. 19-ին Ագարակի մէջ հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուած է 220 քիլովաթնոց ելեկտրական կեդրոնին, զոր «ուժանիւթի մարզին մէջ անկախութեան շրջանի ամենահզօր կառոյցը» որակած է Ուժանիւթի նախարար Արմէն Մովսիսեան: Կեդրոնը արդիւնք է հայեւիրանեան գործակցութեան: Բացումին ներկայ գտնուած են Իրանի Ուժանիւթի փոխ-նախարարը, Հայաստանի Թեհրանի դեսպանը, Իրանի Երեւանի դեսպանին տեղակալը, Սիւնիքի մարզպետը, Իրանի ուժանիւթի շրջանակէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

Կեդրոնին շինութիւնը սկսած է 1996-ին: Անհրաժեշտ միջոցները տրամադրուած են իրանեան երկու ընկերութեան կողմէ, որոնց փոխարէն Հայաստան ելեկտրականութիւն պիտի տայ:

«ԱՐԱՐԱՏ»Ը ՎԵՐՋԱՊԷ՞Ս...

Աթոմ Եղոյեանը «Արարատ»ը հայութեան կողմէ երկար ատենէ ի վեր սպասուած գործ էր: Ո՛չ անպայման սպասումի հասարակաց յատկանիշներով: Ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը սպասէր անոր, հայկականին նիւթով աշխարհի ուշադրութիւնը անգամ մը եւս գրաւելու անհամբերութեամբ: Այս զանգուածին համար այսքանով կը սահմանուէր ֆիլմին առաքելութիւնը, ինչպէս եղած էր նախընթացներու պարագային: Այդ նախնական անհամբերութեան տէրերը վըստահաբար չեն տարբերակեր, օրինակի համար Վէրնէօյի մը «Մայրիկ»ը եւ «Արարատ»ը, երկուքին մէջ ալ տեսնելով միայն ինքնացուցադրութեան զգացական – մզզացական առիթ մը: Միջուկի, որակի, արուեստի, մեկնակէտի, նպատակի ու նման խնդիրներ աւելորդ մանրամասնութիւն են անոնց համար, կամ անտեղի բծախնդրութիւն:

Կար չատ մը հարցականներով, նոյնիսկ վախով, առնուազն խոհեմութեամբ սպասողներու խումբ մըն ալ որ անհամբեր էր ամէն բանէ առաջ «Արարատ»ով չափելու արուեստի գործի մը մակարդակը: Ա՛յդ յատկանիշը միայն կրնար արդարացնել միջազգային հանրային կ արծիքը գրաւելու յոյսերը, կարելի եղածին չափ մէկդի ձգելով նիւթը, դերասանները, եւ այլն: Թէեւ, դժուար է ըսել որ «Արարատ»ի նման գործի մը պարագային ամբողջական յաջողութիւն կը գտնէ պատմութիւնը, քաղաքականութիւնը, ներկան արմատապէս առանձնացնելու նպատակը: Յատկապէս Հայուն համար:

Արդէն «Արարատ»ին ցուցադրութեան նախորդած լայն արձագանգները ա՛լ աւելի դժուարացուցին այդ գործը: Արձագանգներ, որոնք գրեթէ միայն կու գային անոր նիւթէն, հրահրած կիրքերէն, տակաւին պատրաստութեան փուլէն գայն խոչընդոտելու, վարկաբեկելու անհեթեթ մօտեցումներէն: Այս առումով կարեւոր դեր կատարեց Շ. Ազնաւուրի նման դէմքի մը մասնակցութիւնն ալ, ուշադրութիւն գրաւելով ո՛չ թէ իր խաղարկութեամբ, այլ՝ պատմականին, քաղաքականին աղդակներով: Ու ամէն անգամ որ ֆրանսական, կամ այլ մամուլի մը էջերուն մէջ տեղ գտան անոր անտեղի, յաճախ անընդունելի յայտարարութիւնները՝ ցեղասպանութեան ճանաչումին, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին, արուեստի գործը կարծես ընդհանուր համախոհութեամբ մը տեղը զիջեցաւ քարոզչականին, ծանուցողականին, մակերեսայինին: Ու այս բոլորին պատճառով, «Արարատ»ը եղաւ ժապաւէն մը որուն տպաւորութեան, արժեւորումին մասին գրուածն ու գրուելիքը հաւանաբար երբեք պիտի չկարենան հաւասարիլ անոր ցուցադրութեան նախորդած էջերու չատ մեծ թիւին: Էջեր որոնց մէջ առաջնային դերը կատարած են բաղկացուցիչներ, երկրորդականներ, բոլորտիքայիններ: Բաներ որոնց մէջ, աւելորդ է ըսել թէ գլխաւոր տեղը գրաւեց Թրքական հակազդեցութիւնը, մնացած՝ խուճապին ու ծիծաղելիին միջեւ:

«Արարատ»ը բազմաթիւ մակարդակներու վրայ բանող ֆիլմ է: Նիւթ կ՚ընէ 1915-ի մասին ժապաւէնի մը պատրաստութիւնը, անոր չուրջ ներկայի միջին ու երիտասարդ Հայերու սերունդին կեանքով խճանկար մը զետեղած. անհաբեկչութիւն, օտարացում, ազգապղծութիւն, Թուրքէն, օտարէն այսօր ալ խաբուելու միամտութիւն, եւլն.:

Ցեղասպանութեան, անոր ժխտումին նիւթով ժապաւէն մը պատրաստելու արարքին բարդութիւնը, ծանրութիւնը ակներեւ է որ որոշ ճնշումի մը տակ պահած է բեմադիրը: Զխալելու, առաւելագոյնը տալու յայտնի ձգտում մը տեղ – տեղ անճրկումի մատնած է զինքը: Մէկ բեմադրութեամբ երկու, կամ աւելի նիւթ ընդելուզող անոր այնքան գնահատուած ոճը չէ կրցած պահել օրինակ «Ֆէմըլի վիուզ»ի մը ծայրէ ծայր կլանող մակարդակը: Անհաւասար է դերասաններու խաղարկութիւնն ալ որ ստանձնուած դերով համոզուած ըլլալ–չըլլալու հարց մը կը մատնէ: Կան անհարկի երկարած մասեր, կրկնութիւններ, անորոշութիւններ, եւլն.:

Այսուհանդերձ, «Արարատ»ը ուշագրաւ գործ մըն է, այս բոլորէն անդին. գլխաւորաբար այն յատկանիչով որ մօտեցումի, մեկնաբանութեան առնուազն զոյգ լարեր կ՚ընծայէ: Ըսուեցաւ, գրուեցաւ թէ անոր նիւթը ցեղասպանութիւնն է: Բայց ի՞նչ պէտք էր տեսնել այդ ընդհանուր սահմանումին մէջ: Ցեղասպանութիւնը որպէս պատմական դէ՞պք, անարդարութիւններու, կորուստներու մեկնակէ՞տ, սերունդներ խեղած, արժէքներ ու արժեչափեր այլանդակած աղդա՞կ: Այդ բոլորը կան անչուշտ գործին մէջ: Երբեմն նոյնիսկ քիչ մը չատ խճողուած տարրերով: Իսկապէս անհրաժե՞շտ էր ոճրագործին բրտութիւնը, աքսորի կարաւանները, հայկական աւհաբեկչութեան նիւթը տալ այնքան կրկնութիւններով ու տակաւին՝ Սիմանթոյին «Պարր», Ազնաւուրին անտեղի ու ոչ համոզիչ հռետորական յայտարարութիւնը թէ ծանրակչիռը զոհերը, կորուստները չեն այնքան, որքան ատելութեան ցաւը, եւլն. բարդել անոնց վրայ:

Ժապաւէնին ծանրութեան կեդրոններէն է նկարիչ Արշիլ Կորքիի կեանքի պատմութիւնը: Տրուած է սակայն ի միջի այլոց. որպէս խճանկարի մասնիկ մը: Մինչդեռ, այդ տիպարը որ բախտն ալ ունեցած էր Սիմոն Աբգարեանի մը չատ տըպաւորիչ մարմնացումին արժանանալու, կրնար առանձին առաջձ ըլլալ լման գործին: Ունէր ցեղասպանութիւն մը պատկերացնելու բոլոր յատկանիչները:

«Արարատ»ին առընչութեամբ գրուեցաւ թէ Ա. Եղոյեան զայն սահմանած էր «մերժումին ֆիլմը»: Այս տեսանկիւնով դիտուած, գործը կը ներկայանայ որոշ ինքնաքննադատական երանգով մըն ալ: Երկու բեմադրութեան նիւթին ընդելուզումը, մէկէն միւսին, իրականութենէն ներկայացումին անցքերը լայն առիթ կու տան ատոր: Վանի ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ տեղացի Հայերու բազմութեան անգլերէնէ թարգմանուած «Հայր մեր»ը, Վանէն Արարատը տեսնող բեմայարդարումը, մանաւանդ երիտասարդ հերոսին՝ Րաֆֆիին Արեւմտահայաստանէն ԱՄՆ վերադարձին մաքսատան մէջ ամբողջ օր մը տեւած պատմութեան դասը, մերժումին մէջ մեր բաժինը, մեր դժուարութիւնը պատկերացնող դրուագներ են: Սակայն, որոշ հարց մը կը ներկայացնէ սահմանագիծերու չփոթը: Դժուար է դիտողին համար յստակութեամբ որոշել թէ այնքան բազմամակարդակ գործի մը մէջ ո՛ւր կը սկսի ու կը վերջանայ ցեղասպանութեան նիւթին ու անկէ թելադրուածներուն ներկայացումը:

Անորոշութիւն մը որ թերեւս թիրախներէն էր արուեստագէտին, ձգելու համար որ ամէն մէկ դիտող գտնէ իր «Արարատ»ը, առով բաց ձգելով ընկալումի, զգալու բոլոր կարելիութիւնները: Բայց, ինչպէս «Արարատ»ով խորհրդանըշուած վէրքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՌ ՎԿԱՆԵՐ

Ուղեւորութիւն՝ Կիլիկիա եւ Արեւմտահայաստան

ԱՆԻ ԱՂՊԱՇԵԱՆ

Պէյրութ, 2001

ԱՆՆԱՐԿ

ՍՐՏՑԱՒ ԽՕՍՔԵՐ

Վերջին տարիներու ընթացքին Հայաստանի կրթական վիճակին քիչ թէ չատ ծանօթ ըլլալով, ներկայ կառավարութիւնը իր ունեցած բազմակողմանի լուծելի հարցերու կարգին, կրթական հարցը պէտք է դասէ ամէն բանէ վեր:

Կը գիտակցիմ սակայն թէ դժուար լուծելի հարց մըն է այս մէկը, որ ունի իր այլազան ենթաբաժանումները, որոնք կը կարօտին նիւթականի ու նաեւ բարի կամեցողութեան:

Ըստ տուեալներուն ու իմ տեսածին, ներկայիս կրթութեան մարզէն ներս կան երեք գլխաւոր հարցեր.

ա. Ուսուցիչներու վճարումներու բարելաւում,

բ. Դպրոցական չէնքերու անյապաղ նորոգութիւն,

գ. Ազգային ընդհանուր ծրագրի կիրարկում:

Բոլորն ալ անչուչտ նիւթականի հետ կապ ունեցող հարցեր են: Անոնք, անկասկած, կապ ունին նաեւ գործին հանդէպ հաւատք ունեցող մարդոց հետ, նկարագիրներու հետ:

Ճիշդ է, որ ազգասիրութիւն, անձնըւիրութիւն, պարկեչտութիւն ունեցող մարդիկ գտնելը, ներկայիս, աւելի դըժուար է քան... նիւթականը:

Դրամը հոսուն է. կու գայ ու կը չոգիանայ: Կարեւորը այդ չոգիացումէն ծընունդ առած տեսանելի գործն է: Ու այս գործը մէկ օրէն միւսը չիրագործուիր: Ծրագրուած ու սիսթեմաթիք աշխատանքի կը կարօտի ու կառուցողական ոգի ցուցաբերող անհատներու կարիքը ունի ան: Եւ Սփիւռքը, այս մարզէն ներս, ներկայիս, բացի նիւթականէն (դժբախտաբար), ուրիչ ներդրում չի կրնար ունենալ: Նոյնն է պարագան նաեւ այլ մարզերու համար:

Այս գործին կարեւորութիւնը եւ անոր ունեցած ազգօգուտ արդիւնքը նկատի առած, թելադրելի կը գտնեմ, որ պատկան մարմինները ժամ առաջ մտածեն անոր մասին ու գործնական եւ դրական քայլերու դիմեն, որքան ատեն որ ուչ չէ դեռ: Եթէ կ՚ուզենք (եւ վստահ եմ որ կ՚ուզենք), որ օր առաջ ազդ – պետութիւն դառնանք, կրթական ասպարէզէն ներս չատ գործ ունինք յաջողցնելիք: Ժամանակը մեր դէմ կ՚աչխատի:

Երբ այս մտքերս, իրենց անկեղծութեամբ, պատեհ առիթով մը կը փոխանցէի Հայաստանի կրթական հարցերով ըզբաղող ընկերոջս, ու երբ հրաժեչտ առի իրմէ, վայրկեան մը չէնքի մուտքին կանգ առի ու քիչ առաջուան մեր երկխօսութեան ազդեցութեան տակ, հարցուցի ինքզինքիս. «Արդեօք Սամուէլ Պեքէթի ըսածին նման, մե՞նք ալ պէտք է վարժըւինք այլեւս անապատին մէջ առանձին խօսելու...»: Արդեօ՞ք:

Ու ինքզինքս նետեցի փողոց, նոր ու այլ տեսակ իրականութեանց ծանօթանալու:

Հայաստանի ներկայ համակարգին մէջ երկու իրականութիւններ կան. հինը եւ նորը: Նորը՝ չատ աչխատանքներու մէջ դեռ ենթակայ է հինին: Հոս՝ գործընթացները դեռ հինէն մնացած գործելաձեւերուն վրայ հիմնուած կ՚աչխատին: Ճիշդ է որ երկիրը ազատութեան տիրացած է, բայց մարդը իր մտայղացումներով, գործին ու կեանքին հանդէպ ունեցած մօտեցումներով տակաւին կը մնայ զգալի կաչկանդումներու ազդեցութեանց տակ: Հոս, անձնական ազատութեան ոգին, անազդեցիկ գործելու եղանակները, տակաւին ենթակայ են հինին: Ժամանակն ու մարդիկ այս ուղղութեամբ չատ գործ ունին կատարելիք: Երկրէն ետք, մարդն է, որ պէտք է ձերբազատի այս հոգեմտային կացութենէն: Պէտք է փոխուի, նորոգուի ան, ի չահ իրեն, ի չահ հայրենիքին: Ներկայ պարզ քաղաքացին գանգատներու կոյտի մը վերածուած է. անտեղի դժգոհութիւններու. յաճախ անտրամաբանական թուացող: Իսկ պաչտօններու վրայ եղող ու զանոնք ղեկավարող մարդիկ, իրազեկ ըլլալով հանդերձ տիրող կացութեան, անկարող են (եւ կամ այդպէս կը ձեւացնեն) իրականութենէն «բան մը» փոխելու, զայն բարելաւելու: Պիտի փոխուի՞ն այս բոլորը: Անչուչտ թէ այո: Այս ակնկալուած փոփոխութիւններ սակայն արիութիւններու կը կարօտին, ուղիղ ու ժողովրդանուէր կեցուածքներու, որոնք հեռու ըլլան անձնական չա՛հեր հետապնդելէ: Այլապէս, քանի մը տարիէն արչալուսանի մը կրնան վերածուիլ Երեւանն ու այլ քաղաքներ...:

Ճիշդ է, որ ամէն մարդկային յարաբերութիւն, ըլլայ ան առեւտուրի մարզէն ներս կամ դուրս, անկասկած չահու վրայ հիմնուած է: Առանց անոր չըկայ հաղորդակցութիւն. չկայ յարաբերութիւն: Շահը բոլոր ժամանակներուն ալ միչտ հաղորդական եղած է. տարածական. փոխանցիկ հիւանդութեան պէս բան մը: Երկկողմանի չահն է սակայն, որ յիօրէն կ՚արդարացնէ իր գոյութիւնը:

Ընդունինք նաեւ, որ կեանքին մէջ ոչինչ կայուն է: Ամէն ինչ փոփոխութեան ենթակայ է: Այսպէս պատգամեցին մեզի նախասոկրատեան յոյն իմաստուններ, յատկապէս Հերակլիտէսը որ Եփեսոս քաղաքին մէջ կը բնակէր: «Ճշմարտութիւնն անգամ, ըսած է ան, փոփոխական է: Գետի հոսող ջուրերուն նման յարափոփոխ է ան»: Իսկ ճշմարտութիւնը հասկնալը եւ անոր հետ համագործակցութիւն ցոյց տալը, անհատի մը ու հաւաքականութեան մը բարելաւման ու յառաջդիմութեան միակ երաչխիքն է: Եւ որքան ատեն, որ այս մէկը կ՚ընդունինք որպէս միջոց բարենորոգութեանց, այս ուղղութեամբ տարուած ամէն աչխատանք կրնայ աւելի նպատակայարմար ու արդիւնաբեր դառնալ:

Այս մտքերը եւ անոնցմէ բխող մտահոգութիւնները կը յուսանք թէ օր մը իրենց դրական անդրադարձը կ՚ունենան պատկան մարմիններու եւ անհատներու առպազայ գործելակերպերուն մէջ:

Մեր ըրածը, առայժմ տեսնուածն է, նկատուածը եւ այդ մէկը ըսել՝ ուղիղ եւ անկաչկանդ, առանց յետին մտքեր ունենալու: Առանց քաղաքականութիւն խաղալու, որ հեռու է իմ հետապնդած նպատակներէն:

ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Թորոնթօ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԲԵՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Յարգարժան պարոն նախագահ,

Այս նամակով կը դիմենք Ձեզի, հրաւիրելու համար Ձեր ուշադրութիւնը եւ բարեացակամութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ արգելափակուած չորս անձերու պարագային վրայ: Այս անձերն են. Արսէն Արծրունի, Արմենակ Մնջոյեան, Արմենակ Զաքարեան եւ Արմէն Գրիգորեան:

Անոնք դատապարտուած են զանազան պատիժներու եւ արգելափակուած կը մնան չուրջ ութ տարիներէ ի վեր: Անոնց ընտանիքները այցելութեան չափազանց սահմանափակ իրաւունք ունին, տարեկան երկու անգամ՝ անոնցմէ երկուքին պարագային՝ Արսէն Արծրունիի եւ Արմենակ Մնջոյեանի: Չորս արգելափակեալներն ալ տառապած են ու կը չարունակեն տառապիլ առողջական ծանր հարցերէ:

Պարոն նախագահ, գիտենք որքան նախանձախնդիր էք քաղաքացիական խաղաղութեան մեր երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ հաւասարակչիռ ու կայուն քաղաքական կեանքի մը հաստատումին:

Նկատի ունենալով չորս արգելափակեալներու մինչեւ հիմա կրած տուժը, արցախեան պատերազմին անոնց բերած մասնակցութիւնը, բոլորին առողջական վիճակը՝ կոչ կ՚ընենք Ձեր հոգածու բարեացակամութեան եւ ջերմօրէն կը յուսանք որ պիտի ուզէք օգտագործել Ձեր իրաւասութիւնները, որպէսզի այս անձերը կարենան օգտուիլ նախագահական ներումէ:

Կը խնդրենք որ ընդունիք, պարոն նախագահ, մեր լաւագոյն զգացումներուն հաւաստիքը:

Միչէլ Բազումեան
Ռեմոն Յարութիւն Գէորգեան
Ալեքսի Կէօվճեան
Լեւոն Քէպապճեան
Գէորգ Քէփէնեկեան
Գյօտ-Արմէն Մութաֆեան
Ժերար Շալեան
Գրիգոր Պըլտեան
Սերժ Սիմոնեան
Միչէլ Տէրվիչեան
Ռոզ-Մարի Ֆրանկիւլեան

Փարիզ, Սեպտ. 16, 2002

ՊՈՒՇ ԵՒ ՊՈՒՏԻՆ ՍԱԿԱՐԿԱ՞Ծ ԵՆ ԻՐԱՔԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Միջազգային լրատուութիւնները օրերէ ի վեր գլխաւոր տեղը կը յատկացնեն իրաքեան հարցին։ Հակառակ բոլոր ընդդիմութիւններուն, առարկութիւններուն, անմիաբանութեան, Նախագահ Պուշի ծրագրած պատերազմը անխուսափելի կը թուի։ Այդ նիւթին զուգահեռ, թերթերէն անպակաս է ռուսեւվրացական հակամարտութիւնը․ նոյնքան հաւանական կը նկատուի ռուսական միջամտութիւն մը, չէչէնական հարցին կարգաւորման պատճառաբանութեամբ։ Այս երկրորդ կէտը ուշագրաւ է անով որ Վրաստան Կովկասի մէջ ԱՄՆ–ու ամէնէն ընդառաջող երկիրը եղաւ, հիւրընկալած է ամերիկացի զինուորական խորհրդականներ, որոշած է երկրէն հանել տալ ռուսական զօրաբաժինը, եւլն․։

Նախագահ Պուշի իրաքեան յարձակումին վճռակամութեան չափ հաստատակամ կը թուի Նախագահ Պուտին երբ կը յայտարարէ օրինակ, թէ եթէ վրացական իշխանութիւնները Ռուսաստանի հետ սահմանային շրջանին մէջ ապահովութեան գօտի մը չկարենան հաստատել եւ չկարենան դադրեցնել ռուսական տարածքին դէմ ահաբեկչական յարձակումները, Ռուսաստան իրեն կը վերապահէ շարժման անցնելու իրաւունքը։ Պուտին աւելցուցած է թէ ատոր համար պիտի չսպասէ ունենալ վրացական իշխանութիւններու վաւերացումը։

Անոր արտայայտութիւնները մասնաւորաբար խիստ եղած են զինուորական պատասխանատուներու հետ Սեպտ․ 11–ին ունեցած ժողովին։ Գրեթէ վերջնագիր մը յղած է ան Վրաստանի ղեկավարութեան, հասկցնելով թէ անկարելի չէ որ ռուսական զօրքը առանձին կարգ–կանոնը հաստատէ շրջանին մէջ ուր վրացական կողմը չի յաջողիր հակակշիռ հաստատել։ Ռուսական նպատակներու լրջութեան փաստը տալու համար ալ Նախագահ Պուտին իր Արտաքին գործերու նախարարին հրահանգած է անձնապէս տեղեակ պահել ՄԱԿ–ի ընդհ․ քարտուղարը եւ Ապահովութեան խորհուրդի մնայուն անդամները, Վրաստանի թուլակամութեան որուն հետեւանքով ահաբեկիչները կը կտրեն երկու երկիրներու սահմանագիծը։

Ռուս քաղաքական մեկնաբաններ այս առումով կը խօսին սակարկութեան մը մասին որ տեղի ունեցած է Ռուսաստանի, ԱՄՆ–ու եւ Մեծն–Բրիտանիոյ միջեւ եւ որմէ կու գայ Նախագահ Պուտինի յարձակողական շեշտը։

Այդ սակարկութեամբ, կ'ըսուի թէ Իրաքի վրայ ամերիկեան յարձակումի մը փոխադարձութիւնը պիտի ըլլայ Մոսկուայի կողմէ Վրաստանի միջամտութիւն մը։ Այլ խօսքով՝ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան պիտի չառարկեն իրարու գործողութիւններուն։ Նոյն մեկնաբանները հաւանական նկատած են որ վերոնշեալ սակարկութիւնը կատարուած ըլլայ վերջերս, Պուշ – Պուտին հեռաձայնի խօսակցութեան մը ընթացքին։ Ինչ կը վերաբերի Վլաստանի նախագահին, ան կանխահաս նկատած է Նախագահ Պուտինի յայտարարութիւնը, Վրաստանի միջամտութեան մը մասին։ Աւելցուցած է թէ ան իր մօտեցումին մէջ թիրախ չէ ըրած հարցին բուն մեկնակէտը որ Վրաստանը չէ, այլ Չէչէնիան։

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՑԻՈՒՔՑԷՐԷԻ Ս․ Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ․ 8–ին, Հռիփսիմեանց երաժշտասիրաց դպրաց դասու երգչախումբը տօնած է իր տարեդարձը, անգամ մը եւս ոգեկոչելով Դպրաց դասու բոլոր հիմնադիրներուն, երաժիշտներուն, դպրապետներուն եւ անդամներուն յիշատակը։ Նախագահած եւ քարոզած է Շահան Արք․ Սվաճեան։ Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որու եւս նախագահած է Շահան Արք․։ Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Կարօ Սրկ․ Թէրզեան, ընդգծելով լաւատեսութեան կարեւորութիւնը, հակառակ աննպաստ եւ քանդիչ ինչ–ինչ ազդակներուն, որոնք ժխտական ազդեցութիւն կը գործեն։ Խօսք առած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը՝ Ռ․ Հատտէճեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք․։

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի «Պարոնեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 24–ին, կազմակերպութեամբ Ազգ․ Առաջնորդարանի քրիստոնէական դաստիարակութեան խորհուրդին, սեմինար մը տեղի ունեցած է կիրակնօրեայ դպրոցներէ ներս սիրայօժար կրօնք դասաւանդող եւ հաւատք ներշնչող ուսուցիչներուն համար։ Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է Հրայր Քհնյ․ Նիկոլեան։ Առաջին դասախօսը եղած է Մաշտոց Վրդ․ Զօպանեան, որ ծանրացած է կարգ մը յորդորներու վրայ՝ ընտրել բաներ որոնք մարդուն մէջ մարդը կը կերտեն եւ ոչ թէ կը քանդեն, պզտիկը կը մեծնայ մեծին նայելով, եւլն․ եւլն․։ Յայտագրին երկրորդ նիւթը եղած է «Աստուածաշունչի ծանօթացումը»․ դասախօսած է Թորոս Պապիկեան։ Վերջին դասախօսութեան նիւթը եղած է «Կիրակնօրեայ ուսուցչին ինքնաքննութեան տասը պատուիրանները»։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Թաշնաց Բոյնին մէջ, Օգոստոս 29–էն Սեպտ․ 1 տեղի ունեցած են փառատօն եւ ցուցահանդէս, հովանաւորութեամբ երեսփոխան Ապպաս Հաշէմի։ Օգոստոս 29–ին, բացումին ներկայ եղած են Արամ Ա․ Կաթողիկոսի ներկայացուցիչը՝ Եփրեմ Արք․, երեսփոխաններ Ա․ Հաշէմ, Ժան Օղասապեան, Ճիպէյլի նահանգապետ Խ․ Նասրէտտին, քաղաքապետ Ռ․ Սֆէյր եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ։ Բացումին իր մասնակցութիւնը բերած է Հ․Մ․Ը․Մ․ի Այնճարի շեփորախումբը, խօսք առած են տոքթ․ Յակոբ Կարապետեան, երեսփոխան Հաշէմ եւ Եփրեմ Արք․ Թապագեան։ Յաջորդած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Յաջորդ օրը, Օգոստոս 30–ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, Օգոստոս 31–ին՝ հոգեւոր համերգ մը։ Վերջին օրը, Սեպտեմբեր 1–ին փակումը կատարուած է հայկական, արաբական եւ խառն երաժշտութեան երգահանդէսով, մասնակցութեամբ Հրաչ Կայծակեանի, Սեդօ Պաղտասարեանի եւ Թմբկահար Վահէի։

ՃԻՊԷՅԼԻ Ս․ Գայեանէ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ․ 1–ին, Արամ Ա․ի հրամանով եւ օրհնութեամբ, պատարագի ընթացքին քօղի տուչութիւն տեղի ունեցած է Գայեանեանց միաբանութեան անդամներէն՝ Մարիամ Պարագեանի։ Ներկայ եղած են շրջանի երեսփոխանները, քաղաքապետը, Մարոնի Մարիամեան քոյրերու միաբանութեան ներկայացուցիչները։ Պատարագած է Վրոյր Վրդ․ Տէմիրճեան․ քօղի տուչութիւնը կատարած է Եփրեմ Արք․։ Ընծայեալը վերակոչուած է քոյր Գայեանէ։

Ա ՕԿԷ
ԱՆԿԷ

ՊՈՒՏԻՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Անձի պաշտամունքը սխալ է միմիայն ղեկավարներու թելադրանքին, կամ ժամանակի պահանջներուն վերագրել։ Ան նաեւ մարդկային խառնուածքին մշտական մէկ լարն է որ կը թրթռայ, առանց թելադրանքի, կամ ժամանակի հրամայականին։ Ռուսաստանի մէջ «Պուտին» մկրտուած այլատեսակ բաներ ապացոյցն են ատոր․ մանաւանդ որ կ'ըսուի, կը գրուի թէ Ռուսաստանի նախագահը անձի պաշտամունքի երեւոյթին դէմ պայքարող ղեկավար մըն է։

Պուտին անունը կրող խմիչքներ կան, խմորեղէններ, ճաշարաններ, սրճարաններ, կապելաներ, եւլն․։ Վերջերս բանջարաբոյծ մըն ալ ուզած է ձեռք ձգած բանջարեղէնի նոր, աւելի տոկուն եւ աւելի արդասաբեր տեսակին ալ նախագահին անունը տալ, սակայն արտօնութիւն չէ ստացած։ Պատկան իշխանութիւնները առարկած են որ նման անուանում կը խաթարէ պետական ղեկավարի պատկերը։

Երեւոյթին պատճառը ռուս նախագահին օրէ օր աւելցող ժողովրդականութիւնն է։ Բայց անձի պաշտամունքի դէմ պայքարի անոր կեցուածքը սկսած է պաղ ջուր լեցնել շատերու տրամադրութեան վրայ։ Նովոսիբիրսկի պատասխանատու իշխանութիւնները, օրինակ, ստիպած են կապելայի մը տէրը, իր կապելային «Պուտին» անունը փոխելու։ Նաեւ վերամկրտելու այն պաղպաղակը որ կը կոչուէր «Շաքարէ Վլադիկս»։

Պուտինի պաշտամունքին գործիք կ'ըլլայ ձայնասփիւռն ալ որ յաճախ կը սփռէ փոփ երաժշտական խումբի մը երգչուհիներուն մէկ երգը․ «Ես ընկերս ճամբեցի, Պուտինի նմանողը կը փնտռեմ։ Պուտինին պէս հզօր, կարող, որ խմող ու հարբեցող չէ»․․․։

ՄԱՆՉ ԶԱՒԿԻ ՅՈՅՍՈՎ

96 տարեկան Նեփալցի մը ութերորդ ամուսնութիւնը կնքած է, ի վերջոյ մանչ զաւկի մը տիրանալու յոյսով։ Ան հայր է 30 աղջիկ զաւկի․ իսկ Նեփալի մէջ մանչ զաւակ չունենալ անէծքի համազօր է։ Միայն մանչ զաւակ մը իրաւունք ունի գլխաւորելու մահուան թափորը որպէսզի հանգուցեալը անդենականին մէջ դժոխք չիյնայ։ Նոր հարսը 35 տարեկան է․ ըսած է թէ հպարտ է ամուսնացած ըլլալով մէկուն հետ որ գրեթէ դար մը ապրած է։

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ․ ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ․

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Սերգիսը երէկ գիշերուընէ առաջ ե՞րբ տեսած էիր։

– Գրեթէ երկու ամիսէ ի վեր չէի տեսած։

– Ըսա՞ւ, թէ ինչ գործերով կը զբաղէր այժմ։

– Ոչ՛, գործի մասին խօսք մը չըրաւ։

– Դրամ ունէ՞ր քովը։

– Ունէր եւ առատ դրամ․ օղիին դրամները ամբողջ ինք վճարեց եւ 3–4 ոսկի ծախք ըրաւ։

– Չհարցուցի՞ր, թէ այդ դրամները ինչպէս շահած էր։

– Ի՞նչ իրաւունք ունիմ հարցնելու։ Ինք վարպետ արհեստաւոր մըն է, կրնայ շատ դրամ շահիլ։

– Մինչեւ խանութին գոցուիլը գինետունը մնացիր, այնպէս չէ՞։

– Այո՛։

– Նշմարեցի՞ք, որ ոստիկանական հըսկողութիւն կար գինետան շուրջը։

– Բան մը չնշմարեցինք։

– Միասի՞ն դուրս ելաք խանութէն։

– Այո՛․ ես ըսի, որ Եիւքսէք Գալտըրըմի կողմը կը բնակիմ, ատոր վրայ Սերգիս ալ ըսաւ, թէ այդ կողմերը կը բնակէր, եւ միասին ճամբանիս շարունակեցինք։

– Չհարցուցի՞ր, թէ ինք ո՞ր փողոցը կը բնակէր։

– Ոչ՛, չհարցուցի։

– Յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ։

– Քիչ մը քալելէ ետքը նշմարեցինք, որ երեք հոգի մեզի կը հետեւէին։ Առաջ անցորդներ կարծեցինք եւ կարեւորութիւն չտուինք։ Սերգիս եւ ես դէպի ձախ ամայի փողոց մը մտանք։ Մարդիկը մեր ետեւէն եկան։ Այն ատեն Սերգիս ըսաւ․ «Կարծեմ ասոնք ծպտուած ոստիկաններ են եւ զիս կը հետապնդեն, բայց ինքզինքըս պիտի պաշտպանեմ եւ անձնատուր պիտի չըլլամ»։ Հազիւ թէ այս խօսքերը արտասանած էր, երեք մարդիկը խուժեցին մեր վրայ։ Այն ատեն, Սերգիս, կայծակի արագութեամբ դաշոյն մը հանեց մէջքէն եւ յարձակեցաւ զէնքը բռնել ուզողներուն վրայ։ Ես սկսայ փախչիլ եւ ուրիշ փողոց մը մտայ ու աներեւոյթ եղայ։

– Յետոյ Սերգիսը չտեսա՞ր։

– Ո՛չ, միայն գիտեմ, որ ան ալ ինէ ետքը սկսաւ փախչիլ, այն ալ հակառակ ուղղութեամբ։

– Ոստիկաններուն վիրաւորուիլը եւ գետին իյնալը չտեսա՞ր։

– Տեսայ, որ ոստիկաններէն մէկը գետին ինկաւ։

– Դուն ալ զէնք չգործածեցի՞ր։

– Ո՛չ․․․ արդէն զէնք չունէի վրաս։

– Դաշո՞յն ալ չունէիր։

– Ոչ՛, ես վրաս որեւէ զէնք կրելու սովորութիւն չունիմ։

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ այդ, քանի որ ամէն գիշեր ուշ ատեն տուն կ'երթաս, եւ բռնակած թաղդ ալ շատ ապահով չէ։

– Տարիներէ ի վեր բան մը չէ պատահած ինծի․․․ ինծի պէս խեղճ մարդ մը զողերէ վախ չունի․ անոնք գիտեն, թէ որուն վրայ պէտք է յարձակիլ։

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ չփորձեցիր այդ դէպքէն յետոյ Սերգիսը տեսնել։

– Ինչպէս ըսի, անիկա հակառակ ուղղութեամբ սկսաւ փախչիլ, ինչպէ՞ս կրնայի գտնել զինքը, արդէն այնչափ շատ խմած էինք, որ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէի։

– Ու գացիր պառկեցա՞ր։

– Այո՛, շիտակ տուն գացի։

– Այս առտու ինչո՞ւ սովորականին պէս կանուխ խանութ չեկար, – հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը։

– Առտուն, երբ արթնցայ, յիշեցի գիշերուան դէպքը եւ ինքնիրենս ըսի․ «Ոստիկանութիւնը անշուշտ պիտի հետապնդէ Սերգիսը եւ թերեւս ալ զիս, քանի որ միասին էինք, ուստի այսօր խանութ չերթամ, եւ տեսնենք, թէ գործը ինչպէս կ'ըլլայ»։ Բայց յետոյ խորհեցայ, որ պահուըտելով աւելի պիտի ծանրանայ վիճակս, եւ զիս իրաւցընէ յանցաւոր պիտի նկատեն, մինչդեռ ես որեւէ մասնակցութիւն չունիմ դէպքին մէջ։ Այս մտածումով էր, որ խանութ եկայ ու ձերբակալուեցայ։

– Ճշմարտութիւնը այն է, որ խանութ չեկար, այլ հեռուէն քննութիւն մը կատարել ուզեցիր։

– Ո՛չ, ես միտք ունէի խանութս բանալու, բայց ժամանակ չթողուցին։

– Այս՝ բոլոր խօսքերդ պարապ են, – յայտարարեց Պէտրի պէյ, – դուն Սերգիսին մեղսակիցն ես։

– Ոստիկանները ողջ են եւ կրնան վկայել, որ ես երբեք իրենց վրայ յարձակում չեմ գործած։

– Այդ գործին մէջ չէ մեղսակցութիւնդ։

– Ուրեմն ո՞ր գործին կ'ակնարկէք։

– Կառավարութեան դէմ դաւադրութեան խնդրին։

– Դաւադրութի՛ւն, – գոչեց կօշկակարը ապշած։

– Ի՛նչ կ'ուրանա՞ս կոր դաւադրութեան մէջ մասնակից ըլլալդ, – հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը։

– Բայց ի՛նչ կ'ըսէք, պէ՛յ էֆէնտի, ես ո՛վ, կառավարութեան դէմ դաւողը ո՛վ․․․ ես պարզ արհեստաւոր մըն եմ, որ իմ գործովս կը զբաղիմ․․․ քաղաքական խնդիրներու չեմ խառնուիր։

– Դուն դաշնակցական չե՞ս։

– Բնաւ երբեք։

– Ուրեմն հնչակեան ես։

– Ատանկ բաներ չեմ գիտեր, ես կօշկակար եմ, կօշիկ կը շինեմ կամ կը նորոգեմ, ուրիշ գործ չեմ գիտեր։ Իրիկունէ իրիկուն քանի մը շիշ օղի կը խմեմ, կ'երթամ տեղս կը պառկիմ, որու որ կ'ուզէք՝ հարցուցէք, զիս ճանչցողները ամէնքն ալ պիտի վկայեն, որ ես անմնաս մարդ մըն եմ։

– Անմնաս մարդը ի՞նչ գործ ունի Սերգիսի պէս մէկու մը հետ։

– Բայց ձեր վսեմութեան բացատրեցի, թէ ինչպէս ճանչցած էի այդ Սերգիսը։

(Շար․ 308)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Հուսկ հաւաքոյթ՝

«Espace Charles Aznavour»

սիրոյ սեղաններու շուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար։

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, ռիւ Ժան–Կուժոն, Փարիզ 8–րդ)։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական գիտելիքներ։

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9·30–էն 12·30։

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն։

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01·43·59·67·03։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին՝
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11·45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ. – Ցատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ։

Սուրբ Խաչ Միօրեայ Վարժարանը

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝

Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ կաթողիկէ
Սուրբ խաչ եկեղեցւոյ
քարտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre** à partir de 20 heures 30 au 17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit **d'ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
 EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
 «LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE. IMAGES D'UNE INTEGRATION»
 Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).
- **Le vendredi 4 octobre :**
 CONFERENCE-DIAPORAMA :
 «L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
 par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
 INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
 (face Gare Chaville Rive-Droite)
- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
 PROJECTION DU FILM «ARARAT»
 d'Atom Egoyan à l'Atrium (avenue Roger Salengro).
 Débat animé par **Anahide Ter-Minassian**, à l'issue de la projection.
- **Le samedi 12 octobre :**
 PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
 par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

10 ANS DE PARRAINAGE DE 500 ENFANTS D'ARMENIE
«ESPOIR POUR L'ARMENIE»
présente un

CONCERT EXCEPTIONNEL DE BIENFAISANCE

«CHORIG», Chœur d'enfants d'Armavir
NAREH ARGHAMANYAN, Jeune pianiste virtuose de 13 ans, de Vanatzor
Parrainée par le grand Maître Vladimir Spivakov

- **REGION PARISIENNE**
 Mercredi 2 octobre à 20 heures 30 — Eglise Protestante Evangélique
 5, avenue Jean Pierre, 94260 FRESNES — Tél. : 01 46 68 42 63
 Jeudi 3 octobre à 20 heures 30 — Auditorium du Conservatoire
 11-13, rue Danton, 92130 ISSY-LES-MLX — Tél. : 01 47 36 02 50
- **REGION RHONE-ALPES**
 Samedi 5 octobre à 20 heures 30 — Centre Culturel «Le Toboggan»
 14, avenue Jean-Macé, 69150 DECINES — Tél. : 04 78 53 54 16
 Dimanche 6 octobre à 17 heures 30 — Eglise Saint-Jean
 26000 VALENCE — Tél. : 04 75 43 62 59
 Mardi 8 octobre à 20 heures 30 —Salle Saint-Hyppolite
 Boulevard Remy Roure, 26100 ROMANS — Tél. : 04 75 72 33 22
 Mercredi 9 octobre à 20 heures 30 — Conservatoire de Musique
 Chemin des Gordes, 38100 GRENOBLE — Tél. : 06 85 43 34 67
- **REGION PROVENCE ALPES COTE-D'AZUR**
 Jeudi 10 octobre à 20 heures — Temple Protestant
 7, rue Notre Dame, 06400 CANNES — Tél. : 04 93 75 33 46
 Vendredi 11 octobre à 20 heures 30 — Abbaye de Saint-Victor
 Rue Sainte, 13007 MARSEILLE — Tél. : 04 91 93 41 22
- **REGION ALSACE**
 Dimanche 13 octobre à 18h — Eglise Catholique Saint-Pierre-Le-Jeune
 7, rue Saint-Léon, 67000 STRASBOURG — Tél. : 03 88 36 95 73

Pour tous renseignements :
Pasteur Gilbert Léonian : Tél. : 01 47 36 02 50 / Fax : 01 46 44 64 04,
E-mail : gilbertleonian@hotmail.com

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
- Des denrées et produits importés d'Arménie
- Des tapis de l'usine Haykork
- Des travaux d'artisans sur divers matériaux
- Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
- Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆԻ
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արճուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար։

Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ։

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն․– 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Յանձնախումբ․– 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26–էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.520
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.520

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նոր Պունտըսթակը (Խորհրդարան) հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. կառավարական մեծամասնութիւնը կը կազմեն Շրէօտէրի սոսիալ – դեմոկրատ կուսակցութիւնը (251 աթոռ) եւ կանաչները (55), Շթօյպէրի քրիստոնեայ դեմոկրատները 248 աթոռ ձեռք ձգեցին, ազատականները՝ 47, երկու աթոռ մնացած է միայն Դեմոկրատ ընկերվարութեան կուսակցութեան (Նոր Համայնավարներ)։ Երեսփոխաններու ընդհանուր թիւն է 603։ Շրէօտէր որ իր յաղթանակը կը պարտի իր Արտաքին նախարարին (Ֆիշէր կանաչ է) բաւական դժուար կացութեան մը առջեւ է, պահպանողական աջին վրայ իր առաւելութիւնը շատ փոքր է եւ Գերմանիոյ վիճակն ալ փայլուն չէ։ Գործազրկութեան յաւելումէն զատ, կայ արտաքին ճակատը։ Պուշ դժգոհ է Շրէօտէրէն որ դէմ արտայայտուեցաւ գերմանական որեւէ մասնակցութեան Իրաքի դէմ յարձակման մը եւ այդ պատճառաւ ալ շատ պաղ ընդունելութիւն ըրաւ անոր վերընտրութեան։ Միւս կողմէ, Արդարութեան նախարարուհին՝ Հերթա Տաուպլէր-Կմելին պարտաւորուեցաւ իր հրաժարականը տալ իր ձախաւեր արտայայտութեան համար. Պուշը բաղդատած էր Հիթլէրի հետ։

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, խրայէլեան ուժերը վեց Պաղեստինցիներ սպաննած են Սեպտ. 23-ին, մինչ Արաֆաթ միշտ շրջափակման մէջ է եւ աւելի քան երբեք ժողովրդական դարձած է։ Ան յայտարարած է, առձեռն հեռաձայնի միջոցաւ, թէ իր ժողովուրդը աւելի ծանր կացութեան մէջ ալ եղած է եւ մէջէն ելած է։ Արաբական երկիրները, Եւրոպական Միութիւնը, մինչեւ իսկ Ամերիկա կը դատապարտեն Իսրայէլի այս ընթացքը։ Գազայի Պաղեստինցիները այն համոզումն ունին որ վատթարագոյնը դեռ վաղուան համար է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Փաքիզ է եւ Սեպտ. 24-ին Ֆրանսացի իր պաշտօնակիցին՝ Տոմինիք տը Վիլըփէնի հետ պիտի քննեն Թուրքիոյ թեկնածութեան հարցը։ Քէ տ'Օրսէի բանբերը յայտարարած է այդ առընչութեամբ.– «կ'ողջունենք եւ կը քաջալերենք Անգարայի որոշած բարենորոգումները մարդկային իրաւանց մարզին մէջ։ Այդ բանբերումները պէտք է գործադրուին»։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏ. 25-ԻՆ Փարիզի մեթրօն եւ հանրակառքերը ծանր խանգարումներ պիտի ունենան, Սէ-Ժէ-Թէ-ն գործադուլի հրահանգ տուած ըլլալով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերային ապահովագրութեան հիւանդութեան սնտուկը 3 միլիառ 300 միլիոն Եւրոյի բաց մը կ'արձանագրէ այս տարի։ Կառավարութիւնը զանազան միջոցներու կը դիմէ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, ծխախոտի 15%-ի յաւելումէն զատ (2003-ին), վերջ պիտի տրուի կարգ մը դեղերու վճարման, դեղեր որոնց արդիւնաւէտութիւնը այնքան ալ փաստուած չէ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ընդդիմադիր պարագլուխները, Սեպտ. 23-ին յարձակում գործած են պետական հեռատեսիլի շէնքին վրայ եւ պահանջած են որ կարենան արտայայտուիլ կայանէն։

ՌՈՋԸԼԻՆ ՊԱՇԸԼՕ, Բնապահութեան նախարարուհին, Սեպտ. 23-ին միայն կառի նահանգը գնաց, այսինքն աղէտալի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 21-ին, Երեւանի Կ. Դեմիրճեան համալիրին մէջ պաշտօնական ընդունելութեամբ նշուած է անկախութեան 11-րդ տարեդարձը որուն մասնակցած են բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, եկեղեցականներ, քաղաքական ու հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մտաւորականներ։ Ողջոյնի եւ շնորհաւորութեան խօսքով հանդէս եկած է նախագահ Ռ. Քոչարեան։

Ակնարկելով տասնըմէկ տարուան ընթացքին կտրուած ճամբուն, ան ըսած է թէ երկիրը մեծ ճգնաժամերէ խուսափած է, ինչ որ անգամ մը եւս կը վկայէ թէ հանրութեան գիտակցութիւնը ի զօրու է ամէնէն դժուար պարագաներուն մէջ ալ ճիշդ լուծումներ գտնելու։ Ան վստահութիւն յայտնած է թէ Հայաստանի պետութեան առջեւ ծառացած բոլոր հարցերը լուծելի են, եթէ ըլլան յամառ ու նպատակային աշխատանք եւ մեր ուժերուն նկատմամբ հաւատք։

Նախագահը անդրադարձած է ներկայի շինարարական ծաւալուն աշխատանքին, ապա ըսած է որ աղէտի գօտին պէտք է զարգացման գօտիի վերափոխուի, որպէս նոր չափանիշ եւ նոր հարցեր։ Կարեւոր համարած է քաղաքակիրթ ու բարեկեցիկ աշխարհին մաս կազմել, ըսելով որ այդ նպատակին բազմազան ուղղութիւններով գործակցութիւն կը տարուի։ Ատիկա դրական ազդեցութիւն պէտք է ունենայ Ղարաբաղի խնդրին խաղաղ կարգաւորումին ալ վրայ։

Յատուկ կերպով ողջունած է բանակը որպէս երկրին ապահովութեան առաջին գրաւականը, անկախութեան ծնունդը եւ ժողովուրդին հպարտութիւնը։

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՄԱՐ ԸՆԿԵՐԱ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Սեպտեմբեր 20-ին Ախալքալաքի մէջ խորհրդակցութիւն տեղի ունեցած է Վրաստանի նախագահի Ջաւախքի լիազօր ներկայացուցիչին, աշխատանքի, առողջութեան եւ ընկերային ապահովութեան, կրթութեան, ուժանիւթի, դիւանագիտութեան փոխ-նախարարներու, Ախալքալաքի ու Նինոծմինդայի շրջաններու ղեկավարներուն, Ջաւախքի դիւանական վարչութիւններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ։ Ներկայացուած է Ջաւախքի համար Վրաստանի նախագահին ընկերա-տնտեսական զարգացման ծրագիրը։

Ըստ այդ ծրագրին, 2002-2005 տարիներուն նախատեսուած է նորոգել Ախալցխա-Ախալքալաք եւ Թիֆլիս-Ծալկայ-Նինոծմինդա կառուղիները։ Մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի նաեւ դպրոցական շէնքերու նորոգութեան, ուսուցիչներու պատրաստութեան, մշակոյթին, առողջապահութեան, դիւղատնտեսութեան։

Երկու տարիէն պետութիւնը պիտի վճարէ թոշակառուներուն ունեցած մօտ 1,3 միլիոն տոլարի պարտքը. ծրագիրներ կան նաեւ ընկերային բնոյթի խնդիրներու լուծումին համար։ Կ'ուսումնասիրուին Փարւանա լիճին վրայ ջրելեկտրակայան կառուցանելու կարելիութիւնները, դիւղատնտեսութեան մարզին վարկեր կը տրամադրուին, շրջանին մէջ կը կազմակերպուին վրացերէնի ուսուցման ծրագիրներներ։

Ախալքալաքի շրջանային վարչութեան նախագահ Ա. Համբարձումեան մտահոգութիւն յայտնած է սահմանային մաքսակէտերու անօրինական գործունէութեան մասին եւ խնդրած որ կառավարութիւնը այդ հարցով զբաղի։

Խորհրդակցութեան մասնակից Ջաւախքցիները հակառակ տրուած հաւաստիքներուն, դժգոհած են որ ընկերատնտեսական ծրագիրներ իրականացնելու խոստումներ շատ անգամներ եղած են, սակայն խոստում մնացած են եւ ներկայիս վերապահութեամբ կը վերաբերին նախագահին նոր ծրագիրներուն։

ԲԱՔՈՒ – ՃԷՅՀԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՒԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ադրբեջանի նախագահը Սեպտեմբեր 23-ին պատասխանած է այն հարցումին թէ Բաքու – Ճէյհան նաւթատարին կառուցումը կ'ազդէ՞ արդեօք հայեւադրբեջանական հակամարտութեան կարգաւորման եւ խոչընդոտ չըլլա՞ր այն պարագային երբ Ադրբեջան որոշէ ռազմական գործողութեան անցնիլ Հայաստանի ու ԼՂՀ դէմ։ Ան ըսած է թէ նաւթատարին կառուցումը եւ հայեւադրբեջանական յարաբերութիւնները փոխադարձ առընչութիւն չունին իրարու հետ։ Ինչ կը վերաբերի ռազմական գործողութիւններու խոչընդոտ ըլլալուն, Հ. Ալիեւ ըսած է թէ ատիկա ապագայի գործ է, բայց եթէ նման անհրաժեշտութիւն ըլլայ, Ադրբեջան ատոր ճարը կը գտնէ։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԸՍՏ ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ռուսաստանի Դումայի նախագահը Գ. Սելեզնեով պաշտօնական այցով Բաքու գտնուելով հանդիպում մը ունեցած է Ադրբեջանի Ազգ. Ժողովի նախագահ Մ. Ալեսքերովի հետ։ Ցետոյ մամուլի ասուլիսի մը պատասխանելով հարցումին թէ Դուման կրնա՞յ ձեռնարկել Ղարաբաղի խնդրին քննարկումին, յայտարարած է. «Մենք դէմ ենք որ նման հարցեր հրապարակաւ լուծուին. անոնց համար հարկաւոր են խելացի, նրբավար դիւանագէտներ, միջազգային կառոյցներ եւ նախագահներու արդիւնաւէտ աշխատանքը»։ Իր կարծիքով, Մինսկի խումբն ալ տակաւին իր խօսքը չէ ըսած այդ մասին։ Մ. Ալեսքերով եւս շեշտած է թէ նոյն խումբին գործը պէտք է ըլլայ Ղարաբաղի հարցին լուծումը։

ԱՆԻԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Սեպտեմբեր 22-ին բացուած է Անիի Մայր Տաճարին օծման հազարամեակի գիտաժողով – հանդիսութիւնը (Սեպտ. 22-27) զոր կը հովանաւորէ Գարեգին Բ.։ Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագէն ետք Վեհարանի դահլիճին մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարած է աստուածաբանական փաքիւլթէի տեսուչ Շահէ Արք. Աճէմեան։ Դասախօսած են Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Գլօտ-Արմէն Մութաֆեան, ճարտարապետ Վ. Ցարութիւնեան։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ամփոփիչ խօսքով հանդէս եկած է, ըսելով թէ կը յուսայ որ միջազգային հանրութեան ուշադրութեան կը յանձնուի այդ կոթողը, կարելի կ'ըլլայ անոր ամբողջական վերակառուցումը, պահպանութիւնը եւ որպէս ժառանգութիւն գալիք սերունդներուն փոխանցումը։

Յաջորդ օրը գիտաժողովը շարունակ-

ՊՈԼԻՍ

ՎԱՔԸՖՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾԻ ՀԱՐՑԸ ԱՆՍՏՈՅԳ ԱՊԱԳԱՅԻ ԱՌՋԵՒ

«Մարմարա» (Սեպտ. 23) կը գրէ թէ փոքրամասնութիւններու վաքըֆներուն կալուածատիրութեան հարցը անստոյգ վիճակի մէջ է։ Անգարայի մէջ համայնքներու ներկայացուցիչներուն հետ գումարուած ժողովներէն ետք այն տպաւորութիւնը կայ թէ թղթածրարը քիչ մը մոռացութեան տրուած է։ Ազգ. շարժում կուսակցութիւնը կը շարունակէ խիստ ընդդիմութիւն արտայայտել այդ կարգադրութեան դէմ որ որոշուած էր Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարով։ Նշուած կուսակցութեան նախագահը Տ. Պահչէլի շաբաթավերջին այդ նիւթով մեղադրած է փոխվարչապետ Մ. Երլմազը որ համաձայն կը թուի սրբագրութեան։ Ան ըսած է. «Մեր կառավարութեան ընդունած "Ազգ. ծրագիր"ին մէջ նման յօդուած չկար. Մ. Երլմազ այդ կարգի խնդիր մը օրակարգի բերելով խանգարեց մեր կառավարութեան ներդաշնակ աշխատանքը։ Մեր կուսակցութիւնը պիտի չարտօնէ որ այդ օրէնքը գործադրութեան դրուի»։

ւած է Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց դպրատունը ուր պատմութեան եւ ճարտարապետութեան մասնագէտներուն մէջ շարք մը զեկուցումներ ներկայացուած են։

Ա. ԵՂՈՅԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Բեմադիր Աթոմ Եղոյեան եւ կինը դերասանուհի Արսինէ Խանճեան Երեւան գացած են «Արարատ»ի ցուցադրութեան ներկայ գտնուելու։ «Այս մէկը Հայաստան չորրորդ այցս է, որ սակայն տարբեր է նախորդներէն, քանի որ կարծէք եկած եմ քննութիւն անցընելու նման պատճառով մը» ըսած է բեմադիրը, աւելցնելով որ ամէնէն աւելի ակնկալութիւնները ունէր հայաստանեան ցուցադրութենէն եւ երբ տեսած է դիտողներու վերաբերումը, գոհ մնացած է։ Ֆիլմը ընդունած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ պատուած Մ. Խորենացի շքանշանով։

ՆԱԽՆԻՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ ԱՂՑՔԻ ՄԷՋ

Սեպտ. 22-ին, գլխաւորութեամբ վարչապետ Ա. Մարգարեանի, այց մը տրուած է Արագածոտնի Աղցք գիւղին մէջ գտնուող Արշակունի արքաներու դամբարանին։ Իրմէ զատ ելոյթներ ունեցած են ԼՂՀ վարչապետը Ա. Դանիէլեան, մարզպետ Հ. Կարապետեան, մշակոյթի փոխ-նախարարուհի Ալիս Ադամեան եւ այլ պաշտօնատարներ։ Դ. տարին է որ վարչապետին, Մշակոյթի նախարարութեան եւ Հանրապետական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ այց կը կազմակերպուի, ըստ մեր պատմիչներուն՝ 365-ին կառուցուած դամբարանին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍ

Զուիցերահայ խոստմնալից մարզուհի Մարի-Գայեանէ Միքայէլեան Քէպէքի միջազգային մեծ մրցաշարքին յաջող ելոյթ ունեցած է։ Հայուհին աւարտականին միայն պարտուելով ռուս իր մրցակից՝ Ն. Պովինայէն (4 սէթերու բուռն պայքարէ ետք) աւարտած է երկրորդ։

ՔԱՇԱԹԱՂԸ՝ ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՈՒՄԻ ՅԱՋՈՂԱԾ ՕՐԻՆԱԿ

Քաշաթաղը հայկական անունն է Լաչին կոչուած հողակտորին ուր տասնեակ մը տարիներէ ի վեր միացած են Հայաստանն ու Արցախը: «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին միջոցներով կառուցուած կառուղին Գորիսէն կը դիմէ այդ շրջանը, անկէ թաւ անտառներով պատուած բարձունքներէն երկարելու համար դէպի Ստեփանակերտ: Քաշաթաղը կերպով մը նախադուռն է Արցախին. նոյն ատեն թշնամիէն վերադարձուած հողը որ կրկին հայրենիքի վերածուելու առողջ ընթացքի մը մէջ է: Ճիշդ է որ անոր մէջէն անցնող հանրակառքի մը ճամբորդներուն ակնարկները տակաւին յաճախ կ'իյնան առանց դուռ ու պատուհանի կըմախքի նմանող շէնքերու վրայ. բայց նոյն ատեն նաեւ արածող ոչխարներու, այծերու, կչկչան հաւերու որոնք անմիջապէս ենթադրել կու տան որ տէր ունին, երդիք ու թառ: Առանձին չեն:

Հայաստանեան մամուլի թիւերուն մէջ շատ յաճախ տեղ չի գտներ շրջանը իր առօրեայով, կամ հարցերով: Անկէ պէտք է հետեւցնել թերեւս թէ մեծ խնդիրներ չկան հոն, կամ եթէ նոյնիսկ կան, ղեկավարութիւնը գտած է լուծումի կարելի ձեւեր: Քաշաթաղի մասին յաճախ չէ որ կը խօսուի արցախեան լրատուութեան մէջ ալ, հակառակ անոր որ շրջանը մաս կը կազմէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան եւ ոչ Հայաստանի: Քիչ մը այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի որ հայկական երկու Հանրապետութիւններուն միջեւ ընկած ինքնավար մարզ մըն է ան:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Սեպտ. 6 եւ 11-ի թիւերուն մէջ Լիանա Բունիաթեանի զոյգ էջերը Քաշաթաղի ներկան ծանօթացնող, հաճելի ընթերցումի մը նիւթ են: Նաեւ յայտնի սփոփանքի, քանի որ ճիշդ հակառակ պատկերը կու տան քաղաք, գիւղ, տուն, այգի անտէր ձգող արտագաղթին որ մընայուն ներկայութիւն է լրատուներու, միտքերու մէջ: Արդէն առաջին տողէն ան կը նշէ թէ Քաշաթաղը Արցախեան պատերազմով ազատագրուած այն հողն է որուն վերաբնակեցումը ամէնէն յաջողածն է:

Գրութիւնը վերաբնակեցումի հոլովոյթը կու տայ առաջին օրէն: Քաշաթաղի առաջին վերաբնակներ եղած են գլխաւորաբար անոնք որոնք Հայաստանի մէջ գործ բան կորսնցուցած էին ու պարտքերու պատճառով իրենց ունեցածը «ջրի գնով» վաճառած: Յետագային հոն հաստատուելու գացին նաեւ տունտեղ, բարձր աշխատավարձք, բարեկեցիկ կեանք ունեցողներ ալ, ուղղակի «վիրաւոր հող»ը իրենց շունչով վերակենդանացնելու ձգտումով:

Տասը տարի առաջ հոն առաջին հասնողները սկսան շրջանային կեդրոն Բերձորը կեանքի կոչել, փլատակներէ մեկնելով, կատաղի մարտերու հետքերուն վրայ: Անոնք անդուռ–անպատուհան, հողածածկ, հողէ յատակով ու թալանուած կառոյցներ միայն ունեցան որպէս բնակարան: Յետոյ, տարուէ տարի, աւերակներուն թիւը պակսեցաւ, սկսաւ մեծնալ բարեկարգ շրջապատով տուներու թիւը: Սակայն, պէտք չէ կարծել որ այսօր եւս Քաշաթաղ հաստատուիլ դիւրին գործ է: Հոն բնակելու համար անհրաժեշտ են տպառաժեայ կամք ու անսպառ համբերութիւն:

Ըսուածին իմաստը աւելի լաւ կը հասկցուի երբ մարդ կը կարդայ որ կան տակաւին ելեկտրական հոսանքէ զուրկ գիւղեր: Հետեւաբար, բնակիչներ հեռատեսիլ չունին, թերթ չունին, հեռաւոր գիւղերու մէջ չունին բուժումի արագ օգնութեան միջոցներ: Անասնաբուծութիւնն ու հողագործութիւնը կրնան ժամանակ մը եւս չօշափելի արդիւնք տալ, եթէ չըլլան գայլերու անակնկալ յարձակումները, ամրան երաշտները, թունաւոր օձերը, աղուէսները, եւլն.: Շատ անգամ ալ հազար յոգնութեամբ ձեռք ձգուած բերքը կեդրոնի չուկան բերել վաճառելու միջոցները չըլլալով, բանջարեղէնը, պտուղները տեղւոյն վրայ կը փճանան:

Այսուհանդերձ, երբ քաշաթաղցիները կը յիշեն Ռուսաստանի հեռաւոր անկիւններուն մէջ մէջքը ծռած ուրիշի հողը մըշակող իրենց հայրենակիցները, կը քաջալերուին մտածելով որ իրենք իրենց հողը կը մշակեն եւ ուրկէ ոչ ոք կրնայ զիրենք վտարել: Այս մատնանշումը աւելի քան արդարացի է երբ նկատի առնուին այն բազմութիւնները որոնք Արեւմուտքի այս կամ այն անկիւնին մէջ ամէնէն նուաստացուցիչ գործեր յանձն կ'առնեն, չես հասկնար ո'ր բարիքին սիրոյն:

Քաշաթաղի դժուարութիւններուն քով, Լ. Բունիաթեան ուշադրութեան կը յանձնէ բարեկեցիկ գիւղերու պարագան ալ: Անոնց շատ մը բնակիչները անասունի, բերքերու վաճառքին շնորհիւ Հայաստանի մէջ տուն, ինքնաշարժ գնած են: Գիւղերէն մէկը Քարեգահն է: Ունի 67 ընտանիք բնակիչ. դպրոց կը յաճախեն 70 երախաներ: Շատեր չորս քմ. կը կարեն, Բերձոր աշխատելու համար: Քարեգահի մէջ անբնակ տուն չկայ, բայց մարդիկ կը շարունակեն հոն երթալ, ապրելու տեղ գտնելու յոյսով:

Բերձորի բնակիչները համեմատաբար բարեկեցիկ կեանք ունին, ունենալով աշխատանք ու աշխատավարձ ստանալու կարելիութիւն: Հոն կայ գրադարան, բուժական կէտ, Թանգարան, դրամատուն, եւլն.: Դպրոցականները ազատ ժամերու կը յաճախեն պարի, արեւելեան մարզաձեւերու, անգլերէնի, համակարգիչի դասընթացքներ:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ այս շրջանին վերաբնակեցումը ամբողջ հայութեան խնդիրը պէտք է ըլլայ եւ ոչ միայն վարչակազմի ղեկավար Ալ. Ցակոբեանի ու անոր տեղակալ Գ. Քոսակեանի: Մինչդեռ, Սփիւռքէն ներդրումներ կ'ըլլան միայն Հայաստան ու Արցախ, Քաշաթաղը զրկելով շատ առաւելութիւններէն: Սակայն, չէ՞ որ մօտ 11 հազար հոգի գացած է հոն բնակելու ու տուն – տեղ, աշխատանք, նոր կեանք ձեռք ձգած: Ուրախալի է կարդալ որ եթէ աւագ սերունդի որոշ ներկայացուցիչներու համար այդ հողը ժամանակաւոր բնակավայր էր, կրտսերներուն համար վերջնական հանգրուան է:

Լ. Բունիաթեան յաջորդ էջով Թուային տուեալներ կը ներկայացնէ. 1996 Սեպտեմբերէն այսօր Քաշաթաղի շրջանին մէջ 367 ամուսնութիւն արձանագրուած է, միայն երկու ամուսնալուծում: Նորակազմ ընտանիքները հոն 30 հազար դրամ միանուագ գումար կը ստանան, ամուսնական կեանքի առաջին կարիքները որոշ չափով հոգալու համար: Տեսնուած է որ Հայաստանի մէջ ամուսնացած զոյգեր երբ Քաշաթաղ կը փոխադրուին, իրենց ամուսնութիւնը կը վաւերացնեն Բերձորի մէջ, այդ օժանդակութիւնը կարենալ ստանալու նպատակով:

Տարուէ տարի կ'աւելնայ ծնունդներու թիւը: 1996–էն ի վեր 824 երախայ ծըրնած է հոն: 2000–ին արձանագրուած է 138 նորածին, 2001–ին՝ 218: Ծննդաբերութիւնները խթանող ազդակ մըն է Ստեփանակերտի «Արփեն» կեդրոնը որ քանի մը տարիէ ի վեր յղի կիներու առողջապահական միջոցներ, նորածիններու խնամքի պարագաներ կը տրամադրէ:

Այս բոլորին քով կը նուազի մահերու համեմատութիւնը. շատ առաջին պատճառը այն է որ վերաբնակեցման սկիզբի շրջանին ականներու պայթումները կեանքեր կը խլէին, իսկ վերջին տարիներուն նման բան արձանագրուած չէ: Մահերու նուազումին երկրորդ ազդակն ալ բնակիչներու երիտասարդ ու միջին տարիքի ըլլալն է: Վերջին վեց տարուան ընթացքին արձանագրուած է միայն 63 մահ:

Ըսուածներէն յայտնի կ'ըլլայ թէ դիւրին չէ եղած, այսօր ալ չէ տակաւին Լաչինին Քաշաթաղի վերածումը. սակայն քիչ բան չէ յաջողութեան տանող տասնամեայ փորձառութիւն մը արձանագրած ըլլալը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆԸ

Հայաստանի երրորդ Հանրապետութիւնը, ի թիւս պետականութեան ամրապնդման այլ քայլերի, 1990–91 թթ. ընթացքում վերականգնեց Հայոց եռագոյնը, զինանշանը, օրհներգը:

Թւում էր, թէ նոյնքան դիւրին պիտի լուծուէր հայերէնի ուղղագրութեան խնդիրը, այսինքն՝ պիտի չոկուէր 1922 թ. կատարուած կոպտագոյն սխալը:

Թւում էր նաեւ, թէ ազգային–պետական կարեւորագոյն այս խնդրի լուծման առաջամարտիկները, ամէնից առաջ եւ ամէնքին իբր օրինակ, լինելու են լեզուաբանները:

Աւա՜ղ, կատարուեց, ճիշդ հակառակը:

Տարիների հեռուից արձանագրենք՝ ի՜նչ բարեբախտութիւն էր, որ Հայոց նորանկախ պետութեան խորհրդանիշները վերականգնելիս մէջտեղ չեկան, իրենց հեղինակութիւնը (իրական եւ երեւութական) չփորձեցին միւսներին պարտադրել «դրօշագէտները», «զինանշանագէտները», «օրհներգագէտները»: Այլապէս՝ մինչեւ օրս ո՛չ դրօշն ընդունած կը լինէինք, ո՛չ զինանշանը, ո՛չ էլ օրհներգը, իսկ մամուլը հեղեղուած կը լինէր կեղծ գիտական փաստարկումներով ու խրատական ճոռոմաբանութեամբ:

Փոխարէնը՝ մասնագիտական մեծամըտութեան, հաւանութեան, անհանդուրժողականութեան հարուածը խտացաւ հայերէնի ուղղագրութեան վերականգնման խնդիրը լուծել ցանկացողների դէմ:

Ի՞նչ կերպ հասկանանք կատարուածը, ինչո՞ւ այդքան բնական ու տրամաբանական, այդքան սպասուած ու ցանկալի դարձը իրողութիւն չդարձաւ, ուղղագրութեան համազգային միասնականացման խնդիրը լուծում չստացաւ:

Ամէնից առաջ, պարզուեց, որ «լեզուաբան» եւ «հայերէնի մասնագէտ» հասկացութիւնները զուր ենք նոյնացրել: Պարզուեց, որ որեւէ լեզուի քերականութեան, թէկուզ կատարեալ, իւրացումը բնաւ բաւարար չէ նաեւ իբրեւ լեզուաբան հանդէս գալու, այսինքն՝ նոյն այս լեզուական իրողութիւններն ընկալելու ու վերլուծելու ոչ թէ որպէս մասնագէտ՝ «մասին» իրազեկ անձնաւորութիւն, այլ լեզուական ամբողջ համակարգի գիտակ՝ այդ համապարփակ իրողութեան ոչ միայն զուտ լեզուական, այլեւ արտալեզուական բնութագրումներով հանդերձ:

Այս տարբերակումը, այսինքն՝ լեզուաբանի (նշուած ըմբռնմամբ՝ հայերէնի մի նեղ ասպարէզի հարցերով զբաղուածի) եւ լեզուաքաղաքագէտի (ստոյգ ըմբռնմամբ՝ հէնց այս է չիտակ լեզուաբանը, սակայն հարկադրուած նորաբանութեան ենք դիմում) իմացական ոլորտների ու խնդիրների առանձնացումը իւրօրինակ մի բանալի է՝ հասկանալու, թէ ինչու եղան լեզուաբաններ, ովքեր տապալեցին դասական ուղղագրութեան դարձը եւ շարունակում են խոչընդոտել խնդրի կարեւորութեան գոնէ հանրային ըմբռնման ընթացքը:

Եթէ Հայոց լեզուի տեսութեան զանազան հարցերը շօշափող հրատարակումներից հնարաւոր լինէր արտածել լեզուաքաղաքականութեան հիմնադրոյթները, ապա Հայոց նորանկախ պետութիւնը, ինքնուրոյն քաղաքականութիւն իրականացնելու համար, գիտամեթոդական որեւէ խնդիր չէր ունենայ: Մինչդեռ իրողութիւնն այն է, որ թէպէտ լեզուաքաղաքականութիւնը պէտք է, անտարակոյս, յենուի գիտական մտքի, մասնագիտական իմացութեան վրայ, սակայն Հայաստանցի լեզուաբանների՝ զուտ գիտական առումով յոյժ արժէքաւոր աշխատութիւնները գրեթէ պիտանի չեղան լեզուական քաղաքականութեան հիմնադրոյթների մշակմանը (իսկն ասած՝ այդ աշխատութիւններում «լեզուաքաղաքականութիւն» հասկացութիւնն անգամ բացակայում է): 1993 թուականի Հոկտեմբերին ստեղծուած պետական նոր հաստատութիւնը՝ ՀՀ կառավարութեանն առընթեր լեզուի պետական տեսչութիւնը, փաստօրէն, պիտի զրոյից սկսէր:

Սահմանափակ մտածելակերպն էլ շատերին դարձնում է նախապաշարեալ ու անհանդուրժող: 90–ականների երկրորդ կէսի մամուլի ապագայ հետազօտողը կը կարծի, հաւանաբար, թէ ինչ–որ մի ահաւոր սպառնալիք է կախուած եղել Հայոց ոսկեղենիկի գլխին, ինչն էլ հարկադրել է լեզուաբաններին հանդէս գալու մէկը միւսից զգայացունց յօդուածներով՝ «Վտանգաւոր խաղ մայրենիի հետ», «Լեզուն փորձադաշտ չէ», «Արդի ուղղագրութիւնը վերափոխման ենթակայ չէ», «Ի պաշտպանութիւն հայերէնի արդի ուղղագրութեան», «Մայրենիի տառապանքները» եւ այլն:

Ամբողջ աղմուկ–աղաղակը Լեզուի օրէնքի դէմ էր, հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման յօդուածի.

Դասական ուղղագրութեան կողմնակիցներն արդէն մանրամասնօրէն քննարկել են հակառակորդների փաստարկները, աւելի ստոյգ՝ հիմնաւորել դրանց սնանկութիւնը: Ցաւելենք մէկ նկատառում: Դասականի հակառակորդները ձեւականօրէն ապաւինում են գիտական ապացոյցներին, կոչ անում մասնագիտական խորաթափանցութեան՝ չմոռանալով դիմացինին մեղադրել «դիլետանտականութեան» մէջ: Այնինչ, հէնց իրենք իսկ խախտում են այդ պայմանը, քանի որ անցնում են մանկավարժութեան, հոգեբանութեան ասպարէզ (որտեղ իրենք էլ են «դիլետանտ»)՝ յայտարարելով, թէ դասական ուղղագրութիւնը դժուար է իւրացնել (ասել է թէ՝ Հայաստանցիներս զիջում ենք Սփիւռքի մեր ազգակիցներին): Նոյն կերպ, նրանք չեն գիտակցում, որ լեզուաքաղաքականութիւնը լեզուաբանութեան մասը չէ սոսկ, որ իրենց իմացութիւնը անբաւարար է անկոչ խորհրդատու կարգուելու համար, իսկ ուրիշներին քննադատելը իրենց զաւեշտական վիճակի մէջ է դնում:

Մի՞թէ մասնագէտին դեռ հարկ կայ բացատրելու, որ լեզուի գլխաւոր բնութագրերից մէկը ազգի անհատների հաւաքականութեան ամբողջացումն է, ազգի իրական միասնականութեան ապահովումը: Եւ եթէ Հայոց ազգային միասնականութիւնը արհեստականօրէն խախտուել է 1922 թուականին (մի փաստ, որ դասական ուղղագրութեան այսօրուայ հակառակորդները հէնց իրենք են մատնանշել 70–80–ականների իրենց հրապարակումներում, սակայն այժմ չեն ցանկանում դա յիշել), մի՞թէ օր առաջ չպէտք է ձգտէինք վերականգնելու, մանաւանդ, օրէնսդրական հիմքերը առկայ են: Հրեաները, տէր դառնալով ինքնուրոյն պետութեան, աճապարեցին վերականգնելու, վերածնելու իրենց՝ գրեթէ մեռած լեզուն, դարձրին պետական, գործող ու գործածուող լեզու, իսկ չէ՞ որ կարող էին նախապատուութիւնը տալ անգլերէնին (դրա կողմնակիցները կային), սակայն յաղթեց ազգային ինքնութեան պահպանման եւ զարգացման կամքը: Նոյն կերպ՝ Մոլդովան 90–ականների սկզբին, Ադրբեջանը՝ աւելի ուշ, հրաժարուեցին ռուսատառ այբուբենից:

Ցաւօք, յառաջիկայ զարգացումները բարենպաստ չեն լինելու տուեալ խնդրի համար: Դասական ուղղագրութեան կողմնակիցները փոքրաթիւ են մնալու, արեւեանականները, ընդհակառակը, աւելի ագրեսիւ ու անհանդուրժող. չէ՞ որ նրանք յաղթել են, կասեցրել դասական ուղղագրութեան վերադարձը: Հայաստանեան հանրութիւնը անհաղորդ է մնալու խնդրին, մտաւորականութեան մեծ մասը կողմնորոշուելու է մասնագէտների կարծիք–դատավճռով, լրատուամիջոցների մի մասը անթաքոյց տկարամտութեամբ դասականի դարձը նոյնացնելու է ռուսերէնին պետական լեզուի կարգավիճակ տալու նկրտումների հետ: Սփիւռքի դերակատարումը մնալու է նախկինը՝ հիմնաւոր, սակայն հեռաւոր, վերացական Հայաստանեան արդի իշխանութիւնների համար, իսկ «Հայաստան – Սփիւռք»ի բնոյթի բոլոր հանդիպումներում ուղղագրութեան քննարկումը նմանուելու է խուլերի երկխօսութեան:

Միեւնոյն է, հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման հրամայականն առաւել զօրեղ է, քան ոմանց մտաւոր ծուլութիւնն ու կամակորութիւնը, սին փաստարկներն ու հիստերիկ ելոյթները: Վաղ թէ ուշ մեր ժողովուրդը կը վերականգնի դարերի փորձութիւնը բռնած Սահակ–Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը իբրեւ հոգեւոր, մշակութային իրական միասնութեան հիմք, Հայոց անպարտելիութեան գրաւական:

ՎԱԼԵՐԻ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

«Օրրան», Սեպտ. 3

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐ, ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

«ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿ»ԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՆԻՔԸԼԸՍ ՕՍԼԸՐ «ՔԱՆԹԵՄՓԸՐԸՐԻ ՌԻՎԻՈՒ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՔՆՆԷ ԼԵԶՈՒԱՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԿԱՊԵՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՅԼԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նորագոյն ուսումնասիրութիւններու համաձայն, մարդկութիւնը ամէն տարի երկու լեզու կը կորսնցնէ։ Այժմ շուրջ 6500 լեզու գոյութիւն ունի։

Ասիկա փոքր կորուստ մը չէ, որովհետեւ իւրաքանչիւր լեզու իւրայատուկ աշխարհահայեացքի մը արտայայտութիւնն է։ Խօսքը բառբառներու չի վերաբերիր։

Իւրաքանչիւր լեզու ինքնին խօսելու տարբեր ձեւ մըն է եւ հասկնալի՝ միայն անոնց համար, որոնք իրենց մանկութենէն սորված են զայն։ Լեզուական իւրաքանչիւր աշխարհահայեացքով կազմաւորուած կ'ըլլայ աւելի քան մէկ միլիոն հոգիի կեանքը, որովհետեւ որեւէ լեզու պէտք է հազարաւոր տարիներ գոյութիւն ունեցած ըլլայ կազմաւորուելու համար։ Հետեւաբար իւրաքանչիւր լեզու կը մարմնաւորէ հարիւրաւոր սերունդներու յիշողութիւնները։ Իսկ երբ լեզու մը կը դիմագրաւէ կորսուելու վտանգը, կը նշանակէ, թէ զայն խօսող հաւաքականութիւնը իրականութեան մէջ դարձած է իր նախկին ինքնութեան շուքը։ Իւրաքանչիւր սերունդի պատկանող անձ կը կրէ միլիոնաւոր նախնիներու իմացական ճամբաները բաց պահելու մեծ պատասխանատուութիւնը։

Այսուհանդերձ ինքնուրոյն լեզու մը խօսող վերջին անձը ըլլալու երեւոյթը երբեւիցէ նոյնքան համատարած տագնապ մը չէ եղած, որքան՝ այսօր։ Աշխարհի լեզուներէն 1700-ը հազիւ 10 խօսող ունի։ Անոնց մեծամասնութիւնը կը գտնուի Աւստրալիոյ եւ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ։ Իսկ լեզուներու անհետացումին ընթացքը արագ է։ 1963-ին հիւսիսային Քուինզլէնտի մէջ 100 հոգիէ բաղկացած 35 տարեկանէն վեր հաւաքականութիւն մը կը խօսէր տայիրպալ լեզուն։ Այժմ 65 տարեկանէն վեր միայն 6 հոգի կը խօսի զայն։ Եւրոպայի մէջ, ուր նուազ թիւով լեզուներ կան, երեւոյթը նոյնն է. Այլ աֆ Մէն կղզիին մանքս լեզուն խօսող վերջին բնիկը մահացաւ 1974-ին։

Տարածուած լեզուներ խօսող հաւաքականութիւններ չեն հասկնար, թէ ի՛նչ կը նշանակէ փոքր լեզուներու ոչնչացումը։ Ժամանակին կայսրութիւններ լեզուներու կորուստը կ'արդարացնէին իրենց յաղթանակներով։ Սպանացի առաջին քերականագէտը՝ Անթոնիօ տը Նեպրիխա 1492-ին Սպանիոյ Իզապէլ թագուհիին գրած է, թէ իր պատրաստած քերականագիրքը կրնար գործածուիլ «օտարալեզու այն բարբարոս ժողովուրդներուն կողմէ, որոնք Սպանիոյ ենթակայ էին։ Անոնք մեր պարտադրած օրէնքներուն հետ կրնային ստանալ նաեւ մեր լեզուն»։ 1770-ին Սպանիոյ Գարլոս Գ. Թագաւորը հրապարակած է հրամանագիր մը, որ կ'արգիլէր Ամերիկայի բնիկներուն լեզուն եւ կը պահանջէր միայն սպաներէն գործածել։

Եւրոպացիք իրենց լեզուն կը պարտադրէին ոչ միայն կրօնական, այլ նաեւ՝ գիտական նկատառումներով։ Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը 1813-ին որոշում կայացուցած էր Հնդկաստանի Բրիտանական գաղութավայրին մէջ քաջալերելու գիտական նիւթերու տարածումը։ Ասիկա պայմանաւորուած էր եւրոպական գրականութեան եւ գիտութեան տարածումով, ինչ որ կը նշանակէր, թէ Հնդկաստանի մէջ կրթութեան լեզուն անգլերէնը պիտի ըլլար, իսկ հնդկական գրաւոր լեզուն՝ սանսկրիտը որեւէ պաշտպանութիւն պիտի չվայելէր։

Այսօր նոյն ուղղութիւնը կը քաջալերուի գործնականութեան եւ նոյնիսկ մարդասիրական պատճառաբանութիւններով։ «Մտածեցէք յարմարաւէտութեան մասին, – կ'ըսեն հզօր լեզուներու պաշտպանները։ – Որքան դիւրին պիտի ըլլայ հաղորդակցիլը եւ գաղափարներ փոխանակելը»։ Անոնք կը մոռնան այն իրողութիւնը, թէ մշակութային եւ տնտեսական ճգտումներ մեծ դեր ունին մայրենի լեզուին փոխարէն՝ կամաւոր կերպով սպաներէն, ֆրանսերէն եւ ամէնէն աւելի՝ անգլերէն գործածելու մէջ։

Լեզուի սկեպտիկներ կրնան պատմական օրինակներով հաստատել, թէ լեզուներու անհետացումը նորութիւն չէ եւ հաւանաբար մարդկային գոյութեան թեան անբաժան մէկ մասը կը կազմէ։ Գիտենք, որ 5000 տարի առաջ Միջին Արեւելքի մէջ կը գործածուէին իրարմէ տարբեր բազմաթիւ լեզուներ, ինչպէս՝ հուրեան, սումերերէն, Էլամիթներու, Հիթիթներու եւ աքքատեան լեզուները։ Իսկ վերջին 1000 տարիներուն՝ միայն արաբերէն եւ պարսկերէն։ Գիտենք, որ Ն.Ք. 3000-ին կեդրոնական Հարաւային Ափրիկէի մէջ տարածուած էր Գամերունի մէջ ծնունդ առած պանթու լեզուն, որ մոռացութեան մատնած է շրջանին խառնածին լեզուները, ինչպէս նաեւ գրեթէ բնաջնջած է ափրիկեան այլ լեզուներ։ Իրօք, երբ կը տեսնենք տիրական լեզուի մը գործածութեամբ յատկանշուած վայրեր, ինչպէս՝ Չինաստանի մէջ մանտարէնը կամ Միջին Արեւելքի մէջ՝ արաբերէնը, կ'ենթադրենք, որ երեւոյթը արդիւնք է տասնեակ մը այլ լեզուներու անհետացումին։ Վերջին 500 տարիներուն աշխարհը որոշ չափով ենթարկուած է եւրոպական գերիշխանութեան, որուն պատճառով եւրոպական լեզուները յաճախ փոխարինած են մեծ թիւով այլ լեզուներ։ Սպաներէնն ու փորթուկալերէնը տարածուած են Կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, ռուսերէնը՝ Հիւսիսային Ասիոյ, անգլերէնը՝ Հիւսիսային Ամերիկայի, Խաղաղականի եւ Աւստրալիոյ։

Ասիկա միայն վերջին 5000 տարիներու պատմութիւնն է։ Այսինքն՝ աշխարհի վրայ լեզուներու գոյութեան ժամանակին 5 առ հարիւրին պատկերը։ Անցեալին մարդկային հաւաքականութիւնները փոքր էին եւ հաղորդակցութեան միջոցները՝ բաւական տկար, հետեւաբար լեզուական այլազանութիւնը պահելը աւելին դիւրին էր։ Ներկայիս լեզուներու ընդարձակումի ծիրը կ'ընդգրկէ ամբողջ աշխարհը։ Համաշխարհային հասարակաց լեզու մը բոլորին հասողութեան սահմաններուն մէջ է։ Ժամանակակից կեանքի մէջ քանի մը սերունդ ետք անգլերէնը կրնայ անճանաչելի դարձնել ամբողջ աշխարհը։

Կայլէսական առածը կ'ըսէ. «Ժողովուրդ մը առանց լեզուի՝ ժողովուրդ մըն է առանց սրտի»։ Աւանդութիւնը պահելու առընթեր մատղաշ սերունդին թարմ շունչ ներարկելը լճացումի դէմ պայքարելու ազդու միջոց մըն է։ Սակայն թոյլ տալ, որ մատղաշ սերունդը անհետանայ եւ իր կապը կորսնցնէ իր ծագումին հետ, կը նշանակէ զայն ձգել անարմատ, երէց սերունդը՝ լքուած, իսկ հասակ նետող սերունդը՝ խաբուած։

Օտարին հրապոյրը անժխտելի է։ Պատճառներէն մէկը այն է, որ տարբեր ժողովուրդներ կը մտածեն բաներ, զորս երբեք պիտի չմտածէինք մենք։ Երբ աւանդութիւններ կը գոյատեւեն, անոնք կը հարստացնեն ոչ միայն այն ժողովուրդը, որուն կը պատկանին, այլ նաեւ՝ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք պիտի ծանօթանային անոնց։ Հռոմէացիք Գաղիացիներէն սորված են անուաւոր կառքեր շինել, ինչ որ պատճառ դարձած է, որ անոնք բարելաւեն իրենց ճամբաները։ Նման գաղափարներ կապ չունէին լեզուի հետ։ Թէեւ Գաղիացիները արժէք կու տային պերճախօսութեան եւ կախարդական պատմութիւններու, սակայն այս յատկանիշները երբեք չեն անցած լատիներէնի մէջ եւ կորսուած են նոյնինքն գաղիերէնին մէջ։ Կարելի է մտածել, թէ ասիկա կորուստ մըն էր նաեւ Հռոմէացիներուն համար, որովհետեւ անոնք միշտ բարձր գնահատած են պերճախօսութիւնը եւ փորձած են զայն սորվիլ դասական ժամանակներու յոյն վարպետներէն, բայց երբեք չեն փորձած զայն փնտռել բարբարոս ժողովուրդներու մէջ։

Տրամաբանութիւնը կ'ըսէ, թէ բոլոր մշակոյթները իրենց լեզուական աւանդութիւններուն մէջ կը պահպանեն իւրայատուկ գիտութիւն մը, որ տեւաբար օգտակար կ'ըլլայ տուեալ ժողովուրդին եւ երբեմն նաեւ՝ այլ ժողովուրդներու։

Սակայն այս տրամաբանութիւնը յաճախ կ'անտեսուի։ Իրօք, Արեւմուտքի մէջ ընդհանրապէս հակամէտ ենք հաւատալու, որ տարբեր ժողովուրդներու հետ կապ հաստատելու նախաքայլը առնելով՝ մեր մշակոյթը ոչինչ ունի սորվելիք եւ շատ բան՝ սորվեցնելիք։

Տիէկօ տը Լանտա եպիսկոպոսը 400 տարի առաջ այսպէս կը մտածէր, երբ այրել տուաւ մայաներուն բոլոր գիրքերը. «Այս մարդիկը իրենց հին աւանդութիւնները եւ գիտութիւնները գրի առնելու համար կը գործածեն որոշ խորհրդանիշներ եւ տառեր, որոնց միջոցով, ինչպէս նաեւ գծանկարներով եւ գծանկարներու վրայ գրուած խորհրդանիշներով անոնք կը հասկնան, կը բացատրեն եւ կը սորվեցնեն իրենց աւանդութիւնները։ Այս տառերով գրուած բազմաթիւ գիրքեր գտանք։ Եւ որովհետեւ անոնք միայն նախապաշարումներ եւ սատանայական սխալներ կը բովանդակեն, այրեցինք բոլորը, ինչ որ զարմանալի տարողութեամբ ընդվզում եւ վիշտ պատճառեց անոնց»։

Նոյն ոգիով էր, որ մեր դարուն բողոքական քարոզիչներ վերջ դրին Աւստրալիոյ բնիկներուն ծիսական արարողութիւններուն։ Այս վայրկեանին Էքուաթորի մէջ քարոզիչներ մեծ ճիգ կը թափեն Հաուորանի հնդիկներուն զաւակները ըսպանական թեքումով դպրոցներ ուղարկելու։

Նման աւեր սփռողները իրենք զիրենք մշակուած կը համարեն, սակայն յաճախ կարողութիւնը չունին մտածելու, թէ իրենց անխնայ արարքներով կը կասեցնեն եւ կը փճացնեն դարերու եւ հազարամեակներու ընթացքին զարգացած ու փոխանցուած գիտութիւն մը եւ աշխարհահայեացք մը։ Կարգ մը ուսումնասիրողներ վերջերս յաջողած են հաւաքել կորսուած լեզուներով գրուած պատառիկներ, որոնք կը պարունակեն ոչ միայն բժշկագիտական տեղեկութիւններ արեւադարձային անտառներու բուսական աշխարհին մասին, այլ նաեւ՝ մտաւորական նոր աշխարհներ եւ գանձարաններ, որոնք պարզապէս անտեսուած էին։

Արեւմուտքի ուսումնասիրողներ 1973-ին վերծանած են մայաներու բարդ գեղագրութեամբ իրագործուած մեհենագրութիւնները եւ յաջողած են կարդալ քարի վրայ փորագրուած թագաւորական արձանագրութիւնները։ Այսպէս ի յայտ եկած է մայաներու կրօնքին մէջ հիմնական դեր ունեցած գնդակով խաղի մը անունը. երկնային երկուորեակները «փից» կը խաղային խոյս տալու համար Մահուան տիրակալներէն։ «Փից» բառը տակաւին կը գոյատեւէ մայաներու տարբեր լեզուներուն մէջ, թէեւ անոր ծիսական կարեւորութիւնը մոռցուած է։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՕՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Այդ բացատրութիւնդ քեզ չարդարացներ։

– Ուրիշ ի՞նչ բացատրութիւն կ'ուզէք։

– Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ երէկ իրիկուն այդ Սերգիսը կու գայ քեզ կը գտնէ եւ իր մօր ու քրոջը բանտարկութեան մասին խօսք կը բանայ եւ կարգ մը սպառնալիքներ կ'ընէ սաոր-անոր...

– Դիպուածով եկած էր, գիս տեսաւ, եկաւ քովս նստեցաւ, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ ասոր մէջ, բարով խերով չի գար, գինովութեան մէջ կարգ մը պարապ խօսքեր ըսաւ, ատոր համար ես յանցաւո՞ր եմ։

– Լաւ մտածէ, տեսնենք, դեռ ի՞նչ խօսեցաւ։

Կօշկակարը պահ մը խորհեցաւ եւ յետոյ պատասխանեց.

– Գրեթէ միշտ միեւնոյն բանը կը կրկնէր. իր մօր եւ քրոջ ձերբակալութիւնը... կ'ըսէր, թէ փառաւոր վրէժ մը պիտի լուծէր քիչ ատենէն։

– Ի՛նչ տեսակ վրէժ...

– Ամէն բան տակնուվրայ ընելու խօսքեր կ'ընէր...

– Այդ խօսքերը շատ կարեւոր են, ջանա՛, որ բառ առ բառ յիշես։

– Բայց ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ օղիի սեղանին տակ ըսուած խօսքերը մէկիկ-մէկիկ կարենամ յիշել... արդէն այդ ըսածներուն բնաւ կարեւորութիւն չէի տար, խորհելով, որ գինովի խօսքեր էին։

– Երբ քովդ եկաւ, արդէն խմա՞ծ էր։

– Այնպէս կ'երեւէր։

– Այսպէս ուրեմն, կը սպառնար տակնուվրա՞յ ընել ամէն բան։

– Այո՛, ըսաւ որ արդէն ատիկա եղած պիտի ըլլար, բայց ձախողութիւն մը պատահեր է, «հիմա գործը քիչ մը պիտի ուշանայ» ըսաւ։

– Բնաւ գործին ինչ ըլլալուն մասին բան մը չըսա՞ւ։

– Ոչ՛, բան մը չըսաւ։

– Դուն չհետաքրքրուեցա՞ր, չհարցուցի՞ր։

– Արդէն ըսի ձեր վսեմութեան, որ զինքը իբրեւ գինով նկատած էի եւ ըսած խօսքերն ալ՝ պարապ բաներ։

– Սերգիսին մայրն ու քոյրը կը ճանչնա՞ս։

– Չեմ ճանչնար։

Այդ հարցաքննութենէն ոստիկանութիւնը համոզում գոյացուց, թէ կօշկակարը յանցաւոր չէր եւ թէ իր ըսածները ճշմարիտ էին, այսուհանդերձ չուզեց զայն ազատ արձակել եւ հրամայեց, որ տանին բանտարկեն։

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

ՍԵՐԳԻՍԻ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Սերգիս Աղէն ու ծպտեալ ոստիկանը դաշունահար ընելէ ետքը վազելով աներեւոյթ եղած էր Եաղըճը սօքաղըէն վար եւ հասած էր Կալաթա, ուր ապաստանած էր հիւրընկալ տան մը մէջ, ուր «բարեկամուհի» մը ունէր։

Այս վերջինը Զապէլ անունով քսանամեայ գիրուկ աղջիկ մըն էր։

Հազիւ թէ իր բարեկամը տեսաւ, աղջիկը ճիչ մը արձակեց։

– Ի՞նչ ունիս, – հարցուց Սերգիս։

– Այդ ի՞նչ է վրադ, – ըսաւ Զապէլ։

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր։

– Արիւնի նշաններ կան ամէն կողմդ։

– Իրա՞ւ կ'ըսես։

– Տե՛ս։

Եւ աղջիկը իր ձեռքի լամբարը մօտեցուց երիտասարդին։

Արդարեւ, ժաքէթին վրայ, տեղ-տեղ, արիւնի խոշոր արատներ կային։

– Ի՞նչ կը նշանակեն արիւնի այս հետքերը, – հարցուց Զապէլ դող ելած։

– Ոչինչ, իրար անցնելիք բան չկայ, – պատասխանեց Սերգիս, – եկուր սենեակդ երթանք։

Գացին վերնայարկը, ուր կը գտնուէր աղջկան սենեակը։

– Հիմա պատմէ՛, տեսնենք, թէ ի՛նչ պատահեցաւ, – ըսաւ Զապէլ։

– Նախ սա արատները պէտք է մաքրել, անհետացնել։

– Ատիկա դիւրին է։ Պէնզին ունիմ, անով կը մաքրեմ։ Որո՞ւն հետ կռուեցար, տեսնենք։

– Ի՞նչ կռիւ, – գոչեց Սերգիս, – մութին մէջ երկու զողեր վրաս յարձակեցան, ես ալ անմիջապէս դաշոյնս հանեցի եւ քանի մը հարուած տուի։

– Աղէկ անոնք ալ քեզի չզարկին։

– Ժամանակ չունեցան. զիրենք վիրաւորելէ ետքը ձգեցի փախայ։

Այս պատմութիւնը այնքա՛ն բնական գտաւ Զապէլ, որ իր հարցափորձը չերկարեց։

Սերգիս ժաքէթը հանեց, տուաւ աղջըկան, որպէսզի մաքրէ եւ ինք երկնցաւ բազմոցին վրայ, ուր շուտով քունը տարաւ։

Հետեւեալ առտու կանուխ արթնցաւ, վերյիշեց գիշերուան դէպքերը եւ սկսաւ մտածել, թէ ինչ զգուշական միջոցներ հարկ էր ձեռք առնել օձիքը ձեռք չտալու համար։

(Շար. 309)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մելքոն ընտանիքը կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սեպտ. 29, Կիրակի, ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կրնքամօր՝

ԷՎԸԼԻՆ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

ողողումներէն երկու չարաթ յետոյ: Տիրաք ջանք չի խնայեր պաշտպանելու համար նախարարուհի մը որ պաշտօնի գըլուխ կոչուելէն ի վեր դիզած է կաֆերը եւ քննադատութեան ու ծաղրանքի նիւթ է: Բայց, Տիրաքի բանբերն էր ընտրապայքարի ատեն եւ կարելի չէ ճամբու դնել: Ինք կը մխիթարէ ինքզինք ըսելով՝ «Ինծի համար հաճոյք է տխմարներու (գոն) յարձակման ենթարկուիլ»: Իր ամէնէն ճախաւեր յայտարարութիւնները կը յիշուին բոլորին կողմէ: Ողողումներու ատեն ըսած էր.– «Որքան հեռու երթանք պատմութեան մէջ, միշտ աղէտներ եղած են: Ողողումի ենթակայ շրջաններու բնակիչները այդպէս ալ կ'ապրէին ինչպէս Նեղոսի գիւղացին», հիւլէական ուժին համար ալ ըսած էր թէ ամէնէն քիչ ապականող ճարտարարուեստըն է, եւլն., եւլն.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre** à partir de 20 heures 30 au 17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

⁂

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.

Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորոգ վախճանեալ, հոգեբանութեան եւ Հայոց մատենագրութեան իր դասատարակ ուսուցչին, Ներսէս Եպիսկ. Սէթեանի լուսաւոր յիշատակին Ոմն Կեդրոնականցի կը նուիրէ Հայ Կաթողիկէ համայնքի Ս. Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին 100 Եւրօ (ստանալ «Յառաջ»էն), նոյն առթիւ 30 Եւրօ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Թիէրի Նոտարեանէ եւ Պ. Նիքոլա Նոտարեանէ 100–ական Եւրօ իրենց մեծ–մօր Մարիծա Պետիկեանի մահուան առիթով:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10–ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24–րդ տարեդարձին առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆԻ, մեներգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ – մեներգչուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԸՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՅԵԱՆԻ, երգեհոնահար ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մեներգիչ ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, մեներգիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՅՀԱՆԻ, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հոգւոց ի հանգիստ:

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
իրենց տասնեակ տարիներու Հայ Եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար շնորհած «Կոնդակ»ները՝ դաշնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, մեներգչուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻՆ եւ մեներգիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻՆ, հիմնադիր–ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ–Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր շքանշանով:

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Յաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին մերազն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց Թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, rue Jean-Goujon, Paris 8–րդ):

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական գիտելիքներ:

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9·30–էն 12·30:

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01·43·59·67·03:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Հուսկ հաւաքոյթ՝
«Espace Charles Aznavour»
սիրոյ սեղաններու շուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին՝
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11·45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ. – Յատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ:

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
 EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
 «LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE. IMAGES D'UNE INTEGRATION»
 Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).
- **Le vendredi 4 octobre :**
 CONFERENCE-DIAPORAMA :
 «L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
 par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
 INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
 (face Gare Chaville Rive-Droite)
- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
 PROJECTION DU FILM «ARARAT»
 d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
 Débat animé par **Anahide Ter-Minassian**, à l'issue de la projection.
- **Le samedi 12 octobre :**
 PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
 par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
- Des denrées et produits importés d'Arménie
- Des tapis de l'usine Haykork
- Des travaux d'artisans sur divers matériaux
- Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
- Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
— (Programme détaillé sur demande) —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
JEUDI
26 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.521
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.521

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԼԷՐԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ

ՊԱՂՏԱՏ ՏԻՍԱՂԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ

Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը՝ Թոնի Պլէր, որ ամէնէն հաւատարիմ եւ հլու-հնազանդ զինակիցն է Միացեալ Նահանգներու, Սեպտ. 24-ին, Ուէսթմինսթըր գումարուած արտակարգ ժողովի մը ընթացքին ծանրակշիռ թղթածրար մը ներկայացուցած է Իրաքի դէմ: Պլէր ջանք չէր խնայեր համոզելու համար որ անհրաժեշտ եւ ստիպողական է Իրաքի վրայ յարձակումը, հակառակ անոր որ վերջին հարցախոյզի մը համաձայն Անգլիացիներուն 46%-ը դէմ է, 36%-ը միայն համամիտ կը թուի: Թ. Պլէր չէ վարանած նոյնիսկ խղճի հարց դնելու: Պրայթոնի մէջ, Սեպտ. 10-ին, սենտիքաներու համագումարին պատուիրակներուն առջեւ չեշտած էր.- «Չեմ ուզեր խղճիս վրայ այն բեռն ունենալ որ սպառնալիքին իրականութեան տեղեակ էի, կը տեսնէի անոր մօտենալը եւ բան մը չըրի»: Այս ուղղութեամբ, Պլէր ամէնէն բուռն քարոզիչն է Պուշի: Որո՞նք են իր փաստերը Իրաքի դէմ: Բրիտանական կառավարութիւնը «նշանակալից» թղթածրար մը հրապարակած է, ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց.-

– Իրաք կը շարունակէ քիմիական եւ կենսաբանական զէնքեր արտադրել,

– Կենսաքիմիական զինամթերքը կրնայ 45 վայրկեանէն գործածուիլ:

– Իրաք դեռ ռումբեր ունի, հրադունդեր եւ քիմիական տարրեր կրող հրթիռներ,

– կենսաբանական տարրեր կ'արտադրուին շարժական տարրալուծարաններու մէջ,

– Իրաք կը զարգացնէ Ալ-Սամուտ եւ Ապապիլ-100 հրթիռներ, որոնք կրնան մինչեւ 150 քմ. արձակուիլ,

– ՍՔԻՒՏ հրթիռի մէկ կատարելագործուած տարբերակը կրնայ հարուածել բրիտանական կայանները Կիպրոս, բայց նաեւ Թուրքիա, Իրան եւ Իսրայէլ,

– Պաղտատ կը շարունակէ հիւլէական զինումի 1991-էն առաջ ունեցած իր ծրագիրը: Ս. Հիւսէյն փորձեց իւրանիոմ ձեռք ձգել Ափրիկէէն,

– զանգուածային բնաջնջումի զէնքերու ծրագիրը դրամական լայն նպաստ կը ստանայ, մասնաւորաբար քարիւղի ապօրինի վաճառքին շնորհիւ,

– կազմածներն ու փաստաթուղթերը կը ցրուին նախքան քննիչներու ժամանումը:

Այլ խօսքով, աւելորդ իսկ է քննիչներու տանելիք աշխատանքը: Նոյն առեն, Իրաքի բարձրաստիճան պատասխանատու մը կը յայտարարէր որ ՄԱԿ-ի սպառազինման քննիչները արտօնութիւն պիտի ունենան այցելելու «բոլոր կայքերը», ներառեալ անոնք զորս անգլիացի ղեկավարը կը նշէ իր պատճառաբանութեան մէջ: Ամէր ալ Սաատի, Իրաքի նախագահին խորհրդականը ըսած է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Պաղտատ.- «ՄԱԿ-ի քննիչ եւ ստուգիչ յանձնախումբին պիտի պահանջենք ստուգել այն բոլոր կայքերը զորս Թոնի Պլէր նշած է, նաեւ այն գործունէութիւնները զորս Պլէր կ'ամբաստանէ որ կը տանինք»:

Գոփընհակընի մէջ, ուր Շիրաք կը գտնուէր Եւրոպա - Ասիա վեհաժողովին առթիւ, յայտարարած է թէ Ապահովութեան Խորհուրդի նոր բանաձեւ մը անհրաժեշտ չէ, կարեւորն այն է, ըստ Ֆրանսայի նախագահին, որ Իրաք համակերպի այն բոլոր պայմաններուն զորս Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերը առաջադրած են, առանց որեւէ սահմանափակումի: Նախագահը աւելցուցած է որ փոքրամասնութիւն կազմող կարգ մը երկիրներ կը խորհին որ Ապահովութեան Խորհուրդը պէտք է, թերեւս, բանաձեւով մը նախատեսէ ուժի դիմելու հաւանականութիւն մը: Այդ չէ Ֆրանսայի կարծիքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ խուլ կը մնայ ՄԱԿ-ի եւ կարգ մը պետութիւններու հրահանգներուն եւ կը մերժէ վերջ տալ Ռամալլայի շրջափակումին, ցորչափ չեն յանձնըւած Արաֆաթի մարդիկը: Ռամալլայի բնակիչ մը կ'ըսէ.- «Ոչ մէկ զէնք ունինք, պարզապէս խաղաղութիւն կ'ուզենք: Զինուորներէն կը վախնա՞նք: Արդէն մեռնելու վրայ ենք: Ոչինչ այլեւս կրնայ մեզ վախցնել»: Գազայի մէջ, ինը Պաղեստինցիներ սպաննուած են իսրայէլեան բանակին մէկ գործողութեան ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐԸ, որոնք Քոթ տ'Իվուար են, սկսան Պուաքէի վրայ քալել, որ երկրին երկրորդ քաղաքն է եւ Քորհոկոյի հետ ապստամբներուն ձեռքն է: Քոթ տ'Իվուար կը ժամանէին նաեւ ամերիկեան ուժեր, բոլորն ալ ի պաշտպանութիւն իրենց քաղաքացիներուն: Պուաքէի մէջ ամերիկացի քաղաքացիներ կան, որոնք շրջափակուած են տեղւոյն քրիստոնեայ միջազգային Ակադեմիային մէջ: Ֆրանսական զօրքերը պիտի փորձեն ապահովել անոնց փոխադրութիւնը:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մօտ Ստալինի զոհերու դիակոյտ մը յայտնաբերուած է: Մեմորիալ մարդասիրական կազմակերպութիւնը յայտարարած է թէ տասնեակ հազարաւորներու աճիւնները գտնուած են: Ըստ ոչ-կառավարական դիւաններու, 40 հազար հոգի սպաննուած է այդտեղ, ստալինեան «մեծ սարսափ»ին առեն:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ իր հաւանութիւնը տուաւ Եուկոսլաւիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան անդամակցութեան, իր մուտքը ենթարկելով սակայն Սերպիա – Մոնթենեկրօ ապագայ Պետութեան սահմանադրական ուխտին կնքման:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ արեւմտեան շրջանի Կիւժարաթ քաղաքի հնդկական տաճարի մը դէմ յարձակում մը գործուած է Սեպտեմբեր 24-ին եւ որու հետեւանքով առնուազն 30 մեռեալ կայ: Կիւժարաթ սահմանային շրջան մըն է Փաքիստանի հետ եւ վեց ամիս առաջ ալ արիւնալի բախումներու բեմ եղած էր Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ: Աւելի քան 1000 հոգի մեռած էր, գլխաւորաբար մահմետական:

ՓԱՐԻԶԻ Խորհուրդը, գրեթէ միաձայնութեամբ 100 հազար Եւրոյի նպաստ մը քուէարկեց, Սեպտ. 24-ին, միաստուածեան դիւաններու կեդրոնի մը հաստատման համար: Առաջարկը բերած էր Փարիզի քաղաքապետին մէկ կցորդը՝ Քրիսթոֆ Ժիրար (կանաչ): Նման կեդրոններ կան արդէն Պերլին, Լոնտոն, Սան-Ֆրանսիսքօ: Փարիզի կեդրոնը կրնայ պատրաստ ըլլալ երկու տարիէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 400 հոգի ձերբակալած է Սեպտ. 24-ին (մեծ մասամբ Թուրք) որոնք կը պատրաստըւէին գաղտնաբար Յունաստան անցնիլ, մինչ 200 աֆղան գաղթականներ ալ ձերբակալուած են արեւելեան Թուրքիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 24/25)

ՋԱՒԱԽՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ջաւախքի վեց շրջաններուն մէջ Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը Թ. Մոսխաշվիլի Սեպտ. 24-ին Երեւան գացած է Ախալքալաքի եւ Բոգդանովկայի ղեկավարներուն հետ: Անոնք կը քննարկեն շրջանի հարցեր, Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Գարեգին Բ.ի, Երեւանի քաղաքապետին եւ Գիւմրիի մարզպետին հետ հանդիպումներու ընթացքին:

ՋԱՒԱԽՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Տարածքային կառավարման նախարար Հովիկ Աբրահամեան նոյն օրը ընդունած է Ջաւախքի մէջ Վրաստանի նախագահի լիազօր ներկայացուցիչ Թ. Մոսխաշվիլին: Նախարարը Հայաստանի կառավարութեան պատրաստակամութիւնը յայտնած է աջակցելու Ջաւախքի հայ բնակչութեան ընկերային, կրթական, մշակութային խնդիրներու լուծումին. նըշած է նաեւ թէ կան մտահոգող խնդիրներ, որոնք պէտք է լուծուին երկու երկիրներու իշխանութիւններուն միասնական ուժերով:

Վրացի պաշտօնատարը յայտնած է թէ իր երկրին կառավարութիւնը յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ Ջաւախք նահանգին ու յարակից շրջանի հայութեան խնդիրներուն: Ըսած է թէ պատրաստըւած համապարփակ ծրագիրը կ'առաջնորդէ աշխատատեղիներ ստեղծելու, տընտեսութիւնը վերականգնելու եւ բնակչութեան ընկերային ու մշակութային հարցերը լուծելու հանգրուանին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գրողներու Միութեան դահլիճին մէջ, Սեպտ. 24-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է արձակագիր, հրապարակախօս ու Արցախի զոհ Սամուէլ Շահմուրատեանի յիշատակին: Ելոյթ ունեցողները շեշտած են անոր անձին մէջ հայրենասէր զինուոր-մտաւորականին տիպարը: Ս. Շահմուրատեան հեղինակն է «Սումգայիթը ականատեսների աչքերով» հատորին ուր ամփոփուած են վերապրողներու վկայութիւնները:

«ԱՆԻԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Հայաստանի ճարտարապետութեան թանգարան – հիմնարկի սրահներուն մէջ, Սեպտ. 24-ին բացուած է շուրջ երկու հազար ցուցանմոյշով «Անիի ճարտարապետութիւնը» ցուցահանդէսը: Հոն տեղ գտած են Անիէն մասունքներ, լուսանըկարներ, պատմական, արխիւային նիւթեր, քարտէսներ, մանրակերտներ, եւ այլ:

Նոյն օրը, Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ կլոր սեղանով մը աւարտած է Անիի Մայր Տաճարին հազարամեակի գիտաժողովը, Հայաստանի ու Թուրքիոյ կառավարութիւններուն ուղղուած կոչ մը հրապարակելով: Հոն ըսուած է թէ երկու երկիրները կարելիութիւններ ունենան Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ գըտնուող հայկական ճարտարապետական յուշարձանները վերանորոգելու համար: Գիտաժողովին մասնակիցներուն կարծիքով Անիի Մայր Տաճարին նորոգութեան պէտք է մասնակցին հայ մասնագէտներ, հայկական կողմին ծախքով եւ Անի քաղաքը յայտարարուի միջազգային հնագիտական գօտի եւ թանգարան: Ստեղծուի այդ թանգարանին համար հայեւթուրք տնօրինութիւն մը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄԵՏԱԼՆԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած յունահռոմէական ըմբշամարտի աշխարհի 47րդ ախոյեանութեան Հայաստանի խումբը չէ կրցած յաջողութիւն արձանագրել: Սակայն, երկու հայ մարզիկներ՝ Արմէն Նազարեան (60 քկ.) եւ Արա Աբրահամեան (84 քկ.) ոսկէ մետալի արժանացած են: Առաջինը Պուլկարիոյ դրօշին տակ մասնակցած է, երկրորդը՝ Շուէտի: Խմբային առաջնութիւնը շահած է Ռուսաստանի հաւաքականը:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանրաբարձութեան Եւրոպայի ախոյեանութեան որ տեղի ունեցած է Սոֆիի մէջ, Հայաստան մասնակցած է Վանաձորէն երեք մարզիկներով. խումբը 24-ի վրայ 10-րդ տեղը գրաւած է, բայց Խոմոն Բենեեցեան (100 քկ.) եւ Սամսոն Աւագեան (110 քկ.) զանազան վարժութիւններու մէջ արժանացած են արծաթէ եւ պրոնզէ մետալներու:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ՝ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Մոսկուաբնակ քառաթէխիթ Հրաչեայ Խաչատրեան, խմբային մրցումներուն, աշխարհի ախոյեան դարձած է Մոսկուա վերջ գտած համաշխարհային ախոյեանութեան. աւարտականին, Ռուսաստան պարտութեան մատնած է Ճափոնը:

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎՈՒ ՔԱՐԻՒՂԸ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ

Ռուսաստանի ու Ազրբէջանի նախագահները Սեպտ. 23-ին Կրեմլինի մէջ ստորագրած են Կասպից ծովու քարիւղի պաշարներուն մասին համաձայնութիւն մը, հակառակ Իրանի ընդդիմութեան: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ Կասպեան ծովափներու երկարութեամբ բաժնեմէր(?) ըլլալ ծովուն հարստութեան. իրենց հետ համաձայն է նաեւ կասպեան երկիրներէն երրորդ մը՝ Ղազախստան, մինչ Իրան եւ Թիւրքմէնիստան կը պնդեն որ հինգ երկիրներուն միջեւ հաւասար կերպով բաժնուի նոյն հարստութիւնը, այսինքն՝ իւրաքանչիւր երկիր ունենայ 20%: Իսկ Ռուսաստան – Ազրբէջան – Ղազախստան համաձայնութիւնը Իրանի բաժինը կ'իջեցնէ 13%-ի:

Վ. Պուտին եւ Հ. Ալիեւ մեծ գոհունակութիւն յայտնած են գոյացած համաձայնութեան, հոգ չէ թէ զայն ստորագրած են հինգէն միայն երեքը: Նոյն օրն իսկ Թեհրան կրկնած է իր առարկութիւնը. Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ երկկողմանի համաձայնագիրները ոչ մէկ վաւերականութիւն կը ներկայացնեն իրենց համար:

Կասպիցի պաշարներուն առընչուած վէճը կը տեւէ Խորհ. Միութեան քայքայումէն ի վեր, մանաւանդ որ խնդրոյ առարկայ պաշարները աշխարհի երրորդը կը նկատուին:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ՀԱՅԵՐ ԿԱՆ, ՀԱՐՑԵՐ ԱԼ

Հայաստանի Թիւրքմէնիստանի դեսպան Արամ Գրիգորեանի հետ Նոյեան Տապան լրատու գործակալութեան կողմէ կատարուած տեսակցութիւն մը հրատարակած է «Հայոց Աշխարհ» օրաթերթը (Սեպտ. 10): Ռուսաստանի մեծ քաղաքներուն ու մարզերուն մէջ վերջին տարիներուն Հայաստանէն արտագաղթած բազմութիւններուն դժուարութիւններուն, հարցերուն մասին տրուած լուրերու համեմատութեամբ չի խօսուիր նախկին խորհրդային շրջան մը ապրող Հայերու մասին: Անոնք կարեւոր նկատուած պատահարի մը պարագային նիւթ կ'ըլլան հայկական ու երբեմն նաեւ օտար լրատուներու: Եւ աւելորդ է ըսել թէ այդ «պատահար»ները գրեթէ միշտ տխուր կ'ըլլան, թէեւ եկեղեցիի բացումի, կիրակնօրեայ դպրոցներու լուրեր ալ կը հասնին երբեմն:

Վերոնշեալ տեսակցութիւնը երկու անջատ նիւթ շօշափած է. մէկը ուժանիւթի մարզին կը վերաբերի, միւսը Թիւրքմէնիստան բնակող Հայերու որոշ խումբի մը: Երկուքն ալ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու շրջանակին մէջ:

Լրատու գործակալութեան թղթակիցը կը յիշեցնէ թէ 1997-ին Թիւրքմէնիստան նախկին խորհրդային երկիրներուն կատարած կազի արտածումը կեցուց: Պատճառը նիւթականն էր: Այդ երկիրները իրենց տրուած ապրանքին փոխարէն չէին վճարած, կամ չէին կրցած վճարել հարկաւոր գումարները ու վէճեր ծագած էին: Արտածող երկիրն ալ ճարը գտած էր այդ երկիրներուն կազի մատակարարումին վերջակէտ մը դնելուն մէջ: Այդ կարգադրութենէն տուժած էր նաեւ Հայաստան որ թէեւ ամենայն պարտաճանաչութեամբ կը վճարէր: Բայց, որովհետեւ երկու երկիրները սահմանակից չէին ու անկարելի էր առանց երրորդ երկրի մը տարածքէն անցընելու կազը ունենալ, Հայաստան ստիպուած ենթարկուեցաւ: Շատերու միտքն է տակաւին ցուրտ ձմեռներու այն լուրերը որոնք կ'արձագանգէին Վրաստանի մէջ կատարուած կազի գողութեան որուն հետեւանքով պակաս քանակութեամբ կազ կը հասնէր Հայաստան:

Ջրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ թէ Հայաստանի մէջ Թիւրքմէնական կազ վերստանալու հեռանկարներ կան: Դեսպանը կ'ըսէ թէ այդ մասին բանակցութիւններ կը տարուին երկու երկիրներուն միջեւ: Ու ճիշդ վերը նշուած ճամբու հարցերուն պատճառով, որոշուած է կազը փոխադրել Իրանի ճամբով: Այդ մասին տեղի կ'ունենան եռակողմ Հայաստան – Թիւրքմէնիստան – Իրան բանակցութիւններ ալ: Դժուար է ստոյգ ժամանակ մը տալ այդ կիրարկումին համար, սակայն, երեք երկիրներուն համապատասխան դերատեսչութիւնները այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին:

Ուժանիւթէն զատ կայ հիւսուածեղէնի արտադրութեան կալուածը: Հոն նախապէս կը գործէր «Թիւրքմէնական նախանիւթ – հայկական արտադրութիւն» մօտեցումը: Հայաստանի հիւսուածեղէնի շատ մը ձեռնարկութիւններ բամպակի մեծ արտածող Թիւրքմէնիստանէն բամպակ կը գնէին, ապա բամպակեղէն կ'արտածէին հոն: Սակայն, այլեւս Թիւրքմէնական տարբեր քաղաքներու մէջ բարեկամ Թուրքիոյ օժանդակութեամբ հիւսուածեղէնի արտադրամասեր հիմնուած են. բամպակեղէնը հոն կ'արտադրուի ու ցած գինով կը ցրուի թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին շուկային վրայ: Այնպէս որ երկիրը պէտք չունի Հայաստանեան բամպակեղէնին:

Կը մնայ կազի ու նաւթի մարզին մէջ թէքնոլոժիներու եւ մասնագէտներու Թիւրքմէնիստան ուղարկումը եւ զբօսաշրջական գործունէութիւնը: Ա. Գրիգորեան այս վերջինին առումով կը կարծէ թէ նպաստաւոր դեր կը կատարէ Երեւանի մօտակայ Արգաւանդ գիւղին մէջ գարագոյունլու ցեղէն Փիր Հիւսէյն Թիւրքմէն էմիրին 1413 թուականի դամբարանին գոյութիւնը: Անշուշտ, եթէ խսկապէս Թիւրքմէնները մեծ հետաքրքրութիւն կը տածեն իրենց պատմական այդ դէմքին դամբարանին նկատմամբ...:

Հարցազրոյցին երկրորդ նիւթը աւելի անմիջական հարց մը կը շօշափէ: Ներկայիս Թիւրքմէնիստանի հայութիւնը, ինչպէս գրեթէ ամէն տեղ, կը բաղկանայ հինէն հոն հաստատուածներէ ու 1980-ական տասնամեակին վերջաւորութեան, 1990-ական թուականներուն Հայաստանէն, Ատրբէջանէն հոն գաղթածներէ: Դեսպան Ա. Գրիգորեան կ'ըսէ թէ նշուած խումբերէն առաջինը -հինէն հոն գտնուողները- քիչ-շատ կը յաջողէին իրենց ընտանիքը պահել, բոլորովին տարբեր է շուրջ տասնամեակէ մը ի վեր հասածներուն վիճակը: Անոնք Հայաստանէն, Ատրբէջանէն զատ նաեւ Ղարաբաղէն մեկնածներ են: Անոնց կացութիւնը 1999 Յունիսէն ի վեր բոլորովին դժուարացած է, քանի որ այդ թուականին երկիրը ՀԱՊ-ի գօտիին մէջ առաջինը ըլլալով, այցագրի դրութիւն հաստատած է, միակողմանի կերպով: Առկա ապօրինի կեցութեամբ հոն գտնուողներու համար հսկայական խնդիրներու ստեղծումին պատճառ եղած է: Անշուշտ, ոչ միայն Հայերու:

Հասկնալի է որ Հայաստանի դեսպանութեան մեծ պարտականութիւն վիճակած է այդ պայմաններուն մէջ: Պէտք է օգնել. ճամբայ ցոյց տալ, լուծում գտնել: Եղած է ժամանակ մը երբ Հայկական օդային գիծերը սահմանափակ թիւով օդանաւի տոմսեր տրամադրած են ու անոնց շնորհիւ դեսպանութիւնը մարդիկ վերադարձուցած է Հայաստան: Ներկայիս հովանաւորներ կը փնտռուին որպէսզի անոնք տոմս գնեն, կամ գնելու օգնեն:

Ապարդիւն կ'ըլլայ ապօրինի կեցութեան տէր Հայերու թիւին մասին տեղեկութիւն ունենալու գրուցավարին հետաքրքրութիւնը: Դժուար է թիւ մը տալ, կ'ըսէ դեսպանը, որովհետեւ հակառակ իրենց ուղղուած բոլոր կոչերուն, Հայերը չեն ներկայանար Հայաստանի հիւպատոսարանը ու չեն արձանագրուիր հոն: Այդ հասցէին կը դիմեն երբ անելի մատնուին: Միակ թիւը զոր կու տայ Ա. Գրիգորեան, կը վերաբերի իրենց Հայաստան դրկածներուն. հազարէն աւելի եղած են անոնք:

Ներկայիս դեսպանութիւնը Հայաստանի քաղաքացիները հոն ուղարկելու նոր նախաձեռնութիւն առած է, զոր «մարդասիրական գործողութիւն» կ'որակէ Ա. Գրիգորեան: Կը գործակցին Գաղթերու միջազգային կազմակերպութեան հետ, անոր օժանդակութեամբ ծրագրուած վերադարձները յաջողցնելու մտադրութեամբ: Կազմակերպութիւնը գտած է առաջին հովանաւոր մը որ Նորվեկիոյ կառավարութիւնն է: Դեսպանը կը յուսայ որ կարճ ատենէն պիտի կարենան ամբողջ ընտանիքներով Հայաստան ղրկել այն Հայերը որոնք տեղաւորուած չեն եւ պաշտօնական արձանագրութիւն չունին Թիւրքմէնիստանի մէջ:

Տարօրինակ հակասութիւններով լեցուն է հայկական կեանքը: Մէկ կողմէն՝ ամէն օր նոր ծագերու մէջ յայտնուող Հայաստանցիներու, անոնց կրած դժուարութիւններուն, վնասներուն լուրերը կը հաղորդեն լրատուները: Թուղթի, գործի, համարկումի խնդիրներ անպակաս կ'ըլլան անոնց առօրեայէն որ ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ յատկապէս նոր սերունդին վրայ: Թէեւ, բաւական վիճելի է թէ նոյն մարզերուն մէջ գտնուած յաջողութիւնը ո՛ր դրականով պէտք է չափել, երբ այդ յաջողութեան զուգահեռ կը գործէ օտարացումի սրընթաց հոլովոյթը:

Միւս կողմէն՝ գլխաւորաբար Արցախի մէջ, վերադարձները քաջալերելու, հոն վերադարձողին, կամ հաստատուելու գացողին առաւելագոյն նեցուկ տրամադրելու աշխոյժ քաղաքականութիւն կը տարուի: Բայց Հայեր կ'երթան Թիւրքմէնիստան, փոխանակ հաստատուելու, օրինակ՝ Քաշաթաղ, կամ Հադրութ:

Օր մը մէկը պէտք է բացատրէ թէ այս վերջիններէն ի՞նչով նախամեծար է առանց կեցութեան թուղթի, աշխատանքի իրաւունքի, աշխատանքի թափառումը Թիւրքմէնական անկիւններու մէջ, «ապօրինի» կնիքով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐ, ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

«ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿ»ԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՆԻՔԸԼԸՍ ՕՍԼԸՐ «ՔԱՆԹԵՄՓԸՐԸՐԻ ՌԻՎԻՌԻ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՔՆՆԷ ԼԵԶՈՒԱՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԿԱՊԵՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՅԼԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Աւստրալիոյ Մորինկթըն կղզիին վրայ կարգ մը բնիկներ 1960-ական տարիներուն տակաւին կը գործածէին գաղտնի լեզու մը, որ կարելի էր սորվեցնել եւ սորվիլ մէկ օրուան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ անիկա կը բաղկանար սակաւաթիւ բառերէ, սակայն կրնար արտայայտել բազմաթիւ գաղափարներ: Տամինը, ինչպէս կը կոչուէր այս լեզուն, առաւելաբար կը պարունակէր ածականներու հականիշներ եւ անձնական մէկ դերանուն: Այս լեզուն ի գործ կը դնէր ակնարկութիւններու եւ բնորոշումներու նոր սկզբունքներ:

Մշակութային նման յայտնագործումներ կ'առընչուին երկար ժամանակ խօսուած լեզուներու հետ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ անոնք պարզապէս անհատի մը գաղափարները չեն պարունակեր եւ նոյնութեամբ չեն յայտնուիր որեւէ այլ տեղ: Լեզուները աւանդութիւններէ սերած են, փոխանցուած՝ սերունդէ սերունդ: Ինչ որ պահպանուած է անոնց մէջ, անխուսափելիօրէն դիմացած է ժամանակի քննութեան: Լեզուները, ի տարբերութիւն մարդոց, հիմնականօրէն անմահ են, ծիներու նման: Անոնք կը գոյատեւեն, որովհետեւ կը փոխանցուին: Հետեւաբար լեզուական գաղափարները կրնան զարգանալ եւ բիւրեղանալ շատ աւելի երկար ժամանակի վրայ եւ աւելի ամբողջական ձեւով, քան ինչ որ պիտի կարենար իրագործել անհատ մը:

Իւրաքանչիւր լեզու իր մէջ կը խտացնէ գիտական հոլովոյթի նման բան մը, մտածելակերպի եւ յիշողութեան համակարգ մը, որ կը պաշտպանէ կեանքի ձեւ մը: Այս հոլովոյթներուն բնոյթը տարբեր է արեւմտեան գիտութենէն: Լեզուները կը բովանդակեն հազարաւոր դասեր, զորս սորված են մեր ծիները կրող նախնիները՝ տարբեր կենցաղներ վարելէ ետք:

Եթէ կարելի ըլլայ գտնել լեզուի միջոցով փոխանցուած եւ ցարդ գոյատեւող աւանդութիւնները յարգելու միջոց մը, որպէսզի զանոնք գործածողները միջազգային հաղորդակցութեան ծառայող այլ լեզուներու ծանօթանալու ընթացքին չմոռնան իրենց մայրենին, ապա յառաջիկայ դարը կրնայ ականատես դառնալ աննախընթաց երկխօսութեան մը:

Համացանցի ընդարձակումը կրնայ օգտակար ըլլալ: Անիկա ոչ միայն միջոց մըն է նիւթեր հրատարակելու աշխարհին համար, այլ նաեւ առիթ կու տայ անմիջական հաղորդակցութեան: Փոքր հաւաքականութիւններ աշխարհին կրնան հրամցնել բան մը, որ իրենց կը պատկանի: Սակայն անոնք նաեւ առաջին անգամ ըլլալով ուղղակի կապի մէջ կրնան ըլլալ լեզուական այլ աւանդութիւններով շրջապատուած իրենց ազգակիցներուն հետ: Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ասիկա տեղի կ'ունենայ առանց հովանաւորներու միջնորդութեան (եկեղեցի, միջազգային կազմակերպութիւններ, միջազգային լեզուներ խօսող ժողովուրդներու պետական ներկայացուցիչներ):

Անշուշտ խաբէալ երազ մըն է այս ցանկութիւնը, եւ իրերը կրնան բոլորովին տարբեր ձեւով ընթանալ: Տնտեսական աւելի բարօր վիճակ ապրելու մարմաջով եւ զանգուածային լրատու միջոցներու պատկերած սպառողական շուկային դրախտէն գրկուած ըլլալու զգացումէն մղուած՝ մարդիկ յաճախ կը հրաժարին իրենց սեփական դարաւոր լեզուներէն եւ անոնց հետ ժառանգուած աւանդութիւններէն: Երիտասարդները հետաքրքրութիւնը կը կորսնցնեն իրենց լեզուին նկատմամբ, իսկ երէց սերունդները փոքրամասնութեան մը լեզուն խօսելու պատճառով անարգական վերաբերումի կ'արժանանան եւ կը կորսնցնեն իրենց հաւատքը: Հետեւաբար մայրենի լեզուին փոխանցումը կը տկարանայ սերունդէ սերունդ: Վերջաւորութեան կը մնայ միայն զգացական հետաքրքրութիւն մը, սակայն սերունդները չեն կրնար խօսիլ իրենց մայրենին՝ լաւ չգիտնալու պատճառով:

Ոմանք բոլորովին տարբեր եւ գրեթէ ներհակ վտանգ մը կը տեսնեն. ենթադրենք, որ փոքր լեզուները կրնան վերատիրանալ իրենց հպարտութեան: Ասիկա կրնայ խթանել ազգային կամ ցեղախմբային պատկանելիութեան զգացումները: Իսկ վերազարթնած ինքնագիտակցութիւնը պարզապէս գիտութեան եւ լուսաւորութեան հասնելու միջոց մը կրնայ չըլլալ, այլ նաեւ հաւասարապէս կրնայ մըղել հաւաքական ուժ մը վերականգնելու եւ ինքնահաստատումի: Այս պարագային լեզուական բազմազանութիւնը կրնայ առաջնորդել կոտորակումի եւ ապակայունացումի:

Ճշմարիտ իրողութիւն է, թէ ինքնագիտակցութեան մակարդակ մը պահող բազմամշակոյթ ընկերութիւններ կառավարելը դիւրին չէ եւ կրնայ պայթուցիկ վիճակ ստեղծել վատ կառավարումի պարագային, որուն հետեւանքը յաճախ ծանր եղած է: Ի. դարու սկիզբը բազմալեզու Օսմանեան կայսրութիւնը կանխամտածուած ծրագրումով վերածուեցաւ միալեզու Թրքական պետութեան, որ հիմնուեցաւ Հայերու, Յոյներու, Քիւրտերու եւ ոչ փոքրաթիւ Թուրքերու դիակներուն վրայ: Նոյնիսկ ինքնավար շրջաններու լեզուներ կրնան պատճառ դառնալ քաղաքական բռնութեան: Օրինակ, չէչէններէնը Ռուսաստանի մէջ, տամիլերէնը՝ Սրի Լանքայի մէջ, ... [illegible]

Երբ ազգային պատկանելիութեան հարցերը լուծելու սխալ միջոցներ կը կիրարկուին, անոնք կրնան առաջնորդել բախումի: Սակայն լեզուները ինքնութեան յայտարարութենէ մը աւելին են: Անոնք կ'ընձեռեն տարբերութեան, նոր գաղափարներու եւ նոր զգացողութիւններու զարգացման դաշտ մը:

Լեզուական «վտանգաւոր ապագանե-րը» հետեւեալներն են. հաւատքի պակասի վտանգը եւ չափազանց վախի վտանգը: Իսկ ի՞նչ է լուծումը. ամէն ոք պէտք է գիտակցի փոքր եւ համաշխարհային լեզուներուն (զանգուածային մշակոյթի լեզուներուն) միջեւ բախումի առկայութեան: Այս գիտակցութիւնն է, որ վերջ պիտի դնէ միջազգային լեզու մը սորվելու եւ մայրենիին հետ կապը պահպանելու երկսայրի կեղծ տագնապին: Ամէն ոք պէտք է սորվի երկուքը, եթէ կարելիութիւնը ունի:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

(Ցապաւուած)

«Ազդակ»

ՀՐԵԱՅ ՅԱՌԱՋԱԴԻՄԱԿԱՆ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

ՀՐԵԱՅ ՅԱՌԱՋԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Իսրայէլի մէջ տիրող կացութենէն, մըտայնութենէն դժգոհներ ալ կան. անոնցմէ մէկն է գրագէտ Սամի Միխայէլ: Ան կը ներկայացուի որպէս դէմք մը որ շատերու նման չի խուսափիր երականութենէն, չի նախընտրեր անտեսել զայն:

Պատասխանելով զրուցավարի մը հարցումներուն, ան կ'ըսէ թէ Իսրայէլը չէ այն վայրը ուր հրէական մտածումը կը զարգանայ, այլ՝ արտասահմանը: Իսկ ապահովութեան նկատումներով, հրէական պետութիւնը ապրելու ամէնէն վըտանգաւոր տեղն է Հրեայի մը համար: Հակամարտութիւնը կ'ապականէ մարդը, կը քանդէ Հրեաներու աղատական եւ ժողովրդավարական արժէքները եւ մարդկութեան փարոս հրէական պետութեան մը պատգամը կ'անզօրացնէ: Չի կրնար արգելք ըլլալ մտածումին թէ Իսրայէլ ոչինչ ունի տալիք դրացի երկիրներու:

Ան կ'ըսէ. «Մեր ընկերութիւնը կը յետադիմէ: Ամէն ժողովուրդ իր իրաւունքները կը պահանջէ, միայն լաւագոյն ձեւով ուրանալու համար ուրիշներուն պատկանածը: Մենք, որպէս պետութիւն, որպէս ժողովուրդ, այնպէս կը թուի թէ կը գոհանանք հաստատելով որ կարելի է առանց լուծումի ապրիլ: Հրաժարելով դուրս գալէ ներկայի փակ շրջանակէն, մենք մեզ կը համոզենք թէ ներկայինը մահու կենաց պայքար մըն է: Սակայն, նման կացութեան մէջ սովորական երեւոյթ է որ մարդկային իրաւունքներ բռնաբարուին, ներքին ամէն ընդդիմութիւն ապօրինութիւն նկատուի: Ըսել որ պատերազմական վիճակի մէջ ենք, նոյնքան անհեթեթ բան է, որքան պնդել թէ պատերազմ մը կայ փիղի մը ու ճանճի մը միջեւ: Մենք զինուորական պետութիւն մըն ենք որ ճակատումի մէջ է գրաւման տակ գտնուող ժողովուրդի մը հետ: Ճիշդ է որ Պաղեստինցիները արեան ծովու մէջ կ'ապրեցնեն մեզ, բայց Թել-Ավիվի համար չէ որ կը կռուինք, այլ՝ պաղեստինեան հողամասերուն մէջ հաստատուած հրէական բնակավայրերուն: Սպայակոյտի մեր Նախագահը կ'ուզէ մեզ հաւատացնել թէ Պաղեստինցիները քաղցկեղի համազօր ախտ, ուստի մահուան սպառնալիք են մեզի համար: Ատիկա կ'ընէ որովհետեւ առանց ատոր իր աթոռը վտանգուած կ'ըլլար»:

Ս. Միխայէլ համաձայն է հրեայ փիլիսոփայ կրօնաւոր Ե. Լայպովիցի կանխատեսութեան թէ գրաւումը պիտի խորտակէ իսրայէլեան ընկերութեան արժէքները: Կ'ըսէ թէ այդ վիճակէն չեն կըրցած խուսափիլ նոյնիսկ Ֆրանսայի, Մեծն-Բրիտանիոյ նման ժողովրդավար երկիրներ, իրենց գաղթատիրական շրջաններուն: Եւ ըսել որ անոնց բախումներու գետինները –գաղթավայրերը– հազարաւոր քմ. հեռու էին, մինչ Իսրայէլի պարագային քանի մը քմ. միայն հեռու են գրաւեալ հողամասերը ուր ոչ մէկ օրէնք կ'իշխէ:

Գրագէտը խստիւ կը քննադատէ պաղեստինցի քամիքազներու հարազատները աքսորելու քաղաքականութիւնը: Ակնարկելով պաղեստինցի ղեկավար Պարղութիի առեւանգումին, ան կ'ըսէ թէ ատիկա հրաւիրել է հակակորդը, նոյն բանը ընելու: Պիտի չզարմանայ եթէ Պաղեստինցիները օր մը իսրայէլցի նախարար մը առեւանգեն ու տանին Ռամալլայի մէջ դատելու:

Կասկածելիներու աքսորը կազմակերպողները, անոնց տուները քանդողները Պանդորայի տուփը բանալու համազօր քայլի կը ձեռնարկեն: Մանաւանդ որ նախարարներ յայտնած են թէ հրեայ ահաբեկիչներն ալ նոյն ճակատագրին պիտի արժանանան: Ատիկա կը նշանակէ թէ օր մը անոնք որոնք կը համարձակին պետութեան յիշեցնել իր օրինաւոր պարտականութիւնները, աքսորուելու սպառնալիքին ենթակայ պիտի ըլլան:

Ս. Միխայէլ սխալ պատճառաբանութիւն կը նկատէ այն որ Իսրայէլ ուժի կը դիմէ որովհետեւ խաղաղութեան գործընկեր չունի: Ատիկա պատրուակ է իրեն համար ու մինչ խաղաղութեան հոլովոյթը միշտ մէկդի կը ձգուի Պաղեստինցիներու ժողովրդավարացումին սպասումով, Իսրայէլ աստիճանաբար կը կորսնցնէ իրը: Կացութիւնը կը նմանցնէ Մըք Արթիւրեան ԱՄՆ-ու ուր այն պատրուակով որ Խորհ. Միութիւնը չի յարգեր ժողովրդավարութիւնը, ամերիկեան ժողովրդավարական ազատութիւնները ոտնակոխ կ'ըլլային:

Այս սահմանումներուն մէջ, իր վատութեամբ մտաւորականութիւնն ալ բացառութիւն չի կազմեր, ինչպէս եղած էր ԱՄՆ-ու մէջ, անցեալին: Ցաւելով հանդերձ, կ'ըսէ թէ մեծ կոտորած մը պէտք պիտի ըլլայ, որպէսզի երկու ժողովուրդն ալ ըմբռնէ թէ խաղաղութենէն ուրիշ ելք չկայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈՂԻՎՐՏՈՒՔ

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աստուածածնի տօնի օրերուն, Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ մահցաւ վեթերան ընկերուհի Տիգրանուհի Յովսէփեանը: Երբեմնի ժպտուն, կատակախօս, երիտասարդ խաչուհիները քաջալերող, ոգեւորող, հաւատացեալ, յառաջդիմական ընկերուհին յաւէտ հեռացաւ մեզմէ:

Ան խորապէս զպրոցասէր անձ մըն էր: Երեք ամիս առաջ, մեր այցելութեան, գինք դեռ արթուն, ժպտուն եւ ժիր գըտած էինք:

Բազմատասնեակ տարիներու անոր ներկայութիւնը Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Մըշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին մէջ, չենք մոռնար: Ան երեք անգամ ընտրուած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան անդամ:

Այսօրուան գլխապտոյտ տուող նիւթապաշտ կեանքին մտահոգիչ արագ հոլովոյթը կանգ կ'առնէ եւ մենք կ'անդրադառնանք որ ընկերուհի Յովսէփեանի ամուր եւ անվիճելի հաւատքէն պէտք է ներշնչուինք շարունակելու մեր առաքելութիւնը, իրեն պէս լաւատես, ժրաջան եւ յառաջադէմ:

Մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնենք աղջկան՝ մօրը դժած ճամբէն քալող ընկերուհի Նիքոլ Եսայեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՊԱՐՈՆ ԻՊՐԱՀԻՄԸ ԵՒ ԳՈՒՐԱՆԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ» *

Ըմբոստ մանչուկի մը եւ իմաստուն տարեցի մը սրտագրաւ հանդիպումին պատմութիւնն է այս թատերկը: Հեղինակն է Էրիք-Էմանիւէլ Շմիթ: Բեմադրութիւնն ու խաղարկութիւնը ստանձնած է Պրինօ Ապրահամ-Քրէմէր: Երաժշտութեան հեղինակն է Արամ Քերովբեան որ նաեւ կը մեկնաբանէ երգերու բաժինը:

* Studio des Champs-Elysées;
15, avenue Montaigne
Paris 8e, métro: Alma-Marceau;
Tél. : 01 53 23 99 19

Կ.Ս.Մ.
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Միութիւնն ի Ֆրանսա (Կ.Ս.Մ.) գումարեց իր հերթական Ընդհանուր Ժողովը, 2002 Սեպտեմբեր 14, Շաբաթ օր, ժամը 15-էն 18, Իսի-լէ-Մուլինօ, Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ վարժարանին սրահին մէջ, հետեւեալ օրակարգով.

– Տեղեկատուութիւն՝ գործունէութեան եւ գանձապահային ելեւմուտքի:

– Վաւերականութեան քննութիւն եւ որոշում:

– Նոր ընտրելի վարչութեան թեկնածուներու գործունէութեան առաջարկներն ու անոնց շուրջ խորհրդակցութիւն:

– Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Վարչութեան տեղեկատուութիւնը, յետ քննութեան դրականօրէն վաւերացուեցաւ: Իսկ յառաջիկայ գործունէութեան մասին կատարուած խորհրդակցութիւններու ծանրութեան կեդրոն հանդիսացաւ հայերէնի տեղատուութեան հարցը, Կեդրոնականի եւ Հայոց գրեթէ բոլոր այլ վարժարաններուն մէջ. ի հեճուկս վարժարանի պատասխանատուներուն «յուսադրիչ» յայտարարութիւններուն եւ արդարացման հասարակ տեղիք պատճառաբանութիւններուն: Ժողովականները համախոհ են, որ ի շարս այլ Սանուց միութիւններու, Կ.Ս.Մ.ը պարտականութիւն ունի յարատեւօրէն վերլուծելու գործընթացը եւ իր շատ խոնարհ միջոցներով ուղղակի կամ անուղղակի աջակցիլ հայերէնի ուսուցման բարւոք արդիւնաւորման. քանի որ հայերէնի տկարացումը չէ որ հայկական բուռած կեանքին իմաստը պիտի կարենայ «լիցքաւորել»:

Յետ խորհրդակցութեան՝ ժողովականները վերընտրեցին նախորդ շրջանի Վարչութեան անդամները, որոնք իրենց կարգին կազմեցին Վարչութեան Տնօրէն Խորհուրդը հետեւեալ բաշխումով, ըստ Ֆրանսական առընչեալ օրէնքին տրամադրութիւններուն եւ կոչումներուն.

Նախագահ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ,
Գանձապահ՝ ԱՐՍԷՆ ԳԱՆԹԱՐՃԸ,
Ընդհ. Քարտուղար՝ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ:

Վարչութիւնը ընտրուեցաւ ընդունելով շարունակել նախորդ շրջանին ձեռնարկած իր գործունէութիւնը՝ ընկերային եւ մշակութային մարզերու շարքին արեւմտահայերէնով կատարուող աշխատութեանց աջակցելով: Այսուամենայնիւ Կ.Ս.Մ. ի Ֆրանսա աշխարհատարած իր յարաբերութիւններով հանդերձ, ունի գործադիր միայն ժլատ միջոցներ: Այդ իսկ պատճառաւ, կարելի չէ իրմէ ակընկալել գործունէութեան զանազան ու յարաբերաբար մեծ միջոցներ, եթէ նոյնիսկ տեսականօրէն իր կանոնագրութեան հաշտ ըլլան անոնք եւ հանրութեան առջեւ լրասփիւռներու միջոցաւ յայտարարուած՝ անհրաժեշտ:

ՏՆՕՐԷՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Կ.Ս.Մ. Ի ՖՐԱՆՍԱ

Փարիզ, Սեպտ. 20

ԹԻՒ 17 ԽԱՅԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ
ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

«Արդեօք տուած հարուածներս մահացո՞ւ էին, – կը խորհէր, – այդ պարագային հետապնդումները շատ խիստ պիտի ըլլան»:

Իր ժաքէթը քննեց եւ տեսաւ, որ Զապէլ զայն կատարելապէս մաքրած էր:

Արիւնի ո՛չ մէկ հետք մնացած էր վըրան:

«Ապահովաբար կօշկակար Տիգրանն ալ պիտի հետապնդեն, – կը խորհէր, – եթէ ձերբակալուի, անշուշտ մեզ կ'ըլլայ իրեն, բայց ինծի վնաս մը չի կրնար պատճառել, քանի որ մեր գաղտնիքներուն տեղեակ չէ, բայց, կարծեմ, գինովութեան մէջ մէկ քանի աւելորդ խօսքեր ըսի»:

Նոյն միջոցին Զապէլ, որ քնացած էր, աչքերը բացաւ:

– Արդէն արթնցե՞ր ես, – հարցուց երիտասարդին:

– Բաւական ատենէ ի վեր արթուն եմ:

– Գիտե՞ս, որ այս գիշեր զիս շատ վախցուցիր:

– Ինչո՞ւ համար:

– Մինչեւ վերջը կը զառանցէիր կոր:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, գոչեց Սերգիս, – ի՞նչ կ'ըսէի կոր քունիս մէջ:

– «Մի՛ մօտենաք, կը զարնեմ» եւ այլն կ'ըսէիր: Յետոյ սպառնացար, որ Պապը Ալին օդը պիտի հանես:

– Խենթի խօսքեր:

– «Քիչ օրէն կը տեսնէք, ինչ պիտի ըլլայ» կը պոռայիր:

– Շատ խմած էի, գողերու դէպքն ալ վրաս ազդեց, կ'երեւի, որ անկէ էր... կարեւորութիւն մի՛ տար զառանցանքի մէջ ըսածներուս:

– Բայց ուրիշ ատեն սովորութիւն չունէիր այսպէս քունիդ մէջ խօսելու:

– Երէկ շատ յուզուած էի: Հիմա քենէ բան մը պիտի խնդրեմ:

– Ըսէ՛, տեսնենք:

– Քեզի մէկու մը պիտի ղրկեմ, պիտի երթաս այդ մարդը գտնես ու հոս բերես:

– Դուն ինչո՞ւ չես երթար կոր:

– Ես այսօր դուրս ելլելու միտք չունիմ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Չեմ գիտեր, թէ երէկ գիշեր վիրաւորած գողերս ինչ եղան, թերեւս իրենցմէ մէկը մեռած է, այդ պարագային խոհեմութիւն չէ դուրս ելլելը, գոնէ այսօր:

– Երթալիք տեղս հեռո՞ւ է:

– Ո՛չ, հոս, քարափին մօտերը:

– Ուրեմն կ'երթամ:

Սերգիս բացատրեց երթալիք տեղը եւ գտնելիք անձը:

Զապէլ իսկոյն հագուեցաւ եւ գնաց կատարելու իր բարեկամին յանձնարարութիւնը եւ կէս ժամէն վերադարձաւ՝ հետը բերելով երիտասարդ մը:

– Բարեւ, – ըսաւ նորեկը թրքերէն լեզուով, – ո՞ւր մնացիր գիշերը, մեզ բաւական մտատանջութեան մատնեցիր:

– Պզտիկ վտանգ մը անցուցի, բայց կրցայ օձիքս ազատել, – պատասխանեց Սերգիս:

– Պատմէ՛, տեսնենք:

Սերգիս մէկ քանի գնումներ պատրուակելով՝ դրամ տուաւ Զապէլին եւ զայն հեռացուց իրենց քովէն: Երբ մինակ մընացին, մանրամասնօրէն պատմեց ինչ որ պատահած էր:

– Այդ ոստիկաններուն դէպքը շատ ծանրակշիռ է, – դիտել տուաւ նորեկը, – շատ մեծ անխոհեմութիւն ըրած ես այդ գինետունը երթալով:

–Մէկը տեսնելու համար ստիպուած էի այդ կողմերը երթալ, յետոյ գաւաթ մը խմելու համար մտայ գինետուն, կօշկակարին հանդիպեցայ եւ մնացի... աւելի գատ չէի գիտեր, որ հետապնդուած էի:

– Կ'երեւի, որ ոստիկանութիւնը քու հետքդ գտած է:

– Եթէ այնպէս ըլլար, հիմա ձերբակալուած պիտի ըլլայի:

– Ուրեմն ինչպէ՞ս կը մեկնես լրտեսներուն ներկայութիւնը:

– Պարզապէս դիպուածի արդիւնք:

– Բայց յայտնի է, որ այդ լրտեսները քեզի կը ճանչնան եղեր:

– Զարմանալի՛ բան, որ անոնք ինծի կը ճանչնան, ու ես զիրենք չեմ ճանչնար, – ըսաւ Սերգիս:

– Ինչ որ է, հիմա քեզ ազատելու ճարը նայինք:

– Արդէն ատոր համար քեզ հոս կանչել տուի:

– Այս տանը մէջ չեմ կարծեր, որ երկար ատեն կարենաս մնալ:

– Եւ ոչ իսկ օր մը, այստեղ ապահով չէ, երէկ գիշեր հալածեալ եկայ, բայց չեմ ուզեր երկար ատեն մնալ:

– Ուրեմն պէտք է ուրիշ տեղ փոխադրուիս:

– Կրնա՞ս յարմար տեղ մը գտնել մինչեւ իրիկուն:

– Կը ջանամ:

– Յետոյ, դուրս ելլելու համար պէտք է, որ ծպտուիմ:

– Այդ դիւրին է, քեզի ձեռք մը ուրիշ լաթ եւ գլխարկ մը կը ճարեմ:

– Պարոն Շվարցը զիս փնտռե՞ց:

– Անշուշտ եւ շատ ալ մտատանջ էր քու մասիդ, երբ գիշերը իմացաւ, որ երեւան չես ելած:

(Շար. 310)

Տիկին Սիւզան Տէր-Ստեփանեան,

Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէր-Ստեփանեան եւ զաւակները՝ Սեսիլ եւ Սթեֆան,

Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան եւ զաւակը՝ Սեւան

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 23-ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտ. 27, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լա-Շէզի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

45, rue de Rochechouart
75009 Paris

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ս. Տէր-Ստեփանեանի եւ զաւակներուն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72-րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատրիարք եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Հուսկ հաւաքոյթ՝
«Espace Charles Aznavour»
սիրոյ սեղաններու շուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուին Առնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պերճ Յովնանեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արթին Ապտալեան եւ Սիրան Մուրատեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ –
ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ
ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10-ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24-րդ տարեդարձին առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ, մեներգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ – մեներգչուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԸՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱԲԷԹ ՄԱՇՈՅԵԱՆԻ, երգեհոնահար ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մեներգիչ ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, մեներգիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՅՀԱՆԻ, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հոգւոց ի հանգիստ:

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
իրենց տասնեակ տարիներու Հայ Եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար շնորհած «Կոնդակ»-ները՝ դաշնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, մեներգչուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻՆ եւ մեներգիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻՆ, հիմնադիր-ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ պատւոյ բարձր շքանշանով:

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Յաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Ջրբաշեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին մեր ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Սեդա Ֆրնգլեանի ամուսնոյն, զաւակներուն, եղբայրներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝ տիկին Մարիամ Կօշկարեանի (Վալանս) մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit **d'ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Marla au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.

Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին՝
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին,
Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11.45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ. – Յատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԿԱՄ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՀԱՅԵՐԹԸ

AVEC SCHAVARCH MISSAKIAN LA PRESSE ACQUIERT SES TITRES DE NOBLESSE

Կը դասախօսէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
— Des denrées et produits importés d'Arménie
— Des tapis de l'usine Haykork
— Des travaux d'artisans sur divers matériaux
— Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
— Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատրիարք
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆԻ
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն.– 01.43.59.67.03
— Տիկնանց Յանձնախումբ.– 01.47.43.12.66 / 01.46.62.01.29
Սեպտեմբեր 26-էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.522 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.522

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետը՝ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն Սեպտ. 25-ին, Նախարարաց Խորհուրդին ներկայացուց 2003-ի պիւտճէն։ Բացը պիտի մնայ 44,6 միլիառ Եւրօ եւ հանրային բացն ալ պիտի պահպանուի 2,6%-ի։ Պիտի նպաստաւորուին գլխաւորաբար Արդարութեան, Ներքին, Պաշտպանութեան նախարարութիւնները, կը տուժեն Առողջապահութեան, Հողագործութեան, Մշակոյթի նախարարութիւնները։ Եկամուտի տուրքը 1% նուազում պիտի արձանագրէ։ Ինչպէս միշտ, նման պարագաներու, մեծամասնութիւնը գոհ է կառավարական այս ծրագրէն, մինչ ձախ ընդդիմութիւնը կը քննադատէ։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական դիմոկրատ թեկնածու՝ նախկին փոխ-նախագահ Ալ Կոր խիստ կերպով քննադատած է Պուշը իր արտաքին քաղաքականութեան, մասնաւորաբար Իրաքի դէմ պատերազմական ծրագիրներուն համար։ Շատ են նաեւ անոնք, Լոնտոնի մէջ իսկ եւ արեւմտեան կառավարութիւններու մօտ, որոնք թերահաւատ են Թ. Պլէրի ներկայացուցած թղթածրարին նկատմամբ։ Ալ Կոր վրդոված է։ Ան կ'ըսէ. «Սեպտեմբեր 11-ի վաղորդայնին ԱՄՆ համակրութեան, բարի կամեցողութեան եւ զօրակցութեան հսկայ դրամագլուխ մը հաւաքեցին աշխարհի մէջ։ Այդ դրամագլուխը մսխեցինք եւ փոխարինեցինք վախով, անձկութեամբ, կասկածամտութեամբ։ Ոչ թէ միջազգային ահաբեկչութեան ծրագիրներուն կապակցութեամբ, այլ ԱՄՆ-ու փառասիրութեանց»։ Ծերակոյտին մէջ ալ, դեմոկրատ մեծամասնութեան ղեկավարը՝ Թոմ Տէշլ պահանջած է Պուշէ որ ներողութիւն խնդրէ իր «գայթակղեցուցիչ» խօսքերուն համար։ Ոգեկոչելով Ծերակոյտին մերժած Ազգ. Ապահովութեան Նախարարութեան մը ստեղծման օրինագիծը, Պուշ ըսած էր.- «Ներկայացուցիչներու Ժողովը պատասխանեց, բայց, Ծերակոյտը աւելի շահագրգռուած է անձնական շահերով եւ նուազ շահագրգռուած՝ ամերիկացի ժողովուրդին ապահովութեամբ»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պետական նախարար Ա. Տօղան փոքրամասնութիւններու կալուածատիրութեան վերաբերող կանոնագրութիւնը վաւերացման համար յղած է վարչապետին։ Կը սպասուի որ այդ կանոնագրութեամբ սրբագրուին անցեալի անարդարութիւնները։ Թէեւ երկրին ազգայնական կուսակցութիւնը դէմ է ամէն նոր կարգադրութեան, նոյնիսկ Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն, որ կալուած գնելու, ստանալու եւ մատակարարելու իրաւունք կը ճանչնայ փոքրամասնութիւններուն։

ՊՈՒԱՔԷ (Քոթ տ'Իվուար) փութացած ֆրանսական զօրքը կրցաւ ազատագրել քրիստոնեայ Միջազգային Ակադեմիային 170 աշակերտներն (մեծամասնութեամբ Ամերիկացի) ու փրոֆէսէօրները, որոնք արգելափակուած կը մնային քաղաքին մէջ, որ ապստամբներու ձեռքն է։ Աբիճանի մէջ, հարիւրաւոր ցուցարարներ հաւաքուած են ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, ուր ապաստանած է ընդդիմադիր Ալասան Ուաթարա, պահանջելով որ իրենց յանձնուի։ Ենթական կը մեղադրուի որ մաս ունի խռովութիւններուն մէջ։ Ուրիշներ ալ հաւաքուած են Պուրքինա Ֆասօ, դրացի երկրին հիւպատոսարանին առջեւ, որ նաեւ խնդրոյ առարկայ է։

ՍԻԼՎԻԱՆ ԱԿԱՍԻՆՍՔԻ, նախկին վարչապետ Լ. Ժոսփէնի կինը գիրք մը հրապարակ կը հանէ, ուր կը ներկայացնէ ձախողութեան մը օրագիրը, այսինքն ընտրապայքարէն պարտութիւն (Յունուար 24-էն Մայիս 25) իր ամէնօրեայ հակազդեցութիւնները եւ խորհրդածութիւնները։ Հատորը խորագրուած է՝ «Ընդհատուած օրագիր»։ Հարցազրոյցներու ընթացքին (Լը Մոնտ, հեռատեսիլի Ֆրանս-2 կայանը) կը բացատրէ որ հատորը նպատակ չունի ըսելու ինչ որ Ժոսփէն չըսեր, գոնէ առայժմ։ Սկիզբը, օրագիրը չէ գրուեր հրատարակուելու համար բայց, իր բարեկամն ու հրատարակիչը (Սէօյլ) կարդալէ ետք ձեռագիրը գտեր է որ պէտք է հանրութիւնն ալ ծանօթանայ իր մտածումներուն։ Խորքին մէջ, հատորը կը թուի պաշտպանողականն ըլլալ իր ամուսնոյն, որ Ապրիլ 21-ի սեւ օրէն ի վեր չէ արտայայտուած, բայց, ըսած է՝ «Միշտ համր պիտի չմնամ»։ Այժմ, խօսքը կնոջը տուած է։ Ան չի խնայեր Շիրաքի, ոչ ալ «որոշ ձախ»ի մը եւ լրագրողներուն։ Մէկ խօսքով, ըսածը այն է որ բոլորը յանցաւոր են, բացի... Ժոսփէնէն։ Այս հրատարակութեան առթիւ, երեսփոխան մը ըսած է. «Ընտրապայքարի ատեն Պերնատէթին գիրքը ունեցանք, վերջը՝ Սիլվիանին գիրքը, բարեբախտաբար Լը Փէնի կինը գրել չի գիտեր»։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐՈՒԱԾԱՅԻՆ ՈՒԺ

Վարշաւայի մէջ գումարուած ՕԹԱՆ-ի Պաշտպանութեան նախարարներու աշնան նստաշրջանին ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը Տ. Ռամսֆէլտ առաջարկած է որ արդիական հարուածային ուժ մը կազմակերպուի։ Այդ տեսակէտը բաժնած են ԱՄՆ, Թուրքիա, Գանատա։ Ուժը պիտի բաղկանայ 20.000 զինեալէ, պիտի ունենայ ամէնէն արդիական սարքաւորումները։ Ծրագիրը ներկայացուած է որպէս աշխարհի խաղաղութեան սպառնալիք նկատուած ահաբեկիչ երկիրներու վրտանգները կանխելու ազդակ։ Տ. Ռամսֆէլտ առաջարկած է նաեւ որ հարուածային այդ ուժին ամերիկացի, գանատացի եւ եւրոպացի զինուորներուն հետ մաս կազմէ Թուրք զինուորներու ընտրանի մը։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ սահմանապահ զինուորները, Սեպտ. 24-ին չորս օտարներ ձերբակալած են, որոնց երկուքը Ռուսեր են, երկուքն ալ ֆրանսական անցագրի տէր Արաբներ։ Չորսն ալ զինուած էին եւ կը փորձէին Ռուսաստան մտնել Վրաստանի եւ Ինգուշիոյ սահմանը անցնելով։

ՍԵՐԳԷՅ ԲՈԴՐՈՎ ռուս երիտասարդ եւ ժողովրդական դերասանը եղերական մահ մը ունեցած է, Սեպտ. 20-ին, զոհ երթալով հիւսիսային Օսեթիա պատահած ձիւնահոսքին։ 30 տարեկան Ս. Բոդրով իր առաջին ֆիլմը կը դարձնէր 20 հոգինոց խումբի մը հետ։ Մեծ ժողովրդականութիւն գտած էր 1997ին Բալաբանովի «Եղբայր» ֆիլմին շնորհիւ։ Ամբողջ սերունդի մը մարմնաւորումը կը նկատուէր։

ՔԱՐԱՉԻԻ մէջ (Փաքիստան) հակաքրիստոնեայ նոր ոճրափորձ մը գործուած է Սեպտեմբեր 25-ին։ Եօթը հոգի սպաննուած են քրիստոնեայ բարեսիրական կազմակերպութեան մը գրասենեակին մէջ։ Ցարձակողները բոլորին գանկին մէջ փամփուշտ մը պարպած են։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/26)

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՍԱԾ

Սեպտեմբեր 25-ին Երեւան հասած են Մինսկի խումբին նախագահները։ Անոնք յաջորդ օրը հանդիպումներ կ'ունենային պաշտօնական դէմքերու հետ, ապա կը մեկնէին Ղարաբաղ, անկէ Ազրբէջան։ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ անոնց հերթական այցն է եւ անակնկալներ սպասելի չեն։ Հաւանական նկատած է որ նախագահները Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ քննարկեն անոնց վերջին հանդիպումին արդիւնքները։

Թ. ՄՈՍԻԱՇՎԻԼԻԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վրաստանի նախագահին ներկայացուցիչը Թ. Մոսիաշվիլի որ Երեւան կը գտնուի, Սեպտ. 25-ին հանդիպում ունեցած է Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի հետ։ Վրացի պաշտօնատարը ծանրացած է միասին աշխատելու կարեւորութեան վրայ, գոհունակութիւն յայտնելով Ջաւախքի հայկական դպրոցներուն Երեւանի քաղաքապետարանէն կատարուած օժանդակութեան։ Անցեալ տարի Երեւանի քաղաքապետարանին միջոցներով Ջաւախքի մէջ հայկական ութ դպրոց նորոգուած է։

Թ. Մոսիաշվիլի կարեւոր համարած է Ջաւախքին առնչուած ծրագիրներու Հայաստանի մասնակցութիւնը։ Ան հրաւիրած է քաղաքապետ Ռ. Նազարեանը Ջաւախք այցելելու։

ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

Սեպտեմբեր 25-ին, Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցիչ Թ. Մոսիաշվիլիի հետ հանդիպումէն ետք այդ մասին հարցումներու պատասխանած է վարչապետ Ա. Մարգարեան։ Գլխաւոր նիւթը եղած է Ջաւախքի տնտեսական զարգացման ծրագիրը որ պիտի գրկուի Հայաստանի կառավարութեան։ Քննարկուած է Ջաւախքի մէջ Հայաստանի հիւպատոսարան բանալու հարցը, որպէսզի շփումը անմիջական ըլլայ տեղացիներու հետ։ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ վրացական պատուիրակութիւնը պատրաստ չէր այդ հարցին պատասխանելու, ուստի ինք խնդրած է որ այդ մասին տեղեկացնեն նախագահ Շեվարնածէին, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտօնական մակարդակով քննել նիւթը։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Սեպտեմբեր 25-ի նիստին վկայութեան կանչուած է նախկին նախարար Խ. Յարութիւնեանը։ Ըսած է թէ ականատես եղած է Կ. Յունանեանի դահլիճ ներխուժելով Վ. Սարգսեանի ուղղութեամբ կրակելուն, քանի որ ինք նստած էր անոր քով։ Ժխտած է տեղեկութիւնը թէ երկխօսութիւն տեղի ունեցած է իր եւ ահաբեկիչին միջեւ։ Աւելի ետք տեսած է վիրաւոր Ա. Խաչատրեանը, լրագրող Հերմինէ Նաղդալեանը եւ Հ. Աբրահամեանի դիակը։ Խ. Յարութիւնեան դարմանքով ըսած է թէ նոյն օրը քանի մը վայրկեանի յապաղումով դահլիճ մտած է եւ նրբանցքին մէջ ոչ ոք նշմարած է, երբ սովորաբար դահլիճին դուռներուն առջեւ ոստիկաններ կեցած կ'ըլլային։

Պատահարէն ետք ահաբեկիչները հեռաքըրքրուած են նախկին Ներքին նախարար Ս. Աբրահամեանով. իրենց ըսուած է որ ան սրահին մէջ չի գտնուիր, թէեւ հոն եղած է։

ԱՆՏԷՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԿԱՑԱՐԱՆ

Սեպտեմբեր 24-ին Գաւառի մէջ բացուած է հանրակացարան մը ուր մանկատունէն բաժնուած 18 տարեկան երիտասարդ-երիտասարդուհիները օթեւան կ'ունենան։ Գեղեցիկ ու յարմարաւէտ սենեակներով այդ օճախը կարելի եղած է հիմնել Հայաստանի երախաներու հովանաւորութեան ծրագրին շնորհիւ, որուն մասնակցութիւն բերած է ԱՄՆ-ու Արեւելեան Թեմի տիկնանց միութիւնը։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Եւրոպայի Խորհուրդը Սեպտ. 23-ին նոր ազդարարութիւն մը ուղղած է Թուրքիոյ, նաեւ դրամական մարգի ճնշումի միջոցներ գործադրելու սպառնալիքով, եթէ ան շարունակէ մերժել Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանին վճիռները գործադրել։ Ազդարարութիւնը յաջորդած է նոյն օրը Խորհուրդին Նախարարներու խորհուրդին կատարած քըւէարկութեան։

Եւրոպայի Խորհուրդը որ ունի 44 երկիրներէ 301 երեսփոխաններ, ցաւ յայտնած է մասնաւորաբար որ թրքական օրէնսդրութիւնը անկարելի կը դարձնէ 4 մեղադրեալի վերաքննութեան պահանջքը գոհացնել. մեղադրեալներ որոնք անարդար դատավարութեամբ մը 15 տարուան դատապարտուած են եւ ներկայիս իրենց պատիժը կը կրեն։ Անոնցմէ մէկն է քիւրտ երեսփոխանուհի Լէյլա Զանա։

Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանը անարդար գտնելով անոնց դատը, Յունուարին դիմում ներկայացուցած էր Անգարայի որ վերաքննուի այդ դատը։

Թուրքիա քննադատուած է նաեւ նոյն ատեանին վճիռներուն չենթարկուելուն պատճառով։ Անգարա մինչեւ այսօր կը մերժէ կիպրացի յոյն տիկին Լոիծիտուի վճարել աւելի քան 640 հազար տոլարի գումարը, որպէս հատուցում, 1974-ի թրքական ներխուժումին կրած վնասներուն։ Եւրոպայի Խորհուրդը եւ նախարարաց ժողովը այդ ուղղութեամբ բազմաթիւ ազդարարութիւններ ուղղած են Անգարայի բայց այս վերջինը կը մերժէ պատասխանատուութիւնը, զայն վերագրելով Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԷՔՃԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր Փոլիթիքա» (Սեպտ. 23) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը: Հոն նիւթ կ'ըլլան Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարով Թուրքիոյ մէջ որոշուած ազատական մօտեցումները, ինչպէս՝ մայրենիի ուսուցման, փոքրամասնութեան վաքըֆներու կալուածներու օրէնքը, միջազգային այժմէական հարցեր, եւլն.:

Գարեգին Արք. համառօտ կերպով ներկայացնելէ ետք Գերմանիոյ հայութեան պատկերը, – 35 հազար հոգի, 14 համայնք, կազմակերպութիւններ, եւլն.–, կը խօսի Թուրքիոյ մէջ սահմանադրական վերջին փոփոխութիւններուն մասին: Կ'ըսէ թէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն, մահապատիժի ջնջումին, մայրենիի ուսուցման, վաքըֆներու նիւթով ձեռնարկուած փոփոխութիւնները պէտք է արմատանան, մարսուին, որպէսզի ընդունուի որ Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէն տարբեր ծագումի տէր ապրողներ ալ կան եւ կարելի ըլլայ անոնց իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը: Ասիկա ըմբռնումի հարց մըն է:

Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդը կ'անդրադառնայ թերթի մը մէջ կարդացածին. Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի հարցուած են թէ օրէնքի նշեալ փոփոխութիւններէն ետք, դասագիրքերու մէջ 1915-ին «Հայերու կատարած կոտորածներ»ուն առնչութեամբ գրուելիքներուն մասին ի՞նչ կը մտածէ: Ան ալ պատասխանած է. «Մի՛ թունաւորէք երախաներուն, երիտասարդներուն միտքերը: Գոնէ անոնք ճիշդ տեղեկութիւններով թող մեծնան»: Մեկնաբանելով երեւոյթը, Գարեգին Արք. կ'ըսէ.– «Ճիշդ այն պահուն երբ կը խորհիս թէ բաներ մը կը փոխուին, նման քայլեր կ'առնուին: Ի՞նչպէս կարելի է ասիկա ժողովրդավարութեան հետ հաշտեցնել: Մէկ կողմէն Հայերու ցեղասպանութիւնը մերժող վարկածներ կը պահպանուին, միւս կողմէն՝ պատմութիւնը մոլորեցնող փրոֆ.ներ աղբիւրները խեղաթիւրելով բազմաթիւ հատորներ կը հրատարակեն ու եկամուտ կ'ապահովեն»:

Մայրենիի ուսուցման բերուած ազատութեան մասին հարցումին պատասխանելով Գարեգին Արք. կը շեշտէ հակասութեան հետեւեալ երեւոյթը. Օգոստոս 30-ին Թուրք երգչուհի մը երգահանդէս մը տուած էր, Թրքերէնէն զատ նաեւ հայերէն, քրտերէն, յունարէն երգերու յայտագրով մը: Ցատկապէս զինուորական ոլորտէն, նաեւ քաղաքական դէմքերէ բուռն քննադատութիւններ բարձրացան. մանաւանդ որ այդ օրը Թուրքիոյ յաղթանակի տօնն էր: Նոյնիսկ հրահանգող գտնուեցաւ որ երգչուհին՝ Սեզէն Աքսու Հայաստան երթայ եթէ կ'ուզէ հայերէն երգել: Ատոր քով կայ առաջարկողն ալ որ նման երգահանդէս կազմակերպուի Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ:

Առաջնորդ Արք.ը կ'ըսէ. «Ուրեմն, այդ երկրին մէջ յատուկ օրէնքի կը կարօտի որոշել թէ ո՛ր երգերը կրնան երգուիլ: Ինչպէս որ Թուրքիայէն Գերմանիա հաստատուածներ իրենց մայրենիով կրթութիւն եւ ուսուցում կը ստանան, Թուրքիոյ բնակիչ Հայերը, Քիւրտերը, Արաբները, Չէրքէզները, Յոյներն ալ պէտք է իրենց լեզուներով կրթութիւն եւ ուսուցում ստանան: Ատիկա արգիլել, ժողովրդավարութեան ըմբռնումին յարիր մօտեցում չէ: Ատիկա ըմբռնումի հարց մըն է. երբ ըմբռնումները փոփոխութեան ենթարկուին, օրէնքներն ալ ինքնին կը ստիպուին փոխուիլ: Երբ փոխանակ ըմբռնումները փոխելու, անակնկալ ձեւով օրէնքները կը փոխուին, միշտ խառնակ, հակաժողովրդավար կիրարկումներ երեւան կու գան»:

Վաքըֆներու օրէնքին փոփոխութիւնն ալ գոհացնող չէ: Մինչ Թուրքիոյ Թուրքերը իրենց ուզածին պէս կալուած կ'առնեն, կը ծախեն, Յոյները, Քիւրտերը, Հայերը ոչ կրնան գնել, ոչ ալ նուիրել, կտակել: Եւ հետաքրքրականը այն է որ որպէսզի հայ համայնքը կալուածի մը տիրանայ, հարկաւոր է Նախարարաց խորհուրդի որոշումը: Եթէ որոշումը դրական ըլլայ, տակաւին համայնքը կրնայ կալուածատէր ըլլալ: «Ասիկա ո՞ր ժողովրդավարութեամբ կը բացատրուի» հարց կու տայ Գարեգին Արք.: Նման բան ոչ Հելսինքեան սկզբունքներու, ոչ ալ միջազգային համաձայնութիւններու յարիր է, ու չի հասկնար որ նման կարծրացած մտածումներով, ճնշումի մշակոյթով, մինչեւ ո՛ւր կարելի է երթալ:

Հարցազրոյցին վերջին հարցումները առնչուած են Թուրքիոյ յառաջիկայ ընտրութեան քրտական կուսակցութեան կարելիութիւններուն, Իրաքի, Պաղեստինի հարցերուն: Գարեգին Արք. Թուրքիոյ գլխաւոր հարցը կը նկատէ ժողովրդավարացումի հոլովոյթը, կը քննադատէ ԱՄՆ-ու ճնշումները, զանոնք միջազգային գետնին վրայ օրինականացնելու ջանքերը:

Անկիւնի մը մէջ տրուած են պատմութեան խեղաթիւրումի երեւոյթին մասին բաժններ. Գանատա գտնուած միջոցին ձեռքը Թուրքի մը -փրոֆ. Ապտուրրահման Քիւչիւքի- «Հայկական Եկեղեցին եւ Թուրքերը» խորագրուած հատորը անցած է: Հետաքրքրուած եւ կարդացած է: Տեսած է որ ան լեցուն է սխալներով. հոն ըսուած է օրինակ, թէ «Առաջ Հայերը Թուրք են եղեր: Քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք իրենց համար գիր յօրիներ են» եւլն.: Հարց կու տայ թէ պատմական քաղաքներու անունները, այլ յատուկ անուններ եւ արուեստի գործեր, ի՛նչպէս կը մտածեն ոչնչացնել: Կ'ըսէ. «Միջին Անատոլուի, հարաւային Անատոլուի մէջ Վանի, Արարատի, Էրզրումի, Պիթլիսի, Եդեսիոյ, Անիի նման մինչեւ այսօրուան հասած հայկական անուններ կան տակաւին: Այդ անունները պատմութենէն կարելի չէ ջնջել: Պատմական այս տուեալները վերոնշեալին նման հատորներու պարունակութիւնը կը հերքեն: Թուրքերու Անատոլու մուտքը 1071-էն ետքն է: Ատկէ առաջ նոյն հողերուն վրայ աւատապետներ եւ թագաւորութիւններ ապրած են: Ի՞նչպէս կարելի է ժխտել Ն.Ք. Ա. դարէն այդ հողերուն վրայ ապրած Հայերու վեց հազար տարուան պատմութիւնը»:

Ապա Գարեգին Արք. կը մէջբերէ Յիսուսի երկու առաքեալներուն՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի քարոզչական աշխատանքը Հայերու ապրած շրջաններուն մէջ: Դ. դարու սկիզբին Հայերու քրիստոնեայ դառնալը, Գր. Լուսաւորիչը, Տրդատ արքան, քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումը: Այդ բոլորէն ետք կ'եզրակացնէ. «Այս բոլորը ցոյց կու տան թէ այդ ժամանակներուն խնդրոյ առարկայ հողերուն վրայ Թուրքեր չկային»:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

—●—

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՕՐՀՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ Ի՛ՐՆ Է

Ա.

Դանիէլ Վարուժան հաւանաբար տակաւին հազիւ քսան տարեկան էր երբ կը գրէր «Հայր, Օրհնէ՛» հիանալի բանաստեղծութիւնը եւ կեանքի սեմին վրայ էր որ կը խնդրէր իր հօր օրհնութիւնը: Տարիներ վերջ ան ալ իր կարգին անշուշտ իր օրհնութիւնը պիտի տար իր որդւոյն: Կեանքի կարգը այս է:

Եւ սակայն Դանիէլ Վարուժանի տրըւած չէր երկար կեանք ունենալ, ալեւորիլ, ծերանալ: Հազիւ 31 տարեկան հասակի մէջ ան ալ, ուրիշ բազմաթիւ գրագէտներու ու բանաստեղծներու կարգին, պիտի զոհուէր 1915 Թուականի չարաղէտ դէպքերուն: Ինչ որ հայ գրականութիւնը ժառանգած է որպէս Դանիէլ Վարուժանեան գանձ, ընդամէնը տասը-տասներկու տարիներու վաստակ մըն է, զոր Մխիթարեան վանքի մթնոլորտին մէջ սնունդ առած, գրաբարի ազդեցութեան տակ մընացած, զգացական զեղումներու շունչով խոյանք առած սկսնակ բանաստեղծը տասը տարուան կարճ ժամանակի մը մէջ հասցուց արուեստի ու լեզուի, մարդասիրական զեղումներու գագաթնակէտի մը: Անկարելի է չհաշուել թէ Դանիէլ Վարուժան տակաւին մինչեւ ո՞ւր կրնար երթալ, եթէ իրեն տրուէր քսան տարի եւս ստեղծագործելու առիթ:

Բախտին բերումն է: Քսան տարեկան երիտասարդը, որ իր հօրը օրհնութիւնը կը խնդրէր, երեսուն տարեկանին արդէն դարձած է օրհնութիւններ բաշխող հայր, ամուսին, ու բանաստեղծ: «Հացին երգը» խորագրեալ իր իբրեւ թէ կիսաւարտ, իրականութեան մէջ հրաշալիօրէն աւարտուն հաւաքածոյին մէջ, զոր իր գրական ու ազգային կտակը կրնանք նկատել, մեր անզուգական բանաստեղծը ունի «Օրհնութիւն» խորագրեալ բանաստեղծութիւն մը: Հոս ան իր օրհնութիւնները կը բաշխէ իր «կարինճ Որդի»ին, իր «սիրուած Թոռնիկ»ին, իր «վարդ Թոռնուհի»ին», իր «աղուոր հարս»ին եւ վերջապէս «պառաւ Աննա»յին: Եթէ դիտես թէ շատ կարճ ժամանակ վերջ ինչպիսի ճակատագիր մը կը սպասէր բանաստեղծին, չափազանց կը յուզուիս այս բանաստեղծութիւնը կարդալով:

Ափ մը ցորեան ափերուդ մէջ
թող լեցնեմ, կտրիճ Որդիս,
Կտրիճ Որդիս, գօտին մէջքիս.
Թող մաճակալ բազուկներէդ
քսան ցուլի արիւն անցնի,
եւ եղեւնի քու հասակէդ
քսան տունի սիւնը կանգնի.
Ու երբ թիւովը մատներուդ
սերմանես քու սերմնացուն՝
հնձես թիւովն աստղերուն:

Հեթանոս երգերու սիրահար մեր բանաստեղծը, որ երիտասարդական օրերու իր խոյանքին մէջ հուժկու ցուլ մը մատաղ ըրած էր Վահագնին, իր պապերուն աստծոյն, ցուլը կը նկատէր մարդուն ու ցեղին հզօրութեան խորհրդանիշը: Հողագործական մաճը բռնած իր որդւոյն ահա թէ ինչ կը մաղթէ ան. քսան ցուլի արիւն անցնի անոր բազուկներէն, որպէսզի ըլլայ հզօր մշակ իր ընտանիքին ու իր ցեղին համար: Կ'օրհնէ ու կ'աղօթէ, որպէսզի իր կտրիճ որդւոյն եղեւնի նըման հասակէն դուրս գայ քսան տան սիւն, քսան երդիք ընտանեկան: Եւ տակաւին կ'աղօթէ ան որ իր կտրիճ որդին տասը մատներովը ցանուած սերմնացուն աստղերու թիւին չափ հունձք տայ իրեն եւ մեր ժողովուրդին:

Դանիէլ Վարուժան բանաստեղծական խնջոյքի կը վերածէ այս օրհներգութիւնը, օրհներգութիւն որ, որդիէն կ'անցնի դէպի Թոռ, Թոռնուհի, Հարս, եւայլն: Բոլորն ալ վերնագրով գրուած, այս բառերը ընտանիքի մը անդամներէն աւելի՝ կը խորհրդանշեն ամբողջ հայ ժողովուրդի որդիները, Թոռներն ու հարսերը: Բոլորն ալ գիւղին ու դաշտին մարդիկն են, որոնց համար ցորենը ոսկի է:

Ափ մը ցորեան գլուխդ ի վար
թող որ թափեմ,, Թոռնի՛կ սիրուած,
Թոռնիկ սիրուած, ցուպս ծաղկած,
Թող ճակատիդ վրայ դրուի
հարիւր սաղմոս իմաստութեան:

Ի՛նչ խանդաղատանք ու բարի մաղթանք նաեւ Թոռնուհիին համար, որուն գլխէն եւս անձրեւի նման պէտք է իջնէ ցորեանը:

Ափ մը ցորեան մազերուդ մէջ
թող որ տեղամ, վարդ Թոռնուհիս,
վարդ Թոռնուհիս, պսակ շիրմիս.
Թող այտերուդ վրայ շողան
ամէն գարուն նոր կակաչներ,
եւ աչքերուդ մէջը լողան
ամէն ամառ նոր ճաճանչներ:

Դանիէլ Վարուժան, որքան ալ ուսանած ըլլար Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի կամ Պելժիոյ Կանտի համալսարանին մէջ, կրնա՞ր մոռնալ իր հայրենի գիւղի ցորենահամ արտերը: Պիտի զարմանա՞նք որ ան իր սիրածներուն գլխուն վրայ ոսկիի նման «ցորեան» կը տեղացնէ օրհներգութեան մէջ:

Շարունակե՛նք կարդալ այս սքանչելի բանաստեղծութիւնը:

Բ. Հ.

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՄԵԾ ՇՈՒՔՈՎ ՕԾՈՒԵՑԱՒ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԹԵՄԻ ՈՒՐՄԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»). – Ատրպատականի պատմական թեմը խանդավառ օրեր ապրեցաւ Սեպտ. 5–6–ին, երբ Ուրմիոյ շըրջանի վերակառուցուած Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը կատարուեցաւ Արամ Ա. Կաթողիկոսի հայրապետական օրհնութեամբ: Եկեղեցւոյ հիմնական վերակառուցման ծախքերը ստանձնած էին Տէր եւ Տիկին Էդիկ Մելքումեան, ի յիշատակ իրենց հօր՝ հանգուցեալ Լեւոն Մելքումեանի:

Ատրպատականի Հայոց թեմի առաջնորդ Նշան Ծ. Վրդ. Թօփուզեանի խընդրանքով, Արամ Ա. օծման արարողութեան նախագահելու համար Ատրպատական ուղարկեց Քուէյթի եւ Ծոցի երկիրներու Կաթողիկոսական փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանը, ինչպէս նաեւ Անթիլիասէն Մակար Արղ. Աշգարեանը, որոնց միացաւ նաեւ Սպահանի թեմի առաջնորդական տեղապահ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանը:

Օծման արարողութեան ներկայ գըտնուեցան Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան իրաւաբանական եւ խորհրդարանական հարցերու օգնական Սէյէտ Մոհամմէտ Ալի Ապտին, Հիւսիսային Իրանահայութեան պատգամաւոր տոքթ. Լեւոն Դաւթեանը, Ուրմիոյ եւ Իրանի ասորի համայնքի պատգամաւորները, Արեւմտեան Ատրպատականի նահանգապետը, իսլամական մշակոյթի եւ առաջնորդութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներ, իրանահայ երեք թեմերու ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, Ատրպատականի թեմի ազգ. կազմակերպութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ եւ հոծ թիւով հաւատացեալներ:

Սեպտեմբեր 5-ի երեկոյեան, եկեղեցւոյ դրան մուտքին հոգեւորականաց դասը ծնրադիր կատարեց «դռնբացէք»ի արարողութիւնը, «Բաց մեզ Տէր» շարականի երգեցողութեամբ, որմէ ետք թափօրը մուտք գործեց եկեղեցին: Հանդիսապետող Կորիւն Արք. Նորակառոյց խորանի եւ եկեղեցւոյ չորս անկիւններու օրհնութիւնը կատարեց եւ ապա տեղի ունեցաւ սրբապատկերներու օծումը: Թեմի առաջնորդ Նշան Ծ. Վրդ. խօսք առնելով, նշեց կարեւորութիւնը պատմական այդ օրուան, անդրադարձաւ բարերար ամոլի զոհողութեան եւ ոգեկոչեց յիշատակը հանգուցեալ Լեւոն Մելքումեանի, որուն յիշատակին կը բարձրանայ եկեղեցին: Արարողութեան աւարտին տեղի ունեցաւ նաեւ հոգեհանգիստ բարերարներու ծնողքին հոգւոյն համար:

ՍԵՐՊԱՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

Պելկրատի Գալուստ Կիւլպէնկեան կիրակնօրեայ վարժարանի սաները Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ Կապոյտ Խաչերուն ջանքով ամառնային արձակուրդի առիթ ունեցած են այդ երկիրներուն մէջ: Սերպիայէն 11 պատանիներ Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Լիբանանէն, Իսրայէլէն, Գանատայէն եկած իրենց տարեկիցներուն հետ անմոռանալի երեք շաբաթ անցուցած են Փեֆկոխորիի հայկական ամարանոցին մէջ: Անոնք մեծապէս ոգեւորուած են իրենց ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութենէն, հանդիստի պայմաններէն: Սորված են հայկական նոր երգեր, բարեկամութիւններ հաստատած:

Սերպահայ գաղութէն հինգ երախայ ալ 25 օր անցուցած են Պէլֆոնթէնի կայանին մէջ, ապա այցելած Փարիզի տեսարժան վայրերը, շնորհիւ Կապոյտ Խաչի օգնութեան:

Իրենց վերադարձին բոլորն ալ խանդավառութեամբ խօսած են իրենց արձակուրդին մասին, նշելով որ կը փափաքին դարձեալ նման առիթ ունենալ:

Սերպիոյ Հայոց Միութենէն Պետար Մաստիլովիչ Հէքիմեան տեղեկացնելով այս մասին կը գրէ թէ իրենք մեծ դժուարութեամբ Պելկրատի մէջ եօթը տարիէ ի վեր բաց կը պահեն հայկ. դպրոցը որ 70 աշակերտ ունի: Սեպտ. 7-ին այդ դպրոցը սկսած է 2002-2003 դասաշրջանի գործունէութեան:

Յաջորդ օր, Սեպտեմբեր 6-ի առաւօտուն, պատարագի ընթացքին հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ եկեղեցւոյ օծման ու անուանակոչութեան կարգը: Օծուեցաւ խորանը՝ Աւետարանիչներու անուններով, որմէ ետք Նշան եւ Շահան Ծ. Վրդ.ներու ձեռամբ օծուեցան եկեղեցւոյ 12 սիւները, Մայր Դուռը, Մկրտարանը եւ Ատեանի ճակատը:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ, որուն ընթացքին յատկապէս ընթերցուեցաւ Արամ Ա.ի սրբատառ Կոնդակը, եւ «Կիլիկեան Ասպետ»ի շքանշանով պատուուեցաւ եկեղեցւոյ բարերար ամոլը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 13-ին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Լ. Նաճարեան-Գ. Կիւլպէնկեան վարժարանի տնօրէնին՝ Ալեքսան Աթթարեանի, որ իր մահկանացուն կնքած էր Սեպտ. 3-ին, Փարիզ, յետ անողոք հիւանդութեան: 52 տարեկան, ողբացեալը շրջանաւարտ էր Հալէպի Լ. Նաճարեան վարժարանէն, ապա ուսումը շարունակած է Հայաստան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի ՀՄԸՄ կամք մարզասրահին մէջ, Սեպտ. 14-ին, շուրջ 600 հոգի հաւաքուած էին ճաշի մը ընթացքին վայելելու համար իրենց լումաներով գնուած Ս. Յակոբ վարժարանի շէնքին գնման արդիւնքը: Օրուան խօսնակները եղած են Լալէ Մանճիկեան եւ Վարանդ Եսայեան, 1997-ին եւ 1998-ին շրջանաւարտ վարժարանէն: Ներկաները ողջունած է հանգանակիչ յանձնախումբի ատենապետ՝ Յարութիւն Մարգարեան: Ան խօսած է մօտ ապագային, ժողովուրդին ապաւինելով, միասնաբար այրել պարտամուրհակը: Դրուատած է տարուած աշխատանքը: Խօսք առած են հոգեւոր հովիւը՝ Արմէն Քհնյ. Իշխանեան, Հ.Յ.Դ. Միհրան Փափազեան կոմիտէի կողմէ Լեւոն Եաղճեան: Պաստառի վրայ ցուցադրուած են վարժարանի կեանքէն առնուած նկարներ: Ճաշի ընթացքին գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք Աննա Պուլկարեան եւ Արտաւազդ Մուրատեան յայտարարած են որ հեծանիւի արշաւին հաւաքուած է 41.919 տոլար: Բեմ հրաւիրուած են ու իրենց խօսքը ըսած վարժարանի նախկին տնօրէնուհիներ՝ Վանուհի Իսաջանեան եւ Ազատուհի Էլոյեան, հուսկ՝ ներկայ տնօրէնը՝ Յակոբ Պուլկարեան: Ապա, բժ. Մկրտիչ Տարագճեան, որ յայտնած է Վարդգէս եւ Աստղիկ Սարաֆեանի 250.000 տոլարի նուէրը, նաեւ 100.000 տոլար կը խոստանար Յակոբ Բաստրմաճեան, եթէ գաղութը նոյն գումարը նուիրէր: Հանգանակութեան գումարը հասած է 2.717.000 տոլարի:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿ ԵՐԳԻՉՆԵՐ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ

Կլէնտէյլի Միացեալ Ժողովական Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 15-ին, տեղի ունեցած է «Հայաստանի Փոքրիկ Երգիչներ» երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ Տիգրան Հէքէքեանի: 40 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը, որ Ամերիկա մեկնած էր Մինիափոլիս քաղաքին մէջ տեղի ունեցած երգչախմբային արուեստի համաշխարհային վեցերորդ փառատօնին մասնակցելու համար, դասական եւ ժամանակակից գործերու հմուտ մեկնաբանութեամբ մեծ տպաւորութիւն գործած է ունկնդիր հանրութեան վրայ: Յայտագրի երկրորդ բաժնին խումբը ներկայացուցած է կատակային երգեր:

Ժողովուրդի բուռն փափաքին ընդառաջելով, երգչախումբը համերգ մը եւս տուած է Օգոստոս 18-ին, այս անգամ Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, զոր սիրով տրամադրած է Հ- Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան: Ի յիշատակ այս համերգի, Հ. Ռափայէլ Մինասեան Տիգրան Հէքէքեանին նուիրած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յուշամետալը, իսկ երգչախումբի 40 անդամներուն՝ մարգարիտէ խաչեր:

Երգչախումբը Օգոստոս 20-ին վերադարձած է Հայաստան:

«ՋԱՆԲԱԶԵԱՆ» ՊԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴՊՐՈՑԻ 60-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» Թատերասրահին մէջ, Սեպտ. 8-ին, նշուած է «Ջանբազեան» պարարուեստի դպրոցի 60-ամեակի յոբելեանը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան: Բացումը կատարած է Արամ Անանեան: Յայտագիրը վարած է Արփիկ Գէորգեան: Կարդացուած են Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներու ողջոյնի գիրերը: Ներսէս Տէր-Մեսրոպեան ներկայացուցած է դպրոցի հիմնադիր Սարգիս Ջանբազեանի գործունէութիւնը, սկսած Ղազուինէն (Իրան), ապա անոր աղջկան՝ Աննայի ղեկավարութեան տակ իր հօր հիմնած դպրոցին գործունէութիւնը: Ներկայացուած են 16 պարեր: Բեմ հրաւիրուելով, Աննա Ջանբազեան արժանացած է ջերմ գնահատանքի: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, Սեպտ. 13-ին, ընկերակցութեամբ Արամ Եպիսկոպոսի եւ Շիշլիի փոխ-քաղաքապետ Վազգէն Պարընի Տիգրանակերտ գացած է քննարկելու համար տեղւոյն Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ վիճակը: Եկեղեցւոյ տանիքին փուլ գալէն ի վեր, Պատրիարքը առաջին անգամ է որ Տիգրանակերտ կ՚այցելէր:

Տիգրանակերտի մէջ, նոյն առաւօտը, Մեսրոպ Արք. եւ իրեն ընկերացողները գացած են Ս. Կիրակոս եկեղեցի, ուր իրենց կը սպասէին Պոլսէն գացած քանի ուխտաւորներ, գլխաւորութեամբ Գէորգ Քհնյ. Զրնարեանի: Պատրիարքը քննարկած է եկեղեցւոյ վիճակը, քովընտի մատրան մէջ պատարագած է, նաեւ նախագահած էլիզապէթ եւ Սարա անուն երկու մանուկներու մկրտութեան: Ժամը 17.30-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հայերու եւ Ասորիներու կողմէ միասնաբար գործածուող եկեղեցիին մէջ: Հոն, Պատրիարքը քննութիւններ կատարած է մօտաւորապէս 300 մեթր քառ. այն հողամասին վրայ, որ Ս. Կիրակոսի թաղականներուն կողմէ քաղաքապետութեան նուիրուած է որպէսզի հոն ճամբայ մը բացուի գերեզմանատան ու դրացի դպրոցին միջեւ: Պատրիարքը հաստատած է որ այդ հողամասին վրայ տեսանելի որեւէ գերեզման չկայ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

– Իսկ գործերը ի՞նչ վիճակի մէջ են երէկուընէ ի վեր:

– Նոր բան մը չկայ, գալիք մարդոցը կը սպասենք:

Նոյն միջոցին Զապէլ եկաւ՝ իր գնումները բերելով:

Սերգիս իր բարեկամին հետ քիչ մըն ալ անկէ-անկէ խօսքեր ըրաւ եւ յետոյ զայն ճամբու դրաւ՝ ըսելով.

– Այս իրիկուն քեզի կը սպասեմ:

– Ես հաւանօրէն մութը կոխելէն ետքը կու գամ, – ըսաւ բարեկամը:

– Երբոր կ՚ուզես՝ այն ատեն եկուր: Միայն թէ մի՛ մոռնար յանձնարարութիւններս:

– Անհոգ եղիր:

Բարեկամին մեկնելէն ետքը Սերգիս դարձեալ երկնցաւ բազմոցին վրայ եւ գրեթէ մինչեւ կէսօր մրափեց: Այդ կամաւոր բանտարկութիւնը զինքը չափազանց կը ձանձրացնէր: Իրիկուան դէմ ղրկեց Զապէլը եւ օղի ու ազանդեր բերել տուաւ եւ սկսաւ խմել:

Զապէլ ալ մասնակցեցաւ այդ գինարբուքին:

Սերգիս օղիին ազդեցութեան տակ իր զուարթութիւնը գտաւ եւ սկսաւ շաղակրատել իր բարեկամուհիին հետ:

Մութը սկսած էր պատել, երբ տան դուռը զարնուեցաւ:

Զապէլ, որ բաց պատուհանին քով նստած էր, գլուխը դուրս երկարեց եւ իսկոյն ներս քաշեց՝ ըսելով.

– Սիվիլ մը եւ երկու ոստիկաններ են զարնողները:

– Ի՛նչ կ՚ըսես, – գոչեց Սերգիս, – ոստիկաննե՞ր:

– Այո՛, կ՚երեւի, որ դարձեալ փախստական զինուոր փնտռելու եկած են:

– Ուրեմն առաջին անգամ չէ՞, որ կու գան:

– Երեք-չորս անգամ եկած են եւ ամէն անգամ ալ մէկ-երկու փախստական գտած են:

Այս խօսակցութեան միջոցին դուռը բացուած էր արդէն, եւ մարդիկը՝ ներս մտած:

– Շուտ գնա՛ եւ հասկցիր, թէ ինչո՞ւ համար եկած են, – ըսաւ Սերգիս իր բարեկամուհիին:

Աղջիկը սենեակէն դուրս ելաւ եւ ընտրորնայարկ իջաւ:

Քիչ ետքը վերադարձաւ:

– Ճիշդ ըսածիս պէս է եղեր, – ըսաւ, – փախստական զինուոր կը փնտռեն կոր:

– Կա՞յ տանը մէջ:

– Կարծեմ մէկ-երկու երիտասարդներ կան:

– Հիմա ո՞ւր գացին:

– Ոստիկաններէն մէկը պահակ կեցած է դրան քով, իսկ միւս երկուքը վար իջան խուզարկութեան:

Սերգիս վէսիքա մը ունէր քովը, սակայն կեղծ էր: Մինչեւ հիմա կրցած էր զերծ մնալ զինուորութենէ՝ տանէ-տանէ կաչառք կերցնելով:

Մէկ-երկու վայրկեան խմեց իր պաղարիւնութիւնը պահելու համար, յետոյ սկսաւ խորհիլ, թէ ի՛նչ պէտք է ընէր:

«Փախչիլը կարելի չէ, – խորհեցաւ, – եւ պահուըտիլն ալ վտանգաւոր, մանաւանդ որ այս սենեակին մէջ պահուըտելիք տեղ չկայ»:

Խուզարկութիւնը բաւական երկար տեւեց, եւ Սերգիս շարունակեց խմել ու ուտել:

Երկու ոստիկանները երեւան հանած էին մառանին մէջ պահուըտած երկու երիտասարդներ, մին՝ յոյն եւ միւսը՝ հայ, ձեռնակապներ անցուցած էին իրենց:

Յետոյ շարունակեցին տան միւս մասերն ալ մանրակրկիտ խուզարկել եւ վերջապէս հասան Սերգիսի գտնուած սենեակը:

– Ո՞վ ես դուն, – հարցուց ոստիկաններէն մէկը՝ խօսքը Սերգիսին ուղղելով:

– Յակոբ Յակոբեան, – պատասխանեց Սերգիս:

– Վէսիքա ունի՞ս:

– Ունիմ, բայց քովս չէ, – ըսաւ երիտասարդը, որ չուզեց կեղծ վէսիքան ցոյց տալ, որուն մէջ իր բուն անունը գրուած էր:

– Սուտ կը խօսիս, դուն ալ զինուորական փախստական մըն ես ու այս տան մէջ պահուըտած:

– Ես հոս եկայ ժամանակ անցընելու եւ քիչ ետքը պիտի երթայի:

– Քալէ՛ մեզի հետ պահականոց:

Եւ ոստիկանը մօտենալով ձեռնակապ մը անցուց երիտասարդին:

Ոստիկանները, Սերգիսը միասին առնելով, վար իջան եւ հոն գտնուող երկու երիտասարդներն ալ հետերնին, գացին պահականոց:

Սերգիս իր պաղարիւնութիւնը պահած էր, բայց մտատանջութիւն մը ունէր:

«Եթէ ինքնութիւնս հասկնան, գործս գէշ է» – կը մտածէր:

Պահականոցը ուրիշ 10-12 զինուորական փախստականներ ալ կը գտնուէին, հայ, յոյն եւ թուրք: Ամէնքը միասին փակեցին սենեակի մը մէջ:

Նոյն գիշերը մնացին այնտեղ: Հետեւեալ առտու մէկիկ-մէկիկ քննութենէ մը անցուցին ամէնքն ալ:

Կարգը եկաւ Սերգիսին:

– Անունդ ի՞նչ է, – հարցուց մուավինը:

– Յակոբ Յակոբեան:

– Ի՞նչ գործ կ՚ընես:

– Գինետուներու կամ սրճարաններու մէջ ծառայութիւն, բայց այս միջոցիս պարապ եմ:

– Ո՞րտեղացի ես:

– Պոլսեցի:

– Հիմա ո՞ւր կը բնակիս:

– Բերա կը բնակիմ:

– Ուրեմն Կալաթա ի՞նչ գործ ունէիր:

– Բարեկամուհիս տեսնելու եկած էի:

– Ո՞ր թապուրին կը պատկանիս:

– Ոչ մէկ թապուրի, ես մինչեւ հիմա զինուորութիւն չեմ ըրած:

– Պատերազմին սկիզբէն ի վեր փախստակա՞ն ես:

– Ո՛չ, փախստական չեմ, զօրակոչին ատեն հիւանդ էի եւ վեց ամիսի չափ հիւանդ պառկեցայ, յետոյ գիւղը օդափոխութեան գացի ու քանի մը ամիս ալ հոն մնացի:

– Հասկցանք, – ըսաւ քոմիսէրը՝ խօսքը ընդմիջելով: Եւ ոստիկանի մը դառնալով՝ ըսաւ.

– Ասիկա ալ Գառնիկին ու Կարապետին հետ Բերայի Ախզը ասքեր շիւպէսին տար, ինչ որ կ՚ուզեն՝ թող ան ընեն:

Սերգիս լայն շունչ մը առաւ:

Իր ինքնութիւնը երեւան չէր ելած, եւ զինքը իբրեւ պարզ փախստական կը նկատէին:

Ոստիկանը հետը առաւ երեք հայ երիտասարդները եւ ուղղուեցաւ Ախզը ասքեր շիւպէսին:

Հոն ալ մեծ սրահի մը մէջ բանտարկեցին զանոնք ուրիշ բազմաթիւ փախստականներու հետ:

Այդ փախստականներէն շատերը արդէն մէկ քանի անգամ բռնուած ու կըրկին փախած մարդիկ էին: Կային նոյնիսկ այնպիսիներ, որոնք 15-20 անգամ փախած ու բռնուած էին:

Այս վերջիններէն էր Գառնիկ, որ Սերգիսի հետ բերուած էր շիւպէն:

Երկու երիտասարդները շուտով բարեկամացան իրարու հետ:

(Շար. 311)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ–ՇԱՄՈՆ . – Եսթեր Ասլանեան եւ Տոքթ. Կրեկուար Ասլանեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին Կարօ Սարեանի թարմ յիշատակին :

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆրանսահպատակ հայաստանցի կին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ հայկական շրջանակի մէջ :

Հեռաձայնել Տիկին Կարապետեանի . – 01 . 39 . 87 . 42 . 88

«ՄԱՇՏՈՑ»

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Միութիւնս հիմնուեցաւ 1993 տարուան վերջաւորութեան, նպատակ ունենալով կարելի բոլոր միջոցներով տարածել, զարգացնել հայ լեզուն, քանի որ Սփիւռքի մէջ մեր առջեւ ցցուած ամենամեծ խնդիրն է Հայու մեր ինքնութեան պահպանումը, ինչ որ կարելի կը դառնայ հայեցի դաստիարակութեան շնորհիւ, որուն հիմքն է հայ լեզուի ուսուցումը :

Ուստի, հայերէնի որակաւոր ուսուցման համար Միութիւնս ստեղծած է հայերէնի բազմամակարդակ դասընթացքներ, որոնց առաջին մակարդակը օտարախօս անձերուն հայերէն կը սորվեցնէ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան–Փանոսեանի հեղինակած լսատեսողական մեթոտով (Audiovisuelle) : Ինը տարուան իր գոյութեան ընթացքին Միութեանս շնորհիւ հայերէն սորված են քանի մը հարիւր աշակերտներ : Ոմանք հայերէնը յաջողութեամբ ներկայացուցած են Պաքալորէայի քննութեան :

Դասընթացքներէն բացի, Մաշտոց Միութիւնս կազմակերպած է նաեւ ամառնային լեզուական ճամբորդութիւններ դէպի հայախօս գաղութներ՝ Հալէպ (Սուրիա), Նիկոսիա (Կիպրոս), Վառնա (Պուլկարիա), Գահիրէ (Եգիպտոս) :

Իսկ մշակութային դաշտի վրայ Միութիւնս կազմակերպած է բազմաթիւ գեղարուեստական ձեռնարկներ, յոբելենական հանդիսութիւններ, թատերական ներկայացում, ինչպէս նաեւ արտասանութեան, ընթերցանութեան եւ շարադրութեան մրցումներ՝ Փարիզի եւ Երեւանի մէջ, վերջինը ըլլալով Մայիս 2002–ին Երեւանի մէջ համահայաստանեան ուսուցիչներու եւ ուսանողներու միջեւ կազմակերպուած շարադրութեան մրցոյթը, որու դափնեկիրներուն գրութիւնները հրատարակուեցան «Յառաջ» օրաթերթին եւ Երեւանի «Քրիստոնեայ Հայաստան» ամսաթերթին մէջ :

Այս բոլորէն բացի, Մաշտոց Միութիւնս երեք տարիէ ի վեր գործակցած է Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի մէկ բաժինը եղող Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի հետ (տնօրէն՝ Տոքթ. Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան), որ հայերէն լեզուի ուսուցիչներու պատրաստութեամբ կը զբաղի : Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի այս գործունէութեան Մաշտոց Միութիւնս ալ իր մասնակցութիւնը բերած է, սփիւռքահայ ուսուցիչներուն ծանօթացնելով իր լըսատեսողական մեթոտը, իսկ հայաստանցի ուսուցիչներուն դասաւանդելով արեւմըտահայերէնի քերականութիւնն ու շարահիւսութիւնը (syntaxe) :

Արդ, ներկայիս, Երեւանի Սփիւռք Կեդրոնի հետ այս գործակցութիւնը բարախուռն արդիւնքի հասած է : Արդարեւ, Հայաստանի Կրթական Նախարարութենէն արտօնութիւն ստացած ենք Երեւանի երկու հանրակրթական դպրոցներուն մէջ դասաւանդելու արեւմտահայ լեզու եւ արեւմտահայ ու սփիւռքահայ գրականութիւն, այն պայմանով որ դասաւանդութիւններուն ծախքերը Մաշտոց Միութիւնս վճարէ :

Այս մասին Կրթական Նախարարութենէն ստացուած արտօնագրին մէջ Կրթութեան փոխ–նախարար Ա. Թօփուզեան կը նշէ .–

«Հ.Հ. Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւնը բարձր է գնահատում ձեր նախաձեռնութիւնը ուղղուած հայրենիք – Սփիւռք կապերի ամրապնդմանը, Հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչների, ուսանողների եւ աշակերտների մէջ արեւմտահայերէնի իւրացմանը, որը բխում է նաեւ մեր կրթական բարեփոխումների բուն ծրագրերից : Մենք միանգամայն համամիտ ենք, որ մեր դպրոցներում դրանց դասաւանդումն այսօր անհրաժեշտութիւն է : Հ.Հ. Կրթութեան եւ գիտութեան Նախարարութեան Հանրակրթական Վարչութեան, Կրթական բարեփոխումների եւ Սփիւռք Գիտաուսումնական Կենտրոնների, ինչպէս նաեւ ուսուցիչների հետ երկար քննարկումներից յետոյ մենք որոշեցինք այն իրագործել 8–րդ, 9–րդ դասարաններում : Ձեր անմիջական հովանաւորութեամբ վերոյիշեալ դասընթացները կ'անցկացուեն 2002–2003 ուստարուանից, Երեւանի երկու կամ երեք դպրոցներում միաժամանակ» :

Արդ, այս արտօնագրի հիման վրայ, Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնին հետ գործակցաբար, արեւմտահայերէնի պատրաստութիւն ստացած 150 ուսուցիչներու մէջէն ընտրեցինք Օր. Սմբատուհի Օշխերելին եւ Տիկին Անոյշ Դանիէլեանը, որոնք արդէն իսկ սկսած են դասաւանդել Երեւանի Թիւ 163 եւ Թիւ 170 դպրոցներուն մէջ : Ծրագիրները պատրաստուած են համագործակցաբար եւ անոնց գործադրութիւնը դրուած է Սփիւռք Կեդրոնի անմիջական հսկողութեան տակ :

Կը խորհինք որ այս ձեռնարկը օգտակար կը հանդիսանայ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի : Արդարեւ, հայաստանցի ուսուցիչները կը կարողանան տիրապետել թէ՛ արեւելահայերէնին եւ թէ արեւմըտահայերէնին, իսկ աշակերտները կը ստանան հայերէնի զօրաւոր եւ համակողմանի ուսուցում մը եւ անծանօթ չեն մընար արեւմտահայ լեզուին ու գրականութեան : Ի վերջոյ, հայերէնի երկու ճիւղերն ալ մեր բոլորիս ազգային ժառանգութիւնն են եւ պատճառ մը չկայ որ հայրենիքի մէջ հայերէնը սահմանափակուի միայն արեւելահայերէնի ուսուցումով :

Միւս կողմէ, այս ձեռնարկը կարելիութիւն կու տայ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ ուսուցիչներու փոխանակման : Սփիւռք գործուղուած հայաստանցի ուսուցիչը դժուարութիւն չունենար արեւմըտահայերէն դասաւանդելու մեր դըպրոցներուն մէջ եւ փոխադարձաբար, սփիւռքահայ ուսուցիչն ալ կարելիութիւն կ'ունենայ ժամանակաւոր կերպով դասաւանդելու նման ծրագրով գործող հայաստանեան դպրոցներու մէջ :

Երեւանեան դպրոցներէ ներս արեւմըտահայերէնի դասաւանդութիւնը իր նախընթացը չունեցող եզակի դէպք մըն է եւ ուրախ ենք որ կրցանք յաջողցնել, նոյնիսկ եթէ մեզմէ շատ մեծ ջանքեր պիտի պահանջէ նիւթական դաշտի վրայ, որովհետեւ 2002–2003 տարեշրջանի փորձի շրջանէն յետոյ, յառաջիկայ տարի ստիպուած պիտի ըլլանք աւելի մեծ թիւով դպրոցներու մէջ մտցնել արեւմտահայերէնի դասընթացքը, այնպէս Կրթական Նախարարութեան կողմէ փորձը անյաջող կրնայ նկատուիլ եւ դասաւանդութիւնը կրնայ ջնջուիլ :

ԱՌ ԱՅԴ, ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԷՆ ՆԵՑՈՒԿ ԿԱՆԳՆԻԼ ՄԵԶԻ ՆԻՒԹԱՊԷՍ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱՊԷՍ, ՅԻՇԵԼ ՄԱՇՏՈՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՍ ՈՒՐԱԽ ԵՒ ՏԸԽՈՒՐ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ ԿԱՏԱՐԵԼԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ, ՆԱԵՒ ԳՐԵԼ ՄԵԶԻ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՅԱՅՏՆԵԼ :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Association Machtotz
8, rue Lamennais — 92370 Chaville

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատրիարք եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին :

Հուսկ հաւաքոյթ՝
«Espace Charles Aznavour»
սիրոյ սեղաններու շուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար :

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց :
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին :

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**

EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
«LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE.
IMAGES D'UNE INTEGRATION»
Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).

- **Le vendredi 4 octobre à 20 heures 30 :**

CONFERENCE-DIAPORAMA :
«L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).

- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**

INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
(face Gare Chaville Rive-Droite)

- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**

PROJECTION DU FILM «ARARAT»
d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
Débat animé par **Anahide Ter-Minassian,** à l'issue de la projection.

- **Le samedi 12 octobre à 20 heures 30 :**

PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.

Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

Սուրբ Խաչ Միօրեայ Վարժարանը

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝
Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
քարտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

10 ANS DE PARRAINAGE DE 500 ENFANTS D'ARMENIE
«ESPOIR POUR L'ARMENIE»
présente un

CONCERT EXCEPTIONNEL DE BIENFAISANCE

«CHORIG», Chœur d'enfants d'Armavir

NAREH ARGHAMANYAN, Jeune pianiste virtuose de 13 ans, de Vanatzor

Parrainée par le grand Maître Vladimir Spivakov

- **REGION PARISIENNE**
 - **Mercredi 2 octobre à 20 heures 30 — Eglise Protestante Evangélique**
 5, avenue Jean Pierre, 94260 FRESNES — Tél. : 01 46 68 42 63
 - **Jeudi 3 octobre à 20 heures 30 — Auditorium du Conservatoire**
 11-13, rue Danton, 92130 ISSY-LES-MLX — Tél. : 01 47 36 02 50
- **REGION RHONE-ALPES**
 - **Samedi 5 octobre à 20 heures 30 — Centre Culturel «Le Toboggan»**
 14, avenue Jean-Macé, 69150 DECINES — Tél. : 04 78 53 54 16
 - **Dimanche 6 octobre à 17 heures 30 — Eglise Saint-Jean**
 26000 VALENCE — Tél. : 04 75 43 62 59
 - **Mardi 8 octobre à 20 heures 30 —Salle Saint-Hyppolite**
 Boulevard Remy Roure, 26100 ROMANS — Tél. : 04 75 72 33 22
 - **Mercredi 9 octobre à 20 heures 30 — Conservatoire de Musique**
 Chemin des Gordes, 38100 GRENOBLE — Tél. : 06 85 43 34 67
- **REGION PROVENCE ALPES COTE-D'AZUR**
 - **Jeudi 10 octobre à 20 heures — Temple Protestant**
 7, rue Notre Dame, 06400 CANNES — Tél. : 04 93 75 33 46
 - **Vendredi 11 octobre à 20 heures 30 — Abbaye de Saint-Victor**
 Rue Sainte, 13007 MARSEILLE — Tél. : 04 91 93 41 22
- **REGION ALSACE**
 - **Dimanche 13 octobre à 18h — Eglise Catholique Saint-Pierre-Le-Jeune**
 7, rue Saint-Léon, 67000 STRASBOURG — Tél. : 03 88 36 95 73

Pour tous renseignements :
Pasteur Gilbert Léonian : Tél. : 01 47 36 02 50 / Fax : 01 46 44 64 04,
E-mail : gilbertleonian@hotmail.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28-29

SAMEDI - DIMANCHE
28-29 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.523

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.523

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 26/27)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 26-ին ընդունած է Ռուսաստանի Արտաքին գործերու Ա. փոխ-նախարար Վ. Տրուբնիկովը, Մինսկի խումբի երեք նախագահներուն հետ։ Զրոյցին քննարկուած են Ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթին յետագայ զարգացումները։ Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան եւ Մինսկի նախագահ երկիրներու Հայաստանի ներկայացուցիչներ։

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Սեպտ. 25-ին Մայր Աթոռի մէջ Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հերթական նիստը։ Օրակարգի վրայ եղած է Մայր Տաճարին օծման 1700-ամեակի կազմակերպումը (2003-ին) որուն համար ստեղծուած յանձնախումբին ատենապետ նշանակուած է Խաժակ Արք. Պարսամեան։ Նիւթ եղած են Երուսաղէմի պատրիարքութեան Պարոն Տէր կալուածին խնդիրը, «Հայաստան» հիմնադրամին աշխատանքներուն զօրակցութիւնը, դպրոցներու մէջ Հայ Առաքելական Եկեղեցիի պատմութեան դասաւանդումին մասին կառավարութեան հետ վերջերս կնքուած համաձայնագիրը։ Նիստը աւարտած է Հոկտեմբերի վերջ Խորհուրդի ընդլայնուած նիստ հրաւիրելու որոշումով։

ՊԱՏԱՆԻ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐ

Հայաստանէն 17 տարեկան ջութակահար Սերգէյ Խաչատրեան որ ներկայիս Գերմանիա կ'ուսանի, Ինտիանափոլիսի (ԱՄՆ) միջազգային մրցումին արծաթէ մետալի ու 15 հազար տոլար դրամական պարգեւի արժանացած է։ Առաջնութիւնը շահած է հունգարացի մրցակիցը Բ. Կելեմեն։ Մրցումին մասնակցած են 20 երկրէ 42 երիտասարդ ջութակահարներ։

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՊԱԼԱՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գալիֆորնիոյ նահանգապետ Կ. Տէյվիս ստորագրած եւ կիրարկութեան դրած է նահանգային օրէնսդիր մարմնին կողմէ հաստատուած օրինագիծը, Հայաստանի մէջ Գալիֆորնիոյ միջազգային առեւտուրի պալատ բանալու մասին։ Գաղափարը երեք տարիէ ի վեր քննարկումի նիւթ էր նահանգային օրէնսդիր մարմնին կողմէ։

ՊՈԼԻՍ

ՎԱՔԸՖՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՂԹՈՎ ՈՒ ԳՈՐԾՈՎ

Պոլսոյ, նաեւ անկէ դուրսի հայութեան գոհունակութիւն պատճառած էր տեսնել թէ շուրջ երեք տասնամեակէ ի վեր հայ համայնքը տառապեցնող վաքըֆներու հարցը պիտի կարգադրուէր վերջապէս, Եւրոպական Միութեան անդամակցելու Թուրքիոյ հեռանկարին շնորհիւ։ Բայց առաջին քայլերէն իսկ լաւատես սպասումները յուսախաբութեան կը վերածուին, երբ մարդ կը կարդայ ընդդիմադիրներու ճապկումները։ Սեպտ. 26-ի «Մարմարա»յին տեղեկատուութիւնը բաւական պերճախօս է այդ ուղղութեամբ։

Հիմա Թուղթի վրայ այլեւս ամէն ինչ վերջացած է, փոքրամասնութեան վաքըֆները պիտի կարենան իրենց նախկին կալուածները իրենց սեփականատիրութեան արձանագրել տալ եւ ի հարկին նոր կալուած ստանալ, այս բոլորը չահարկել իրենց ուզած ձեւով։ Բայց կրկնենք՝ Թուղթի վրայ։ Գալով գործադրութեան, բացի անկէ որ տակաւին շատ բան մութ է, յայտնի է որ վարչարարական այնքան շատ ձեւակերպութիւններ կան եւ թղթածրարները իրերայաջորդ կերպով այնքան տարբեր տեղերէ պիտի վաւերացուին, որ կարելի չէ լաւատես ըլլալ եւ յուսալ որ այսուհետեւ համայնքը պիտի փրկուի կալուածատիրութեան վրայ դրուած արգելքներէն։

Կանոնագրութիւնը, Եւրոպական Միութեան յարմարելու միւս օրէնքներու կարգին, Թուրքիոյ օրէնսդրութեան մէջ մտած պիտի ըլլայ Գոփէնհակընեան վեհաժողովէն առաջ։ Ասիկա Եւրոպական Միութեան տեսակէտէ յաղթահարում մըն է ՄԷ-ՀԷ-ՓԷ-ի դէմ։ Բայց գործադրութեան մէջ ի՞նչ պիտի պատահի։ Վարչապետարանի մէջ կանոնագրութիւնը պատրաստող յանձնաժողովի նիստին կը մասնակցէին Սպայակոյտի Նախագահութեան, ՄԻԹ-ի (Թրքական գաղտնի սպասարկութիւն) եւ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի ներկայացուցիչները, որոնք իրենց մտահոգութիւնները կը յայտնէին այս նիւթին շուրջ։ Զինուորականները պնդելով պնդեցին որպէսզի կանոնագրութեան սահմանները նեղ բռնուին, չընդարձակուին։ Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան ու Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչներն ալ դիտել տուին որ այս կանոնագրութենէն պիտի օգտուին միայն այն հաստատութիւնները որոնք 1936-էն առաջ «վաքըֆ» ըլլալու փաստաթուղթ ստացած են (այս ալ ինչ կը նշանակէ, յայտնի չէ)։ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ որ Յունաստանի մէջ Թուրք փոքրամասնութեան կալուածատիրութեան վրայ սահմանափակումներ կան, բայց այս պնդումը հերքուեցաւ Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչին կողմէ, որ ճշդեց թէ ընդհակառակն Յունաստանի մէջ աւելի լայն իրաւասութիւններ տրուած են։ Այն ատեն ժողովականներէն ոմանք պահանջեցին որ պետութիւններու միջեւ փոխադարձութեան սկզբունքը կիրարկուի։ Ատոր ալ դէմ առարկուեցաւ եւ ըսուեցաւ որ օրէնքին մէջ փոխադարձութեան սկզբունքի խօսք չկայ։ Այն ատեն Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը ժողովականները հանգստացուց յիշեցնելով որ կարելի է գաղտնի շրջաբերականով մը Թուրք փոքրամասնութիւններու իրաւունքները սահմանափակող երկիրներու ցեղակիցներուն ալ նոյն սահմանափակումը կիրարկել։ Մնաց որ արտօնութիւնները վերջին հաշուով կախեալ պիտի ըլլան Նախարարաց խորհուրդի որոշումէն, ուստի Նախարարաց խորհուրդը անպայման նկատի կ'առնէ երկրին շահերը եւ չընդունիր այն որոշումները, որոնք երկրին շահերուն ներհակ են։

Այս բոլորը մեր կարծիքով մէկ բան միայն կը նշանակեն։ Փոքրամասնութիւնները պէտք չէ յուսադրուին նոր կալուածներ ստանալու հեռապատկերով, որովհետեւ թէեւ օրէնքը Թուղթի վրայ այդպիսի կարելիութիւն մը կը ստեղծէ, բայց օրէնքը կիրարկողները հազարումէկ խոչընդոտներ կը ստեղծեն որպէսզի այդ օրէնքին գործադրութիւնը դժուարանայ կամ անկարելի դառնայ։ Եթէ գործին մէջ մտնէ գաղտնի շրջաբերականի հարցն ալ, անկէ վերջ դժուար չէ ենթադրել թէ ամէն ինչ պիտի քալէ այնպէս, ինչպէս կը քալէր առաջ։

Այս հարցը արդէն լուրջ կռուախնձորի վերածուած է Թուրքիոյ իշխանութեան եւ ընդդիմութեան միջեւ։ Սեպտ. 26-ին վարչապետ Էճէվիթ ալ մերժած է ստորագրել փոքրամասնութեան վաքըֆներու նոր կանոնագիրը, ըսելով որ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ընտրութենէն (Նոյ. 3) ետքի ձգել այդ գործը։ Այլ խօսքով՝ «Մարմարա»յի նախատեսած Թուղթի հանդրուանն անգամ տակաւին շատ թէական է։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովը Սեպտ. 26 Հինգշաբթի Սթրազպուրկի մէջ բանաձեւ մը քուէարկած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի կողմէ յանձնառութիւններու եւ պարտաւորութիւններու յարգումին մասին։

Հայաստանի մասին միակ քննադատելի կէտը նկատուած է մահապատիժի ջնջումին յապաղումը։ Եթէ մինչեւ 2003 Յունիս մահապատիժը չվերնայ, Հայաստան կրնայ պատժուիլ, Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովի իր պատուիրակութեան կախակայումով։ Ատկէ զատ, բանաձեւով նշուած է թէ երկիրը իր յանձնառութիւնները յարգելու ուղղութեամբ չօշափելի յառաջդիմութիւն արձանագրած է։

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի, բանաձեւը ընդգծած է իրագործուած յառաջդիմութեան դանդաղութիւնը։ Քննադատուած է յատկապէս քաղաքական բանտարկեալներու գոյութիւնը որ «ադրբեջանական ընկերութեան համար ամօթ մը» նկատուած է. նաեւ անոնց իրաւունքներուն բացայայտ բռնաբարումը։ Քննադատուած են տակաւին գործադիր իշխանութեան չափազանցուած միջամտութիւնը հիմնարկութիւններու գործունէութեան, արտայայտութեան ազատութեան կաշկանդումները, անկախ լրատուներու վրայ կատարուած ճնշումները, լրագրողներու խոշտանգումները։

Ղարաբաղի հարցին առնչութեամբ երկու երկիրներուն յիշեցուած եղած է թէ հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումը իրենց միւս յանձնառութիւններուն հետ անհրաժարելի պայման է իրենց թղթածրարին ամբողջացումին համար։ Թէեւ, Ղարաբաղի նիւթը 2003-ի սկիզբը յատուկ տեղեկագրի մը ձեւով օրակարգի պիտի բերուի։

Շեշտելով քուէարկուած բանաձեւով Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ մատնանշուած հակասութիւնը, Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբին գործադիր տնօրէն Լ. Լէյլէքեան ըսած է թէ համաձայն են Եւրոպայի Խորհուրդին բանաձեւին, թէ մահապատիժը անպայման պէտք է ջնջուի Հայաստանի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՖԱՐԷՆ իր նշանակումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով հրապարակաւ հեռատեսիլի Ֆրանս-2 կայանէն արտայայտուեցաւ իր վարած քաղաքականութեան մասին։ Հինգշ. Սեպտ. 26-ին, երկու ժամ պատասխանեց զանազան լրագրողներու հարցումներուն։ Ջանաց հաւատարիմ մընալ այն պատկերին, զոր ժողովուրդը ունի, այսինքն՝ գաւառի դէմք մը, անկեղծ եւ վճռական։ Մասնաւոր նորութիւն մը չըրաւ, այլ բացատրեց իր վարած քաղաքականութեան նպատակները եւ դըրդապատճառները։ Իր մեթոտն է՝ չկենալ, չնահանջել, յառաջանալ առանց վազելու եւ կէս ճամբան մնալու։ Կ'ընդունի որ անփորձ նախարարներ սխալ ըրին, քաղաքականութեան արհեստավարժներ չեն, պէտք է վարժուին։ 2003-ի համար, 2,5% աճ մը կը նախատեսէ, առաջնահերթ ճիւղերն են աշխատանքը եւ ապահովութիւնը, ստիպողականը՝ ապահովութիւնն է. հանգստեան թոշակներուն համար կ'ուզէ արդար բարենորոգում մը եւ հարցը վիճարկումի պիտի դնէ 2003-ի առաջին վեցամսեային։ Ինչ կը վերաբերի նախարարներու աշխատավարձքի 70% յաւելումին, կը բացատրէ որ յաւելում չէր, այլ՝ կանոնաւորում եւ պաշտօնականացում, քանի անցեալին յաւելում նկատուած այդ գումարը ձեռքէ կը ստանային եւ զերծ կը մնար տուրքէ, գործատէրերու ամսականներու մասին, ընդունելով հանդերձ թէ պատասխանատուութիւնը պէտք է վարձատրուի, կը գտնէ որ դրամի ետեւէն վազելու արշաւ մը կայ արեւմտեան աշխարհին մէջ, որ զօրաւոր է։ Հարկ է արժեւորել աշխատանքը, որ սկսած է արհամարհուիլ, երիտասարդներու աշխատանքի նախկին կարգավիճակը խարկանք մըն է, Փափոնի ազատ արձակման համաձայն չէ, գալով Իրաքի, ամէն գնով պէտք է խուսափիլ պատերազմէ, պատերազմը վերջին հանգրուանն է քաղաքականութեան, հարկ եղած ատեն հարցը վիճարկումի կը դրուի Ազգ. Ժողովին մէջ։ Եթէ աջը գոհ է Ռաֆարէնի յայտարարութիւններէն, ձախը մտահոգիչ կը գտնէ։ Ամէն պարագայի մէջ, երկու ժամուան ընթացքին, վարչապետը կրցաւ փաստել որ անհատականութիւն ունի եւ միայն Շիրաքի եւ Ժիւփէի բանբերը չէ։

ԻՆԳՈՒՇԻՈՅ (Չէչէնիոյ սահմանակից հանրապետութիւն) մէջ, Սեպտ. 26-ին Ռուսերը եւ Չէչէնները արիւնալի բախումներ ունեցած են եւ հարիւրաւոր քաղաքացիներ խոյս տուած են ողբերգական պայմաններու մէջ։ Յայտնաբերուած է Անգլիացիի մը՝ Ռոտրիք Ճոն Սթօքի դիակը, սպաննուած ապստամբներու դիակներուն միջեւ։ Ան կը կրէր վրացական վիզա մը, ըստ Վրաստանի Արտաքին նախարարին։ Գալաշկիի մէջ, նոյն օրը, սպաննուած են Թուրք քաղաքացի մը եւ վրացի ուսանող մը ռուսական ուժերուն կողմէ։ Բաւական օտարներ կան որոնք եկած են օգնելու Չէչէններուն։ Միւս կողմէ, Վրաստանի արդարադատութիւնը յայտարարած է թէ Ռուսերուն պիտի յանձնէ չէչէն 13 մարտիկներ, որոնք ձերբակալուած էին Օգոստոսին։ Ռուսերը իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են։ Կռիւները սկսած էին վաղ առաւօտեան, Ինգուշիոյ մէջ եւ նոյն օրը Ա. Էֆ. Փէ.ին հեռաձայնելով չէչէն պատերազմիկ ղեկավարը՝ Ռուսլան Գելայեւ ըստանձնելով գործողութեան պատասխանատուութիւնը, աւելցուցած է.– «Ըսած

(Շար.ը Դ. էջ)

Ո՛Վ Է «ՄԵՐ ՕՐԵՐԻ ԱՅՆ ՄԱՐԴԸ...»

Երեւանի «Օրրան» օրաթերթը որ աբեւմտեան շատ մը թերթերու նման սովորութիւն ըրած է ամէն թիւի մանր հարցախոյզներ տալ, Սեպտեմբեր 7-ին ամփոփած է 15 պատասխանները, ուղղուած հարցումին. «Ո՞ւմ էք համարում մեր օրերի այն մարդը, որին կը յիշեն դարեր անց»: Ներկայի վերիվայրումներուն, բարգաւաճելու անձնական ու հաւաքական ճիգին, յաջողութիւններուն, ձախողութիւններուն, յոյսերուն, յուսախաբութիւններուն մէջ մնայունը որոշելու տրամադրութիւն կը մատնէ հարցումը: Նաեւ այդ մնայունը ունենալու վստահութիւնը: Հարց չէ տրուած թէ կա՞յ «այն մարդը»: Այլ, ցանկութիւնը յայտնուած զայն անունով կոչելու, մատնացոյց ընելու:

Ինչպէս միշտ, պատասխանողները տարբեր մասնագիտութիւններու, տարբեր շրջանակներու պատկանողներ են. կան արուեստագէտներ, լրագրողներ, հողագործ, գրադարանավար, ուսուցչուհի, եւլն.: Անոնցմէ հինգը որեւէ անուն չեն տուած, իսկ վեցը տուած են իրենց արուեստագէտի -գրող, դերասան, բեմադիր- անուն, երբեմն զոյգ դէմքերու նշումով: Միայն չորս պետական անձնաւորութիւն արժանի նկատուած է «դարեր անց» յիշուելու. անոնցմէ մէկն ալ ոչ հայ:

Արուեստագէտներու շրջանակէն ընտրութիւն կատարողներու նշած ցանկին միակ բացառութիւնն է Ռ. Սարոյեանը Հայաստանէն դուրս անուն մը ըլլալով: Մնացեալ ութը տեղական, կամ մերձ տեղական արտադրութիւն են: Այս մարզէն որպէս դարեր ետք յիշելի անուն միւս տրուածներն են. Մարտիրոս Սարեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Սօս Սարգսեան, Սերո Խանզադեան, Ֆրունզիկ Մկրտչեան, Յովհաննէս Թումանեան, Ս. Պարաճանով, Վարդան Աճէմեան:

Զօրաւոր տեղայնութիւն մատնող այս ցանկը չափանիշ է նաեւ ճաշակներու, նախասիրութիւններու: Պատասխանողներու ընտրութեան մէջ կարեւոր դեր կատարած է հանրայնութեան երեւոյթը: Ցանկը լայն չափով բաղկացած է անուններէ որոնց մեծ մասը վերջին 10-12 տարուան ընթացքին ամէնէն շատ գրտնուած են այժմէականութեան մէջ: Արդարօրէն, թէ ոչ, ատիկա տարբեր խնդիր է:

Հետաքրքրական երկրորդ կէտ մը, այս ցանկին առընչութեամբ, չափանիշի խնդիր մը մատնանիշ կ'ընէ. երկու պատասխանող, մէկը քանդակագործ, մէկը լրագրող, որոնց տուած անունները եղած են Ս. Կապուտիկեան եւ Ս. Խանզադեան, կու տան նաեւ իրենց նախընտրութեան պատճառը. այդ պատճառը «հայրենասիրութիւն»ն է: Առաջինը կ'ըսէ թէ գրագիտուհին իր տաղանդով, հայրենասիրական ելոյթներով, յօդուածներով, եւլն. դարեր կ'ապրի: Երկրորդը վստահ չէ թէ քանի մը հարիւր տարի ետքն ալ հայրենասիրութիւնը ամենավեհ գաղափարը կը համարուի: Եթէ այդպէս չարունակէ ըլլալ, Ս. Խանզադեան, «Մ. Սպարապետ» վէպին հեղինակը, յիշելի դէմքը կը հանդիսանայ: Եթէ նշուած տրամաբանութեամբ յայտնուած ընտրութիւնը պատկանէր օրինակ, փողոցի մը անկիւնը արեւածաղիկի կուտ ծախող մամիկի մը, կամ հանրային պարտէզի մը հաւաքարին, զարմանալի շատ բան պիտի չգտնուէր. ո՛չ հայրենասիրութիւնը նշուած անուններուն մատնածով չափանիշ նկատելուն, ոչ ալ այդ կոչումին իսկապէս արժանիներու բանակին անտեսումին մէջ: Բայց երբ պատասխանողները կը ներկայացուին որպէս քանդակագործ ու լրագրող, կ'արժէ երկու պահ ոռոճալ տուեալին վրայ:

Պատասխաններու քաղաքական դէմքերու մասը ունի հետեւեալ անունները. Վազգէն Սարգսեան, Լ. Տէր-Պետրոսեան, Կարէն Դեմիրճեան եւ Վլ. Պուտին: Բոլորն ալ նշուած են մէյմէկ պատասխանողի կողմէ: Առաջինը դարեր ետք յիշուելու արժանի նկատուած է որպէս «hակասական, բայց իրօք ազգաշէն կերպար»: Որպէս յաղթանակած բանակ ստեղծած եւ ղեկավարած անձնաւորութիւն: Անոր կը վերագրուի նաեւ հայ ժողովուրդը խնդրարկուի դարաւոր բարդոյթէն փրկելու յաջողութիւնը: Այս մատնանշումն ալ կը պատկանի լրագրողի մը:

Լ. Տէր-Պետրոսեանի անունը կապուած է Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան որ «մեր ժողովրդի պատմութեան մէջ նըշանակելի երեւոյթ էր»: Դարեր ետք բուն յիշուելիքը այդ երեւոյթն է ու անոր առընչութեամբ՝ Գ. Հանրապետութեան առաջին նախագահը: Այս ընտրութիւնն ալ ընկերաբանի մըն է:

«Ազգաշէն» որակումը Վ. Սարգսեանէն ետք գործածուած է Կ. Դեմիրճեանի համար: Ան այդ որակումին արժանի գործունէութիւն ծաւալած էր կ'ըսուի, խորհրդային շրջանէն եւ ներկային ալ ընելիքներ ունէր, յոյսեր կը ներշնչէր: Ուսուցչուհի մըն է նախընտրութեան տէրը:

Դարեր ետք յիշելի անուն որպէս Վլ. Պուտինը ընտրած լրագրողուհին պատասխանը ամէնէն ինքնատիպներէն է: Պուտինին հետ կը յիշէ Հոկտ. 27-ի գըլխաւոր ահաբեկիչ-ոճրագործը՝ Ն. Յունանեանը. ան ալ համոզուած է որ կը նկատուի «մեր օրերի Հէրոստրատը»: Անշուշտ, եթէ պատմութեան ակնոցով՝ աշխարհի հրաշալիքներէն Եփեսոսի Արտեմիսի տաճարը եւ Հայաստանի 1999 Հոկտեմբեր 27-ի ղեկավար ութնեակը նոյն կանգունով չափուին: Կամ, եթէ անմահանալու եփեսոսցի խելագարին նպատակով կարելի է բացատրել Յունանեանի ոճիրը:

Պատասխաններու երրորդ խումբ մը անուն չի պարունակեր: Այս քառեակէն երկուքը կ'ըսեն թէ ներկային մէջ դարեր ետք յիշուելու արժանի մարդ չեն տեսներ: Մէկը կը խուսափի այսօրուան տպաւորութեան տակ փաղուան մօտեցումը չափելէ: Իսկ վերջինը շատ տեղին բնորոշում մը կ'ընէ որ թէեւ կը շեղի հարցախոյզին բուն նպատակէն: Գրադարանի տնօրէն այդ պատասխանողը որեւէ անձի անուն չի տար: Իր նկատումը այն է որ «Մեր ժամանակները աչքի ընկան ժողովրդի հաւաքական կերպարի հերոսականութեամբ»: Այլ խօսքով՝ եթէ դարեր ետք, Հայը կամ ուրիշ մը յամի Տեառն 2000-ի Հայաստանէն յիշարժան տիպար պիտի ունենայ, ատիկա պիտի ըլլայ ժողովուրդը. ճիշդ է որ այդ հաւաքական կերպարը անհատներով կազմուած է, բայց անոնցմէ ոչ մէկը հաւաքականէն նախընտրելի ըլլալու չափ արժանաւոր է:

Հետաքրքրական է, նոյնիսկ զուարճալի, տեսնել որ պարզ հարցում մը ի՛նչ լայն տարբերակումով պատասխաններու շղթայ մը երեւան կը բերէ: Ուրիշ ո՞ր կրնային քով քովի շարուիլ Ս. Խանզադեանը, Ս. Կապուտիկեանը, Պուտինը, Ն. Յունանեանը, Վ. Սարգսեանը, միւսները եւ «ժողովրդի հաւաքական կերպարի հերոսականութիւնը»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ
ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՕՐՀՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ Ի՛ՐՆ Է

Բ.

Բանաստեղծը օրհնեց իր կորիճ Որդին, օրհնեց իր սիրուած Թոռնիկը, օրհնեց իր վարդ Թոռնուհին: Հիմա զո՞վ պիտի օրհնէ ան: Պիտի օրհնէ Հարսը, իր աղուոր հարսը, որ անկասկած իր տղուն կեանքի ընկերուհին ըլլալով հանդերձ կը խորհրդանշէ նաեւ աշխարհի բոլոր հայ հաւատարիմ կողակիցները: Ափ մը ցորեն ալ անոր՝ օրհնութեան ձեւով՝

Ափ մը ցորեան, ափ մը ցորեան
թող որ ցանեմ, Հա՛րսս աղուոր,
հարսս աղուոր, սէ՛րս հեռաւոր,
Թող անկողնիդ ակօսին մէջ
հասկ մը ծլի՝ լման շարքով,
եւ օրօրած օրօցքիդ մէջ
արշալոյսներ ննջեն փառքով,
ու երբ կթես քառսուն երինջ՝
դոյլերուդ մէջ մակրդի
կաթը՝ արծաթ, դալն՝ ոսկի:

Հեթանոս բարքերու ցեղին սիրտի երգիչը ամէն վայրկեան ականջ կու տայ հողին կանչին, եւ պաշտամունքի նիւթ կը դարձնէ ցորենը, ցորենը որ հողագործին արդար քրտինքն է եւ ժողովուրդին արդար հացը: Մեր նոյն բանաստեղծը չէ՞ր որ անգամ մը այնքան գեղեցկօրէն նկարագրած էր «ցորեանի ծովեր»ը, որոնց մէջէն հովեր կ'անցնէին: Խաչի տեղ այդ ցորենն է որ իր սիրածներուն գլխուն վրայ կը դնէ բանաստեղծը, երբ կ'ուզէ իմաստուն մարդու օրհնութիւն տեղացնել անոնց վրայ:

Եւ հարսէն վերջ, ցորենահամ այդ օրհնութենէն բաժին պիտի իյնայ նաեւ իր պառաւ կնոջը եւ իրեն՝ նոյն ինքն բանաստեղծին: Եւ այս բանաստեղծութիւնը պիտի վերջանայ երեք շատ յուզիչ տողերով:

Ափ մը ցորեա, ափ մը ցորեան
ա՛յ իմ պառաւ, ա՛յ իմ Աննա,
մեր գլխուն ալ թող որ տեղայ,
Թող չսառի՛ արեւն աշնան
մեր մազերուն ձիւներուն մէջ,
չմարի՛ մեր մոմն իրիկուան
ժամուն մարմար սիւներուն մէջ:
Ու երբ դրուինք ա՛լ գերեզման՝
մեր ներքեւ հո՛ղը, Աննա,
քիչ մը կակուղ թող ըլլայ:

Գաւառի կեանքի բարքերն են որ կը յորդին այս ու ասոր նման բանաստեղծութիւններուն մէջէն: Բանաստեղծը կեանքի շատ կարճատեւ շրջանի մը մէջ իր առաջին ստեղծագործութիւնները ցոլացնող երիտասարդական «սարսուռներ»էն մեկնելով հասած է մինչեւ «Հացին երգը», հեթանոսական կուռքերու պաշտամունքէն անցնելով հասած է մինչեւ ցորենի պաշտամունքը, կարճ խօսքով՝ հասած է հասունութեան ու իմաստութեան կատար մը, ուրկէ կը նայի մեր ժողովուրդին ապագային: Կը նայի մեր ժողովուրդին ապագային ու կը տեսնէ իր ժողովուրդին մշակները, իր ժողովուրդին սերմանողները, որոնք կ'ակօսեն հողը եւ հողը յղի կը թողուն ցորեաններու ապագայ ծովուն:

Հօ՛, ոռօ՛, hոօ՛, hոօ.- hողին տակ hոնդիւնն է արօրին:

Կը լսէ այդ հնդիւնը եւ կը մտածէ թերեւս որ մեր ժողովուրդին ապագան կախեալ է արօրին այդ հնդիւնէն, կամ սերմնացանին հոսեցուցած աղի քրտինքէն: Օ՛ տարիները՝ որոնք անցեր գացեր են շատ բան փոխելով: Կարդալէ վերջ այս անմահ բանաստեղծութիւնները, պահ մը չփորձուի՞նք հիմա հարց տալ թէ մեր սիրելի բանաստեղծը ինչ պիտի մտածէր այսօր, եթէ վերադառնար մեզի ու փնտռէր մեր մշակներուն ստեղծած ցորեանի ծովերը, ինչ պիտի մտածէր եթէ տեսնէր որ այսօր իր ապրած ու երազած հողերուն վրայ ո՛չ մէկ Հայ մարդ մնացած է արօրին ետին ու ցորեաններու դաշտերուն մէջ, ինչ պիտի մտածէր եթէ տեսնէր որ մեր օրհնութեան սեղաններուն վրայ կամ մեր օրհնութեան աղօթքներուն մէջ մոռցուած է հացը, կամ հացը դարձածէ միայն ապրանք մը զոր ամէն իրիկուն պատրաստ կը գտնենք փուռէն:

Մշակներն են իմ գիւղիս, դաշտի հզօ՛ր
գաւակներ,
քրտինքներով մարգարտեայ՝
բնութեան թագն են hիւսեր:
Երբ որ քալեն, մայր-երկիրն իր
արգանդէն կը սարսռայ:

Ո՞ւր են գիւղին այդ մշակները:

Եկէք եւ սրտացաւօրէն գոչեցէք սիրելի բանաստեղծին.

«Ի՞նչ կ'ըսես դուն, բանաստե՛ղծ, ո՞ր մշակին, ո՞ր քրտինքին, ո՞ր արօրին, ո՞ր դաշտին մասին է քու այդ խօսքը: Ի՞նչ ցորեան: Մենք հիմա խանութներու եւ գործատուներու գործարարներ ենք, մենք հիմա արօրի տեղ ինքնաշարժ կը գործածենք, օդանաւ կը նստինք, դրոսանաւեր ունինք եւ մեր զաւակները աշխարհի լաւագոյն համալսարաններուն մէջ ամէն ինչ կ'ուսանին, բացի հողագործութենէ: Բանաստեղծ, բանաստեղծ, դուն ի՞նչեր կ'ըսես հիմա»:

Բ. Հ.

ՃԱՐԴԱՐՈՒՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՆԵՐ

ՕՔՍՖՈ՞ՐՏ, ԹԷ ՍԹՐԱԹՖՈՐՏ

Շէյքսփիր Սթրաթֆորտ Էյվընի վրայ ծնած աշուղը չէր, այլ Օքսֆորտի 17-րդ դարու դուքսը՝ Էտուըրտ Վիր: Օքսֆորտցիներուն համար այս է պատասխանը «ո՞վ գրած է Շէյքսփիրի գործերը» հարցումին:

Ասիկա երկար ատենէ ի վեր բանավէճի նիւթ է եւ հետզհետէ հող կը շահի վերջին տարիներուն: Վերոյիշեալ հարցումը վերնագիրն էր անցեալ Յունուարին Ուաշինկթընի Սմիթսոնիըն Հիմնարկին մէջ տեղի ունեցած համագումարի մը, որ իրարու հակադրած է ընտանիքներ, բարեկամներ եւ անգլերէնի գիտութեան ամպիոններ: Շէյքսփիրը կարեւո՞ր է մեզի համար: Այո՛, անկասկած: Տարուէ տարի կը բազմանան Շէյքսփիրի անունը կրող թատերախումբերը եւ անոր նուիրուած փառատօները: Սակայն թատերական աւանդի մը գաղաթը ըլլալէ աւելի՛ ան անգլերէն լեզուն կերտած հանճարն է:

Ակադեմական աշխարհը դարեր շարունակ անտեսած է Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակութեան հարցը կամ զայն նըսեմացուցած է իբրեւ սիրողական ուսումնասիրողներու արտառոց մէկ խանդավառութիւնը: Դարեր շարունակ ուսանողներու միտքին մէջ արմատացած է 1769-ին Շէյքսփիրի ծննդեան 50-ամեակին առիթով ողբերգակ դերասան Տէյվիտ Կէրիքի ստեղծած պատկերը, որ հիմը դրած է դէպի Սթրաթֆորտ զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստին: Կէրիք տարածած է պատկերը համեստ ընտանիքէ սերած տիպարի մը, որ բարձրացած է մինչեւ գրական դէմքերու պանթէոնը: Ակադեմականներուն մեծամասնութիւնը տակաւին կը բաժնէ այս տեսակէտը:

Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակութեան վերաբերող այլ տեսութիւններ կ'ըսեն, թէ անոնք գրուած են փիլիսոփայ եւ պետական գործիչ Ֆրենսիս Պէյքընի, թատերագիր Քրիսթաֆըր Մարլոյի կամ այլ գրագէտներու կողմէ: Պէյքընի վարկածը նսեմացած է, երբ Շէյքսփիրի գրութիւններուն մէջ անոր յատուկ գաղտնի բառերուն փնտռտուքը ոչ մէկ արդիւնք տուած է: Ինչ կը վերաբերի Մարլոյի եւ այլ գրագէտներու հեղինակութեան, հարցը այն է, որ անոնց գործերը մեծապէս կը տարբերին Շէյքսփիրի թատերգութիւններէն:

Սակայն Օքսֆորտի տեսութիւնը երբեւիցէ այսքան զօրեղ չէ եղած: 2000-ին Մասաչուսէցէն ուսումնասիրող մը պաշտ-

պանեց աւարտաճառ մը որ հիմնուած էր այն ենթադրութեան վրայ, թէ Խտուըրտ Վիր գրած է Շէյքսփիրի թատերգութիւնները: Անոր 500 էջերէ բաղկացած աւարտաճառը լուսարձակի տակ կ'առնէ Շէյքսփիրի թատերգութիւններուն մէջ արտացոլացող Օքսֆորտի դուքսին կեանքը, ինչպէս նաեւ՝ նմանութիւնները անոր թատերգութիւններուն եւ Խտուըրտ Վիրի բանաստեղծութիւններուն միջեւ:

Ամէնէն աւելի վիճելի կէտերէն մէկը թատերգութիւններուն թուականն է: Հակադիր կողմեր հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնեն իրենց ապացոյցները:

Սթրաթֆորտցիք կ'ըսեն, թէ Շէյքսփիր 10 թատերգութիւն գրած է 1604-էն ետք, իսկ Օքսֆորտի դուքսը մահացած է նոյն տարուան Յունիսին, հետեւաբար անոր հեղինակութիւնը հաւանական չէ: Սակայն օքսֆորտցիք կը վիճին, թէ նշուած թուականը սխալ է: «Ոչ մէկ ապացոյց կայ, թէ Շէյքսփիր որեւէ գործ գրած է 1604-էն ետք», կը գրէ Օքսֆորտի դուքսին հեղինակութեան վարկածին ջատագովներէն Շարլթըն Օկըլըն իր «Տը Միսթիրիըս Ուիլիըմ Շէյքսփիր» գիրքին մէջ, զոր օքսֆորտցիք կը համարին յատկանշական գործ մը: Անոնք նաեւ կը մէջբերեն 1969-ին «Տը Քըմփլիթ փելիքըն Շէյքսփիր» գիրքին խմբագիր Ալֆրէտ Հարպէյճի նշած թուականները, որոնց համաձայն, միայն «Տը Թեմփէսթ» եւ «Հենրի Ը.» թատերգութիւնները անվիճելիօրէն գրուած են 1604-էն ետք:

Սթրաթֆորտցիք կ'ըսեն թէ «Տը Թեմփէսթ» թատերգութիւնը գրուած է 1609-ին, Պերմուտայի մէջ նաւու մը խորտակումէն ետք, որուն մասին պատմած է Ուիլիըմ Սթրաչի: Սակայն Օկըլըն կ'ըսէ, թէ Սթրաչիի պատմութիւնը հրատարակուած է 1625-ին: Ան իբրեւ ներշնչումի հաւանական աղբիւրներ՝ կը նշէ 1593-ին Պերմուտայի մէջ պատահած նաւաբեկում մը եւ 1602-ին Սաութհեմթընի դուքսին նաւագնացութիւնը դէպի Մասաչուսեցի մէկ կղզին: Սաութհեմթընի Հենրի Ռայըթեսլի դուքսը աւանդաբար կը նկատուի Շէյքսփիրի հընչեակներուն «խարտեաշ երիտասարդը», որուն ուղղուած են բանաստեղծին հռետորական հարցումները, եւ որուն ան նըւիրած է «Վինըս Էնտ Ատոնիս» եւ «Տը Ռեյփ աֆ Լիւքրիս» երկար բանաստեղծութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի «Հենրի Ը.» թատերգութեան, սթրաթֆորտցիք կ'ըսեն, թէ բանաստեղծ եւ դիւանագէտ Սըր Հենրի Ուոթըն 1613-ին նամակի մը մէջ կը նկարագրէ թատերախաղին ներկայացումը, որուն ընթացքին հրոյ ճարակ դարձած է Շէյքսփիրի «Տը Կլոպ» թատերասրահը: Միւս կողմէ օքսֆորտցիք կ'ըսեն, թէ Ուոթըն սխալած է, եւ թէ՝ երեք այլ աղբիւրներ զայն նոր թատերախաղ մը չեն համարեր: 18-րդ եւ 19-րդ դարու պատմութեան մասնագէտներ զայն կը տեղադրեն Էլիզապէթ թագուհիին իշխանութեան ժամանակներուն մէջ, 1603-էն առաջ:

Խտուըրտ Վիր կամ Օքսֆորտի դուքսը ծնած է ազնուական ընտանիքի մէջ, հայրը մահացած է, երբ ան 12 տարեկան էր: Յետագային ան Էլիզապէթ թագուհիին գլխաւոր քարտուղար Ուիլիըմ Սեսիլի թիկնապահը եղած է: Մօրեղբայրը՝ Արթըր Կոլտինկ անգլերէնի թարգմանած է Ովիդիոսի «Կերպարանափոխումը». գիրք մը, որուն ազդեցութիւնը անվիճելի է Շէյքսփիրի գործերուն մէջ:

Օքսֆորտի դուքսին անունը որոշ չափով նսեմացած է, երբ ան խոհարար մը սպաննած է Սեսիլի տան մէջ: Սակայն ան բանաստեղծ էր, թատերագիր եւ հովանաւոր՝ անգլիական վերածնունդի ժամանակաշրջանի գրագէտներու, որոնք բազմաթիւ գործեր նուիրած են դուքսին: Ան ճամբորդած է դէպի Ֆրանսա եւ Իտալիա, այցելած է այն քաղաքները, ուր Շէյքսփիր տեղադրած է իր թատերախաղերը:

Սթրաթֆորտցի «Շաքսփիր»էն կամ «Շաքս»էն մեզի հասած է միայն վեց ստորագրութիւն (անոր ձեռագիրին միակ օրինակները): Ան երկու անգամ ստորագրած է «Շէյքս» անունով: Օքսֆորտցիներու համաձայն, Շաքսփիր գործատէր էր, դրամ փոխ կու տար եւ կը շահարկէր կալուածներու, ինչպէս նաեւ՝ թատերախումբերու մէջ: Անոր ծնողքը եւ զաւակները անգրաճանաչ էին, ինք ոչ մէկ գիրք ունէր, եւ անոր ուսման մակարդակին մասին միայն ենթադրութիւններ կարելի է կատարել: Նոյնպէս, միայն ենթադրութիւններով կարելի է զայն առնչել Խտուըրտ Վիրի հետ: Սակայն կարգ մը օքսֆորտցիներ կը հաւատան, թէ Շաքսփիր պայմանագրութիւն մը կնքած էր ճանչցուելու համար որպէս թատերախաղերու հեղինակ, սակայն գաղտնիք չէր, որ Օքսֆորտի դուքսը կը գրէր զանոնք:

Առաջին անգամ 1920-ին յայտնուած է այն կարծիքը, թէ Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակը Օքսֆորտի դուքսն է: Քերականութեան եւ լեզուի ուսուցիչ մը՝ Թոմըս Լունի, որ երկրորդական վարժարանի մը մէջ ամէն տարի կը դասաւանդէր Շէյքսփիրի «Տը Մըրչընթ աֆ Վենիս» թատերգութիւնը, չէր կրնար աւանդական սթրաթֆորտցիի մը տիպարը համեմատել Վերածնունդի ժամանակներու ազնուականի կերպարին հետ, որ կ'արտացոլար Շէյքսփիրի թատերգութիւններուն մէջ: Լունի ցանկագրած է շարք մը յատկանիշներ, զորս կ'ակնկալէր, որ Շէյքսփիր ունեցած ըլլար: Ապա ան հասարակաց եզրեր փնտռած է Շէյքսփիրի եւ Էլիզապէթեան ժամանակաշրջանի բանաստեղծներուն կամ գրագէտներուն ոճին ու լեզուին միջեւ: Ան յայտնաբերած է իր ակնկալութիւնները գոհացնող միայն մէկ գրագէտ՝ Օքսֆորտի դուքսը:

Լունի իր «Շէյքսփիր Այտենթիֆայտ» գիրքին մէջ (1920) կը բացատրէ, թէ Օքսֆորտի դուքսը ունէր իր ակնկալած բոլոր յատկանիշները. դասական կրթութիւն, Վարդերու պատերազմին մէջ կարեկցանք՝ Լանքասթըրի տան նկատմամբ, հռովմէական կաթոլիկ հակումներ, ազնուական խաւի յատուկ աշխարհահայեացք, գրական ճաշակներ, սիրոյ եւ ատելութեան յարաբերութիւն մը՝ կիներու հետ, Իտալիոյ ծանօթութիւն, հետաքրքրութիւն՝ թատրոնի, երաժշտութեան եւ մարզախաղերու նկատմամբ:

Վերջերս հին տարակարծութիւններ վերակենդանացան իբրեւ «Աշպուռնի դիմանկարը» ճանչցուած գեղանկարի մը առընչութեամբ: Ուաշինկթընի «Ֆոլճըր Շէյքսփիր» գրադարանը երկար ժամանակ զայն Շէյքսփիրի դիմանկարը կը համարէր: 1940-ին «Սայընթիֆիք Ըմերիքըն» թերթին մէջ լուսանկարներու մասնագէտ Չարլզ Ուայլդըր Պարէլ գրած է, թէ «Աշպուռնի դիմանկարը» կը պատկերէր Օքսֆորտի դուքսը: Քէ. ճառագայթով առնուած եւ ենթակարմիր լուսանկարներու քննութիւններէ ետք Պարէլ բաւարար ապացոյցներ գտած է հաստատելու համար, որ դիմանկարը կը պատկերէ Օքսֆորտի դուքսը եւ անոր տոհմը՝ վարազի գլուխ մը, ինչպէս նաեւ՝ հոլանտացի գեղանկարիչ Քորնելիուս Քեթըլի ստորագրութիւնը: Պարէլ կ'ենթադրէ որ դիմանկարը գծուած է 1580-ի շուրջ:

Սթրաթֆորտցիք հաճոյքով չէին դիմաւորած այս վերլուծումը: Ֆոլճըր գրադարանը իր սեփական ուսումնասիրութիւնը կատարելէ ետք եզրակացուցած է, թէ դիմանկարը կը պատկանէր Հիւկ Համըրսլէյի, որ Լոնտոնի քաղաքապետ էր 1627-էն 1628-ի միջեւ: Գրադարանին պատասխանատուները մինչեւ այսօր կը պաշտպանեն այս տեսակէտը: «Սակայն իբրեւ հիմնարկ որեւէ կեցուածք չենք որդեգրած Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակութեան հարցին նկատմամբ», կ'ըսէ գրադարանին տնօրէնը՝ Վերնըր Կանտըրչայմըր: Ան Շէյքսփիրի հեղինակութեան առնչուող տարակարծութիւնները կ'արհամարհէ իբրեւ սալոնի խաղ մը, որ ուշադրութիւնը կը շեղէ անոր թատերգութիւններէն:

Օքսֆորտցիներուն տեսակէտը պաշտպանող «Շէյքսփիր Ֆելոշիփ» միութիւնը իր «Շէյքսփիր Մեթըրզ» թերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ կը զարգացնէ Պարէլի կարծիքը եւ որոշ ապացոյցներով կը փաստէ, թէ պատկերուած անձին հագուստները բնորոշ են 1580-ի նորաձեւութեան: Այդ թուականին Համըրսլէյ 15 տարեկան էր, Օքսֆորտի դուքսը՝ 30, եւ Քեթըլ կը ստեղծագործէր Անգլիոյ մէջ:

Սակայն օքսֆորտցիք կը դիմագրաւեն դժուար հարց մը. ինչո՞ւ Օքսֆորտի դուքսը թաքուն պիտի պահէր իր հեղինակութիւնը: Սովորական պատասխանը պիտի ըլլար այն, որ Խտուըրտ Վիր ծածկանուն մը գործածած է. ազնուական խաւէ սերած մարդիկ արժանավայել չէին համարեր իրենց անունը կցել հրապարակաւ ներկայացուած թատերախաղերու: Սակայն իրականութիւնը ինչո՞ւ երեւան չէ եկած Օքսֆորտի դուքսին մահէն ետք: Սմիթսոնիըն Հիմնարկին մէջ կայացած համագումարին առիթով Օքսֆորտի դուքսին վարկածին դէմ վիճող մասնագէտ մը՝ Ռիչըրտ Ուալէն ըսած է. «Պատճառ չկայ, որ Օքսֆորտի դուքսը իբրեւ հեղինակ չյիշատակուէր առաջին ֆոլիոյին հրատարակութեան առիթով»:

«Շէյքսփիր Քօրթըրլի» թերթին խմբագիրը՝ Կէյլ Քըռն Փասթըր, որ համագումարին ընթացքին վիճած է Օքսֆորտի դուքսին հեղինակութեան վարկածին դէմ, հարց տուած է. «Ինչո՞ւ շարունակել գրական այս զարգարուն չար կատակը: Ո՞վ կարիքը ունի պաշտպանութեան»:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

(«Նիւ-Եորք Թայմզ»էն, յապաւուած)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՒՆԷ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Հերպըսթ» սրահին մէջ, Սեպտ. 8-ին տեղի ունեցած է Նունէ Եսայեանի ամերիկեան շրջապտոյտի անդրանիկ երգահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 900 հոգի: Նունէ, շրջապատուած Լոս-Անճըլըսի «Զուարթնոց» պարախումբի անդամներով, ազգագրական եւ սիրային երգերու մեկնաբանութեամբ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է սրահին մէջ:

«ՀԱԶԱՐԱՆ ՊԼՊՈՒԼ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Հոլիվուտի «Ճոն Ֆորտ» ամֆիթատրոնին մէջ, Սեպտ. 14-ին, տեղի ունեցած է ժողովրդական հէքեաթ-առասպել «Հազարան Պլպուլ»ի ներկայացումը, կազմակերպութեամբ «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան: Ներկայացման մասնակցած են «Լարք»ի ժողովրդական նուագարաններու համոյթը եւ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մանդակունեանի, որ կատարած է նաեւ գործիքաւորումի ձեւայարդարումները՝ մեկնելով աշուղական ծանօթ գործերէ: Ներկայացման ընթացքին հանդէս եկած են նաեւ «Լարք»ի կանանց «Տաւիղ» համոյթը, ղեկավարութեամբ Սոնա Աւետիսեանի, եւ «Զուարթնոց» պարախումբը, պարագրութեամբ Վարդան Աղաջանեանի:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

– Հոգ ընելիք բան չկայ, – կ'ըսէր Գառնիկ, – ճարը կը գտնենք եւ կը փախչինք:

– Այդչափ դիւրի՞ն է:

– Ինծի համար դիւրին է, քանի 16 անգամ փախած եմ:

– Եւ նոյնչափ անգամ ալ բռնուած, – դիտել տուաւ Սերգիս:

– Յանցանքը իմս է՝ եթէ կը բռնուիմ... եթէ քիչ մը զգուշութեամբ կամ խոհեմութեամբ վարուիմ, օձիքս ձեռք չեմ տար, բայց ես ընդհակառակն, ամէն անխոհեմութիւն կ'ընեմ:

– Այս անգամ միասին կը փախչինք:

– Եթէ մեզ միասին ղրկեն:

– Քու թապուրդ ո՞ւր է:

– Յայտնի չէ, ամէն անգամ տարբեր – տարբեր տեղեր ղրկած են:

– Մինչեւ ո՞ւր ղրկած են:

– Անգամ մը մինչեւ Հալէպ ղրկեցին:

– Եւ յաջողեցա՞ր փախչիլ եւ մինչեւ Պոլիս գալ:

– Այո՛, բայց բաւական դժուարութիւն կրեցի, ուրիշ անգամներ Ռումէլիի կողմերը ղրկեցին, Աստուած տար, որ կրկին այնպէս ընէին:

– Դրամով կարելի չէ՞ ազատիլ:

– Հարկաւ կարելի է... եթէ քիչ մը դրամ կերցնես չավուշին կամ միւլազիմին, շուտով մը օձիքդ կ'ազատես:

– Ուրեմն ես պիտի կրնամ շուտով ազատիլ:

– Ըսել է՝ դրամ ունիս քովդ:

– Բաւական դրամ ունիմ:

– Այն ատեն բան մը հոգ մի՛ ըներ, քէյֆդ նայէ:

– Որքա՞ն դրամ տալու է:

– Մէկ քանի ոսկին կը բաւէ:

– Միայն մէկ քանի ոսկի՛:

– Հապա ի՞նչ կարծեցիր, – ըսաւ Գառնիկ:

– Եթէ այդչափ աժանով կ'ըլլայ, այժմէն կը խոստանամ, որ քեզ ալ միասին կ'ազատեմ:

– Շատ շնորհակալ եմ:

Գառնիկի խօսքերը բոլորովին սրտապնդեցին Սերգիսը, որ այլեւս հանդարտ սպասեց ճակատագրին:

Քանի մը օր անցաւ այսպէս: Առտու մըն ալ կանուխ բոլորը մէկ ճամբայ հանեցին ու բերին Հայտար փաշայի նաւամատոյցը:

– Գէշ նշան, – ըսաւ Գառնիկ:

– Ինչո՞ւ համար, հարցուց Սերգիս:

– Որովհետեւ մեզի Անատոլու կը ղրկեն կոր, եւ փախուստը պիտի դժուարանայ:

– Քանի որ դրամով պիտի գործ տեսնենք, միշտ դիւրին է. դուն այնպէս չըսե՞ր:

– Անշուշտ... որչա՞փ դրամ կրնաս տրամադրել:

– Մեր երկուքին համար տասը ոսկի:

– Օ՜, այն ատեն շատ դիւրացաւ ուրեմն:

Շոգենաւը եկաւ, եւ Սերգիս ու իր ընկերները մտան մէջը եւ հասան Հայտար փաշա, ուր կառախումբը կը սպասէր:

Կէս ժամ ետքը ճամբայ կ'ելլէին դէպի Իզմիթ:

Գառնիկ արդէն իսկ յարաբերութիւն հաստատեր էր իրենց վրայ հսկող չավուշին հետ:

Երբ Բէնտիքի մօտեցան, եկաւ Սերգիսին քով եւ կամաց մը ըսաւ.

– Գործը կարգադրեցի:

– Ինչպէ՞ս, – հարցուց երիտասարդը:

– Բէնտիք վար պիտի իջնենք ու հոն մնանք: Չավուշը խոստացաւ մեզի չտեսնել, եթէ 10 ոսկի տանք:

– Ահա՛ դրամները:

Եւ Սերգիս տասը ոսկի սահեցուց Գառնիկի ձեռքը:

Այս վերջինը գնաց չավուշին քով:

Երբ կառախումբը կեցաւ Բէնտիքի կայարանը, երկու երիտասարդները չավուշին հետ վար իջան վակոնէն ու գացին սրճարան մը:

Կառախումբը կէս ժամէ աւելի պիտի մնար հոն:

– Ջանացէ՛ք, որ կրկին չբռնուիք, – խորհուրդ տուաւ չավուշը երկու երիտասարդներուն, – ետքը թէ՛ ձեզի գէշ կ'ըլլայ եւ թէ՛ իմ ալ գլուխս կը ցաւի:

– Հոգ մի՛ ըներ, – պատասխանեց Գառնիկ, – ա՛լ չենք բռնուիր:

– Նոյնիսկ եթէ բռնուինք, քեզի բերան չենք ի տար, – աւելցուց Սերգիս:

Չավուշը բարեմիտ մէկը կը թուէր: Երկու երիտասարդներուն պատմեց, թէ առաջին անգամ չէր, որ այսպէս հայ երիտասարդներու փախուստը կը դիւրացնէր:

– Քանինե՛ր այսպէս թողած եմ, որ փախչին, – ըսաւ:

– Ուրեմն բաւական դրամ ձեռքդ անցած է այս կերպով, – դիտել տուաւ Գառնիկ:

– Է՛հ, բաւական, – պատասխանեց չավուշը, – թէեւ երբեմն առանց դրամի ալ աչք գոցած եմ, որ փախչին:

Շոգեկառքի մեկնումին ժամը կը մօտենար: Չավուշը ոտքի ելաւ ու մեկնեցաւ՝ ըսելով.

– Դուք հոսկէ դուրս մի՛ ելլէք մինչեւ կառախումբին մեկնումը, անկէ ետքը ինչ որ կ'ուզէք՝ ըրէ՛ք:

(Շար. 312)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

(Շար. Ա. էջէն)

էինք որ պիտի հարուածենք հո՛ն ուր մեզի չեն սպասեր, գործողութիւնը սկըսաւ»:

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ կացութիւնը ժամէ ժամ կը վատթարանար եւ Սեպտ. 27–ին իշխանութիւնները «պատերազմական գօտի»ներ հռչակած են Պուաքէի եւ Քորհոկոյի շրջանները, որոնք Սեպտ. 19–էն ի վեր ապստամբներու ձեռքն են: Ֆրանսացի զօրքին պաշտպանութեամբ, Սեպտ. 26–ին կարելի եղած է 1200 հոգի պարպել Պուաքէէն: Ապստամբները վըճռած են քալել Ապիճանի վրայ, ըստ իրենց մէկ պարագլուխին, շարժումը զուտ զինուորական է եւ քաղաքական բնոյթ չունի: Արդէն իսկ, աւելի քան 100 մեռեալ կայ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ յայտարարած է Սեպտ. 26–ին, որ համաձայնած է Մեծն–Բրիտանիոյ հետ Ապահովութեան խորհուրդի բանաձեւի նոր տարբերակի մը շուրջ Իրաքի դէմ: Պուշի խորհրդականն ալ՝ Գոնտոլեցա Ռայս ըսած է թէ տեղեակ են որ Իրաք քիմիական զէնքի չինութեան մարզին մէջ օգնած է Ալ–Քաիտայի: Իրաքի դէմ իր պատճառաբանութիւններու շարքին անցած է այլեւս Ալ–Քաիտայի հետ գործակցութիւնը, Հիւսէյն եւ Պէն Լատէն նոյն գիծին վրայ են: Նոյն օրը, Պաղտատ հաղորդած է որ ամերիկեան օդանաւեր ռմբակոծած են Պասրայի օդակայանին ոչ զինուորական ռատարի դըրութիւնը, որ քարուքանդ եղած է:

ՌԱՄԱԼԼԱՅԻ շրջափակումը կը շարունակուէր Սեպտ. 27–ին եւ կացութիւնը վատթարացած էր: Կան հիւանդներ, վիրաւորներ, այս 25 վիրաւորներէն 10–ը մանուկներ են, 14 ամսու երախայ մըն ալ զոհ գացած է արտասուաբեր ռումբի մը: Միւս կողմէ, Շարոնի շրջափակումը իր ակնկալածէն տարբեր հետեւանք ունեցած է եւ այն պաղեստինցի պատասխանատուները, որոնք համամիտ էին Իսրայէլի հետ եւ փոփոխութեան մը կողմնակից, այլեւս «դաւաճան» կը նկատուին եւ մահուան սպառնալիքներ կը ստանան:

ՖՐԱՆՍ-ՍՈՒԱՐ սնանկութեան սպառնալիքի տակ է եւ Փարիզեան Մամուլի Սենտիքային միջնորդութիւնը աշխատաւորներուն եւ տնօրէնութեան միջեւ, երկրորդ անգամ ըլլալով չէ յաջողած: Թերթը մահամերձ է, տնօրէնութիւնը զոհողութիւններ կ'առաջարկէ, վերջինը կը վերաբերի 13–րդ ամսուան վճարումէն հրաժարումին, եթէ ոչ․․․: Նոր ժողով մը նախատեսուած է Հոկտ. 1–ին: Գալով տիրոջ՝ Անտրէա Մոնթի Ռիֆէզէր, չի հանդուրժեր, հոգեպէս, Ֆրանս–Սուարի գերեզմանափորն ըլլալու գաղափարին:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը Լէոնիդ Կուչմա կրկնակ սպառնալիքի ենթակայ է: Մէկ կողմէն ընդդիմութիւնը կը բազմապատկէ ցոյցերը իր հրաժարականը պահանջելով, միւս կողմէն ալ, Սեպտ. 25–ին, ԱՄՆ կ'ամբաստանեն զինքը որ չորս ռատարներ ծախած է Իրաքի, հակառակ արգելքին: Արտաքին նախարարը՝ Զլենքօ Նիւ–Եորք գացած է որ բացատրութիւններ տայ Քոֆի Անանի:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ Խորհրդարանական ժողովը հրաւիրած է Ռուսաստանը, որ խուսափի միջամտելէ Վրաստանի ներքին հարցերուն եւ մանաւանդ հաժարի որեւէ զինուորական գործողութենէ: Խորհրդարանականները կոչ կ'ընեն Մոսկուայի որ չձեռնարկէ որեւէ արարքի Վրաստանի հողային ամբողջականութեան եւ դերիշխանութեան դէմ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10–ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24–րդ տարեդարձին առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ, մեներգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ – մեներգչուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԸՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՅԵԱՆԻ, երգեհոնահար ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մեներգիչ ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, մեներգիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՅՀԱՆԻ, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հոգւոց ի հանգիստ:

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

իրենց տասնեակ տարիներու Հայ Եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար շնորհած «Կոնդակ»ները՝ դաշնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, մեներգչուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻՆ եւ մեներգիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻՆ, հիմնադիր–ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻՆ, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ–Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր շքանշանով:

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Յաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զօրաչեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին մերազն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԿԱՄ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՀԱՅԵՐԹԸ

AVEC SCHAVARCH MISSAKIAN
LA PRESSE ACQUIERT
SES TITRES DE NOBLESSE

Կը դասախօսէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20·30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
 EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
 «LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE. IMAGES D'UNE INTEGRATION»
 Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).
- **Le vendredi 4 octobre à 20 heures 30 :**
 CONFERENCE-DIAPORAMA :
 «L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
 par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
 INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
 (face Gare Chaville Rive-Droite)
- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
 PROJECTION DU FILM «ARARAT»
 d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
 Débat animé par **Anahide Ter-Minassian,** à l'issue de la projection.
- **Le samedi 12 octobre à 20 heures 30 :**
 PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
 par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտագէտ աղօթքներով կը ծանուցանենք
մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչեսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆԻ
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն․– 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Յանձնախումբ․– 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26–էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———